

PHILONIS

IUDAEI

OPERA OMNIA

EDITIO STEREOTYPA TOY

ΑΥΤΩΝ ΑΡΙΘ.

TOMUS VI.

*De incorruptitate mundi. In Flaccum. De virtutibus et
legatione ad Caesarem. De mundo. Fragmenta. — Latine: Quae-
stiones. — Rotatum in Genesim sermo I et II.*

LIPSIAE

LIBRARIIS ET TYPIS CAROLI TAUCHNITII.

1852.

ΦΙΛΩΝΟΣ ΙΟΥΔΑΙΟΥ Τόμος ΣΤ'

1) Περὶ ἀφθαρσίας κόσμου	Σ.
2) Εἰς φλάκκον	”
3) Περὶ ἀρετῶν καὶ πρεσβεί- ας-εἰς Γάιον	”
4) Περὶ κόσμου	” 1
5) Λείψανα· α' ἔξ Εὐσεβίου εὐαγγελι- κῆς προπαρασκευῆς	” 1
β' Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ ἱερῶν παράλληλων	” 2
γ' Ἰωάννου Μοναχοῦ	” 2
δ' Ἀντωνίου	” 2
ε' Ἀνωνύμου	” 2
στ' ex catena ἀνεκδότου	” 2
6) Quaestiones et solutio- nes in genesin Sermo I	” 2
7) Quaestiones et solutio- nes in Genesin Sermo II	” 3

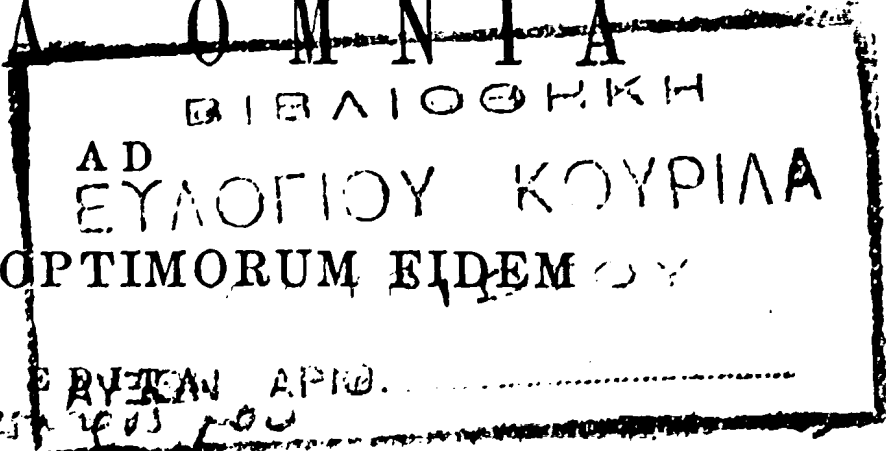
BK 1

Had. no 142.200

759 ~~PHILONIS~~

IUDAEI

OPERA OMNIA

LIBRORUM OPTIMORUM EIDEM...

ΕΡΥΘΡΑΝ ΑΠΡΟ.
Εν τῷ 205 1862
ἡ δὲ βιβλίου πρὸς ἡδὴ...

EDITIO STEREOTYPATA

TOMUS VI.

De incorruptibilitate mundi. In Flaccum. De virtutibus et legatione ad Calum. De mundo. Fragmenta. — Latine: Quaestionum et Solutionum in Genesin sermo I et II.

LIPSIAE

SUMTIBUS ET TYPIS CAROLI TAUCHNITII.

1862.

ΠΑΡΕΤΙΣΤΗΡΙΟΝ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΝ ΚΟΥΡΙΛΑ
ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ
ΑΥΣΩΝ

ΦΙΛΩΝΟΣ ΙΟΥΔΑΙΟΥ

ΠΕΡΙ

ΑΦΘΑΡΣΙΑΣ ΚΟΣΜΟΥ.

DE

INCORRUPIBILITATE MUNDI.

[II, 487.]

*Inter omnes ad quaestionem propositam invocatione Dei
opus.*

1. [* †)] Ἐπὶ μὲν παντὸς ἀδήλου καὶ σπουδαίου
πράγματος θεὸν καλεῖν ἄξιον, διότι ἀγαθὸς ἐστὶ γενέτης
καὶ οὐδὲν ἀδηλον παρ' αὐτῇ τὴν τῶν ὄλων ἀκριβεστάτην
ἐπιστήμην εἰληχότι, πρὸς δὲ τὸν ὑπὲρ ἀφθαρσίας τοῦ
κόσμου λόγον ἀναγκαιότατον· οὔτε γὰρ ἐν αἰσθητοῖς
παντελέστερόν τι τοῦ κόσμου, οὔτε ἐν νοητοῖς θεοῦ τε-
λεώτερον. Ἀλλ' ἂν αἰσθήσεως ἡγεμῶν νοῦς καὶ νοητὸν
αἰσθητοῦ, τὰ δὲ τῶν ὑψηλῶν παρ' ἡγεμόνος τε καὶ

†) Haec stellula aliquo respondens in margine superiori numerus
in graeca hulus tomī parte tomum et paginam editionis Mangoyanae
inducant.

PHILO VI.

A

ἐπιστάτου πόνος φιλοπευστέϊν, οἷς ἐμπέφυκε πόθος ἀληθείας πλείων. Εἰ μὲν οὖν, ἐνασκηθέντες τοῖς φρονήσεως καὶ σωφροσύνης καὶ πάσης ἀρετῆς δόγμασιν, ἀπερὸ ῥιψάμεθα τὰς ἐκ παθῶν καὶ νοσημάτων κηλίδας, οὐκ ἂν ἴσως ἀπηξίωσεν ὁ θεὸς ἀκρως κεκαθαμέναις καὶ φαιδρυναμέναις * αὐγοειδῶς * ψυχᾶς ἐπιστήμην τῶν οὐρανίων ἢ δι' ὄνειράτων ἢ διὰ χρήσεων ἢ διὰ σημείων ἢ τεράτων ὑφηγεῖσθαι. Ἐπεὶ δὲ καὶ τοὺς ἀφροσύνης καὶ ἀδικίας καὶ τῶν ἄλλων κακιῶν ἀναμαζάμενοι στοχασμοὺς καὶ τύπους δυσεκπλύτους [*] ἔχομεν, ἀγαπᾶν χρῆ, καὶ ἂν εἰκόσι δι' αὐτῶν μίμημά·τι τῆς ἀληθείας ἀνευρίσκωμεν. Ἄξιον οὖν τοὺς ζητοῦντας, εἰ ἀφθαρτος ὁ κόσμος, ἐπειδὴ καὶ „φθορά“ καὶ „κόσμος“ τῶν πολλαχοῦ λεγομένων ἐστίν, ἐκάτερον πρῶτον ἐρευνῆσαι τῶν ὀνομάτων, ἵνα καθ' ὃ σημαίνεται νυνὶ καὶ τέτακται διαγνώμεν· καὶ οὐχ ὅσα δηλοῦνται καταριθμητέον, ἀλλ' ὅσα πρὸς τὴν παρούσαν διδασκαλίαν χρήσιμα.

Τοῦ κόσμου et τῆς φθορᾶς sensus.

2. Λέγεται τοίνυν ὁ κόσμος καθ' ἓν μὲν πρῶτον σύστημα ἐξ οὐρανοῦ καὶ ἀστρῶν κατὰ περιοχὴν γῆς καὶ τῶν ἐπ' αὐτῆς ζώων καὶ φυτῶν. Καθ' ἕτερον δὲ μόνος οὐρανός· εἰς ὃν ἀπιδὼν Ἀναξαγόρας πρὸς τὸν πυνθανόμενον, ἧς ἕνεκα αἰτίας τὰ πολλὰ πειρᾶται διανυκτερεῦειν ὑπαιθρος, ἀπεκρίνατο· Τοῦ τὸν κόσμον θεάσασθαι, τὰς χορείας καὶ περιφορὰς τῶν ἀστέρων αἰνιττόμενος. Κατὰ δὲ τρίτον, ὡς δοκεῖ τοῖς Στωϊκοῖς, διήκουσα ἄχρι τῆς ἐκπυρώσεως οὐσία τις, ἢ διακεκοσμημένη ἢ ἀδιακόσμητος, ἧς τῆς κινήσεώς φασιν εἶναι τὸν χρόνον διάστημα. Νῦν δὲ ἐστὶν ἡ σκέψις περὶ τοῦ κόσμου

τοῦ κατὰ τὸ πρῶτον σημαινόμενον, ὅς ἐξ οὐρανοῦ καὶ γῆς καὶ τῶν ἐν αὐτοῖς ἐξ ὧν συνέστηκεν. Λέγεται μέντοι καὶ φθορὰ ἢ τε πρὸς τὸ χεῖρον μεταβολή· λέγεται δὲ καὶ ἢ τοῦ ὄντος ἀναίρεσις παντελής, ἣν καὶ ἀνύπαρκτον ἀναγκαῖον λέγουσιν. Ὡςπερ γὰρ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος οὐδὲν γίνονται, οὐδ' εἰς τὸ μὴ ὄν φθείρεται· ἐκ τοῦ γὰρ οὐδαμῆ ὄντος ἀμήχανόν ἐστι γενέσθαι τι, τό τε ὄν ἐξαπολεῖσθαι ἀνήρυστον καὶ ἀπαιυστον. Καὶ ὁ τραγικός·

„θνήσκει δ' οὐδὲν
τῶν γινομένων, διακρινόμενον δ'
ἄλλο πρὸς ἄλλο
μορφὴν ἑτέραν ἀπέδειξεν.“

Οὐδέ γε οὕτως ἐστὶν εὐήθης τὸ ἀπορεῖν, εἰ ὁ κόσμος εἰς τὸ μὴ ὄν φθείρεται, ἀλλ' εἰ δέχεται τὴν ἐκ τῆς διακοσμῆσεως μεταβολήν, τὰς ποικίλας μορφὰς στοιχείων τε καὶ συγκριμάτων εἰς μίαν τε καὶ τὴν αὐτὴν ἰδέαν ἀναλυθείς, ἢ ὥςπερ ἐν τοῖς θλάσμασι καὶ τοῖς κατάγμασι δεξάμενος παντελῆ σύγχυσιν.

Tres de quaestione sententiae. Democritus, Epicurus, Stoici. Aristoteles.

3. [*] Τριταὶ δὲ περὶ τοῦ ζητουμένου γεγονόσι δόξαι· τῶν μὲν αἰδίων τὸν κόσμον φαιμένων ἀγένητόν τε καὶ ἀνώλεθρον· τῶν δὲ ἐξ ἐναντίας γενητόν τε καὶ φθαρτόν. Εἰσὶ δὲ οἱ παρ' ἑκατέρων ἐκλαβόντες τὸ μὲν γενητόν παρὰ τῶν ἕστερον, παρὰ δὲ τῶν πρότερον τὸ ἀφθαρτόν, μικτὴν δόξαν ἀπέλιπον, γενητόν καὶ ἀφθαρτόν οἰηθέντες εἶναι αὐτόν. Δημόκριτος μὲν οὖν καὶ Ἐπίκουρος καὶ ὁ πολὺς ὄμιλος τῶν ἀπὸ τῆς στοᾶς φιλοσόφων, γέ-

γεσιν καὶ φθορὰν ἀπολείπεισι τοῦ κόσμου, πλὴν οὐχ
 ὁμοίως. Οἱ μὲν γὰρ πολλοὺς κόσμους ἔπογράφουσιν,
 ὧν τὴν μὲν γέεσιν ἀλληλοτυπίας καὶ ἐπιλοκαῖς ἀτόμων
 ἀνατιθέασι, τὴν δὲ φθορὰν ἀντικοπαῖς καὶ προσράξεσι
 τῶν γεγονότων. Οἱ δὲ Στωϊκοὶ κόσμον ἓνα, γεέσεως
 δὲ αὐτοῦ θεὸν αἴτιον, φθορᾶς δὲ μηκέτι θεόν, ἀλλὰ τὴν
 ὑπάρχουσαν ἐν τοῖς οἷσι πρὸς ἀκαμάτου δύναμιν, χρό-
 νων μακροαῖς περιόδοις ἀναλύνουσαν τὰ πάντα εἰς ἑαυτήν,
 ἐξ ἧς πάλιν αὐτὴ ἀναγέννησιν κόσμου συνίστασθαι προ-
 μηθεῖα τοῦ τεχνίτου. Δύναται δὲ κατὰ τούτοις ὁ μὲν
 τις κόσμος αἰδῖος, ὁ δὲ τις φθαρτὸς λέγεσθαι· φθαρτὸς
 μὲν ὁ κατὰ διακόσμησιν, αἰδῖος δὲ ὁ κατὰ τὴν ἐκτίρω-
 σιν, παλιγγενεσίαις καὶ περιόδοις ἀθανατιζόμενος οὐδέ-
 ποτε ληγούσας. Ἀριστοτελεῖς δὲ, μήποτ' εἰσεβῶς καὶ
 ὀσίως ἐπιστάμενος, ἀγέννητον καὶ ἀφθαρτον ἔφη τὸν κό-
 σμον εἶναι· δεινὴν δὲ ἀθεότητα κατεγύωσκε τῶν τὰ
 ἐναντία διεξιόντων, οἱ τῶν χειροκμήτων οὐδὲν ὠνήθησαν
 διαφέρειν τοσοῦτον ὄρατον θεόν, ἥμιον καὶ σείλην καὶ
 τὸ ἄλλο τῶν πλανήτων καὶ ἀπλανῶν ὡς ἀληθῶς περιέχον-
 τα πάνθειον. Ἐλεγέ τε, ὡς ἔστιν ἀκούειν, καὶ κατακερ-
 τωμῶν, ὅτι παῖλαι μὲν ἐδεδίει περὶ τῆς οἰκίας, μὴ θάκοις
 πνεύμασιν ἢ χειμῶσιν ἐξαισίοις ἢ χρόνῳ ἢ ῥαθυμῖα τῆς
 ἀρμοττοῖσιν ἐπιμελείας ἀνατραπῆ, γὰρ δὲ φόβον ἐπακ-
 κρεμάσθαι μείζονα πρὸς τῶν τὸν ἅπαντα κόσμον τῷ λό-
 γῳ καθαιρουμένων. Ἐπινοοῖ δὲ οἷα Ἀριστοτελεῖ τῆς δόξης
 εὐρετὴν λέγουσιν, ἀλλὰ καὶ τῶν Πυθαγορείων τινᾶς.
 Ἐγὼ δὲ καὶ Ὀκελλόν σιγηγράμματι, Λεικασοῦ γέτος, ἐπι-
 γραφομένῳ περὶ τῆς τοῦ πατὸς φύσεως ἐπέτυχον, ἐν ᾧ
 ἀγέννητον τε καὶ ἀφθαρτον οὐκ ἀπεφάνετο μόνον, ἀλλὰ
 καὶ δι' ἀποδείξεων [*] κατεσκεύαζε τὸν κόσμον εἶναι.

Plato.

4. Γενητὸν δὲ καὶ ἄφθαρτὸν φασιν ὑπὸ Πλάτωνος ἐν Τιμαίῳ *) δηλοῦσθαι, διὰ τῆς θεοπροποῦς ἐκκλησίας, ἐν ἣ λέγεται πρὸς τοὺς νεωτέρους θεοὺς ὑπὸ τοῦ πρῶτου καὶ ἡγεμόνου· „Θεοὶ θεῶν, ὧν ἐγὼ δημιουργὸς πατήρ τε ἔργων, ἅλυστα ἐμοῦ γὰρ θέλοντος. Τὸ μὲν οὖν δὴ δεθὲν πᾶν λυτὸν, τό γὰρ μὴν καλῶς ἁρμοσθὲν καὶ ἔχον εὖ λύσειν ἐθέλειν κακοῦ. Διὸ καὶ ἐπιπερὸ γηγένησθε, ἀθάνατοι μὲν οὐκ ἐστὲ οὐδὲ ἅλυστοι τὸ πᾶμπαν, οὔτι γὰρ μὴν λυθήσασθε γὰρ οὐδὲ ταύξασθε θανάτου μοιρας, τῆς ἐμῆς βουλήσεως μέζονος ἔτι δυσμοῦ καὶ κυριωτέρου λαχόντες ἐκείνων, οἷς ὅτι ἐγέγενεσθε συνεδβίσθε.“

Τινὲς δὲ οἴονται σοφισζόμενοι κατὰ Πλάτωνα γενητὸν λέγεσθαι τὸν κόσμον, οὐ τῷ λαβεῖν γενέσεως ἀρχήν, ἀλλὰ τῷ, εἴπερ ἐγέγενετο, μὴ ἂν ὑτέρωσ ἢ τὸν εἰρημέρον συστήναι τρόπον ἢ διὰ τὸ ἐν γενέσει καὶ μεταβολῇ τὰ μέρη θεωρεῖσθαι. Βέλτιον δὲ καὶ ἀληθέστερον ὑπονοεῖν τὸ πρότερον· οὐ μόνον ὅτι διὰ παντὸς τοῦ συγγράμματος πατέρα μὲν καὶ ποιητὴν καὶ δημιουργὸν τὸν θεοπλάστην ἐκβίνον φασιν, καλλεργον δὲ καὶ ἔγγορον ταυτονὶ τὸν κόσμον, ἀπ' ἀρχετύπου καὶ νοητοῦ πικραδελφματος μέμημα αἰσθητὸν, πᾶνθ', ὅσα ἐκβίνο νοητά, περιέχοντα αἰσθητὰ ἐν αὐτῷ, τελειοτάτον πρὸς νοῦν τελειότατον ἐκμαγεῖον πρὸς αἰσθησιν· ἀλλ' ὅτι καὶ Ἀριστοτέλης ταῦτα μαρτυρεῖ περὶ Πλάτωνος, διὰ τὴν τῆς φιλοσοφίας αἰδῶ μηδὲν ἂν ψευδάμειβος, καὶ διότι πιστότερος οὐδὲ ἐὶς ὑφηγητῆς γνωρίμου μαρτυρεῖν, καὶ μάλιστα τοιούτου, ὅς

*) Ed. Steph. III, 41.

οὐ πάροργον ἔθετο παιδείαν ἀψικόρῳ ῥαθυμία, προσ-
υπερβάλλειν δὲ σπουδάσας τὰς τῶν παλαιῶν εὐρέσεις ἔνια
τῶν ἀναγκαιοτάτων εἰς ἕαστον φιλοσοφίας μέρος καινο-
τομήσας προσεξεύρετο.

*Hesiodus. Moses. Duae corruptionis caussae, interior et ex-
terior.*

5. Πατέρα δὲ τοῦ Πλατωνικοῦ δόγματος ἔνιοι νομί-
ζουσι τὸν ποιητὴν Ἡσίοδον, γενητὸν καὶ ἄφθαρτον
οἰόμενοι τὸν κόσμον ὑπὲρ ἐκείνου λέγεσθαι· γενητὸν μὲν,
ὅτι φησὶν·

„Ἦτοι μὲν πρώτιστα χάος γένει, αὐτὰρ ἔπειτα
γαῖ' εὐρύστερονος, πάντων ἕδος ἀσφαλὲς αἰεὶ“·

ἄφθαρτον δέ, ὅτι διάλυσιν καὶ φθορὰν οὐ μεμήνηκεν
αὐτοῦ. Χάος δὲ ὃ μὲν Ἀριστοτέλης τόπον οἶεται εἶναι,
ὅτι τὸ δεξόμενον ἀνάγκη προῦποκεῖσθαι σώματι· τῶν δὲ
Στωϊκῶν ἔνιοι τὸ ὕδωρ, παρὰ τὴν χύσιν τὸ ὄνομα πε-
ποιῆσθαι νομίζοντες. Ὅποτέρως δὲ ἂν ἔχοι, τὸ γενητὸν
εἶναι τὸν κόσμον ἐναργέστατα παρ' Ἡσιόδῳ μεμύνηται.
Μακροῖς δὲ χρόνοις πρότερον ὃ τῶν Ἰουδαίων νομοθέ-
της Μωσῆς γενητὸν καὶ [*] ἄφθαρτον ἔφη τὸν κόσμον
ἐν ἱεραῖς βίβλοις — εἰσὶ δὲ πέντε —, ὧν τὴν πρώτην
ἐπέγραψε „Γένεσιν“, ἐν ἣ ἄρχεται τὸν τρόπον τοῦτον·
„Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν· ἡ
δὲ γῆ ἦν ἀόρατος καὶ ἀκατασκεύαστος.“ (Gen. 1, 1.)
Εἶτα προσελθὼν ἐν τοῖς ἔπειτα μὴνύει πάλιν, ὅτι ἡμέραι
καὶ νύκτες, καὶ ὥραι καὶ ἐνιαυτοί, σελήνη τε καὶ ἥλιος, οἱ
χρόνου μετρήσεως φύσιν ἐδέξαντο, μετὰ τοῦ παντός οὐ-
ρανοῦ μοίρας ἀθανάτου λαχόντες διατελοῦσιν ἄφθαρ-

τοι. Τούς δὲ ἀγένητον καὶ ἀφθαρτον κατασκευάζοντας λόγους, ἕνεκα τῆς πρὸς τὸ ὄρατον αἰδοῦς, τακτέον πρότερος, οἰκείαν ἀρχὴν λαβούτας. Ἀπασι τοῖς φθορὰν ἐνδεχομένοις αἰτίαι διτταὶ τῆς ἀπωλείας, ἡ μὲν ἐντός, ἡ δὲ ἐκτός, προϋπόκεινται. Σίδηρον οὖν καὶ χαλκὸν καὶ τὰς τοιουτοτρόπους οὐσίας εὖροις ἂν ἀφανίζομένας. Ἐξ ἑαυτῶν μὲν, ὅταν ἐρπηνώδους νοσήματος τρόπον ἰὸς ἐπιδραμῶν διαφάγη· πρὸς δὲ τῶν ἐκτός, ὅταν ἐμπιπραμένης οἰκίας ἢ πόλεως συναναφλεχθεῖσαι τῇ πυρὸς βίαιῳ ῥιπῇ διαλυθῶσιν. Ὁμοιοτρόπως δὲ καὶ ζώοις ἐπιγίνετται τελευτή, νοσήσασι μὲν ἔξ ἑαυτῶν, ὑπὸ δὲ τῶν ἐκτός στρατομένοις ἢ καὶ λενομένοις ἢ ἐμπιπραμένοις, ἢ θάνατον οὐ καθαρὸν τὸν δι' ἀγχόνης ὑπομένουσιν. Εἰ δὲ φθείρεται καὶ κόσμος, ἔξ ἀνάγκης ἦτοι ὑπὸ τινος τῶν ἐκτός, ἢ πρὸς τινος τῶν ἐν αὐτῷ φθαρήσεται δυνάμεων. Ἀμήχανον δὲ ἐκάτερον. Ἐκτός μὲν γὰρ οὐδὲν ἐστὶ τοῦ κόσμου, πάντων εἰς τὴν συμπλήρωσιν αὐτοῦ συνεργανισθέντων. Οὕτω γὰρ εἰς τὸ ἔσται καὶ ὅλος καὶ ἀγήρω· εἰς μὲν διὰ τὸ ἀπολεκρθέντων τινῶν ἕτερον ἂν τῷ νῦν ὄντι γενέσθαι ὅμοιον· ὅλος δὲ ἕνεκα τοῦ σύμπασαν τὴν οὐσίαν εἰς αὐτὸν ἐξαηλωθῆναι· ἀγήρω δὲ καὶ ἄνοσος, ἐπειδὴ τὰ νόσοις καὶ γῆρα σώματα ἀλωτὰ θερμοῦτησι καὶ ψυχρότησι καὶ ταῖς ἄλλαις ἐναντιότησι προσεμπιπτούσαις ἔξωθεν ἰσχυρῶς ἀνατρέπεται, ὧν οὐδεμία δύναμις ἀποδρᾶσαι κνκλοῦται καὶ ἐπιτίθεται, παθῶν, μηδενὸς ἀποστάντος μέρους, ὀλοκλήρων ἐγκατειλημμένων εἴσω. Εἰς δὲ ἄρα τι ἐστὶν ἐκτός, πάντως ἂν εἴη κενόν, ἢ ἡ ἀπαθῆς φύσις, ἢ ἡ ἀδύνατον παθεῖν τι ἢ δρᾶσαι. Καὶ μὴν οὐδὲ ὑπὸ τινος αἰτίας διαλυθήσεται τῶν ἐντός αὐτοῦ· πρότερον μὲν ἐπειδὴ τοῦ ὅλου τὸ μέρος καὶ μῆζον ἐστὶ καὶ κρα-

ταιότερον, ὅπερ ἐστὶν ἀτοπώτατον, ὃ γὰρ κόσμος ἀνυπερβλήτῳ κράτει [*] χρώμενος ἄγει τὰ πάντα μέρη, πρὸς μηδενὸς αὐτῶν ἀγόμενος· ἔπειτα, διότι διπτῶν οὐσῶν φθορᾶς αἰτιῶν, τῆς μὲν ἐντός, τῆς δὲ ἐκτός, ἃ τὴν ἐτέραν οἶεται ὑπομένειν, δεκτικὰ καὶ τῆς ἐτέρας ἐστὶ πάντως. Σημεῖον δὲ βούς καὶ ἵππος καὶ ἄνθρωπος καὶ τὰ παραπλήσια ζῶα, διότι πέφυκεν ἀναιρεῖσθαι ὑπὸ σιδήρου, καὶ νόσω τελευτήσει. Χαλεπὸν γὰρ, μᾶλλον δὲ ἀδύνατον εὐρεῖν, ὃ τὴν νοητὴν ἔξωθεν αἰτίαν πεφυκὸς ὑπομένειν, τῆς φθορᾶς ἀδεκτον ἔσται . . ., ὑποστῆναι καθ' ἑαυτὸν, ἥνικα κόσμος οὐκ ἦν. Τὸ γὰρ μὴ ὑπάρχον οὐδὲ κινεῖται· διάστημα δὲ κοσμικῆς κινήσεως ἐδείχθη ὁ χρόνος ὢν. Ἀνάγκη τοίνυν ἐκάτερον ἐξ αἰδίου ὑφεστάναι, γενέσεως ἀρχὴν μὴ λαβόντα, τὰ δὲ διαφθορᾶς ἀνεπίδεκτα. Τάχα τις εὐρεσιλογῶν Στωϊκὸς ἔρει, τὸν χρόνον ἀποδεδόσθαι διάστημα τῆς τοῦ κόσμου κινήσεως, οὐχὶ τοῦ τῶν ἰδία κεκοσμημένου μόνου, ἀλλὰ καὶ τοῦ κατὰ τὴν ἐκπύρωσιν ἐπινοουμένου. Πρὸς ὃν λεχτέον· „Τὴν ἀκοσμίαν, ὣ γένναϊε, μετατιθεῖς τὰ ὀνόματα, κόσμον καλεῖς. Εἰ γὰρ οὗτος ὃν ὀρῶμεν ἐτύμως καὶ προσφνεστάτα κόσμος κέκληται, διατεταγμένος καὶ διακεκοσμένος ἅτ' ἀπ' ἀνθρώπου τέχνης ἀκρότητι, τὴν πρὸς τὸ πῦρ αὐτοῦ μεταβολὴν δεόντως ἂν τις ἀκοσμίαν ὀνομάσαι.“

Critolai argumentum pluribus expositum. (6-10.)

6. Κριτόλαος δὲ τῶν κεχορευκότων Μούσαις, τῆς Περιπατητικῆς ἐραστῆς φιλοσοφίας, τῷ περὶ τῆς αἰδιότητος κόσμου δόγματι συνειπῶν ἐχρήσατο τοιαύταις πίστεσιν. „Εἰ γέγονεν ὁ κόσμος, ἀνάγκη καὶ τὴν γῆν γε-

γονέναι· εἴ δὲ ἡ γῆ γενητή, πάντως καὶ τὸ ἀνθρώπων γένος. Ἄνθρωπος δὲ ἀγέννητον, ἐξ αἰδίου τοῦ γένους ὑφραστῶς, ὡς περ ἐπιδειχθήσεται· „αἰδιος ἄρα καὶ ὁ κόσμος.“ Τὸ δὲ ὑπερτεθὲν ἤδη κατασκευαστέον, εἰ δεῖ καὶ ἀποδείξεως τοῖς οὕτως ἐμφανέσι. Δεῖ δὲ, ὡς ἔοικεν, ἔνεκα τῶν μυθοπλαστῶν, οἱ ψευσμάτων ἀναπλήσαντες τὸν βίον, ἀλήθειαν ὑπερόριον πεφυγαδεύκασιν, οὐ μόνον πόλεις καὶ οἴκους, ἀλλὰ καὶ ἕνα ἕκαστον τοῦ κτήματος χηρεύειν βιασάμενοι, καὶ πρὸς τὸν τῆς *ρήσεως* ὄγκον μέτρα καὶ ῥυθμούς δέλταρ εἰς ἐνέδραν ἐπινοήσαντες, οἷς ἀφρόνων ὠτα καταγοητεύουσι, καθάπερ ὀφθαλμούς αἰ ἀμορφοὶ καὶ εἰδεχθεῖς ἐταῖροι περιάπτοις καὶ νόθῳ κόσμῳ, χηρεῖν γνησίῳ. Λέγουσι γάρ, ὅτι ἡ ἐξ ἀλλήλων γένεσις ἀνθρώπων νεώτερον φύσεως ἔργον, ἀρχεγονώτερον δὲ καὶ πρεσβύτερον [*] ἢ ἐκ γῆς, ἐπιδη πάντων μήτηρ ἐστὶ καὶ νενόμισται. Τοὺς δὲ ἰδομένους παρ' Ἑλλήσι σπαρτοὺς λέγουσιν ἐκφῦναι, καθάπερ νῦν τὰ δένδρα, τελείους καὶ ἐνόπλους γῆς παῖδας. Ὅτι δὲ μύθου πλάσμα τοῦτ' ἐστὶ, συνιδεῖν ἐκ πολλῶν ῥήδιον. Ἀντίκα τῶ πρώτῳ γενομένῳ ἔδει, καθ' ὠρισμένα μέτρα καὶ ἀριθμούς χρόνων, ἀνέξεως. Βαθμούς γάρ τινες ἡ φύσις τὰς ἡλικίας ἐγέννησεν, δι' ὧν τρόπον τινὰ ἀναβαίνει καὶ κάττισιν ἄνθρωπος· ἀναβαίνει μὲν ἀνξόμβνος, κατέρχεται δὲ ἐν ταῖς μειώσεσιν. Ὅρος δὲ ὁ τῶν ἀνωτάτω βαθμῶν ἀκμή, πρὸς ὃν φθάσας τις οὐκέτι πρόσειν, ἀλλ', ὡς περ οἱ διαυλοδρομοῦντες ἀνακάμπτουσι τὴν αὐτὴν ὁδόν, ὅσα παρ' ἰσχυούσης νεότητος ἔλαβεν, ἀποδιδούς ἐν ἀσθενεῖ γήρᾳ. Τὸ δὲ γεννηθῆναι τινος οἶσθαι τελείους ἡγνοηκότων ἐστὶ νόμους φύσεως, θεσμούς ἀκιήτους· αἱ μὲν γὰρ ἡμέτεραι γινώμαι προσαναματτόμεναι τὸ πλημ-

μελές ἐκ τοῦ συνεξηγημένου θηητοῦ τροπᾶς καὶ μεταβολᾶς εἰκότως ἐνδέχονται, ἄτροπτα δὲ τὰ τῆς τῶν ὄλων ἐστὶ φύσεως, ἅτε πάντων ἐπιχρατούσης καὶ διὰ βεβαιότητα τῶν ἅπαξ γινωσθέντων τοῖς ἐξ ἀρχῆς παγέτας ὄρους ἀκινήτους διαφυλάττουσας. Ἔπειθ οὖν ἐγόμενον ἀριόστον ἀποτίκτεσθαι τελείους, καὶ γὰρ ἂν ἐτελειογοῦντο ἀνθρώπος, μὴ βρέφος, μὴ παῖς, μὴ μειράκιον γινόμενος, ἀλλ' ἀνὴρ εὐθύς ὢν, ἴσως δὲ καὶ πρὸς ἅπασιν ἀγέρας καὶ ἀθάνατος· ὃ γὰρ μὴ αἴζησις, μηδὲ μείωσις πρόξεσται. Αἱ μὲν γὰρ ἀχοὶ τῆς ἀνδρὸς ἡλικίας μεταβολαὶ καὶ αἴζησις, αἱ δὲ ἀπὸ ταύτης ἀχοὶ καὶ γήρωσις καὶ τελευτή, κατὰ μείωσιν συνίστανται. Τῶν δὲ μὴ κοιωνούντων τῶν προτέρων, καὶ τὰς ἐπομένας εὐλογον μὴ ἐπιγίγνεσθαι. Τί δὲ ἐμποδὼν ἦν, ἀνθρώποις καθάπερ φασὶ πρότερον, καὶ γὰρ ἄσπαστον; Οὐπω καὶ ἡ γῆ γεγήρασεν, ὡς διὰ χρόνον μῆκος ἐστεριώσθαι δεκεῖν, ἀλλ' ἐν ὁμοίῳ μένει νεάζουσα ἀεί, διότι τετάρτη μοῖρα τοῦ πατὸς ἐστὶ καὶ ἕκαστα τῆς τοῦ ὄλου διαμοιρῆς ὀφείλει μὴ φθίνειν, ἔπει καὶ τὰ ἀδελφὰ στοιχεῖα αὐτῆς, ἔνθα ἀήρ τε καὶ πῦρ, ἀγέρας διατελεῖ. Πίστις δὲ ἐναργῆς τῆς ἀδιαστάτου καὶ ἀκλίτου περὶ γῆν ἀκινήτης τὰ φερόμενα. Καθαρθείσα γὰρ ἡ ποταμῶν ἀναχίσεσιν, ὡς περ φασὶν Αἴγυπτον, ἡ τοῖς ἐτησίοις ὄμβροισι, τὸν ἐκ τῆς φθορᾶς κάματος ὑπασίεται καὶ χαλαῖται, καὶ ἔπειτα διαναπαιναμένη, τὴν οὐκείαν δύναμιν ἀνακαταῖται μέχρι παρτελοῦς ὥρας, εἴτ' ἀρχεται πάλιν τῆς τῶν ὁμοίων γενέσεως τροπᾶς ἀφθόρου ἀπάσαις ζώων ἰδέαις ἀναδιδοῖσα.

7. Παρ' ὃ μοι δοκοῖσιν [*] οἷα ἀπο σκοποῦ ποιῶνται Πανδώραν αὐτὴν ὀνομάσαι, πάντα δαρονημένην, καὶ τὰ πρὸς ὠφέλειαν καὶ ἡδονῆς ἀπολάσσω, οὐ τισὶν, ἀλλὰ

πᾶσιν ὅσα ψυχῆς μεμοίραται. Εἰ γοῦν τις ἕαρος ἀκμά-
 σαντος πτερωθεὶς ἀρθεὶς μεταρσιος καὶ κατῖδοι τὴν ὄρει-
 νὴν καὶ πεδιάδα, τὴν μὲν εὐχορτον καὶ χλοηφόρον, πόας
 καὶ χιλόν, κριθάς τε καὶ πυρούς καὶ μυρίας ἄλλας σπαρ-
 τῶν φύσβις ἀναδιδούσαν, ἄς τε γβοιργοὶ καταβάλλοντο καὶ
 ἄς ἀπαντοματίζουσα ἢ τοῦ ἔτους ὥρα παρέχεται, τὴν δὲ
 κλάδοις καὶ φυλλίσι κατῖσκιον, οἷς ἐπικουμῆται τὰ δέν-
 δρα, καὶ καρπῶν περιπληθυστιότην, οὐχὶ τῶν πρὸς ἐδω-
 δὴν μόνον, ἀλλὰ καὶ οἷς πόρους ἀκβῖσθαι συμβέβηκον —
 ὁ μὲν γὰρ τῆς ἑλαίας καρπὸς σώματος κίμιον ἰᾶται, ὁ
 δὲ τῆς ἀμπέλου ποθεὶς μυριῶς ἐπιχαλᾷ τὰς σφοδρὰς
 ὀδύνας ψυχῆς —, εἰ δὲ τὰς ἀπὸ τῶν ἀνδρῶν ἀναφορο-
 μένας ἐνώδωστέρως αὔρας, καὶ τὰς τῶν χρωμάτων ἀμυ-
 θήτους ιδιότητας τέχρη δαιμονίῳ πεποικιλμένας, τὴν δὲ
 ὄψιν ἀποκλίνας ἀπὸ τῶν ἡμέρων ἐν μέρει πάλιν ἀγέλους
 καὶ κέδρους, πούκας, ἐλάτας, δρυῶν ἕψη περιμηκέστατα,
 τὰς ἄλλων τῶν ἀγρῶν σπυραχίς καὶ βαθείας ἕλης περι-
 αθρήσιων, αἱ τὰ πλεῖστα καὶ μέγιστα τῶν ὄρων καὶ τὴν
 πολλὴν ὄση βαθύχως τῆς ὑπεροφίας σπυραχιάζουσι· γνώ-
 σται τὴν ἀνένδοτον καὶ ἀκίμιον τῆς γῆς ἀπὸ ρυαζούσης
 ἀκμήν, ὡστ' οὐδὲν ἐλατωθῆῖσα τῆς παλαιᾶς ἰσχύος καὶ
 νῦν ἂν, εἴθε τὸ πρότερον, ἔτικτον ἀνθρώπους, ὑπὲρ δυοῖν
 τοῖν ἀναγκαιοτάτοι· ἑνὸς μὲν, τοῦ μὴ λειποτακτιῶν τάξιν
 οἰκεῖαν, καὶ μάλιστα ἐν σπορᾷ καὶ γενέσει τοῦ χερσαίων
 ἀπῖάντων ἀφίστου καὶ ἡγεμόνος, ἀνθρώπου· δευτέρου δὲ,
 γυναικὸς ἐπικουφίας, αἱ κίονσαι μὲν βαρυντάτοις ἄχθουσι
 δέκκι που μῆνας βιάζονται, μέλλουσαι δὲ ἀποτικτεῖν πολ-
 λάκις ὠδίσι ἀποθνήσκουσι. Ὅλωσ οὐκ πύθηται
 δεινὴ, μήτραν ὑπολαμβάνειν γῆν ἐγκυκολισθαι πρὸς ἀν-
 θρώπων σποράν; Τὸ γὰρ ζωογονοῦν χωρὶν ἐστὶ μήτρα,

φύσεως, ὡς εἶπέ τις, ἐργαστήριον, ἐν ᾧ ζῶα μόνον δια-
πλάττεται· τὸ δὲ οὐ γῆς μέρος ἐστίν, ἀλλὰ ζώου θήλεος,
δημιουργηθὲν εἰς γένεσιν, ἐπεὶ καὶ μαζοὺς καθάπερ γυ-
ναικὶ γῆ φατέον, ἥνικα ἠνθρωπογόνοι, προσγενέσθαι,
τροφὴν ἵνα ἔχωσιν οἰκείαν οἱ πρῶτοι ἀποκνηθέντες.
Ἀλλὰ γὰρ οὐ ποταμός, οὐ πηγὴ τις οὐδαμοῦ τῆς οἰκου-
μένης ἀνθ' ὕδατος μνημονεύεται ποτε ὀμβροῆσαι γάλα.
Πρὸς δὲ δὴ τούτοις, ὡςπερ γαλακτοτροφεῖσθαι χρὴ τὸ ἀρ-
τίγονον, οὕτω καὶ τῇ δι' ἀμπεχόνης σπέλη χρῆσθαι, διὰ
τὰς ἀπὸ κρυμοῦ [*] καὶ θάλπους ἐγγινομένας τοῖς τρε-
φομένοις ζημίας· οὐ χάριν μαῖαι καὶ μητέρες, αἷς ἀναγ-
καία φροντὶς ἔρχεται τῶν γεννωμένων, κατασπαργανοῦσι
τὰ βρέφη. Τοὺς δὲ γηγενεῖς φύντας, πῶς οὐκ ἂν τις
εὐθύς διέφθειρε γυμνοὺς ἐαθέντας ἢ ἀέρος κατάψυξις ἢ
ἀφ' ἡλίου φλογμός; κρυμοὶ γὰρ καὶ θάλπη, κρατήσαντα
νόσους καὶ φθορὰς ἀπεργάζονται. Ἐπεὶ δὲ ἅπαξ ἤρ-
ξαντο ἀλογεῖν ἀληθείας οἱ μυθοπλάσται, τοὺς σπαρτοὺς
ἐκείνους καὶ ἐνόπλους ἐτετρατεύσαντο ἐκφῦναι. Τίς γὰρ
ἦν κατὰ γῆς χαλκουργὸς ἢ τοσοῦτος Ἰφαιστος, ὡς αὐ-
τίκα παντευχίας εὐτρεπίζεσθαι; Τίς δὲ τοῖς πρῶτοις γε-
νομένοις ἰσόπαις ἦν οἰκειότης *); Ἡμερώτατον γὰρ ζῶον
ὁ ἄνθρωπος, λόγον δωρησαμένης φύσεως αὐτῷ γέρας, ᾧ
καὶ τὰ ἐξηγηριωμένα πάθη κατεπάδεται καὶ τιθασσεύεται.
Πολὺ βέλτιον ἦν ἀνθ' ὀπλων κηρύκιον ἀναδοῦναι, συμ-
βατηρίων σποιδῶν σύμβολα, λογικῇ φύσει, ὅπως εἰρήνην
πρὸ πολέμου πᾶσι τοῖς πανταχοῦ καταγγέλλῃ.

8. Τὰ μὲν οὖν τῶν ἐπιτειχιζόντων ψευδολογίαν κα-
τὰ τῆς ἀληθείας φλυαρήματα μετρίως ἐξελήλεγκται. Χρῆ

*) Man g. emendari vult: παντευχίας ἢ χειλα;

δὲ εὖ εἰδέναι, ὅτι ἐξ αἰδίου κατὰ διαδοχὰς ἐξ ἀνθρώπων βλαστάνουσιν ἄνθρωποι, σπειρόντος μὲν εἰς μήτραν ἀνδρὸς ὡσεὶ ἄρουραν, γυναικὸς δὲ ὑποδεχομένης τὰ σπέρματα σωτηρίως, τῆς δὲ φύσεως ἀοράτως ἕκαστα καὶ τῶν τοῦ σώματος καὶ τῆς ψυχῆς διαπλαττούσης μερῶν, καὶ ὅπερ οὐκ ἴσχυε λαβεῖν ἡμῶν ἕκαστος, τοῦθ' ἅπαντι τῷ γένει δωρησαμένης, τὸ ἀθάνατον· μένει γὰρ εἰς αἰὲ φθειρομένων τῶν ἐν εἴδει τεράστιον ὡς ἀληθῶς καὶ θεῖον ἔργον. Εἰ δὲ αἰδίου ἄνθρωπος βραχεῖα, μοῖρα τοῦ παντός, ἀγέννητος δήπου καὶ ὁ κόσμος, ὥστε ἄφθαρτος.

9. Ἐπαγωνιζόμενος δὲ ὁ Κριτόλαος ἐχρήτη καὶ τοιούτῳ λόγῳ· „Τὸ αἴτιον αὐτῷ τοῦ ὑγιαίνειν ἄνοσόν ἐστιν, ἀλλὰ καὶ τὸ αἴτιον αὐτῷ τοῦ ἀγρυπνεῖν ἄγρυπνόν ἐστιν· εἰ δὲ τοῦτο, καὶ τὸ αἴτιον αὐτῷ τοῦ ὑπάρχειν αἰδίου ἐστιν.“ Αἴτιος δὲ ὁ κόσμος αὐτῷ τοῦ ὑπάρχειν, εἶγε καὶ τοῖς ἄλλοις ἕπασιν· αἰδίου ἄρα ὁ κόσμος ἐστίν. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνο σκοπεῖν ἄξιον, ὅτι πᾶν τὸ γεγόμενον ἐν ἀρχῇ μὲν δὴ πάντως δεῖ ἀτελὲς εἶναι, χρόνου δὲ προϊόντος ἀΐξεσθαι μέχρι παντελοῦς τελειώσεως· ὥστε, εἰ γέγονεν ὁ κόσμος, ἦν μὲν ποτε — ἵνα καὶ ἐγὼ χρήσωμαι τοῖς ἡλικιῶν ὀνόμασι — κομιδῇ νήπιος, ἐπιβαλὼν δὲ αὐθις ἐνιαυτῶν περιόδοις καὶ μήχεσι χρόνων ὄψε καὶ μόλις ἐτελειώθη· τοῦ γὰρ μακροβιωτάτου βραδεῖα ἐξ ἀνάγκης ἀκμή. Τὸν δὲ κόσμον [*] εἴ τις νομίζει χρήσασθαι ποτε ταῖς τοιαύταις μεταβολαῖς, ἀθεραπεύτω μανίᾳ κεκρατημένος μὴ ἀγνοεῖτω. Δῆλον γάρ, ὡς οὐ μόνον αὐτοῦ τὸ σωματοειδὲς ἀΐξεθήσεται, λήφεται δὲ καὶ ὁ νοῦς ἐπίδοσιν, ἐπεὶ καὶ οἱ φθειρόντες αὐτὸν λογικὸν εἶναι ὑπονοοῦσιν. Οὐκοῦν ἀνθρώπου τρόπον ἐν ἀρχῇ μὲν τῆς γενέσεως ἄλογος ἔσται, περὶ δὲ τὴν ἀκμιάζουσαν

ἡλικίαν λογικός, ἅπερ οὐ μόνον λέγειν, ἀλλὰ καὶ ὑπονοεῖν ἀσεβές· τὸν γὰρ τελειότατον ὄρατὸν περίβολον καὶ τοὺς ἐν μέρει περιέχοντα κληρούχους πῶς οὐκ ἄξιον ὑπολαμβάνειν ἀεὶ τέλειον κατὰ τε σῶμα καὶ ψυχὴν, ἀμέτοχον κηρῶν, αἷς τὸ γεννητὸν καὶ φθαρτὸν πᾶν συνέξενκται;

10. Πρὸς δὲ τούτοις φησὶ τριττὰς αἰτίας δίχα τῶν ἐξωθεν ὑπὸ βεβλήσθαι ζώοις τελευτῆς, νόσον, γῆρας, ἔνδειαν, ὧν οὐδεμίᾳ τὸν κόσμον ἀλωτὸν * εἶναι· πεπηγέναι τε γὰρ * ἐξ ὅλων τῶν στοιχείων ὡς ἅτε μηδενὸς ὑπολειφθέντος καὶ ἀπελευθεριάζοντος μέρους βιασθῆναι· κατακρατεῖν τε καὶ τῶν δυνάμεων, ἐξ ὧν αἱ ἀσθένειαι, τὰς δὲ ὑπεικούσας ἄνοσον καὶ ἀγήρω αὐτὸν διαφυλάττειν· αὐταρχέστατόν τε αὐτὸν αὐτῷ καὶ ἀνεπιδεᾶ παντὸς γεγονέναι, μηδενὸς τῶν εἰς διαμοιῆν ὑστερίζοντος, τὰς κενώσεως καὶ πληρώσεως ἐν μέρει διαδοχὰς ἀπώσαμενον, αἷς διὰ τὴν ἄμουσον ἀπληστίαν τὰ ζῶα χρῆσθαι, θάνατον ἀντὶ ζωῆς μνώμενα, ἢ, τό γε ἀσφαλέστερον εἰπεῖν, οἰκτρότερον βίον ἀπώλειας. Ἔτι τοίνυν· εἰ μὲν μηδεμίᾳ φύσις αἰδῖος ἔωρᾶτο, ἦττον ἂν ἐδόκουν οἱ φθορὰν εἰσηγούμενοι τοῦ κόσμου, μηδὲν ἔχοντες παράδειγμα αἰδιότητος τοῦ κόσμου, ἄνευ προφάσεως ἀδικεῖν. Ἐπεὶ δὲ εἰμαρμένη κατὰ τοὺς ἄριστα φυσιολογοῦντας ἄναρχος καὶ ἀτελεύτητός ἐστιν, εἴρουσα τὰς ἐκάστων ἀνελλιπῶς καὶ ἀδιαστάτως αἰτίας, τί δή ποτ' οὐχὶ καὶ τὴν τοῦ κόσμου φύσιν λεκτέον εἶναι μακροαίωνα, τὴν τάξιν τῶν ἀτάκτων, τὴν ἁρμοσίαν τῶν ἀναρμόστων, τὴν συμφωνίαν τῶν ἀσυμφώνων, τὴν ἔνωσιν τῶν διεστηκότων, τὴν ξύλων μὲν καὶ λίθων ἕξιν, σπαρτῶν τε καὶ δένδρων φύσιν, ψυχὴν δὲ ζώων ἀπάντων, ἀνθρώπων δὲ νοῦν καὶ λόγον, ἀρετὴν δὲ σπουδαίων τελειοτάτην; Εἰ δὲ ἢ τοῦ κόσμου φύσις ἀγέν-

νητός τε καὶ ἄφθαρτος, δῆλον ὅτι καὶ ὁ κόσμος αἰωνίῳ
συνεχόμενος καὶ διακρατούμενος δεσμῷ.

Stoici convicti.

Νικηθέντες δὲ ὑπὸ τῆς ἀληθείας καὶ τῶν ἀντι-
δοξούντων ἔτι μοτεβιάζοντο· προσκλητικὴν γὰρ ἔχει δύ-
ναμιν τὸ κάλλος· τὸ δὲ ἀληθές [*] δαιμονίως ἐστὶ καλόν,
ὡς τὸ ψεῦδος ἐκτόπως αἰσχυρόν. Βόηθος γοῦν καὶ Ηο-
σιδώνιος καὶ Παναίτιος, ἄνδρες ἐν τοῖς Στωϊκοῖς δόγμα-
σιν ἰσχυρότεροι, αἶτι θεόληπτοι τὰς ἐκπυρώσεις καὶ παλιγ-
γενεσίας καταλιπόντες πρὸς θειότερον δόγμα τὸ τῆς
ἀφθαρσίας τοῦ κόσμου παντός ἠντιστόμολησαν. Λέγεται
δὲ καὶ Διογένης ἠντίκα νέος ἦν συνεπιγραψάμενος κατὰ
τὸ παρελές τοῖς ἔνδοθεν. Ἐπειδὴ τούτων ἡ σύνταξις,
αἶτι μηδενὸς ὑπολειφθέντος μέρους ὡς βιασθῆναι, ἐπὶ
οὐδενὸς τῶν ἐκτός φθαρησόμενος ἐδείχθη ὁ κόσμος τῷ
μηδὲν ἔξω καταλελειφθαι πάντως· οὐδ' ὑπὸ τινος τῶν
ἐν αὐτῷ, διὰ τὴν προσηλογοισθησαν ἀπόδειξιν, καθ' ἣν
τὸ ἀλωτὸν τῇ ἑτέρᾳ τῶν αἰτιῶν καὶ τὴν ἑτέραν ἐπεφύκει
δέχασθαι.

Platonis testimonium.

11. Μαρτύρια δὲ καὶ τὰ ἐν Τιμαίῳ *) περὶ τοῦ τὸν
κόσμον ἄρροσον εἶναι καὶ μὴ φθαρησόμενον τάδε· „Τῶν
δὲ δὴ ταττέρων ἐν ὅλον ἕκαστον ἐλήφθη ἡ τοῦ κόσμου
σύστασις. Ἐκ γὰρ πυρὸς παντός ὕδατός τε καὶ ἀέρος
καὶ γῆς συνέστησαν αὐτὸν ὁ συνιστάς, μέρος οὐδὲν οὐδα-
νός οὐδὲ δύναμιν ἔξωθεν ὑπολιπών, τάδε διανοηθεῖς·

*) Ed. Steph. III, 94.

πρῶτον μὲν ἵνα ὅλον ὅτι μάλιστα ζῶον τέλειον ἐκ τελείων μερῶν εἴη· πρὸς δὲ τούτοις ἔιν, ὅτε οὐχ ὑπολείμενων ἐξ ὧν ἄλλο τοιοῦτο γένοιτο ἄν· ἔτι δὲ ἵνα ἀγέρων καὶ ἄνοσον ἦ, κατανοῶν, ὡς τὰ τῷ σώματι θερμὰ καὶ ψυχρὰ καὶ πάνθ' ὅσα δυνάμεις ἰσχυρὰς ἔχει, περιϊστάμενα ἔξωθεν καὶ πρὸςπίπτοια ἀκαίρως λύει, καὶ τόσους καὶ γῆρας ἐπάγοντα φθίνειν ποιεῖ. Διὰ τὴν αἰτίαν καὶ τὸ λογισμὸν τόνδε θεὸς ὅλον ἐξ ὧν ἀπάντων τέλειον καὶ ἀγέρων καὶ ἄνοσον αὐτὸν ἐτεκτήνατο.“ Τοῦτο μὲν δὲ παρὰ Πλάτωνος πρὸς τὴν ἀφθαρσίαν τοῦ κόσμου μαρτύριον εἰλήφθω. Τὸ δὲ ἀγέννητον παρὰ τῆς φυσικῆς ἀληθείας· ἔπεται μὲν γὰρ τῷ γενομένῳ διάλυσις, ἀφθαρσία δὲ τῷ ἀγεννήτῳ, ἐπεὶ καὶ ὁ τὸ τρίμετρον ἐκεῖ ποιήσας·

„Τό τοι γινόμενον κατθανεῖν ὀφείλεται,“

δοκεῖ μὴ ἄπο σκοποῦ συνθεῖς ἀκολουθίαν τῆς φθορῶν ἔχειν. Ἐτέρως δὲ ἐστὶ τοιοῦδε· [*] Πάνθ' ὅσα τι συνθέτων φθίρεται, διάλυσιν εἰς τὰ ἐξ ὧν συνετέλλαν λαμβάνει· διάλυσις δὲ οὐδὲν ἦν ἄρα ἢ πρὸς τὰ κατὰ φύσιν ἐκάστων ἐπάρηδος· ὥστε κατὰ τὸ ἐναντίον ἢ σιθεις εἰς τὸ παρὰ φύσιν τὰ συνελθόντα βεβίασται. Ἰσθῆτα οὕτως ἔοικεν ἀψευδέστατα ἔχειν· ἄνθρωποι γὰρ ἀπὸ τῶν τεττάρων στοιχείων, ἃ δὴ ὅλα τοῦ παντός ἐστὶ οὐρανοῦ, γῆς, ἀέρος τε καὶ πυρός, βραχία κατὰ φύσιν μέρη δανεισάμενοι, συνεχράθημεν· τὰ δὲ ἀνακραθεῖς τῆς κινήσεως ἐστέρηται, θερμότης μὲν τῆς ἀνωφοῖς ψυχρότης δὲ τῆς κάτω, γεώδους καὶ βάρους ἐχούσης ἰσθῆτας ἐπελαφρισθεῖσθαι καὶ τὸν ἄνω τόπον ἀντιλαβῆσθαι, ὃν τὸ γεωδέστατον τῶν ἐν ἡμῶν ἐπέσχηκε, κερφός

ἰῶν δὲ φανιότατος ὄν ἔσφιγξε βλα, βίαιος καὶ ὀλιγο-
 ιος· φήγνυται μὲν γὰρ θάπτον ὑπὸ τῶν δεθέντων,
 ὑπαναχενίζόντων διὰ πόθον ὑπὸ τῆς κατὰ φύσιν κί-
 ως, πρὸς ἣν υπεύδοντες μετανίσταται. Κατὰ γὰρ
 τραγικόν

„χωρεῖ δ' ὀπίσω τὰ μὲν ἐκ γαίας
 φύντ' ἐς γαῖαν, τὰ δ' ἀπ' αἰθέριον
 βλαστώνοντα γοιῆς εἰς οὐράνιον
 πόλον ἤλθε πάλιν· θνήσκει δ' οὐδέν
 τῶν γινομένων, διακρινόμενον δ'
 ἄλλο πρὸς ἄλλο
 μορφήν ἑτέραν ἀπέδειξε.“

ἰς μὲν δὴ φθειρομένοις ἅπασιν νόμος ἀναγέγραπται
 θεσμός οὗτος· Ὅποτε μὲν ὑφείστηκε τὰ συνελήλυ-
 τα ἐν τῇ κρύσει, πρὸ τῆς κατὰ φύσιν τάξεως ἀταξίας
 εἰληφέναι καὶ πρὸς τοὺς ἐναντίους τόπους μετανίστα-
 αι, ὡς τρόπον τινὰ ξενιτεύειν δοκεῖν· ὅποτε δὲ δια-
 κριτο, πρὸς τὴν οἰκείαν τῆς φύσεως λῆξιν ἀνακάμπτειν.

*incorruptibilitas mundi demonstratur ex ordine ubique con-
 spicuo et partium suarum conservandarum studio.*

12. Ὁ δὲ κόσμος ἀμέτοχος τῆς ἐν τοῖς λεχθεῖσιν
 ἀξίας ἐστίν. Ἐπεὶ φέρε θεασώμεθα. Φθειρομένου
 μέρη νοὶ μὲν ἀνάγκη τετάχθαι τὴν παρὰ φύσιν ἔκτα-
 σιν· τούτο δὲ ὑπονοεῖν οὐκ εὐαγές· ἀρίστην
 γὰρ θέσιν καὶ τάξιν ἐναρμόσιον τὰ τοῦ κόσμου μέρη
 τα εἴληχεν, ὡς ἕκαστον καθ' ἕνα πατρὶδι φιλοχωροῦν
 ἵκητεῖν ἀμείνω μεταβολῆν. Διὰ τοῦτο γὰρ μὲν ὁ με-
 λιστος ἀπειρεμήθη τόπος, ἐφ' ἣν πάντα τὰ γεώδη, καὶ
 ἀναρρόφης, καταφέρεται. Τούδε δὲ ἐστι [*] σημεῖον
 ΡΗΙΟ VI. B

χώρας τῆς κατὰ φύσιν· ἔνθα γὰρ μὴ ὑπὸ βίας ὀτιοῦν ἐνεχθὲν ἴσταται καὶ ἡρεμεῖ, τὸν οἰκεῖον εἴληχε τόπον. Ὑδωρ δὲ ἐπὶ γῆν ἀνακέχνηται δεύτερον. Ἄηρ δὲ καὶ πῦρ ἀπὸ τοῦ μέσου πρὸς τὸν ἄνω κενώρηκεν· ἄηρ μὲν τὸν μεθόριον ὕδατος καὶ πυρὸς κληρωσάμενος τόπον, πῦρ δὲ τὸν ἀνωτάτω. Διὸ καὶ ἂν ἀναψάμενος δαδα πρὸς γῆν καταφέρει, ἢ φλόξ οὐδὲν ἤττον ἀντιβιάσεται, καὶ πρὸς τὴν φυσικὴν τοῦ πυρὸς κίνησιν ἐπικουφίσασα αὐτὴν ἀναδραμεῖται. Εἰ δὲ φθορᾶς μὲν αἴτιον ἢ παρὰ φύσιν κινήσεις τῶν ἄλλων ἔχει ζώων, ἐν δὲ τῷ κόσμῳ κατὰ φύσιν ἕκαστα τῶν μερῶν διατέτακται τὰς οἰκείας διακληρωσάμενα χώρας, ἐνδίκως ἂν λέγοιτο ὁ κόσμος ἀφθαρτος. Ἔτι τοίνυν ἐκεῖνο παντὶ δῆλον, ὅτι φύσις ἕκαστη διατηρεῖν καὶ διασώζειν, εἰ δὲ οἷόν τε εἴη, καὶ ἀθανατίζειν ἕκαστα, ὧν ἢ φύσις ἐστίν, ἐσπούδακεν, ἢ μὲν ἐν τοῖς δένδροσι τὰ δένδρα, ἢ δὲ ἐν τοῖς ζώοις τῶν ζώων ἕκαστον. Ἐξασθενεῖ δὲ ἢ ἐπὶ μέρους ἀναγκαίως ἄγειν πρὸς ἀϊδιότητα· ἢ γὰρ ἔνδεια ἢ φλογμὸς ἢ κορυμνὸς ἢ μυρία ἄλλα τῶν εἰωθότων ἐπισυνίστασθαι κατασκήψαντα διέσεισε καὶ διέλυσε τὸν συνέχοντα δεσμόν καὶ τέλος κατέρρηξε. Τοιοῦτον δὲ εἰ μηδὲν ἐφ᾽ ἡδρευεν ἔξω, καὶ ἂν ὅσον ἐφ᾽ ἑαυτῇ μικρά τε αὐτὴ καὶ μεγάλα ἀγῆρω διεφύλαττεν. Ἀναγκαῖον οὖν καὶ τὴν τοῦ κόσμου φύσιν γλίχασθαι τῆς τοῦ ὅλοι διαμονῆς· οὐ γὰρ δὴ τῶν ἐπὶ μέρους ἐστὶ χείρων, ὡς ἀποδιδράσκουσα καὶ λειποτακτοῦσα νόσον ἀνθ' ὑγείας καὶ φθορὰν ἀντὶ σωτηρίας παντελοῦς ἐπιχειρεῖν τεχνάζειν, ἐπειδὴ

„πασάων ὑπὲρ ἧγε κάρη ἔχει ἠδὲ μέτωπα,
ρεῖά τ' ἀριγνώτη πέλεται, καλαὶ δὲ τε πᾶσαι.“ *)

*) Hom. Odys. 6, 107 s.

Ἀλλ' εἰ τοῦτ' ἀληθές ἐστι, φθορὰν ὁ κόσμος οὐ δέξεται. Διὰ τί; Ὅτι ἡ συνέχουσα φύσις αὐτὸν ἀήττητός ἐστι κατὰ πολλὴν ἰσχύος ῥώμην, τῶν ἄλλων ὅσα βλάπτειν ἔμελλον ἀπάντων ἐπικρατοῦσα. Διὸ καὶ Πλάτων εὖ „Ἀπήγει τε γὰρ“ φησιν „οὐδέν, οὐδὲ προσήει αὐτῷ ποθέν· οὐδὲ γὰρ ἦν. Αὐτὸ γὰρ ἐαυτῷ τροφήν τὴν ἑαυτοῦ φθίσιν παρέχον καὶ πάντα ἐν ἑαυτῷ καὶ ὑφ' ἑαυτοῦ πάσχον καὶ δρῶν ἐκ τέχνης γέγονεν· ἠγήσατο γὰρ αὐτὸ ὁ συνθεὶς αὐταρκες ὃν ἄμεινον ἔσσεσθαι μᾶλλον ἢ προσδεῆς ἄλλων.“ *)

Ex Dei utpote perfecti auctoris natura.

13. Ἀποδεικτικώτατός γε μὴν καὶ ἐκεῖνος ὁ λόγος ἐστίν, ἐφ' ᾧ μυρίους οἶδα σεμννομένους ὡς ἠκριβωμένῳ καὶ πάννυ ἀνεξελέγκτῳ. Πυρθάνονται γὰρ· Τίνος ἔνεκα τὸν κόσμον φθείρει ὁ θεός; ἦτοι γὰρ [*] ὑπὲρ τοῦ μηκέτι κοσμοποιῆσαι, ἢ ὑπὲρ τοῦ ἕτερον κατασκευάσαι; Τὸ μὲν δὴ πρότερον ἀλλότριον θεοῦ, πρὸς τάξιν γὰρ ἀταξίαν μεταβάλλειν δέον, οὐ πρὸς ἀταξίαν τάξιν· εἶτα δέ, ὅτι καὶ μετάνοιαν, πάθος καὶ νόσημα δέξεται ψυχῆς. Ἔδει γὰρ μὴ κοσμοποιῆσαι τὸ παράπαν, ἢ κρίνοντα πρόπον αὐτῷ τὸ ἔργον χαίρειν τῷ γενομένῳ. Τὸ δὲ δεύτερον ἄξιον οὐ βραχείας ἐρεῦνης. Εἰ γὰρ ἕτερον ἀντὶ τοῦ νῦν ὄντος κατασκευάσει, πάντως ὁ γενόμενος ἢ χεῖρον ἢ ὅμοιος ἢ κρείττων ἀποτελεσθήσεται, ὃν ἕκαστον ἐπίληπτον. Εἰ μὲν γὰρ χεῖρον ὁ κόσμος, χεῖρον καὶ ὁ δημιουργός· ἀμώμητα δὲ καὶ ἀνεξελέγκτα καὶ ἀνεπανόρθωτα τὰ τοῦ θεοῦ, τελειοτάτη τέχνη καὶ ἐπιστήμη δημιουργηθέντα·

*) In Timaeo, ed. Steph. III, 33.

„Οὐδὲ“ γὰρ „γυνή“ φασὶ „τουςὄνδε νόου ἐπιδύεται
εἰς θλοῦ,

ὥστε χέρβιον ἐλέσθαι ἄμεινότερων.“

Ἐμπρεπὲς δὲ θεῶ τὰ ἄμορφα μορφῶν, καὶ τοῖς αἰσχί-
στοις περιτιθέναι θαυμαστὰ κάλλη. Εἰ δὲ ὅμοιος, μα-
ταιοπόνοσ ὁ τεχνίτης, οὐδὲν κομιδῇ νηπίων παίδων δια-
φέρων, οἱ πολλάκις παρ' αἰγιαλοῖς ἀθύροντες ψάμμου
γεωλόφους διανιστᾶσι, καὶ ἔπειθ' ὑφαιροῦντες ταῖς χερσὶ
πάλιν ἐρείπουσι. Πολὺ γὰρ ἄμεινον τοῦ κατασκευάζειν
ὅμοιον, μηδὲν μῆτε ἀφαιροῦντα μῆτε προστιθέντα, μῆτ'
αὐτὸ πρὸς τὸ ἄμεινον ἢ χεῖρον μεταβάλλοντα τὸν ἐξ ἀρχῆς
ἅπαξ γενόμενον κατὰ χώραν ἔαν. Εἰ δὲ κρείττονα δι-
μιουργήσει, γεγήσεται τότε κρείττων καὶ ὁ δημιουργός,
ὥσθ', ἠνίκα τὸ πρότερον κατεσκευάζε, καὶ τὴν τέχνην καὶ
τὴν διάνοιαν ἦν ἀτελέστερος, ὅπερ οὐδὲ θεμὶς ὑπονοεῖ
εὐτὶν. Ἴσος γὰρ αὐτὸς ἑαυτῷ καὶ ὅμοιος ὁ θεός, μῆτι
ἄνεσιν πρὸς τὸ χεῖρον, μῆτ' ἐπίτασιν πρὸς τὸ βέλτιον
δεχόμενος. Ἐπὶ δὲ τὰς τοιαύτας ἀνωμαλίας ἀνθρώπο
κχωρήκασιν, πρὸς ἐκάτερον, τό τε εὖ καὶ τὸ χεῖρον, πε-
φυκότες μεταβάλλειν, ἀνξήσεσι καὶ προκοπαῖς καὶ βελ-
τιώσεσι καὶ πᾶσι τοῖς ἐναντίοις εἰωθότες χρῆσθαι. Πρὸ
δὲ τούτοις τὰ μὲν τῶν θνητῶν ἔργα ἡμῶν φθαρτὰ δεόν-
τως ἂν γένοιτο, τὰ δὲ τοῦ ἀθανάτου κατὰ τὸν εἰοκότι
λόγον ἀφθαρτα δήπου· τῇ γὰρ φύσει τῶν τεχνιτῶν εὖ
λογον τὰ δημιουργηθέντα ἐξομοιοῦσθαι.

*Ex aliorum contrariis inter se de diis et mundo sententiis
(Chrysippus.)*

14. Καὶ μὴν ἅπαντί που καὶ ἐκεῖνο δῆλον, ὅτι φθει-
ρομένης μὲν τῆς γῆς ἀνάγκη καὶ τὰ χερσαῖα τῶν ζώων

καθ' ὅλον τὸ γένος ἀπόλλυσθαι· φθειρομένου δὲ ὕδατος τὰ ἔνδρα, καὶ ἀέρος μέντοι καὶ πυρὸς τὰ ἀεροπόρα καὶ πυρρίγονα. Κατ' ἀνάλογον οὖν εἰ φθείρεται ὁ οὐρανός, φθαρήσεται μὲν καὶ ἥλιος καὶ σελήνη, φθαρήσονται δὲ οἱ λοιποὶ πλάνητες, φθαρήσονται δὲ οἱ ἀπλανεῖς ἀστέρες, ὁ τοσοῦτος [*] αἰσθητῶν θεῶν εὐδαίμων τὸ πάλαι νομισθεὶς στρατός· ὃ δὴ γένοιτο ἂν οὐδὲν ἕτερον ἢ θεοὺς φθειρομένους ὑπονοεῖν, ἴσον γάρ ἐστι τῷ καὶ ἀνθρώπους ἀθανάτους ὑπονοεῖν. Καίτοι ἐν ἀτίμων συγκρίσει τοῦτο ἂν εὐροις σκοπῶν εὐλογώτερον ἐκείνου, χάριτι θεοῦ ὄν· θνητὸν μὲν γὰρ ἀθανασίας μεταλαχεῖν εἰκός ἐστιν, ἀφθαρσίαν δὲ θεοὺς ἀποβαλεῖν ἀδύνατον, καὶ ἂν αἱ ἀνθρώπων σοφίαι κακομανῶσι. Καὶ μὴν οἷτε τὰς ἐκπυρώσεις καὶ τὰς παλιγγενεσίας εἰσηγούμενοι τοῦ κόσμου νομίζουσι καὶ ὁμολογοῦσι τοὺς ἀστέρας θεοὺς εἶναι, οὓς τῷ λόγῳ διαφθείρειν οὐκ ἐρυθριῶσιν. Ἔδει γὰρ ἢ μύδρους διαπύρους ἀποφήνασθαι, καθάπερ ἔνιοι τῶν οἷα περὶ δεσμοτηρίου φλυαρούντων τοῦ συμπαντος οὐρανοῦ, ἢ θείας ἢ δαιμονίας φύσεις νομίζοντας τὴν ἀρμόττουσαν θεοῖς ἀφθαρσίαν προσομολογήσαι. Νυνὶ δὲ τοσοῦτον δόξης ἀληθοῦς διήμαρτον, ὥστε λελήθασιν αὐτοὺς καὶ τῇ προνοίᾳ — ψυχὴ δὲ ἐστὶ τοῦ κόσμου — φθορὰν ἐπιφέροντες, ἐξ ὧν ἀνακόλουθα φιλοσοφοῦσι. Χρῆσιππος οὖν ὁ δοκιμώτατος τῶν παρ' αὐτοῖς ἐν τοῖς περὶ ἀξανομένου τερατεύεται τι τοιοῦτον, καὶ προκατασκευάσας, ὅτι δύο εἰδοποιούς ἐπὶ τῆς αὐτῆς οὐσίας ἀμήχανον συστήναι, φησὶν· „Ἐστω θεωρίας ἔνθα τὸν μὲν τινα ὀλόκληρον, τὸν δὲ χωρὶς ἐπινοεῖσθαι τοῦ ἕτερου ποδός, καλεῖσθαι δὲ τὸν μὲν ὀλόκληρον Δίωνα, τὸν δὲ ἀτελεῖ Θεῶνα, καὶ ἔπειτα ὑποτέμνεσθαι Δίωνος

τὸν ἕτερον τοῖν ποδοῶν.“ Ζητουμένου δὴ, πότερος ἔφθαρται, τὸν Θέωνα φείσκειν οἰκειότερον εἶναι· τοῦτο δὲ παραδοξολογοῦντος μᾶλλον ἔστιν ἢ ἀληθεύοντος. Πῶς γὰρ ὁ μὲν οὐδὲν ἀκρωτηριασθεὶς μέρος ὁ Θέων ἀτήραται, ὁ δὲ ἀποκοπεὶς τὸν πόδα Δίωιν οὐχὶ ἔφθαρται; „Δεόντως;“ φησὶν. „Ἀναδεδράμικε γὰρ ὁ ἔκτριμθεὶς τὸν πόδα Δίωιν ἐπὶ τῆν ἀτελήν τοῦ Θέωνος οὐσίαν, καὶ δύο εἰδοποιοὶ ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ὑποκειμένου οὐ δύναντο εἶναι. Τοιγαροῦν τὸν μὲν Δίωνα μένειν ἀναγκαῖον, τὸν δὲ Θέωνα ἐφθάσθαι.“

„Τὰ δ' οὐχ ὑπ' ἄλλων, ἀλλὰ τοῖς αὐτῶν πτεροῖς ἀλυκόμενα“

φησὶν ὁ τραγικός *). Αἰπομαξάμενος γὰρ τις τὸν [*] τύπον τοῦ λόγου, καὶ ἐφαρμόσας τῷ παντὶ κόσμῳ, δεῖξει σαφέστατα καὶ τὴν αὐτὴν φθειρομένην τὴν πρόνοιαν. Σπόπει δὲ ὧδε. Ὑποκείσθω ὁ μὲν ὡς αὖτε Δίωιν ὁ κόσμος, τέλειος γὰρ· ὁ δὲ ὡς αὖτε Θέων ἢ τοῦ κόσμου ψυχὴ, διότι τοῦ ὅλου τὸ μέρος ἔλαττον· καὶ ἀφαιρέσθω ὡς περ ἀπὸ τοῦ Δίωιν ὁ ποῖς, οὕτω καὶ ἀπὸ τοῦ κόσμου ὅσον αὐτοῦ σωματοειδές. Οἰκοῦν ἀνάγκη λέγειν, ὅτι ὁ μὲν κόσμος οὐκ ἔφθαρται ὁ τὸ σῶμα ἀφαιρεθείς, ὡς περ οὐδὲ ὁ ἀποκοπεὶς τὸν πόδα Δίωιν, ἀλλ' ἢ τοῦ κόσμου ψυχὴ, ὡς περ Θέων ὁ μηδὲν παθαίν· ὁ μὲν γὰρ κόσμος ἐπ' ἐλάττονα οὐσίαν ἀνείδραμεν ἀφαιρεθείτος αὐτῷ τοῦ σωματοειδοῦς, ἐφθάσθαι δὲ ἢ ψυχὴ διὰ τὸ μὴ δύνασθαι δύο εἰδοποιοὺς εἶναι περὶ τὸ αὐτὸ ὑποκειμένον. Ἐκθεσμον δὲ τὸ λέγειν φθειροσθαι τὴν πρόνοιαν,

*) Aeschylus in fabula Myrmidonum.

ἀφθάρτου δὲ ὑπαρχούσης ἀνάγκη καὶ τὸν κόσμον ἀφθαρτον εἶναι.

Ex temporis aeternitate.

15. Μεγίστην μέντοι παρέχεται πίστιν εἰς αἰδιότητα καὶ ὁ χρόνος. Εἰ γὰρ ἀγέννητος ὁ χρόνος, ἐξ ἀνάγκης καὶ ὁ κόσμος ἀγέννητος. Διὰ τί; Ὅτι, ἢ φησὶν ὁ μέγας Πλάτων *), „ἡμέραι καὶ νύκτες μῆνες τε καὶ ἐνιαυτῶν περίοδοι χρόνον ἔδειξαν“· ἀμήχανον δὲ πη τοῦτον συστήναι δίχα ἡλίου κινήσεως καὶ τῆς τοῦ παντὸς οὐρανοῦ περιφορᾶς· ὥστ' εὐθυβόλως ἀποδεδόσθαι πρὸς τῶν εἰωθότων τὰ πράγματα ὀρίζεσθαι χρόνον διάστημα τῆς τοῦ κόσμου κινήσεως. Ἐπεὶ δὲ τοῦθ' ὑγιὲς ἐστι, γίνεται ὁ κόσμος ἰσηλιξ τοῦ χρόνου καὶ αἴτιος. Πάντων δὲ ἀτοπώτατον ὑπονοεῖν, ὅτι ἦν ποτε χρόνος, ἤνικα οὐκ ἦν κόσμος· ἀναρχος γὰρ καὶ ἀτελεύτητος ἡ τούτου φύσις, ἐπεὶ καὶ αὐτὰ ταῦτα, τὸ ἦν, τὸ πότε, τὸ ἤνικα, χρόνον συνεμφαίνει. Τούτῳ δὲ ἀκολουθῶν, τὸ μηδὲ χρόνον τῷ δόγματι τῆς ἐκπυρώσεως . . . ὀψὲ τῆς ἡλικίας ἐνδοιάσας ἐπισχεῖν· οὐ γὰρ νεότητος, ἀλλὰ γήρως τὰ σεμνὰ καὶ περιμάχητα διιδεῖν, καὶ μάλιστα ὅσα μὴ δικάζει ἢ ἄλογος καὶ ἀπαιτηλὴ αἴσθησις, ἀλλ' ὁ καθαρώτατος καὶ ἀκραιφνέστατος νοῦς.

Boëthi argumenta.

16. Ἀποδείξει δὲ οἱ περὶ τὸν Βόηθον κέχρηται πιθανωτάταις, ὡς ἀντίκα λέξομεν. „Εἰ,“ φασί, „γενητός καὶ φθαρτός ὁ κόσμος, ἐκ τοῦ μὴ ὄντος τι γενήσε-

*) In Timaeo, ed. Steph. III, 37.

ται· ὅπερ καὶ τοῖς Στωϊκοῖς ἀτοπώτατον εἶναι δοκεῖ. Διὰ τί; Ὅτι οὐδεμίαν [*] φθοροποιὸν εὐρεῖν αἰτίαν ἔστιν, οὐτ' ἐντός, οὐτ' ἐκτός, ἢ τὸν κόσμον ἀνελεῖ. Ἐκτός μὲν γὰρ οὐδὲν ἔστιν ὅτι μὴ τάχα που κερὸν, τῶν στοιχείων ἀποκριθέντων εἰς αὐτὸν ὀλοκλήρων· εἶσω δὲ οὐδὲν νόσημα τοιοῦτον, ὃ γένοιτο ἂν αἴτιον τῷ τοσοῦτῳ διαλύσεως. Εἰ δὲ αἰτιاتیως φθείρεται, δῆλον ὅτι ἐκ τοῦ μὴ ὄντος ἔσται ἢ γένεσις τῆς φθορᾶς· ὅπερ οὐδ' ἡ διάνοια παραδέξεται. Καὶ μὴν φασιν, ὅτι γενικοὶ τρόποι φθορᾶς εἰσὶ τρεῖς· ὁ τε κατὰ διαίρεσιν, ὁ κατὰ ἀναίρεσιν τῆς ἐπεχούσης ποιότητος, καὶ ὁ κατὰ σύγχυσιν. Τὰ μὲν οὖν ἐκ διεστηκότων, αἰπόλια, βουκόλια, χοροί, στρατεύματα, ἢ πάλιν ἐκ συναπτομένων σώματα παγέτα τῇ διαστάσει καὶ διαιρέσει λύνονται· κατὰ δὲ ἀναίρεσιν τῆς ἐπεχούσης ποιότητος ὁ μετασχηματιζόμενος κηρὸς ἢ καὶ λεαινόμενος, ἵνα μηδὲ ἐτεροειδῆ τινὰ παράσχη τύπον μορφῆς· κατὰ δὲ σύγχυσιν ὡς ἢ παρὰ ἰατροῖς τετραφάρμακος, αἱ γὰρ δυνάμεις τῶν συνεσθθέντων ἠφανίσθησαν εἰς ἕξαιρέτου μιᾶς γένεσιν ἀποτελεσθείσης. Ποίῳ δὴ τούτων ἄξιον τὸν κόσμον φθείρεσθαι φάναι; τῷ κατὰ διαίρεσιν; Ἄλλ' οὐτ' ἐκ διεστηκότων ἔστιν, ὡς τὰ μέρη σκεδασθῆναι, οὐτ' ἐκ συναπτομένων, ὡς διαλυθῆναι, οὐτε τὸν αὐτὸν τρόπον τοῖς ἡμετέροις ἠγῶται σώμασι· τὰ μὲν γὰρ ἐπικήρως τε ἐξ αὐτῶν ἔχει καὶ δυναστεύεται πρὸς μισθίων ἕφ' ὧν βλάπτεται, τοῦ δὲ ἀήττητος ἢ ῥώμη πολλῇ τινι παρουσίᾳ πάντων κατακρατοῦσα. Ἄλλ' ἀναίρεσει παντελεῖ τῆς ποιότητος; Ἄλλ' ἀμύχανον τοῦτό γε· μένει γὰρ κατὰ τοὺς τὰ ἐναντία αἰρουμένους ἢ τῆς διακοσμήσεως ποιότης ἐπ' ἐλάττονος οὐσίας, τὸ τοῦ δι' . . . κατὰ τὴν ἐκπύρωσιν. Ἀλλὰ τῷ κατὰ σύγχυ-

· σιν; Ἄπαγε· δεήσει γὰρ πάλιν εἰς τὸ μὴ ὄν γίνεσθαι τὴν φθορὰν παραδέχεσθαι. Τοῦ χάριν; Ὅτι εἰ μὲν ἕκαστον ἐν μέρει τῶν στοιχείων ἐφθείρετο, μεταβολὴν ἐδύνατο· τὴν εἰς ἕτερον δέχεσθαι· πάντων δὲ συλλήβδην ἀθρόον κατὰ σύγχυσιν ἀναιρουμένων ἀνάγκη ὑπονοεῖν τὸ ἀδύνατον. Ἔτι πρὸς τούτοις ἐὰν ἐκπυρωθῇ, φασί, τὰ πάντα, τί καὶ ἐκεῖνον ὁ θεὸς πράξει τὸν χρόνον; ἢ τὸ παράπαν οὐδέν; Καὶ μήποτ' εἰκότως. Νυνὶ μὲν γὰρ ἕκαστα ἐφορᾷ καὶ πάντων οἷα γνήσιος πατὴρ ἐπιτροπέυει, καὶ εἰ δεῖ τὸ ἀληθὲς εἰπεῖν, ἡνιόχου καὶ κυβερνήτου τρόπον ἡνιοχεῖ καὶ πηδαλιουχεῖ τὰ σύμπαντα, ἡλίω καὶ σελήνῃ καὶ τοῖς ἄλλοις πλάνησι καὶ ἀπλανέσιν, ἔτι δὲ αἴρι καὶ τοῖς μέρεσι τοῦ κόσμου *παριστάμενος*, καὶ συνδρῶν ὅσα πρὸς τὴν τοῦ ὅλου διαμονὴν καὶ τὴν κατ' ὀρθὸν λόγον ἀννπαλτιον διοίκησιν. Πάντων δὲ ἀναιρεθέντων ὑπ' ἀργίας καὶ ἀπραξίας [*] δεινῆς, ἀβιώτω βλαχρήσεται· οὐ τί γένοιτο ἂν ἀτοπώτερον; Ὅκνω λέγειν, ὁ μηδὲ θέμις εἰπεῖν, ὅτι ἀκολουθήσει θεοῦ θάνατος, εἴ γε καὶ ἡρεμία· τὸ γὰρ ἀεικίνητον ἐὰν ἀέλῃς ψυχῆς, καὶ αὐτὴν πάντως συνανελεῖς· ψυχὴ δὲ τοῦ κόσμου κατὰ τοὺς ἀντιδοξοῦντας ὁ θεός.

Quid de mundi exustione iudicandum.

· 17. Ἐκεῖνο δὲ οὐκ ἄξιον διαπορῆσαι, τίνα τρόπον ἔσται παλιγγενεσία πάντων εἰς πῦρ ἀναλυθέντων. Ἐξαναλωθείσης γὰρ τῆς οὐσίας ὑπὸ πυρός, ἀνάγκη καὶ τὸ πῦρ οὐκέτι ἔχον τροφὴν ἀποσβεσθῆναι. Μένοντος μὲν οὖν ὁ σπερματικὸς τῆς διακοσμήσεως ἐσώζετο λόγος, ἀναιρεθέντος δὲ συνανήρηται. Τὸ δὲ ἐστιν ἐκθεσμον καὶ ἀσέβημα ἤδη διπλοῦν, μὴ μόνον φθορὰν τοῦ κόσμου

κατηγορεῖν, ἀλλὰ καὶ παλιγγενεσίαν ἀναιρεῖν, ὡςπὲρ ἀκο-
σμία καὶ ἀπραξία καὶ τοῖς πλημμελέσι πᾶσι χαίροντος
θεοῦ. Τὸν δὲ λόγον ἀκριβέστερον ὧδε διερευνητέον.
Πυρὸς τριττὸν εἶδος· τὸ μὲν ἀνθραξ, τὸ δὲ φλόξ, τὸ δὲ
ἀύγῃ. Ἀνθραξ μὲν οὖν ἐστὶ πῦρ ἐν οὐσίᾳ γεώδει, ὃ
τρόπον ἕξως πνευματικῆς πεφώλευκε καὶ ἔλλογι δι' ὅλης
ἄχρι περᾶτων τεταμένον. Φλόξ δὲ ἐστὶν ὅπερ ἐκ τρο-
φῆς αἴρεται μετεωριζόμενον. Ἀύγῃ δὲ τὸ ἀποστελλόμε-
νον ἐκ φλογός, συνεργὸν ὀφθαλμοῖς εἰς τὴν τῶν ὄρατῶν
ἀντίληψιν. Μέσην δὲ χώραν ἀύγῆς τε καὶ ἀνθρακος εἴ-
ληχε φλόξ· σβεσθεῖσα μὲν γὰρ εἰς ἀνθρακα τελευτᾷ,
ζωπυρουμένη δὲ ἔχει φέγγος· ὃ τὴν καυστικὴν ἀφηρημέ-
νον δύναμιν ἀστράπτει. Εἰ κατὰ τὴν ἐκπύρωσιν οὖν τὸν
κόσμον ἀναλύεσθαι φῶμεν, ἀνθραξ μὲν οὐκ ἂν γένοιτο,
διότι παμπληθὲς ὑπολείπεται τοῦ γεώδους, ὃ τὸ πῦρ
ἐγκατεβλήθη συμβέβηκεν· ἀρέσκει δὲ μηδὲν τότε τῶν
ἄλλων ὑφροστάναι σωμάτων, ἀλλὰ γῆν καὶ ὕδωρ καὶ ἀέρα
εἰς ἄκρατον πῦρ ἀναλελύσθαι. Καὶ μὴν οὐδὲ φλόξ· ἅμα
γὰρ τροφῇ ἐστὶν, μηδενὸς δὲ καταλειφθέντος ἀτρο-
φήσασα ἀντίκα ἀποσβεσθήσεται. Τούτοις ἔπεται τὸ
μηδ' ἀύγην ἀποτελεῖσθαι· καθ' ἑαυτὴν γὰρ ὑπόστα-
σιν οὐκ ἔχει, ὅτι δὲ ἀπὸ τῶν προτέρων, ἀνθρακος καὶ
φλογός, ἀφ' οὗ μὲν ἐλάτιων, πολλὴ δὲ ἀπὸ φλογός, χεῖ-
ται γὰρ ἐπὶ μήκιστον. Ἐκείνων δέ, ὡς ἐδείχθη, κατὰ
τὴν ἐκπύρωσιν οὐκ ὄντων, οὐδ' ἂν ἀύγῃ γένοιτο· καὶ
γὰρ ἡ μεθήμερινὴ πολλὴ καὶ βαθεῖα ἀύγῃ, τὸν ὑπὸ γῆς
ἡλλου δρόμον ἰόντος, εὐθύς ἀφανίζεται νυκτὶ, καὶ μάλιστα
ἀσβλήνῳ. [*] Οὐ τοίνυν ἐκπυροῦται ὁ κόσμος, ἀλλ' ἔστιν
ἀφθαρτος· εἰ δὲ ἐκπυρωθήσεται, ἕτερος οὐκ ἂν γέ-
νοιτο.

Stoici de mundi exustione.

18. Διὸ καὶ τινες τῶν ἀπὸ τῆς στοῆς ὀξυθερκέστορον ἐκ μακροῦ θουσιόμενοι τὸν ἐπιφερόμενον ἔλαγχόν, ἤξλωσαν ὡςπερ θανόντι κεραιαίῳ βοηθήματα προσηγορεύεσθαι· τὰ δὲ οὐδὲν ἦν ὄφελος. Ἐπιπιδὴ γὰρ αἷτιον κινήσεως ἐστὶ τὸ πῦρ, κινήσει δὲ γενέσεως ἀρχή, γενέσθαι δὲ ἄνευ κινήσεως οὐκ ὄντων ἀδύνατον, ἔφασαν, ὅτι μετὰ τὴν ἐκπύρωσιν, ἐπιπιδὴν ὁ νέος κόσμος μέλλῃ δημιουργεῖσθαι, σύμπαν μὲν τὸ πῦρ οὐ σβέννυται, ποιητὴ δὲ τις αὐτοῦ μοῖρα ὑπολαμβάνεται· πάντα γὰρ ἐπιλαμβάνεται, μὴ σβασθέντος ἀθρόου μὲν τὰ πάντα ἡτοιχάσονται ἀδιακόσμητα, τοῦ τῆς κινήσεως αἵτιον μηκέτι ὄντος. Ἐνφροσινολογούντων δὲ πλάσματα ταῦτ' ἐστὶ καὶ κατὰ τῆς ἀληθείας τοχναζόντων. Ἐὶ δὴριτοί; Ὅτι τὸν κόσμον ἐκτερωθέντα γενέσθαι μὲν ὀρθρακι παραπλήσιον ἀμήχανον, ὡς δέδοικται, γωῶδους πολλῆς ἀνθρωπομορφώσεως οὐσίας, ἢ δεήσει τὸ πῦρ ἑλλοχῆν. Ἴσως δὲ οὐκ ἐκτερωθέντος τότε κρατρώσεως, ὅτ' ἔτι μένει τὸ στοιχεῖον βαρύντατον καὶ δυσαναλόγιστον ἔτι, γῆ μὴ διαλυθῆσαι, μεταβιβάσθαι δὲ ἢ πρὸς ἀλόγια ἢ εἰς ἀνγὴν ἀναγκάστον· πρὸς μὲν ἀλόγια, ὡς ἦσαν Κλωάνθης, πρὸς δὲ ἀνγὴν, ὡς ὁ Χρόσιππος. Ἀλλ' αἷτιον ἀλόξ γίνεται, τροπομένη πρὸς σβῆσιν ἅπασιν οὐκ ἐκ μέρους, ἀλλ' ὀρθρακι σβασθήσεται, συναντιώχεται γὰρ ἢ τροφή· διὸ πολλῆς μὲν οὐσίας ἐπιπιδώσει καὶ χῆται, σιωλλομένη δὲ μειῶνται. Τεκμηριώστατο δὲ ἂν τις ἀπὸ τῶν παρ' ἡμῖν τὸ γινόμενον. Ὁ λόγος ὡς μὲν τις ἔλαιον ἄρθοι, περιφροσινωμένην ἀποδίδωσι ἀλόγια· ἐπιπιδὴν δὲ ἐπίσχη, δαπανήσας ἵσον τῆς τροφῆς λαβήσανον, αὐτίκα κατασβῆσθαι, μηδὲν μέρος τεμνωσάμενος τῆς ἀλόγους. Ἐὶ

δὲ μὴ τοῦτο, ἀλλ' ἀγῆ γίνεται, πάλιν ἀθρόα μεταβάλλει. Διὰ τί; Ὅτι ὑπόστασιν ἰδίαν οὐκ ἔχει, γεννᾶται δὲ ἐκ φλόγος, ἧς ὅλης δι' ὅλων σβέσειν λαμβανούσης ἀνάγκη καὶ τὴν ἀγῆν μὴ κατὰ μέρος, ἀλλ' ἀθρόαν ἀναιρεῖσθαι. Ὅ γὰρ πρὸς τροφήν φλόξ, τοῦτο ἀγῆ πρὸς φλόγα. Καθάπερ οὖν τροφή συναναιρεῖται φλόξ, καὶ ἀγῆ φλογί. Ὡςτ' ἀμήχανον παιμγγενεσίαν τὸν κόσμον λαβεῖν, μηδενὸς ἐντυφωμένου σπερματικοῦ λόγου, πάντων δὲ δαπανηθέντων, τῶν μὲν ἄλλων ὑπὸ πυρός, αὐτοῦ δὲ ὑπ' ἐνδειας. Ἐξ ὧν ἐστὶ δῆλον, ὅτι ἀγέννητος καὶ ἀφθαρτος ὧν διατελεῖ.

Refutantur Stoici.

19. * Φέρε* δὲ οὖν, ὡς φησι Χρύσιππος, τὸ ἀναστοιχειῶσαν τὴν διακόσμησιν εἰς αὐτὸ πῦρ τοῦ μέλλοντος ἀποτελεῖσθαι κόσμον σπέρμα εἶναι, καὶ ὧν ἐπ' αὐτῷ περιουσόφηκε, μηδὲν ἐψεῦσθαι, πρῶτον μὲν, ὅτι καὶ ἐκ [*] σπέρματος ἢ γενεσῆς, καὶ εἰς σπέρμα ἢ ἀνάλησις, ἔπειτα δὲ, ὅτι φησιλογεῖται ὁ κόσμος καὶ φύσις λογική, οὐ μόνον ἔμψυχος ὧν, ἀλλὰ καὶ τοερός, πρὸς δὲ καὶ φρόνιμος. ἐκ τούτων τὸ ἐναντίον οὐ βούλεται κατασκευάζεσθαι, τὸ μηδέποτε φθαρῆσεσθαι. Αἱ δὲ πίστεις προχειρόταται τοῖς συνεξετάζειν μὴ ἀποκνοῦσιν. Οὐκ οὖν ὁ κόσμος ἢ φυτῷ ἔοικεν, ἢ ζῳῷ. Ἀλλ' εἴτε φυτὸν ἐστὶ, εἴτε καὶ ζῶον, κατὰ τὴν ἐκπύρωσιν φθαρεῖς οὐδέποτε αὐτὸς αὐτοῦ γενήσεται σπέρμα. Μαρτυρεῖ δὲ τὰ παρ' ἡμῖν, ὧν οὐδὲν οὐκ ἔλαττον, οὐ μείζον ποτε φθαρὲν εἰς σπέρματος ἀπεκρίθη γενεσιν. Οὐχ ὄρας, ὅσαι μὲν ἡμέρων φυτῶν ὑλαί, ὅσαι δὲ ἀγρίων κατὰ πᾶν μέρος τῆς γῆς ἀνα-

κέχυνται; Τούτων τῶν δένδρων ἕκαστον, ἄχρι μὲν ὑγιαίνει τὸ στέλεχος, ἅμα τῷ καρπῷ καὶ τὸ ὄχημα τίκτει· μήκει δὲ χρόνων ἀφανίσθην καὶ ἄλλως αὐταῖς θύξαις φθαρὲν οὐδέποτε τὴν ἀνάλυσιν εἰς σπέρμα ἔλαβη. Τὸν αὐτὸν μέντοι τρόπον καὶ τὰ γένη τῶν ζώων, ἃ μηδὲ εἰπεῖν διὰ πλῆθος ῥᾶδιον, ἄχρι μὲν περίεστι καὶ ἠβῆ, σπέρμα προΐεται γόνιμον· τελευτήσαντα δὲ οὐδαμῆ οὐδαμῶς γίνονται σπέρμα. Καὶ γὰρ εὐήθης ἄνθρωπον ζῶντα μὲν ὀφθῶ μέρει ψυχῆς, ὃ καλεῖται γόνιμον, πρὸς τὴν τοῦ ὁμοίου σπορὴν χρῆσθαι, τελευτήσαντα δὲ ὅλη ἐαυτῷ· θάνατος γὰρ ζωῆς οὐτι ἀνυσιμώτερος. Ἄλλως τε τῶν ὄντων οὐδὲν ἐκ μόνου σπέρματος δίχα τῆς οἰκείας τροφῆς ἀποτελεῖται· σπέρμα γὰρ ἔοικεν ἀρχῇ, ἀρχὴ δὲ καθ' ἑαυτήν οὐ τελειογονεῖ. Μὴ γὰρ ἀν' νομίσης, τὸν στάχυν ἐκ μόνου τοῦ καταβληθέντος ὑπὸ γεωργῶν εἰς τὰς ἀρούρας βλαστάνειν πυροῦ· τὸ δὲ πλεῖστον εἰς αὐξήσιν αὐτῶν συνεργεῖν ὑγρὰν τε καὶ ξηρὰν, διττὴν ἐκ γῆς τροφήν. Καὶ τὰ ἐν μήτραις μέντοι διαπλατιτόμενα πέφυκον οὐκ ἐκ μόνου ζωογονεῖσθαι σπέρματος, ἀλλὰ καὶ τῆς ἔξωθεν ἀρδομένης τροφῆς, ἣν ἡ κύουσα προσφέρειται. Πρὸς δὴ τί ταῦτα λέγω; Ὅτι κατὰ τὴν ἐκπύρωσιν σπέρμα μόνον ὑπολειφθήσεται τροφῆς μὴ ὑπαρχούσης, ὑπῆντων ὅσα τρέφειν ἔμελλον εἰς πῦρ ἀναλυθέντων, ὡς εἴ' ὁ κατὰ τὴν παλιγγενεσίαν ἀποτολούμενος κόσμος χωλὴν καὶ ἀτελῆ γένεσιν ἔξει, τοῦ μάλιστα πρὸς τελειώσιν συνεργούντος, ἧ καθ' ἑαυτὴν βίαιον τὴν σπερματικὴν ἀρχὴν ἐκιδύεσθαι συμβέβηκεν, ἐφθαρμένου. Τοῦτο δὲ ἦν ἔκτοπον, ἐξ αὐτῆς ἐλαγχόμενον τῆς ἐνεργείας. Ἔτι τολμῶν ὅσα λαμβάνει τὴν γένεσιν ἐκ σπέρματος, μεζονα τὸν ὕγκον ἐστὶ τοῦ πεποιηκότος, καὶ ἐν τόπῳ μεζονι θεω-

ρεῖται. Δένδρα γοῦν οὐρανομήκη πολλάκις ἀναβλαστάνει ἐκ βραχυτάτης κέγχρου, καὶ ζῶα πιότατα καὶ περιμηκέστατα ἐξ ὀλίγου τοῦ προεθέντος ὑγροῦ. Ἀλλὰ καὶ τὸ μικροῦ πρότερον εἰρημένον [*] συμβαίνει, κατὰ μὲν τὸν χειτηνῶντα τῆ γενέσει χρόνον βραχύτερα τὰ γεννηθέντα εἶναι, μεγέθυνεσθαι δὲ αὐτῆς ἄχρι παντελοῦς τελειώσεως. Ἐπὶ δὲ τοῦ παντός γενήσεται τὸ ἐναντίον. Τὸ μὲν γὰρ σπέρμα καὶ μείζον ἔσται καὶ πλείονα τόπον ἐφέξει, τὸ δὲ ἀποτέλεσμα βραχύτερον καὶ ἐν ἐλάττωι φανεῖται τόπων· καὶ ὁ κόσμος ἐκ σπέρματος συνιστάμενος οὐκ ἐκ τοῦ κατ' ὀλίγον ἐπιδώσει πρὸς αὔξησιν, ἀλλ' ἔμπαινον ἐξ ὄγκου μείζονος εἰς ἐλάττωα συναιροθήσεται. Τὸ δὲ λεγόμενον ῥάδιον συνιδεῖν. Ἄπαν σῶμα ἀναρόμενον εἰς πῦρ ἀναλύεται καὶ χεῖται, σβεννημένης δὲ τῆς ἐν αὐτῷ φλογός στελλεται καὶ σννάγεται. Πίστεων δὲ τοῖς οὕτως ἐμφανέσι πρὸς μαρτυρίαν ὡς ἀδηλονμένους οὐδεμία χρεια. Καὶ μὴν ὁ κόσμος ὁ πυρωθεὶς γενήσεται μείζων, ἅτε συμπάσης τῆς οὐσίας εἰς τὸν λεπτότατον ἀναλυθείσης αἰθέρα. Ὁ μοι δοκοῦσι καὶ οἱ Στωϊκοὶ προειδόμενοι κενὸν ἄπειρον ἐκτὸς τοῦ κόσμου τῷ λόγῳ καταλιπεῦν, ἵνα, ἐπειδὴ χύσιν ἀπέραντον τινα ἔμελλε λήψεσθαι, μὴ ἀπορῆ τοῦ δεξομένου χωρίου τὴν ἀνάγκησιν. Ὅτε ἡμῶν οὖν εἰς τοσοῦτον ἐπιδέδωκε καὶ συντήξεται, ὡς μονορουχὶ καὶ τῆ ἀορίστῳ τοῦ κενοῦ φύσει τῷ τῆς ἐλάσεως ἀπείρου μεγέθει συνδραμεῖν, σπέρματος ἔχει κατ' αὐτοῖς λόγον· ὅτε δὲ κατὰ τὴν παλιγγενεσίαν ἐκτελή τῶν μερῶν τῆς συμπάσης οὐσίας, — στελλομένου μὲν κατὰ τὴν σβέσειν τοῦ πυρός εἰς παχὴν ἀέρα, στελλομένου δὲ ἀέρος εἰς ὕδωρ καὶ συνίξοντος, παχυνομένου δὲ ἔτι μᾶλλον ὕδατος κατὰ τὴν εἰς γῆν, τὸ πικρότατον τῶν στοιχείων, μεταβο-

λήν. Ἐστὶ δὲ ταῦτα παρὰ τὰς κοινὰς ἐννοίας τῶν *δυναμένων* ἀκολουθίαν πράγματος ἐκλογίζεσθαι.

Stoicae de mundi exustione sententiae in se ipsa repugnantia.

20. Δίχα τοίνυν τῶν εἰρημένων καὶ ἐκείνῳ χρήσαιο ἂν τις εἰς πίστιν, ὃ καὶ τοὺς μὴ πέραν τοῦ μετρίου φιλονικεῖν αἰρουμένους ἐπισπιάσεται. Τῶν ἐν ταῖς συζυγίαις ἐναντίων ἀμήχανον τὸ μὲν εἶναι, τὸ δὲ μὴ· λευκοῦ γὰρ ὄντος ἀνάγκη καὶ μέλαν ὑπάρχειν, καὶ μεγάλου βραχύ, καὶ περιττοῦ ἄρτιον, καὶ γλυκέος πικρόν, καὶ ἡμέρας νύκτα, καὶ ὅσα τούτοις ὁμοιότροπα. Γενομένης δὲ ἐκπυρώσεως ἀδύνατόν τι συμβήσεται· τὸ μὲν γὰρ ἕτερον ὑπάρξει τῶν ἐν ταῖς συζυγίαις, τὸ δὲ ἕτερον οὐκ ἔσται. Φέρον δὲ οὕτωςι θεασώμεθα. Πάντων εἰς πῦρ ἀναλυθέντων κοῦφον μὲν ἐστὶ τι καὶ μαγνὸν καὶ θερμόν, ἴδια γὰρ πυρὸς ταῦτα· βαρὺ δὲ οὐδὲν ἢ ψυχρὸν ἢ πυκνόν, τὰ τοῖς λεχθεῖσιν ἐναντία. Πῶς οὖν ἂν τις ἐπίσχοι μᾶλλον τὴν πεπλεγμένην ἐκ τῆς πυρώσεως ἀκοσμίαν, ἢ τὰ φύσει συνυπάρχοντα δεικνύς ἀπαρτώμενα τῆς συζυγίας; Ἴ δὲ ἀλλοτριώσεις ἐπὶ τοσοῦτον κεχώρηκεν, ὡς τοῖς μὲν ἀϊδιότητα [*] προσομολογεῖν, τοῖς δὲ τὸ ἀνύπαρκτον. Ἐπιτοίνυν καὶ ἐκείνῳ μοι δοκεῖ μὴ ἀπο σκοποῦ τοῖς ἰχνηλατοῦσι τὸ ἀληθὲς εἰρησθαι. Φθιρόμενος ὁ κόσμος ἦτοι ὑπὸ τινος ἑτέρας φθαρήσεται αἰτίας, ἢ ὑπὸ θεοῦ. Ὑπὸ ἄλλου μὲν οὐδενὸς τὸ παράπαν δέξεται διάλυσιν· οὐδὲν γὰρ ἔστιν ὃ μὴ περιέχει· τὸ δὲ περιεχόμενον καὶ κρατούμενον ἀσθενέστερον δήπου τοῦ περιέχοντος, ὑφ' οὗ καὶ κατακρατεῖται. Ὑπὸ δὲ θεοῦ φθειρεσθαι λέγειν αὐτόν, πάντων ἀνοσιώτατον· ὁ γὰρ θεὸς οὐκ ἀταξίας καὶ ἀκοσμίας καὶ φθορᾶς, ἀλλὰ τάξεως καὶ εὐκοσμίας

καὶ ζωῆς, καὶ παντὸς αἴτιος ἀνώμολόγηται τοῦ ἀρίστου παρὰ τοῖς τὰ ἀληθῆ δοξάζουσι.

Cur mundi dissolutio in ignem? nonne in cetera etiam elementa?

21. Θαυμάσαι δὲ ἂν τις τοὺς τὰς ἐκπυρώσεις καὶ παλιγγενεσίας θρυλλοῦντας οὐ μόνον ἕνεκα τῶν εἰρημένων οἷς ἀπελέγχονται ψευδοδοξοῦντες, ἀλλὰ καὶ δι' ἐκεῖνο μάλιστα. Τετάρων γὰρ ὄντων στοιχείων, ἐξ ὧν ὁ κόσμος συνέστηκε, γῆς, ὕδατος, ἀέρος, πυρός, τίνος ἕνεκεν, πάντων ἀποκληρωσάμενοι τὸ πῦρ, τὰ ἄλλα φασὶν εἰς τοῦτο μόνον ἀναλυθήσεσθαι; δεόν γάρ, εἴποι τις ἂν, πῶς οὐκ εἰς ἀέρα ἢ ὕδωρ ἢ γῆν; ὑπερβάλλουσαι γὰρ καὶ ἐν τούτοις εἰσὶ δυνάμεις. Ἄλλ' οὐδεὶς ἐξαερούσθαι ἢ ἐξυδατοῦσθαι ἢ ἀπογεοῦσθαι τὸν κόσμον εἶπεν, ὥστ' εἰκὸς ἦν μηδὲ ἐκπυροῦσθαι φάναι. Χρῆ μέντοι καὶ τὴν ἐνυπάρχουσαν ἰσονομίαν τῇ κόσμῳ κατανοήσαντας ἢ δεῖσαι ἢ αἰδεσθῆναι τοσοῦτου θείου κατηγορεῖν θάνατον. Ὑπερβάλλουσα γὰρ τις τῶν τετάρων ἀντέκτισις δυνάμεων, ἰσότητος κανόσι καὶ δικαιοσύνης ὅροις σταθμωμένων τὰς ἀμοιβάς. Καθάπερ γὰρ αἱ ἐτήσιοι ὥραι κύκλον ἀμείβουσιν ἀλλήλαις ἀντιπαραδέχεσθαι πρὸς τὰς ἐνιαυτῶν οὐδέποτε ληγόντων περιόδους, εἰς τὸν αὐτὸν τρόπον, *τίθεσο*, καὶ τὰ στοιχεῖα τοῦ κόσμου ταῖς εἰς ἀλλήλα μεταβολαῖς — τὸ παραδοξότατον — θνήσκειν δοκοῦντα ἀπαθανατίζεται, δολιχεύοντα αἰεὶ καὶ τὴν αὐτὴν ὁδὸν ἄνω καὶ κάτω συνεχῶς ἀμείβοντα. Ἢ μὲν οὖν προσάντης ὁδὸς ἀπὸ γῆς ἄρχεται· τηκομένη γὰρ εἰς ὕδωρ μεταλαμβάνει τὴν μεταβολήν· τὸ δὲ ὕδωρ ἐξατμιζόμενον εἰς ἀέρα· ὁ δὲ ἀήρ λεπτινόμενός εἰς πῦρ. Ἢ δὲ κατάντης ἀπὸ κεφαλῆς· συνίζοντος μὲν πυρός κατὰ τὸν σβέστιν

εις ἄερα, συνίζουτος δὲ ὁ αἶψα συνθλίβεται εἰς ὕδωρ αἰέ-
ρος, ὕδατος δὲ τὴν πολλὴν [*] ἀνίσχουσι κατὰ τὴν πλε γῆν
πυκνωμένον μεταβολήν. Ἐδὲ καὶ ὁ Ἡράκλειτος ἐν οἷς
φησὶ, ἀρχῆς θάνατον ὕδωρ γενέσθαι, ὕδατος θάνατον
γῆν γενέσθαι." Πυλὴν γὰρ ἀόριστος εἶναι τὸ πικρῶμα,
τὴν μὲν αἴρος τελειοτὴν γένουσι ὕδατος, τὴν δὲ ὕδατος
γῆς πύλιν γένουσι ἀλειψαται· θάνατον οὖν τὴν πλε ἕταιν
ἀναλφουσι ὑπομύζων, ἀλλὰ τὴν πλε ἕταρον στοιχεῖον μετα-
βολήν, ἀπαρβαλλήτων δὲ καὶ ἀνομοῦς τῆς ἀποκαταστάσεως
ἰσονομίας τῆς αἰσθητικῆς, ὡς αἴτιον οὐκ εἰκὸς μό-
νον, ἀλλὰ καὶ ἀναγκάδιον, ἐπεὶ τὸ μὲν ὄρατον ἄδικον, τὸ
δὲ ἄδικον κακίας ἕχγονον, κακία δὲ ἐξ εἰκόνος τῆς ἀθανά-
του πηγυρόδενται. Οὐκὸν δὲ τι μέγαθος ὁ κόσμος, καὶ
οὐκὸς θουὸν αἰσθητικῶν ἀποδέδοται. Τὸ δὲ φάσκειν ὅτι
φθίσκειται, μὴ ἀνομοῦς ἐστὶ φάσκειν οἰκίον καὶ πρι-
μῶτων ἀνομοῦς ἀνομοῦς.

*Corruptio est quatuor generis, additio, subtractio, transposi-
tio, alteratio, in mundum non cadunt.*

22. Πρὸς ἐπιδοκίμουσιν δὲ τινος τῶν ἀλλοίων ὑπο-
λαμβανόντων τὸν κόσμον εἶναι, καὶ τοιαύτην πρὸς κατα-
σκευὴν λόγῳ χρῶνται. Ἐπιδοκίμουσιν εἶναι τριτάτους
τοὺς ἀνομοῦς ἀνομοῦς πρὸς ἄλλοιους, ἀνομοῦς, μετα-
βολήν, ἀλλοίωσιν. Ἀνομοῦς μὲν οὖν πρὸς ἄλλοιους μονάδος εἰς
τριτάτους φθίσκειται, μὴκέτι μένουσι δυνάμεις· τριτάτους δὲ ἀνομοῦς
μονάδος εἰς τριτάτους. Ἀνομοῦς δὲ τὸ Ζ στοιχεῖον
εἰς τὸ Η, ὅταν αἰ μὲν ἐγκρίσται πρὸς ἄλλοιους πρὸς ἄλλοιους
διανομοῦσιν, ἡ δὲ πρὸς ἄλλοιους ἐπιδοκίμουσιν, πρὸς ἄλλοιους
ἀνομοῦς ἀνομοῦς πρὸς ἄλλοιους. Καὶ ἀλλοίωσιν δὲ
μεταβολήν εἶναι εἰς ὕδωρ. Τῶν δὲ ἀνομοῦς ἀνομοῦς

πων οὐδείς ἐφάπτεται τοῦ κόσμου τὸ παράπαν· ἐπεὶ τί φῶμεν; Προσιδέσθαι τι τῷ κόσμῳ πρὸς ἀγαθήσιν· Ἀλλ' οὐδέν ἐστιν ἐκτός ὃ μὴ μέρος γέγονεν αὐτοῦ ὅλη περιέχεται γὰρ καὶ κατακρατεῖται. Ἀλλ' ἀφαιρεῖσθαι· Πρῶτον μὲν τὸ ἀφαιρεθῆναι πάλιν κόσμος ἔσται, τοῦ βραχύτερος· ἔπειτα ἀμίχτανον ἔξω τι σῶμα τοῦ ὅλου διαρτηθῆναι τῆς συμφυΐας σχεδασθῆναι. Ἀλλὰ τὰ μετατίθεσθαι; Μένει μὲν οὖν ἐν ὁμοίῳ, τοὺς τόποι οὐκ ἐναλλάττοντα· οὐ γὰρ ἐποχίσεται ποτε εἶναι ἕν ὅλη πᾶσα γῆ, οὐδ' ἕν ὕδωρ ἢ ἀέρι, οὔτε ἀήρ πῦρ, ἀλλὰ τὰ φύσει * βαρέα, γῆ καὶ ἕν ὕδωρ*, τὸν μέσον ἐφέξει τὸν γῆς μὲν θεμελίον τρόπον ὑπερειδοῦσθαι, ἕν ὕδατος δὲ ἐπὶ πρὸς ἄνω, ἀήρ δὲ καὶ πῦρ, τὰ φύσει κοῦφα, τὸν ἄνω, πλὴν οὐκ ὁμοίως· ἀήρ γὰρ πυρὸς ὄχημα γέγονε, δὲ ἐποχούμενον ἐξ ἀνάγκης ὑπερφέρεται. Καὶ μήν καὶ κατ' ἀλλοίωσιν φθείρεσθαι νομιστέον· ἰσοκρατῆς γὰρ τῶν στοιχείων μεταβολῆς. Τὸ δὲ ἰσοκρατῆς ἀκλινοῦς βραϊότητος καὶ ἀσαλεύτου μοιῆς αἴτιον, ἅτε μὴ πλεονεχτοῦν, μήτε πλεονεχτούμενον· ὡςθ' ἡ ἀντίδοσις καὶ ἀντέκτισις τῶν δυνάμεων ἀναλογίας ἐξισουμένη καὶ ὑγιείας καὶ ἀτελειότητος σωτηρίας δημιουργός. Ἐξ αὐθιῶν ὁ κόσμος ἀποδείκνυται.

Falluntur ex Theophrasti sententia adversarij: soli inaequalitate, maris decessione, singularum universi partium solutione, morte animalium. (23. 24.)

23. Θεόφραστος μέντοι φησὶ τοὺς γένεσιν καὶ φθῶν τοῦ κόσμου κατήγοροντας ὑπὸ τεττάρων ἀπατιναι τῶν μεγίστων· γῆς ἀνωμαλίας, θαλάττης ἀναχίσεως, ἐκάστων τῶν τοῦ ὅλου μερῶν διαλύσεως, χερσ

φθορᾶς κατὰ γένη ζώων. Κατασκευάζει δὲ τὸ μὲν πρῶτον οὕτως. Εἰ μὴ γενέσεως ἀρχὴν ἔλαβεν ἡ γῆ, μέρος ὑπανεστός οὐδὲν ἂν ἔτι αὐτῆς ἔωράτο, χθραμαλὰ δὲ ἤδη τὰ ὄρη πάντα ἐγσγένητο, καὶ οἱ γεώλοφοι πάντες ἰσόπεδοι τῇ πεδιάδι· τοσοῦτων γὰρ καθ' ἕναστον ἐνιαυτὸν ὄμβρων ἐξ αἰδίου φερομένων, εἰκὸς ἦν τῶν διηρημένων πρὸς ὕψος τὰ μὲν χειμάροσις ἀπερῶνχθαι, τὰ δὲ ὑπονοστήσαντα κεχαλάσθαι, πάντα δὲ διὰ πάντων ἤδη λελειάνθαι. Νυνὶ δὲ συνεχεῖς ἀνωμαλῖαι καὶ παμπόλλων ὀρωῶν αἰ πρὸς αἰθέριον ὕψος ὑπερβολαὶ μηνύματα ἐστὶ τοῦ τὴν γῆν μὴ αἰδίον εἶναι. „Ἠάλαι γάρ, ὡς ἔφη, ἐν ἀπείρῳ χρόνῳ ταῖς ἐπομβρίαις ἀπὸ περῶτων ἐπὶ πέρατα πᾶσα λεωφόρος ἐγεγένητο· πέφυκε γὰρ ἡ ὕδατος φύσις, καὶ μάλιστα ἀπὸ ὑψηλοτάτων καταράττουσα, τὰ μὲν ἐξωθεῖν τῇ βίᾳ, τὰ δὲ τῷ συνεχεῖ τῶν ψεκᾶδων κολάπτουσα κοιλαίνειν, ὑπεργάζεσθαι τε τὴν σκληρόγεον καὶ λιθωδουσιάντην ὀρυκτῆρων οὐκ ἔλαττον.“ Καὶ μὴν ἡ γε θάλασσα, φασίν, ἤδη μεμείωται· μάρτυρες δὲ αἰ νήσων εὐδοκιμώταται, Ῥόδος τε καὶ Δῆλος. Αὗται γὰρ τὸ μὲν παλαιὸν ἠφρανισμένοι κατὰ τῆς θαλάσσης ἐδεδύκεσαν ἐπικλυζόμεναι, χρόνῳ δὲ ὕστερον ἐλαττουμένης ἠρέμα, κατ' ὀλίγον ἀνίσχουσαι διεφάνησαν, ὡς αἰ περὶ αὐτῶν ἀναγραφεῖσαι μηνύουσιν ἱστορίαι. Τὴν δὲ Δῆλον καὶ Ἄναφῆν ὠνόμασαν, δι' ἀμφοτέρων ὀνομάτων πιστούμενοι τὸ λεγόμενον, ἐπειδὴ ἀναφανεῖσα δήλη ἐγένετο, ἀδηλουμένη καὶ ἀφανῆς οὖσα τὸ πάλαι. Πρὸς δὲ τούτοις μεγάλων [*] πελαγῶν μεγάλους κόλπους καὶ βυθεῖς ἀναξήρανθέντας ἠπειρώσθαι, καὶ γεγενῆσθαι τῆς πικρακείμένης χώρας μοῖραν οὐ λυπρῶν, σπειρομένους καὶ φουτενομένους· οἷς σημεῖα τὰ τῆς παλαιᾶς ἐναπολελεῖσθαι

ρον ζῶον. Αἶ γε μὴν ἀέρος φθορὰ παντὶ τῷ δῆλον·
 νοσεῖν γὰρ καὶ φθίνειν καὶ τρόπον τινὰ ἀποθνήσκειν
 πέφυκεν. Ἐπεὶ τί ἂν τις, μὴ στοχαζόμενος ὀνομάτων
 εὐπρεπείας ἀλλὰ τοῦ ἀληθοῦς, εἴποι λοιμὸν εἶναι πλήν
 ἀέρος θάνατον, τὸ οἰκῆτον πάθος ἀναχέοντος ἐπὶ φθο-
 ρᾷ ἀπάντων ὅσα ἠυχῆς μεμοίραται; Τί γὰρ μακρηγο-
 ρεῖν περὶ πυρός; ἀτροφῆσαν γὰρ αὐτίκα σβέννυται, χω-
 λόν, [*] ἢ φασὶν οἱ ποιηταί, γεγονός ἐξ ἑαυτοῦ. Διὸ
 σκηριπτόμενον ὀρθοῦται κατὰ τὴν τῆς ἀναφθεύσεως ὕλης
 μονήν, ἐξαναλωθείσης δὲ ἀφανίζεται. Τὸ παραπλήσιον
 μέντοι καὶ τοὺς κατὰ τὴν Ἰνδικὴν δράκοντίας φασὶ πά-
 σχειν. Ἀνέσποντας γὰρ ἐπὶ τὰ μέγιστα ζώων, ἐλέφαν-
 τας, περὶ νῶτα καὶ νηδὺν ἀπιασαν εἰλεῖσθαι, φλέβα δὲ ἦν
 ἂν, τύχη διελόντας ἐμπλίνει τοῦ αἵματος, ἀπλήστως ἐπι-
 σπιομένους βλάσῃ πνεύματι καὶ συντόνῳ ῥολῆσθαι. Μέχρι
 μὲν οὖν τινὸς ἐξαναλωμένους ἐκείνους ἀντέχειν ὑπ' ἀμη-
 χανίας ἀνασκιρτῶντας καὶ τῇ προνομίᾳ τὴν πλυσυρίαν
 τύπτοντας, ὡς καθιζομένους τῶν δρακόντων, εἴτα ἀβί-
 κνουμένου τοῦ ζωτικῆς πηδᾶν μὲν μηκέτι δύνασθαι,
 κραδαιομένους δὲ ἐστάναι, μικρὸν δὲ ὕστερον καὶ τῶν
 σκελῶν ἐξασθενησάντων κατασπασθέντας ὑπὸ λειψαιμίας
 ἀποθνήσκειν· πεσόντας δὲ τοὺς αἰτίους τοῦ θανάτου
 συναπολλύναι τρόπον τοιοῦτον. Μηκέτι ἔχοντες τροφήν οἱ
 δράκοντες, ὃν περιέθεσαν δασμὸν ἐπιχειροῦσιν ἐκλίνειν,
 ἀπαλλαγὴν ἤδη ποθεοῦντες. Ὑπὸ δὲ τοῦ βάρους τῶν
 ἐλεφάντων θλιβόμενοι πιέζονται, καὶ πολὺ μᾶλλον, ἐπι-
 δᾶν τύχη στερέρον καὶ λιθῶδες ἔδαφος· ἰλισπιώμενοι γὰρ
 καὶ πάντα ποιοῦντες εἰς διάλυσιν ὑπὸ τῆς τοῦ πιέσαν-
 τος βίας πεδηθέντες, ἑαυτοὺς πολυτρόπως ἐν ἀμηχανίαις
 καὶ ἀπόροις γυμνάσαντες ἐξασθενοῦσι, καθάπερ οἱ κα-

ταλευσθέντες ἢ τείχους αἰφνίδιον ὑπενεχθέντος προκα-
 ταληφθέντες, οὐδ' ὅσον ἀνακῦψαι δυνάμενοι, πριγῆ τε-
 λευτῶσιν. Εἰ δὴ τῶν μερῶν ἕκαστον τοῦ κόσμου φθο-
 ρὰν ὑπομένει, δῆλον ὅτι καὶ ὁ ἐξ αὐτῶν παγεὶς κόσμος
 ἀφθαρτος οὐκ ἔσται. Τὸν δὲ τέταρτον καὶ λοιπὸν λό-
 γον ἀκριβοτέρον. Ὡδέ φασιν· Εἰ ὁ κόσμος αἰδῖος ἦν, ἦν
 αὖν καὶ τὰ ζῶα αἰδῖα, καὶ πολὺ γε μᾶλλον τὸ ἀνθρώπων
 γένος, ὅσῳ καὶ τῶν ἄλλων ἀμεινον. Ἀλλὰ καὶ ὀψίγονον
 φανῆναι τοῖς βουλομένοις ἐρευνᾶν τὰ φύσεως. Εἰκὸς
 γάρ, μᾶλλον δὲ ἀναγκαῖον, ἀνθρώποις συναπέρξαι τὰς
 τέχνας, ὡς ἂν ἰσηλικας, οὐ μόνον ὅτι λογικῆ φύσει τὸ
 ἐμμέθοδον οἰκέιον, ἀλλὰ καὶ ὅτι ζῆν ἄνευ τούτων οὐκ
 ἔνεστιν. Ἴδωμεν οὖν τοὺς ἐκάστων χρόνους, ἀλογήσαν-
 τες τῶν ἐπιτραγωδουμένων θεοῖς μύθων. Εἰ μὴ αἰδῖος
 ἄνθρωπος, οὐδ' ἄλλο τι ζῶον, ὡστ' οὐδ' αἱ δεδεγμένα
 ταῦτα χῶραι, γῆ καὶ ὕδωρ καὶ ἀήρ, ἐξ ὧν τὸ φθαρτὸν
 εἶναι τὸν κόσμον δῆλόν ἐστιν.

Error circa soli inaequalitatem.

25. Ἀναγκαῖον δὲ πρὸς τὴν τοσαύτην εὐρεσιλογίαν
 ἀπαντῆσαι, μὴ τις τῶν ἀπειροτέρων ἐνδοὺς ὑπαχθῆ· καὶ
 ἀρκτέον γε τῆς ἀντιδόξου ἀφ' οὗ καὶ τῆς ἀπάτης [*]
 οἱ σοφισταί. Τὰς ἀνωμαλίας οὐκέτι ἐχρήν εἶναι τῆς
 γῆς, εἴπερ αἰδῖος ἦν ὁ κόσμος. Διὰ τί, ὦ γενναῖοι; Φή-
 σονσι γάρ ἕτεροι παρελθόντες, ὅτι δένδρων οὐδὲν αἰ
 φύσεις τῶν ὀρῶν διαφέρουσιν, ἀλλὰ καθάπερ ἐκεῖνα και-
 ροῖς μὲν τισι φυλλορῶσει, καιροῖς δὲ πάλιν ἀνηβῆ — διὸ
 καὶ τὸ ποιητικὸν εὖ εἴρηται·

„Φύλλα τὰ μὲν τ' ἀνεμος χαμαῖδις χέει, ἄλλα δὲ θ' ἔλη

τηλεθύωσα φύει, ἔαρος δ' ἐπιγίγνεται ὄρη" *)
 — τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ τῶν ὀρῶν τὰ μὲν ἀποθραύε-
 ται μέρη, τὰ δὲ προσφύεται. Μακροῖς δὲ χρόνοις ἢ
 πρόσφρσις καθίσταται γνώριμος, διότι τὰ μὲν δένδρα
 ὠκυτέρα χρώμενα τῇ φύσει θάπτον καταλαμβανομένην
 ἔχει τὴν ἐπίδοσιν, τὰ δὲ ὄρη βραδυτέρα, διὸ καὶ τὰς ἐκ-
 φύσεις αὐτῶν αἰσθητὰς ὅτι μὴ χρόνοι μακροῦ μόλις εἶναι
 συμβέβηκεν. Ἐοίκασί γε τὸν τρόπον τῆς γενέσεως αὐ-
 τῶν ἀγνοεῖν, ἐπεὶ καὶ ἴσως αἰδεσθέντες ἠσύχασαν.
 Φθόρος δὲ οὐδεὶς ἀναδιδάσκειν. Ἔστι δὲ οὔτε τι νέον
 τῶν λεγομένων, οὔτε ἠήματα ἡμῶν, ἀλλὰ παλαιὰ σοφῶν
 ἀνδρῶν, οἷς οὐδὲν ἀδιερεύνητον τῶν εἰς ἐπιστήμην ἀναγ-
 καίων ἀπολέλειπται. Ὅταν τὸ κατακεκλεισμένον ἐν τῇ
 γῆ πυρῶδες ἄνω τῇ τοῦ πυρὸς ἐλαύνηται φυσικῇ δυνά-
 μει, πρὸς τὸν οἰκεῖον τόπον στείχει· καὶ ἂν τινος λάβη-
 ται βραχείας ἀναπνοῆς, ἄνωθεν μὲν συνανασπῆ πολὺ
 τῆς γεώδους οὐσίας, ὅσον ἂν οἶόν τε ἦ, ἔξω δὲ ἐπιγενό-
 μενον φέρεσθαι βραχυτέρα· ἢ καὶ μέγρι πολλοῦ συμ-
 παρελθεῖν βιασθεῖσα, πρὸς μήκιστον ἀρθεῖσα ὕψος
 στέλλεται ἀποκορυφουμένη, καὶ πρὸς ὀξεῖαν ἀποτελευτῆ
 κορυφῆν τὸ πυρὸς σχῆμα μιμουμένη. Γίνεται γὰρ τοῦ
 κορυφαίου καὶ βαρυτάτου τότε, τῶν φύσει ἀντιπάλων,
 ἀναγκαῖα συρρήξαντων διαμάχη, πρὸς τὴν οἰκείαν ἐκατέ-
 ρου χώραν ἐπειγομένου καὶ πρὸς τὸ βιαζόμενον ἀντιτεί-
 νοιτος· τὸ μὲν δὴ πῦρ συνανέλκον γῆν ὑπὸ τοῦ περὶ αὐ-
 τὴν νευστικοῦ βρέθιν ἀναγκάζεται, ἢ δὲ γῆ κατωτάτω
 ταλαντεύουσα, τῷ τοῦ πυρὸς ὀνωροίτω συνεπελαφρι-
 σθεῖσα, μετέωρος ἐξάληται, καὶ κρατηθεῖσα μόλις ὑπὸ

*) Hom. II. 6, 147 s.

δυνατωτέρας τῆς ἐπικουφιζούσης ἰσχύος ἄνω πρὸς τὴν τοῦ πυρὸς ἕδραν ὠθεῖται καὶ ἴσταται. Τί οὖν θαυμασιόν, εἰ μὴ τὰ ὄρη ταῖς τῶν ὑετῶν φοραῖς ἐξανήλωται, τῆς συνεχούσης αὐτὰ δυνάμεως, ὑφ' ἧς καὶ διανίσταται μάλα παγίως καὶ κραταιῶς ἐνείλημμένης; Λυθέντα γὰρ δεσμοῦ-τοῦ συνέχοντος, εἰκὸς ἦν διαλυθῆναι καὶ πρὸς ὕδατος σκεδασθῆναι· δυνάμει δὲ σφιγγόμενα τῇ τοῦ πυρὸς στεγανώτερα πρὸς τὰς τῶν ὑετῶν φορὰς ἀντέχει.

Error circa maris decrementum.

26. [*] Ταῦτα μὲν οὖν ἡμῖν λελέχθω περὶ τοῦ τὴν ἀνωμαλίαν τῆς γῆς πίστιν οὐκ εἶναι γενέσεως καὶ φθορᾶς κόσμου. Πρὸς δὲ τὸ ἀπὸ τῆς μειώσεως τῆς θαλάττης ἐπιχειρηθέν, ἐκεῖνο δεόντως ἂν λέγοιτο· „Μὴ τὰς ἀνασχούσας νήσους αὐτὸ μόνον, μηδ' εἴ τινας ἀποτομαὶ κατακλυζόμεναι τὸ πάλαι χρόνις αὐθις ἠπειρώθησαν, σκοπεῖτε· φυσιολογίας γὰρ ἀντίπαλον φιλονεικία, τριπόθητον ἠγουμένης ἀλήθειαν ἰγνηλατεῖν. Ἀλλὰ *πολυπραγμονεῖτε* καὶ τὸ ἐναντίον, ὅσαι μὲν ἐν ἠπείροις οὐ παρᾶλλιοι μόνον, ἀλλὰ καὶ μεσόγειοι μοῖραι κατεπόθησαν, ὅση δὲ χέρσος θαλαττωθεῖσα μυριοφόροις ναυσὶν ἐμπλεῖται. Τὴν περὶ τὸν ἱερώτατον Σικελικὸν πορθμὸν ἄδομένην ἱστορίαν ἀγνοεῖτε, τὸ παλαιὸν ἠπειρῶ Ἰταλίας Σικελίαν συνάπτουσαν; Μεγάλων δὲ τῶν παρ' ἑκάτερα πελαγῶν βιαίοις πνεύμασιν ἐξ ἐναντίας ἐπιδραμόντων ἡ μεθόριος ἐπεκλύσθη καὶ ἐνερῶάγη, παρ' ἣν ἡ πόλις ἐπώνυμος τοῦ πάθους Ρήγιον κτισθεῖσα ὠνομάσθη. Καὶ τὸ ἐναντίον ἢ προσεδόκησεν ἂν τις ἀπέβη· συνεξείχθη μὲν γὰρ τὰ τέως διεστώτα πελάγη κατὰ τὴν σύρρυσιν

δραματικά, ἢ δὲ ἡρωϊκῆ γῆ τῷ μεθ' ὅσον πορθητῷ διαβό-
 χῳ, ἀπὸ ὧν ἡσυχία οὐκ ἔστιν ἐπιβλητέα. Πολλὰ δὲ καὶ ἄλλαι λόγοι τῆς θαλάσσης
 ὑπερβολῆς ἡρωϊκῆσαι πόλεις κατενοθεύσας, ἐπεὶ καὶ
 κατὰ Μελοπόννησόν φασί τρεῖς,

„Μεγαίων Βοῦρῶν τε καὶ ἰσηγλῆν ἑλλασίων
 τελευτῶν, ἢ τὰχ' Ἐμμελο περὶ βροῦα μέγιστε γένεσιν,“

ἀποδοκίμασε τὸ πόλιν γονομένης πολλῆ τοῦ παλῶρου ἐπι-
 κλωθῆσαι φασί. Ἡ δὲ Μελοπόννησος, ἢμε Μεσσηνία
 καὶ Μελοία μεζών, ἢ φασὶν ἐν Ἐπισηγῶν *) Μελοίων, ἡμετέρῃ
 μετὰ καὶ τούτῃ, οὐραμῶν ἐξουσιῶν καὶ αὐτοκλωσῶν γονο-
 μένων, δῶτα κατὰ θαλάσσης ἐξουσιῶν ἡρωϊκῆσαι, γονο-
 μένη πέλαγος, οὐκ ἐκαστῶν, ἀλλὰ βραχέως. Οὐδὲν
 οὐκ εἰς τὸ φθασθῆσαι τὸν πόλιν ἢ ἐκαστῶν τῷ λό-
 γῳ μελοία τῆς θαλάσσης ἀποδοκίμασε φασί τρεῖς ὧν μὲν
 ἐξουσιῶν οὐκ εἰσὶν ἐκαστῶν. Ἐχθρῶν δὲ μὴ Μελο-
 ῶν τῶν γονομένων, ἀλλὰ οὐραμῶν ἀποδοκίμασε ἐπισηγ-
 ῶν, ἐπεὶ καὶ ἐν τούτῳ περὶ βρον ἰσηγῆσαι [*] ὁ
 νόμος δικαιοσύνης περὶ πόλιν τῶν ἀποδοκίμασε ἀποδοκίμασε,
 γονομένην οὐκ ἐπισηγῶν.

Error circa totius cum partibus cum corruptionem.

27. Καὶ μὴν ὁ τρεῖς λόγοι ἐξ ἀποδοκίμασε διωλέγχεσαι,
 μὴ ἰσηγῶν ἐπισηγῶν, ἐπεὶ τῆς πόλιν ἐν ἰσηγῶν φασί τρεῖς.
 Οὐ γὰρ δήπουθεν οὐκ ἐπισηγῶν μέγιστε φθασθῆσαι, φθασθῶν
 ἐπισηγῶν, ἀλλ' οὐκ ἐπισηγῶν τὸ μέγιστε ἢμε καὶ ἐν τούτῳ
 ἀποδοκίμασε κατὰ τὸν πόλιν γονομένων. ἐπεὶ καὶ ἀποδοκίμασε

*) Μελο. Μελο. 111, 24 α.

πεῖς τις δάκτυλον ζῆν οὐ κεκώλυται, εἰ δὲ τὴν κοινωνίαν τῶν μερῶν καὶ μελῶν πᾶσαν, αὐτίκα τελευτήσῃ. Τὸν αὐτὸν οὖν τρόπον εἰ μὲν συλλήβδην ἅπαξ ἅπαντα τὰ στοιχεῖα ὑφ' ἓνα καιρὸν ἠφανίζετο, φάσκειν ἐνδέχασθαι τὸν κόσμον φθορὰν ἣν ἀναγκαῖον. Εἰ δὲ ἕκαστον ἰδίᾳ πρὸς τὴν τοῦ γείτονος μεταβάλλει φύσιν, ἀθανατίζεται μᾶλλον ἢ φθείρεται, κατὰ τὸ φιλοσοφηθὲν ὑπὸ τοῦ τραγικοῦ,

„θνήσκει δ' οὐδὲν
τῶν γινομένων, διακρινόμενον δ'
ἄλλο πρὸς ἄλλο
μορφὴν ἑτέραν ἀπέδειξε.“

Error eorum, qui genus humanum ab artibus aestimant.

Παντελής γὰρ μὴν εὐήθεια τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων ἀπὸ τῶν τεχνῶν ἐξετάζεσθαι. τῇ γὰρ περὶ τὸν λόγον ἀτοπίᾳ τις ἀκολουθήσας νέον τὸν κόσμον ἀποφανεῖ κομιδῇ, μόλις πρὸ χιλίων παγέοντα ἐνιαυτῶν, ἐπεὶ καὶ οὓς παρειλήφαμεν τῶν ἐπιστημῶν εὐρετάς, τὸν λεχθέντα τῶν ἐνιαυτῶν ἀριθμὸν οὐχ ὑπερβάλλουσιν. Εἰ δὲ δὴ καὶ λεκτέον τὰς τέχνας ἰσθλικὰς ἀνθρώπων γένει, μεθ' ἱστορίας φυσικῆς, ἀλλ' οὐκ ἀπερισκέπτως καὶ ἠαθύμως λεκτέον. Ἡ δὲ ἱστορία τί; Φθοραὶ τῶν κατὰ γῆν, οὐκ ἀθρόων ἀπάντων, ἀλλὰ τῶν πλείστων, δυσὶ ταῖς μεγίσταις αἰτίαις ἀνατίθενται· πυρὸς καὶ ὕδατος ἀλέκτοις φοραῖς. Κατασκήπτειν δὲ ἑκατέραν ἐν μέρει φασίν, ἐν πάνυ μακροῖς ἐνιαυτῶν περιόδοις. Ὅταν μὲν οὖν ἔμπρησις καταλαμβάνῃ, ῥεῦμα αἰθερίου πυρὸς ἄνωθεν ἐκχεόμενον πολλαχῇ σκεδάνυσθαι, μεγάλα κλίματα τῆς

οικουμένης ἐπιτρέχον. Ὅταν δὲ κατακλυσμός ἅπασαν τὴν ὕδατος κατομβρίαν κατασύρη φύσιν, ἀνθυγενῶν καὶ χειμάρρων ποταμῶν οὐ πλημμυρούντων μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ καθεστὸς προσυπερβαλλόντων ἐπιβάσεως, καὶ τὰς ὄχθας ἢ τῇ βίᾳ παραρρήγνυντων, ἢ ὑπερπηδώντων ἀναβύσει τῇ πρὸς μήκιστον ὕψος· ὅθεν ὑπερβλύσαντας εἰς τὴν παρακειμένην ἀναχεῖσθαι πεδιάδα, τὴν δὲ τὸ μὲν πρῶτον εἰς μεγάλας λίμνας διανέμεσθαι, πρὸς τὰ κοιλότερα ἀεὶ τοῦ ὕδατος συνίζοντος, ἀνθις δὲ ἐπιρρέοντος καὶ τοὺς μεθορίους ἰσθμοὺς [*] κατακλύζοντος, οἷς διεκρίνοντο αἱ λίμναι, εἰς μέγεθος ἀχανοῦς πελάγους κατὰ τὴν τῶν πολλῶν ἔνωσιν ἀποκρίνεσθαι. Πρὸς δὲ μαχομένων δυνάμεων ἐν μέρει τοὺς ἐν τοῖς ἐναντίοις οἰκοῦντας τόποις ἀπόλλυσθαι· πυρὶ μὲν τοὺς ἐν ὄρεσι καὶ γεωλόφοις καὶ δυσύδροις χωρίοις, ἅτ' οὐκ ἔχοντας φύσει πυρὸς ἀμνητήριον ἀφθονον ὕδωρ· ἔμπαλιν δὲ ὕδατι τοὺς παρὰ ποταμοῖς, ἢ λίμναις, ἢ θαλάττῃ. Γειτόνων γὰρ ἄπτεσθαι φιλεῖν τὰ κακὰ πρῶτων ἢ γε μόνων. Κατὰ δὴ τοὺς λεχθέντας τρόπους δίχα μυρίων ἄλλων βραχυτέρων φθειρομένου τοῦ πλείστου μέρους ἀνθρώπων ἐπιλιπεῖν ἐξ ἀνάγκης καὶ τὰς τέχνας· δίχα γὰρ τοῦ μεθοδεύοντος οὐκ εἶναι καθ' αὐτὴν ἰδεῖν τὴν ἐπιστήμην. Ἐπειδὴν δὲ αἱ μὲν κοινὰ νόσοι χαλάσωσιν, ἀρξῆται δὲ ἀνηβῶν καὶ βλαστάνειν τὸ γένος ἐκ τῶν μὴ προκαταληφθέντων τοῖς ἐπιβρῆσαι δεινοῖς, ἀρχεσθαι καὶ τὰς τέχνας πάλιν συνίστασθαι, οὐ τὸ πρῶτον γενομένης, ἀλλὰ τῇ μειώσει τῶν ἐχόντων ὑποσπανισθείσας. Ἄ μὲν οὖν περὶ ἀφθαρσίας τοῦ κόσμου παρελήφαμεν, εἴρηται κατὰ δύναμιν. Τὰς δὲ πρὸς ἕκαστον ἐναντιώσεις ἐν τοῖς ἔπειτα δηλωτέον.

Ε Ι Σ Φ Λ Α Κ Κ Ο Ν .

I N F L A C C U M .

[II, 517.]

Flacci vita bene ante acta.

1. [*] Δεύτερος μετὰ Σημανὸν Φλάκκος Μουίλλιος διαδέχεται τὴν κατὰ τῶν Ἰουδαίων ἐπιβουλήν· σύμπαν μὲν ἀδικῆσαι τὸ ἔθνος, ὥσπερ ἐκεῖνος, ἀντικρὺς οὐ δυναθεῖς — ἐλάττους γὰρ εἶχε τὰς εἰς τοῦτο ἀφορμὰς —, ἐφ' ὅσους δὲ ἔφθανεν ἀθρόους ἀνηκέστοις περιέπειρε κακοῖς. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ μέρεϊ δόξας ἐπιτίθεσθαι, τὴν ἐπιβουλήν ἐξέτεινεν ἐπὶ τοὺς πανταχοῦ· διὰ τέχνης τὸ πλεόν ἢ δυνάμεως. Οἷς γὰρ οὐ πρόξεστιν ἰσχὺς τῶν τὰς φύσεις τυραννικῶν, πανουργίαις τὰς ἐπιβουλάς κατορθοῦσιν. Ὁ Φλάκκος οὗτος ἐν τοῖς ἐταίροις κριθεὶς παρὰ Τιβερίῳ Καίσαρι, μετὰ τὴν Σεβήρου τελευτήν, ὃς ἐπειτίραπτο Αἴγυπτον, καθίσταται τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ τῆς χώρας ἐπίτροπος, ἄνθρωπος ἐν ἀρχῇ μυρία καλοκάγαθίας, ὅσα τῷ δοκεῖν, ἐξενεγκῶν δείγματα. Πυκνός τε γὰρ ἦν καὶ συνεχῆς καὶ ὄξυς νοῆσαι, καὶ τὰ βουλευθέντα πράξαι καὶ προχειρότατος εἰπεῖν, καὶ πρὸ τοῦ λεγομένου τὸ ἡσυχάζομενον αἰσθῆσθαι. Παντάπασι

οὖν ὀλίγῳ χρόνῳ τῶν κατὰ τὴν Αἴγυπτον πραγματειῶν ἐθὺς γίνεται· πολύτροποι δὲ εἰσὶ καὶ ποικίλαι, μόλις τοῖς ἐκ πρώτης ἡλικίας τὸ ἔργον ἐπιτήδευμα πεποιημένοις γνωρίζομεναι. Περιττὸς ὄχλος ἦσαν οἱ γραμματεῖς, ἤδη πρὸς πάντα μικρὰ καὶ μεγάλα φθάνοντος αὐτοῦ ταῖς ἐμπειρίαις, ὡς μὴ μόνον ὑπερβαλεῖν, ἀλλὰ χάριν ἀκριβείας ἀντὶ γνωρίμου διδάσκαλον γεγενῆσθαι τῶν τέως ὑφηγητῶν. Καὶ ὅσα μὲν περὶ λογισμοὺς καὶ τὴν τῶν προσοδομένων κατώρθου διοίκησιν, εἰ καὶ μεγάλα καὶ ἀναγκαῖα ἦν, ἀλλ' οὐδέν γε δεῖγμα [*] ψυχῆς ὑπέφαινεν ἡγεμονικῆς. Ἄ δὲ λαμπροτέραν καὶ βασιλικὴν ἐδήλου φύσιν, μετὰ πλείονος παρρησίας ἐπεδείκνυτο. Οἷον σεμνότερον ἦγεν αὐτόν, ἄρχοντι δὲ λυσιτελέστατον ὁ τύφος· ἐδίκαζε τὰ μεγάλα μετὰ τῶν ἐν τέλει· τοὺς ὑπεραύχους καθήρει· μιγάδων καὶ συγκλύδων ἀνθρώπων ὄχλον ἐκόλυεν ἐπισυνίστασθαι· τὰς τε ἐταιρείας καὶ συνόδους, αἱ ἂν ἐπὶ προφάσει θυσιῶν εἰσιτῶντο, τοῖς πράγμασιν ἐμπαροινούσαι, διέλυε, τοῖς ἀφηνιάζουσιν ἐμβριθῶς καὶ εὐτόνως προσφερόμενος. Εἴτ' ἐπειδὴ τὴν πόλιν καὶ τὴν χώραν ἀνέπλησεν εὐνομίας, ἐν μέρει πάλιν ταῖς στρατιωτικαῖς δυνάμεσιν ἐγήδρευεν, ἐκτάττων, συγκροτῶν, γυμνάζων πεζοὺς, ἵππεῖς, τοὺς τῆς κούφης ὀπλίπεως· τοὺς ἡγεμόνας, ἵνα μὴ τὰς μισθοφορίας τῶν στρατιωτῶν ἀφαιρούμενοι πρὸς ληστείας καὶ ἀρπαγὰς αὐτοὺς ἀλείψωσι· πάλιν τῶν στρατιωτῶν ἕκαστον, ἵνα μηδὲν ἔξω τῶν κατὰ τὴν στρατείαν περιεργάζηται, μεμνημένος, ὅτι τέταχται καὶ τὴν εἰρήνην διαφυλάττειν.

Mutata Flacci mens eiusque causae. Macro amicus deceptus. (2. 3.)

2. Ἴσως δὲ ἂν τις εἴποι· „Σὺ δέ, ὦ οὗτος, ἐγνωκῶς

ἀνθρώπου κατηγορεῖν, ἔγκλημα μὲν οὐδὲν διεξήλθε, μακροὺς δὲ ἐπαίνους συνείρει; μὴ ἄρα παραπαίεις καὶ μέμηνας; — „Οὐ μέμηνα, ὦ οὗτος, οὐδὲ ἠλίθιός τίς εἰμι, ὡς μὴ δύνασθαι πράγματος ἀκολουθίαν ἰδεῖν. Ἐπαινῶ τὸν Φλάκκον, οὐκ ἐπειδὴ προσῆκεν ἐχθρὸν ἐγκωμιάζειν, ἀλλ' ἵνα αὐτοῦ τὴν μοχθηρίαν ἀριδηλοτέραν παραστήσω. Τῷ μὲν γὰρ ἀγνοία τοῦ κρείττονος διαμαρτάνοντι συγγνώμη δίδεται· ὁ δὲ ἐξ ἐπιστήμης ἀδικῶν ἀπολογία οὐκ ἔχει, προεαλωκῶς ἐν τῷ τοῦ συνειδότος δικαστηρίῳ.“

3. Ἐξαιτίαν γὰρ τὴν ἐπιχράτειαν λαβῶν, πέντε μὲν ἔτη τὰ πρῶτα, ζῶντος Τιβερίου Καίσαρος, τὴν τε εἰρήνην διεφύλαξε, καὶ οὕτως εὐτόμως καὶ εὐδωμένως ἀφηγήσατο, ὡς τοὺς πρὸ αὐτοῦ πάντας ὑπερβαλεῖν. Τῷ δὲ ὑστάτῳ, Τιβερίου μὲν τελευτήσαντος, Γαίου δὲ ἀποδειχθέντος αὐτοκράτορος, ὑφίεμαι καὶ χαλᾶν ἤρξατο τὰ πάντα, εἴτε ἐπὶ Τιβερίου βαρύντατον πεπονθῶς πένθος — δηλὸς γὰρ ἦν ὡς ἐπ' οἰκιοτάτῳ περιπαθῶν, ἕκ τε τῆς συνεχοῦς κατηφείας καὶ ἕκ τῆς τῶν δακρύων φορᾶς, ἣ καθάπερ ἀπὸ πηγῆς ἀπαύστως ἐξεχεῖτο —, εἴτε καὶ κακόνους ὦν τῷ διαδόχῳ, διὰ τὸ τὴν τῶν γνησίων πρὸ τῆς τῶν θετιῶν τεθεραπεικέναι μερίδα, εἴτε τῶν συνεπιθεμισίων τῇ Γαίου μητέρι, καθ' ὃν χρόνον εἶχε τὰς αἰτίας ἐφ' αἷς ἀνηρέθη, γεγονώς, καὶ διὰ φόβον ἰλώσεως ἐπιλελησμένος. Καὶ μέχρι μὲν τινοσ ἔτι ἀντεῖχεν, μὴ κατὰ τὸ παρτελές μεθιέμενος τὴν τῶν πραγμάτων ἀντίληψιν. Ὡς δὲ ἤκουσε τὸν Τιβερίου μὲν νικητόν, κωκωνόν δὲ τῆς ἀρχῆς, ἀναιρεθέντα [*] Γαίου κελεύσαντος, ἀλέκτω πληγείσ συμφορᾶ καταβαλὼν αὐτὸν ἀχανῆς ἔκειτο, τῆς διανοίας πολὺν πρότερον ἀπειρηκνίας καὶ παρειμένης αὐτῷ. Ζῶντος μὲν

γὰρ τοῦ μοιρακίου τὰ ζῶντα τῆς ἰδίας σιωπῆς οὐκ
 ἀπεβουλεύσαν· ἀποθανόντος δὲ συντηθῆναι καὶ τὴν οὐ-
 κίας ἑλπίδας ἔδοξαν, πὶ καὶ μικρά τις ὑπεκλήθητο ἀντι-
 βοηθείας, ἢ πρὸς Μάκρωνι φίλια, τὰ σύμπαντα παρὰ
 Γάϊον καὶ ἀρχαίς δυνατέναι καὶ πλεῖστην μοῖραν, ὡς λό-
 γος, κίερωγκάμενον αὐτῷ πρὸς τὸ τοῦτον τῆς ἡγεμονίας,
 καὶ εἰ μᾶλλον πρὸς τὸ σιωπῆσαι, πολλάκις μὲν ἐκποδῶν
 ποιήσασθαι τὸν Γάϊον διανοηθέντος Τιβερίου, ὡς κια-
 κοήθη καὶ οὐ περικότα πρὸς ἀρχήν, καὶ ἕμει διὰ τὸν
 εἰπὶ τοῦ νόμου φόβον — ἔδοθει γὰρ μὴ παρανάλωμα γέ-
 νηται τελωνήσαντος αὐτοῦ.—, πολλάκις δὲ τοῦ Μάκρω-
 νος τὰς ὑπονοίας ὑπεξακουμένον καὶ τὸν Γάϊον ἐπαι-
 νοῦντος ὡς ἀπλοῦν καὶ ἀπόνηρον καὶ κοινωνικὸν καὶ τοῦ
 ἀνεπιτοῦ μάλιστα ἡτιμημένον, ὡς ἢ μόνον ἂν ἐθελήσαι πα-
 ραχωρήσαι τὴν ἡγεμονίαν ἢ πάντως τὰ προσηύτα, ἕφ' ὧν
 ἀπειρηθεὶς ἐλαθὼν ἄσπονδον ἐχθρὸν αὐτῷ καὶ νόμου καὶ
 γένει καὶ παρακλήτῳ Μάκρωνι καὶ πάντιν ἀνθρώποις κια-
 ταλιπών. Ἐπειδὴ γὰρ ὁ Μάκρων, ὄφθῶν αὐτὸν ἐκδικαι-
 τώμενον καὶ ἀχαλτοῖς ταῖς ὁρμαῖς ἐφ' ἃ ἂν τὴν καὶ ὡς
 ἂν τὴν χροῖνον, ἐνοσθεῖ καὶ παραηγόρει, νομίζων
 ἐκείνον εἶναι Γάϊον, τὸν, ἦλκα εἰ ἐξῆ Τιβέριος, ἐπισηκῆ
 καὶ πειθαρχικόν, ὁ κακοδαίμων νόμος περιτῆς ἔδοικε
 τὰς ἀνοσιῶτα δίκας, πανοικίος αὐτῇ γυναικὶ καὶ τέκνοις
 συναναιρηθεὶς, ὡς περιτὸν ἄχθος καὶ παρενόχλημα.
 Καὶ γὰρ ὁπότε πρόβηθῶν αὐτὸν ἀρεκνοῦμενον ἔδοι, τοι-
 αῦτα πρὸς τοὺς συνόντας διεξῆμι· „Μὴ μωδιῶμον, κιατη-
 φιδῶμεν· ὁ νοσθετητῆς παραχλνεται, ὁ ἀνθέκαστος, ὁ
 ἀνδρὸς τελειον καὶ ἀτοκράτορος ἀρχάμενος νῦν εἶναι
 παιδαγωγός, ὅτε καὶ τοὺς ἐκ πρώτης ἡλικίας ὁ κιαφὸς
 ἀπὴλασε καὶ διέβουξεν.“

*Res inde in ipsa Aegypto militatae. Machinationes consilia-
τιστικῆς Flaccii in Iudaeos.*

4. Ἐπεὶ δὲ οὐτὶ καὶ τοῦτοι ἔγω προσηγορημένον ὁ
Φιλιάκος, τῆρ λοιπῆρ ἔλπιδα κατὰ τὸ παρτείεσ ἀπ-
εργώρει, καὶ οὐκέθ' ὁμοίως ἀντιλαμβάνεσθαι τῶν προ-
γμάτων οἷός τε ἦρ, ἐξασθενῶρ καὶ διαδύεων τῆρ γνῶμηρ
Ὅταν δὲ ἀρχῶρ ἀπαγῆ τὸ δένασθαι κρατεῖν, ἀνίσχυι
τοὺς ὑπάρχουσ ἐνδύς ἀφηνιάξεν, καὶ μάλιστα τοὺς ἐ-
μικρῶν καὶ τῶν τυχόντων περικότας ἀπερθεδίξεσθαι· ἐ-
οῖς τὸ Αἴγυπτιακόν τὰ προτεία φέρεται, διὰ βραχυτάτοι
σπινθήροσ ἐκείθ' ἐκφύσαν στάσεις μεγάλασ. Ἐν αὐκ
χάνοισ δὲ καὶ ἀπόροισ γεγονῶσ ἐσφάδαξε, καὶ τὰ προ-
μικροῦ πάντα ἤλλαξεν ἅμα τῆρ τοῦ [*] λογισμοῦ πρόσ τ
χειρόν μεταβολῆ, ποιησάμενοσ τῆρ ἀρχῆρ ἀπὸ τῶν εὐτη-
θεσιῶν. Τοὺς μὲν γὰρ εὐτοὺσ καὶ μάλιστα φίλοσ
ἐφωροῦτο καὶ διωθεῖτο, τοῖσ δὲ ἐξ ἀρχῆσ ἀνομοιογη-
θεῖσιν ἐχθροῖσ ἐσπείδετο καὶ συμβούλοισ περὶ πάντα
ἐχρήτο. Οἱ δὲ — ἐχκότωσ γὰρ εἶχοσ — τὸ κατημί-
χθαι δοκεῖν λόγῳ μόνον ἐπιμορφώσατεσ, ἔργοισ δὲ κατ
διάρσιν ἀσύμβατα μωτσακαοῦντεσ, καὶ ὥσπερ ἐν θεάτρ
καθιποροῦμενοισ γησιῶν φίλιασ, ὅλοσ αὐτόν στασπά-
ζουσι· καὶ γίνετα ὁ μὲν ἀρχῶν ὑπάρχουσ, οἱ δὲ ὑπίζοισ
ἠγεμόνεσ· εἰρηγούμενοισ μὲν ἀντιστελεστάτασ γνῶμασ, ἐν-
δύσ δὲ ταῦτασ ἐπισφραγιζόμενοισ. Βεβαίωται γὰρ ἐ
ἐξουλεύσατο πάντω ἐγύοιτο, κακόν ὡσ ἐπὶ στήν
προσωπείοσ ἔτεκα προσχῆματοσ· αὐτό μόνον παρῆλα
βασοντεσ ἐπιγεγραμμένον ὄνομα ἀρχῆσ, Διοτίσιοισ δεσμ
κόποισ, Λάμπωνεσ γραμματοζήτωεσ, Ἰσίδωροισ στασιάζ
χαι, φιλοπράγμονεσ· κακῶν εἴρεται, ταραξιτοῖδεσ· τοῦ

γὰρ κεκράτηκέ πως τὸ ὄνομα. Συνταξάμενοι πάντες οὗτοι βούλευμα βουλευόντι κατα τῶν Ἰουδαίων ἀρχαλεώτατον, καὶ τῷ Φλάκκῳ προσελθόντες ἰδίᾳ φασίν· „Ἐρῆμι μὲν σοι τὰ ἀπὸ Τιβερίου· Νέρωνος τοῦ παιδός, ἔρῆμι δὲ καὶ ἡ μετ' ἐκείνον ἐλπίς ὁ ἐταῖρός σοι Μάκρων, αἴσια δὲ οὐκ ἔστι σοι τὰ ἀπὸ τοῦ κρατοῦντος· δεῖ δὲ παρακλήτητον ἡμῖς εὑρεῖν δυνατώτερον, ἢ οὗ Γάϊος ἐξευμενισθήσεται. Ὁ δὲ παρακλήτης ἡ πόλις Ἀλεξανδρέων ἐστίν, ἣν τετίμηκεν μὲν ἐξ ἀρχῆς ἅπας ὁ σεβαστός οἶκος, διαφερόντως δὲ ὁ νῦν ἡμῶν δεσπότης. Παρακλητεύεσθαι δὲ τιχοῦσά τινος παρὰ σοῦ δωρεᾶς. Μείζον δὲ ἀγαθὸν οὐδὲν αὐτῇ παρέξεις ἢ τοὺς Ἰουδαίους ἐκδοῦς καὶ προέμενος.“ Ἐπὶ τούτοις ὀφελῶν ἀπώσασθαι καὶ δυσχερᾶναι τοὺς λέγοντας ὡς νεωτεροποιούς καὶ κοινοὺς πολεμίους, συνεπιγρόσεται τοῖς λαχθῆσι. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον ἀδηλοτέρας ἐποιεῖτο τὰς ἐπιβουλὰς, μήτ' ἴσον παρέχων καὶ κοινὸν ἀκροατὴν ἑαυτὸν τοῖς τὰς ἀμφιβεβητήσεσι ἔχουσιν ἀλλὰ πρὸς θάττηρον ἀποκλίνων μέρος μήτ' ἐν ἄλλοις ἰσηγορίαν διδοῦς, ἀλλὰ καὶ ὅπότε προσίει τις τῶν Ἰουδαίων, ἀποστρεφόμενος καὶ τὸ δυσέντευκτον ἐπιτιθεύων ἐπὶ μόνων τούτων· αὐτὸς δὲ καὶ ἐκ τοῦ φανεροῦ τὴν δυσμέρειαν ἐπεδείξατο.

Herodes Agrippa in itinere in patriam suscepto Alexandriae egressus ab urbis plebe opprobriis afficitur.

δ. Προσεπέρῳσεν δὲ αὐτοῦ τὴν ἐκ μαθήσεως τὸ πλέον ἢ φύσεως ἐπιτιθευμένην ἀπόνοιαν καὶ συντυχίαν τις τιαύτη. Γάϊος Κιᾶσιος Ἀγρίππῃ τῷ Ἡρώδου βασιλέως νίωνῳ δίδωσι βασιλείαν [*] τῆς παπύρας λήξεως τρίτην μοῖραν, ἣν Φίλιππος τετράρχης θεῖος ὢν αὐτῷ

P III. O VI. D

πρὸς πατρός ἐχαρπούτο. Μέλλοντι δὲ ὑπαίρειν συν
 εβούλευσεν ὁ Γάιος, τὸν μὲν ἀπὸ Βρεντησίου καὶ μέχρι
 Συρίας πλοῦν μακρὸν ὄντα καὶ χαματηρὸν παραιτήσα
 σθαι, χρήσασθαι δὲ ἐπιτόμῃ, τοὺς ἐτησίους ἀναμείναν
 τι, τῷ διὰ τῆς Ἀλεξανδρείας· τὰς τε γὰρ ἐκεῖθεν οἰκιάδο
 ταχυναντεῖν ἔφασκε, καὶ ἐμπειροτάτους εἶναι κυβερνήται·
 οἱ γὰρ ἅπαρ ἀδίητας ἵππους ἠνιοχοῦσιν, ἀπλανῆ παρ
 ἔχοντες τὸν ἐπ' εὐθείας δρόμον. Ὁ δὲ πειθαρχεῖ ἁ
 δεσπότη τε ἅμα καὶ τὰ δοκοῦντα συμφέρειν παραγγέ
 λοντι. Καταρῶς δὲ εἰς Δικαιοσύνην καὶ ναῦς ὑφόρμοι
 Ἀλεξανδρίδας ἰδὼν εὐπρεπεῖς πρὸς ἀναγωγὴν, ἐπιβύ
 μετὰ τῶν ἰδίων, εὐπλοῖα χρησάμενος, ὑλίγαις ὕστερο
 ἡμέραις ἀνεπιφάτως καὶ ἀφωράτως κατὰγεται· κελύσο
 τοῖς κυβερνήταις — περὶ γὰρ δειλὴν ὥραν ὁ Φάρος ἀνα
 φαίνεται — τὰ μὲν ἰστία συνάγειν, ἔξω δὲ περὶ αὐτὸ
 μὴ μακρὰν ἀφισταμένους θαλαττεύειν, ἄχρι τοῦ βαθεῖα
 ἔσπεραν ἐπιγενέσθαι, καὶ νυκτὸς τοῖς λιμέσι προσσχεῖν
 ἵνα ἀποβὰς ἤδη τετραμμένων πρὸς ὕπνον, μηδενὸς ὄρου
 τος, ἀφίκηται πρὸς τὸν ξενοδόχον. Ὁ μὲν δὴ μετὰ το
 σαύτης αἰδοῦς ἐπεδήμησεν, βουλόμενος, εἴ πως οἶόν τι
 ἦν, ἅπαντας τοὺς ἐν τῇ πόλει λαθῶν ὑπεξελεῖν· ο
 γὰρ μετὰ θεῖαν ἀφῆκτο τῆς Ἀλεξανδρείας, ἐπιδημητικῶ
 αὐτῇ πρότερον, ἥνικα τὸν ἐπὶ Ῥώμης πλοῦν ἐστῆλει
 πρὸς Τιβέριον, ἀλλ' ὁδοῦ χρησόμενος ἐπιτόμῃ τῆς οἰκιά
 ἀφίξεως. Οἱ δὲ ὑπὸ φθόρον ὀργνύμενοι — βίασκανο
 γὰρ φύσει τὸ Αἰγυπτιακὸν καὶ τὰς ἐτέρων εὐπραγία
 ἰδίας ὑπελάμβανον εἶναι κακοπραγίας — καὶ ἅμα δι
 τὴν παλαιὰν καὶ τρόπον τινὰ γεγενημένην πρὸς Ἰουδαίου
 ἀπέχθειαν ἠσχαλλόν ἐπὶ τῷ γεγενῆσθαι τινα βασιλέ
 Ἰουδαίων, οὐχ ἥτιον ἢ εἰ αὐτὸς τις ἕκαστος βασιλεία

προγονικήν ἀφήρητο. Καὶ τὸν ἄθλιον Φλάκκον πάλιν οἱ συνόντες ἀνηρέθιζον, εἰς τὸν αὐτὸν ἐνάγοντες καὶ προσκαλούμενοι φθόρον, „Σὴ κατάλυσίς ἐστι,“ φάσκοντες, „ἢ ἐπιδημία τούτου· μείζονα τιμῆς καὶ εὐδοξίας ὄγκον ἢ σὺ περιβέβληται· πάντας εἰς αὐτὸν ἐπιστρέφει, τὴν δορυφόρον τῶν σωματοφυλάκων στρατιάν ὄρωντας ἐπαργύροις καὶ ἐπιχρύσοις ὄπλοις διακεκοσμημένην. Ἔδει γὰρ ἦκειν εἰς ἐπικράτιαν ἑτέρου, δυνάμενον πλῶ χρησάμενον εἰς τὴν οἰκίαν ἀσφαλῶς παραπεμφθῆναι; Καὶ γὰρ εἰ Γάϊος ἐπέτρεπε, μᾶλλον δὲ ἠγάγκαζεν, ἐχρῆν ἐκλιπαρήσαντα παραιτήσασθαι τὴν ἐνθάδε ἀριξίν, ἵνα μὴ παρευημερηθῆς ὁ τῆς χώρας ἠγεμῶν ἀδοξῆ.“ Ταῦτα ἀκούων ἔτι μᾶλλον ἢ πρότερον ᾔδει, καὶ ἐν μὲν τῷ φανερωῖ τὸν ἑταῖρον καὶ φίλον καθυπεκρίνετο διὰ τὸν ἐκ τοῦ πέμψαντος φόβον, ἰδίᾳ δὲ ἐξηλοτύπει καὶ ἐξελάλει τὸ μῖσος, καὶ [*] πλαγίως αὐτὸν ὑβρίζεν, ἐπιιδήπερ ἄντικρος οὐκ ἐθάύρει. Τῷ γὰρ ἀργοῦντι καὶ σχολάζοντι τῆς πόλεως ὄχλῳ — πλῆθος δὲ ἐστὶν ἐπιτιμηθευκὸς γλωσσαλγίαν, καὶ ἐνευκαιροῦν διαβουλαῖς καὶ βλασφημίαις — ἐπιτρέπει κακηγορεῖν τὸν βασιλέα· εἴτε ἀρξάμενος δι' ἑαυτοῦ τῶν λοιδοριῶν, εἴτε προτρεψάμενος καὶ ἐνάγων αὐτὸς διὰ τῶν ὑπηρθεῖν ταῦτα εἰώθότιον. Οἱ δὲ ἀφορμῆς λαβόμενοι διημέρουν ἐν τῷ γυμνασίῳ χλευάζοντες τὸν βασιλέα, καὶ σκώμματα συνείροντες· πῆ δὲ καὶ ποιηταῖς μίμων καὶ γελοίων διδασκάλους χρώμενοι τὴν ἐν τοῖς αἰσχροῖς εὐφροῖαν ἐπεδείκνυντο, βραδεῖς μὲν ὄντες τὰ καλὰ παιδεύσθαι, τὰ δὲ ἐναντία μανθάνειν ὀξύτατοι καὶ προχειρότατοι. Διὰ τί γὰρ οὐκ ἠγανάκτησεν, οὐκ ἀπήγαγεν, οὐκ ἐπέπληξε τῆς αὐθάδους βλασφημίας; Εἰ δὲ μὴ βασιλεὺς ἦν, ἀλλὰ τις τῶν ἐκ τῆς Καίσαρος οἰκίας,

οὐκ ὄφειλε προνομίαν τινὰ καὶ τιμὴν ἔχειν; Ἀλλὰ ταῦτα πίστις ἐναργής τοῦ συναίτιον γεγενῆσθαι τῶν βλασφημιῶν Φλάκκον· ὁ γὰρ ἐπιπλήττειν ἢ τὸ παινύστατον ἐπέχειν ἂν δυνήθεις εἰ μὴ κεχώλιζε, δῆλος ἦν ἐφιεῖς καὶ ἐπιτρέπων αὐτός. Πρὸς ὅτι δὲ ἂν ὄχλος ἀσύντακτος ἀφορμὴν λάβῃ τῶν ἁμαρτημάτων, οὐχ ἴσταται, μέτεισι δὲ ἀφ' ἐτέρον ἐφ' ἕτερον προσεπερογαζόμενος αἰεί τι νεώτερον.

Insanus Carabas cumque eius ludificatione coniuncti tumultus. Statuae in Iudaeorum proseuchis ei positae. Quis Flaccus?

6. Ἦν τις μεμηνὼς ὄνομα Καραβᾶς, οὗ τὴν ἀγρία καὶ θηριώδη μαρία — ἄσκητος γὰρ αὐτὴ γέ καὶ τοῖ ἔχουσι καὶ τοῖς πλησιάζουσιν — ἀλλὰ τὴν ἀνειμένην καμαλακωτέραν. Οὗτος διημέρευε καὶ διενικτέρευε γυμνὸ ἐν ταῖς ὁδοῖς, οὔτε θάλπος οὔτε κρυμνὸν ἐκτρέπόμενος ἄθλημα νηπίων καὶ μειρακίων σχολαζόντων. Συνελάσαντες τὸν ἄθλιον ἄχρι τοῦ γυμνασίου, καὶ στήσαντε μετέωρον, ἵνα καθορῶτο πρὸς πάντων, βύβλον μὲν ἐν ῥίναντες ἀντὶ διαδήματος ἐπιτιθέασιν αὐτοῦ τῇ κεφαλῇ, χαμαιστρώτῳ δὲ τὸ ἄλλο σῶμα περιβάλλουσιν ἀντὶ χλαμῖδος, ἀντὶ δὲ σκήπτρου βραχὺ τι παπύρου τιμῆμα τῇ ἐγγωρίου καθ' ὁδὸν ἐρρόμιμενον ἰδόντες ἀναδιδόασιν. Ἐπεὶ δέ, ὡς ἐν θεατρικοῖς μίμοις, τὰ παράστημα τῆς βασιλείας ὑπειλήφει καὶ διεκεχόσμητο εἰς βασιλέα, νεανία ῥάβδους ἐπὶ τῶν ὤμων φέροντες ἀντὶ λογχοφόρων ἑκατέρωθεν εἰστήκεσαν, μιμούμενοι δορυφόρους. Εἰθ' ἕτεροι προσήεσαν, οἱ μὲν ὡς ἀσπασόμενοι, οἱ δὲ ὡς δικασόμενοι, οἱ δὲ ὡς ἐντενξόμενοι περὶ κοινῶν πραγμάτων. Εἰτ' ἐκ περιεστῶτος ἐν κύκλῳ πλήθους ἐξίχει βοή τι

ἄτοπος Μάριν ἀποκαλούντων — οὕτως δὲ φασιν τὸν κύριον ὀνομάζεσθαι παρὰ Σύροις — ἤδεισαν γὰρ Ἀγρίππαν καὶ σέβει Σύρον καὶ Συρίᾳς μεγάλην [*] ἀποτομὴν ἔχοντα ἧς ἐβασίλευσε. Ταῦτα δὲ ἀκούων, μᾶλλον δὲ ὄρων ὁ Φλιάκκος, δεόντως ἂν ἔπραξε καὶ τὸν μεμνηότα συλλαβὼν καὶ καθείρξας, ἵνα μὴ παρέχη τοῖς κατακερτομοῦσιν ἀφορμὴν εἰς ὕβριν τῶν βελτιόνων, καὶ τοὺς ἐνσκευάσαντας τιμωρησάμενος, ὅτι γὰρ βασιλεία καὶ φίλον Καίσαρος καὶ ὑπὸ τῆς Ῥωμαίων βουλῆς τιμημένον στρατηγικαῖς τιμαῖς ἐτόλμησαν καὶ ἔργοις καὶ λόγοις καὶ φανερώς καὶ πλαγίως ὑβρίζειν. Ὁ δὲ οὐ μόνον οὐκ ἐπέπληξεν, ἀλλ' οὐδ' ἐπισχεῖν ἠξίωσεν, ἄδειαν καὶ ἐκεχειρίαν διδούς τοῖς ἐθελοκακοῦσι καὶ ἐθελέχθρως ἔχουσι, προσποιούμενος ἅτε ἑώρα μὴ ὄρᾶν, καὶ ὧν ἤκουε μὴ ἀκούειν. Ὅπερ συναισθόμενος ὁ ὄχλος, οὐχ ὁ καθεστὼς καὶ δημοτικός, ἀλλ' ὁ πάντα θορύβου καὶ ταραχῆς βίωθῶς ἀναπιμπλάναι διὰ φιλοπραγμοσύνην καὶ ζῆλον ἀβιῶτου βλου καὶ τὴν ἐξ ἔθους ἀργίαν καὶ σχολὴν, πρᾶγμα ἐπίβουλον, συνρῥέντες εἰς τὸ θέατρον ἐξ ἑωθινῶν, Φλιάκκον ἤδη τιμῶν ἀθλίων ἐωρημένοι, ὡς ὁ δοξομανῆς καὶ παλιμπριατος ἐλάμβανεν οὐ κατ' αὐτοῦ μόνου, ἀλλὰ καὶ τῆς κοινῆς ἀσφαλείας, ἀνεβρόησαν ἀφ' ἐνὸς συνθήματος εἰκόνας ἐν ταῖς προσευχαῖς ἀνατιθέσθαι, καινότατον καὶ μηδέπω πραχθὲν εἰσηγούμενοι παρανόμημα. Καὶ τοῦτ' εἰδότες — ὀξύτατοι γὰρ τὴν μοχθηρίαν βίσι — κατασοφίζονται τὸ Καίσαρος ὄνομα προκάλυμμα ποιησάμενοι, ᾧ προσάπτειν τὰ τῶν ὑπαιτίων οὐ θεμιτόν. Τί οὖν ὁ τῆς χώρας ἐπίτροπος; Ἐπιστάμενος, ὅτι καὶ ἡ πόλις οἰκήτορας ἔχει διττούς, ἡμᾶς τε καὶ τούτους, καὶ πᾶσα Αἴγυπτος, καὶ ὅτι οὐκ ἀποδέουσι μυριάδων ἑκατὸν οἱ τὴν

Ἀλεξάνδρειαν καὶ τὴν χώραν Ἰουδαῖοι κατοικοῦντες ἀπὸ τοῦ πρὸς Αἰθίαν καταβαθμοῦ μέχρι τῶν ὄρειων Αἰθιοπίας, καὶ ὡς ἡ πείρα κατὰ πάντων ἐστὶ καὶ ὡς οὐ λυσιτελεῖς ἔθνη πάτρια κινεῖν ἀμελήσας ἀπάντων ἐπιτρέψει ποήσασθαι τὴν ἀνάθεσιν, μυσία καὶ πάντα προνοητικὸν δυνάμενος ἢ ὡς ἄρχων κελεύει, ἢ συμβουλεύειν ὡς φίλος.

Flacci Aegyptiorumque in Iudaeum populum crudelitates maximae et inauditae. (7-9.)

7. Ὁ δὲ — συνεχιροῦργει γὰρ ἕκαστα τῶν ἀμαρτανομένων — καὶ ἀπὸ μείζονος ἐξουσίας ἀναρόπιζει καινοτέροις ἀεὶ κακῶν προσθήκαις τὴν στάσιν ἡξίου, καὶ τό γ' ἐφ' αὐτὸν ἦκον μέρος ἀπασαν, ὀλίγου δεῖν φάναι, τὴν οἰκομένην ἐμφυλίῳν πολέμων ἐπλήρωσεν. Οὐ γὰρ ἦν ἄδηλον, ὅτι ἡ περὶ τὴν κατάλησιν τῶν προσευχῶν φήμη, λαβοῦσα τὴν ἀρχὴν ἀπὸ τῆς Ἀλεξανδρείας, διαδοθήσεται μὲν εὐθὺς εἰς τοὺς ἐν Αἰγύπτῳ νομοίς, [*] δραμεῖται δὲ ἀπὸ μὲν Αἰγύπτου πρὸς ἀνατολὰς καὶ ἔθνη τὰ ἔφα, ἀπὸ δὲ τῆς ὑποταγίου καὶ Μαρείας, αἱ Αἰθίης εἰσὼν ἀρχαί, πρὸς διαμάς καὶ ἔθνη τὰ ἑσπέρια. Ἰουδαίους γὰρ χώρα μία διὰ πολυανθρωπίαν οὐ χωρεῖ. Ἡ αἰτίας ἕνεκα τὰς πλείστας καὶ εὐδαιμονεστάτας τῶν ἐν Εὐρώπῃ καὶ Ἀσίᾳ κατὰ τε νήσους καὶ ἡπείρους ἐνεξιμούνται, μητρόπολιν μὲν τὴν ἱερόπολιν ἡγοῦμενοι καθ' ἣν ἴδονται ὁ τοῦ ἐψίστου Θεοῦ νεὼς ἅγιος· ἃς δὲ ἔλαχον ἐκ πατέρων καὶ πύππων καὶ προπάλλων καὶ τῶν ἐτι ἄνω προγόνων οἰκεῖν ἕκαστοι πατρίδας νομιζόντες, ἐν αἷς ἐγεννήθησαν καὶ ἐτρέφθησαν· εἰς ἐνίας δὲ καὶ κτιζομένας εὐθὺς ἦλθον ἀποικίαν στείλαμενοι, τοῖς κτίσταις χαρίζομενοι. Καὶ δεὸς ἦν, μὴ οἱ πωταχοῦ τὴν ἀφορμὴν

ἐκείθην λαβόντες ἐτηρηάζουσι τοῖς πολίταις αὐτῶν Ἰου-
 δαίοις, εἰς τὰς προσευχὰς καὶ τὰ πάτρια νεωτερίζοντας.
 Οἱ δὲ — οὐ γὰρ ἐμελλον ἄχρι παντός ἡσυχάζειν, καίτοι
 πενηκότες εὖ πρὸς εἰρήνην, οὐ μόνον ὅτι παρὰ πᾶσιν
 ἀνθρώποις οἱ περὶ τῶν ἐθῶν ἀγῶνας καὶ τοὺς περὶ ψυ-
 χῆς κινδύνους ἐπιρροιάλλουσι, ἀλλ' ὅτι καὶ μόνον τῶν ὑπ'
 ἡλίον ἄμα ταῖς προσευχαῖς ἀπιστεροῦντο τὴν εἰς τοὺς
 ἐπιρροίας πᾶντέθειαν, ἢ μνησθῆναι θανάτων ἐπιτηρητοῦν —
 οὐκ ἔχοντες ἰσχυροὺς περιβόλους οἷς ἐνδιαθήσονται τὸ πύ-
 χηριον, καὶ τοῖς ἐναντιωμένοις εἰπον ἄν· „Ασλήθαστο
 ἐαυτοὺς οὐ προστιθέντες τοῖς καρδίαις τιμῆν, ἀλλ' ἀφαι-
 ρούμενοι. Τοῖς πανταχόθεν τῆς οἰκουμένης Ἰουδαίοις
 ὁρμηθῆναι τῆς εἰς τὸν σεβαστὸν οἶκον ὁσιότητός οὖσιν αἱ
 προσευχαὶ ἐπιδήλωσεν, ὅν ἡμῶν ἀνακαθαισθῶν τίς ἕτερος
 ἀπολαίσεται τόπος ἢ τρόπος τιμῆς; Ἐἰ μὲν γὰρ *ἀφαι-
 ρόντων* τῶν ἐθῶν ὀλιγοροῦμεν, τῆς ἀνωτάτω τιμωρίας
 δίκαιοι τυγχάνειν ἐσμέν, μὴ παρέχοντες ἀριστερὰ καὶ πλή-
 ρους τὰς ἀμοιβάς. Ἐἰ δὲ οὐκ ἐξόν, τοῖς ἰδίαις ὑποπτελ-
 λουσι νόμοις, ἃ καὶ τῷ Σεβαστῷ φίλον βεβαιούσιν, τί
 μικρὸν ἢ μέγα πλημμελοῦμεν οὐκ οἶδα· πλὴν οἱ μὴ φέγουσι
 τίς ἐθελήσῃ τὸ μὴ γνώμῃ ἀκνωσθῆναι παραιομοῦν, τίς ἐκ-
 διαιτήσῃ τῶν ἐθῶν οὐ φυλαξαμένους, αἱ καὶ ἄν ὑπ'
 ἀτέρων ἀρξάνται, ταλαστώσῃ πολλάκις εἰς τοὺς αἵτους.“
 Ἀλλ' ὁ μὲν Φλάκκος τὰ τῶν λακτέα ἡσυχάζων, καὶ τὰ ἡσυχ-
 ασιτικὰ λέγων, οὕτως εἰς ἡμῶς ἐξημύφτανον. Ἰεκοῖνοι δὲ,
 οἷς ἐχαρίζετο, τίνα γνώμην εἶχον; Ἀφ' ἧς τὴν τῶν τιμῶν
 ἐθελόντων; εἰς οὐκ ἔστιν ἢ ἰσχυρῶν κατὰ τὴν πόλιν, ἢς τὰ
 πλεῖστα καὶ ἀναγκασιότατα μέρη τωτομήσονται, πρὸς ἀνά-
 θασιν ὡς ἐβούλοντο; Τὴν μὲν οὖν τῶν φιλαπασχθημόνων
 ὁρμὴν ἐγρημον καὶ μετὰ τέχνης ἐπιβουλεύοντων, δὲ ἦν οἱ

μὲν [*] ἐπιρραΐζοντες οὐ δόξουσιν ἀδικεῖν, τοῖς δὲ ἐπιρραζομένοις οὐκ ἀσφαλὲς ἐναντιοῦσθαι. Οὐ γὰρ ἔστιν, ὡ γυναιῖοι, τιμὴ καταλύει νόμους, ἔθνη πάτρια κινεῖ, ἐπιρραΐζειν τοῖς συνοικοῦσι, διδάσκειν καὶ τοὺς ἐν ταῖς ἄλλαις πόλεσιν ὁμοφροσύνης ἀλογεῖν.

8. Ἐπειδὴ τοίνυν ἡ κατὰ τοῦ τόμου πείρα εὐδοεῖν ἔδοξεῖ αὐτῷ, τὰς προσευχὰς ἀρπάσαντι καὶ μηδὲ τὸ ὄνομα ὑπολιπομένῳ, πάλιν ἐφ' ἕτερον ἐτρέπετο, τὴν τῆς ἡμετέρας πολιτείας ἀναίρεσιν, ἵνα ἀποκοπέων, οἷς μόνοις ἐφώρμει ὁ ἡμέτερος βίος, ἐθῶν τε πατρίων καὶ μετουσίας πολιτικῶν δικαίων, τὰς ἐσχάτας ὑπομένωμεν συμφορὰς, οὐδενὸς ἐπειλημμένοι πείσματος εἰς ἀσφάλειαν. Ὀλίγαις γὰρ ἕστερον ἡμέραις τίθησι πρόγραμμα, δι' οὗ ξένους καὶ ἐπήλυδας ἡμᾶς ἀπεκάλει, μηδὲ λόγον μεταδούς, ἀλλ' ἀκρίτως καταδικάζων. Οὐ τί ἂν εἴη τυραννίδος ἐπάγγελμα μεῖζον; Αὐτὸς γενόμενος τὰ πάντα, κατήγορος, ἐχθρός, μάρτυς, δικαστής, κολαστής, εἶτα δυοῖ τοῖς προτέροις καὶ τρίτον προσέθηκεν, ἐφείς ὡς ἐν ἀλώσει τῶις ἐθέλουσι πορθεῖν Ἰουδαίους. Οἱ δὲ λαβόντες ἄδειαν τί πράττουσιν; Πέντε μοῖραι τῆς πόλεως εἰσιν, ἐπώνυμοι τῶν πρώτων στοιχείων τῆς ἐγγραμματίου φωνῆς· τούτων δύο Ἰουδαῖκαί λέγονται, διὰ τὸ πλείστοις Ἰουδαίους ἐν ταύταις κατοικεῖν. Οἰκοῦσι δὲ καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις οὐκ ὀλίγοι σποράδες. Τί οὖν ἐποίησαν; Ἐκ τῶν τεττάρων γραμμάτων ἐξώκισαν τοὺς Ἰουδαίους καὶ συνήλασαν εἰς ἑνὸς μοῖραν βραχυτάτην. Οἱ δὲ ἐξεχέοντο διὰ τὸ πλῆθος εἰς αἰγιαλοὺς καὶ κοπρίας καὶ μνήματα, πάντων στερούμενοι τῶν ἰδίων. Ἐκεῖνοι δὲ τὰς ἐρήμους οἰκίας καταδραμόντες ἐφ' ἀρπαγὴν ἐτρέποιντο, καὶ ὡς ἐκ πολέμου λείαν διενέμοιντο, μηδενὸς δὲ κωλύοντος καὶ τὰ ἐργαστή-

ρια τῶν Ἰουδαίων, συγκεκλεισμένα διὰ τὸ ἐπὶ Δρουσίλλῃ πένθος, ἀναρρήξαντες, ὅσα εὖρον — πολλὰ δὲ καὶ ταῦτ' ἦν — ἐξεφόρησαν καὶ διὰ μέσης ἀγορᾶς ἐκόμιζον, ὡς οἰκείοις τοῖς ἀλλοτρίοις καταχρώμενοι. Τῆς δὲ ἀρπαγῆς ἢ ἀπραξία κακὸν ἦν βαρύτερον, τὰς μὲν ἐνθήκας ἀπολωλεκότων τῶν ποριστῶν, μηδενὸς δὲ ἐωμένου, μὴ γεώργου, μὴ ναυκλήρου, μὴ ἐμποροῦ, μὴ τεχνίτου, τὰ συνήθη πραγματεύεσθαι, ὡς διχόθεν κατασκευάσθαι πενίαν· ἔκ τε τῆς ἀρπαγῆς, ἑξουσίῳ μὲν ἡμέρα γενομένων καὶ περισευλημένων τὰ ἴδια, καὶ ἐκ τοῦ μὴ δεδυνῆσθαι πορίζειν ἐκ τῶν συνήθων ἐπιτηδευμάτων.

9. [*] Καὶ ταῦτα μὲν εἰ καὶ ἀφόρητα, ἀλλ' οὖν τοῖς αὐθις πεπραγμένοις συγκρινόμενα οἰστιά. Πενία γὰρ χαλεπὸν μὲν, καὶ μάλισθ' ὅταν κατασκευάζεται πρὸς ἐχθρῶν, ἔλαττον δὲ τῆς εἰς τὰ σώματα ὑβρεως, καὶ ἂν ἢ βραχυτάτη. Τοὺς δὲ ἡμετέρους διὰ τὰς ὑπερβολὰς ὧν ἔπαθον οὐδ' ἂν εἴποι τις ὑβριν ἢ αἰκίαν ἐνδεδέχθαι, κυρίοις χρώμενος τοῖς ὀνόμασιν, ἀλλὰ μοι δοκεῖ προσρήσεων οἰκείων ἂν ἀπορήσαι, διὰ μέγεθος κεκαινουρημένης ὁμότητος, ὡς τὰ τῶν πολεμίων μὲν κρατησιάντων, ἐκ φύσεως δὲ ἀσπόνδων εἰς τοὺς ἐαλωκότας, συγκρινόμενα τοῖς τούτων, ἡμερώτατα ἂν εἶναι δόξαι. Χρήματα ἀρπάξουσιν ἐκεῖνοι καὶ πλῆθος αἰχμαλώτων σωματίων, ἀλλὰ κινδυνεύσαντες εἰ ἠτήθησαν ἀποβαλεῖν τὰ οἰκεῖα. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ μυρίους, ὧν λύτρα κατατιθέασι συγγενεῖς ἢ φίλοι, μεθίενται τῶν δοριαλώτων, ἴσως μὲν ἀκαμπεῖς ὄντες πρὸς ἔλεον, ἠτιώμενοι δὲ φιλαργυρίας. Ἀλλὰ τί τοῦτο; φαίη τις ἂν· τοῖς γὰρ εὐπίσχουσιν ἀδιαφορεῖ τῆς σωτηρίας ὁ τρόπος. Ἴδῃ δὲ καὶ τοὺς πεσόντας ἐν τῷ πολέμῳ τῶν ἐχθρῶν ταρῆς ἀξιοῦσιν οἱ μὲν ἐπιεικεῖς

καὶ φιλόανθρωποι ταῖς οἰχοθεν δαπάναις, οἱ δὲ τὴν ἔχθραν καὶ πρὸς τοὺς νεκροὺς ἀποτείνοντες ὑπόσπονδα τὰ σώματα δίδόντες, ὑπὲρ τοῦ μὴ τῆς τελευταίας χάριτος ἀμοιρῆσαι τῶν νομιζομένων. Ἐν πολέμῳ μὲν οἱ δυσμενεῖς ταῦτα· ἐν εἰρήνῃ δὲ οἱ πρὸ μικροῦ φίλοι, θεασώμεθα ὅποια. Μετὰ γὰρ τὰς ἀρπαγὰς καὶ τοὺς ἐξοικισμοὺς καὶ τὰς ἐκ τῶν πλείστων μερῶν τῆς πόλεως βιαίας ἐλάσεις καθάπερ τειχῆρεις ἐν κύκλῳ περικαθημένων ἔχθρῶν γεγονότες, ἀπορία καὶ σπάνει δεινῇ τῶν ἀναγκαίων πιεζόμενοι, καὶ γύναια καὶ τέχνα νήπια ὁρῶντες ἐν ὀφθαλμοῖς παραπολλύμενα λιμῶ χειροποιήτω — πάντα γὰρ τὰ ἄλλα εὐθυρίας καὶ εὐετηρίας μεστὰ ἦν, τοῦ μὲν ποταμοῦ ταῖς πλημμύραις τὰς ἀρούρας πλοισίως λιμῶσαντος, τῆς δὲ πεδιάδος ὅση πνροφόρος ἀφθονώτατον ὑπεργονίας τὸν τοῦ σίτου καρπὸν ἀναγοίσης — μηκέτι στῆγειν δυνάμενοι τὰς ἐνδσίας, οἱ μὲν ἐπὶ συγγενῶν καὶ φίλων, πρότερον οὐκ εἰωθότες, οἰκίας ἤλθον, ἔρανον αὐτὰ τὰ ἀναγκαῖα αἰτήσαντες, οἱ δὲ ἀπὸ φρονήματος εὐγενεῖς τὴν μεταιτῶν τύχην ὡς δουλοπρεπῆ καὶ ἀνελεύθερον ἐκτρεπόμενοι προῆλθον εἰς ἀγοράν, οὐδενὸς ἐτέρου χάριν ἢ τοῦ πρίασθαι τοῖς τε οἰκείοις καὶ ἑαυτοῖς τροφάς, οἱ δυστυχεῖς. Ἐνθὺ γὰρ συναρπασθέντες ὑπὸ τῶν τὴν ὀχλοκρατίαν ἐπιτειχισάντων δολοφονοῦνται, καὶ σφρόμενοι καὶ πατούμενοι διὰ τῆς πόλεως ἀπάσης ἐξωαλιώθησαν, οὐδενὸς ὑπολειφθέντος μέρους, ὃ δινησεται κοινωρῆσαι τιφῆς. Μισοῖους μὲν καὶ ἄλλοις πολυτρόποις κακῶν ἰδέαις ἐπιτετηδευμέναις εἰς χαλεπὴν ὀμότητα κατειργάσαντο καὶ διέσφθειραν οἱ λελυτηκότες ἐπ' ἀγριότητος [*] εἰς θηρίων φύσιν· τοὺς γὰρ ὅπη τύχοι φανεύτας τῶν Ἰουδαίων ἢ κατέλευον ἢ ξύλοις κατέκοπτον, οὐκ εἰ-

Θύς ἐπὶ τὰ καιριώτατα μέρη τὰς πληγὰς φέροντες, ἵνα μὴ θᾶττον τελευτήσαντες θᾶττον καὶ τὴν τῶν ὀδυνηρῶν ἀντίληψιν ἀπόθωνται. Τῇ δὲ τῶν συμφορῶν ἀδικία καὶ ἐκεχειρία τινὲς ἐπινεανιενόμενοι, τῶν ἀμβλυτέρων ὀπλῶν ἀλογήσαντες, ἀνελάμβανον τὰ πάντων ἀνυσιμώτατα, πῦρ καὶ σίδηρον, καὶ πολλοὺς μὲν ξίφεσιν ἀνεῖλον, οὐκ ὀλίγους δὲ πυρὶ διέφθειραν. Ἴδῃ δὲ καὶ γενεὰς ὅλας, ἀνδρας μετὰ γυναικῶν, τέκνα νήπια μετὰ γονέων, ἐνέπρησαν οἱ πάντων ἀνηλεέστατοι κατὰ μέσσην τὴν πόλιν, μὴ γῆρας, μὴ νεότητα, μὴ παίδων ἄκακον ἡλικίαν οἰκτισάμενοι· καὶ ὅποταν ξύλων ὕλης ἀπορήσειαν, φρύγανα συλλέγοντες καπνῶ τὸ πλεόν ἢ πυρὶ διέφθειρον, οἰκτρότερον καὶ ἐπιμηκέστερον ὄλεθρον τοῖς δειλαίοις τεχνάζοντες, ὧν τὰ σώματα ἡμίφλεκτα ἀναμιξ ἔκειτο, χαλεπὴ καὶ ὀδυνηροτάτη θῆα. Εἰ δὲ καὶ περιλειφθέντες ἐπὶ φρυγανισμόν ἐβράδυνον, ἐπὶ τῶν ἰδίων σκευῶν τῶν ἐκ τῆς ἀρπαγῆς ἐνεπίμπρων τοὺς δεσπότας, τὰ μὲν πολυτελεῆ νοσφιζόμενοι, τὰ δὲ μὴ πάνυ χρήσιμα συγκαταφλέγοντες, οἷς ἀντὶ ξύλων εἰκαίων ἐχρῶντο. Πολλοὺς δὲ καὶ ζῶντας τοῖν ποδοῖν τὸν ἕτερον ἐκδήσαντες κατὰ τὸ σφυρόν, εἶλκον ἅμα καὶ κατηλόων ἐναλλόμενοι, θάνατον ὠμότατον ἐπινοήσαντες· καὶ τελευτησάντων, οὐδὲν ἦττον ἀτελεύτητα μηνιῶντες, βαρύτερας αἰκίας τοῖς σώμασιν ἐπέφερον, διὰ πάντων, ὀλίγου δέω φάναι, τῶν τῆς πόλεως στενωπῶν κατασύροντες, ἕως ὃ νεκρός, δορᾶς, σάρκας, ἵνας ὑπὸ τῆς τῶν ἐδάφων ἀνωμαλίας καὶ τραχύτητος περιδρηφθεῖς, καὶ τῶν ἠνωμένων μερῶν τῆς συμφυρίας διαστάτων καὶ διασπαρέντων ἀλλαχόσε ἄλλων, ἐδαπανήθη. Καὶ οἱ μὲν ταῦτα δρῶντες ὡςπερ ἐν τοῖς θεατρικοῖς μίμοις καθυπεκρίνοντο τοὺς πάσχοντας· τῶν δὲ ὡς ἀληθῶς

πεπονθότων φίλοι καὶ συγγενεῖς, ὅτι μόνον ταῖς τῶν προσκόντων συμφοραῖς συνήλθισαν, ἀπήγοντο, ἔμαστι- γοῦντο, ἐτροχίζοντο, καὶ μετὰ πάσας τὰς αἰκίας ὅσας ἐδίγνωτο χθροῖσαι τὰ σώματα αὐτοῖς, ἢ τελευταία καὶ ἔφεδρος τιμωρία σταυρὸς ἦν.

Flacci in seniores populi Iudæi sacentia.

10. Πάντα δὲ διορίζας καὶ τοιχωροχίσας ὁ Φλάα- κος, καὶ μηδὲν μέρος τῶν Ἰουδαϊκῶν ἀμέτοχον ἐπιβουλής τῆς ἀνωτάτω καταλιπὼν, ἐπερόησεν ἔκτοπόν τινα καὶ παρηλλαγμένην ἐπίθεσιν ὁ μεγαλοφυγός, ὁ κατῶν ἀδι- κημάτων εἰρητής. Τῆς γὰρ ἡμετέρας γερονσίας, ἦν ὁ σωτήρ καὶ εὐεργέτης Σεβαστὸς ἐπιμελησομένην τῶν Ἰου- δαϊκῶν εἴλετο μετὰ τὴν τοῦ γενάρχου [*] τελειτῆν διὰ τῶν πρὸς Μάγρον Μάξιμον ἐντολῶν, μέλλοντα πάλιν ἰσχυρῶς τῆς Αἰγύπτου καὶ τῆς χώρας ἐπιτροπεύειν, ὅπως καὶ τριάκοντα σὺλλαβῶν τοῖς εὐρεθέντας ἐν ταῖς οἰκίαις ἐν- θὺς μὲν δεῖσαι κελεύει, καὶ στεῖλαι καλὴν ποιμπὴν διὰ μέσης ἀγορᾶς, προσήτας δεσμίοις ἐξηκωνισμένοις τοῖς μὲν ἡμάσι, τοῖς δὲ σιδηραῖς ἀλίνεσιν εἰς τὸ θέατρον εἰς- ἄγει — θέαν οἰκτιστην καὶ ἀλλοτριωτάτην τῷ καιρῷ! — καὶ στήτας ἰωτικὸν ἐχθρῶν καθεζομένων πρὸς ἐπί- δεξιν αἰσχύνῃς προστάττει πάντα περιδεθέντας αἰκι- σθῆναι μάστιξιν, αἷς ἔθος τοῖς κακοῦργων ποικροτά- τοις προπλάκυσθαι, ὡς ἐκ τῶν πληγῶν τοῖς μὲν φο- ράδην ἐκκομισθέντας ἀντίκα τελειτῆσαι, τοῖς δὲ νοσή- σαυτας ἐπὶ πλείστον χρόνον εἰς ἀπόγκωσιν σωτηρίας ἐλ- θεῖν. Ἦς ἐπιβουλής τὸ μέγεθος ἐξελέγκται μὲν καὶ δι' ἑτέρας, οἷχ ἦτορ δὲ καὶ διὰ τοῦ μέλλοντος λέγεσθαι σαφέστερον ἐπιδειχθήσεται. Τῶν ἀπὸ τῆς γερονσίας

τρεῖς ἄνδρες, Εὐόδιος καὶ Τρύφων καὶ Ἄνδρων, ἐπαγγέλην-
 το ἐξούσιοι, πᾶνθ' ὅσα εἶχον ἐν ταῖς οἰκλαῖς διαρπα-
 σθέντες ἐφόδῳ μῆ, οὓς οὐκ ἠγνόησε ταῦτα παπονθό-
 τας· ἐδηλώθη γὰρ αὐτῷ μεταπειραμένῳ πρότερον τοὺς
 ἡμετέρους ἄρχοντας, ὅσα τῷ δοκῶν ἐπὶ καταλλαγαῖς ταῖς
 πρὸς τὴν ἄλλην πόλιν. Καὶ ὁμῶς αἰδῶς ἀκριβῶς τοὺς
 σταρομένους τῶν ἰδίων, ἐν ὄψει τῶν ἀρπιστάντων ἔτυ-
 πτεν, ἵνα οἱ μὲν ὑπομένωσι διττὰς συμφορὰς, παντίαν
 ὁμοῦ καὶ τὴν ἐν τοῖς σώμασιν ὕβριν, οἱ δὲ διττὴν ἡδονήν,
 ἀλλότριόν τε καρπούμενοι πλοῦτον καὶ τῆς τῶν ἀρπισθ-
 θέντων ἀτιμίας εἰς κόρον ἀπολαύοντες. Ἔχων τι τῶν
 τότε πεπραγμένων εἰπεῖν, ἵταμφοτεροῦζω, μὴ ἄρα ἐνθάδε
 εἶναι νομισθὲν ἐκλύση τὰ μεγέθη τῶν τοιούτων. Ἔστι
 δὲ εἰ καὶ μικρόν, ἀλλ' οὐ μικρὰς δαῖγμα κακονοίας. Τῶν
 μιστιζῶν εἰσὶ διαφοραὶ διακεκριμένα κατὰ τὴν πόλιν
 πρὸς τὰ τῶν τύπεσθαι μιλόντων ἀξιώματα· τοὺς μὲν
 γὰρ Αἰγυπτίους ἐτέραις μιστιζέσθαι συμβέβηκε καὶ πρὸς
 κίτρον, τοὺς δὲ Ἀλεξανδρείας σπιάθαις καὶ ὑπὸ σπιαθη-
 φόρων Ἀλεξανδρέων. Τὸ ἔθος τοῦτο καὶ ἐπὶ τῶν ἡμε-
 τέρων διετήρησαν οἱ πρὸ Φλίακον, καὶ Φλίακος αὐτὸς
 τοὺς πρώτους χρόνους. Ἔστι γάρ, ἔστι καὶ ἐν ἀτιμίας
 βραχὺ τι τῶν εἰς ἐπιτιμίαν εἰσεῖν, καὶ ἐν ὕβρει παραινε-
 ρόμενόν τι τῶν εἰς τὸ ἀνύβριστον, ὅταν τις αὐτὸς ἐφ'
 ἐαυτῶν ἐφ' οὐκ εἴς τις φάσεις τῶν πραγμάτων ἐξοστύζεσθαι,
 μὴ προστιθῆς οἰκοθεν ἐπιβουλον πᾶθος, ὃ πᾶνθ' ὅσα πι-
 ραμένικται τῆς ἐπιεικεστέραις ἰδέαις, ὑφαιρεῖ καὶ διοικίξει.
 Πῶς οὖν οὐ παγγύλακον, τῶν ἰδιωτῶν Ἀλεξανδρέων Ἰου-
 δαίων ταῖς ἐλευθεριοτέραις καὶ πολιτικοτέραις μίστιξιν
 τετυπημένον, εἴ ποτε ἔδοξαν πληγῶν ἄξια ἐργάσασθαι,
 τοὺς ἄρχοντας, [*] τὴν γερονσίαν, οἱ καὶ γέροντες καὶ τιμῆς

εἰσιν ἐπώνυμοι, καὶ τούτο τὸ μέρος ἔλαττον τῶν ἐπι-
 κόων ἐνέγκασθαι, καθάπερ Αἰγυπτίων τοὺς ἀφανεστά-
 τους καὶ ἐνόχους τοῖς μεγίστοις ἀδικήμασιν; Ἐὼ λέγειν,
 ὅτι εἰ καὶ μυρία ἦσαν ἡμαρτηγότες, ὥφειλε τὸν καιρὸν
 αἰδεσθεῖς τὰς τιμωρίας ἐπερθεῖσθαι. Τοῖς γὰρ ὀρθῶς
 πολιτευομένοις τῶν ἀρχόντων, καὶ μὴ προσποιουμένοις
 * τιμῶν*, ἀλλ' ὄντως τιμῶσιν εὐεργέτας, ἔθος ἐστὶ μηδέ-
 να κολάζειν τῶν κατακρίτων, ἄχρως ἂν αἱ ἐπιφανεῖς γε-
 νέθλιοι καὶ πανηγύρεις αὐταὶ τῶν ἐπιφανῶν Σεβαστῶν
 διεξέλθωσιν. Ὁ δὲ ἐν αὐταῖς παρηγόμεναι καὶ ἐτιμωρεῖτο
 τοὺς μηδὲν ἀδικούντας, * οὓς δέον* ἦν αὐθις, εἶπερ ἐβού-
 λετο, κολάζειν. Ἀλλ' ἔσπενδε καὶ κατήπειγεν ἕνεκα τῆς
 πρὸς τὸν ἐναντίον ὄχλον ἀρεσκείας, ταύτῃ νομίζων ἐξοι-
 κειώσεσθαι μᾶλλον αὐτὸν εἰς ἅπερ διεροεῖτο. Ἦδη τι-
 νὰς οἶδα τῶν ἀνεσκολοπισμένων, μελλούσας ἐνίστασθαι
 τοιαύτης ἐκχειρίας καθαιρεθέντας, καὶ τοῖς συγγενέσιν
 ἐπὶ τῷ ταφῆς ἀξιοθῆναι καὶ τυχεῖν τῶν νερομισμένων
 ἀποδοθέντας· ἔδει γὰρ καὶ νεκροὺς ἀπολαῦσαι τινος
 χρηστοῦ γενεθλιακαῖς ἀντοκράτορος, καὶ ἅμα τὸ ἱερο-
 πρεπὲς τῆς πανηγύρεως φυλαχθῆναι. Ὁ δὲ οὐ τετελευ-
 τηγότες ἐπὶ σταυρῶν καθαιρεῖν, ζῶντας δὲ ἀνασκολοπί-
 ζεσθαι προσέταπτεν, οἷς ἀμνηστίαν ἐπ' ὀλίγον, οὐ τὴν
 εἰς ἅπαν ὁ καιρὸς ἐδίδου πρὸς ἐπέρθεσιν τιμωρίας, οὐκ
 ἄφεσιν παντελῆ. Καὶ ταῦτ' εἰργάζετο μετὰ τὸ πληγαῖς
 αἰκίσασθαι ἐν μέσῳ τῷ θεάτρῳ, καὶ πνερὶ καὶ σιδήρῳ
 βασανίσαι· καὶ ἡ θεὰ διενεμένητο. Τὰ μὲν γὰρ πρῶτα
 τῶν θεαμάτων ἄχρι τρίτης ὥρας ἢ τετάρτης ἐξ ἑωθινοῦ
 ταῦτα ἦν· Ἰουδαῖοι μαστιγούμενοι, χρεμόμενοι, τροχιζό-
 μενοι, καταδικαζόμενοι, διὰ μέσης τῆς ὀρχήστρας ἀπα-
 γόμενοι τὴν ἐπὶ θανάτῳ. Τὰ δὲ μετὰ τὴν καλὴν ταύτην

ἐπιδιδίξιν, καὶ ὄρχησται καὶ μῦμοι καὶ ἀνληταὶ καὶ ὅσα
ἄλλα σκηρικῶν ἀθύρματα ἀγώνων.

*Judaeorum falso de celatis armis accusatorum domus per-
quiruntur.*

11. Καὶ τί ταῦτα μηχανῶ; Αὐτῆρα γὰρ ἐπινοεῖται
πόρθησις, βουλομένου καὶ τὸ στρατευόμενον πλῆθος
ἡμῶν ἐπιτιχίσει, ξένον συκοφαντήματος εὐρέσει. Τὸ δὲ
συκοφάντημα ἦν, ὡς τῶν Ἰουδαίων πανοπλίας ἐν ταῖς οἰ-
κλαῖς ἐχόντων. Μυταπεριφάμενος οὖν ἑκατόνταρχον ἢ
μάλιστα ἐπίστυον, Καστορία ὄνομα, κελύβει παραλαβόντα
τῆς ἐπιτήκειας ἐναντιῶ τοὺς εὐτολμοτάτους στρατιώ-
τας ἐπισπεύδειν καὶ ἄνευ προσρήσεως ἐπιβιόντα ταῖς τῶν
Ἰουδαίων οἰκλαῖς ἐρυνῆν, μὴ τις ὄπλων ἀναπόκειται πα-
ρασκευή. [*] Καὶ ὁ μὲν συντελεῖς ἔθει τὸ προσταχθὲν
ἐργασόμενος. Οἱ δὲ τῆν ἐπύρριον οὐκ εἰδότες, ἀχανεῖς
τὸ πρῶτον εἰσπήκσαν ὑπὲρ ἐκκληξέως, γυναικῶν καὶ τέκνων
αὐτοῖς ἐμπλεκόμενων καὶ ῥομιμένων διάκρουσι διὰ τὸν ἐπὶ
αἰχμαλώτοις φόβον· ὃ γὰρ λοιπὸν τῆς πορθέσεως, τῶν-
το ἄλλο προσεδόκων. Ὡς δὲ ἤκουσαν παρὰ τινος τῶν
ἐρυνόντων ποῦ ταμιεύεσθαι τὰ ὄπλα, μικρὸν ἀνέπνου-
σαν, καὶ πάντα μὲν τὰ ἐν μυχοῖς ἀναποτίσαντες ἐπιδι-
κνυτο, τῇ μὲν ἠδόμενοι, τῇ δὲ στέροντες· ἠδόμενοι μὲν
ἐπὶ τῷ διελεγχθῆσθαι τὸ συκοφάντημα ἐξ ἑαυτοῦ,
δυσχεραίνοντες δὲ, ὅτι πρῶτον μὲν αἰτηλικαῦται διαβολαὶ
καὶ αὐτῶν προπιστεύονται συντιθέμεναι πρὸς ἐχθρῶν,
ἔπειτα δὲ, ὅτι γυναῖκα κατάκλιεστα μηδὲ τῆς ἀνάλτου προ-
ερχόμενα καὶ θαλαμνομένη παρθένοι, δι' αἰδοῦ τὰς
ἀνδρῶν ὄψεις καὶ τῶν οἰκισιότατον ἐκτροπόμεναι, τότε οὐ
μόνον ἀσυνήθουσι, ἀλλὰ καὶ στρατιωτικὸν ὄρος ἐπανα-

τεινομένοις ἐμφανῆς ἐγένοντο. Τεινομένης δὲ ὁμῶς ἀκρι-
 βουῆς ἐφεύρης ὅσον πλῆθος ἀμυντηρίων ὀπλων εὐρέθη;
 κράνη, θώρακες, ἀσπίδες, ἐχειρίδια, κοντοί, παντευχίαι
 σωρήδον προεκομίζοντο; καὶ ἐν μέρει τὰ ἐκηβόλα, παλ-
 τοί, σφενδόνας, τόξα, βέλη; Τούτων ἀπλῶς οὐδέν· ἀλλ'
 οὐδὲ τὰ πρὸς τὴν καθ' ἡμέραν δίαιταν ὀψαρτυτῶν αὐ-
 τάρκη μαχαιρίδια. Ἐξ οὗ καὶ ἡ περὶ τὸν βίον εὐθὺς
 εὐκολία διεφαίνετο, πολυτέλειαν καὶ τὸ ἄβροδίατον μὴ
 προσειμένων, ἃ πέφικε γεννᾶν κόρον, κόρον δὲ ἕλκεις ἐκ-
 ρορον, ἡ πᾶσιτων κακῶν ἀρχή. Καίτοι γὰρ οὐ πρὸ πολ-
 λοῦ τῶν κατὰ τὴν χώραν Αἰγυπτίων ὀπλολογηθέντων
 ἐπὶ Βάσσου τινός, ᾧ προσέταξεν ὁ Φλάκκος τοῦτ' ἐ-
 ἔργον. Ἄλλ' ἦν τότε ἰδεῖν στόλον μὲν πολὺν νεῶν κατα-
 πελεικώτα καὶ ἐνορμουῦντα τοῖς τοῦ ποταμοῦ λιμένων,
 γέμοντα παντοίων ὀπλων, ἀχθοφόρα δὲ ἑποξίγια παι-
 πληθῆ συνδεδεμένων δοράτων φορητῶν ἀφ' ἑκατέρας
 πλευρᾶς εἰς τὸ ὑπόροπον, τὰς δὲ ἀπὸ τοῦ στρατοπέδου
 πᾶσας σχεδὸν ἀρμαμάξας μεστὰς πανοπλιῶν, αἱ στοιχη-
 δὸν ἐπὶ μίαν ὄψιν καὶ τὴν αὐτὴν σύνταξιν ἐν κόσμῳ
 προήσαν. Τὸ δὲ μεταξὺ τῶν λιμένων καὶ τῆς ἐν τοῖς
 βασιλείαις ὀπλοθήκης, εἰς ἣν ἔδει κατατεθῆναι τὰ ὄπλα,
 ὄσκα σταδίων πον διάστημα σήματα ἔχον. Τὰς τῶν
 ταῦτα παρασκευασαμένων οἰκίας ἀξιὸν ἦν ἐφεινῶσθαι·
 πρὸς γὰρ νεωτερισμὸν ἑποπτοὶ πολλάκις ἀπιστάντες
 ἦσαν, καὶ ἔδει κατὰ μῆνην τῶν ἰσραὴν ἀγῶνων τριετηρί-
 δας ἄγειν καιρὰς ἐν Αἰγύπτῳ συγκομιδῆς ὀπλων τοῖς
 προσετώτας, ἵνα ἢ μὴ κατασκευάζεσθαι φθάνωσιν, ἢ
 ἀντὶ πολλῶν ὀλίγα, καιρὸν οὐκ ἔχοντες εἰς ἀναχώρησιν.
 Ἡμᾶς δὲ τί τοιοῦτον ἔδει [*] πᾶθειν; πότε γὰρ εἰς ἀπό-
 στασιν ἑποπτεύθημεν; πότε δὲ οὐκ εἰρηρικοὶ πάντων ἐνο-

μισθῆμεν; τὰ δὲ ἐπιτηδεύματα οἷς καθ' ἑκάστην ἡμέραν
 χρώμεθα, οὐκ ἀνεπίληπτα, οὐ συντείνοντα πρὸς εὐνοίαν
 πόλεως καὶ εὐστιάθειας; Εἴ γε μὴν ὄπλα εἶχον Ἰουδαῖοι
 παρ' αὐτοῖς, ὑπὲρ τετρακοσίας ἀρηρέθησαν οἰκίας, ἐξ
 ὧν μετανάσται ἐγένοντο, φυγαδευθέντες πρὸς τῶν τὰς
 οὐσίας ἀρπασάντων. Διὰ τί οὖν οὐχὶ καὶ τὰ παρὰ
 τούτοις ἠρεύνησέ τις, τοῖς εἰ καὶ μὴ ἴδια, ὅσα γοῦν ἠρ-
 पासαν ἔχουσιν; Ἀλλ' ἦν, ὡς ἔφη, ὅλον τὸ πρῶγμα ἐπι-
 βουλή τῆς ἀποτομίας Φλάκκου καὶ τῶν ὄχλων, ὧν ἀπέ-
 λαιψαν καὶ γυναῖκες. Οὐκ ἔν ἀγορᾷ γὰρ μόνον, ἀλλὰ καὶ
 ἐν μέσῳ τῷ θιάτρῳ καθάπερ αἰχμάλωτοι συνηρηπιάζον-
 το, καὶ ἐπὶ τὴν τκηνὴν ἐφ' ὅτῳ δήποτε συκοφαντούμενοι
 παρήγοντο μετὰ τινος ἀφορήτου καὶ ἀργαλωτάτης
 ὑβρεως. Εἴτ' ἐπειδὴν μὲν ἐγνωρίσθησαν ἐτέρου γένους,
 ἀπελύοντο. Πολλὰς γὰρ ὡς Ἰουδαίας, ἀκριβῆ μὴ ποι-
 ούμενοι τῆς ἀληθείας τὴν ἔρευναν, συνελάμβανον. Εἰ δὲ
 ἐφάνησαν ἡμέτεροι, προσέτατον οἱ ἀντὶ θεατῶν τύραν-
 νοι καὶ δεσπόται γεγονότες, κρέα χοίρεια διδόναι κομί-
 ζοντας. Ὅσαι μὲν οὖν φόβῳ κολάσεως ἀπεγεύσαντο,
 μηδὲν ἔτι δεινὸν προσυπομείνασαι ἀπελύοντο· αἱ δὲ ἐγ-
 κρατέστεραι βασανισταῖς παρεδίδοντο πρὸς αἰκίας ἀνη-
 κέστους, ὅπερ τοῦ μηδὲν ἀδικεῖν αὐτὰς σαρβαστιὰ πῖστις
 ἐστὶ πρὸς τοῖς εἰρημένοις.

*Postquam Flaccus Judaeis etiam apud imperatorem Caium
 fraudem facere voluerat, ipsum tandem vindicta apprehendit.*

12. Οὐ δὲ ἑαυτοῦ δὲ μόνον, ἀλλ' ἤδη καὶ διὰ τοῦ
 Ἀντοκράτορος ἐζήτει καὶ ἐπενόει κακοῦν ἡμᾶς. Τιμὰς
 γάρ, ὅσας οἷόν τε ἦν καὶ ἐπέτρεπον οἱ νόμοι, πάσας Γαίῳ
 ψηφισάμενοι καὶ ἐπιτελέσαντες ἔργοις, ἀνέδομεν τὸ ψή-

PHILO VI.

E

φῆμα αὐτῷ, δεηθέντες, ἐπειδὴ πρεσβείαν αἰτησαμένο
 οὐκ ἂν ἐπέτρεπεν, ἵνα διαπέμνηται δι' αὐτοῦ. Ἀνο
 γνούς δὲ ἕκαστα τῶν ἐν τῷ ψήφισματι, πολλάκις τῇ κεφα
 λῇ συνεπινεύσας, ὑπομειδιῶν καὶ γεγανωμένος, ἢ προς
 ποιούμενος τὸν ἠδόμενον, „Ἀποδέχομαι πάντα ὑμᾶς“
 ἔφη, „τῆς εὐσεβείας, καὶ πέμπω καθάπερ αἰτεῖσθε·
 πρεσβευτοῦ τάξιν ἐκπλήσω, ἵνα αἰσθηται Γάϊος τῆς ὑμ
 τέρας εὐχαριστίας. Μαρτυρήσω δὲ καὶ αὐτὸς ὅσ
 σύννοια τῷ πλήθει τῶν εἰς κοσμιότητα καὶ εἰς εὐπε
 ρείαν, προσειθεῖς οὐδέν· ἢ γὰρ ἀλήθεια ἀνταρξέστατα
 ἐπαινος“. Ἐπὶ ταύταις ταῖς ὑποσχέσεσιν γεγηθότε
 εὐχαριστοῦμεν, ὡς ἤδη ταῖς ἐλπίσιν ἐπανεγνωσμένο
 Γάϊω τοῦ ψήφισματος. Καὶ γὰρ ἦν εἰκός· ἐπειδὴ πάντ
 ὅσα διὰ τῶν ὑπάρχων πέμπεται μετὰ σπουδῆς, [*] ἀν
 πέριθρον ἔχει τὴν παρ' ὑμῖν διάγνωσιν. Ὁ δὲ πολλ
 χάρειν φράσας οἷς διενόηθημεν, οἷς εἶπεν, οἷς ὁμολόγη
 σεν, τὸ ψήφισμα παρ' αὐτῷ παρακατέσχεν, ἵνα μόν
 τῶν ὑφ' ἥλιον ἀνθρώπων ἐχθροὶ νομισθῶμεν. Ταῦτ
 οὐ διηγρηνηκότος ἦν ἐκ πολλοῦ καὶ περισχευμένου τῆ
 καθ' ἡμῶν ἐπιβουλήν, ἀλλὰ μὴ κατ' ἐπίνοιαν αὐτοσχι
 διάξοντος ἀκαίρῳ φροῦ καὶ παραγωγῇ τινὶ λογισμοῦ
 θεὸς δὲ ὡς εἴκεν ἢ μέλει τῶν ἀνθρώπων πραγμάτων
 τοὺς θῶπας αὐτοῦ λόγους καὶ κεκομπευμένους ἐπὶ φε
 ρακισμῷ, καὶ τὸ τῆς ἐκνόμου διανοίας βουλευτήριον, ἢ
 ἢ κατετρατήγει προβαλλόμενος, λαβὼν οἴκιον ἡμῶν
 ἀφορμὴν οὐκ εἰς μακρὰν ἐμπιπέχει τοῦ μὴ ψευσθῆναι
 τῆς ἐλπίδος. Ἀγρίππας γὰρ ἐπιδημήσας ὁ βασιλεὶ
 διηγησαμένοις ἡμῖν τὴν ἐκ Φιλιάκκου γενομένην ἐπιβουλήν
 ἐπανορθοῦται τὸ πρᾶγμα, καὶ ὑποσχόμενος τὸ ψήφισμα
 διαπέμψεται, λαβὼν ὡς ἀκούομεν ἐπέμψεν, ὑπολογη

σάμενος καὶ περὶ τοῦ χρόνου· ὥς οὐκ ὄψε μαθόντων εὐσεβεῖν εἰς τὸν εὐεργέτην οἶκον, ἀλλ' ἐξ ἀρχῆς μὲν σπουδασάντων, ἐπιηρέια δὲ τοῦ προεσιώτος τὴν καιρίον ἐπίδειξιν ἀφαιρεθέντων. Ἐπὶ δὴ τούτοις ἤρξατο κολίεσθαι κατ' αὐτοῦ ἢ ὑπέρμαχος μὲν καὶ παραστάτις ἀδικουμένων, τιμωρὸς δὲ ἀροσίων καὶ ἔργων καὶ ἀνθρώπων, δίκη. Πρῶτον μὲν γὰρ καινοτάτην * ὑπέμεινεν * ὕβριν καὶ συμφορὰν, οὐδενὶ τῶν πάλαι γεγενημένην ὑπάρχων, ἀφ' οὗ τὴν ἡγεμονίαν ὁ Σεβαστὸς οἶκος ἀνήψατο γῆς καὶ θαλάττης. Ἐνιοὶ γὰρ καὶ ἐπὶ Τιβερίου καὶ ἐπὶ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ Καίσαρος τῶν διεπόντων τὰς ἐπικρατείας, τὴν ἐπιμέλειαν καὶ προστασίαν εἰς δυναστείαν καὶ τυραννίδα μεθαρροσάμενοι, τὰς χώρας ἐπέπλησαν κακῶν ἀνηκέστων, δωροδοκίας, ἄρπαγαῖς, καταδικαῖς, τῶν μηδὲν ἡμιρτηκότων ἐλίεσσι καὶ φυγαῖς, τῶν δυνατῶν ὑκρίτοις ἀναιρέσειν· οὗς μετὰ τὸν ὀρισθέντα χρόνον τῆς ἀρχῆς ἐπαυελθόντας εἰς Ῥώμην οἱ αὐτοκράτορες λόγον καὶ εὐθύνας τῶν πεπραγμένων ἤτουν, καὶ μάλιστα ὅπότεν προσβέυσαιτο αἱ ἀδικηθεῖσαι πόλεις. Τότε γὰρ κοινούς παρέχοντες ἑαυτοῦς δικαστάς, ἐξ ἴσου καὶ τῶν κατηγορῶν καὶ τῶν ἀπολογουμένων ἀκροώμενοι, μηδενὸς ἀκρίτου προκαταγινώσκειν ἀξιοῦντες, ἐβρίβενον οὔτε πρὸς ἔχθραν, οὔτε πρὸς χάριν, ἀλλὰ πρὸς τὴν φύσιν τῆς ἀληθείας, τὰ δόξαντα εἶναι δίκαια. Φλάκκῳ δὲ οὐ μὲν τὴν ἀρχὴν, ἀλλ' ἐμπροθέσμῳς προῦπήντησεν ἢ μισοπόνηρος δίκη, ταῖς ἀμέτροις ὑπερβολαῖς ὧν ἠδίκηει καὶ παρηγόμει δυσχεράνασα.

Basilius ab imperatore missus Flaccum a quodam convivio captivum deducit.

13. [*] Γίνεται δὲ ὁ τρόπος αὐτῷ τῆς συλλήψεως

τοιόςδε. Ὑπέλαβεν ἤδη τὸν Γαῖον. περὶ ὧν ὑποπιος ἦρ
ἐξευμενίσθαι, τὰ μὲν ἐπιστολιμαίοις γράμμασιν, ἃ κοίλα-
κειίας ἦν ὑπέρμεστα, τὰ δὲ ἐν οἷς δημηγορῶν πολλάκις
ἐθεράπευε, λόγους θῶπας καὶ μακρὰς ῥήσεις πεπλασμέ-
νων ἐγκωμίων συγείρων, τὰ δὲ καὶ ἐκ τοῦ σφόδρα εὐδο-
κιμεῖν παρὰ τῷ πλείστῳ μέρει τῆς πόλεως. Ἐλαθε δι-
αὐτὸν ἀπατῶν· ἀβέβαιοι γὰρ αἱ τῶν πονηρῶν ἀνθρώπων
ἐλπίδες, εἰκαζόντων μὲν τὰ χρηστότερα, τὰ δὲ παλιμψη-
μα, ὧν ἄξιοι τυγχάνειν εἰσὶ, πασχόντων. Πέμπεται μὲν
γὰρ ἀπὸ τῆς Ἰταλίας Βάσσος ἑκατοντάρχης, ὑπὸ Γαῖοι
χειροτονηθεὶς, μετὰ τῆς τάξεως τῶν στρατιωτῶν, ἧς ἀφη-
γεῖτο. Σκάφους δὲ ἐπιβὰς τῶν μάλιστα ταχυναντούν-
των ὀλίγαις ἡμέραις πρὸς τοῖς λιμέσι γίνεται τῆς Ἀλεξαν-
δρείας κατὰ τὴν Φάρον νῆσον περὶ δεῖλην ἐσπέραν, κα-
κελεύει τῷ κυβερνήτῃ μέχρις ἡλίου καταδύσεως ἔξω θα-
λαττεύειν, τεχνάζων τὸ ἀνεπίστατον, ἕνεκα τοῦ μὴ προαι-
σθόμενον Φλάκκον, καὶ βουλευσάμενόν τι νεώτερον
ἄπρακτον αὐτῷ τὴν ὑπηρεσίαν ἐργάσασθαι. Γενομένης
δὲ ἐσπέρας ἡ μὲν ναὺς προσέσχεν, ὁ δὲ Βάσσος μετὰ τῶν
ἰδίων ἀποβὰς προΐει, μήτε γνωρίζων τινά, μήτε γνωρίζο-
μενος ὑπὸ του, στρατιώτην δὲ τινὰ τῶν ἐν τοῖς τετρα-
δίοις φυλάκων καθ' ὁδὸν εὐρών, κελεύει δεικνύναι τῇ
οἰκίαν στρατάρχου· τούτῳ γὰρ ἐβούλετο τὸ ἀπόρρητον
ἀνενεγκεῖν, ἵνα, καὶ ἂν δέη πολυχειρίας, ἔχη τὸν συναγω-
γούμενον. Πυθόμενος δὲ αὐτὸν ἐστιᾶσθαι παρὰ τιν-
σὺν Φλάκκῳ, μηδὲν τάχους ἀνιεῖς συνέτεινεν ἄχρι τῆς τοῦ
κεκληκότος οἰκίας. (Στεφανίων ἦν τῶν Τιβερίου Καίσα-
ρος ἀπελευθέρων παρ' ᾧ κατήγοντο.) Καὶ μικρὸν ἄπο-
θεν ὑποστελλας, ἐκπέμπει τινὰ τῶν ἰδίων κατασκευσόμε-
νον, εἰς ἀκόλουθον ἀσκήσας, σόφισμα τοῦ μηδένα συναι-

σθίσθαι. Παρελθὼν δὲ εἰς τὸ συμπόσιον ὡς ἑνὸς τινος τῶν παρατηγχανόντων οἰκίτης, ἅπαντα μετὰ ἀκριβείας περιεθρήσας, ἐπανελθὼν διεμήνυε τῷ Βάσσῳ. Γνούς δὲ τὸ περὶ τὰς εἰσόδους ἀφύλακτον καὶ τὴν περὶ τὸν Φλάκκον ὀλιγότητα — μόγις γὰρ δέκα ἢ πεντεκαίδεκα τῶν διακονικῶν ἀνδραπόδων ἐπηκολουθήκει — σύνθημα δούς τοῖς περὶ ἑαυτὸν εἰσέδραμεν ἐξαίφνης, καὶ τῶν στρατιωτῶν οἱ μὲν παρὰ τὸ συμπόσιον ἐπιστάντες ὑπεξωσμένοι τὰ ξίφη κυκλοῦσιν αὐτὸν οὐ προειδόμενον· ἐτύγγανε γὰρ καὶ πρόποσιν τινι διδούς καὶ φιλοφρονούμενος τοὺς παρόντας. Εἰς μέσον δὲ τοῦ Βάσσου παρελθόντος ἰδὼν εὐθύς ὑπ' ἐκπλήξεως ἀχανῆς γίνεται, καὶ βουλόμενος ἀναστῆναι, τὴν ἐν κύκλῳ φρουρὰν θεασάμενος ἔγνω καὶ πρὶν ἀκοῦσαι, τί βούλεται Γάϊος ἐπ' αὐτῷ· καὶ τί προστέτακται τοῖς ἤκουσι, καὶ τί παραντίκα μελλήσει ὑπομένειν. Δεινὸς γὰρ ὁ νοῦς τὰ κατὰ μέρος ἐν χρόνῳ μακροῦ γενόμενα πάνθ' ἕμα ἰδεῖν καὶ πάντων ἀθρόον ἀκοῦσαι. Τῶν μὲν [*] οὖν συνδειπνούντων ἕκαστος ἀναστὰς ὑπὸ δέους ἐπεφρίκει καὶ ἐπεπήγει, μὴ τις ὄρισται καὶ τοῦ συνεστιαθῆναι δίχη· φεύγειν γὰρ οὐτ' ἀσφαλὲς ἦν, οὐτ' ἄλλως ἐνεδέχεται προκατεχομένων τῶν εἰσόδων. Ὁ δὲ ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν τοῦ Βάσσου κελύσαντος ἀπάγεται, τελευταίαν ταύτην ἀνάλυσιν ἐκ συμποσίου ποιησάμενος· ἔδει γὰρ ἀφ' ἐστίας ἀρξασθαι τὴν δίκην κατὰ τοῦ μυθλοῦς ἀνεστίλους οἴκους οὐδὲν ἡδικοῦτων ἀνθρώπων ἐργασαμένου.

Haec Flacchi comprehensio non sine Dei numine facta est in Iudaeorum festo tabernaculorum.

14. Τοῦτο καινότατον ὑπέμεινε Φλάκκος, ἐν χώρῃ

ἢ ἀφηγεῖτο, πολεμίου τρόπον ζωοποιηθεῖς, ἐνεκά, μοι δο-
 κῶ, Ἰουδαίων, εὖς ἀφθην ἀφαισθαι διαγνώσει, λιμοδοξῶν.
 Ἐννογῆς δὲ πίστις καὶ ὁ χρόνος τῆς συλλήψεως. Κορυ-
 τῆ μὲν γὰρ ἦν πάνδημος τοῖς Ἰουδαίοις κατὰ τὴν μετο-
 ποιητὴν ἰσημεριαν, ἐν ἣ διώγειν Ἰουδαίους ἔθος ἐν σκη-
 ναῖς. Οὐδὲν δὲ τῶν ἐν ἐορτῇ συνόλως ἀπετελεῖτο, τῶν
 μὲν ἀρχόντων ἔτι καθειρωγμένων μετὰ τὰς ἀνηκέστους καὶ
 ἀφορήτους αἰκίας καὶ ὕβρεις, τῶν δὲ ἰδιωτῶν τὰς τε ἐκεί-
 νων συμφορὰς ἅπαντος τοῦ ἔθνους κοινὰς νομίζοντων,
 καὶ ἐπὶ ταῖς ἐξαιρέτοις, ὡς ἴδια ἕκαστος ὑπέμειναν, οὐ
 μετρίως κατηφιῶντων. Τὰ γὰρ ἀνιστὰ διπλοσιάζεσθαι
 φιλεῖ μάλιστα ἐν ἐορταῖς τοῖς μὴ δυναμένοις ἐορτάζειν,
 σταθῆσαι τε ἰλαρῶς ἐνθυμίας, ἢν παρήγορις ἐπιζητεῖ, καὶ
 μετουσίη λύπης, ὑφ' ἧς ἐξετραχηλίζοντο, μηδὲν ἄκος τῶν
 τοσοῦτων κακοπραγιῶν ἀννορεῖν δυνάμενοι. Σφόδρα δὲ
 ἔχουσι ὀδυνηρῶς καὶ πεπνυμένους ἄχθει βαρυτάτω —
 συνελθόντο δὲ ἐν ταῖς οἰκίαις ἅτε νοκτὸς ἐπεχούσης —
 ἦκόν τινας ἀπαγγέλλοντες τὴν γενομένην σύλληψιν. Οἱ
 δὲ ἀπόπειραν εἶναι νομισαντες, οὐκ ἀλήθειαν, εἰ μᾶλ-
 λον ἐπὶ τῇ κατακρητομεῖσθαι καὶ ἐκδραμῆσθαι δοκεῖν
 ὠδυνῶντο. Θορόβου δὲ ὄντος κατὰ τὴν πόλιν καὶ τῶν
 νοκτοφυλάκων ἄνω κάτω διαθεδόντων, καὶ τινῶν ἰσπικῶν
 εἰς τὸ στρατόπεδον καὶ ἀπὸ τοῦ στρατοπέδου τόχει συν-
 τόνω μετὰ σπουδῆς ἀντεξελανόντων, τῇ τοῦ πράγματος
 ἀήθει κινηθέντες τινὲς προῆλθον ἐκ τῶν οἰκιῶν κατὰ
 πίστιν τοῦ συμβεβηκότος ἐγείναιτο γὰρ εἶναι τι νεώτε-
 ρον. Ὡς δὲ ἤσθοντο τὴν ἀπαγωγὴν καὶ τὸν φλόακον
 ἐντὸς ἀρκύων ἤδη γεγεννημένον, προτείνοντας τὰς χεῖρας
 εἰς οὐρανὸν ὕμνον καὶ παιῶνας ἐξήρχον εἰς τὸν ἐμογον
 Θεὸν τῶν ἀνθρώπων πραγμάτων, „Ὀὐκ ἐρηδόμεθα“,

λέγοντες, „ὦ δέσποτα, τιμοῦραϊς ἐχθροῦ, δεδιδραγμένοι
 πρὸς τῶν ἱερῶν νόμων ἀνθρώποισι θεῖν· ἀλλὰ τοὶ δι-
 καίως εὐχαριστοῦμεν, οἵτις καὶ ἔλεον ἡμῶν λαβόντι, καὶ
 τὰς συνχεῖς καὶ ἐπιπλήλους [*] κακώσεις ἐπισημειώσαντι.“
 Πάνταχοι δὲ διατελέσαντες ἐν ἡμίσει καὶ ἡμίσει, καὶ ἅμα
 τῇ ἐρι διὰ πυλῶν ἐκχυθέντες, ἐπὶ τοὺς ἀληθοῦς αἰγιαλοὺς
 ἀφικνοῦνται — τὰς γὰρ προσερχάσας ἀπήρηστο —, καὶ
 ἐν τῷ καθαρῶτάτῳ ὑπάρχοντες ἀναβύσαν ὀμοθυμαδὸν·
 „Γῆν καὶ θάλασσαν ἄερα το καὶ οὐρανὸν καὶ τὰ μέρη
 τοῦ πωτόδ καὶ σήμενα τὰν κόσμου, ὃ μέγιστε σωσι-
 λεῦ θεῶν καὶ ἀθανάτων, παρακαλείσαστες εἰς εὐχαρι-
 στίαν τὴν σὴν ἡμῶν, οἷς μόναις ἐνδικαίωμα, τῶν ἄλ-
 λων ὅσα δημιουργεῖται πρὸς ἀνθρώπων ἐληλαμένοι καὶ
 ὑπερόμενοι, πύλεως καὶ τῶν ἐν πόλει δημοσίων καὶ ἰδιω-
 τικῶν περιβόλων, ἀπόλιδες καὶ ἀκέρτατοι μόναι τῶν ὑπὲρ
 ἡλίον ἐξ ἐπιβουλῆς ἀρχοντας γινόμενοι. Χρηστὰς ὑπο-
 γράφαις ἡμῶν ἐλαίδια καὶ περὶ τῆς τῶν λειπομένων ἐπιαν-
 ορθώσεως, ἥδη ταῖς ἡμετέραις λιταῖς ἀρξέμενος σιωπετι-
 νεύειν, εἴ γε τὸν κοινὸν ἐχθρὸν τοῦ ἔθνους, καὶ τῶν ἐπὶ
 αὐτῷ συμφορῶν ὑψηλῆν καὶ διδύσκουλον, μέγα πόνοντα
 καὶ οἰηθέντα διὰ ταῦτα εὐδοκίμησιν, ἐξαιρητῆς καθεῖ-
 λος· οὐ πορφοῦτάτω γινόμενον, ἵνα αἰσθόμενοι δι' ἀκοῆς
 οἱ κακῶς πεπονθότες ἀμφιλότερον ἠσθῶσιν, ἀλλ' ἐγγὺς
 οὕτως, μόνον οὐκ ἐν ὕψει τῶν ἡδυνημένων, πρὸς τρανω-
 τέραν φαντασίαν τῆς ἐν βραχεῖ καὶ παρ' ἐλαίδια ἐπι-
 οξέδου.“

*Accusatores Flacel Romam abduell Campo sunt et Isido-
 rus, antehac subissi eius.*

10. Τρίτον δὲ ἐστὶ πρὸς τοὺς εὐρημέθους, καὶ ἐπιπλή-

μοι δοκεῖ θεία προνοία συμβῆναι. Ἐπεὶ γὰρ ἀναχθεὶς ἀρχομένου χειμῶνος — ἔδει γὰρ αὐτὸν καὶ τῶν ἐν θαλάττῃ φοβερῶν ἀπολαῦσαι, τὰ στοιχεῖα τοῦ παντὸς ἀσεβημάτων ἀναπλήσαστα — μυρία ποιηθεὶς μόλις ἦλθεν εἰς Ἰταλίαν, εὐθύς ἐκδέχονται τὰς ἐπ' αὐτῷ κατηγορίας δύο τῶν ἐχθίστων, Ἰσίδωρος τε καὶ Λάμπων, οἱ πρό μικροῦ μὲν τάξιν εἶχον ὑπηκόων, δεσπότην καὶ εὐεργέτην καὶ σωτήρα καὶ τὰ τοιαῦτα καλοῦντες, ἡνὶ δὲ ἀπιδίκων, οὐκ ἰσόρροπον, ἀλλὰ δυνατωτέραν ἰσχὺν ἐκ πολλοῦ τοῦ περιόντος ἐπιδεικνυμένων, οὐ μόνον ἔνεκα τοῦ θαρσύνειν τοῖς δικαίοις, ἀλλ', ὃ δὴ μέγιστον ἦν, ὅτι τὸν πρόταριν τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων ἐχθρὸν ἑώρων ἄσποιδον αὐτῷ, μέλλοντα σχῆμα μὲν δικαστοῦ ὑποδύεσθαι, προνοία τοῦ μὴ δοκεῖν ἀκρίτου τινὸς προκαταγινώσκειν, ἔργον δὲ ἐπιδείκνυσθαι δυσμενοῦς, πρό κατηγορίας καὶ ἀπολογίας ἤδη τῇ ψυχῇ κατεγνωκότος, καὶ τὰς ἀνωτάτω τιμωρίας ὠρικότος ἐπ' αὐτῷ. Χαλεπὸν δὲ οὐδὲν οὕτως, ὡς ὑπ' ἐλαττόνων κρείττους, καὶ πρὸς ὑπηκόων ἀρχοντίας ποτε γενομένους κατηγορεῖσθαι, ὡς περ' ἂν εἰ καὶ δεσπότης ὑπ' οἰκοτρίβων ἢ ἀργυρωνήτων.

Ei Lampo homo qualis!

16. Ἀλλ' ἦν, ὡς ἔοικεν, τοῦτο κοινώτερον καχόν, συγκριζόμενον ἑτέρῳ μείζονι. Οὐ γὰρ ἀπλῆν τινὰ τάξιν ἔχοντες ὑπηκόων αἰφνίδιον ἐπέθεντο, ταῖς [*] κατηγορίαις ἐπαποδυσάμενοι καὶ συμφοροῦσάντες, ἀλλὰ καὶ τὸν πλεῖστον χρόνον τῆς ἐπιτροπῆς ἦν ἐπετρόπεισε τῆς χώρας, ἐκ πάντων οὗτοι μάλιστα αὐτῷ δι' ἀπεχθείας ἐγεγένητο. Λάμπων μὲν ἀσεβείας τῆς εἰς Τιβέριον Καίσαρα δίκην σχῶν καὶ ἐπὶ διετίαν τριβομένου τοῦ πράγματος

ἀπειρηκώς. Ὑπερθέσεις γὰρ καὶ ἀναβολὰς ὁ δικαστὴς ἐθελόκακῶν ἐσκῆπτετο, βουλόμενος καὶ ἂν ἀποφυγῇ τὸ ἔγκλημα, τὸν γοῦν περὶ τοῦ μέλλοντος ἄδηλον φόβον πρὸς μῆκιστον χρόνον ἐπικρεμάσας αὐτῷ, ζωὴν ὀδυνηροτέραν θανάτου παρασχεῖν. Εἰδ' ὕστερον καὶ ὅτε νικᾶν ἔδοξεν, εἰς τὴν οὐσίαν ἐπηρεασθῆναι φάσκων — ἠναγκάσθη γὰρ γυμνασιαρχεῖν —, ἦτοι τῷ γλίσχρος καὶ ἀνελεύθερος εἶναι περὶ τὰς δαπάνας, προφασιζόμενος τὸ μὴ κεκτηῖσθαι πρὸς τοσαύτην ἀφθονίαν ἀναλομιμάτων ἱκανὴν οὐσίαν, ἢ τῷ ὄντι μὴ κεκτημένος, ἀλλὰ πρὶν μὲν εἰς ἀπόπειραν ἐλθεῖν ἐπιυράσκων τὸν πᾶν πλούσιον, ἐν δὲ τῇ δοκιμασίᾳ, μὴ φανεῖς ἄγαν πολυχρήματος ἀνθρώπος, ὅσα ἐκτίσαστο σχεδὸν ἅπαντα ἐξ ἀδικημάτων περιποιησάμενος. Προσεστὼς γὰρ τοῖς ἡγεμόσιν ὑπὸτε δικάζοιντο, ὑπεμνηματίζετο τὰς δίκας εἰσάγων ὡς ἔχων τάξιν. Εἶτα τὰ μὲν ἀπίλειπεν ἢ παρήβη ἐκοῖν, τὰ δὲ οὐ λεχθέντα προσενέταπτεν, ἔστι δὲ ὅτε καὶ ὑπηλλάττετο μεταποιῶν καὶ μεταιδεῖς καὶ στρέφων ἄνω κάτω τὰ πράγματα, κατὰ συλλαβὴν, μᾶλλον δὲ καὶ κεφαλαῖαν ἐκάστην ἀργυρολογῶν ὁ γραμματοκύφων, ὃν πολλάκις ὁ δῆμος ἅπας ὁμοθυμαδὸν εὐθυβόλως καὶ εὐσκόπως καλαμοσφύκτην ἐξοκῆρυξεν, οἷς ἔγραψε μυρίους καὶ ἀνθλόγια καὶ ζῶντας ἀθλιωτέρους καὶ ὑποθανόντων ἀπεργασάμενον, οἷ, δυνάμενοι νικᾶν καὶ περιορσιζεῖν, ἦταν καὶ περὶ τὴν ἀδικωτάτην ὑπέμειναν, ὠνησαμένοι ἀμφοτέρω τῶν ἐχθρῶν παρ' αὐτοῦ τὰς ἀλλοτριὰς οὐσίας ἐπευονέζοντος καὶ πιπράσκοντος. Ἀμύχανον μὲν γὰρ ἦν τοὺς ἡγεμόνας τοσαύτης χώρας ἐπιτροπεύοντας, διὰ καιροτέρων ἐπισφρόντων ἰδιωτικῶν τε καὶ δημοσίων πραγμάτων, ἅπαντων μεμνήσθαι, καὶ ταῦτα οὐ δικάζοντας μόνον,

ἀλλὰ καὶ λογισμοὺς τῶν προσόδων καὶ δασμῶν λαμβάνοντας, ὧν ἡ ἐξέτασις τὸν πλείονα τοῦ ἐνιαυτοῦ χρόνον ἀνήλισκεν. Ὁ δὲ φυλάττειν ἐπιτραπείς τὴν ἀναγκαιοτάτην παρακαταθήκην, τὰ δίκαια, καὶ τὰς ἐπ' αὐτοῖς γενομένας ὀσιωτάτας γνώμας, ἐπεπορεύετο τὴν λήθην τῶν δικαστῶν, τοὺς μὲν νικῶν ὀφείλοντας, γράφων ἐν ἡττημένοις, τοὺς δὲ ἡττᾶσθαι, μετὰ τὸν ἐπάρατον μισθὸν ἢ, κυριώτερον εἶπεῖν, τὸ μίσθωμα, ἐν νενικηκόσιν.

Et Isidorus qualis!

17. [*] Ὁ μὲν δὴ Λάμπων τοιοῦτος ὧν ἐφειστήκει κατήγορος. Ὁ δὲ Ἰσίδωρος οὐκ ἀποδέων τὴν μοχθηρίαν· ἄνθρωπος ὀγκλιός, δημοκόπος, ταράττειν καὶ συγχέειν πράγματα μεμελετηκῶς, ἐχθρὸς εἰρήνῃ καὶ εὐσταθείᾳ, στάσεις καὶ θορύβους κατασκευάσαι μὲν οὐκ ὄντας, γενομένους δὲ συγκροτῆσαι καὶ συναυξῆσαι δεινός, ὄχλον ἄσύντακτον καὶ πεφορημένον ἐκ μιγᾶδων καὶ συγκλύδων ἡρμοσμένον περὶ αὐτὸν ἔχειν ἐσπουδακῶς, ὃς εἰς μοίρας καθάπερ τινὰς συμμορίας διανεμέμῃται. Θίασοι κατὰ τὴν πόλιν εἰσὶ πολυάνθρωποι, ὧν κατάρχει τῆς κοινωρίας οὐδὲν ὑγιές, ἀλλ' ἄκρατος καὶ μέθη καὶ παροινία καὶ ἡ τούτων ἐχθρονος ὕβρις· σύνοδοι καὶ κλῖναι προσονομάζονται ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων. Ἐν ἅπασιν τοῖς θίασοις ἢ τοῖς πλείστοις ὁ Ἰσίδωρος τὰ πρωτεῖα φέρεσθαι λέγεται· ὁ συμποσίαρχος, ὁ κλινάρχης, ὁ ταραξίπολις. Εἶτα ὅταν τι βουλευθῆ διαπράξασθαι τῶν ἀλυσιτελῶν, ἀφ' ἐνὸς συνθήματος ἀθρόως συνέρονται, καὶ τὸ κελευσθὲν λέγουσι καὶ δρῶσι. Καί ποτε τῷ Φλάκκῳ δυσχεράνας, ὅτι, δόξας παρ' αὐτῷ τις εἶναι κατ' ἀρχάς, οὐκ ἐθ' ὁμοίως αὐθις ἐσπουδάξετο, μισθοδοτήσας τοῖς

ἄλιφοβλους καὶ φωνασκεῖν εἰωθότας, οἳ τὰς καταβολή-
 σεις ὡσπερ ἐπ' ἀγυρᾶς πιπράσκουσι τοῖς ἔχουσιν ὀνητι-
 κῶς, παρακαλεῖται συνελθεῖν εἰς τὸ γυμνάσιον. Οἱ δὲ
 πληρώσαντες αὐτὸ τοῦ Φλάκκου ἀπ' οὐδεμιᾶς προφά-
 σεως κατηγοροῦν, ἀγέννητα πλάττοντες ἐγκλήματα καὶ
 ψευδεῖς φήσεις δι' ἀναπαίστων καὶ μακρὰς συνειροντῆς,
 ὡς καταπεπληχθῆναι μὴ μόνον Φλάκκον, ἀλλὰ καὶ τοὺς
 ἄλλους ἐπὶ τῷ παραλόγῳ, καὶ, ὅπερ ἦν, συμβαλεῖν, ὅτι
 πάντως ἔστι τις ἣ χαρίζονται, μήτ' αὐτοὶ τι πεπονθότες
 ἀνήκοντες, μήτε τὴν ἄλλην πόλιν εὖ εἰδότες πλημμελη-
 θῆσαν. Ἐπειτα βουλευομένοις ἔδοξε συλλαβεῖν τινὰς
 καὶ τὴν αἰτίαν τῆς ἀκρίτου καὶ αἰφνιδίου μαρτίας καὶ λύτ-
 τῆς πυνθάνεσθαι. Οἱ δὲ συλληφθέντες ἄνευ βιασάντων
 ὁμολογοῦσι τὸ ἀληθές, ἅμα καὶ τὰς διὰ τῶν ἔργων πι-
 στικεῖς ἐφαρμόζοντες· τὸν διομολογηθέντα μισθόν, τὸν
 ἤδη δεδομένον, τὸν καθ' ὑποσχέσεις ὕστερον δοθησύ-
 μενον, τοὺς ἐπὶ τὴν διανομὴν αἰρωθέντας ὡς ἂν ἡγεμόνας
 τῆς στάσεως, τὸν τόπον, τὸν καιρὸν, ἐν ᾧ γέγονεν ἡ δω-
 ροδοκία. Πάντων δὲ, ὡς εἰκόσ, ἀγανακτούντων καὶ τῆς
 πόλεως χαλεπῶς φερούσης ἔτι τὴν τῶν ἐνίων ἀγνωμοσύ-
 νην προσαναμάττεσθαι τὸ ὄνομα αὐτῆς, ἔδοξε τὸ κα-
 θάρωτάτον τοῦ δήμου μεταπεμψόμενον τῇ ὑστέρῳ
 παραγαγεῖν τοὺς τὸν μισθὸν ἐπινέμαντας, ἵνα καὶ τὸν
 Ἰσίδωρον ἀπελέγξῃ, καὶ ἀπολογήσῃται περὶ τῆς αὐτοῦ
 πολιτείας ὡς ἀδίκως διαβληθείς. Δισθόμενοι δὲ τῆς
 παραγγελίας, [*] οὐχ οἱ ἐν τέλει μόνον ἦκον, ἀλλὰ καὶ
 σύμπασα ἡ πόλις, ἔξω τοῦ μέλλοντος ἀπελέγεσθαι μέ-
 ρους ἐπὶ τῷ μεμισθοδοτῆσθαι. Καὶ οἱ μὲν ὑπερητή-
 σαντες τὴν καλὴν ταύτην ὑπηρεσίαν, ἀναβιβασθέντες, ἵνα
 μετέωροι καὶ ἐμφανεῖς εἶεν καὶ γνωρίζοιντο πρὸς ἀπάν-

των, ἤλεγχον τὸν Ἰσίδωρον ὡς αἴτιον τῶν θορύβων καὶ τῶν βλασφημιῶν τῶν εἰς Φλάκκον γεγενημένων, οὐκ ὀλίγω πλήθει παρασχόντα καὶ ἀργύριον καὶ οἶνον δι' αὐτόν. „Ἐπεὶ πόθεν“, ἔφασκον, „ἡμῖν ἀφθονία τοσαύτη; Πένητές ἐσμεν, καὶ μόλις τὸ ἐφήμερον εἰς αὐτὰ τὰ ἀναγκαῖα πορίζειν δυνάμεθα. Τί δὲ καὶ δεινὸν ἐπεπόνθειμὲν ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος, ὡς βιασθῆναι μνησικακεῖν; Ἀλλ' ὁ πάντων αἴτιος καὶ δημιουργὸς ἐκεῖνος, αἰεὶ τοῖς εὖ πράττουσι βασκαίνων καὶ εὐνόμῳ καταστάσει πολέμιος“. Ἀ γνωρίζοντες οἱ παρατυγχάνοντες — τύποι γὰρ ἄριστοι ἦσαν ἀρίδηλοι καὶ χαρακτηῆρες τὰ λεγόμενα τῆς τοῦ κατηγορημένου προαιρέσεως — ἀνεβίων, οἱ μὲν ἀτιμοῦν, οἱ δὲ φυγαδεύειν, οἱ δὲ αἶρειν. Πλείους δὲ ἦσαν οὗτοι πρὸς οὓς καὶ οἱ ἄλλοι μετεβάλλοντο, ὡς ἅπαντας ὁμοθυμαδὸν μιᾷ φωνῇ κεκραγῆναι, κτείνειν τὸν κοινὸν λυμεῶνα, τὸν ἀφ' οὗ παρήλθε καὶ διέκλυεν ἐπὶ τὰ κοινά, μηδὲν μέρος τῆς πόλεως ἄνοσον ἑάσαντα. Καὶ ὁ μὲν ἕνεκα τοῦ συνειδότος ἀπεδίδρασκεν ἔξω, τὴν σύλληψιν εὐλαβηθεῖς· ὁ δὲ Φλάκκος οὐδὲν ἐπ' αὐτῷ περιειργάζετο, νομίσας ἐκποδῶν ἐκουσίῳ γνώμῃ γεγονότος, ἀστασίαστα καὶ ἀνέριστα τὰ κατὰ τὴν πόλιν ἔσσειθαι.

Flaccus rebus suis privatus in exsilium pellitur.

18. Ταῦτα ἐμήκυνα, οὐχ ὑπὲρ τοῦ παλαιῶν ἀπομνημονεύειν ἀδικημάτων, ἀλλὰ τεθαυμακῶς τὴν ἔφορον τῶν ἀνθρωπείων δίκην, ὅτι οἱ ἐξ ἀρχῆς γεγόμενοι δυσμενεῖς αὐτῷ καὶ οἷς ἐκ πάντων ἀπηχθάνετο μάλιστα, οὗτοι καὶ ἐκκληρώσαντο τὴν ἐπ' αὐτῷ κατηγορίαν, εἰς ἀνίας ὑπερβολήν. Οὐ γὰρ οὕτως τὸ ἐγκαλεῖσθαι ἐστὶ χαλεπὸν, ὡς τὸ πρὸς ὁμολογουμένων ἐχθρῶν. Ὁ δὲ οὐ κατηγορήθη

μόνον, ἀρχῶν πρὸς ὑπήκόων καὶ ὑπὸ δυσμενῶν ἀεὶ γενομένων ὁ πρὸ μικροῦ κύριος ὢν τῆς ἐκάστου ζωῆς, ἀλλὰ καὶ ἀνά κράτος ἠλίσκετο, διπλοῦν ἐκδεχόμενος κακόν· τὸ μεθ' ἥτις γελαῖσθαι πρὸς ἐχθρῶν ἐφηδομένων, ὃ καὶ θανάτου χεῖρόν ἐστι τοῖς εὖ φρονοῦσιν· εἰτά τις εὐφορία γίνεται κακοπραγιῶν αὐτῷ. Τῆς τε γὰρ οὐσίας ἀπάσης εὐθύς ἐξίσταται, ἣν τε παρὰ γονέων ἐκκληρονόμησε καὶ ἣν αὐτὸς ἐκτήσατο — φιλόκοσμος ἐν τοῖς μάλιστα γεγονώς. Οὐ γὰρ ὡς [*] ἐνίων πολυχρημάτων ὁ πλοῦτος ἀρχὸς ἦν ὕλη, πάντα δὲ ἐξητιασμένα πρὸς τὸ περιεργον· ἐκπώματα, ἐσθῆτες, στρωμναί, ἔπιπλα, τὰ ἄλλα ὅσα οἰκίας κόσμος ἐκλογα πάντα. Καὶ πρὸς τούτοις ἡ οἰκετικὴ θεραπεία ἀριστένδην ἐπικριθεῖσα, κατὰ τε τὰς τῶν σωμάτων εὐμορφίας ὁμοῦ καὶ εὐεξίας, καὶ κατὰ τὸ ἀπταιστον ἐν τῷ χρειώδει τῶν ὑπηρεσιῶν· ἐφ' ὧν γὰρ ἦσαν ἕκαστοι τεταγμένοι, διέφερον, ὡς ἢ πρῶτοι νομίζεσθαι τῶν τὰ αὐτὰ ἐπιτηδευόντων, ἢ μηδενὸς δεῦτεροι τὸ παράπαν. Ἐναργῆς δὲ πίστις τὸ μυρίων δημοπρατίων γενομένων οὐσιῶν, αἱ τῶν κατακρίτων ἦσαν, μόνην τὴν φλόκκου ταμιευθῆναι τῷ αὐτοκράτορι, δέγμα τινῶν ὀλλῶν, ὑπὲρ τοῦ μὴ παραβιασθῆναι τὸν ἐπὶ τοῖς οὕτως ἐαλωκόσι τεθέατα νόμον. Μετὰ δὲ τὴν ἀφαίρεσιν τῆς οὐσίας κατέγνωστο αὐτοῦ ἀνγή· καὶ ἐξ ἀπάσης μὲν ἠλάνετο τῆς ἠπείρου — τόδῃ ἐστὶ μείζον καὶ ἰμεινον τμήμα τῆς οἰκουμένης —, ἐξ ἀπάσης δὲ νήσου τῶν εὐδαιμόνων. Ἐμέλλησε γὰρ εἰς τὴν λυπροτάτην τῶν ἐν Αἰγαίῳ — Γύαρον καλεῖται — διώκεσθαι, μὴ παρακλήτῳ χρησάμενος Λεπίδῳ, δι' ὃν ἀνθυπηλλάξατο Γυάρων ἄνδρον ἐγγύτατα κειμένην. Εἶτα ἐστέλλετο τὴν ἀπὸ Ῥώμης ἄχρι Βρεντησιου πάλιν ὁδόν, ἣν καὶ πρὸ ὀλλῶν ἐτῶν ἐστειλα-

το, καθ' ὃν καιρὸν ἐξεχειροτόνητο τῆς Αἰγύπτου καὶ τῆς ὁμόρου Λιβύης ἐπίτροπος, ἵνα αἱ τότε θευσάμεναι πόλεις αὐτὸν μέγα πνέοντά καὶ τὸν ὄγκον τῆς εὐτυχίας ἐπιδεικνύμενον, πάλιν θεάσωνται μεστὸν ἀτιμίας. Ὁ δὲ δακτυλοδεικτούμενος καὶ ὄνειδιζόμενος τῆς ἀθροίας μεταβολῆς πιέζεται βαρυντέραις ἀνίαις, αἰεὶ κινουμένης καὶ ζωπυρουμένης αὐτῷ τῆς συμφορᾶς νεωτέρων προσθήκαις, ἃ, καθάπερ ἐν ταῖς νόσοις, ὑποτροπιάζειν ἀναγκάζει καὶ τὰς τῶν ἀρχαίων κακοπραγιῶν ὑπομνήσεις, αἱ τέως ἔδοξαν ἡμαυρῶσθαι.

Iter eius maritimum adventusque in Andro.

19. Περαιωσάμενος δὲ τὸν Ἰώνιον κόλπον, ἔπλει τὴν ἄχρι Κορίνθου θάλατταν, ταῖς παράλοις τῶν ἐν Πελοποννήσῳ πόλεων θέα γινόμενος, κατὰ πύστιν τῆς αἰφνιδίου μεταβολῆς. Ὅποτε γὰρ ἀποβαίη τῆς νεώς, συνέθεον οἱ μὲν μοχθηροὶ τὰς φύσεις ἐθειλοκακοῦντες, οἱ δὲ ἄλλοι συναλγήσοντες, οἷς ἔθος ταῖς ἐτέρων τύχαις ὠφρονίζεσθαι. Διελθὼν δὲ ἀπὸ Λεχαίου τὸν ἰσθμὸν εἰς τὴν ἀντίπεραν θάλατταν, καὶ καταβάς εἰς Κεγχρεάς, τῷ Κορινθίων ἐπίνειον, ἀναγκάζεται πρὸς τῶν φυλίκων ἀναχώρησιν οὐδ' ἠντινοῦν ἐνδιδόντων, εὐθύς ἐπιβάς βραχείας [*] ὀλκάδος ἀνάγεσθαι, καὶ πνεύματος ἐναντίοι καταρῆαγέντος μυρία ταλαιπωρηθεὶς μόλις ἄχρι τοῦ Πειραιέως κατασύρεται. - Λήξαντος δὲ τοῦ χειμῶνος παρამειψάμενος τὴν Ἀττικὴν ἄχρι τῆς Σουριάδος ἄκρας τὰ ἐξῆς λοιπὸν ἐπεραιοῦτο νήσους, τὴν Ἑλένην, τὴν Κίανον τὴν Κύθνον, τὰς ἄλλας ὅσαι κεῖνται στοιχηδὸν ἐξῆς, μέχρι τῆς ἐφ' ἣν τελευταίαν ἐλθεῖν ἔδει, τὴν Ἀνδρίων. Ἡ πόρρωθεν ἰδὼν ὁ κακοδαίμων δακρύων τινὰ φορὰν ὥσπερ

ἀπὸ πηγῆς ἐξέχει κατὰ τῶν παρειῶν, καὶ τὰ στέφρα πλή-
 ξαις, πικρότατα ἀνοιμώξαις, „Ἄνδρες“, εἶπεν, „οἱ φύλακες
 μου καὶ προπομποί, καλὴν γε χώραν Ἄνδρον, οὐκ εὐτυχῆ
 νῆσον, τῆς εὐδαίμονος Ἰταλίας ἀνθυπαλλάττομαι, Φλάκ-
 κος, ὁ γεννηθεὶς μὲν καὶ τραγεὶς καὶ παιδευθεὶς ἐν τῇ
 ἡγεμονίδι Ῥώμῃ, συμφοιτητὴς δὲ καὶ συμβιωτὴς γενόμε-
 νος τῶν θυγατριδῶν τοῦ Σεβαστοῦ, κριθεὶς δὲ τῶν πρώ-
 των φίλων παρὶ Τιβερίου Καίσαρι, καὶ τὸ μέγιστον αὐ-
 τοῦ τῶν κτημάτων, Αἴγυπτον, ἐπὶ ἐξουσίαν ἐπιτραπείς.
 Τίς ἢ τοσαύτη μεταβολή; Νῦν ἐν ἡμέρῃ, καθάπερ ἐκλεί-
 ψιος γενομένης, τὸν ἐμὸν ἐπίσχιμα βίον. Τὴν νησίδα
 ταύτην τί φῶ; πότερον φρυγαδευτήριον ἐμὸν ἢ πατρίδα
 καινὴν, ὑπόδρομον καὶ καταφυγὴν ἀτυχῆ; Τίφος ἂν εἴη
 τὸ κυριώτατον αὐτῆς ὄνομα. Στέλλομαι γὰρ ὁ κακο-
 δαίμων ἐγὼ τρόπον τινὰ νεκροφορῶν ἐμαντὸν ὥσπερ εἰς
 ἡέλιον· ἢ γὰρ ταῖς ἀνταῖς τὴν ζωὴν τὴν ἀθλίαν ἀπορρέψ-
 ξω, ἢ καὶ ἂν ἐπιβυῶμαι δουρηθῶ, τὸν μακρὸν καὶ σὺν αἰ-
 σθήσει θάνατον ἐκδέξομαι“. Καὶ ὁ μὲν τοιαῦτα ἀπω-
 δύρετο. Τῆς δὲ νεῶς τῇ λιμένι προσεχούσης ἀπέβηαινε
 πᾶς εἰς τὸ ἔδαφος νεύων, ὥσπερ οἱ θλιβόμενοι πρὸς
 ἄχθους βαρυτάτου, τὸν ἀνέχεαι ταῖς συμφοραῖς πιεζόμε-
 νος, οὐδ' ὅσον ἀνακῆσαι σθένων, ἢ μὴ τολμῶν διὰ τοὺς
 συναντῶντας καὶ τοὺς ἐπὶ θείαν ἤκοντας, οἳ παρ' ἐκείθερα
 τῆς ὁδοῦ προεπιστήκεισαν. Οἱ δὲ παρεπέμψαντες αὐτὸν
 εἰς τὸν δῆμον ἀγαγόντες τῶν Ἄνδρων, ἐπεδίδξαντο πᾶ-
 σι, μάρτυρας ποιδύμενοι τῆς εἰς τὴν νῆσον ἀφίξεως τοῦ
 φηγιάδος. Καὶ οἱ μὲν τὴν διακοσίαν ἐκπλήσαντες ἀπή-
 βσαν. Τῇ δὲ Φλάκκῃ μηδεμίαν ὄντιν οἰκειαν ἔτι θεω-
 μένῃ τὸ πάλδος ἐκαινοῦντο, τρανούμενον φαντασίαις
 ἐναργεστέροις· καὶ τὴν ἐν κίχλῃ κατανοοῦντι πολλὴν ἐρη-

μίαν, ἧς μέσος ἀπειλήπιτο, κουφότερον ἐδόκει κακὸν ἢ ἰ
 τῇ πατρίδι βίαιος ἀναίρεσις, μᾶλλον δὲ συγκρίσει τὰ
 παρόντων ἀσπαστὸν ἀγαθόν. [*] Οὕτως ἐσφάδαζεν, ἀ
 μηδὲν τῶν μεμνηότων διαφέρειν· ἐπήδα πολλάκις ἀν
 κάτω διαθέων, τὰς χεῖρας συνεκρότει, τοὺς μηρούς ἐπαι
 κατέβαλεν εἰς τὸ ἔδαφος αὐτόν, ἐξεφώνει πολλάκις· „Εγ
 Φλάκκος εἰμί, ὁ πρὸ μικροῦ τῆς μεγαλοπόλεως ἢ πολυ
 πόλεως Ἀλεξανδρείας ἡγεμών, ὁ τῆς εὐδαιμονεστίας
 χώρας ἐπίτροπος Αἰγύπτου, εἰς ὃν ἐπέστρεφον αἱ το
 σαῦται μυριάδες τῶν οἰκητόρων, ὁ δυνάμεις πολλὰς πεζοῦ
 καὶ ἵππικὰς καὶ ναυτικὰς οὐκ ἀριθμὸν ἄλλως, ἀλλ' ὅσο
 δοκιμώτατον ἐν ὑπηκόοις ἔχων, ὁ καθ' ἐκάστην ἡμέρα
 ἐν ταῖς ἐξόδοις ὑπὸ μυρίων ὄσων παραπεμπόμενος. Ἀλ
 λὰ μὴ φάσμα ταῦτ' ἦν, οὐκ ἀλήθεια; Καὶ κοιμώμενο
 ὄναρ εἶδον τὴν τότε εὐτυχίαν, εἰδῶλα κατὰ κενοῦ βαινον
 τα, πλάσματα ψυχῆς, ἴσως ἀναγραφούσης τὰ μὴ ὑπάρ
 χοντα ὡς ὄντα; Διηπάτημαι· σκιά πραγμάτων ἄρ' ἦσαι
 οὐ πράγματα, μιμήσεις ἐναργείας, οὐκ ἐνάργεια τρανοῦ
 σα τὸ ψεῦδος. Ὡς γὰρ τῶν ἐν τοῖς ὀνείροις φανέντω
 οὐδὲν περιαναστάντες εὐρίσκομεν, ἀλλ' οἴχεται πάντα
 ἀθρόα διαπτάντα, οὕτως καὶ τὰ λαμπρὰ ἐκεῖνα, οἷς πο
 τε ἐνωμίλησα, ἐσβέσθη βραχνυτάτου καιροῦ ὄσπῃ“.

Flacci in insula vita, animi angoribus plena.

20. Τοιούτοις αἰεὶ κατεπαλαίετο λογισμοῖς καὶ τρό
 πον τινὰ ἐξετραχηλίζετο· τὰς δὲ τῶν πολλῶν συνόδου
 ἀποδιδράσκων διὰ τὴν παρακολουθοῦσαν αἰσχύνην οὐτ'
 εἰς λιμένα κατήγει, οὐτ' εἰς ἀγορὰν προελθεῖν ὑπέμενεν,
 ἀλλ' οἴκοι συγκλεισάμενος ἐφώλευε, μηδὲ τὴν αὐλειον ὑπερ
 βαίνειν θαρρόων. Ἔστι δὲ ὅτε καὶ περὶ βαθὺν ὄρθρον,

ἔτι τῶν ἄλλων ἐν εὐναῖς ὄντων, μηδενὶ φανβίς τὸ παρῶ-
 παν, ἔξω τείχους προΐει καὶ διημέρευεν ἐπὶ τῆς ἐρημίας,
 ἐκτρεπόμενος εἴ ποῦ τις ὑπαντήσῃν ἔμελλε, καὶ ταῖς
 ἐναύλοις μνήμαϊς τῶν κακοπραγιῶν διακναιόμενος, καὶ
 διεσθιόμενος τὴν ψυχὴν, ὁ δαίλιμος, νυκτὸς εἰσῆβι βα-
 θαλας, εὐχόμενος διὰ τὰς ἀμετρούσας καὶ τὰς ἀτελευτή-
 τους ἀδημονίας ἐσπέραν μὲν πρωΐαν γενέσθαι, πεφρικῶς
 τὸ σκότος καὶ τὰς ἀλλοκότους φαντασίας, ὅποισι τύχοι,
 καταδαρθῶν, ἅμα δὲ τῇ ἔφ' ἄλλιν ἐσπέραν· ὁ γὰρ περὶ
 αὐτὸν ζόφος ἠγαντιοῦτο τοῖς φαιδροῖς ἄπασιν· Ὀλίγοις
 δὲ ὕστερον μῆσι βραχὺ τι γῆδιον πριάμενος, ἐν αὐτῷ
 πολλὰ διέτριβεν μονούμενος, καὶ τὸν οἰκεῖον ἐπιστένων
 καὶ κατακλαίων δαίμονα. Λέγεται δὲ ποτε καὶ περὶ μέ-
 σαις νύκτας ὡσπερ οἱ [*] κορυβαντιῶντες ἐνθους γενόμε-
 νος, ἐκ τῆς ἐπαύλειος ἔξω προελθὼν καὶ τὴν ὄψιν ἀνα-
 τεύας εἰς οὐρανὸν καὶ τοὺς ἀστέρας, τὸν ἐν κόσμῳ κό-
 σμον ὄντως ἰδὼν, ἀναβοῆσαι· „Βασιλεῦ θεῶν καὶ ἀν-
 θρώπων! Οὐκ ἄρα τοῦ τῶν Ἰουδαίων ἔθρους ἀμελῶς
 ἔχεις, οὐδ' ἐπιψεύδονται τὴν ἐκ σοῦ πρόνοιαν, ἀλλ' ὅσοι
 φασὶν αὐτοὺς μὴ προαγωνίστη σοὶ καὶ ὑπερμάχῳ χρῆ-
 σθαι, δόξης ὑγιοῦς διαμαρτάνουσι. Σαφῆς δὲ ἐγὼ πλ-
 σις. Ὅσα γὰρ κατεμάνην τῶν Ἰουδαίων, αὐτὸς πέπον-
 θα. Τὰς οὐσίας ἄρπυζομένων περιεῖδον, ἐκχυθῆσαν
 τοῖς λεηλατοῦδι διδούς· ἀφηρέθην διὰ τοῦτο τὰ πατρῶα
 καὶ μητρῶα καὶ ὅσα ἐν ἔμει χάρμις καὶ δωρεῖς ἔλα-
 βόν, ἢ ὅσα ἄλλα καθ' ἑτέρας ἰδέας ἐκτησάμην. Ὡνίδι-
 σά ποτα ἀτιμίαν καὶ ξενιτίαν αὐτοῖς ἐπιτίμοις οὖσι κατ-
 οἰκοῖς, ἵνα ἡσθῶσιν οἱ ἀγέλαλοι, πλῆθος ἀσύντακτογ
 καὶ πεφορημένον, ὑφ' οὗ κολακευόμενος ὁ δυστυχῆς ἠπα-
 τώμην· διὰ τοῦτο ἠτίμωμαι, καὶ φρυγᾶς ἐξ ἀπάσης ἔλη-

λαμένος τῆς οἰκουμένης, ἔνταυθοῖ συγκέκλεισμαι. Παρ-
 ἄγων εἰς τὸ θέατρον ἐνίους ἐν ὄψεσι τῶν ἐχθίστων αἰ-
 κίσεσθαι προσέτατον ἀδίκως· τοιγαροῦν ἐγὼ δικαίως
 οὐκ εἰς θέατρον ἐν ἧ μίαν πόλιν ἐπὶ ταῖς ἐσχάταις ὕβρεσ
 παρήχθην, αἰκισθεὶς πρὸ τοῦ σώματος τὴν ἀθλίαν ψυ-
 χήν· ἀλλ' ἐπόμπευσα διὰ μὲν πάσης Ἰταλίας ἄχρι Βρεν-
 τησίου, διὰ δὲ πάσης Πελοποννήσου μέχρι Κορίνθου
 διὰ δὲ τῆς Ἀττικῆς καὶ τῶν νήσων ἄχρις Ἄνδρου, τῆ
 ἐμῆς εἰρηκτῆς. Καὶ πέπεισμαι σαφῶς, ὅτι οὐκ ἔστιν ὄρο
 οὔτος τῶν ἐμῶν κακοπραγιῶν, ἀλλ' ἐφεδρεύουσιν ἕτεροι
 πρὸς ἐκπλήρωσιν ἀντίρροπον ὧν εἰργασάμην. Ἀνεῖλό-
 τινας, καὶ ἀναιρεθεῖσι πρὸς ἐτέρων οὐκ ἐπεξήλθον· κατ-
 ελύθησάν τινες, καὶ ζῶντες οἱ μὲν ἐνεπρήσθησαν, οἱ δ
 διὰ μέσης κατεσύρησαν ἀγορᾶς, ἕως ὅλα τὰ σώματα αὐ-
 τῶν ἐδαπανήθη. Τούτων οἶδ' ὅτι ἀναμένονσί με α
 ποιναί, καὶ οἱ ἀλάστορες ὥσπερ ἐπὶ βαλβῖσιν ἐστάσι
 ἤδη, καὶ φονῶντες ἔγκεινται, καὶ καθ' ἐκάστην ἡμέραν
 μᾶλλον δὲ ὥραν προαποθνήσκω, πολλοὺς θανάτους ὑπο-
 μένων ἀνθ' ἑνὸς τοῦ τελευταίου“. Πολλάκις δὲ ἐδειμα-
 τοῦτο καὶ διεπτόητο, καὶ φρίκη μὲν τὰ μέλη καὶ μέρη το
 σώματος κατέσειστο, φόβῳ δὲ ὑπότρομον εἶχε τὴν ψυχὴν
 ἄσθματι καὶ παλμῶ τινασσομένην, ἄτε τοῦ μόνον παρη-
 γορεῖν τὸν ἀνθρώπινον βίον ἐκ φύσεως δυναμένου στε-
 ρόμενος, χρηστῆς ἐλπίδος. Ὅρισ αἴσιδος οὐδεὶς αὐτῷ
 προεφαίνετο· πάντες δυσοιώνιστοι, κληδόνες παλίμφη-
 μοι, ἐπίπονος ἐγρήγορσις, περιδεὲς ὕπνος, ἢ μόνωσις θη-
 ριώδης. Ἀλλ' ἠδιστον αὐτῷ τὸ ἀγελαῖον; Ἀηδέστατο
 αἱ [*] κατὰ πόλιν διατριβαί· ἀσφαλὲς ὄνειδος ἢ καὶ
 ἀγρὸν ἐρημία, σφαλερόν, ἀδυσώπητον· ὃ ἡρέμα προσιῶ
 ὑπόπτος. „Βουλευεταί τι“, φησί, „κατ' ἐμοῦ ὃ θᾶπτο

βαδίζων· οὐ πρὸς ἕτερόν τι σπεύδων ἔοικεν, ἀλλ' ἐμὲ διώκει· ὁ ἡδὺς ἐνεδρεῦει, ὁ παρήρησιαστῆς καταφρονεῖ· σιτία μοι καὶ ποτὰ καθ' ἅπερ τοῖς θρέμμασιν ἐπὶ σφαγὴν δίδονται. Μέχρι τίνος ὁ πιδηροῦς πρὸς τὸσαύτας ἀντέχω συμφορὰς; Οἶδ' ὅτι μαλακίζομαι πρὸς θάνατον, ἐξ ἐπιηρίας δαίμονος οὐκ ἐπιτρέποντός μοι τὴν ἀθλίαν ζωὴν συντόμως ἀπορήξαι, διὰ τινος ὑπερβολῆς ἀνηκέστων κακῶν, ἃ κατ' ἐμοῦ θησαυρίζομενος χαρίζεται τοῖς δολοφονηθεῖσι“.

Mors Flacci fatalis.

21. Τοιαῦτα ἀναπολῶν καὶ σφραδάζων ἐκαραδόκει τῆς εἰμαρμένης τὸ πέρας. Καὶ τοῦ μὲν αἰ συνεχεῖς ὀδύνας τὴν ψυχὴν ἀνεκύκων καὶ ἀνέστρεφον. Γάϊος δὲ τὴν φύσιν ὠμόθυμος ὢν καὶ ἀκόρεστος ἐν ταῖς τιμωρίαις οὐχ, ὡς περ ἔνιοι, μεθίετο τοὺς ἅπαξ κολασθέντας, ἀλλ' ἀτελεύτητα μηνιῶν ἀεὶ τινα καινὴν ἐπ' αὐτοῖς ἐμεγαλουργεῖ συμφορὰν· τὸν δὲ Φλάκκον καὶ διαφερόντως ἤχθαιρεν, ὡς καὶ τοὺς ὁμωνύμους ἀλλοτριώσει τῆς κλήσεως ὑποβλέπεσθαι. Καὶ πολλάκις αὐτὸν μετάνοια εἰσῆγει, διότι κατέγνω φυχὴν, ἀλλ' οὐχὶ θάνατον, καὶ τὸν παράκλητον αἰδούμενος ὅμως ἠτιᾶτο Λέπιδον, ὡς ἐκεῖνος ἀπηγόρευσε φόβῳ τῆς καθ' αὐτοῦ τιμωρίας. Ἐδεδλεῖ γάρ, ὡς εἰκός, μὴ παραίτιος ἄλλω γενόμενος κουροτέρως δίκης βαρυτέραν αὐτὸς ἐνδέξεται. Μηδενὸς οὖν ἔτι τι τῶν εἰς παραίτησιν λέγειν θαρρόντος, ἀμειλίκοις καὶ ἀφρέτοις ἐχρήτο ταῖς ὀργαῖς, αἱ, χρόνῳ δέον ἀμαυροῦσθαι, παρήγοντο μᾶλλον, καθ' ἅπερ αἱ ἐν τοῖς σώμασιν ὑποτροπιάζουσαι νόσοι· τῶν γὰρ προτέρων εἰσὶν ἀργαλεώτεραι. Φασί, ὅτι νύκτωρ ποτὲ διαγρυπνῶν ὁ Γάϊος

εἰς ἔννοιαν ἦλθε τῶν ἐν τέλει φυχᾶδων, ὀνόματι μὲν ὑπο-
 πτευομένων ἀτυχεῖν, βίον δὲ ἀπράγμονα καὶ ἡσυχάζοντα
 καὶ ἐλεύθερον ὄντως περιπεποιημένων. Μετετίθει δὲ
 καὶ τὴν κλησιν, ἀποδημίαν προσαγορεύων. „Αποδημία
 γὰρ τίς ἐστίν“, ἔφασκεν, „ἢ τῶν τοιούτων ἕλασις, ἐχόν-
 των ἀφθονα τὰ ἐπιτήδεια καὶ σὺν ἀπραγμοσύνῃ καὶ εὐ-
 σταθείᾳ ζῆν δυναμένων· οὓς ἀτοπον εἶναι τρυφᾶν, ἀπο-
 λαύοντας εἰρήνης, βίον καρπουμένους φιλόσοφον“. Εἶτα
 προστάττει τοὺς ἐπιφανεστάτους καὶ ὧν πλεῖστος ὁ λό-
 γος, ἀναιρεθῆναι, γραφὴν δὸς ὀνομάτων, ἧς ἡγεῖτο
 Φλάκκος. Ἐπεὶ δὲ ἦκον εἰς Ἄνδρον οἷς κτείνειν διεΐρη-
 τό, Φλάκκος μὲν ἐτύγγανεν ἀγρόθεν εἰς ἄστὺ παραγενό-
 μενος, οἱ δὲ ἐκ τοῦ λιμένος [*] ὑπηντίαζον καὶ πόρρωθεν
 ἀντιπροεΐδον ἀλλήλους. Ὄθεν συναισθόμενος, ἐφ' ὃ
 σπεύδουσι — μαντικώτατον γὰρ ἢ ἐκάστου ψυχῆ, καὶ
 μάλιστα τῶν ἐν κακοπραγίαις —, ἐκτραπόμενος τῆς ὁδοῦ
 διὰ τραχείας ἔθει φεύγων, ἐπιλησμένος ἴσως, ὅτι νῆσος,
 ἀλλ' οὐκ ἡπειρός ἐστιν, ἐν ἧ τί ὄφελος ὠκύτητος περι-
 κλειούσης θαλάττης; Ἀνάγκη γὰρ τὸ δυοῖν θάτερον· ἢ
 προσωτέρω χωροῦντα κατὰ τοῦ πελάγους ἐνεχθῆναι, ἢ
 συλληφθῆναι πρὸς αὐτὸ τὸ πέρας ἦκοντα. Βέλτιον ἂρ'
 ἐν συγκρίσει κακῶν ἢ κατὰ γῆν τῆς ἐν πέλάγει φθορᾶς.
 ἐπειδήπερ ἀνθρώποις καὶ πᾶσι χερσαίοις οἰκειότατον ἢ
 φύσις χωρίον ἀπένειμε γῆν, οὐ μόνον ζῶσιν, ἀλλὰ καὶ
 ἀποθανοῦσιν, ἵνα ἢ αὐτὴ καὶ τὴν πρώτην ἐποδέχεται
 γένεσιν καὶ τὴν ἐκ τοῦ βίου τελευταίαν ἀνάλυσιν. Οἱ δὲ
 ἀπνευστὶ διώκοντες καταλαμβάνουσι. Καὶ οἱ μὲν εὐθὺς
 ὠρυττον βόθρον, οἱ δὲ πρὸς βίαν εἵλκον ἀφηνιάζοντα
 καὶ κεκραγότα καὶ διαπαλαίοντα· ὧν χάριν καὶ σύμψα
 κατετρώθη τὸ σῶμα, καθάπερ τὰ θηρία ταῖς πληγαῖς

ἐπιτρέχων. Ἐμπλεκόμενος γὰρ καὶ τῶν κτεινόντων ἐλ-
 λαμβανόμενος, νῦν μὲν ἐπιφέρειν τὰ ξίφη κωλυομένων,
 ἐγκαρσίους δὲ πληγὰς καταφερόντων, αἴτιος ἐγένετο βα-
 ρυτέρων βαυτῆ συμφορῶν. Διάτμηθεις δὲ καὶ διακο-
 πεῖς χεῖρας, βύσεις κεφαλῆν, στέρνα, πλευράς, ὡς Ἰσραελοῦ
 τρόπον κρουρηθῆναι, ἔκειτο, τῆς δίκης σημαγὰς Ἰσραη-
 θιμοὺς τοῖς φόνοις τῶν ἐκνόμως ἀναιρεθέντων Ἰουδαίων
 ἐνὶ σώματι βουληθείσης ἐργάσασθαι. Καὶ ὁ μὲν τόπος
 ἅπας αἵματι κατερέετο διὰ πλειόνων φλεβῶν, αἱ κατὰ
 μέρος διεκόπησαν, κρουνηδὸν ἐκχομένων· συρομένου δὲ
 εἰς τὸν ὀρωρυγμένον βόθρον τοῦ νεκροῦ τὰ πλεῖστα μέρη
 διελύετο, τῶν νεύρων κατεσχισμένων, οἷς ἢ κοινῶν τε συν-
 εδίετο πᾶσα τοῦ σώματος. Τοιαῦτα καὶ Φλάκκος ἔπα-
 θε, γενόμενος ἀψευδестаτή πιστις τοῦ μὴ ὑπεροῦσθαι
 τὸ Ἰουδαίων ἔθνος ἐκκαταλεῖται τῶν ἐκείνου φόνων.

— 544 —

ΠΕΡΙ ΑΡΕΤΩΝ
ΚΑΙ
ΠΡΈΣΒΕΙΑΣ ΠΡΟΣ ΓΑΙΟΝ.

DE VIRTUTIBUS
ET
LEGATIONE AD CAIUM.

[II, 545. 546.]

Mentis humanae hebetudo — Dei maiestas severumque imperium.

1. [*] Ἄχρι τίνος ἡμεῖς* οἱ γέροντες ἔτι παιδῆς ἔσμεν, τὰ μὲν σώματα χρόνου μήκει πολλοί, τὰς δὲ ψυχὰς ὑπ' ἀναισθησίας κομιδῆ νήπιοι, νομίζοντες τὸ μὲν ἀσταθμητότατον, τὴν τύχην, ἀκλινέστατον, τὸ δὲ παγιώτατον, τὴν φύσιν, ἀβεβαιοτάτον; Ὑπαλλατιόμεθα γὰρ καθάπερ ἐν ταῖς πετειναῖς τὰς πράξεις μετατιθέντες, οἴομενοι τὰ μὲν τυχηρὰ μονιμώτερα εἶναι τῶν φύσει, τὰ δὲ κατὰ φύσιν ἀβεβαιοτέρα εἶναι τῶν τυχηρῶν. Αἴτιον δὲ τὸ τὰ παρόντα βραβεύειν, ἀπροοράτως τῶν μελλόντων ἔχοντας, αἰσθήσει πεπλανημένῃ χρωμένους πρὸ διανοίας * ὑπλανοῦς*· ὀφθαλμοῖς μὲν γὰρ τὰ ἐν φανεροῦ καὶ ἐν χερσὶ καταλαμβάνεται, λογισμὸς δὲ φθάνει καὶ πρὸς τὰ [*] ἀόρατα καὶ μέλλοντα, οὐ τὴν ὄψιν ὀξυωπεστέραν οὔσαν

τῆς δὲ ὀμμάτων σώματος ἀμαυροῦσθαι, οἱ μὲν ἀκρότατοι καὶ πληθμοναῖς ὑποσυγχέοντες, οἱ δὲ τῷ μεγίστῳ τῶν κακῶν, ἀμαθία. Πλὴν ὁ παρῶν καιρὸς καὶ αἰ καὶ αὐτὸν κριθεῖσαι πολλαὶ καὶ μεγάλαι ὑποθέσεις, καὶ ἂν οἱ ἄπιστοι γέγονασι τινες τοῦ προνοεῖν τὸ θεῖον ἀνθρώπων, καὶ μάλιστα τοῦ ἰκετικοῦ γένους, ὃ τῷ πατρὶ καὶ βασιλεῖ τῶν ὅλων καὶ πάντων αἰτίῳ προσκεκλήρωται, ἰκαναὶ τοῦ πείσθαι αὐτούς. Τοῦτο δὲ τὸ γένος Χαλδαῖσι μὲν Ἰσραήλ καλεῖται, Ἑλληνιστὶ δὲ ἐρμηνευθέντος τοῦ ὀνόματος ὄρων Θεόν, ὃ μοι δοκεῖ πάντων χρημάτων, ἰδῶν τε καὶ κοινῶν, εἶναι τιμιώτατον. Εἰ γὰρ πρῶτον ἢ ὑψηλῶν ἢ ἀρχόντων ἢ γονέων ὄψις κινεῖ τοὺς βλέποντας πρὸς αἰδῶ καὶ εὐκοσμίαν καὶ σόηρονος βίου ζῆλον, πόσον ἔτι νομιζόμεν ἀρετῆς ἔργα καὶ καλοκἀγαθίας ἀνευρήσθαι ἐν ψυχαῖς, αἰ τὸ γενητὸν πᾶν ὑπερκύψασαι, τὸ ἀγένητον καὶ θεῖον ὄραν πωταίδευνται, τὸ πρῶτον ἀγαθὸν καὶ καλὸν καὶ εὐδαιμον, καὶ μακάριον, εἰ δεῖ τὸ ἀληθές εἶπαῖν, τὸ κρεῖττον μὲν ἀγαθοῦ, κάλλιον δὲ καλοῦ, καὶ μακαρίου μὲν μακαριώτερον, εὐδαιμονίας δὲ αὐτῆς εὐδαιμονέστερον, καὶ αἰ δὴ ἡ τῶν εὐρημένων τελειότερον! Οὐ γὰρ φθάνει προσαναβαλεῖν ὁ λόγος ἐπὶ τὸν ἄφανστον καὶ ἀναρῆ πάντη Θεόν, ἀλλ' ὑπονοοῖσθαι καὶ ὑποφύεῖ, κυρίως ὀνόματιν ἀδυνατιῶν ἐπιβίασμα χρηστῆσαι πρὸς δῆλωσιν, οὐ λέγω τοῦ ὄντος — οὐδὲ γὰρ ὁ σίμπας οὐρανὸς ἐναφθρος φωνῆ γονόμενος πύθαιβόλων καὶ εὐκκόπων εἰς τοῦτο ἂν εὐποροίη φημίτων — ἀλλὰ τῶν δορυφόρων αὐτοῦ δυνάμεων, κοσμοποιητικῆς τε καὶ βασιλικῆς καὶ προνοητικῆς, καὶ τῶν ἄλλων ὕσαι πύργετιδὲς τε καὶ κολαστήριαι. Εἰ μὴ καὶ τὰς κολαστηρίους ἐν εὐεργεσίῳ τακτέον, οὐ μόνον ἐπειδὴ νόμων καὶ θεσμῶν

εἰσὶ μοῖραι — νόμος γὰρ ἐκ δυοῖν συμπληροῦσθαι πέφυκε, τιμῆς ἀγαθῶν καὶ πονηρῶν κολάσεως — ἀλλ' ὅτι καὶ ἡ κολάσις νουθετεῖ καὶ σωφρονίζει πολλάκις μὲν καὶ τοὺς ἁμαρτάνοντας, εἰ δὲ μή, πάντως γοῦν τοὺς πλησιάζοντας. Αἱ γὰρ ἐτέρων τιμωρίαι βελτιοῦσι τοὺς πολλούς, φόβῳ τοῦ μὴ παραπλήσια παθεῖν.

Gaudia de Caio ad summum imperium evecto quam brevi imminuta!

2. Τίς γὰρ ἰδὼν Γάϊον μετὰ τὴν τοῦ Τιβερίου Καίσαρος τελευταίην παρεληφότα τὴν ἡγεμονίαν πάσης γῆς καὶ θαλάττης ἀστασίαστον καὶ εὐνομον, καὶ πᾶσι τοῖς μέρεσιν ἡρμοσμένην εἰς τὸ σύμφωνον, ἐώοις, ἐσπερίοις, μεσημβρινοῖς, ἀρκτικοῖς — τοῦ μὲν βαρβαρικοῦ γένους τῷ [*] Ἑλληνικῷ, τοῦ δὲ Ἑλληνικοῦ τῷ βαρβαρικῷ, καὶ τοῦ μὲν στρατιωτικοῦ τῷ κατὰ πόλεις, τοῦ δὲ πολιτικοῦ τῷ στρατευομένῳ συμφωνήσαντος εἰς μετουσίαν καὶ ἀπόλαυσιν εἰρήνης — οὐκ ἐθαύμασε καὶ κατεπλάγη τῆς ὑπερφυοῦς καὶ παντός λόγου κρείττονος εὐπραγίας, ἐξ ἐτοίμου τὰ ἀγαθὰ ἀθρόα σωρηδὸν κεκληρονομηκότα, παμπληθεῖς θησαυροῦς χρημάτων, ἄργυρον καὶ χρυσόν, τὸν μὲν ὡς ὕλην, τὸν δὲ ὡς νόμισμα, τὸν δὲ ὡς *προκόσμημα* δι' ἐκπωμάτων καὶ τιμῶν ἐτέρων ἢ πρὸς ἐπίδειξιν τεχνιτεύεται, παμπληθεῖς δυνάμεις, πεζῆς, ἵππικῆς, ναυτικῆς, προσόδους ὡσπερ ἐκ πηγῶν ἀεινῶν τινὶ φορᾷ χορηγουμένας, ἀρχὴν οὐχὶ τῶν πλείστων καὶ ἀναγκαιοτάτων μερῶν τῆς οἰκουμένης, ἢ δὴ καὶ κενρίως ἂν τις οἰκουμένην εἴποι, δυσὶ ποταμοῖς ὀριζομένην, Εὐφράτη τε καὶ Ρήνῳ, τῷ μὲν ἀποτεμνομένῳ Γερμανίαν καὶ ὅσα θηριωδέστερα ἔθνη, Εὐφράτη δὲ *Παρθηγηνὴν* καὶ τὰ Σαρματῶν γένη

καὶ Σκυθῶν, ἅπερ οὐχ ἦττον ἐξηγρίωται τῶν Γερμανικῶν, ἀλλ', ὡς εἶπον ἤδη, τὴν ἀπ' ἡλίου ἀνιόντος ἄχρι δυομένου, τὴν τε ἐντὸς ὠκεανοῦ καὶ ὑπερωκεάνιον, ἐφ' οἷς ὅτε Ῥωμαίων δῆμος ἐγεγήθει καὶ πᾶσα Ἰταλία, τὰ τε Ἀσιανὰ καὶ Εὐρωπαϊὰ ἔθνη; Ὡς γὰρ ἐπ' οὐδενὶ τῶν πώποτε γενομένων αὐτοκρατόρων ἅπαντες ἠγάσθησαν, κτῆσιν καὶ χρῆσιν ἰδίων τε καὶ κοινῶν ἀγαθῶν οὐκ ἐλπίζοντες ἔξειν, ἀλλ' ἔχειν ἤδη νομίζοντες πλήρωμά τινος εὐτυχίας, ἐρεδρευούσης εὐδαιμονίας. Οὐδὲν γοῦν ἦν ἰδεῖν ἕτερον κατὰ πόλεις ἢ βωμούς, ἱερεῖα, θυσίας, λευχειμονοῦντας, ἐστεφανωμένους, φαιδρούς, εὐμένειαν ἐξ ἰλαρᾶς τῆς ὄψεως προφαίνοντας, φορτίας, πανηγύρεις, μουσικούς ἀγῶνας, ἵπποδρομίας, κώμους, παννυχίδας μετ' αὐλῶν καὶ κιθάρης, τέρψεις, ἀνέσεις, ἐκχειρίας, παντοίας ἡδονᾶς διὰ πάσης αἰσθήσεως. Τότε οὐ πλούσιοι πενήτων προέφθρον, οὐκ ἔνδοξοι ἀδόξων, οὐ δανεισταὶ χρεωστῶν, οὐ δεσπότηαι δούλων περιῆσαν, ἰσονομίαν τοῦ καιροῦ διδόντος, ὡς τὸν παρὰ ποιηταῖς ἀναγραφέντα Κρονικὸν βίον μηκέτι νομίζεσθαι πλάσμα μύθου, διὰ τε τὴν εὐθηρίαν καὶ εὐστηρίαν, τό τε ἄλνπον καὶ ἄφοβον, καὶ τὰς πανοικίας ὁμοῦ καὶ πανδήμους μεθ' ἡμέραν τε καὶ νύκτωρ εὐφροσύνας, καὶ μέχρι μηνῶν ἐπὶ τῶν πρώτων ἄπαιστοι καὶ συνεχεῖς [*] ἐγένοντο. Τοῦ δὲ ὀγδῶν κατασκήπτει βαρεῖα νόσος τῷ Γαίῳ, τὴν πρὸ μικροῦ δλαιταν, ὅτε ἔζη Τιβέριος, εὐκολοτέραν καὶ διὰ τοῦτο ὑγιεινοτέραν οὔσαν, εἰς πολυτέλειαν μεθαρμοσαμένῳ. Πολὺς γὰρ ἄκρατος καὶ ὀψοφαγία, καὶ ἐπὶ πλήρεσι τοῖς ὄγκοις ἀπλήρωτοι ἐπιθυμίαι, θερμολουσίαι τε ἄκαιροι, καὶ ἔμετοι, καὶ εὐθὺς πάλιν οἰνοφλυγίαι καὶ ἐρεδροὶ γαστριμαργίαι, λαγνεῖαι διὰ παιδῶν καὶ γυναικῶν, καὶ ὅσα ἄλλα καθαιρω-

τικά ψυχῆς καὶ σώματος καὶ τῶν ἐν ἑκατέρῳ δεσμῶν συνεπέθετο. Τὰ δὲ ἐπίχειρα ἐγκρατείας μὲν ὑγεία καὶ ἰσχύς, ἀκρασίας δὲ ἀσθένεια καὶ νόσος γειτνιῶσα θανάτῳ.

Caii morbus populorumque Romanorum affectio.

3. Διαγγελείσης οὖν τῆς ὅτι νοσεῖ φήμης, ἔτι πλοῦτων ὄντων — ἀρχὴ γὰρ ἦν μετοπώρου, τελευταῖος πλοῦτοῖς θαλαττεύουσιν, ὑπὸ τῶν πανταχόθεν ἐμπορίων εἰς τοὺς οἰκείους λιμένας καὶ ὑποδρόμους ἐπανιοῦσι, καμάλιστα οἷς πρόνοια τοῦ μὴ διαχειμάζειν ἐπὶ ξένης ἐστὶ — μεθόμενοι τὸν ἀβροδίαιτον βίον ἐσκυθρόπαζον, συννοίας τε καὶ κατηφείας πᾶσα οἰκία καὶ πόλις ἐγένετο μεστή, ἰσορρόπῳ λύπῃ τῆς πρὸ μικροῦ χαρᾶς ἀμφικλυοῦς γενομένης. Τὰ γὰρ μέρη πάντα τῆς οἰκουμένη αὐτῷ συνενόσησε, βαρύτερα νόσῳ χρησάμενα τῆς κατασχούσης Γάϊον· ἐκείνη μὲν γὰρ σώματος ἦν αὐτὸ μόνον ἢ δὲ τῶν πανταχοῦ πάντων ψυχῆς, εὐσθενείας, εἰρήνης ἐλπίδων, μετουσίας καὶ ἀπολαύσεως ἀγαθῶν. Ἀνεπόλουν γὰρ ὅσα καὶ ἡλίκα κακὰ ἐξ ἀναρχίας φύεται· λιμὸν πόλεμον, δειδροτομίας, δηλώσεις χωρίων, στερήσεις χρημάτων, ἀπαγωγάς, τοὺς περὶ δουλείας καὶ θανάτου φόβους ἀνηκέστους, ὧν ἰατρὸς ἦν οὐδεὶς, μίαν ἐχόντων θεραπείαν τὸ φασθῆναι Γάϊον. Ὅτε γοῦν ἤρξατο λωφᾶν ἢ νόσος, ἐν βραχεῖ καὶ οἱ μέχρι περάτων συνήσθοντο — φήμης γὰρ οὐδὲν ἰσχυρότερον — καὶ μετέωρος πᾶσα πόλις ἦν, ἀκοῆς αἰεὶ διψῶσα βελκτιονος, ἕως διὰ τῶν ἐπιφοιτούντων παντληῆς ῥῶσις εὐηγγελίσθη, δι' ἣν πάλιν ἐξ ὑπαρχῆς ἐπὶ τὰς αὐτὰς ἐτρέποντο θυμηδίας, ἰδίαν ἑαυτῶν νομίζουσαι σωτηρίαν πᾶσαι μὲν ἡπειροὶ, πᾶσαι δὲ νῆσοι

Μέμνηται γὰρ οὐδαὶς τοσαύτην χώρας μῶς ἢ ἐπὶ ἔθνος ἔθρους γενέσθαι χαρὰν ἐπὶ σωτηρίᾳ καὶ καταστάσει ἡγεμόνος, ὡς ἦν ἐπὶ Γαλῶν συμπίσεως τῆς οἰκουμένης, καὶ παραλαβόντι τὴν ἀρχὴν καὶ φωνάζοντι ἐκ τῆς ἀστυνοίας. Ὡς πορ γάρ ἐκ νομάδος βλου καὶ θηριώδους τῶν πρώτων ἀρχόμενοι μεταβάλλειν πρὸς τὸ σύννομον καὶ [*] ὁμοδαιτον, καὶ ἐξ ἐρημίας καὶ σηκιῶν καὶ ὑπορησιῶν εἰσοικίζουσθαι πόλεις τοιχῆρσαι, καὶ ἐξ ἀνοσιτροπιστοῦ ζωῆς ὑπὸ ἐπιτρόπῳ τάττεσθαι νομῶσι τι καὶ ἀγαλάρχῃ τῆς ἡμερωτέρας ἀγέλης, ἐγγήθουσιν, ἀγνοίᾳ τῆς ἀληθείας. Τυφλώττει γάρ ὁ ἀνθρώπιος νοῦς πρὸς τὴν τοῦ συμφέροντος ὄντως αἰσθησιν, εἰκασίᾳ καὶ στοχασμῶ μᾶλλον ἢ ἐπισιτήμῃ χρῆσθαι δυνάμενος.

Caii crudelitas incipiens. Patrualem suam sua ipse manu non interfecere cogit. (4. 5.)

4. Εὐθύς γοῦν οὐκ ἐπὶ μακρὰν ὁ σωτὴρ καὶ ἀναργέτης εἶναι νομισθεὶς καὶ τινὰς ἀγαθῶν πηγὰς νέκας ἐπιουβρήσειν Ἀσίᾳ το καὶ Εὐρώπῃ πρὸς πῶσαιμονίαν ἀκαθάροστον, ἰδίᾳ το ἐκείστῃ καὶ πᾶσι κοινῇ, τὸ λογιζόμενον δὴ τοῦτο „ἀπ’ ὀστίας“ ἤρξατο, μεταβαλὼν πρὸς τὸ ἀτιθαισον, μᾶλλον δὲ ἦν συνουκλαζαν ἀγριότητα τῷ αἰλιάσματοι τῆς ὑποκρίσεως ἀνακλήνας. Τὸν γὰρ ἀνημιὸν καὶ κοινωρὸν ἀπολυμπεθόντα τῆς ἀρχῆς, καὶ οἰκιστέρονον αὐτοῦ διάδοχον — ὁ μὲν γὰρ θείσει νεώνος ἦν, ὁ δὲ φήσεται Τιβερλου — κτοίσει, προφρασιπέμνος ἐπισουλῆν, μηδὲ τῆς ἡλικίας χωρούσης ἐγκλημια τοιοῦτον· ἄφτι γὰρ ἐκ παιδων εἰς μωφάκιον ὁ δόντινος μετήσει. Καὶ ὡς γὼ φασί τινες, εἰ βραχὺν ἐπιβλω χρόνον Τιβέριος, ὁ μὲν ἂν ἐκποδῶν ἐγγένητο Γάιος, δὲ ὑπορησιῶν κοχωρηκῶς ἀνη-

κέστων, ὁ δὲ γνήσιος υἱωνὸς μόνος ἀπεδέδεικτο ἡγεμῶν καὶ κληρονόμος τῆς παπώας ἀρχῆς. Ἄλλ' ὁ μὲν ὑπὸ τῆς εἰμαρμένης ἔφθη συναρπασθεὶς, πρὶν ἐπὶ τέλος ἀγαγεῖν τὰ βουλευήματα. Γαῖος δὲ τὴν ἐκ τοῦ παραβαίνειν τὰ πρὸς τὸν κοινῶν δίκαια διαβολὴν ἐνόμιζεν ἰσοδράσεσθαι καταστρατηγῶν. Τὸ δὲ σόφισμα τοιοῦτον ἦν. Συναγαγὼν τοὺς ἐν τέλει „Βούλομαι μὲν“, ἔφη, „τὸν γένει μὲν ἀνεψιόν, εἰνοίᾳ δὲ ἀδελφόν, ἐπόμενος καὶ τῇ τοῦ τετελευτηκότου Τιβερίου γνώμῃ, κοινοπραγεῖν τῆς αὐτοκρατοῦς ἐξουσίας. Ὁρᾶτε δὲ καὶ αὐτοὶ νήπιον ἔτι ὄντα κομιδῇ, καὶ χρήζοντα ἐπιτρόπων καὶ διδασκάλων καὶ παιδαγωγῶν. Ἐπεὶ τί ἂν ἦν μεῖζον ἀγαθὸν ἢ τὰ τοσαῦτα βάρη τῆς ἡγεμονίας μὴ μίαν ψυχὴν ἢ σῶμα ἐν ἐπιχθίσθαι, ἀλλ' ἔχειν τὸν δυνατόμενον ἐπελαφρίζειν καὶ συνεπικουφίζειν; Ἐγὼ δέ“, ἔφη, „παιδαγωγούς καὶ διδασκάλους καὶ ἐπιτρόπους ὑπερβαλὼν ἐμαυτὸν ἤδη γράφω πατέρα, υἱὸν δὲ ἐκεῖνον“.

5. [*] Τούτοις καὶ τοὺς παρόντας ἀπατήσας καὶ τὸ μειράκιον — δέλεαρ γὰρ ἦν ἢ θῆσις οὐκ ἐλπίζομένης ἡγεμονίας, ἀλλ' ἀφαιρέσεως, ἣν εἶχεν ἤδη — τῷ *συγκληρονόμῳ καὶ κοινῶν δικαίων*, μετὰ πολλῆς ἀδείας οὐδεὶς ἔτι πεφροντικῶς, ἐπεβούλευεν. Ἢ γὰρ υἱοῦ παντελῆς ἐξουσία κατὰ τοὺς τῶν Ῥωμαίων νόμους ἀνάκειται πατρί, δίχα τοῦ καὶ ἀννεύθυνον ἀρχὴν εἶναι τὴν αὐτοκράτορα, μηδεὶς ἐπὶ τοῖς ὅπως οὖν πεπραγμένοις λόγον ἀπαιτεῖν τολμῶντος ἢ δυναμένου. Τοῦτον μὲν δὴ καθάπερ ἐν τοῖς ἀγῶσι ἐφεδρον ὑπολαβὼν εἶναι, καταπαλαίει, μήτε συντροφίας μήτε οἰκειότητος μήτε ἡλικίας οἴκτον λαβῶν, δίστηνον, ὠκίμορον, συνάρχοντα, συγκληρονόμον, τὸν ἐλπισθέντα ποτὲ καὶ μόνον οὐκ αὐτοκρά-

τορα διὰ τὴν πρὸς Τιβέριον ἐγγυτάτω συγγένειαν· υἱωνοὶ γὰρ πατέρων ἀποθανόντων ἐν υἱῶν τάξει παρὰ πάπποις καταριθμοῦνται. Λέγεται δέ, ὅτι καὶ κελευσθεῖς αὐτοχειρίᾳ κτείνειν ἑαυτὸν, ἐφεστῶτων ἑκατοντάρχου καὶ χιλιάρχου οἷς εἶρητο μὴ συνεφάσασθαι τοῦ ἄγους, ὡς οὐκ ἔξόν αὐτοκρατόρων ἀπογόνους πρὸς ἑτέρων ἀναιρεῖσθαι — νόμων γὰρ ἐν ἀνομίαις, καὶ ὀσιότητος ἐν ἀνοσιουργίαις ἐμέμνητο, κατειρωνευόμενος τὴν φύσιν τῆς ἀληθείας —, ἀπείρως ἔχων — οὐδὲ γὰρ ἕτερόν τινα κτενόμενον εἶδεν, οὐδ' ἠσκητό πω ταῖς ὀπλομαχίαις, αἱ μελέται καὶ προγυμνάσματα παιδῶν ἐφ' ἡγεμονία τρεφομένων εἰσὶ διὰ τοὺς ἐνισταμένους πολέμους — τὸ μὲν πρῶτον τοὺς ἠκοντας παρεκάλει, τὸν ἀνχένα ἀποτείνας, ἀνελεῖν. Ὡς δὲ οὐχ ὑπέμενον, αὐτὸς λαβὼν τὸ ξίφος ἐπυνθάνετο τὸν καιριώτατον τόπον ὑπ' ἀγνοίας καὶ ἀηθείας, ἵνα εὐσκόποι πληγῇ τὴν ἀθλίαν ζωὴν ἀπορρήξῃ. Καὶ οἱ μὲν, οἷα διδάσκαλοι κακοδαιμονίας, ὑψηλοῦντό τε καὶ ἐδείκνυσαν τὸ μέρος, ὃ χρὴ τὸ ξίφος ἐπενεγκεῖν· ὁ δὲ πρώτην καὶ ὑστάτην μάθησιν ἀναδιδασθεῖς ἀνδροφόνος αὐτὸς αὐτοῦ γίνεται βιασθεῖς, ὁ δὴ δύστηνος.

Macro Caii amicus et consiliarius.

6. Ἐπεὶ δὲ ὁ πρῶτος καὶ μέγιστος ἄθλος οὗτος Γαίῳ κατεργαστο, μηδενὸς ἔτι λειπομένου τῆς ἡγεμονίας πρὸς ὃν ἀποκλινοῦσι τινες τῶν ἐθελοκακούντων καὶ ἐν ὑποψίαις ὄντων, ἐπὶ δευτέρον εὐθύς ἐκονίστο, τὸν Μάκρωνος, ἀνδρὸς εἰς πάντα αὐτῷ [*] σὺναγωνισαμένου τὰ τῆς ἀρχῆς, οὐ μόνον ἀποδειχθέντι ἡγεμόνι — κολακείας γὰρ ἴδιον τὰς εὐπραγίας θεραπεύειν — ἀλλὰ καὶ πρό-

τερον εἰς τὸ τυχεῖν τῆς ἡγεμονίας. Ὁ γὰρ Τιβέριος φρονήσει βραθεία χρώμενος καὶ τῶν καθ' αὐτὸν ἀπάντων δεινότατος ὢν ἀφανὲς ἀνθρώπου βούλημα συνιδεῖν; καὶ ἐπὶ τοσοῦτον συνέσει διενεγκῶν ἐφ' ὅσον καὶ εὐτυχία, πολλάκις ὑπεβλέπετο τὸν Γαῖον ὡς κακόνουν μὲν ἀπαντὶ τῷ Κλαυδίου οἴκῳ, προσκείμενον δὲ μόνῳ τῷ μητρῴῳ γένει, καὶ ἐδεδίει περὶ τοῦ νίωνοῦ, μὴ νέος ἀπολειφθεὶς παραπόληται. Πρὸς τε ἀρχὴν τοσαύτην ἀνεπιτηδείως ἔχοντα ἔκρινε, διὰ τε τὸ τῆς φύσεως ἀμικτον καὶ ἀκοινώρητον καὶ τὴν τῶν ἡθῶν ἀνωμαλίαν· ἀλλόκοτα γὰρ αὐτῷ καὶ ἐπιμανῆ κατεφαίνετο, μηδεμιᾶς σωζομένης ἀκολουθίας, μήτε ἐν λόγοις, μήτε ἐν ἔργοις. Ἀπαντὶ σθένει κατὰ τὸ παρῆκον ὁ Μάκρων ἐθεράπευε, τὰς μὲν ὑπονοίας τοῦ Τιβερίου, καὶ ἐν οἷς μάλιστα ἐδόκει τὴν διανοίαν ἐλκοῦσθαι, διὰ τὸν ἀληκτον ἐπὶ τῷ νίωνῳ φόβον ἐξιόμενος. Εὐνουν γὰρ καὶ πειθαρχικὸν ἀπέφαινε τὸν Γαῖον καὶ σφόδρα ἠττημένον τοῦ ἀνεψιοῦ, ὡς ἕνεκα φιλοστοργίας καὶ μόνῳ ἂν ἐθελῆσαι τῆς ἀρχῆς ὑπεκστῆναι· τὴν δὲ αἰδῶ μὴ λυσιτελῆσαι πολλοῖς, ὑφ' ἧς καὶ Γαῖον ἀπλοῦν ὄντα, ποικίλον νομίζεσθαι. Καὶ ὁπότε μὴ πείθοι τὰ εἰκότα διεξιῶν, τὴν ἀπὸ συνθηκῶν ἐπέφευγε, „Ἐγγυῶμαι“ λέγων, „ἀξιόχρεός εἰμι πρὸς πίστιν· ἱκανὰς ἀποδείξεις δέδωκα τοῦ φιλοκαῖσαρ ἰδίως καὶ φιλοτιβέριος εἶναι, τὴν ὑπόθεσιν καὶ καθαιρέσιν ἐγχειρισθεὶς Σηϊανοῦ“. Καὶ συνόλως δὲ ἱκανὸς ἦν ἐν τοῖς εἰς Γαῖον ἐπαίνοις, εἰ δεῖ καλεῖν ἀξίας ἐπαίνου τὰς ἀπολογίας, αἱ πρὸς τὰς ἐξ ὑπονοιδῶν αἰτίας καὶ κατηγορίας ἀδήλους καὶ ἀσαφεῖς ἐγίνοντο. Συνόλως γὰρ, ὅσα περὶ ἀδελφῶν εἶποι τις ἂν ἢ νίων γνησίων ἐγκώμια, τοσαῦτα, καὶ ἔτι πλείω, Μάκρων ὑπὲρ Γαίου διεξῆει πρὸς Τιβέριον. Λίτιον δέ,

ὡς ὁ τῶν πολλῶν λόγος, οὐ μόνον τὸ ἀντιθεραπεύεσθαι πρὸς αὐτοῦ τὸν Μάκρωνα, πλεῖστον ἢ καὶ σύμπαν ἐν τῇ ἡγεμονίᾳ δυνάμενον, ἀλλὰ καὶ ἡ Μάκρωνος γυνὴ διὰ σιωπωμένην αἰτίαν, ἢ καθ' ἐκάστην ἡμέραν ἤλειφε καὶ συνεκρότει τὸν ἄνδρα, μηδὲν ἀνιέναι σπουδῆς καὶ βοήθειας τῆς ὑπὲρ τοῦ νεανίσκου. Δεινὸν δὲ γυνὴ γνώμην ἀνδρὸς παραλῦσαι καὶ παραγαγεῖν, καὶ μάλιστα μαχλᾶς· ἔνεκα γὰρ τοῦ συνειδότης κολακικωτέρα γίνεται. Ὁ δὲ τὴν διαφθορὰν μὲν τοῦ γάμου καὶ τῆς οἰκίας ἀγνοῶν, τὴν [*] δὲ κολακίαν εὐνοίαν ἀκραιφνεστάτην εἶναι νομίζων, ἀπατᾶται, καὶ λανθάνει τοῖς στρατηγήμασι τοὺς ἐχθίστους ὡς φιλιτάτους προσιέμενος.

Macronis ad Caium admonitiones.

7. Εἰδὼς οὖν ὅτι παρὰ μικρὸν ἐλθόντα μυριάκις αὐτὸν ἀπολέσθαι διέσωσεν, ἀνυπούλοις καὶ πεπαρῶσσιασμέναις ἐχρήτο ταῖς νοουθεσίαις. Ἐβούλετο γάρ, ὡς ἀγαθὸς δημιουργός, ἀκαθαίρετον διαμεῖναι τὸ οἰκεῖον ἔργον, μήτε ὑπ' αὐτοῦ διαλυθῆναι, μήτε ὑφ' ἑτέρου. Ὅποτε οὖν ἡ καταδαρθέντα ἐν συμποσίῳ θεύσαιτο, περιῶν ἀνίστη, στοχαζόμενος ἅμα μὲν τοῦ πρέποντος, ἅμα δὲ καὶ τῆς ἀσφαλείας — εὐεπιβούλευτον γὰρ ὁ κοιμώμενος — ἢ τινὰς ἐκμανῶς ὀρχηστὰς ὄρωντα, ἢ τῶστί ἐστιν ὅτε συνορχούμενον, ἢ ἐπὶ μίμοις αἰσχυρῶν καὶ σκωμμάτων μὴ ὑπομειδιῶντα σεμνότερον, ἀλλὰ μειρακιωδέστερον καγχάζοντα, ἢ κιθαριδῶν ἢ χορῶν τῆς ἐμμελείας ἠττώμενον, ὡς ἐστιν ὄπου καὶ συνάδειν, ἔνυττε πλησίον καθιζόμενος ἢ κατακεκλιμένος, καὶ ἐπέχβιν ἐπειρᾶτο. Πολύλακις δὲ καὶ ἐπικλίνας πρὸς οὓς, ἵνα μὴ κατακούοι τις ἕτερος, ἡσυχῇ καὶ πράως ἐνουθέτει, φάσκων· „Οὐδενὶ

τῶν παρόντων, ἀλλ' οὐδὲ τῶν ἄλλων ἀνθρώπων ὁμοιον εἶναι σε δεῖ, οὔτε ἐν θεάμασιν, οὔτε ἐν ἀκούσμασιν, οὔτε ἐν τοῖς ἄλλοις ἅπασιν ὅσα κατὰ τὰς αἰσθήσεις· ἀλλὰ προφέρειν ἐπὶ τοσοῦτον ἐν ἐκάστῳ τῶν περὶ τὸν βίον, ἐφ' ὅσον καὶ ταῖς εὐτυχίαις διενήνοχας. Ἄτοπον γὰρ τὸν ἡγεμόνα γῆς καὶ θαλάττης νικᾶσθαι πρὸς ὧδης ἢ ὀρχήσεως ἢ χλευαστικοῦ σκώμματος ἢ τινος τῶν ὁμοιοτρόπων, ἀλλὰ μὴ αἰεὶ καὶ πανταχοῦ μεμῆσθαι τῆς ἡγεμονίας, καθάπερ τινὰ ποιμένα καὶ ἐπιστάτην ἀγέλης, τὰ πρὸς βελτίωσιν ἀπὸ παντός οὔτινοςοῦν ἐφ' ἑαυτὸν ἔλκοντα καὶ λόγον καὶ πράγματος“. Εἶτα ἔφασκεν· „Ὅταν παρατηγχάνης σκηνακοῖς ἀγῶσιν ἢ γυμνακοῖς ἢ τοῖς κατὰ τὰς ἵπποδρομίας, μὴ σκόπει τὰ ἐπιτηδεύματα, ἀλλὰ τὴν ἐν τοῖς ἐπιτηδεύμασι κατόρθωσιν, καὶ λάμβανε τὸν τοιοῦτον λογισμὸν. Εἰ τὰ μηδὲν ὠφελούντα τὸν ἀνθρώπινον βίον, τέρψιν δὲ μόνην καὶ ἡδονὴν παρέχοντα θεαταῖς, ἐκπονοῦσιν οὕτω τινές, ὡς ἐπανεῖσθαι τε καὶ θαυμάζεσθαι καὶ γέρας καὶ τιμὰς καὶ στεφάνους μετὰ κηρυγμάτων λαμβάνειν, τί χρὴ πράττειν τὸν τῆς ἀνωτάτω καὶ μεγίστης τέχνης ἐπιστήμονα; Μεγίστη δὲ καὶ ἀρίστη πασῶν ἐστὶν ἡ ἡγεμονία, δι' ἧς πᾶσα μὲν ἡ ἀγαθὴ καὶ βαθεῖα παιδεία τε καὶ ὀρεινὴ γεωργεῖται, πᾶσα δὲ θάλαττα φορτηγοῖς ὀγκάσιν ἀκινδύνως διαπίεῖται, κατὰ τὰς ἀντιδόσεις ὧν ἀλλήλαις ἀγαθῶν ἀντεκτίνουσιν αἱ χώραι κοινωρίας ἡμέρω τὰ μὲν ἐνδέοντα λαμβάνουσαι, ὧν δὲ ἄγουσι περιουσίαν [*] ἀντιπέμπονται. Φθόνος γὰρ οὐδέποτε πᾶσαν τὴν οἰκουμένην ἐκράτησεν, ἀλλ' οὐδὲ τὰς μεγάλας αὐτῆς ἀποτομὰς, ὅλην Εὐρώπην ἢ ὅλην Ἀσίαν· ἀλλ' ἰοβόλου τρόπον ἐρπετοῦ φωλεύει, βραχέσιν εἰσερπύσας χωρίοις ἀνδρὶ ἐνὶ τῇ οἰκῷ ἐνὶ ἧ, εἶποτε πολὺς

ἄγαν πνέοι, πόλει μιᾷ· πρὸς δὲ μείζονα κύκλον ἔθνους ἢ χώρας οὐ πρόσσεισι, καὶ μάλιστα ἀφ' οὗ τὸ ὑμέτερον γένος τὸ σεβαστίον ὄντως ἤρξατο πρυτανεύειν τῶν πανταχοῦ πάντων. Ὅσα μὲν γὰρ εὐημέρει τῶν βλαβερῶν καὶ ἐν μέσοις ἐξητάζωτο, πρὸς ἐσχατίας ὑπερορίους καὶ Ταρτάρου μυχοὺς ἤλασε, τὰ δὲ τρόπον τινὰ φυγαδευθέντα τῶν λυσιτελῶν καὶ ὠφελίμων κατήγαγεν. ἀπὸ περᾶτων γῆς καὶ θαλάττης εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς οἰκουμένην, ἅπαντα μιᾷ χειρὶ σῆ κυβερνᾶν ἐπιτέτραπται. Παραπεμφθεὶς γοῦν ὑπὸ τῆς φύσεως ἐπὶ πρύμναν ἀνωτάτω καὶ τοὺς οἴακας ἐγχειρισθεὶς, πηδαλιούχει τὸ κοινὸν ἀνθρώπων σκίφος σωτηρίως, ἐπὶ μηδενὶ μᾶλλον χαλρῶν καὶ τερπόμενος ἢ τῷ τοὺς ὑπηκόους εὐεργετεῖν. Ἄλλοι μὲν γὰρ ἄλλων ἔρανοι, οὓς ἀναγκαιῶς εἰσφέρουσιν ἰδιῶται κατὰ πόλεις· ἄρχοντι δὲ οἰκειότατος ἔρανος, βουλὰς ἀγαθὰς εἰσηγεῖσθαι περὶ τῶν ὑποτεταγμένων καὶ πράττειν τὰ βουλευθέντα ὀρθῶς καὶ ἀταμλευτα προφέρειν τὰ ἀγαθὰ πλουσίᾳ χειρὶ καὶ γνώμῃ, πλὴν ὅσα κατὰ πρόνοιαν τῆς εἰς τὸ μέλλον ἀδηλόγητος ἄξιον παραφυλάττειν“.

Macronis eiusque uxoris caedes.

8. Τοιούτοις κατεπῆδεν ὁ δυστυχῆς, ὥστε βελτιῶσαι τὸν Γάϊον. Ὁ δὲ φίλερις καὶ φιλόνηκος ὢν ἐπὶ τὰ ἐναντία τὴν διάνοιαν ἔτρεπεν, ὥσπερ εἰς ἐκεῖνα παρακληθεὶς, καὶ τὸν πωρροιστὴν ἀντικρὺς ὑπεδάσσει δυσωπεῖν, ἔστι δὲ ὅτε καὶ πόρρωθεν ἀφικνούμενον ὄρων πρὸς τοὺς πλησίον ταυτὶ διελάλει· „Πάρεστιν ὁ διδάσκαλος τοῦ μηκέτι μανθάνειν ὀφελοντος, ὁ παιδαγωγὸς τοῦ μηκέτι παιδὸς ὄντος, ὁ νοουθειτῆς τοῦ φρονιμωτέρου, ὁ τὸν αὐτοκράτορα τῷ ὑπηκόῳ πειθαρχεῖν ἀξιῶν, ἐθάδα τῆς

PHILO VI.

G

ἡγεμονικῆς ἐπιστήμης, καὶ παιδευτὴν ἑαυτὸν γράφει· παρὰ τίνι μαθὼν τὰ ἀρχικά, ἔγωγε οὐκ οἶδα. Ἐμοὶ γὰρ ἐξέτι σπαργάνων μυρίοι διδάσκαλοι γεγονάσι, πατέρες, ἀδελφοί, θεῖοι, ἀνεψιοί, πάπποι, πρόγονοι, μέχρι τῶν ἀρχηγετῶν, οὐ ἀφ' αἵματος πάντες καθ' ἑκάτερον γένος, τό τε πατρῶιον καὶ μητρῶιον, ἀντοκρατεῖς ἐξουσίας περιποιησάμενοι· χωρὶς τοῦ καὶ ἐν ταῖς πρώταις τῶν σπερμάτων καταβολαῖς εἶναι τινὰς δυνάμεις βασιλικὰς τῶν ἡγεμονικῶν. Ὡς γὰρ αἱ τοῦ σώματος καὶ τῆς ψυχῆς ὁμοιότητες κατὰ τὴν μορφήν καὶ σχέσεις καὶ κινήσεις βουλάς τε καὶ πράξεις ἐν τοῖς σπερματικοῖς σώζονται λόγοις, οὕτως εἰκὸς ἐν τοῖς αὐτοῖς ὑπογράφεσθαι [*] τυπωδέστερον καὶ τὴν πρὸς ἡγεμονίαν ἐμφέρειαν. Εἶτα ἐμέ, τὸν καὶ πρὸ τῆς γενέσεως ἔτι κατὰ γαστρὸς ἐν τῷ τῆς φύσεως ἐργαστηρίῳ διαπλασθέντα ἀντοκράτορα, τολμᾷ τις διδάσκειν, ἀνεπιστήμων ἐπιστήμονα; Ποῦ γὰρ τοῖς ἰδιώταις πρὸ μικροῦ θέμις εἰς ἡγεμονικῆς ψυχῆς παρακῦψαι βουλεύματα; Τολμῶσι δὲ ὑπ' ἀναισχύντου θράσους ἰεροφαντεῖν καὶ τελεῖν τὰ ἡγεμονικά, μόλις ἂν ἐν μύσταις ἀναγραφέντες“. Ἐκ δὲ τοῦ κατ' ὀλίγον μελετῶν ἀλλοτριοῦσθαι τοῦ Μάκρωνος, ἤρχετο καὶ ψευδεῖς καὶ πιθανὰς δὲ καὶ εὐπαραγώγους κατ' αὐτοῦ πλάττειν αἰτίας· δειναὶ γὰρ αἱ εὐθικτοὶ καὶ μεγάλαι φύσεις εἰκοτολογῆσαι. Τοιαῦται δὲ ἦσαν αἱ προφάσεις· „Ἐμὸν ἔστι τοῦ Μάκρωνος ἔργον Γάιος· μᾶλλον αὐτὸν ἢ οὐχ ἦττον τῶν γονέων γεγέννηκα. Τρίς, οὐχ ἅπαξ ἀνήρπαστο ἂν ἐπ' αὐτῷ Τιβερίου φονῶντος, εἰ μὴ δι' ἐμέ καὶ τὰς ἐμὰς παρηγορίας. Ἀλλὰ καὶ τελευτήσαντος ἔχων ὑπηκόους τὰς στρατιωτικὰς δυνάμεις, εὐθύς εἰς τὴν ἐκείνου παρεπέμψα τάξιν, ἀναδιδάσκων ὅτι ἀνδρὸς ἐνός γέγονεν ἐν-

δεια· μένει δὲ ἄρτιος καὶ πλήρης ἡ ἡγεμονία.“ Τούτοις συνεπέθοντό τινες ὡς ἀψευδέσιν, ἀγνοοῦντες τὸν φένακα τρόπον τοῦ λέγοντος· οὐπω γὰρ ἦν τὸ πεπλασμένον αὐτοῦ καὶ ποικίλον τῶν ἡθῶν ἐμφανές. Ἀλλὰ γὰρ οὐ πολλαῖς ὕστερον ἡμέραις ἐκποδῶν ὁ κακοδαίμων γίνεται σὺν τῇ γυναικί, τῆς περιττῆς εὐνοίας ἀμοιβὰς τὰς ἀνωτάτω τιμωρίας ἀντιλαβών. Τοιοῦτόν ἐστιν ἢ εἰς τοὺς ἀχαρίστους χάρις· ἀντὶ γὰρ ὧν ὠφελήθησαν, παρέχουσι τὰς μεγίστας ζημίας τοῖς εὐεργετήσασιν. Ὁ γοῦν Μάκρων πάντα ἐπ’ ἀληθείας πραγματευσάμενος μετ’ ἐκτενστάτης σπουδῆς καὶ φιλοτιμίας, τὸ μὲν πρῶτον ὑπὲρ τοῦ σῶσαι Γαῖον, ἔπειτα δὲ ὑπὲρ τοῦ μόνον τὴν ἡγεμονίαν διαδέξασθαι, τοιαῦτα εὔρατο τὰ ἐπιχειρεῖν. Λέγεται γὰρ, ὅτι ἠναγκάσθη, ὁ δειλαῖος, αὐτοχειρῆ κτεῖναι ἑαυτόν. Καὶ τὴν αὐτὴν ἀνεδέξατο συμφορὰν ἢ γυνή, καίτοι ποτὲ νομισθεῖσα διὰ συνηθείας αὐτῷ γενέσθαι. Βέβαιον δὲ οὐδέν φασι τῶν ἐν ἔρωτι φίλων εἶναι, διὰ τὸ τοῦ πάθους ἀψίκορον.

Cuedes Silani soceri.

9. Ἐπειδὴ δὲ καὶ ὁ Μάκρων πανοίκιος ἱερεύετο, τρίτῳ ἐπαπεθύετο δόλῳ βαρυτέρῳ. Πενθερὸς ἐγγένητο αὐτῷ Μάρκος Σιλανός, μεστὸς φρονήματος ἀνὴρ καὶ γένει λαμπρός. Οὗτος ὠκυμόρου τῆς θυγατρὸς ἀποθανούσης ἔτι περιεῖπε τὸν Γαῖον, εὐνοίαν προσφερόμενος οὐ πενθεροῦ μᾶλλον ἢ γνησίου πατρὸς, ἣν ἐνόμιζεν ἀντιλήψασθαι κατὰ νόμον ἰσότητος, μεθαρμοσάμενος τὸν γαμβρὸν εἰς υἱόν. Ἐλελήθει δὲ ἄρα ψευδοδοξῶν καὶ ἀπατώμενος. [*] Ὁ γὰρ τοὺς κηδομένους λόγους ἀεὶ διεξῆμι, μηδὲν ἐπικρυπτόμενος τῶν εἰς βελτίωσιν καὶ ὠφέ-

λειαν ἡθῶν καὶ βίου καὶ ἡγεμονίας, ἔχων εἰς παρῴησιαν καὶ μεγάλας ἀφορμὰς ὑπερβάλλουσάν τε εὐγένειαν καὶ τὴν κατ' ἐπιγαμίαν οἰκειότητα. Καὶ γὰρ ἡ θυγάτηρ οὐ πρό πολλῶν ἐτεθνήκει χρόνων, ὡς ἀμαυρωθῆναι τὰ δίκαια τῶν κηδεστῶν, ἀλλὰ μόνον οὐκ ἔσπαιρεν ἔτι λειψάνων τιῶν ὑστάτων τοῦ ψυχικοῦ πνεύματος ἐνυπαρχόντων, καὶ ἐγκατειλημμένων τῷ σώματι. Ὁ δὲ πρὸς ὕβρεως τὰς νοουθεσίας λαμβάνων τῷ πάντων οἶεσθαι φρονημώτατος καὶ σωφρονέστατος, ἔτι δὲ ἀνδρειότατος εἶναι καὶ δικαιοτάτος, ἡχθαιρε μᾶλλον τῶν ὁμολογουμένων πολεμίων τοὺς διδάσκοντας. Ὑπολαβὼν οὖν καὶ τοῦτον εἶναι παρενόχλημα, τὴν πολλὴν αὐτῷ ἑύμην τῶν ἐπιθυμιῶν ἐφέξοντα, πολλὰ χαίρειν φράσας τοῖς δαίμοσι τῆς ἀποθανούσης γυναικός, εἰ πατέρα μὲν ἐκείνης, ἑαυτοῦ δὲ γενόμενον πενθερὸν μεταστήσεται, δολοφοιεῖ.

Caii crudelitatum speciosae excusationes.

10. Καὶ τὸ πρᾶγμα ἤδη περιβόητον τοῖς ἐπαλλήλοις τῶν πρώτων ἀνδρῶν φόνοις ἐγεγένητο, ὡς διὰ παντὸς στόματος δυσκάθαρτα ἄγη συνηχεῖσθαι, φανερώς μὲν οὐ διὰ δέος, ἡρεμαιοτέρᾳ δὲ τῇ φωνῇ. Καὶ ἔπειτα ἐκ μεταβολῆς — ὄχλος γὰρ ἀνίδρυτον ἐν ἅπασι καὶ βουλαῖς καὶ λόγοις καὶ πράγμασιν — ἀπιστοῦντες, εἰ οὕτως ἀθρόαν ἐδέδεκται τροπὴν ὃ πρὸ μικροῦ χρηστὸς καὶ φιλόανθρωπος ἴσος τε καὶ κοινωικός εἶναι νομισθεὶς Γάϊος, ἀπολογίας ἐσκόπουν, καὶ διερευνῶντες εὕρισκον, ἐπὶ μὲν τῷ ἀνεπιῶ καὶ συγκληρονομῶ τοιαῦτα φάσκοντες. „Ἀκουώμητον ἀρχὴν θεσμός φύσεως ἀκίνητος. Οὗτος ἂ παθεῖν ἐμέλλησεν ἂν ὑπὸ δυνατωτέρου, προδιέθηκεν. Ἰσχυρότερος ὢν ἡμῶν. Τουτέστιν οὐκ ἀνδρο-

φρονία. Τάχα δὲ καὶ προνοητικῶς ἐπὶ ὠφελείᾳ τοῦ σύμπαντος ἀνθρώπων γένους τὸ μειράκιον ἐκποδῶν γεγένηται, τῶν μὲν τούτῳ, τῶν δὲ ἐκείνῳ προσκληρουμένων, ἐξ ὧν ταραχαὶ ἐμφύλιοι τε καὶ ξενικοὶ πόλεμοι συνίστανται. Τί δὲ ἄμεινον εἰρήνης; Εἰρήνη δὲ ἐξ ἡγεμονίας ὀρθῆς φύεται· ἡγεμονία δὲ ἀφιλόνηκος καὶ ἀνερίθρευτος ὀρθῆ μόνη, δι' ἧς καὶ τὰ ἄλλα πάντα ὀρθοῦνται.“ Ἐπὶ δὲ Μάκρωνι· „Πλέον ἐφυσήθη τοῦ μετρίου. Τὸ Δελφικὸν γράμμα οὐ διέγνω, τὸ „„γνώθι σαυτόν““. Φασὶ δέ, τὴν μὲν ἐπιστήμην εὐδαιμονίας, τὴν δὲ ἄγνοιαν κακοδαιμονίας αἰτίαν εἶναι. Τί παθῶν ὑπηλλάττετο καὶ μετετίθει, τὸν μὲν ὑπήκοον αὐτὸν εἰς τάξιν ἄρχοντος, τὸν δὲ αὐτοκράτορα Γάϊον [*] εἰς ὑπηκόου χώραν; Οἰκειότατον ἡγεμόνι μὲν τὸ προστάττειν, ὅπερ ἐποίει Μάκρων· ὑπηκόῳ δὲ τὸ πειθαρχεῖν, ὅπερ ὑπομένειν ἡξίου Γάϊον“. Ἐκάλουν γὰρ οἱ ἀνεξέταστοι τὴν παραινεσιν πρόσταξιν, καὶ τὸν σύμβουλον ἄρχοντα, ἥτοι μὴ συνιέντες ὑπὲρ ἀνασθησίας, ἢ διὰ κολακείαν τὰς φύσεις τῶν ὀνομάτων ὁμοῦ καὶ πραγμάτων μεταχαράττοντες. Ἐπὶ δὲ Σιλανῶ· „Χλεύης ἄξιον ὁ Σιλανὸς ἔπαθεν, οἰηθεὶς τὸν πενθερὸν τοσοῦτον παρὰ γαμβρῶ δύνασθαι, ὅσον πατέρα γνήσιον παρ' υἱῶ. Καίτοι πατέρες ἰδιῶται γενομένων ἐν ἀρχαῖς μεγάλαις καὶ ἐξουσίαις υἱῶν ὑποστέλλουσιν, ἀγαπητῶς φερόμενοι τὰ δευτερεῖα. Ὁ δὲ ἡλίθιος, οὐδὲ πενθερὸς ὢν ἔτι, τὰ μὴ καθ' ἑαυτὸν προσπεριεργάζετο, μὴ συνιείς, ὅτι τῷ θανάτῳ τῆς θυγατρὸς συνετεθνήκει καὶ ἡ κατ' ἐπιγαμίαν οἰκειότης. Δεσμὸς γὰρ οἴκων ὀθνεῶν αἱ ἐπιγαμίαι, τὴν ἀλλοτριότητα εἰς οἰκειότητα μετάγουσαι, οὐ λυθέντος λέλυται καὶ τὰ τῆς κοινωνίας, καὶ μάλιστα ὅταν ἀνεπανορθῶται πράγματι λυθῆ, τελευτῆ τῆς

εἰς ἄλλότριον οἶκον δεδομένης ἐπὶ γάμῳ“. Τοιαῦτα ἐν ἅπασιν τοῖς συλλόγοις ἐθρύλλουν, πλεῖστον διδόντες μέρος τῷ μὴ βούλεσθαι δοκεῖν ὤμῶν εἶναι τὸν αὐτοκράτορα. Χρηστότητα γὰρ καὶ φιλανθρωπίαν ἐλπίσαντες, ὅσῃ παρ' οὐδενὸς τῶν προτέρων ἐνιδρῦσθαι τῇ Γαΐου ψυχῇ, σφόδρα ἄπιστον ἐνόμιζον, εἰ τοσαύτην καὶ οὕτως ἄθρόαν ἐνδέδεκται μεταβολὴν πρὸς τὰ ἐναντία.

Caius semideis se assimilat. (11. 12.)

11. Κατεργασάμενος οὖν τρεῖς τοὺς εἰρημένους ἄθλους ἐκ τριῶν τῶν ἀναγκαιοτάτων μερῶν, δυοῖν μὲν ἐκ τῆς πατρίδος, τοῦ τε βουλευτικοῦ καὶ τοῦ τῆς ἵππικῆς τάξεως, τρίτου δὲ τοῦ συγγενικοῦ, καὶ ὑπολαβῶν τῶν ἰσχυροτάτων καὶ δυνατωτάτων περιγεγόμενος καταπληκτικώτατον δέος ἐνειργάσθαι τοῖς ἄλλοις ἅπασιν, διὰ μὲν τῆς Σιλανοῦ σφαγῆς τοῖς βουλευταῖς — ἦν γὰρ οὐδενὸς τῶν ἐν συγκλήτῳ δεύτερος —, διὰ δὲ τῆς Μάκρωνος τοῖς ἵππικοῖς — οἷα γὰρ χοροῦ τινος ἡγεμῶν ἐγεγένητο φερόμενος τὰ πρωτεῖα τῆς τιμῆς καὶ εὐδοξίας —, διὰ δὲ τῆς τοῦ ἀνεψιοῦ καὶ συγκληρονόμου τοῖς ἀφ' αἵματος ἅπασιν· οὐκέτι ἡξίου μένειν ἐν τοῖς τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ὄροις, ἀλλ' ὑπερέκλυτε σπουδάζων θεὸς νομίσσεται. Καὶ ἐν ἀρχῇ ταύτης τῆς παραπληξίας φασὶν αὐτὸν χρήσασθαι τοιούτῳ λογισμῷ· Καθάπερ οἱ τῶν ἄλλων ζώων ἀγέλαρχαι, βουκόλοι καὶ αἰπόλοι καὶ νομεῖς, οὔτε βόες εἰσὶν οὔτε αἶγες οὔτε ἄρνες, ἀλλ' [*] ἄνθρωποι κρείττονος μοίρας καὶ κατασκευῆς ἐπιλαχόντες· τὸν αὐτὸν τρόπον ἀγελαρχοῦντα καὶ ἐμὲ τῆς ἀρίστης ἀνθρώπων γένους ἀγέλης νομιστέον διαφέρειν καὶ μὴ κατ' ἀνθρώπον εἶναι, μείζονος δὲ καὶ θειοτέρας μοί-

ρας τετυχηκέαι. Ταύτην τὴν ὑπόληψιν ἐνσηραγισάμενος τῇ διανοίᾳ περιέφερον ὁ ἡλίθιος ἐν ἑαυτῷ μυθικὸν πλάσμα ὡς ἀψευδესτάτην ἀλήθειαν. Καὶ ἐπειδὴ ἅπαξ ἐθρασύνατο καὶ ἀπυτόλμησεν εἰς τοὺς πολλοὺς ἐξενεγκεῖν τὴν ἀθεωτάτην ἐκθέωσιν αὐτοῦ, τὰ ἀκόλουθα καὶ συνοδὰ πράττειν ἐπεχείρει, καὶ οἷα δι' ἀναβαθμῶν ἐκ τοῦ κατ' ὀλίγον εἰς τὸ ἄνω προήει. Ἦρχετο γὰρ ἑξομοιοῦν τὸ πρῶτον τοῖς λεγομένοις ἡμιθέοις ἑαυτόν, Διονύσῳ καὶ Ἰηρακλεῖ καὶ Διοσκούροισι, Τροφώνιον καὶ Ἀμφιάρκον καὶ Ἀμφίλοχον καὶ τοὺς ὁμοίους χρηστηρίοις αὐτοῖς καὶ ὀργίοις χλεύην τιθέμενος, κατὰ σύγκρισιν τῆς ἰδίας δυνάμεως. Εἶθ' ὡς περ ἐν θεάτρῳ, σκευὴν ἄλλοτε ἄλλοιαν ἐλάμβανε· τοτὲ μὲν λεοντῆν καὶ ῥόπαλον, ἀμφότερα ἐπιχρῦσα, διακοσμούμενος εἰς Ἰηρακλέα· τοτὲ δὲ πῖλους ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, ὁπότε ἀσκοῖτο εἰς Διοσκούρους· ἔστι δὲ ὅτε κιτῶ καὶ θυρσῶ καὶ νεβρίσιν εἰς Διόνυσον ἠσκεῖτο. Καὶ ταύτη διαφέρειν ἀξιῶν, ὅτι ἐκείνων μὲν ἕκαστος ἰδίας ἔχων τιμὰς οὐ μπετοποιεῖτο ὧν ἐκοινῶνον ἕτεροι, ὁ δὲ τὰς πάντων ἀθρόον ἐσηραγίζετο φθόνῳ καὶ πλεονεξίᾳ, μᾶλλον δὲ καὶ αὐτοὺς ἐκείνους, οὐκ εἰς Γηρῦνην τὸν τρισώματον μεταβαλὼν, ἵνα τῇ πλήθει παραγάγῃ τοὺς ὀρῶντας· ἀλλ', ὁ δὴ παραδοξότατον ἦν, ἑνὸς σώματος οὐσίαν μετασχηματίζων καὶ μεταχαράττων εἰς πολυτρόπους μορφάς, Αἰγυπτίου τρόπου Ἰηρωτέως, ὃν εἰσήγαγεν Ὀμηρος μεταβολὰς παντοίας ἐνδεχόμενον, εἰς τὰ στοιχεῖα καὶ τὰ ἐκ τούτων ζῶα καὶ φυτόα. Καίτοι τί παρασῆμων ἔδει σοί, Γαίε, οἷς ἔθος ἀρκεῖσθαι τὰ τῶν βιημένων ἀφιδρύματα; ἔχρην γὰρ ζηλοῦν τὰς ἐκείνων ἀρετάς. Ἰηρακλῆς ἐκάθηρε γῆν καὶ θάλατταν, ἀθλους ἀναγκαιοτάτους καὶ ὠφελιμωτάτους ἅπασιν ἀνθρώποις ὑποστάς

Ἔνεκα τοῦ τὰ βλαβερὰ καὶ κακωτικὰ φύσεως ἑκατέρας ἀνελεῖν. Διόνυσος ἡμερώσας ἄμπελον καὶ ποτόν ἐξ αὐτῆς ἀναχίας ἡδιστον ὁμοῦ καὶ ὠφελιμώτατον ψυχαῖς τε καὶ σώμασι, τὰς μὲν ἄγει πρὸς εὐθυμίαν, κακῶν λήθην καὶ ἀγαθῶν ἐλπίδας ἐνεργαζόμενος, τὰ δὲ σώματα ὑγιεινότερα καὶ κραταιότερα καὶ ἐκινητότερα παρασκευάζει· καὶ ἰδίᾳ τε ἕκαστον αὐτῶν βελτίονα ποιεῖ, καὶ πολυανθρώπους οἰκίας καὶ συγγενείας ἐξ ἀγκυμήρου καὶ ἐπιπόρου βίου μεθαρμόζεται πρὸς ἀνειμένης σχῆμα καὶ ἰλαρῆς διαίτης, καὶ πάσαις πόλεσιν, [*] Ἑλληνικαῖς τε καὶ βαρβαρικαῖς, εὐωχίας, εὐφροσύνας, θαλίας, ἑορτὰς ἐπαλλήλους παρέχει· πάντων γὰρ τῶν λεχθέντων αἴτιος ἄκρατος. Πάλιν Διοσκύρου λόγος ἔχει κοινώσασθαι τὴν ἀθανασίαν. Ἐπειδὴ γὰρ ὁ μὲν θνητός, ὁ δὲ ἀθάνατος ἦν, οὐκ ἐδικαίωσεν ὁ τῆς κρείττονος μοίρας ἀξιῶθεις φιλευτῆσαι μᾶλλον ἢ πρὸς τὸν ἀδελφὸν εὐνοίαν ἐπιδείξασθαι. Φαντασιῶθεις γὰρ τὸν ἄπειρον αἰῶνα καὶ λογισάμενος, ὅτι αὐτὸς μὲν αἰεὶ βιώσεται, ὁ δὲ ἀδελφός αἰεὶ τεθνήξεται, καὶ μετὰ τῆς ἀθανασίας ἀθάνατον τὸ ἐπὶ ἐκείνῳ πένθος ἀναδέξεται, θαυμαστὴν ἐμεγαλουργήσεν ἀντίδοσιν, ἀνακερασάμενος αὐτῷ μὲν τὸ θνητόν, τῷ δὲ ἀδελφῷ τὸ ἄφθαρτον, καὶ ἀνισότητα τὴν ἀδικίας ἀρχὴν ἀνεκαίνισεν ἰσότητι, ἣτις ἐστὶ πηγὴ δικαιοσύνης.

12. Οὗτοι πάντες, ὦ Γαίε, διὰ τὰς ὑπεργμένας ἐνεργεσίας ἐθαυμάσθησαν, καὶ ἔτι νῦν θαυμάζονται, καὶ σεβασμοῦ τε καὶ τῶν ἀνωτάτω τιμῶν ἠξιώθησαν. Εἰπέ δὲ καὶ αὐτὸς ἡμῖν, ἐπὶ τίνι γαυριᾷ καὶ πεφύσθαι τῶν παραπλησίων; Ἐμιμήσω τοὺς Διοσκύρους εἰς φιλαδελφίαν; ἵνα ἐντεῦθεν ἄρξωμαι. Τὸν μὲν ἀδελφὸν καὶ συγκληρονόμον οὐκ ἐν ἀκμῇ τῆς πρώτης ἡλικίας, ὦ σι-

δήρεισ καὶ ἀνηλεέστατε, ὡμῶς ἀπέσφραξας, τὰς ἀδελφὰς
 ὑστερον ἐφυγάδευσας, μὴ καὶ αὐταὶ τὸν περὶ ἀφαιρέσεως
 ἀρχῆς φόβον εἰργάζοντό σοι; Ἐμιμήσω Διόνυσον; εὐρε-
 τῆς καιῶν γέγονας χαρίτων ὡς ἐκεῖνος; εὐφροσύνης κα-
 τέπλησας τὴν οἰκουμένην; Ἀσία καὶ Εὐρώπη τὰς ἐκ σοῦ
 γεγενημένας δωρεάς οὐ χωρεῖ; Καινὰς μὲν οὖν τέχνας
 καὶ ἐπιστήμας ἀνεῦρες, ὡς κοινὸς λυμεὼν καὶ παλαμναῖος,
 αἷς μεταβάλλεις τὰ ἡδέα καὶ χαρτὰ πρὸς ἀηδείας καὶ λύ-
 πας, καὶ ἀβίωτον βίον τοῖς πανταχοῦ πᾶσι, τὰ μὲν παρ'
 ἑτέροις ἀγαθὰ καὶ καλὰ πάντα σφραγισζόμενος ἀπλήστοις
 καὶ ἀκορέστοις ταῖς ἐπιθυμίαις, τὰ ἀπὸ τῶν ἐσίων, τὰ
 ἀπὸ τῶν ἄλλων τοῦ παντὸς κλιμάτων, εἴ τινα ἢ κατὰ
 μεσημβρίαν ἢ πρὸς ἄρκτον, τὰ δὲ ἀπὸ τῆς σαυτοῦ
 πικρίας, καὶ ὅσα ταῖς ἐπαράτοις καὶ ἰοβόλοις ψυχαῖς
 γεννᾶν ἔθος βλαβερὰ καὶ ἐπιζήμια ἀντιδιδούς καὶ ἀντι-
 πέμπων· διὰ ταῦτα ὁ νέος Διόνυσος ἡμῖν ἀνεφάνης; Ἀλ-
 λά καὶ Ἰρακλέα ἐξήλωσας τοῖς ἀκαμάτοις σαυτοῦ πόνοις
 καὶ ταῖς ἀτρύτοις ἀνδραγαθίαις, εὐνομίας καὶ εὐδικίας,
 εὐθηνίας τε καὶ εὐβτηρίας, καὶ τῆς τῶν ἄλλων ἀγαθῶν
 ἀφθορίας, ὧν ἡ βαθεῖα εἰρήνη δημιουργός, ἀναπλήσας
 ἠπείρους τε καὶ νήσους; ὁ ἀγενέστατος, ὁ δειλιάς μιστός,
 ὁ τῶν μὲν εἰς εὐστάθειαν καὶ εὐδαιμονίαν ἀπάντων κε-
 νώσας τὰς πόλεις, μεστὰς δὲ τῶν [*] εἰς ταραχὰς καὶ
 θορύβους καὶ τὴν ἀνωτάτω βαρυνδαιμονίαν ἀναφήνας.
 Ἐπὶ δὴ ταῖς τοσαύταις φοραῖς ὡς ἦν βγκας ἐπὶ ὀλέθρῳ,
 εἶπέ μοι, ὦ Γαῖε, ζητεῖς ἀθανασίας μεταλαχεῖν, ἵνα μὴ
 ὀλιγοχρονίους καὶ ἐρημέρους, ἀλλὰ ἀθανάτους ἀπεργάσῃ
 συμφροδῆς; Ἐγὼ δὲ νομίζω τὸ ἐναντίον· εἰ καὶ τις ἔδο-
 ξας γεγενῆσθαι θεός, πάντως ἂν σε μεταβαλεῖν ἔνεκα
 τῶν πονηρῶν ἐπιτηδευμάτων εἰς κοινὴν φύσιν καὶ θνη-

κῆν. Εἰ γὰρ ἀθανατίζουσιν ἀρεταί, πάντως φθείρουσι κακίαι. Μήτε οὖν ἐν Διοσκούροις ἐγγράφου τοῖς φιλαδελφοτάτοις, ὁ σφαγεὺς καὶ ἰατρῶν τῶν ἀδελφῶν γεγυῖας· μήτε Ἡρακλέους ἢ Διοτύσου τιμαῖς κοιτοπράγει τῶν τῶν βίον ὀνησάντων, ὁ κακωτῆς καὶ διαφθορεὺς ὧν ἔδρασαν ἐκεῖνοι.

Quo non contentus summorum deorum honorem captat.
(13-15.)

13. Τοσαύτη δέ τις περὶ αὐτὸν ἦν λύττα καὶ παράφορος καὶ παρῆζοπος μαγία, ὥστε καὶ τοὺς ἡμιθέους ὑπερβᾶς ἐπιπῆγει καὶ ἐπιπεδύνετο τοῖς τῶν μείζοντων καὶ ἀμφιθαλῶν εἶναι δοκούντων σεβασμοῖς, Ἑρμοῦ καὶ Ἀπόλλωνος καὶ Ἄρεως. Ἑρμοῦ τὸ πρῶτον, κτηρυκίαι καὶ πεδύλοις καὶ γλαμύσιν ἐνσκεναζόμενος, τάξιν τε ἐν ἀταξία καὶ τὸ ἀκόλουθον ἐν συγχύσει καὶ λογισμὸν ἐν φρενοβλαβείᾳ παρεπιδεικνύμενος. Εἶτα, ὅποτε δόξειεν αὐτῷ, τὰ μὲν ἀπετίθετο, εἰς δὲ Ἀπόλλωνα μετεμορφοῦτο καὶ μετεσκενάζετο, στεφάνοις μὲν ἀκτινοειδέσι τὴν κεφαλὴν ἀναδύμενος, τόξον δὲ τῇ εὐωνύμῳ καὶ βέλη κρατῶν χειρὶ, χάριτας δὲ τῇ δεξιᾷ προτείνων· ὡς δέον τὰ μὲν ἀγαθὰ ὀρέγεται ἐξ ἐτοίμου καὶ τετάχθαι τὴν βέλτιοτα τάξιν τὴν ἐπὶ δεξιᾷ, τὰς δὲ κολάσεις ἰποστέλλει καὶ τὴν καταδεστέραν χώραν κεκληρωσθαι τὴν ἐπὶ εὐώνυμα. Χοροὶ τε εὐθύς εἰσπήγασαν συγκεκροτημένοι, παιᾶνας εἰς αὐτὸν ἄδοντες, οἱ πρὸ μικροῦ Βάκχον καὶ Εὐήϊον καὶ Ἀναῖον ὀνομάζοντες καὶ ἔμνοις γερμύροντες, ἥνικα τὴν Διονυσιακὴν ἀνελάμβρανε σχειτήν. Πολλάκις δὲ καὶ θώρακα ἐνδύμενος ξιφίτης προΐει μετὰ κράτους καὶ ἀσπίδος, Ἄρτις ἀνακαλούμενος· καὶ παρ' ἑκάτερα οἱ Ἄρεως τοῦ

καινοῦ καὶ νέου θεραπευταὶ συμπροήεσαν, ἀνδροφόνων
καὶ δημοκοίνων θίασος, ὑπηρετήσαντες κακὰς ὑπερησίας
φρονῶντι καὶ διψῶντι ἀνθρώπειου αἵματος. Ἔϊτα τοῖς
ταῦτα ὀρῶσι κατάπληξις ἦν ἐπὶ τῇ παραλόγῳ, καὶ ἐθαύ-
μαζον, πῶς ὁ τὰ ἐναντία δρῶν οἷς ἰσότημος εἶναι προαι-
ρεῖται, τὰς μὲν ἀρετὰς αὐτῶν ἐπιτηδεύειν οὐκ ἀξιοῖ, τοῖς
δὲ παρασήμοις εἰς ἕκαστον σκευάζεται. Καίτοι τὰ πρ-
βρίπτα ταῦτα καὶ προκοσμήματα ξοάνοις καὶ ἀγάλμασι
προσκαθίδρυνται, διὰ συμβόλων μνηύοντα τὰς ὠφελείας,
[*] ὅς παρέχονται τῇ γένει τῶν ἀνθρώπων οἱ τιμώμενοι.
Πέδιλα Ἑρμῆς ὑποδεῖται πτερῶν τάρσους ἔχοντα. Διὰ
τί; Ἄρα οὐχ ὅτι προσήκει τὸν ἑρμηνέα καὶ προφήτην
τῶν θεῶν, ἀφ' οὗ καὶ Ἑρμῆς προσωνόμασται, τὰ ἀγιθὰ
διαγγέλλοντα — κακοῦ γὰρ οὐχ ὅτι θεός, ἀλλ' οὐδὲ σο-
φὸς ἀνὴρ γίνεσθαι μνηστής — ποδωκύντατόν τε εἶναι καὶ
μόνον οὐ πτηνὸν φέρεσθαι διὰ σπουδὴν ἀνυπέρθειον;
ἐπειδὴ τὰ λυσιτελεῖ φθάνοντα εὐαγγελίζεσθαι προσήκει,
καθάπερ τὰ παλιμφημα μέλλοντα, εἰ μὴ ἐπιτρέποι τις
αὐτὰ ἡσυχάζεσθαι. Πάλιν κηρύκειον ἀναλαμβάνει,
δειγμα συμβατηρίων σπονδῶν· πόλεμοι γὰρ ἀνοχὰς καὶ
διαλύσεις λαμβάνουσι διὰ κηρύκων εἰρήνην καθισταμέ-
νων· οἱ δὲ ἀκήρυκτοι συμφορὰς ἀτελευτήτους ἀπεργά-
ζονται, καὶ τοῖς ἐπιφέρουσι καὶ τοῖς ἀμυνομένοις. Γάϊος
δὲ πρὸς τίνα χρεῖαν πέδιλα ἀνελάμβανεν; ἢ ἵνα τὰ δύσ-
φημα καὶ δυσώνυμα, δεόν ἡσυχάζεσθαι, βοηδρομηται,
τάχῃ συντόνῳ πάντα συνηχοῦντα; Καίτοι τί κινήσεως
ἐπιστευμένης ἔδει; μένων γὰρ κακὰ ἐπὶ κακοῖς ἀμύθητα,
ὥσπερ ἐξ ἀβινάων πηγῶν, εἰς ἅπαντα τὰ μέρη τῆς οἰκου-
μένης ὤμβρει. Τί δὲ κηρύκειον τῷ μηδὲν εἰρηναῖόν ποτε
μήτε βιπόντι μήτε δράσαντι, πᾶσαν δὲ οἴκλαν καὶ πύλιν

τὴν ἐν πάσαις σχέσεσι καὶ κινήσεσιν ἄλλοτριότητα πρὸς τὸν εἰρημένον δαίμονα· τὴν Ἄρεως οὖν, οὐχὶ τοῦ μεμυθευμένου, τοῦ δὲ ἐν τῇ φύσει λόγου, ὃν ἀνδρία κεκλήρωται, δύναμιν οὐκ ἴσμεν ἀλεξίκακον οὔσαν καὶ βοηθὸν καὶ παραστάτιν ἀδικουμένων, ὡς καὶ αὐτό που δηλοῖ τὸ ὄνομα; Πᾶρὰ γὰρ τὸ ἀρήγειν, ὅπερ βοηθεῖν ἐστί, κατὰ γλῶτταν Ἄρης ὠνομάσθαι μοι δοκεῖ, καθαιρετικὸς πολέμων, δημιουργὸς εἰρήτης, ἧς ἐχθρὸς μὲν ἦν ἕτερος, ἑταῖρος δὲ πολέμων, τὴν εὐστάθειαν εἰς ταραχὰς καὶ στάσεις μεταρροζόμενος.

Judaei Caio ob religionem suspecti.

16. [*] Ἄρα γε ἤδη μεμαθήκαμεν ἐκ τούτων, ὅτι οὐδενὶ θεῶν, ἀλλ' οὐδὲ ἡμιθέων ἑξομοιοῦσθαι δεῖ Γάϊον, μήτε φύσεως μήτε οὐσίας, ἀλλὰ μηδὲ προαιρέσεως τετυχηκότα τῆς αὐτῆς; Τυφλὸν δέ, ὡς ἔοικεν, ἢ ἐπιθυμία, καὶ μάλισθ' ὅταν προσλάβῃ κειροδοξίαν ὁμοῦ καὶ φιλονεικίαν μετὰ τῆς μεγίστης ἐξουσίας, ὑφ' ἧς ἡμεῖς οἱ πρότερον ἀτυχεῖς ἐπορθούμεθα. Μόνους γὰρ Ἰουδαίους ὑπεβλήπετο, ὡς δὴ μόνους τὰ ἐναντία προηρημένους καὶ δεδιδαγμένους ἐξ αὐτῶν τρόπον τινὰ σπαργάνων ὑπὸ γονέων καὶ παιδαγωγῶν καὶ ὑφηγητῶν, καὶ πολὺ πρότερον τῶν ἱερῶν νόμων, καὶ ἔτι τῶν ἀγράφων ἐθῶν, ἕνα νομίζειν τὸν πατέρα καὶ ποιητὴν τοῦ κόσμου θεόν. Οἱ μὲν γὰρ ἄλλοι πάντες, ἄνδρες, γυναῖκες, πόλεις, ἔθνη, χῶραι, κλίματα γῆς, ὀλίγου δέω φάναι πᾶσα ἢ οἰκουμένη, καίτοι στέροντες ἐπὶ τοῖς γινομένοις, οὐδὲν ἤττον ἐκολάκευον αὐτὸν ἀποσεμνύνοντες πλεον τοῦ μετρίου, καὶ τὸν τυφόν συναύξοντες. Ἐνιοὶ δὲ καὶ τὸ βαρβαρικὸν ἔθος εἰς Ἰταλίαν ἤγαγον, τὴν προσκύνησιν, τὸ *εὐγενές* τῆς Ῥωμαϊ-

κῆς ἐλευθερίας παραχαράττοντες. Ἐν δὲ μόνον ἔθνος ἐξαίρετον τῶν Ἰουδαίων ὑποπτον ἦν ἀντιπράξειν, εἰωθὸς ἐκουσίους ἀναδέχεσθαι θανάτους ὡςπερ ἀθανασίαν, ὑπὲρ τοῦ μηδὲν τῶν πατρίων περιῦδειν ἀναιρούμενον, εἰ καὶ βραχύτατον εἶη· διὰ τό, καθάπερ ἐπὶ τῶν οἰκοδομημάτων, ὑφαιρέσει ἐνός καὶ τὰ ἔτι παγίως ἐστάναι δοκοῦντα συμπλίπτειν πρὸς τὸ κενωθὲν χαλῶμενα καὶ καταρρέοντα. Μικρὸν δὲ οὐκ ἦν τὸ κινούμενον, ἀλλὰ τὸ μέγιστον τῶν ὄντων, ἀνθρώπου γενετὴν καὶ φθαρτὴν φύσιν εἰς ἀγένητον καὶ ἄφθαρτον, ὅσα τῷ δοκεῖν, θεοπλαστῆσαι, ὅπερ ἀσεβημάτων ἔκρινεν εἶναι χαλεπώτατον — θᾶπτον γὰρ ἂν εἰς ἄνθρωπον θεόν, ἢ εἰς θεὸν ἄνθρωπον μεταβαλεῖν —· δίχα τοῦ καὶ τὰς ἄλλας τὰς ἀνωτάτω κακίας ἀναδέξασθαι, ἀπιστίαν ὁμοῦ καὶ ἀχαριστίαν πρὸς τὸν τοῦ κόσμου παντός εὐεργέτην, ὅς τῇ αὐτοῦ δυνάμει τοῖς μέρεσι πᾶσι τοῦ παντός ἀφθόκους περιουσίας ἀγαθῶν ἐκδίδωσι.

Bellum inde contra Iudaeos conflatum.

17. Μέγιστος οὖν καὶ ἀκήρυκτος πόλεμος ἐπὶ τῷ ἔθνει συνεκροτεῖτο. Τί γὰρ ἂν εἶη δούλῳ βαρύτερον κακὸν ἢ δεσπότης ἐχθρός; Δούλοι δὲ αὐτοκράτορος οἱ ὑπήκοοι, καὶ εἰ μηδενὸς ἑτέρου τῶν προτέρων, διὰ τὸ σὺν ἐπιβικεῖα καὶ μετὰ νόμων ἄρχειν, ἀλλὰ τοι Γαίου, πᾶσαν ἐκτετμημένου τῆς ψυχῆς ἡμερότητα καὶ παρανομίαν ἐξηλωκότος — νόμον γὰρ ἠγούμενος ἐαυτόν, τοὺς τῶν ἐκασταχοῦ νομοθετῶν ὡς κενὰς ῥήσβις ἔλθεν — ἡμῖς δὲ οὐ μόνον ἐν δούλοις, ἀλλὰ καὶ δούλων τοῖς ἀτιμοτάτοις ἐγραφόμεθα, τοῦ ἄρχοντος τρέποντος εἰς δεσπότην.

Vexationes Iudaeorum Alexandriae.

18. [*] Ὅπερ συναισθόμενος ὁ Ἀλεξανδρέων μιγᾶς καὶ συμπεφορημένος ὄχλος ἐπέθετο ἡμῖν, καιρὸν ἐπιτηδειότατον παραπεπτωκέναι ὑπολαβῶν, καὶ τὸ τυφόμενον ἐκ μακρῶν χρόνων μῖσος ἀνέφηρε, πάντα κυκῶν καὶ συνταράττων. Ὡς γὰρ ἐκδοθέντας εἰς ὁμολογουμένας καὶ τὰς ἀνωτάτω συμφορὰς ὑπὸ τοῦ ἀντοκράτορος, ἢ πολέμῳ κρατηθέντας, ἐκμανέσι καὶ θηριωδεστάταις ὀρμαῖς κατειργάζοντο, ταῖς οἰκίαις ἐπιτρέχοντες, τοὺς δεσπότης αὐταῖς γυναιξὶ καὶ τέκνοις ἐλαύνοντες, ἅς κενὰς οἰκητόρων ἀπέφηναν. Ἐπιπλα καὶ κειμήλια οὐκέτι ὡς λησται, νύκτα καὶ σκότον ἐπιτηροῦντες διὰ φόβον ἀλώσεως, ἔκλεπτον, ἀλλὰ φανερῶς μεθ' ἡμέραν ἐξεφόρον ἐπιδεικνύμενοι τοῖς ἀπαντῶσιν, ὡς περ οἱ κεληρονομηκότες ἢ πριάμενοι παρὰ τῶν κυρίων. Εἰ δὲ καὶ πλείους συνέθεντο κοινοπραγῆσαι τῶν ἀρπάγων, τὴν λείαν ἐν ἀγορᾷ μέσῃ διενέμοντο, πολλάκις ἐν ὄψεσι τῶν δεσποτῶν, κατακερομοῦντες καὶ ἐπιχλευάζοντες. Δεινὰ μὲν οὖν καθ' ἑαυτὰ καὶ ταῦτα. Πῶς γὰρ οὐ; Πένητας ἐκ πλουσιῶν καὶ ἀπόρους ἐξ εὐπόρων γεγενῆσθαι, μηδὲν ἀδικοῦντας, ἐξαίφνης, καὶ ἀνοίκους καὶ ἀρεστίλους, ἐξεωσμένους καὶ πεφρυγαδευμένους τῶν ἰδίων οἰκιῶν, ἵνα μεθ' ἡμέραν καὶ νύκτωρ ὑπαιθροὶ διατελοῦντες, ἢ ταῖς ἀφ' ἡλίου φλογώσεσιν, ἢ νυκτεριναῖς περιψύξεσι διαφθαροῦσι. Κουφότερα δὲ τῶν μελλόντων λέγεσθαι ταῦτα. Συνελάσαντες γὰρ τοσαύτας μυριάδας ἀνδρῶν ὁμοῦ καὶ γυναικῶν καὶ τέκνων, καθάπερ βοσκήματα καὶ θρέμματα, ἐξ ἀπίσης τῆς πόλεως εἰς μοῖραν ἐλαχίστην οἷά τινα σηκόν, ὥθησαν ὀλίγαις ἡμέραις * σωροῦς * ἀθρόων νεκρῶν ἐφευρή-

σειν, ἢ λιμῶν διαφθαρέντων διὰ σπάνιν τῶν ἀναγκαίων, οὐ προηητρεπισμένων τὰ ἐπιτήδεια κατὰ μαντείαν τῶν ἑξαπιναίων κακοπραγιῶν, ἢ δι' ὠθισμόν καὶ πνῦγος, μηδεμιᾶς εὐρυχωρίας προσφερομένης, ἀλλὰ καὶ τοῦ πέριξ ἀέρος κακωθέντος, καὶ ὅσον ἦν ἐν αὐτῷ ζωτικὸν ταῖς ἀναπνοαῖς, εἰ δὲ δεῖ τὸ ἀληθές εἰπεῖν, τοῖς ἐκπνυόντων ἄσθμασιν ἀποβαλόντος, ὑφ' ὧν φλεγόμενος καὶ τρόπον τινὰ καταβολῇ πυρετοῦ πιεσθεὶς θερμὸν καὶ ἄτοπον πνεῦμα διὰ μνκτῆρων καὶ στόματος εἰσέπεμπε, τὸ λεγόμενον κατὰ τὴν παροιμίαν πῦρ ἐπιφέρων πυρὶ. Τῶν γὰρ ἐντὸς σπλάγγνων ἡ δύναμις ἐκ φύσεως φλογωδεστάτη καθέστηκεν, ἢ ὅταν μὲν αἱ θύραθεν αὔραι μετρίως ψυχραὶ καταπνέωσιν, εὐοδοῖ τὰ τῆς ἀναπνοῆς ὄργανα ταῖς εὐκρασίαις· ὅταν δὲ μεταβάλωσι πρὸς τὸ θερμότερον, ἀνάγκη δυσοδοεῖν πυρὸς ἐπιβιβεόντος πυρὶ.

Aliae in Iudaeos exquisitae crudelitates.

19. Μηκέτι οὖν ὑπομένειν τὴν δυσχωρίαν [*] οἷοί τε ὄντες, ἐξεχέοντο εἰς ἐρημίαν καὶ αἰγιαλοὺς καὶ μνήματα, γλιχόμενοι σπᾶσαι καθαροῦ καὶ ἀβλαβοῦς ἀέρος. Εἰ δέ τινες ἢ προκατελειφθήσαν ἐν τοῖς ἄλλοις μέρεσι τῆς πόλεως, ἢ ἀγνοία τῶν κατασκηψάντων κακῶν ἀγρόθεν παρεγένοντο, πολυτρόπων ἀπήλανον συμφορῶν, ἢ καταλυόμενοι, ἢ κεράμῳ τιτρωσκόμενοι, ἢ πρίνου κλάδοις καὶ δρυὸς τὰ κυριώτατα μέρη τοῦ σώματος καὶ μάλιστα κεφαλήν ὕχρι θανάτου καταγνύμενοι. Περικαθήμενοι δὲ ἐν κύκλῳ τινὲς τῶν ἀργεῖν καὶ σχολάζειν βιωθότων τοὺς σφηνηλαμένους καὶ συνωσμένους εἰς ἐσχάτιᾶς βραχύ τι μέρος, ὡς ἔφην, καθάπερ τοὺς τειχῆρεις γεγονότας ἐπιτήρουν, μή τις ὑπεξέλθοι λαθῶν. Ἐμελλον δὲ ἄρα

PHILO VI.

II

οὐκ ὀλίγοι διὰ σπῆνιν τῶν ἀναγκαίων, ἀλογίσαντες τὴν ἰδίαν ὑσφαλείαν, ἐξιέναι, δέει τοῦ μὴ λιμῷ πανοίξιοι παρ' ἀπολείσθαι. Τούτων τὰς διαδύσεις καταδοκούντες ἐπιτήρουν, καὶ τοὺς συλλεγθέντας εὐθέως διέφθειρον αἰσχυρόμενοι πάσαις αἰτίαις. Ἐτερος δὲ λόγος ἦν ἐφεδρευσάντων τοῦ ποταμοῦ λιμέσι, πρὸς ἄρπαγὴν τῶν καταγομένων Ἰουδαίων καὶ ὧν κατ' ἐμπορίαν ἐκόμιζον· ἐπεισβαίνοντες γὰρ ταῖς ναυσὶ τὸν φόρτον ἐν ὕψει τῶν κυρτῶν ἐξεφόρουν, καὶ αὐτοὺς ἐξαγκωνίζοντες ἐνεπίμπρασάν τε ἔλη χρώμενοι πεδαιίοις, οἴαξι, κοντοῖς, καὶ ταῖς ἐπὶ τῶν καταστροφμάτων σανίσι. Τοῖς δὲ ἐν μέσῳ τῆς πόλει κατακαυομένοις οἰκτρότατος ἦν ὀλεθρος. Σπάνει γὰρ ἔστι ὅτε ξύλων φρύγανα συνεφόρουν, καὶ ταῦτα ἀνάφαντα ἐπερρίπτον τοὺς ἀθλίους. Οἱ δὲ ἡμίφλεκτοι καπνῷ τῷ πλέον ἢ πυρὶ διεφθείροντο, τῆς φρυγανώδους ὕλης πῦρ μὲν ἀμενηνὸν καὶ καπνώδες ἐξαπτούσης καὶ ἀντίκα σβεννυμένης, ἀνθρακοῦσθαι δὲ διὰ κονφότητα μὴ δυναμένης. Πολλοὺς δὲ ἐπιζῶντας ἰμάσι καὶ βρόχοις περιβαλόντες καὶ ἐπισφίγγαντες τὰ σφηνὰ διὰ μέσης κατέσυρον ἀγορᾶς ἐναλλόμενοι, καὶ μηδὲ νεκρῶν ἀπεχόμενοι τῶν σωμάτων· διαρταμῶντες γὰρ αὐτὰ κατὰ μέλη καὶ μέρη, καταπατοῦντες, οἱ καὶ τῶν ἀτιθάστων θηρίων ὠμότεροι καὶ ἀγριώτεροι πᾶσαν ἰδέαν ἐξαντίμισσον, ὡς μηδὲ λείψαντα γούν, ὃ δυνήσεται ταφῆς ἐπιλαχεῖν, ὑπολιπέσθαι.

Cuius statuæ in Iudæorum proseuchis a plebe ponuntur.

20. Τοῦ δὲ ἐπιτρόπου τῆς χώρας, ὃς μόνος ἐδύνατο βουληθεὶς ὄρα μὴ τὴν ὀχλοκρατίαν καθελεῖν, προσποιημένον ἅ τε ἔωρα μὴ ὄραν καὶ ὧν ἤκουε μὴ ἐπακοῦειν, ἀλλ' ἀνέδην ἐφιέντος πολεμοποιεῖν καὶ τὴν εἰρήνην συγ-

χέοντος, ἔτι μᾶλλον ἐξοτρυνόμενοι πρὸς ἀναισχύντους καὶ θρασυτέρας ὥρμησαν [*] ἐπιβουλίας, καὶ συνταξάμενοι στήφη πολυανθρωπότατα, τῶν προσευχῶν — πολλὰ δὲ εἰσι καθ' ἕκαστον τμήμα τῆς πόλεως — τὰς μὲν ἔδενδροτόμησαν, τὰς δὲ αὐτοῖς θεμελίους κατέσκαψαν, εἰς ἃς δὲ καὶ πῦρ ἐμβαλόντες ἐνέπηρσαν, ὑπὸ λύττης καὶ μανίας ἔκφρονος ἀλογήσαντες καὶ τῶν πλησίον οἰκιῶν· πρὸς γὰρ, ὅπότε λάβοιτο ὕλης, οὐδὲν ὠκύτερον. Καὶ σιωπῶ τὰς συγκαθαιρεθείσας καὶ συμπρησθείσας τῶν αὐτοκρατόρων τιμὰς ἀσπίδων καὶ στεφάνων ἐπιχρύσων καὶ στηλῶν καὶ ἐπιγραφῶν, δι' ἃ καὶ τῶν ἄλλων ὤφρειλον ἀνέχειν· ἀλλ' ἐθάρῃρον, ἅτε τὴν ἐκ Γαΐου τίσιν οὐ δεδιότες, ὃν εὐ ἠπίσταντο μῖσος ἀλεκτον ἔχοντα πρὸς Ἰουδαίους, ὡς ὑπονοεῖν, ὅτι οὐδὲς οὐδὲν αὐτῷ χαρίζοιτο μείζον ἢ πάσας κακῶν ιδέας ἐπιφέρων τῷ ἔθνει. Βουλόμενοι δὲ καινότεραις κολακείαις ὑπελθόντες αὐτὸν ὑπειυθύνοις χρῆσθαι κατὰ τὸ παντελὲς ταῖς εἰς ἡμᾶς ἐπηρείαις, τί ποιοῦσι; Προσευχὰς ὅσας μὴ ἐδυνήθησαν ἐμπρήσσει καὶ κατασκαφαῖς ἀφανίσαι, διὰ τὸ πολλοὺς καὶ ἀθρόους πλησίον οἰκεῖν Ἰουδαίους, ἕτερον τρόπον ἐλυμήναντο μετὰ τῆς τῶν νόμων καὶ ἐθῶν ἀνατροπῆς. Εἰκόνας γὰρ ἐν ἀπάσαις μὲν ἰδρύνοντο Γαΐου, ἐν δὲ τῇ μεγίστῃ καὶ περὶσημοτάτῃ καὶ ἀνδριάντα χαλκοῦν ἐποχούμενον τεθρίππῳ. Καὶ τοσοῦτον ἦν τὸ τάχος καὶ σύντονον τῆς σπουδῆς, ὥστε οὐκ ἔχοντες ἐν ἐτοίμῳ καιρὸν τεθρίππον, ἐκ τοῦ γυμνασίου παλαιότατον, ἰοῦ γέμον, ἠκρωτηριασμένον ὦτα καὶ οὐράς καὶ βίασβις καὶ ἔτερα οὐκ ὀλίγα, ὡς δὲ φασὶ τινες καὶ ὑπὲρ γυναικὸς ἀνατεθῆναι τῆς ἀρχαίας Κλεοπάτρας, ἣτις ἦν προμάμμη τῆς τελευταίας. Ἰλίκην μὲν οὖν καθ' αὐτὸ τοῦτο τοῖς ἀναθεῖ-

σιν ἐπέφερε κατηγορίαν, παντί τῷ δήλῳ. Τί γάρ, καινὸν γυναικός; τί δέ, εἰ καὶ παλαιὸν ἀνδρός; τί δέ, συνόλως ἐπιφημισθὲν ἑτέρῳ; Τοὺς τοιοῦτον ἀνατιθέσθαι ὑπὲρ αὐτοκράτορος οὐκ εἰκὸς ἦν εὐλαβηθῆναι, μή τι γένηται μήνυσις τῷ πάντα σεμνοποιοῦντι τὰ κατ' αὐτὸ διαφερόντως; Οἱ δέ γε ἐκ πολλοῦ τοῦ περιόντος ἠλιπίσο ἐπαινεθήσεσθαι, καὶ μείζονων καὶ λαμπροτέρων ἀπολαύσειν ἀγαθῶν, ἕνεκα τοῦ καινὰ τεμένη προσαναθεῖνα Γαίῳ τὰς προσευχάς, οὐχ ἕνεκα τιμῆς τῆς εἰς ἐκείνον ἀλλ' ὑπὲρ τοῦ πάντα τρόπον ἐμφορεῖσθαι τῶν ἐπὶ τῷ ἔθνει κακοπραγιῶν. Ἐναργεῖς δὲ πίστεις [*] λαβεῖν ἔστι· πρῶτον μὲν ἀπὸ τῶν βασιλέων δέκα πού σχεδὸν καὶ πλείονων ἐν τριακοσίοις ἔτεσιν ἐξῆς γενομένων, οἱ ἀνάθεσιν εἰκόνων ἢ ἀνδριάντων ἐν προσευχαῖς οὐδεμίαν ἐποίησαντο, καίτοι γε οἰκείων ὄντων καὶ συγγενῶν, οὓς θεοὺς καὶ ἐνόμιζον καὶ ἔγραφον καὶ ἐκάλουν. Τί δὲ οὐκ ἔμελλον ἀνθρώπους γε ὄντας; οἱ κύνες καὶ λύκοι καὶ λέοντες καὶ κροκοδείλους, καὶ ἄλλα πλείονα θηρία, καὶ ἔνυδρα καὶ χερσαῖα καὶ πτηνὰ, θεοπλαστοῦντες, ὑπὲρ ὧν βωμοὶ καὶ ἱερά καὶ ναοὶ καὶ τεμένη κατὰ πᾶσαν Αἴγυπτον ἴδρυνται;

*Quanto praestantior Caio Tiberius! (21.) Quidni et huic statue
tuae sunt positae? (22.) praesertim quum in Iudaeos
tam benignum se praebuit? (23. 24.)*

21. Τάχα πού τῶν φήσουσι, τότε οὐκ ἂν εἰπόντες — τὰς γὰρ τῶν ἀρχόντων εὐπραγίας μᾶλλον ἢ τοὺς ἀρχοντας αὐτοὺς εἰώθασι θεραπεύειν —, ὅτι μείζους μὲν οἱ αὐτοκράτορες τὰ ἀξιώματα καὶ τὰς τύχας τῶν Πτολεμαίων εἰσι, μείζονων δὲ καὶ τιμῶν τυγχάνειν ὀφείλου-

ειν. Εἶτα, ὧ πάντων ἀνθρώπων, ἵνα μηδὲν ἀναγκασθῶ
 βλάβεσθην εἰπεῖν, εὐηθέστατοι, διὰ τί τὸν πρὸ Γαίου
 Τιβέριον, ὃς καὶ ἐκεῖνος τῆς ἡγεμονίας αἴτιος γέγονε, τριε-
 πρὸς τοῖς εἴκοσι ἔτη γῆς καὶ θαλάττης ἀναψάμενον τὸ
 κράτος, καὶ μηδὲν σπέρμα πολέμου μήτε κατὰ τὴν Ἑλλά-
 δα μήτε κατὰ τὴν βάρβαρον ὑποτυφόμενον ἔασαντα, τὴν
 δὲ εἰρήνην καὶ τὰ τῆς εἰρήνης ἀγαθὰ παρασχόμενον ἄχρι
 τῆς τοῦ βίου τελευτῆς ἀφθόνη καὶ πλουσίῳ χειρὶ καὶ
 γνώμῃ, τῆς ὁμοίας τιμῆς οὐκ ἤξιώσατε; Τὸ γένος ἦν ἐλάτ-
 των; Ἄλλ' εὐγενέστατος καὶ ἀμφοτέροισι τοῖς γονεῖσι.
 Ἄλλὰ τὴν παιδείαν; Καὶ τίς ἦν φρονιμώτερος ἢ λογιώ-
 τερος ἐκείνου τῶν κατ' αὐτὸν ἀκμασάντων. Ἄλλὰ τὴν
 ἡλικίαν; Καὶ ποῖος μᾶλλον ἢ βασιλέων ἢ αὐτοκρατόρων
 εὐγῆρος; Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἔτι νέος ὢν ὁ πρεσβύτης ἐλέ-
 γετο δι' αἰδῶ τὴν περὶ τὴν ἀγγλῆνοιαν. Οὗτος οὖν ὁ τοι-
 οῦτος καὶ τοσοῦτος ὑμῖν παρώρθη καὶ παρεσύρη. Τί
 δέ; ὁ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν ὑπερβαλὼν ἐν ἀπάσαις ταῖς
 ἀρεταῖς, ὁ διὰ μέγεθος ἡγεμονίας αὐτοκρατοῦς ὁμοῦ καὶ
 καλοκαγαθίας πρῶτος ὀνομασθεὶς Σεβαστός, οὐ διαδο-
 χῆ γένους, ὡσπερ τι κλήρου μέρος, τὴν ἐπωνυμίαν λαβὼν,
 ἀλλ' αὐτὸς γενόμενος ἀρχὴ σεβασμοῦ καὶ τοῖς ἔπειτα; ὁ
 τοῖς μὲν πράγμασι τεταραγμένοις καὶ συγκεχυμένοις ἐπι-
 στίας, ὅτε εὐθὺς παρῆλθεν ἐπὶ τὴν τῶν κοινῶν ἐπιμέ-
 λειαν; Νῆσοι γὰρ πρὸς ἡπείρους, καὶ ἡπειροὶ πρὸς νή-
 σους περὶ πρωτείων ἀντεφιλονίκουσι, ἡγεμόνας ἔχουσαι
 καὶ προαγωνιστὰς Ῥωμαίων τοὺς ἐν τέλει δοκιμωτάτους·
 καὶ αὐθις τὰ μεγάλα τμήματα τῆς οἰκουμένης, Ἀσία
 πρὸς Εὐρώπην, καὶ Εὐρώπη πρὸς Ἀσίαν, ἡμιλλῶντο περὶ
 κράτους ἀρχῆς, τῶν Εὐρωπαϊῶν καὶ Ἀσιανῶν ἐθνῶν ἀπὸ
 ἐυχάτων γῆς ἀναστάντων καὶ βαρεῖς [*] πολέμους ἀντ-

επιφερόντων· διὰ πάσης γῆς καὶ θαλάττης πεζομαχί-
 [καὶ ναυμαχίαις], ὡς σμικροῦ σύμπαν τὸ ἀνθρώπων γ-
 νος ἀναλωθῆν ταῖς ἀλληλοκτονίαις εἰς τὸ πατελεῖς ἀφ-
 νισθῆναι, εἰ μὴ δι' ἓνα ἄνδρα καὶ ἡγεμόνα, τὸν Σεβ-
 στόν, ἦγον ἐπὶ τὸ βέλτιον, ὃν ἄξιον καλεῖν ἀλεξίκακον.
 Οὗτός ἐστι Καῖσαρ ὁ τοὺς καταρῥάξαντας πανταχό-
 χειμῶνας εὐδιάσας, ὁ τὰς κοινὰς νόσους Ἑλλήνων κα-
 βαρβάρων ἰασάμενος, αἷ κατέβησαν μὲν ἀπὸ τῶν μεση-
 βρινῶν καὶ ἐσίων, ἔδραμον δὲ καὶ μέχρι δύσεως καὶ ἀ-
 κτου, ὡς τὰ μεθόρια χωρία καὶ πελάγη κατασπειρωσθῆ-
 τῶν ἀβοηθήτων. Οὗτός ἐστιν ὁ τὰ δεσμά, οἷς κατέζευ-
 κτο καὶ ἐπεπίεστο ἢ οἰκουμένη, παραλύσας, οὐ μόνον
 ἀνεῖς. Οὗτος ὁ καὶ τοὺς φανεροὺς καὶ ἀφανεῖς πολέ-
 μους διὰ τὰς ἐκ ληστῶν ἐπιθέσεις ἀνελών. Οὗτος ὁ τῆ-
 θαλάτταν πειρατικῶν μὲν σκαφῶν κενὴν ἐργασάμενος,
 φορητῶν δὲ πληρώσας. Οὗτος ὁ τὰς πόλεις ἀπάσας
 εἰς ἐλευθερίαν ἐξελόμενος, ὁ τὴν ἀταξίαν εἰς τάξιν ἀγα-
 γών, ὁ τὰ ἄμικτα ἔθνη καὶ θηριώδη πάντα ἡμερώσας
 καὶ ἁρμολογῶν, ὁ τὴν μὲν Ἑλλάδα Ἑλλάσι πολλαῖς
 παρακλιθεὶς, τὴν δὲ βάρβαρον ἐν τοῖς ἀναγκαιοτάτοις
 τμήμασιν ἀφελήσας, ὁ εἰρηνοφύλαξ, ὁ διανομὴς τῶν
 ἐπιβαλλόντων ἐλάστοις, ὁ τὰς χάριτας ἀταμιεύτους εἰς
 μέσον προθείς, ὁ μηδὲν ἀποκονυάμενος ἀγαθὸν ἢ καλὸν
 ἐν ἅπαντι τῷ ἑαυτοῦ βίῳ.

22. Τοῦτον οὖν τὸν τοσοῦτον εὐεργέτην ἐν τρισὶ
 καὶ τεσσαράκοντα ἔνια τοῖς, οὓς ἐπεκράτησεν Αἴγυπτον,
 παρεκαλῶσαντο, μηδὲν ἐν προσευχαῖς ὑπὲρ αὐτοῦ, μὴ
 ἄγαλμα, μὴ ξόανον, μὴ γραφὴν ἰδρυσάμενοι. Καὶ μὴν
 εἴ τι καὶ καινὰ καὶ ἐξαιρετοὺς ἔδει ψηφίσασθαι τιμὰς, ἐκεί-
 νῳ προσῆκον ἦν, οὐ μόνον ὅτι τοῦ σεβαστίου γένους ἀρχή

τις ἐγένετο καὶ πηγῆ, οὐδὲ ὅτι πρῶτος καὶ μέγιστος καὶ κοινὸς εὐεργέτης, ἀντὶ πολυαρχίας ἐνὶ κυβερνήτῃ παραδόνς τὸ κοινὸν σκάφος οἰακονομεῖν, ἑαυτῷ, Θανμασίῳ τὴν ἡγεμονικὴν ἐπιστήμην — τὸ γὰρ „Οὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίῃ“ λέλεκται δεόντως, ἐπιθιδὴ πολυτρόπων αἰτίαι κακῶν αἰ πολυψηφίαι —, ἀλλ' ὅτι καὶ πᾶσα ἡ οἰκουμένη τὰς ἰσολυμπίους αὐτῷ τιμὰς ἐψηφίσατο. Καὶ μαρτυροῦσι καὶ ναοί, προπύλαια, προτεμενίσματα, στοαί, ὥστε ὅσαι τῶν πόλεων, ἢ νέαι ἢ παλαιαί, ἔργα φέρουσι μεγαλοπρεπῆ, τῷ κάλλει καὶ μεγέθει τῶν Καισαρείων παρενημερεῖσθαι, καὶ μάλιστα κατὰ τὴν ἡμετέραν Ἀλεξάνδρειαν. Οὐδὲν γὰρ τοιοῦτόν ἐστι τέμενος, οἷον τὸ λεγόμενον Σεβάστιον, ἐπιβατηρίου Καίσαρος νεώς, ἀντικρὺ τῶν εὐορμοτάτων λιμένων μετέωρος ἴδρυνται μέγιστος καὶ ἐπιφανέστατος, καὶ [*] οἷος οὐχ ἐτέρωθι, κατὰ πλῆθος ἰναθῆμάτων, ἐν γραφαῖς καὶ ἀνδριάσι, καὶ ἀργύρῳ καὶ χρυσῷ περιβεβλημένος ἐν κύκλῳ, τέμενος εὐρύτατον, στοαῖς, βιβλιοθήκαις, ἀνδρῶσιν, ἄλσεσι, προπυλαίοις, εὐρυχωρίαις, ὑπαίθροις, ἅπασι τοῖς εἰς πολυτελέστατον κόσμον ἡσκημένον, ἐλπὶς καὶ ἀναγομένοις καὶ καταπλέουσι σπητήριος.

23. Ἐχοντες οὖν τοιαύτας ἀφορμὰς καὶ τοὺς πανταχοῦ πάντας ὁμογνώμονας, οὗτε περὶ τὰς προσευχὰς ἐνεωτέρισαν, καὶ καθ' ἕκαστον νόμιμον ἐρύλαξαν· ἢ τινα σεβασμὸν παρέλιπον τῶν ὀφειλομένων Καίσαρι; καὶ τίς ἂν εὖ φρονῶν εἴποι; Διὰ τί οὖν ἐστέρησαν; Ἐγὼ φράσω, μηδὲν ὑποσπιλάμενος. Ἦιδεισαν αὐτοῦ τὴν ἐπιμέλειαν, καὶ ὅτι τοσαύτην ποιῶσαι τῆς βεβαιώσεως τῶν παρ' ἑκάστοις πατέρων, ὅσην καὶ τῶν Ῥωμαϊκῶν, καὶ ὅτι δέχεσθαι τὰς τιμὰς οὐκ ἐπὶ καθαιρέσει τῶν περὶ ἐνλοῖς

νομίμων τυφλοπλαστῶν ἑαυτὸν, ἀλλὰ καὶ τῷ μεγέθει τῆς
 τοσαύτης ἡγεμονίας ἐπόμενος, ἢ διὰ τῶν τοιούτων πα-
 φανε σεμνοποιεῖσθαι. Τοῦ δὲ μὴ ταῖς ὑπερόγκοις τα-
 μαῖς δεθῆναι καὶ φουσηθῆναι ποτε πίστις ἐναργεστὰ
 τὸ μὴ δεσπότην μήτε θεὸν ἑαυτὸν ἐθελῆσαι προσειπεῖν
 ἀλλὰ καὶ ἂν εἰ λέγοιτό τις, δυσχεραίνειν, καὶ τὸ τοῦ
 Ἰουδαίου ἀποδέχεσθαι, οὗς ἀκριβῶς ἴδει πάντα ἀφρο-
 σιουμένους τὰ τοιαῦτα. Πῶς οὖν ἀπεδέχετο τὴν πέρο-
 τοῦ Τιβέρεως ποταμοῦ μεγάλην τῆς Ῥώμης ἀποτομήν
 ἣν οὐκ ἠγνόει κατεχομένην καὶ οἰκουμένην πρὸς Ἰου-
 δαίων; Ῥωμαῖοι δὲ ἦσαν οἱ πλείους ἀπελευθερωθέντες
 αἰχμάλωτοι γὰρ ἀχθέντες εἰς Ἰταλίαν ὑπὸ τῶν κτησαμέ-
 νων ἠλευθερώθησαν, οὐδὲν τῶν πατρίων παραχαράξασ-
 βιασθέντες. Ἠπίστατο οὖν καὶ προσευχὰς ἔχοντας καὶ
 συνιόντας εἰς αὐτάς, καὶ μάλιστα ταῖς ἱεραῖς ἐβδόμαις
 ὅτε δημοσίᾳ τὴν πατριὸν παιδεύονται φιλοσοφίαν. Ἠπί-
 στατο καὶ χρήματα συναγαγόντας ἀπὸ τῶν ἀπαρχῶν
 ἱερὰ καὶ πέμποντας εἰς Ἱεροσόλυμα διὰ τῶν τὰς θυσίας
 ἀναξόντων. Ἀλλ' ὁ μὲν [*] οὔτε ἐξώκισε τῆς Ῥώμης
 ἐκείνους, οὔτε τὴν Ῥωμαϊκὴν αὐτῶν ἀφείλετο πολιτείαν,
 ὅτι καὶ τῆς Ἰουδαϊκῆς ἐφρόντιζεν· οὔτε ἐγεωτέρισεν εἰς
 τὰς προσευχὰς, οὔτε ἐκώλυσε συνάγεσθαι πρὸς τὰς τῶν
 νόμων ἐφηγήσεις, οὔτε ἠναντιώθη τοῖς ἀπαρχομένοις,
 ἀλλ' οὕτως ὥσίωτο περὶ τὰ ἡμέτερα, ὥστε μόνον οὐ παν-
 οίκιος ἀναθημάτων πολυτελείαις τὸ ἱερόν ἡμῶν ἐκόσμη-
 σε, προστάξας καὶ δι' αἰῶνος ἀνάγεσθαι θυσίας ἐνδελ-
 χεῖς ὀλοκαύτους καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἐκ τῶν ἰδίων προσ-
 ὄδων, ἀπαρχὴν τῷ ὑψίστῳ θεῷ, αἱ καὶ μέχρι τοῦ νῦν
 ἐπιτελοῦνται καὶ εἰς ἅπαν ἐπιτελεσθήσονται — μῆνυμα
 τρόπων ὄντως ἀντοκρατορικῶν. Οὐ μὲν ἀλλὰ καὶ ἐν

ταῖς μηριαίοις τῆς πατρίδος διανομαῖς, ἀργύριον ἢ σίτον ἐν μέρει παντός τοῦ δήμου λαμβάνοντος, οὐδέποτε τοὺς Ἰουδαίους ἠλείψωσεν τῆς χάριτος· ἀλλ' εἰ καὶ συνέβη τῆς ἰσραῖς ἀβδύμης ἐκπεσῆσαι τὴν διανομὴν, ὅτι οὕτω λαμβάνειν οὕτω δίδουαι ἢ συνόλωσ τι πράττειν τῶν κατὰ βίον καὶ μάλιστα τὸν ποριστὴν ἐφῆται, προσοβείακτο τοῖς διανεμόμενοι ταμιεύειν τοῖς Ἰουδαίοις οἰς τὴν ὑπερβαλὴν τὴν κοινὴν φιλιανθροπλίαν.

24. Τοιγαροῦν οἱ πανταχοῦ πάντες, οἱ καὶ γίνονται δίκαιον πρὸς Ἰουδαίους οὐκ ἐμμελῶς, ἐνλαβῶς εἶχον ἐπὶ καθαιρέσει τινὸς τῶν Ἰουδαϊκῶν νομίμων προσέειπασθαι· καὶ ἐπὶ Τίβαφλου μέντοι τὸν αὐτὸν τρόπον, καίτοι τῶν ἐν Ἰταλίᾳ παρακινηθέντων, ἦλκε Σηλιανὸς ἐκπορεύσει τὴν ἐπιθύσιν. Ἔγνω γὰρ σὺνθέως μετὰ τὴν ἐκκλῆρον το- λαντὴν, ὅτι τὰ κατηγορηθέντα τῶν ὑψηλῶν τὴν Ἰώμην Ἰουδαίων ψευδεῖς ἦσαν διαβολαί, πλάσματα Σηλιανῶ τὸ ἔθνος ἀναρπῆσαι θέλοντος, ὅπως ἢ μόνον ἢ μάλιστα ἥδω βουλαῖς ἀνοσίους καὶ πρῆξουσιν ἀντισημῶνον, ὑπερ τοῦ παρασπονδηθῆναι κινδυνώσαντος ἀντοκράτορος. Καὶ τοῖς πανταχοῦ χειροτονοῦμένοις ὑπάρχουσιν ἐπέση- ψα, παραγοῦσιν μὲν τοὺς κατὰ πόλεις τῶν ἀπὸ τοῦ ἔθνους, ὡς οὐκ ἐπὶ πάντας προσβίαις τῆς ἐπιβουλεύσεως, ἀλλ' ἐπὶ μόνους τοὺς αἰετους — ὅλχοι δὲ ἦσαν —, κινῆσαι δὲ μηδὲν τῶν ἐξ ἔθνους, ἀλλὰ καὶ παρακινεσθῆναι ἔχαι, τοὺς το ἄνδρας ὡς κίτηνικὸς τὰς χάριτας καὶ τὰ νόμιμα ὡς ἀλλοφροντα πρὸς ἐπιτάθειαν.

Caesarea praescripta ab Aegyptiis supra modum culta.

25. Ὁ δὲ Γάιος καυτὸν ἐξαιύρωσαν, οὐ λέγων μόνον, ἀλλὰ καὶ οἰόμενος εἶναι Θεός. Ἔπειτα οὐδένας εἶδον

οὔτε Ἑλλήνων οὔτε βαρβάρων ἐπιτηδειότερους Ἀλεξανδρέων εἰς τὴν τῆς ἀμέτρου καὶ ὑπὲρ φύσιν ἀνθρωπίνην ἐπιθυμίας βεβυίωσιν. Δεινὰ γάρ εἰσιν τὰς κολακείας καὶ γοιτείας καὶ ὑποκρίσεις, παρεσκευασμένοι μὲν θῶπας λόγους, [*] ἀνειμένοις δὲ στόμασι καὶ ἀχαλίνοις πάντα φύροντες. Θεοῦ κλήσις οὕτως ἐστὶ σεμνὸν παρ' αὐτοῖς, ὥστε καὶ ἴβησι καὶ ἰοβόλοις ἀσπίσι ταῖς ἐγχωρίοις καὶ πολλοῖς ἑτέροις τῶν ἐξηγηριωμένων αὐτῆς θηρίων μεταδεδώκασιν, ὥστε εἰκότως ἀταμιεύτοις χρώμενοι ταῖς εἰς θεὸν τεινούσαις προσηγορίαις ἀπατῶσι μὲν τοὺς ὀλιγόφρονας καὶ ἀπίρους τῆς Αἰγυπτιακῆς ἀθεότητος· ἀλίσκονται δὲ ὑπὸ τῶν ἐπισταμένων τὴν πολλὴν αὐτῶν ἡλιθιότητα, μᾶλλον δὲ καὶ ἀσέβειαν. Ἦς ἀπίρος ὢν Γάϊος ὑπελάμβανε τῷ ὄντι νομίζεσθαι παρ' Ἀλεξανδρεῦσι θεός, ἐπειδήπερ οὐ πλαγίως, ἀλλ' ἀντικρὺς ἀπασιν ἐχρῶντο κατακόρως τοῖς ὀνόμασιν, ὅσα τοῖς ἄλλοις ἔθος ἐπισημίζεσθαι θεοῖς. Εἶτα καὶ τὴν περὶ τὰς προσειχὰς νεωτέροποιίαν ἀπὸ καθαροῦ τοῦ συνειδότος καὶ τῆς εἰς αὐτὸν ἀκραιφνοῦς τιμῆς ὥετο γεγενηῆσθαι, τῇ μὲν ταῖς ὑπομνηματικαῖς ἐφημερίσιν, ἃς ἀπὸ τῆς Ἀλεξανδρείας διεπέμποντο τινες, προσέχων — ἡδιστον μὲν γὰρ ἦν ἀνάγνωσμα τοῦτο αὐτῷ, ὡς καὶ τὰ τῶν ἄλλων συγγραφέων καὶ ποιητῶν ἀηδέστατα συγκρίσει τῆς ἐν τούτοις χάριτος νομίζεσθαι —, τῇ δὲ καὶ δι' ἐπίουσι οἰκέτας τοὺς τωθάζοντας αἰεὶ καὶ χλευάζοντας σὺν αὐτῷ.

Helicon eiusque artes nequissimae. (26. 27.)

26. Τούτων ἦσαν οἱ πλείους Αἰγύπτιοι, ποιητὰ σπέρματα, κροκοδείλων καὶ ἀσπίδων τῶν ἐγχωρίων ἀναμειμαγμένοι τὸν ἰὸν ὁμοῦ καὶ θυμὸν ἐν ταῖς ψυχαῖς.

Ἰγερμῶν δὲ οἷά τις ἦν χοροῦ τοῦ Αἰγυπτιακοῦ θιάσου παντός Ἑλίκων, ἐπάρατον καὶ ἐξάγιστον ἀνδράποδον, παρειαρθάρην εἰς τὴν αὐτοκρατορικὴν οἰκίαν· ἀπβγεύσατο γὰρ τῶν ἐγκυκλίων κατὰ φιλοτιμίαν τοῦ προτέρου δεσπότη, ὅς αὐτὸν ἐδωρήσατο Τιβερίῳ Καίσαρι. Τότε μὲν οὖν οὐδεμιᾶς ἐτύχωνε προνομίας, ὅσα μαιρακιώδη χαριωνίσματα Τιβερίου διαμεμισθηκότος, ἐπειδὴ πρὸς τὸ σεμνότερόν τε καὶ ἀσθηρότερον σχεδὸν ἐκ πρώτης ἡλικίας ἐπικλιῶς εἶχεν. Ἐπεὶ δὲ ὁ μὲν ἐτελεύτησε, Γάιος δὲ τὴν ἡγεμονίαν διαδέξατο, νέῳ δεσπότη παρβπόμηνος εἰς ἀνέσεις καὶ τρυφὴν τὴν διὰ πάσης αἰσθήσεως ἐπικαλοῦντι „Σός“, εἶπε, „νῦν ὁ καιρὸς ἐστίν, Ἑλίκων· ἐπέγριβε σιωπὴν.“ Ἐχεις πρὸς ἐπίδειξιν ἀκροατὴν καὶ θεατὴν τὸν πάντων ἄριστον. Εὐδίκτος εἶ τὴν φύσιν· σκώπτειν καὶ χαριωνιζέσθαι δύνασαι μᾶλλον ἐτέρων· ἀθύρματα καὶ παιδιὰς ληρώδεις καὶ παρασεσυρμένας οἰδας· τῶν ἐγκυκλίων οὐχ ἥττον πεπαιδευσαι τὰ ἀχόρευτα· πρόσεστί σοι καὶ τὸ στωμύλον οὐκ ἀτερπές. Ἐὰν οὖν τι κέντρον ἐγκαταμῆξῃς τοῖς τωθασμοῖς ὑποκικῆθῃς, ὡς μὴ γέλωτα κινεῖν μόνον, ἀλλὰ καὶ πικρίαν ἐκ τοῦ καχυπόρου, τὸν δεσπότην ὄλον [*] ἤρπακας, ἐνφυῶς διακείμενον πρὸς ἀκρόασιν τῶν μετὰ χλεύης ἐγκλημάτων· ἀναπέπταται γὰρ αὐτοῦ, ὡς οἰδας, τὰ ὠτα καὶ ἀνωρθίασται πρὸς τοὺς ἐπιτετηδευκότας συνυφαίνειν τὸ βλασημεῖν τῇ συκοφαντεῖν. Ὑλίας δὲ μὴ ζήτει περιττοτέρως· ἔχεις τὰς κατὰ Ἰουδαίων καὶ τῶν Ἰουδαϊκῶν ἐθνῶν κοιταβολίας, αἷς ἐντριάφῃς, ἐξέτι σπαργάνων ἀνεδιδάχθῃς αὐτίας, οὐ παρ' ἐνός ἀνδρός, ἀλλὰ τοῦ γλωσσαλγοτιῦτου μέρους τῆς Ἀλεξανδρέων πόλεως. Ἐπίδειξαι τὰ μαθήματα.“

27. Τούτοις τοῖς παραλόγοις καὶ ἐπαράτοις λογι-

σμοῖς ἐπάρας καὶ συγκροτήσας ἑαυτόν, συνεῖχε καὶ περι-
εῖπε τὸν Γαῖον, οὐ νύκτωρ, οὐ μὲθ' ἡμέραν ἀφιστάμε-
νος, ἀλλὰ πανταχοῦ συμπαρῶν ταῖς ἐρημίαις καὶ ἀναπαύ-
λαις αὐτοῦ κατεχρήτο πρὸς τὰς κατὰ τοῦ ἔθνους αἰτίας,
ἡδονὰς κινῶν τὰς διὰ σκωμμάτων ὁ πανουργότατος, ἵνα
τιτρώσκωσιν αἱ διαβολαί· τὸν γὰρ ἐπ' εὐθείας κατήγο-
ρον οὔτε ὠμολόγει, οὔτε ὁμολογεῖν ἐδύνατο, πλαγιάζων
δὲ καὶ τεχνιτεύων χαλεπώτερος καὶ βαρύτερος ἢν ἐχθρὸς
τῶν ἀπογεγραμμένων ἀντικρὺς τὴν δυσμένειαν. Φασὶ δέ,
ὅτι καὶ τῶν Ἀλεξανδρέων οἱ πρέσβεις εὖ τοῦτο εἰδότες
ἀφανῶς ἐμβυσθῶντο αὐτὸν μεγάλους μισθοῖς, οὐ διὰ
 χρημάτων μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐπὶ τιμαῖς ἐλπίδων, ἃς
ὑπέσπειραν αὐτῷ παρέξειν οὐκ εἰς μακρὰν, ἐπειδὴν ἀφι-
κηται Γαῖος εἰς Ἀλεξάνδρειαν. Ὁ δὲ τὸν καιρὸν ἐκεῖνον
ὄνειροπολῶν, ἐν ᾧ, παρόντος τοῦ δεσπότητος καὶ σὺν αὐ-
τῷ σχεδόν τι τῆς οἰκουμένης — οὐ γὰρ ἦν ἄδηλον, ὅτι
κατὰ Θερραπίαν Γαῖῳ συνεισβαλεῖ τὸ δοκιμώτατον καὶ
ὅσον τῶν πόλεων ὅψις ἐστὶν ἀναστὰν ἀπὸ περσῶν αὐ-
τῶν — ὑπὸ τῆς μεγίστης καὶ ἐνδοξοτάτης πόλεως τιμη-
θήσεται, πάντα ὑπισχνεῖτο. Μέχρι μὲν οὖν τινας τὸν
ἐμφωλεύοντα ἔνδον πολέμιον ἀγροοῦντες, ἐφυλαττόμεθα
τοὺς ἔξω μόνους. Ἐπεὶ δὲ ἤσθόμεθα, διηρηνῶμεν πε-
ριβλεπόμενοι πάσας ὁδοὺς, εἴπως δυνησόμεθα μαλθά-
ξαι καὶ τιθασσεῦσαι τὸν ἄνθρωπον, ἐξ ἅπαντος τρόπου
καὶ τόπου βιάλλοντα καὶ τοξεύοντα ἡμῶς εὐσκόπως.
Συνεσφαιρίξῃ γὰρ καὶ συνεγχευμένον καὶ συνελοῦετο καὶ
συνηρίστα καὶ μέλλοντι κοιμᾶσθαι παρῆν Γαῖῳ, τὴν τοῦ
κατακοιμιστοῦ καὶ κατ' οἰκίαν ἀρχισωματοφύλακος τε-
ταγμένος τάξιν, ὅση μηδενὶ προσῆν ἄλλῃ· ὡς μόνος ἔχων
εὐκαιρούσας καὶ σχολαζούσας ἀκοὰς αὐτοκράτορος, τῶν

ἔξω διαφαιμένους θορύβων εἰς ἀκρόασιν ὧν μάλιστα ἐπέ-
δοι. Διαιτυμοὶ δὲ ἦσαν ἀνακκαμαμένοι κατηγορίας,
ἵνα τοῖς μὲν ἡδονὰς κινῆ, ἡμῶς δὲ τὰ μέγιστα βλάβη·
τὸ μὲν γὰρ προηγούμενον ἔργον εἶναι δοκοῦν, ὁ διατυ-
μός, παρόργον ἦν αὐτῷ, τὸ δὲ φαινόμενον παρόργον, αἱ
κατηγορίαι, πρῶτον καὶ μόνον ἔργον. Πάντα δὲ κίλων
ἀνασύντων, ὡς οἱ πνεῦμα δεξιὸν κατ' ὀλίγων ἔχοντες, ἀπέ-
ρατο πλησιεστὸς οὐροδρομῶν, [*] ἄλλας ἐπ' ἄλλαις συν-
τιθεῖς καὶ συνελθὼν αἰτίας. Τοῦ δὲ ἐντυποῦτο ἡ διάνοια
στασιώτερον, ὡς ἄληστον εἶναι τὴν τῶν ἐγκλημάτων
μνήμην.

*Caius, qui Alexandriam venerat, Iudaeos, inter quos Ubrī
auctor, libellum supplicem tradunt.*

28. Ἐν ἀπόροις οὖν καὶ ἐν ἀμηχάνοις ὄντας, ἐπιτιθεῖ
πάντα λήθον κινουμένης ὑπὲρ τοῦ τὸν Ἑλικῶνα ἐξουμον-
σασθαι πάροδον οὐδὲμίαν ἀναφραστικῶν, μηδενὸς μήτε
οἰσιδῶν μήτε προσελθῶν τολμῶντος ἕνα κα τῆς ἀλαζονείας
καὶ βρυφύτητος, ἥ πρὸς πάντας ἐκέχρητο, καὶ ἡμεῖς διὰ τὸ
ἄγνωσθαι, εἴ τίς ἐστιν αὐτῷ πρὸς τὸ Ἰουδαίων γένος ἄλλο-
τρίωσις, ἀλαβροντι τὸν δευπότην ἀπὸ καὶ συγκροτοῦντι
κατὰ τοῦ ἔθνους· τὸ μὲν ἐπὶ ποιεῖσθαι περὶ τοῦτο τὸ
μέρος βίαιον, τοῦ δὲ ἀναγκαιοτέρον περιωχόμεθα.
Γραμματεῖον γὰρ ἔδοξεν ἀναδοῦναι Γάλλῳ, κεφαλαιώδη
τύπον περικέχον ὧν τὰ ἐπάλορον καὶ ὧν τοχῶν ἡξιοῦμον.
Ἦν δὲ σχεδὸν τοῦτο ἐπιτομή τις ἰσχυρῶς μακροτέρας, ἣν
ἐπιπέμφειμεν πρὸ ὀλίγου δι' Ἀγριππία τοῦ βασιλέως· ἐκ
τύχης γὰρ ἐκωδήθησε τῇ πόλει, μέλλον εἰς Συρίαν κατὰ
τὴν δουλεύσαν αὐτῷ βασιλευσιν ἀπειλεῖν. Ἐλολήθειμον
δὲ ἡμεῖς ἐπὶ ἀπειλῶντες θαντοῦς· καὶ γὰρ πρότερον, ὅτε

εὐθύς ἠρξάμεθα πλεῖν, οἰόμενοι πρὸς κριτὴν ἀφίξεσθαι τευξόμενοι τῶν δικαίων. Ὁ δὲ ἦν ἐχθρὸς ἄσπονδος, δειλιάζων, ὅσα τῷ δοκεῖν, φαιδρῷ τῷ βλέμματι καὶ ἰλαρωτέραις ταῖς προσρήσεσι. Δεξιωσάμενος γὰρ ἡμᾶς ἐν τῷ πρὸς Τιβέρει πεδίῳ τὸ πρῶτον — ἔτιχε δὲ ἐκ τῶν μητροῦν ἐξιὼν κήπων — ἀντιπροσηγόρευσε, καὶ τὴν δεξιὰν χεῖρα κατέσεισεν αἰνιτιόμενος εὐμένειαν καὶ τὸν ἐπὶ τῶν πρεσβειῶν, Ὀμίλον ὄνομα, προσπέμπας „Αὐτὸς“ ἔφη „τῆς ὑμετέρας ὑποθέσεως ἀκούσομαι προσενκαιρήσας“, ὥστε τοὺς ἐν κύκλῳ πάντας συνήδεσθαι καθάπερ ἦδη νενηηκόσι, καὶ τῶν ἡμετέρων ὅσοι ταῖς ἐπιβολαίοις παράγονται φαντασίαις. Ἐγὼ δὲ φρονεῖν τι δοκῶν περὶ τώτερον καὶ δι' ἡλικίαν καὶ τὴν ἄλλην παιδείαν, εὐλαβέστερος ἤμην ἐφ' οἷς ἔχαιρον οἱ ἄλλοι. „Διὰ τί γάρ“, ἔφασκον, ἀνακινῶν τὸν ἑμαντοῦ λογισμόν, „τοσοῦτων ὄντων πρεσβευτῶν σχεδὸν ἀπὸ πάσης γῆς ἀφιγμένων, ἡμῶν εἶπε τότε μόνων ἀκούσεσθαι; τί βουλόμενος; Οὐ γὰρ ἠγνόει γε ὄντας Ἰουδαίους, οἷς ἀγαπητὸν τὸ μὴ ἐλαττοῦσθαι. Τὸ δὲ δὴ καὶ προνομίας οἶεσθαι τιγγάνειν παρ' ἄλλοεθνεῖ καὶ νέῳ καὶ ἀντεξουσίῳ δεσπότῃ μὴ καὶ μανίας ἐγγύς ἐστιν; Ἀλλ' ἔοικε τῇ τῶν ἄλλων [*] Ἀλεξανδρέων μερίδι προσκεῖσθαι, ἢ διδοῦς προνομίαν θᾶπτον ὑπέσχετο δικάσειν. Ἐὰν ἄρα μή, τὸν ἴσον καθ' κοινὸν ἀκροατὴν ὑπερβάς, ἀντὶ δικαστοῦ γένηται τῶν μὲν συναγωνιστής, ἡμῶν δὲ ἀντίπαλος“.

Legatis Iudaeis, inter quos etiam erat auctor, Caium Romam et Puteolos secutis in hac altera urbe nuncius affertur iussisse Caium in templo Hierosolymitano statuam suam poni.

29. Ταῦτα λογιζόμενος ἐσφάδαζον, καὶ οὔτε μεθ'

ἡμέραν οὔτε νύκτωρ ἤρέμουν. Ἀθυμοῦντος δέ μου καὶ τὴν ἄγνοιαν στένοντος — οὐδὲ γὰρ ἀνενεγκεῖν ἀσφαλές ἦν — ἕτερον κατασκήπτει βαρύτερον ἑξαπιναιῶς ἀπρόσδοκῆτον κακόν, οὐχ ἐνὶ μέρει τοῦ Ἰουδαϊκοῦ τὸν κίνδυνον ἐπάγον, ἀλλὰ συλλήβδην ἅπαντι τῷ ἔθνει. Ἀφίγμεθα μὲν γὰρ ἀπὸ Ῥώμης εἰς Δικαιάρχειαν ἐπακολουθοῦντες Γαίῳ· κατεληλύθει δὲ ἐπὶ θάλατταν καὶ διέτριβε περὶ τὸν κόλπον, ἀμείβων τὰς ἰδίας ἐπαύσεις, πολλὰς καὶ πολυτελῶς ἡσκημένας. Φροντίζουσι δὲ ἡμῖν τῆς ὑποθέσεως — αἰεὶ γὰρ κληθήσεσθαι προσεδοκῶμεν — προσέρχεται τις ὑφαιμόν τι καὶ ταραχῶδες ὑποβλεπόμενος, ἄσθματος μεστός, καὶ μικρὸν ἀπὸ τῶν ἄλλων ἀπαγαγὼν — πλησίον γὰρ ἦσαν τινες — „Ἰκούσατε“ ἔφη „τὰ καινὰ;“ καὶ μέλλων ἀπαγγέλλειν ἐπεσχέθη, δακρῶν ἀθρόας φορᾶς ἐνεχθείσης. Καὶ πάλιν ἀρξάμενος, δεύτερον ἐπεσχέθη, καὶ τρίτον. Ἄπερ ὀρῶντες ἡμεῖς ἐπιτοήμεθα, καὶ παρεκαλοῦμεν μηνύσαι τὸ πρᾶγμα, οὗ χάριν ἐλθεῖν ἔβρασκεν· „Οὐ γὰρ ἕνεκα τοῦ διὰ μαρτύρων κλαίειν. Εἰ δὲ ἄξια δακρῶν ἐστί, μὴ μόνος ἀπόλαυε τῆς λύπης· ἐθάδες γεγόναμεν ἤδη κακοπραγιῶν.“ Ὁ δὲ μόλις μὲν, ἀναλύζων δὲ ὅμως κεκομμένῳ τῷ πνεύματι φησιν· „Οἴχεται ἡμῶν τὸ ἱερόν. Ἀνδριάντα κολουσσιαῖον εἰσωτάτω τῶν ἀδύτων ἀνατεθῆναι Γαῖος προσέταξε, Διὸς ἐπίκλησιν αὐτοῦ.“ Θαυμασάντων δὲ τὸ λεχθὲν καὶ πεπηγόντων ὑπὲρ ἐκπλήξεως καὶ μηδὲ προελθεῖν ἔτι δυναμένων — ἄχανεῖς γὰρ εἰστήκειμεν ὀλιγοδρανοῦντες καὶ καταρῶδες περὶ αὐτοῖς, τῶν σωματικῶν τόνων ἐκνενευρισμένων — ἕτεροι παρήσαν τὰς αὐτὰς φέροντες ὕδιναις. Καὶ ἔπειτα συγκλεισάμενοι πάντες ἀθρόοι ἰδίας ὁμοῦ καὶ κοινῆς τύχας ἐθρηνοῦμεν, καὶ οἷα ὑπέβαλεν ὁ νοῦς, διέξει-

μεν — λαλίστατον γὰρ ἄνθρωπος ἀτυχῶν — ἀγωνιαζόμενοι. „Υπὲρ τοῦ μὴ εἰς ἅπαντας ταῖς ἐν αὐτοῖς παρανομίαις ἀφεθῆναι *) χειμῶνος μέσου διεπλείσαμεν ἀγνοοῦντες, ὅσος χειμῶν ἔφεδρός ἐστιν ὁ κατὰ γῆν, ἀργαλεώτερος πολλῶ τοῦ κατὰ θάλατταν. Τοῦ μὲν γὰρ ἡ φύσις αἰτία, διακρίνουσα τοὺς ἐτησίους καιροὺς, φύσις δὲ σωτήριον· ἐκείνους δὲ ἄνθρωπος οὐδὲν φροντῶν ἄνθρωπινον, νέος καὶ νεωτεροποιός, ἀνημμένος τὴν ἐφ' ἅπασιν [*] ἀνυπεύθυνον ἀρχήν. Νεότης δὲ μετ' ἐξουσίας αὐτοκρατοῦς ὁρμαῖς ἀκαθέκτοις χρωμένη κακὸν δύσμαχον. Ἐξέσται δὲ προσελθεῖν ἢ διαῖραι τὸ στόμα περὶ προσευχῶν τῷ λυμεῶνι τοῦ παριέρου; δῆλον γάρ, ὡς οὐ φροντιεῖ τῶν ἀφανεστέρων καὶ τιμῆς ἐλάττονος ἡξιωμένων ὁ τὸν περισημότατον καὶ ἐπιφανέστατον νεῶν, εἰς ὃν ἀνατολαὶ καὶ δύσεις ἀποβλέπουσιν ἡλίου τρόπον πανταχόσε λάμποντα, καθυβρίζων. Εἰ δὲ καὶ γένοιτό τις ἄδεια προσόδου, τί χρὴ προσδοκᾶν ἢ θάνατον ἀπαραίτητον; Ἄλλ' ἔστω, τεθνηξόμεθα· ζῶν γὰρ τίς ἐστιν ὁ ὑπὲρ φυλακῆς νόμων ἐκλειέστατος θάνατος. Εἰ δὲ ἐκ τῆς ἡμετέρας τελευτῆς γενήσεται μηδὲν ὄφελος, οὐ μακρὰ παραπολέσθαι, καὶ ταῦτα πρᾶσβεῖν δοκοῦντας, ὡς τῶν πεμπάιτων μᾶλλον ἢ τῶν ὑπομενόντων εἶναι τὴν συμφορὰν; Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ὅσοι τὰς φύσεις μισοπονηρότατοι τῶν ὁμοφύλων, ἀσέβειαν ἡμῶν κατηγοροῦσιν ὡς, ἐν ἐσχάτῳ κινδύνῳ τῶν ὅλων σαλευόντων, ἐπιμνησθέντων ὑπὸ φιλαντίας ἰδίου τινός. Τοῖς γὰρ μεγάλοις τὰ βραχεία καὶ τοῖς κοινοῖς τὰ ἴδια ὑποστέλλειν ἀναγκαῖον, ὡς

*) Mang. legi vult: εἰς ἅπαν τὰς ἀνηκίστους παρανομίας ἀφεθῆναι.

οιχομένων ἔρρει καὶ ἡ πολιτεία. Ποῦ γὰρ ὅσιον ἢ θεμιτὸν ἄλλως ἀγωνίζεσθαι, δεικνύντας ὡς ἐσμὲν Ἀλεξανδρεῖς, οἷς ὁ περὶ τῆς καθολικωτέρας πολιτείας ἐπικρέμαται κίνδυνος τῆς Ἰουδαίων; Ἄμα γὰρ τῇ τοῦ ἱεροῦ κακάλυσει δέος, μὴ καὶ τὸ κοινὸν τοῦ ἔθνους ὄνομα συναφανισθῆναι κελεύσῃ ὁ νεωτεροποιὸς καὶ μεγαλοουργὸς ἄνθρωπος. Ἀμφοτέρων οὖν τῶν ὑποθέσεων δι' ἃς ἐστάθημεν οἰχομένων ἴσως φήσῃ τις· Τί οὖν, οὐκ ἴδειςαν ἰσχυρατεύεσθαι τὴν μετὰ ἀσφαλείας ἐπάνοδον; Πρὸς τὸν εἰποῖμι ἄν· ἼΙ οὐκ ἔχεις ἀνδρὸς εὐγενοῦς πάθος γνήσιον, ἢ οὐκ ἐνετριάφης οὐδὲ ἐνησκήθης τοῖς ἱεροῖς γράμμασιν. Ἐλπίδων εἰσὶ πλήρεις οἱ ὄντως εὐγενεῖς, καὶ οἱ νόμοι τοῖς ἐντυγχάνουσι μὴ χελλεσιν ἄκροισ ἐλπίδας ἀγαθὰς δημιουργοῦσιν. Ἴσως ἀπόπειρα ταῦτα τῆς καθεπτώσης γενεῆς ἐστὶ, πῶς ἔχει πρὸς ἀρετὴν, καὶ εἰ πεπαλεῦται φέρειν τὰ δευρὰ λογισμοῖς ἰσχυρογνώμοσιν, οὐ τροκαταπίπτουσα. Τὰ μὲν οὖν ἐξ ἀνθρώπων ἅπαντα καὶ ἔρρει καὶ ἔρρδέτω· μνέτω δὲ ἐν ταῖς ψυχαῖς ἀκαθάρτος ἢ ἐπὶ τὸν σωτήρα θεὸν ἐλπίς, ὅς πολλάκις ἐξ ἀμηνάων καὶ ἀπόρων περιέσωσθ τὸ ἔθνος.

Causae istius iussi. Helicon et Apelles.

30. Ταῦτα, ἅμα μὲν ὀλοφυρόμενοι τὰς ἀπροσδοκήτους ἀτυχίας, ἅμα δὲ καὶ παρηγοροῦντες ἑαυτοὺς ἐλπίδι μεταβολῆς γαληνοτέρας, διέξειμεν. Μικρὸν δὲ ἐπισχόντες πρὸς τοὺς ἀπαγγελαντας [*] „Τί καθ' ἡσυχίαν“ εἰπομεν „κάθῃσθε, σπινθῆρας αὐτὸ μόνον τοῖς ὡσὶν ἡμῶν ἐπιέντες, ὑφ' ὧν καιόμεθα καὶ πυρπολούμεθα, δέον προσεξηγεῖσθαι καὶ τὰ κεινηκότα τὸν Γάϊον;“ Οἱ δὲ „Τὴν μὲν ἀνωτάτω καὶ πρώτην αἰτίαν ἴσθε, ἣν καὶ πάντες ἴσα-

σιν ἄνθρωποι. Θωὸς βούλεται νομίζεσθαι, ὑπὸ ληψῆς ἰ-
 μόνους Ἰουδαίους μὴ πείσεσθαι, οἷς μῆζον οὐδὲν ἄ-
 προστρέψαιτο κακὸν ἢ λυμηγάρμενος τὴν τοῦ ἱεροῦ σεμνότη-
 τητα. Κατήχηται δέ, ὅτι καὶ πάντων ἱερῶν τῶν παντα-
 χοῦ κάλλιστόν ἐστιν, ἐξ ἀπείρων χρόνων ἀπαύστοις κα-
 ἄφριδέσει δαπάναις ὑπὲρ προσκοσμούμενον. Δίεσθαι δὲ
 καὶ φιλόνοικος ὦν σφραγίσασθαι τοῦτο εἰς ἑαυτὸν διανο-
 εῖται. Παρατέθηται δὲ νῦν μᾶλλον ἢ πρότερον ἐξ ἐπι-
 στολῆς ἣν ἔπεμψε Καπίτων. Φόρων ἐκλογεὺς ὁ Καπι-
 των ἐστὶν τῶν τῆς Ἰουδαίας, ἔχει δὲ πῶς πρὸς τοὺς ἐγ-
 χωρίους ἐγκότως. Πένης γὰρ ἀφιγμένος καὶ ἐξ ὧν νο-
 σφίξεται καὶ παρεκλέγει ποικίλον τινα καὶ πολὺν πλοῦτον
 ἠθροικῶς, εἴτα εὐλαβηθεὶς, μή τις αὐτοῦ γένηται κατηγο-
 ρία, τέχνην ἐπενόησεν ἢ διαβολαῖς τῶν ἀδικηθέντων διο-
 κρούσεται τὰς αἰτίας. Ἀφορμὴν δὲ αὐτῷ δίδωσιν ε-
 ὕπερ ἐβούλετο συντυχία τις τοιαύτη. Τὴν Ἰάμβριαν —
 πόλις δὲ ἐστὶ τῆς Ἰουδαίας ἐν ταῖς μάλιστα πολυάνθρω-
 ποῖς — τάντην μιγάδης οἰκοῦσιν, οἱ πλείους μὲν Ἰου-
 δαῖοι, ἕτεροι δὲ τινες ἀλλόφυλοι παρεισφραγέμενοι ἀπὸ
 τῶν πλησιοχώρων, οἱ τοῖς τρόπον τινα ἀνδιγενέσιν ὄν-
 τες μέτοικοι κακὰ καὶ πράγματα παρέχουσιν, ἀεὶ τι πο-
 ραλόντες τῶν πατρῶν Ἰουδαίους. Οὗτοι παρὰ τῶν
 ἐπιφοιτῶντων ἀκούοντες, ὅση σπουδῇ κέχρηται Γάβρι-
 ῆς περὶ τὴν ἰδίαν ἐκθέωσιν, καὶ ὡς ἀλλοτριώτατα διάκειται
 πρὸς ἅπαν τὸ Ἰουδαϊκὸν γένος, καιρὸν ἐπιτήδειον εὐ-
 ἐπίθαιον παρεμπιπτωκέναι νομίζοντες, αὐτοσχέδιον ἀν-
 στώσι βωμὸν εὐκαιριότητος ὕλης, πηλὸν σχηματίσαντες αἰ-
 πλίθους, ὑπὲρ τοῦ μόνον ἐπιβουλεύειν τοῖς συνοικοῦ-
 σιν· ἦδυσαν γὰρ οὐκ ἀνεξομιμένους καταλυομένων τῶν
 εἰδῶν, ὅπερ καὶ ἐγένετο. Θεασάμενοι γὰρ καὶ δυσανα-

βτήσαντες ἐπὶ τῇ τῆς ἱερᾶς χώρας τὸ ἱεροπρεπὲς ὄν-
 ρις ἀφανίζεσθαι, καθαιροῦσι συνελθόντες. Οἱ δὲ εὐ-
 ρὺς ἐπὶ τὸν Καπίωνα ἦκον, ὃς ἦν τοῦ δράματος ὄλου
 ἡμιουργός. Ἐρμαιον δὲ εὐρηκέναι νομίσας, ὅπερ ἐκ
 πολλῶν χρόνων ἀνεξήτει, γράφει Γαίῳ, διαίρων τὰ
 πράγματα καὶ μετεωρίζων. Ὁ δὲ διαγνοὺς πλουσιώτε-
 ρον καὶ μεγαλοφρονέστερόν τι ἀντὶ τοῦ πλινθίνου βωμοῦ
 οὗ κατ' ἐπήρεια ἀνασταθέντος ἐν Ἰαμνείᾳ κελεύει [*]
 ῥλοσσιαῖον ἀνδριάντα ἐπίχρυσον ἐν τῇ τῆς μητροπό-
 λως ἱερῇ καθιδρυθῆναι, συμβούλοις χρησάμενος τοῖς
 φίστοις καὶ σοφωτάτοις, Ἐλίκωνι τῷ εὐπατρίδῃ, δούλῳ
 περμολόγῳ, περιτρίμματι, καὶ Ἀπελλῆ τινι τραγηδῷ, ὃς
 κμῆ μὲν τῆς πρώτης ἡλικίας, ὡς φασιν, ἐκαπήλευσε τὴν
 ἴψαν, ἔξωρος δὲ γενόμενος ἐπὶ τὴν σκηνὴν παρῆλθεν.
 ἄλλοι δὲ σκηνοβατοῦσιν ἐμπορευόμενοι θεαταῖς καὶ θεά-
 ροις, αἰδοῦντες εἰσὶ καὶ σπιφροσύνης, ἀλλ' οὐκ ἀναισχυν-
 τίας καὶ ἀκοσμίας ἐρασταὶ τῆς ἀνωτάτω. Διὰ ταῦτα εἰς
 τὴν τοῦ συμβούλου τάξιν ὁ Ἀπελλῆς παρῆλθεν, ἵνα βου-
 ρεύσῃται Γαίῳ, μεθ' οὗ μὲν ὡς σκωπτεόν, μεθ' οὗ δὲ
 ὡς ἄσπετον· ὑπερβὰς τὰς περὶ τῶν ὄλων σκέψεις, ὡς εἰ-
 ηρηνεύεσθαι καὶ εὐνομεῖσθαι τὰ πανταχοῦ πάντα. Ὁ
 μὲν οὖν Ἐλίκων, σκορπιῶδες ἀνδράποδον, τὸν Αἰγυπτια-
 κὸν ἰὸν εἰς Ἰουδαίους ἤφιεν, ὃ δὲ Ἀπελλῆς τὸν ἀπὸ Ἀσκά-
 λωνος ἦν γὰρ ἐκεῖθεν. Ἀσκαλωνίταις δὲ ἀσύμβατός
 τις καὶ ἀκατάλλακτος δυσμένεια πρὸς τοὺς τῆς ἱερᾶς χώ-
 ρας οἰκήτορας Ἰουδαίους ἐστίν, οὓσιν ὁμόροις“. Ταῦτα
 ἀκούοντες ἐφ' ἐκάστου ῥήματος καὶ ὀνόματος ἐτιρω-
 σκόμεθα τὰς ψυχάς. Ἀλλ' οἱ μὲν καλῶν πράξεων καλοὶ
 σύμβουλοι μικρὸν ὕστερον τὰ ἐπιχειρεῖν εὐρον τῆς ἀσ-
 βελίας· ὃ μὲν ὑπὸ Γαίου σιδήρῳ δεθεῖς ἐφ' ἑτέροις αἰ-

ταῖς καὶ στρεβλούμενος καὶ τροχιζόμενος ἐκ περιτροπῆς ὡσπερ ἐν ταῖς περιοδιζούσαις νόσοις· ὁ δὲ Ἐλίκων ὑπὸ Κλαυδίου Γερμανικοῦ Καίσαρος ἀναιρεθεῖς, ἐφ' οἷς ἄλλοις ὁ φρενοβλαβῆς ἠδίκησεν. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ὕστερον ἐγένετο.

Petronius litteras de statua dedicanda scriptas exsequi iussus.

31. ἼΙ δὲ περὶ τῆς ἀναθέσεως τοῦ ἀνδριάντος ἐπιστολὴ γράφεται, καὶ οὐχ ἁπλῶς, ἀλλ' ὡς οἶόν τε ἦν περισκεμμένως εἰς ἀσφάλειαν. Κελεύει γὰρ Πετρώνιος τὰ τῆς Συρίας ἀπίσης ὑπάρχῳ, πρὸς ὃν καὶ τὴν ἐπιστολὴν ἐγγράφει, τῆς παρ' Εὐφράτην στρατιᾶς, ἣτις διάβασιν τῶν ἐσθίων βασιλέων καὶ ἐθνῶν παρεφύλαττε, τὴν ἡμίσειαν ἄγειν ἐπὶ τοὺς Ἰουδαίους, τὸν ἀνδριάντα παραπέμψουσαν, οὐχ ἵνα σεμνοποιήσῃ τὴν ἀνάθεσιν, ἀλλ' ἵνα, εἰ διακωλύει τις, εὐθύς ἀπόληται. Τί λέγεις, ὦ δέσποτα; Προβιληφῶς οὐκ ἀνεξομένους, ἀλλ' ὑπερασπιούοντας τοῖς νόμοις καὶ προαποθανομένους τῶν πατρίων πολεμοποιεῖς; Οὐ γὰρ ἔοικας δι' ἄγνοιαν ὧν εἶκός ἦν ἀποβῆσθαι τοῦ περὶ τὸ ἱερόν ἄψασθαι νεωτερισμοῦ, προμαθῶν δὲ ἀκριβῶς τὰ μέλλοντα ὡς ἤδη παρόντα καὶ τὰ γενησόμενα ὡς χειριούμενα [*] τὴν στρατιάν προσάγειν προσέταξας, ἵνα θυσίαις ἐναγέσι πρώταις καθιερωθῇ τὸ ἀφίδρυμα, σφαγαῖς ἄλλων ἀνδρῶν ὁμοῦ καὶ γυναικῶν. Ὁ μὲν οὖν Πετρώνιος τὰ ἐπισταλέντα διαναγρούς ἐν ἀμηχάνοις ἦν, οὔτε ἐναντιοῦσθαι δυνάμενος διὰ φόβον — ἦδσι γὰρ ἀφόρητον οὐ μόνον κατὰ τῶν τὰ κλεισθέντων μὴ πραξάντων, ἀλλὰ καὶ κατὰ τῶν μὴ εὐθύς — οὔτε ἐχειροῦν εὐμαρῶς· ἦδσι γὰρ ἀνθ' ἐνός θανάτου μυρίους

, ἔπειτα δυνατὸν ἦν, ἐθελήσαντας ὑπομῖναι μᾶλλον, ἢ
 ριῖδῶν τι τῶν ἀπειρημένων δρώμενον. Ἄπαντες γάρ
 Ἰθρωποὶ φυλακταὶ τῶν ἰδίων ἐθνῶν εἰσιν, διασφρόντως
 τὸ Ἰουδαῖον ἔθνος. Θεόχρηστα γὰρ λόγια τοὺς νό-
 μους εἶναι ὑπολαμβάνοντες, καὶ τοῦτο ἐκ πρώτης ἡλικίας
 μάθημα παιδουθέντος, ἐν ταῖς ψυχαῖς ἀγαλματοτρο-
 οῦσι τὰς τῶν διατραγμένων εὐκόνας. Ἐπειτα ἐναργῶς
 ἴπους καὶ μορφὰς αὐτῶν καθορῶντες ἀπὸ τοῖς λογι-
 μοῖς αὐτῶν τεθήμισι· καὶ τοὺς μὲν τιμητικῶς ἔχοντας
 ἀλογόλους αὐτῶν οὐχ ἦτιον τῶν ἰδίων ἀποδέχονται
 πολιτῶν, τοῖς δὲ * ἢ δὴ * καθαιροῦσιν ἢ χλευάζουσιν ὡς
 ολομμωτάτοις ἀπέχθονται, καὶ περιφράσει μὲν ἕκαστον
 ὦν διηγορημένων οὕτως, ὡς ἄπασαν τὴν παρ' ἀνθρώ-
 οισ, εἴτε ἐντυχίαν εἴτε εὐδαιμονίαν χρῆ καλεῖν, μηδέποτε
 ν ὑπερ παραβίασως καὶ τοῦ τυχόντος ἂν ὑπαλλάξαι-
 θαι. Ἰβριτοτέρα δὲ καὶ ἐξαίρετός ἐστιν αὐτοῖς ἄπαι-
 ν ἢ περὶ τὸ ἱερὸν σπουδή. Τακμήριον δὲ μέγιστον·
 ἴαναιος ἀπαραίτητος ὄρισται κατὰ τῶν εἰς τοὺς ἐντὸς
 περιβόλους παραλθόντων — δέχονται γὰρ εἰς τοὺς ἔξω-
 ἔρω τοὺς πανταχόθεν πάντας — τῶν οὐχ ὁμοειδῶν.
 εἰς δὴ ταῦτα ἀφορῶν ὁ Πικρῶντιος βραδὺς ἦν ἐγχειρη-
 ῆς, ὅσον τόλμημα μεγαλοφυῶτα σκεπτόμενος, καὶ
 τυγκαλέσας ὡς ἐν συνουσίᾳ τοὺς τῆς ψυχῆς ἄπαντας λο-
 γισμοὺς τὴν ἐκείνου γνώμην διηροῦναι, καὶ πάντας ἠῖρι-
 κὸν ὁμογνωμονοῦντας περὶ τοῦ μηδὲν κινῆν τῶν ἐξ ἄρχῆς
 καθωσιωμένων· πρῶτον διὰ τὸ γίνεσθαι δίκαιον καὶ ἠνω-
 τίς, ἔπειτα διὰ τὸν επικρατέστερον κληδονον, οὐκ ἐκ θεοῦ
 μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐπιηραζομένων. Ἐννοία τι αὐτὸν
 ἀεὶ τοῦ ἔθνους, ὅσον εἶπεν ἐν πολυανθρωπίᾳ, ὑπερ
 οὐκ ἐξεδίξατο, καθ' ἕνα τῶν ἄλλων ἕκαστον, μιᾶς χιόρας

τῆς ἀποκεκληρωμένης αὐτῷ μόνῳ περίβολος, ἀλλ' ὀλίγο δέω φάναι πᾶσα ἡ οἰκουμένη· κέχεται γὰρ ἀνά τε τὰ ἡπείρους καὶ νήσους ἀπάσας, ὡς τῶν αὐθιγενῶν μὴ πολλῷ τινι δοκεῖν ἐλαττοῦσθαι. Τοσαύτας μυριάδας ἐφέλλεσθαι πολεμίῳν ἄρ' οὐ σφαλερώτατον; ἀλλὰ μήποτε γένοιτο συμφρονήσαντας τοὺς ἑκασταχοῦ πρὸς ἄμυνα ἐλθεῖν, ἅμαχόν τι συμβήσεται χρῆμα; δίχα τοῦ καὶ τοῦ τὴν Ἰουδαίαν [*] κατοικοῦντας ἀπείρους τε εἶναι τὸ πλῆθος, καὶ τὰ σώματα γενναιοτάτους καὶ τὰς ψυχὰς εὐτολμοτάτους, καὶ προαποθνήσκειν αἰρουμένους τῶν πατριῶν, ὑπὸ φρονήματος, ὡς μὲν ἔνιοι τῶν διαβαλλόντων εἶποιεν ἄν, βαρβαρικοῦ, ὡς δὲ ἔχει τὸ ἀληθές, ἐλευθερίῳ καὶ εὐγενοῦς. Ἐφόβον δὲ αὐτὸν καὶ αἱ πέραν Εὐφράτου δυνάμεις· ἦδει γὰρ Βαβυλῶνα καὶ πολλὰς ἄλλας τῶν σατραπειῶν ὑπὸ Ἰουδαίων κατεχομένας, οὐκ ἀκοῇ μόνον ἀλλὰ καὶ πείρᾳ. Καθ' ἑκαστὸν γὰρ ἐνιαυτὸν ἱεροπομποὶ στέλλονται χρυσὸν καὶ ἄργυρον πλεῖστον κομίζοντες εἰς τὸ ἱερόν τὸν ἀθροισθέντα ἐκ τῶν ἀπαρχῶν, δυσβάτους καὶ ἀτριβεῖς καὶ ἀτηνύτους ὁδοὺς περαιοῦμενοι, ἀλεωφόρους εἶναι νομίζουσιν, ὅτι πρὸς εὐσέβειαν ἄγειν δοκοῦσι. Περιδεῖς οὖν, ὡς εἰκὸς ἦν, μή, πυθόμενοι τὴν καινουργομένην ἀνάθεσιν, ἐπιφοιτήσωσιν ἐξαίφνης καὶ περισχῶσιν, οἱ μὲν ἔνθεν οἱ δὲ ἔνθεν, κύκλος γενόμενος καὶ συνάψαντες ἀλλήλοις τοὺς ἐναποληφθέντας μέσους δεινὰ ἐργάσονται. Τοιοῦτοις μὲν λογισμοῖς χρώμενος ἀπώκνει. Πάλιν δὲ ὑπὸ τῶν ἐναντίων ἀνθείλκετο, „Δεσπότης“ λέγων „ἡ πρόσταξις ἐστὶ καὶ νέου καὶ ὅ τι ἀνβουληθῆ τοῦτο συμφέρον κτήνονιος, καὶ τὸ γνωσθὲν ἅπαξ ἐπιτελεσθῆναι, καὶ ἄν ἀλυσιτελέστατον ἢ καὶ φιλονομίας καὶ ἀλαζονείας γέμον, ὅς γε καὶ ὑπερπηδῆσας

ὄν ἄνθρωπον ἐν θεοῖς ἤδη γράφει ἑαυτόν. Ἐπικρέ-
 μαται δὴ μοι κίνδυνος ὁ περὶ ψυχῆς καὶ ἐναντιωθέντι καὶ
 εἰζαντι· ἀλλ' εἰζαντι μὲν, μετὰ πολέμου, καὶ τάχα ἀμφί-
 βολος καὶ οὐ πάντως ἀποβησόμενος, ἐναντιωθέντι δὲ
 ἀπαραίτητος καὶ ὁμολογούμενος ἐκ Γαΐου.“ Συνελάμ-
 βανον δὲ τῇ γνώμῃ ταύτῃ πολλοὶ τῶν συνδιεπόντων τὰ
 κατὰ Συρίαν αὐτῷ Ῥωμαίων, εἰδότες, ὅτι καὶ ἐπ' αὐτοὺς
 πρώτους αἱ ἀπὸ Γαΐου χωρήσουσιν ὄργαι καὶ τιμωραὶ,
 ὡς συναιτίους τοῦ τὸ κελευσθὲν μὴ γενέσθαι. Παρέσχε
 δὲ εἰς ἀκριβεστέραν σκέψιν ἀναχώρησιν ἢ κατασκευὴ τοῦ
 ἀνδριάντος· οὔτε γὰρ ἀπὸ τῆς Ῥώμης διεπέμψαντο —
 θεοῦ μοι προνοία δοκῶ, τὴν χεῖρα τῶν ἀδίκουμένων
 ἀφανῶς ὑπερέχοντος — οὔτε τῶν κατὰ Συρίαν, ὅς τις
 ἂν ἄριστος εἶναι δοκιμασθῆ, μετακομίζειν προσέταξεν,
 ἐπεὶ καὶ ἐν τῷ τάχει τῆς παρανομίας ταχύς ἐξήφθη ὁ
 πόλεμος. Καιρὸν οὖν σχῶν εἰς τὴν τοῦ συμφέροντος
 διάσκεψιν [*] — τὰ γὰρ αἰφνίδια καὶ μεγάλα, ὅταν
 ἀθρόα προσπέσῃ, κατακλῆ τὸν λογισμὸν — προστάττει
 τὴν κατασκευὴν ἐν τινι τῶν ὁμόρων ποιεῖσθαι. Μετα-
 πεμψάμενος οὖν ὁ Πετρῶνιος δημιουργοὺς τῶν ἐν Φοινί-
 κῃ τοὺς φρονιμωτάτους, δίδωσι τὴν ὕλην. Οἱ δὲ ἐν Σι-
 δῶνι εἰργάζονται. Μεταπέμπεται δὲ καὶ τοὺς ἐν τέλει
 τῶν Ἰουδαίων ἱερεῖς τε καὶ ἄρχοντας, ἅμα μὲν δηλώσων
 τὰ ἀπὸ Γαΐου, ἅμα δὲ καὶ συμβουλευσὼν ἀνέχεσθαι τῶν
 ὑπὸ τοῦ δεσπότητος προστατιομένων καὶ τὰ δεινὰ πρὸ
 ὀφθαλμῶν λαμβάνειν· εὐτρεπεῖς γὰρ εἶναι τῶν κατὰ Συ-
 ρίαν στρατιωτικῶν δυνάμεων τίς μαχιμωτέρας, αἱ πᾶσαν
 τὴν χώραν καταστορέσουσι νεκρῶν. Ὡς το γάρ, εἰ προ-
 μαλάξῃε τούτους, δυνήσεσθαι δι' αὐτῶν καὶ τὴν ἄλλην
 πληθύν ἅπασαν ἀναδιδάξειν, μὴ ἐναντιοῦσθαι. Γνώμης

δέ, ὡς εἰκός, διημάριε. Πληχθέντας γάρ φασιν ὑπὸ τῶν πρώτων ῥημάτων εὐθύς αὐτοὺς ἀληθοῦς κακοῦ διηγῆσει καταπλαγῆναι, καὶ ἀχανεῖς γενομένους φορὰν τινα δακρύων ὥσπερ ἀπὸ πηγῶν ἀθρόαν ἐκχεῖν, τὰ γένηα καὶ τὰς τρίχας τῆς κεφαλῆς τίλλοντας καὶ τοιαῦτα ἐπιλέγοντας. „Πολλὰ εἰσηνέγκαμεν εἰς εὐγήρων βίον οἱ λίαν εὐτυχεῖς, ἵνα, ὃ μηδεὶς πώποτε εἶδε τῶν προγόνων, ἡμῖς θεασώμεθα. Τίσιν ὀφθαλμοῖς; Ἐκκοπήσονται πρότερον μετὰ τῆς ἀθλίας ψυχῆς καὶ τῆς ἐπωδύνου ζωῆς, ἢ τοιοῦτον ὄψονται κακόν, ἀθέατον θεῶν, ἣν οὔτε ἀκούσαι θέμις, οὔτε νοῆσαι“.

Agunt Iudaei cum Petronio de iussu isto vel non exsequendo vel certe differendo.

32. Καὶ οἱ μὲν τοιαῦτα ὠλοφύροντο. Πυθόμενοι δὲ οἱ κατὰ τὴν ἱερόπολιν καὶ τὴν ἄλλην χώραν τὸ κινούμενον, ὥσπερ ἀφ' ἐνὸς συνθήματος συνταξάμενοι, τοῦ κοινοῦ πάθους τὸ σύνθημα δόντος, ἐξεληλύθεισαν ἀθρόοι, καὶ κενὰς τὰς πόλεις καὶ κώμας καὶ οἰκίας ἀπολιπόντες μιᾶ ῥύμῃ συνέτεινον εἰς Φοινίκην· ἐκεῖ γὰρ ὦν ἐτύγγανεν ὁ Πριτώνιος. Ἰδόντες δὲ τῶν Πετρωνίου τινὲς ὄχλον ἀμύθητον φερόμενον, ἐβοηδρόμον ἀπαγγέλλοντες ἵνα φυλάττηται, πόλεμον προσδοκήσαντες. Ἐτι δὲ διηγουμένων ὁ μὲν ἀφρόρητος ἦν, ἣ δὲ τῶν Ἰουδαίων πληθὺς ἕξαπιναίως ὥσπερ νέφος ἐπιστᾶσα πᾶσαν Φοινίκην ἐπέσχε, κατάπληξιν τοῖς οὐκ εἰδόσι τὴν τοῦ ἔθνους πολυανθρωπίαν ἐργασαμένη. Καὶ βοή μὲν τοσαύτη τὸ πρῶτον ἤρθη μετὰ κλαυθμῶν καὶ στεροτυπιῶν, ὡς ἂν μηδὲ τὰς ἀκοῦς τῶν παρόντων χωρεῖν τὸ μέγεθος· οὐδὲ

·αὐρ ἐπαύσατο παυσαμένων, ἀλλ' ἠσυχασάντων ἔτι συν-
 ἴχει. Ἐπιτα πρόσοδοι καὶ δεήσεις, οἷας ὁ καιρὸς ὑπέ-
 βαλλε. Διδάσκαλοι γὰρ τοῦ παρόντος αὐταὶ αἱ συμφο-
 ραί. Εἰς τάξεις δὲ ἐξ διενεμήθησαν· πρεσβυτῶν, νέων,
 παιδων, πάλιν ἐν μέρει πρεσβυτίδων, γυναικῶν τῶν ἐν
 ἡλικίᾳ, παρθένων. Ἐπεὶ δὲ ὁ Πιτρώνιος ἐξ ἀπόπτου
 κατεφάνη, πᾶσαι αἱ τάξεις [*] καθάπερ κελευσθεῖσαι
 προσπίπτουσιν εἰς ἔδαφος, ὄλολυγὴν θρηνώδη τινὰ μεθ'
 ἰκνηριῶν ἀφιεῖσαι. Παραινέσαντος δὲ ἀνίστασθαι καὶ
 προσελθεῖν ἐγγυτέρω, μολίς ἀνίσταντο, καὶ καταχεόμενοι
 πολλὴν κόριν καὶ ῥεόμενοι δακρύοις, τὰς χεῖρας ἀμφοτέ-
 ρας εἰς τὸ ὑπίσω περιελάγοντες τρόπον ἐξηγκωτισμένων
 προσήεσαν. Εἶτα ἡ γερουσία καταστᾶσα τοιάδε ἔλεξεν·
 „Λοιποὶ ἐσμεν, ὡς ὄρεσ, παραγενομένους δὲ αἰτιῶνται
 τινες ὡς πολεμίου. Ἄ δὲ ἡ φύσις ἐκάστῳ προσέειμεν
 ἀμυντήρια μέρη, χεῖρας, ἀπεστρόφαμεν, ἐνθα μηδὲν ἐρ-
 γάσασθαι δύναται· παρέχοντες αὐτῶν τὰ σώματα πρὸς
 εὐσκόπους τοῖς θέλουσιν ἀποκτεῖναι βολάς. Γυναῖκας
 καὶ τέκνα καὶ γενεάς ἐπηγαγόμεθά σοι, καὶ διὰ σοῦ
 προσπεσοῦμεθα Γαίῳ, μηδένα οἶκοι καταλιπόντες, ἵνα ἡ
 περισώσῃτε πάντας, ἡ πάντας πανωλεθρία διαφθέρῃτε.
 Πιτρώνιε, καὶ τὰς φύσεις ἐσμεν εἰρηρικοὶ καὶ τὴν προαι-
 ρεσιν, καὶ αἱ διὰ παιδοτροφίαν φιλεργίαι τοῦτο ἡμᾶς ἐξ
 ἀρχῆς ἐπαίδευσαν τὸ ἐπιτήδευμα. Γαίῳ παραλαβόντι
 τὴν ἡγεμονίαν πρῶτοι τῶν κατὰ Συρίαν ἀπάντων ἡμεῖς
 συνήσθημεν, Οὐίτελλίου τότε, παρ' οὗ διεδέξω τὴν ἐπι-
 τροπήν, ἐν τῇ πόλει διατρέβοντος, ὃ τὰ περὶ τούτων ἐκο-
 μίσθη γράμματα, καὶ ἀπὸ τῆς ἡμετέρας πόλεως εὐαγγελ-
 λουμένη πρὸς τὰς ἄλλας ἔδραμεν ἡ φήμη. Πρῶτον τὸ
 ἡμέτερον ἱερόν ἐδέξατο τὰς ὑπὲρ τῆς ἀρχῆς Γαίου θυ-

σίας, ἵνα πρῶτον ἢ καὶ μόνον ἀφαιρεθῇ τῆς θρησκείας τὸ πάτριον; Ἐξιστόμεθα τῶν πόλεων, παραχωροῦμεν τῶν οἰκιῶν καὶ κτημάτων, ἔπιπλα καὶ κτήματα καὶ κειμήλια καὶ τὴν ἄλλην ἅπασαν λείαν εἰσοίσομεν ἐκόντες· λαμβάνειν, οὐδὲν διδόναι ταῦτα νομοῦμεν. Ἐν ἀντὶ πάντων αἰτούμεθα, μηδὲν ἐν τῷ ἱερῷ γενέσθαι νεώτερον, ἀλλὰ φυλαχθῆναι τοιοῦτον, οἷον παρὰ τῶν πάππων καὶ προγόνων παρελάβομεν. Εἰ δὲ μὴ πείθομεν, παραδίδομεν ἑαυτοὺς εἰς ἀπώλειαν, ἵνα μὴ ζῶντες ἐπίδωμεν θανάτου χεῖρον κακόν. Πυνθανόμεθα πεζὰς καὶ ἵππικὰς δυνάμεις ἠντρεπίσθαι καθ' ἡμῶν, εἰ πρὸς τὴν ἀνάθεσιν ἀντιβαίημεν. Οὐδεὶς οὕτω μέμνηεν, ὡς δοῦλος ὢν ἐναντιοῦσθαι δεσπότη· παρέχομεν ἐν ἐτοίμῳ τὰς σφαγὰς ἄσμενοι, κτεινέτωσαν, ἱερευέτωσαν, κρεανομείτωσαν ἀμαχεῖ καὶ ἀναιμωτί, πάντα ὅσα κεραιτηκότων ἔργα δρᾶτωσαν. Τίς δὲ χρεία στρατιᾶς; Αὐτοὶ κατάρξομεν [*] τῶν θυμάτων οἱ καλοὶ ἱερεῖς, παραστησόμενοι τῷ ἱερῷ γυναῖκας οἱ γυναικοκτόνοι, ἀδελφούς καὶ ἀδελφὰς οἱ ἀδελφοκτόνοι, κούρους καὶ κόρας, τὴν ἄκακον ἡλικίαν, οἱ παιδοφόνται. Τραγικῶν ὀνομάτων δεῖ τοῖς τὰς τραγικὰς συμφορὰς ὑπομένουσιν. Εἴτ' ἐν μέσοις στίαιτες καὶ λουσάμενοι τῷ συγγενικῷ αἵματι — τοιαῦτα γὰρ τὰ λουτρὰ τοῖς εἰς ἕδου φαιδρνομένοις — ἀνακερασόμεθα τὸ ἴδιον ἐπικατασφάξαντες αὐτούς. Ἀποθανόντων τὸ ἐπίταγμα γινέσθω, μέμψαιτ' ἂν οὐδὲ θεὸς ἡμᾶς, ἀμφοτέρων στοχαζομένους, καὶ τῆς πρὸς τὸν αὐτοκράτορα εὐλαβείας, καὶ τῆς πρὸς τοὺς καθωσιωμένους νόμους ἀποδοχῆς. Γενήσεται δὲ τοῦτο, ἐὰν ὑπεκστῶμεν ἀβιώτου βίου καταφρονήσαντες. Ἀκοὴν ἐδεξάμεθα παλαιότητα ὑπὸ τῶν κατὰ τὴν Ἑλλάδα λογίων παραδοθεῖσαν,

οἱ τὴν τῆς Γοργόνης κεφαλὴν τοσαύτην ἔχειν δύναμιν ὠμολόγουν, ὥστε τοὺς προσιδόντας εὐθὺς λίθους καὶ πέτρους γίνεσθαι. Τοῦτο μύθου μὲν πλάσμα ἔοικεν εἶναι, τὸ δὲ ἀληθὲς αἰ μεγάλαι καὶ ἀβούλητοι καὶ μέγιστα συντυχίαι ἐπιφέρουσιν. Ὅργαὶ δεσπότην θάνατον ἀπεργάζονται, ἢ παραπλήσιόν τι θανάτῳ. Νομίζεις, ὃ μήποτε γένοιτο, παραπεμπόμενον εἰ θεύσαντό τινες τῶν ἡμετέρων εἰς τὸ ἱερὸν τὸν ἀνδριάντα, οὐκ ἂν εἰς πέτρον μεταβαλεῖν; παγέντων μὲν αὐτοῖς τῶν ἄρθρων, παγέντων δὲ τῶν ὀφθαλμῶν, ὡς μηδὲ κινηθῆναι δύνασθαι, ὅλου δὲ τοῦ σώματος τὰς φυσικὰς κινήσεις μεταβαλόντος καθ' ἕκαστον τῶν ἐν τῇ κοινῶν μερῶν αὐτοῦ; Τελευταίαν δέησιν, ὦ Πιερῶνις, ποιησώμεθα δικαιοτάτην. Οὐ φράμην μὴ δεῖν τὰ κελευσθέντα δρᾶν, ἀλλ' ἀναχώρησιν αἰτούμεθα προσικτεύοντες, ἵνα πρῶσβείαν ἐλόμενοι πέμψωμεν τὴν ἐντενξομένην τῷ δεσπότῃ. Τόχα που πρῶσβευσάμενοι πείσομεν, ἢ περὶ θεοῦ τιμῆς πῶς διεξελθόντες, ἢ περὶ νομίμων ἀκαθαιρέτων φυλακῆς, ἢ περὶ τοῦ μὴ πᾶντων καὶ τῶν ἐν ἐσχατιαῖς ἐθνῶν, οἷς τετήρηται τὰ πάτρια, ἔλαττον ἐνέγκασθαι, ἢ περὶ ὧν πάππος αὐτοῦ καὶ πρόπαππος ἔγνωσαν, ἐπισφραγιζόμενοι τὰ ἡμέτερα ἔθνη μετὰ πάσης ἐπιμελείας. Ἴσως ταῦτα ἀκούων ἔσται μαλακώτερος. Οὐκ ἐν ὁμοίῳ μένουσιν αἰ γνῶμαι τῶν μεγάλων, αἰ δὲ σὺν ὀργῇ καὶ τάχιστα κάμνουσι. Διαβεβλήμεθα, τὰς διαβολὰς ἐπίτρεψον ἰάσασθαι. Ἀκρίτους καταγνωσθῆναι χαλεπὸν. Ἄν δὲ μὴ πείσωμεν, τί λοιπὸν ἐμποδῶν ἔστιν ἢ ταῦτα ἢ καὶ [*] νῦν διανοῆ πριάττων; Ἔως οὐ πεπρῶσβεύμεθα, μὴ ἀποκόψῃς τὰς ἀμελῆους ἐλπίδας μυριάδων τοσοῦτων, αἷς οὐχ ὑπὲρ κέρδους, ἀλλ' ὑπὲρ εὐσεβείας ἔστιν ἡ σπουδὴ — καίτοι γὰρ

ἡμάρτομεν τοῦτο εἰπόντες· τί γὰρ ἂν εἴη κέρδος λυσι-
τελέστερον ὀσιότητος ἀνθρώποις;“

Petronius benevole et caute rem ad Caium defert.

33. Ταῦτα δὲ διεξήεσαν ὑπ' ἀγωνίας καὶ περιπα-
θήσεως ἄσθματι πολλῷ, κεκομμένῳ τῷ πνεύματι· ῥεόμε-
νοι γὰρ κατὰ μελῶν ἀπάντων ἰδρῶτι, μετὰ φορᾶς ἀπαύ-
στων δακρύων, ὡς ἤδη συναλγεῖν τοὺς ἀκούοντας, καὶ τὸν
Ἱστρώιον — ἔστι γὰρ καὶ τὴν φύσιν εὐμενῆς καὶ ἡμε-
ρος — ὑπὸ τῶν λεχθέντων καὶ ὀρωμένων σννηρηπᾶσθαι·
ἐδόκει γὰρ αὐτῷ καὶ τὰ λεγόμενα εἶναι δικαιοτάτα καὶ
οἰκτρά τις ἢ τῶν ὀρωμένων περιπάθησις. Ἐπεξανάστας
δὲ μετὰ τῶν συνίδρων ἐβουλεύετο τὰ πρακτέα, καὶ εἴωρα
τοὺς μὲν πρό μικροῦ παντάπασιν ἐναντιομένους ἐπαμ-
φοτερίζοντας, τοὺς δὲ ἐνδοιαστὰς ἐπιρρόεποντας ἤδη τῷ
πλείονι μέρει πρὸς ἔλεον· ἐφ' οἷς ἤδετο, καίτοι τὴν φύσιν
εἰδὼς τοῦ προεσιῶτος καὶ ὡς εἴη ἀπαραίτητος ὀργήν.
Ἄλλ' εἶχέ τινα καὶ αὐτός, ὡς ἔοικεν, ἐνάσματα τῆς Ἰου-
δαϊκῆς φιλοσοφίας ἅμα καὶ εὐσεβίας, εἶγες καὶ πάλαι
προμαθῶν ἕνεκα τῆς περὶ παιδείαν σπουδῆς, εἴτε καὶ
ἄφ' οὗ τῶν χωρῶν ἐπετρόπευσεν, ἐν οἷς Ἰουδαῖοι καθ'
ἐκάστην πόλιν εἰσὶ παμπληθεῖς, Ἀσίας τε καὶ Συρίας,
εἴτε καὶ τὴν ψυχὴν οὕτω διατεθεῖς, ἀντηκόω καὶ ἀντοκω-
λεύεστω καὶ ἀντομαθεῖ τιμὴ πρὸς τὰ σπουδῆς ἄξια φύσει.
Τοῖς δὲ ἀγαθοῖς ἀγαθὰς ὑπηχεῖν ἔοικε γνώμας ὁ θεός,
δι' ὧν ὠφελούντες ὠφληθήσονται· ὅπερ καὶ ἐκείνω
συνέβη. Τίνες οὖν ἦσαν αἱ γνώμαι; Μὴ κατεπιέγειν
τοὺς δημιουργούς, ἀλλ' ἀναπεθεῖν εὐ τετραχνητευμένον
ὑπεργάσασθαι τὸν ἀνδριάντα, στοχαζομένους, καθ'
ὅσον ἂν οἶόν τε ἢ, μὴ ἀπολειφθῆναι τῶν διωγομασμένων

ἀρχετύπων, εἰς πλεονος χρόνου μῆκος· ἐπειδὴ τὰ μὲν αὐτοσχέδια φιλεῖ πως ἐπιτέμνεσθαι, τὰ δὲ σὺν πόνοι καὶ ἐπιστήμῃ μῆκος χρόνων ἐπιζητεῖν. Ἴν δὲ ἤτήσαντο πρεσβείαν, οὐκ ἐπιτρέπιν· ἀσφαλές γὰρ οὐκ εἶναι. Τοῖς βουλομένοις ἐπὶ τὸν πάντων ἡγεμόνα καὶ δεσπότην ἐκκαλεῖσθαι τὰ πράγματα μὴ ἐναντιοῦσθαι. Τῷ πλήθει μήτε ὁμολογεῖν, μήτε ἀρνεῖσθαι· ἐκάτερον γὰρ φέρειν κίνδυνον. Ἐπιστέλλειν [*] Γαίῳ, μηδὲν μὲν τῶν Ἰουδαίων κατηγοροῦντα, μὴ δηλοῦντα δὲ ἐπ' ἀληθεία τὰς ἰκετείας καὶ ἀντιβολίας αὐτῶν, καὶ τῆς περὶ τὴν ἀνάθεσιν βραδυτήτος αἰτιᾶσθαι, τὸ μὲν τι τὴν κατασκευὴν χρόνου μεμετρημένου δεομένην, τὸ δὲ τι καὶ τὸν καιρὸν διδόντα μεγάλας ἀφορμὰς εἰς ἀναβολὰς εὐλόγους, αἷς συνωινέσθαι οὐκ ἴσως, ἀλλ' ἀναγκαῶς καὶ αὐτὸν Γαίον. Ἐν ἀκμῇ μὲν γὰρ τὸν τοῦ σίτου καρπὸν εἶναι καὶ τῶν ἄλλων ὅσα σπαρτά, δεδιέναι δὲ μὴ κατὰ ἀπόγνωσιν τῶν πατρῶων ἀνθρώποι καὶ τοῦ ζῆν καταφρονοῦντες ἢ δηλώσωσι τὰς ἀρούρας ἢ ἐμπρήσωσι τὴν σταχυηφόρον, ὄρεβλην καὶ πεδιάδα, φυλακῆς δὲ χρήζειν εἰς ἐπιμελεστέραν τῶν καρπῶν συγκομιδὴν, οὐ μόνον τῶν σπειρομένων, ἀλλὰ καὶ ὧν ἡ δένδροφόρος παρέχει. Διέγνωκα μὲν γὰρ, ὡς λόγος, πλεῖν εἰς Ἀλεξάνδρειαν τὴν πρὸς Αἰγύπτῳ· πωλείγει δὲ οὐκ ἀξιώσει τοσοῦτος ἡγεμὼν διὰ τὸ τοὺς κινδύνους καὶ διὰ τὸ πλῆθος τοῦ παραπέμποντος στόλου, καὶ ἅμα διὰ τὴν ἐπιμέλειαν τοῦ σώματος, ἧ δὴ πάντα γίνονται ῥύως τὸν δι' Ἀσίας καὶ Συρίας κύκλον περιηιουμένων. Δυνήσεται γὰρ καθ' ἐκάστην ἡμέραν καὶ πλεῖν καὶ ἀποβαίνειν, καὶ μάλιστα τὰς πλείστας ναῦς ἐπαγόμενος μακράς, ἀλλ' οὐχ ὀλκάδας, αἷς ὁ παρὰ γῆν πλοῦς ἀνυσιμώτερος, ὡς ταῖς φορτίσι διὰ πωλάγους ἐστίν. Ἀναγκαῖον οὖν

καὶ χιλὸν κτηνέσι καὶ τροφὰς ἀφθόρους ἐν ἀπάσαις ταῖς Συριακαῖς πόλεσιν ἡντρεπίσθαι, καὶ μάλιστα ταῖς παράλοις. Ἀφίξεται γὰρ παμπληθὴς ὄχλος καὶ διὰ γῆς καὶ διὰ θαλάττης, οὐ μόνον ἀπ' αὐτῆς Ῥώμης καὶ Ἰταλίας ἀναστάς, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῶν ἐξῆς ἄχρι Συρίας ἐπικρατειῶν ἐπηκολουθηκώς, ὁ μὲν τῶν ἐν τέλει, ὁ δὲ καὶ στρατιωτικῶς, ἰππέων, πεζῶν, τῶν ἐν ταῖς ναυσίν, ὁ καὶ οἰκετικὸς οὐκ ἀποδέων τοῦ στρατιωτικοῦ. Δεῖ δὲ χορηγιῶν οὐ πρὸς τὰ ἀναγκαῖα συμμεμετρημένων * αὐτὸ * μόνον, ἀλλὰ καὶ πρὸς περιττὴν δαψίλειαν, ἣν ἐπιζητεῖ Γάϊος. Τούτοις ἐὰν ἐντύχη τοῖς γράμμασιν, ἴσως, πρὸς τῷ μὴ δυσχερᾶναι, καὶ τῆς προνοίας ἡμᾶς ἀποδέξεται, ὡς ποιησαμένους τὴν ὑπέρθεσιν, οὐ χάριτι τῶν Ἰουδαίων, ἀλλ' ἐνεκα τῆς τῶν καρπῶν συγκομιδῆς.

Caius iratus Petronio respondet.

34. Ἀποδεξαμένων δὲ τὴν ἐπίνοιαν τῶν συνέδρων κελεύει γράφεισθαι τὰς ἐπιστολάς, καὶ ἐχειροτόνει τοὺς διακομιοῦντας ἄνδρας εὐζώνους, ἐθάδας δὲ καὶ τῶν κατὰ τὰς ὁδοιπορίας ἐπιτομῶν. Καὶ οἱ μὲν ἤγοντες ἀνέδοσαν τὰς ἐπιστολάς. Ὁ δὲ ἔτι μὲν ἀναγινώσκων [*] διώδει, καὶ μεστὸς ἦν ὀργῆς ἐφ' ἐκάστῳ σημειούμενος. Ὡς δὲ ἐπαύσατο, συνεκρότει τὰς χεῖρας, „Εὐ, Πετρῶνιε“, φάσκων, „οὐκ ἔμαθες ἀκούειν ἀντοκράτορος· αἱ ἐπάλληλοί σε ἀρχαὶ πεφυσήκασιν. Ἄχρι τοῦ παρόντος οὐδὲ ἀκοῇ γνωρίζειν μοι δοκεῖς Γάϊον, οὐκ εἰς μακρὰν αὐτοῦ πείραν ἔξεις. Μέλει μὲν γάρ σοι τῶν Ἰουδαϊκῶν νομίμων, ἐχθίστου μοι ἔθρους, ἀλογεῖς δὲ τῶν ἀρχοντος ἡγεμονικῶν προστάξεων. Ἐφοβήθης τὸ πλῆθος· εἴτα οὐ παρήσαν αἱ στρατιωτικαὶ δυνάμεις, ἃς δέδιδεν ἔθνη τὸ

εἴωα καὶ ἡγεμόνες αὐτῶν Παρθυαῖοι; Ἀλλ' ἠλέησας· εἶτα οἰκτῶ μᾶλλον ἐνέδωκας ἢ Γαίῳ; Προφασίζου τῶν ἄμητον, τὸν ἀπροφάσιστον οὐκ εἰς μακρὰν ἐνδεξόμενος αὐτὸς τῇ κεφαλῇ. Συγκομιδὴν αἰτιῶ καρπῶν καὶ τὰς εἰς τὴν ἡμετέραν ἀφίξιν παρασκευάς. Εἰ γὰρ ἀφορία παντελῆς ἐπέσχε τὴν Ἰουδαίαν, οὐκ ἦσαν αἱ πλησιόχωροι τοσαῦται καὶ οὕτως εὐδαιμόνες ἱκαναὶ χορηγεῖν τὰ ἐπιτήδεια καὶ τὴν μιᾶς ἔκδειαν ἀναπληρῶσαι; Ἀλλὰ τί προανίσταμαι τῶν χειρῶν; τί δέ μου τῆς γνώμης προαισθάνονται τινες; Ὁ μέλλον τὰ ἐπίχειρα καρποῦσθαι, γνωσκέτω πρῶτος ἐξ ὧν ἂν πάθοι. Παύομαι λέγων· φρονῶν δέ οὐ παύσομαι“. Καὶ μικρὸν ὅσον ἐπισχῶν τιπὶ τῶν πρὸς ταῖς ἐπιστολαῖς ὑπέβαλε τὰς πρὸς Πιτρῶνιον ἀποκρίσεις, ἐπαινῶν αὐτόν, ὅσα τῷ δοκεῖν, εἰς τὸ προμηθεῖς καὶ τὴν τοῦ μέλλοντος ἀκριβῆ περίσκεψιν· σφόδρα γὰρ τοὺς ἐν ἡγεμονίαις εὐλαβεῖτο, τὰς πρὸς ἰσχυροποιΐαν ἀφορμὰς ὁρῶν ἔχοντας ἐν ἐτοιμίῳ, καὶ μάλιστα τοὺς ἐν ταῖς μεγάλαις, καὶ μεγάλοις ἐπιτάττοντας στρατοπέδοις, ἥλικα τὰ πρὸς Εὐφράτη κατὰ Συρίαν ἐστίν. Θεραπέων οὖν τοῖς ὀνόμασι καὶ γράμμασιν ἄχρι καιροῦ τὸ ἔγκοτον ἐπεσκίαζε, βαρύνητις ὧν. Εἶτα ἐπὶ πᾶσι γράφει κελεύων μηδενὸς οὕτω φροντίζειν ἢ τοῦ θῆτον ἀναθεῖναι τὸν ἀνδριάντα· καὶ γὰρ ἤδη τὰ θέρη τὴν εἶτε πιθανήν, εἶτε ἀληθῆ πρόφασιν συγκεκομισθαι δύρασθαι.

Herodes Agrippa in rem implicatus.

35. Μει' οὐ πολὺ μέντοι παρῆν Ἀγρίππας ὁ βασιλεύς, κατὰ τὸ εἰωθὸς ἀσπασόμενος Γαίῳ. Ἰιδεὶ δὲ ἄπλως οὐδὲν οὕτ' ὧν ἐπεστάλκει ὁ Πιτρῶνιος, οὕτ' ὧν

ὁ Γάϊος ἢ πρότερον ἢ ὕστερον. Ἐτεκμαίρετο δὲ διὰ τῆς οὐκ ἐν τάξει κινήσεως καὶ τῆς τῶν ὀμμάτων ταραχῆς ὑποτυφομένην ὀργήν, καὶ ἀνεσκόπει καὶ διηρεύνα ἑαυτὸν πάντη καὶ πρὸς πάντα μικρά τε αὐτῶν καὶ μεγάλα τὸν λογισμὸν ἀποτείνων, μή τι δέδρακεν ἢ εἶπεν ὧν οὐ χρῆ. Ὡς δὲ συνόλως οὐδὲν εὗρισκεν, ἐτόπασεν, ὅπερ ἦν εἰκός, ἐτέροις τισὶ πικραίνεσθαι. Πάλιν δὲ ὅταν ὑποβλεπόμενον εἶδε καὶ τετακότα τὰς ὄψεις πρὸς μηδένα τῶν παρόντων ἢ μόνον ἐπ' αὐτόν, ἐδεδίει, [*] καί, πολλάκις ἔρρεσθαι διαροηθεῖς, ἐπέσχε, τοιοῦτον λαμβάνων τὸν λογισμὸν. „Ἴσως τὴν ἀπειλὴν πρὸς ἐτέρους οὕσαν αὐτὸς ἔλξω, περιεργίας ὁμοῦ καὶ προπετείας καὶ θράσους ὑπόληψιν ἐξενεγκάμενος.“ Ἐπτοημένον δὲ οὖν καὶ ἀποροῦντα θεασάμενος αὐτὸν Γάϊος — ἦν γὰρ δεινὸς ἐκ τῆς φανεραῆς ὄψεως ἀφανὲς ἀνθρώπου βούλημα καὶ πάθος συνιδεῖν — „Ἀπορεῖς“, εἶπεν, „Ἀγρίππα; Παύσω σε τῆς ἀπορίας. Ἐπὶ τοσοῦτόν μοι χρόνον συνδιατρίψας ἠγνόησας, ὅτι οὐ τῇ φωνῇ μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῖς ὀμμασι φθέγγομαι, μᾶλλον ἢ οὐχ ἦντον ἕκαστα διασημαίνων; Οἱ καλοὶ σου καὶ ἀγαθοὶ πολῖται, παρ' οἷς μόνοις ἐξ ἅπαντος ἀνθρώπων γένους θεὸς οὐ νομίζεται Γάϊος, ἤδη μοι δοκοῦσι καὶ θανατᾶν ἀφηριάζοντες, ἐμοῦ κελεύσαντος ἐν τῷ ἱερῷ Διὸς ἀνδριάντα ἀνατεθῆναι, πανδημεὶ συνταξάμενοι τῆς πόλεως καὶ τῆς χώρας ὑπεξῆλθον, πρόφασιν ἰκετεύσοντες, τὸ δὲ ἀληθὲς ἐναντία τοῖς προστεταγμένοις ἐργασόμενοι.“ Μέλλοντος δὲ προσεπιφέρειν ἕτερα, ὑπ' ἀγωνίας παντοδαπᾶς χρόας ἐνήλλαττεν, ἐν ταύτῃ γινόμενος αἰμωπός, ὠχρός, πελιδνός. Ἴδῃ δὲ καὶ ἀπὸ κεφαλῆς ἄκρας μέχρι ποδῶν φρίκη κατέσχητο, τρόμος τε καὶ σεισμὸς πάντα αὐτοῦ τὰ μέρη καὶ τὰ μέλη συνεκύνκα, χαλωμένων

ε καὶ ἀνιεμένων τῶν σωματικῶν τόνων περὶ ἑαυτὸν κατέρχεται, καὶ τὰ τελευταῖα παρεθείς μικροῦ κατέπεσεν, οὐ μὴ τῶν παρεστώτων τινὲς ὑπέλαβον αὐτόν· καὶ κελυφθέντες φοράδην οἴκαδε κομίζουσιν, οὐδενὸς συναισθητόμενον ὑπὸ κάρου τῶν ἀθρόον κατασκηψάντων κακῶν. Ο μὲν οὖν Γάϊος ἔτι μᾶλλον ἐξετραχύνθη, τὸ κατὰ τοῦ ἔθνους μῖσος ἐπιτείνων. „Εἰ γὰρ Ἀγρίππας“, ἔφρασκεν, „ὁ συνηθέστατος καὶ φίλτατος καὶ τοσαύταις ἐνδεδεμένος εὐεργεσίαις, ἤττηται τῶν ἐθῶν, ὡς μηδὲ ἀκοήν ἀνεχθεῖν τὴν κατ' αὐτῶν, ἀλλ' ὑπ' ἐκλύσεως μικροῦ καὶ τελεντήσῃ, τί χρὴ περὶ τῶν ἄλλων προσδοκᾶν, οἷς μηδεμίαν πρόσεστιν ὀλκὸς δύναμις εἰς τὸ ἐναντίον;“ Ὁ δὲ Ἀγρίππας, τὴν μὲν πρώτην ἡμέραν καὶ τὸ πλεῖστον μέρος τῆς ὑστεραίας ὑπὸ κάρου πιεσθεὶς βαθέος, οὐδὲν ἐγνώριζε τῶν ὄντων. Περὶ δὲ δείλην ἑσπέραν μικρὸν ὅσον τὴν κεφαλὴν ἐπάρας καὶ βεβαραμένους τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐπὶ βραχὺ μόλις διοίξας, ἀμυραῖς καὶ ἀγλυώδεσι ταῖς ὄψεσι τοὺς ἐν κύκλῳ παρεθεῖτο, μήπω γνωρίζειν δυνάμενος ἐπ' ἀκριβὲς τὰς ἐκάστων ιδέας. Πάλιν δὲ ὑπνεχθεὶς εἰς ὕπνον ἠρέμει τῆς προτέρας ὑγιαινοτέρας καταστάσει χρώμενος, ὡς ἐνῆν ἐκ τε τῆς ἀναπνοῆς καὶ ἐκ τῆς περὶ τὸ σῶμα σχέσεως τεκμήρασθαι. [*] Περιαναστὰς δὲ ὑστερον ἐπυνθάνετο· „Ποῦ τανῦν εἰμί; μήτι παρὰ Γαίῳ; μὴ καὶ αὐτὸς πάρεστιν ὁ δεσπότης;“ Ἀποκρινάμενον δὲ· „Θάρρει, παρὰ σαντιῷ διατρέβεις, Γάϊος οὐ πάρεστιν. Ἰκανῶς ἠρέμησας εἰς ὕπνον. Ἄλλ' ἐπιστραφεὶς καὶ μετωρίσας σεαυτὸν τὸν ἀγκῶνα πῆξον, γνώρισόν τοὺς παρόντας· ἴδιοι πάντες εἰσί, φίλων καὶ ἀπελευθέρων καὶ οἰκτιῶν οἱ μάλιστα τιμῶντες καὶ ἀντιτιμώμενοι.“ Ὁ δὲ — νήφειν γὰρ ἤρχετο — καθεώρα

τὸ παρ' ἐκάστῳ συμπαθές. Καὶ κελεισάντων τοὺς πολλοὺς μεταστῆναι τῶν ἰατρῶν, ἵνα δι' ἀλειμμαίων καὶ τροφῆς καιρίου τὸ σωματίον ἀνακτήσῃται, „Πάνυ γὰρ“ εἶπε „φροντιστέον ὑμῶν ἐπιμελστέρας τῆς εἰς ἐμέ διαίτης; οὐ γὰρ ἔξαρχεῖ μοι τῷ βαρυδαίμονι λιμὸν ἀκέσασθαι διὰ ψιλῆς καὶ εἰς εὐτέλειαν ἀπηκριβωμένης τῆς τῶν ἀναγκαιῶν χρήσεως; Οὐδ' αὐτὰ δὴ ταῦτα προσηκάμην ἄν, εἰ μὴ ἔνεκα τελευταίας βοηθείας, ἣν ὄνειροπολεῖ μου ἡ διάνοια, τῷ ταλαιπώρῳ ἔθνει παρασχεῖν.“ Καὶ ὁ μὲν δεδακρυομένος καὶ ἀναγκοφαγῶν δίχα προσοπήματος, οὐδὲ κράματος προσενεχθέντος ἠγέσχετο, ἀλλ' ὕδατος ἀπογευσάμενος, „Ἀπέχει μὲν“, εἶπεν, „ἡ τάλαινα γαστήρ ὃ ἀπῆτει δάνειον. Ἐμοὶ δὲ τί προσήκει ποιεῖν ἢ δεῖσθαι Γαΐου περὶ τῶν ἐνεστώτων;“

Litterae Agrippae ad Caium supplices. (36-41.)

36. Καὶ δέλτον λαβὼν ταῦτα ἐπιστέλλει· „Τὴν μὲν κατ' ὄψιν ἔντευξιν, ᾧ δέσποτα, φόβος με καὶ αἰδῶς ἀφείλοντο· ὁ μὲν ἀπειλὴν ἐκτρέπόμενος, ἡ δὲ τῷ μεγέθει τοῦ περὶ σὲ ἀξιώματος καταπλήττουσα. Γραφὴ δὲ μνηύσει μου τὴν δέησιν, ἣν ἀνθ' ἰκετηρίας προτείνω. Πᾶσιν ἀνθρώποις, αὐτοκράτορ, ἐμπέφυκεν ἔρωσ μὲν τῆς πατρίδος, τῶν δὲ οἰκείων νόμων ἀποδοχή· καὶ περὶ τούτων οὐδεμιᾶς ἐστὶ σοι χρεία διδασκαλίας, ἐκθύμως μὲν στέρογοντι τὴν πατρίδα, ἐκθύμως δὲ τὰ πάτρια τιμῶντι. Καλὰ δὲ ἐκάστοις, εἰ καὶ μὴ πρὸς ἀλήθειαν ἐστὶ, διαφαίνεται τὰ οἰκεία· κρίνουσιν γὰρ αὐτὰ οὐ λογισμῷ μᾶλλον ἢ τῷ τῆς εὐνοίας πάθει. Γεγένημαι μὲν, ὡς οἶδας, Ἰουδαῖος. Ἔστι δὲ μοι Ἰεροσόλυμα πατρίς, ἐν ἣ ὁ τοῦ ἐπίστου θεοῦ νεὼς ἅγιος ἴδρυται. Πάππων δὲ καὶ προ-

γένων βασιλείων ἔλαχον, ὧν οἱ πλείους ἐλέγοντο ἀρχιε-
 ρεῖς, τὴν βασιλείαν τῆς ἱερουσάλυμης ἐν δευτέρᾳ τάξει τιθέ-
 μενοι καὶ νομίζοντες, ὅτι θεὸς ἀνθρώπων διαφέρει κατὰ
 τὸ κρεῖττον, τοσοῦτον καὶ βασιλείας ἀρχιερωσύνην· τὴν
 μὲν γὰρ εἶναι θεοῦ θεράπειαν, τὴν δὲ ἐπιμέλειαν ἀν-
 θρώπων. Ἐθνεὶ δὴ τοιοῦτον προσκεκληρωμένος καὶ πα-
 τρίδι καὶ ἱερῶν, δέομαι ὑπὲρ ἀπάντων· τοῦ μὲν ἔθνους,
 ἵνα μὴ τὴν ἐναντίαν δόξαν ἐξενέγκηται τῆς ἀληθείας, εὐ-
 σεβεστάτα καὶ ὀσιώτατα διακείμενον [*] ἐξ ἀρχῆς πρὸς
 ἅπαντα τὸν ὑμέτερον οἶκον. Ἐν οἷς γὰρ ἐφείται καὶ
 ἔξεστι μετὰ νόμων εὐσεβεῖν, οὐδενὸς οὔτε τῶν Ἀσιασίων
 οὔτε τῶν ἐν Εὐρώπῃ λείπεται τὰ παρὰπαν, εὐχαῖς, ἀνα-
 θυμάτων κατασκευαῖς, πλήθει θυσιῶν, οὐ μόνον ἐν ταῖς
 κατὰ τὰς δημοτελεῖς ἑορταῖς ἀναγομέναις, ἀλλὰ καὶ ἐν
 ταῖς καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἐντελεχέσιν, ἐξ ὧν οὐ στόματι
 καὶ γλῶσση μνηνοῦσι τὸ εὐσεβεῖς μᾶλλον ἢ ψυχῆς ἰρα-
 νοῦς βουλευμάσιν, οἱ μὴ λέγοντες, ὅτι φιλοκαίσαρες εἶ-
 σιν, ἀλλ' ὄντες ὄντως. Περὶ δὲ τῆς ἱεροπόλεως τὰ προσ-
 ἤκοντά μοι λεκτέον. Αὕτη, καθάπερ ἔφη, ἐμὴ μὲν ἐστὶ
 πατρίς, μητρόπολις δὲ οὐ μιᾶς χώρας Ἰουδαίας, ἀλλὰ
 καὶ τῶν πλείστων, διὰ τὰς ἀποικίας ἃς ἐξέπεμψεν ἐπὶ
 καιρῶν εἰς μὲν τὰς ὁμόρους Αἴγυπτον, Φοινίκην, Συρίαν
 τὴν τε ἄλλην καὶ τὴν Κοίλην προσαγορευομένην, εἰς δὲ τὰς
 πόρρω διαρκισμένας, Παμφυλίαν, Κιλικίαν, τὰ πολλὰ τῆς
 Ἀσίας ἄχρι Βιθυνίας καὶ τῶν τοῦ Πόντου μυχῶν, τὸν
 αὐτὸν τρόπον καὶ εἰς Εὐρώπην, Θρᾷκίαν, Βοιωτίαν,
 Μακεδονίαν, Αἰτωλίαν, τὴν Ἰτικίην, Ἄργος, Κόρινθον,
 τὰ πλεῖστα καὶ ἄριστα Πελοποννήσου. Καὶ οὐ μόνον
 αἱ ἡπείροι μυσταὶ τῶν Ἰουδαϊκῶν ἀποικιῶν εἰσιν, ἀλλὰ
 καὶ νήσων αἱ δοκιμώταται, Εὐβοία, Κύπρος, Κρήτη.

Καὶ σιωπῶ τὰς πέραν Εὐφράτου. Πᾶσαι γάρ, ἔξω μέ-
 ρους βραχέος, Βαβυλῶν καὶ τῶν ἄλλων σατραπειῶν αἱ
 ἀρετώσαν ἔχουσι τὴν ἐκ κίχλη γῆν, Ἰουδαίους ἔχουσιν
 οἰκίτορας. Ὡστε, ἂν μεταλάβῃ σου τῆς εὐμειρίας ἢ ἐμῆ
 πατρίς, οὐ μία πόλις, ἀλλὰ καὶ μυρία τῶν ἄλλων ἐνεργε-
 τοῦνται καθ' ἕκαστον κλίμα τῆς οἰκουμένης ἰδουθεῖσαι,
 τὸ Εὐρωπαϊον, τὸ Ἀσιανόν, τὸ Αἰθιοκόν, τὸ ἐν ἠπείροις,
 τὸ ἐν νήσοις, παράλον τε καὶ μεσόγειον. Ἀρμόττει δέ
 σου τῷ μεγέθει τῆς τοσαύτης τύχης, διὰ τῶν εἰς μίαν
 πόλιν ἐνεργεσιῶν μυρίας ἄλλας συνενεργετεῖν, ὅπως διὰ
 πάντων τῶν τῆς οἰκουμένης μερῶν ἄδηταί σου τὸ κλέος
 καὶ οἱ μετ' εὐχαριστίας ἔπαινοι συνηχῶνται. Φίλων
 ἐνίων πατρίδας ὅλης τῆς Ῥωμαϊκῆς ἡξίωσας πολιτείας,
 καὶ γεγονάσιν οἱ πρό μικροῦ δοῦλοι δεσπότες ἐτέρων·
 καὶ τῶν ἀπολελειμμένων τῆς χάριτος μᾶλλον ἢ οὐχ ἦττον
 οἱ δι' οὓς γέγονεν ἔδονται. Καὶ ἐγὼ τίς εἰμι τῶν εἰδό-
 των μὲν ὅτι δεσπότην ἔχω καὶ κύριον, κεκριμένων δὲ ἐν
 τῇ τάξει τῶν ἐταίρων, ἀξιωματος μὲν ἕσχα οὐ πολλῶν
 [*] ὑστερος, εὐνοίας δὲ οὐδενὸς δεύτερος, ἵνα μὴ λέγω
 πρῶτος. Διὰ τε τὸ περικεῖναι καὶ διὰ τὸ πλῆθος τῶν
 ἐνεργεσιῶν, αἷς με κατεπλούτισας, θαρσύνσας ἂν ἴσως
 αἰτήσασθαι τῇ πατρίδι καὶ αὐτός, εἰ καὶ μὴ τὴν Ῥωμαϊ-
 κὴν πολιτείαν, ἐλευθερίαν γοῦν ἢ φόρων ἀφεσιν, οὐδὲν
 ἀπετόλμησα τοιοῦτον αἰτήσασθαι, τὸ δὲ φορητότα-
 τον, χάριν σοὶ μὲν ἀξιῖμον δοῦναι, τῇ δὲ πατρίδι λαβεῖν
 ὠφελιμωτάτην. Τί γάρ ἂν γένοιτο εὐμειρίας ἡγεμόνος
 ὑπηκόοις ἄμεινον ἀγαθόν; Ἐν Ἱεροσολύμοις πρῶτον,
 αὐτοκράτορ, ἠγγέλη σοὶ ἡ εὐκαταία διαδοχὴ, καὶ ἀπὸ τῆς
 Ἱεροπόλεως ἐπὶ τὰς παρ' ἑκάτερα ἠπείρους ἐχώρισεν ἡ
 φύμη. Τῆς προνομίας καὶ διὰ τοῦτο πηγάζει ἔστιν

ἰξία παρὰ σοί. Καθάπερ γὰρ ἐν ταῖς συγγενείαις οἱ
 πρεσβύτατοι παῖδες τυγχάνουσι πρεσβείων, ὅτι πρῶτοι
 τὸ πατρός καὶ μητρός ὄνομα τοῖς γονεῦσιν ἐφήμισαν·
 τὸν αὐτὸν τρόπον, ἐπειδὴ τῶν ἀνατολικῶν πρώτη πόλις
 αὕτη σε προσεῖπεν αὐτοκράτορα, δικαία τυγχάνειν πλει-
 ὄνων ἐστὶν ἀγαθῶν, εἰ δὲ μή, τῶν γούν ἴσων. Τοσαῦ-
 τα δικαιολογηθεῖς καὶ δεηθεῖς ἅμα περὶ τῆς πατρίδος,
 εἴμι τὸ τελευταῖον ἐπὶ τὴν τοῦ ἱεροῦ δέησιν. Τοῦτο,
 Γαίε δέσποτα, τὸ ἱερόν χειροκμητον οὐδεμίαν ἐξ ἀρχῆς
 μορφήν παρεδέξατο, διὰ τὸ ἔδος εἶναι θεοῦ. Γραφῶν
 μὲν γὰρ καὶ πλασμάτων ἔργα μιμήματα τῶν αἰσθητῶν
 θεῶν εἰσιν· τὸν δὲ ἀόρατον εἰκονογραφεῖν ἢ διαπλάττειν
 οὐχ ὅσιον ἐνομίσθη τοῖς ἡμετέροις προγόνοις. Ἀγρίπ-
 πας ἐτίμησε τὸ ἱερόν ἐλθὼν, ὁ πάππος σου· καὶ ὁ Σε-
 βαστός διὰ τοῦ κλεῦσαι τὰς πανταχόθεν ἀπαρχὰς ἐπι-
 στολαῖς πέμπειν ἐκέισε, καὶ διὰ τῆς ἐντελεχοῦς θυσίας·
 καὶ ἡ προμάμμη σου. — "Ὅθεν οὐδεὶς, οὐχ Ἕλληνας, οὐ
 βάρβαρος, οὐ σατράπης, οὐ βασιλεύς, οὐκ ἐχθρὸς ἄσπον-
 δος, οὐ στάσις, οὐ πόλεμος, οὐκ ἄλωσις, οὐ πόρθησις,
 οὐκ ἄλλο τι τῶν ὄντων οὐδὲν ἐνεωτέρισέ ποτε οὕτως εἰς
 τὸν νεόν, ὡς ἄγαλμα ἢ ξόανον ἢ τι τῶν χειροκμητῶν
 ἰδρῦσασθαι. Καὶ γὰρ εἰ τοῖς οἰκήτορσι τῆς χώρας ἀπή-
 χθοντο δυσμενεῖς ὄντες, ἀλλ' αἰδώς γέ [*] τις ἢ φόβος
 εἰσῆει παραλῦσαι τι τῶν ἐξ ἀρχῆς νουνομισμένων ἐπὶ τιμῇ
 τοῦ ποιητοῦ τῶν ὅλων καὶ πατρός· ἤδυσαν γὰρ ἐκ τού-
 των καὶ τῶν ὁμοιοτρόπων τὰς τῶν θεηλάτων κακῶν
 φρομένας ἀνηκέστους συμφοράς. Ἦς χάριν αἰτίας ἄσβ-
 βές σπέρμα σπειρεῖν εὐλαβοῦντο, δεδιότες, μὴ θερίζειν
 ἀναγκασθῶσι τοὺς ἐπ' ὀλέθρῳ παντελεῖς καρπούς.

37. Ἀλλὰ τί μοι ξένους καλεῖν μάρτυρας, ἔχοντι

πολλοὺς τῶν οἰκειοτάτων σοὶ παραστήσαι; Μάρκος Ἀγρίππας εὐθέως ὁ πρὸς μητρός σου πάππος, ἐν Ἰουδαίᾳ γενόμενος, ἠνίκα Ἡρώδης ὁ ἐμὸς πάππος ἐβασίλευε τῆς χώρας, ἀναβῆναι μὲν ἀπὸ θαλάττης εἰς τὴν μητροπολιν ἐν μεσογείῳ κειμένην ἤξιωσε. Θεασάμενος δὲ τὸ ἱερόν καὶ τὸν τῶν ἱερέων κόσμον καὶ τὴν τῶν ἐγχωρίων ἀγιστίαν, ἠγάσθη, χρῆμα νομίσας ὑπέρσεμνόν τι καὶ παντὸς λόγου μεῖζον ἑώρακέναι, καὶ διήγημα οὐδὲν ἦν ἕτερον αὐτῷ πρὸς τοὺς συνιόντας τότε τῶν ἐταίρων ἢ ὁ τοῦ γεῶ καὶ τῶν κατ' αὐτὸν ἀπάντων ἔπαινος. Ὅσας γοῦν ἡμέρας διέτριψεν ἐν τῇ πόλει κατὰ χάριν τὴν πρὸς Ἡρώδη, ἐφοίτησεν εἰς τὸ τέμενος, τροπόμενος τῇ θεᾷ καὶ τῆς κατασκευῆς καὶ τῶν θυσιῶν καὶ τῆς περὶ τὰ ἱερουργούμενα λειτουργίας καὶ τάξεως καὶ τῆς περὶ τὸν ἀρχιερέα σεμνότητος, ὁπότε ἀσκηθεῖη τῇ ἱερᾷ στολῇ καὶ κατάρχοι τῶν ἱερῶν. Ἀναθήμασι δὲ κοσμήσας ὅσοις ἐξῆν τὸ ἱερόν, καὶ τοὺς οἰκήτορας εὐεργετήσας ὅσα μὴ βλάβη χαριζόμενος, Ἡρώδη εὐφημῆσας πολλά καὶ εὐφημηθεὶς μυρία παρεπέμφθη μέχρι λιμένων, οἷχ ὑπὸ μιᾶς πόλεως, ἀλλ' ὑπὸ τῆς χώρας ἀπίσης, φαλλοβολούμενός τε καὶ θαυμαζόμενος ἐπ' εὐσεβείᾳ. Τί δὲ ὁ ἕτερός σου πάππος Τιβέριος Καῖσαρ; οὐχὶ ταῦτά φαίνεται προηρημένος; Ἐν γοῦν τρισὶν καὶ εἴκοσι ἔτεσιν οἷς αὐτοκράτωρ ἐγένετο, τὴν κατὰ τὸ ἱερόν ἐκ μηκίστων χρόνων παραδεδομένην θρησκείαν ἐτήρησεν, οὐδὲν αὐτῆς παραλύσας ἢ παρακινήσας μέρος.

38. „Ἐχω δὲ τι καὶ φιλοτίμημα αὐτοῦ προσδιηγῆσασθαι, καίτοι μυρίων ἀπολελανκῶς ὅτε ἐξῆ κακῶν· ἀλλὰ τὸ ἀληθές φίλον καὶ σοι τίμιον. Πιλάτος ἦν τῶν ἐπαρχῶν ἐπίτροπος ἀποδεδειγμένος τῆς Ἰουδαίας. Οὗτος

οὐκ ἐπὶ τιμῇ Τιβερίου μᾶλλον ἢ ἔνεκα τοῦ λυπῆσαι τὸ πλῆθος ἀνατίθῃσιν ἐν τοῖς κατὰ τὴν ἱερόπολιν Ἰσρώδου βασιλείοις ἐπιχρῦσους ἀσπίδας, μήτε [*] μορφὴν ἐχούσας, μήτε ἄλλο τι τῶν ἀπηγορευομένων, ἔξω τινὸς ἐπιγραφῆς ἀναγκαίας, ἢ δύο ταῦτα ἐμήνυε, τὸν τε ἀναθέντα καὶ ὑπὲρ οὗ ἢ ἀνάθεσις. Ἐπεὶ δὲ ᾗσθηοντο οἱ πολλοὶ καὶ περιβόητον ἦν ἤδη τὸ πρᾶγμα, προστησάμενοι τοὺς τε βασιλέως υἱεῖς τέτταρας, οὐκ ἀποδέοντας τὸ τε ἀξίωμα καὶ τὰς τύχας τῶν βασιλέων, καὶ τοὺς ἄλλους ἀπογόνους καὶ τῶν παρ' αὐτοῖς τοὺς ἐν τέλει, παρεκάλουν τὸ νεωτερισθὲν περὶ τὰς ἀσπίδας εἰς ἐπανόρθωσιν ἀγαγεῖν καὶ μὴ κινεῖν ἔθνη πάτρια τὸν πρὸ τοῦ πάντα αἰῶνα διαφυλαχθέντα καὶ πρὸς βασιλέων καὶ πρὸς αὐτοκρατόρων ἀκίνητα. Στερῶς δὲ ἀντιλέγοντος — ἦν γὰρ τὴν φύσιν ἀκαμπῆς καὶ μετὰ τοῦ ἀνθρώπου ἀμελλικτος — ἀνεβόησαν· Μὴ στασίαζε, μὴ πολεμοποιεῖ, μὴ κατάλυε τὴν εἰρήνην. Οὐκ ἔστιν ἀτιμία νόμων ἀρχαίων αὐτοκράτορος τιμῆ. Μὴ πρόφασις τῆς εἰς τὸ ἔθνος ἐπηρείας ἔστω σοὶ Τιβέριος· οὐδὲν ἐθέλει τῶν ἡμετέρων καταλύεσθαι. Εἰ δὲ φῆς, αὐτὸς ἐπίδειξον ἢ διάταγμα ἢ ἐπιστολὴν ἢ τι ὁμοιότροπον, ἵνα παυσάμενοι τοῦ σοὶ διανοχλεῖν πρέσβεις ἐλόμενοι δεησώμεθα τοῦ δεσπότη. Τὸ τελευταῖον τοῦτο μάλιστα αὐτὸν ἐξετράχυνε, καταδελσαντα, μὴ τῶ ὄντι πρεσβευσάμενοι καὶ τῆς ἄλλης αὐτοῦ ἐπιτροπῆς ἐξελέγξωσι τὰς δωροδοκίας, τὰς ὕβρεις, τὰς ἀρπαγὰς, τὰς αἰκίας, τὰς ἐπηρείας, τοὺς ἀκρίτους καὶ ἐπαλλήλους φρόνους, τὴν ἀνήνυτον καὶ ἀργαλωτάτην ὠμότητα διεξελεθόντες. Οἷα οὖν ἐγκότως ἔχων καὶ βιαρῦμηνις ἄνθρωπος ἐν ἀμηχάνοις ἦν, μήτε καθελθῖν τὰ ἀπαξ ἀνατεθέντα θαρῶν, μήτε βουλόμενός τι τῶν πρὸς ἡδονὴν

τοῖς ὑπηκόοις ἐργάσασθαι, ἅμα δὲ καὶ τὴν ἐν τούτοις σταθερότητα Τιβερίου μὴ ἀγνοῶν. Ἄπερ ὁρῶντες οἱ ἐν τέλει, καὶ συνιέντες, ὅτι μετανοεῖ μὲν ἐπὶ τοῖς πεπραγμένοις, δοκεῖν δὲ οὐ βούλεται, γράφουσι Τιβερίῳ δεητικωτάτας ἐπιστολάς. Ὁ δὲ διαγνοὺς οἷα μὲν εἶπε Πιλάτον, οἷα δὲ ἠπέιλησεν; Ὡς δὲ ὠργίσθη, καίτοι οὐκ εὐληπτος ὢν ὀργῇ, περιττόν ἐστι διηγεῖσθαι, τοῦ πράγματος ἐξ αὐτοῦ φωνὴν ἀφιέντος. Εὐθέως γὰρ οὐδὲν εἰς τὴν ὑστεραίαν ὑπερθέμενος ἐπιστέλλει, μυρία μὲν τοῦ καινουρογηθέντος τολμήματος ὀνειδίζων καὶ ἐπιπλήττων, κελεύων δὲ αὐτίκα καθελεῖν τὰς ἀσπίδας καὶ μετακομισθῆναι ἐκ τῆς μητροπόλεως εἰς τὴν ἐπὶ θαλάττῃ Καισάρειαν, ἐπώνυμον τοῦ προπάππου Σεβαστήν, ἵνα ἀνατεθεῖεν ἐν τῷ Σεβαστεῖῳ. Καὶ ἀνετέθησαν. Οὕτως ἀμφότερα ἐφυλάχθη, καὶ ἡ τιμὴ τοῦ αὐτοκράτορος, καὶ ἡ [*] περὶ τὴν πόλιν ἀρχαία συνήθεια.

39. „Τότε μὲν οὖν ἀσπίδες ἦσαν, αἷς οὐδὲν ἀνεξωγράφητο μίμημα. Νυνὶ δὲ κολοσσιαῖος ἀνδριάς. Καὶ τότε μὲν ἡ ἀνάθεσις ἐν οἰκίᾳ τῶν ἐπιτρόπων ἦν· τὴν δὲ μέλλουσαν φασιν ἐσωτάτω τοῦ ἱεροῦ κατ' αὐτὰ τὰ ἄδυτα γίνεσθαι, εἰς ἃ ἅπαξ τοῦ ἐνιαυτοῦ ὁ μέγας ἱερεὺς εἰσέρχεται, τῇ νηστείᾳ λεγομένη μόνον ἐπιθυμιάσων καὶ κατὰ τὰ πάτρια εὐξόμενος φορὰν ἀγαθῶν εὐειτηρίαν τε καὶ εἰρήνην ἅπασιν ἀνθρώποις. Καὶ ἂν ἴρα τίς που, οὐ λέγω τῶν ἄλλων Ἰουδαίων, ἀλλὰ καὶ τῶν ἱερέων, οὐχὶ τῶν ὑστάτων, ἀλλὰ τῶν τὴν εὐθύς μετὰ τὸν πρώτον τάξιν εἰληχότων, ἢ καθ' αὐτὸν ἢ καὶ μετ' ἐκείνου συνειέλθῃ, μᾶλλον δὲ καὶ ἂν αὐτὸς ὁ ἀρχιερεὺς δυσὶν ἡμέραις τοῦ ἔτους, ἢ καὶ τῇ αὐτῇ τρεῖς ἢ καὶ τετράκις εἰσφοιτήσῃ, θάνατον ἀπαραίτητον ὑπομένει. Τοσαύτη τίς ἐστὶν ἡ

περὶ τὰ ἄδύτα φυλακῆ τοῦ νομοθέτου, μόνα ἐκ πάντων ἄβρατα καὶ ἄψανστα βουλευθέντος αὐτὰ διατηρεῖσθαι. Πόσους ἂν οὖν οἶμι θανάτους ἐκουσίως ὑπομένειν τοὺς περὶ ταῦτα ὠσιωμένους, εἰ θεάσαιντο τὸν ἀνδριάντα εἰσχομιζόμενον; Ἐμοὶ μὲν δοκοῦσι γενεὰς ὅλας αὐταῖς γυναιξὶ καὶ τέκνοις ἀποσφάξαντες, ἐπὶ τοῖς τῶν οἰκείων πτώμασιν ἑαυτοὺς τελευταῖον καθιερεύσειν. Ταῦτα μὲν Τιβέριος ἔγνω. Τί δὲ ὁ σὸς πρόπαππος, ὁ τῶν πώποτε γενομένων αὐτοκρατόρων ἄριστος, ὁ πρῶτος ἀρετῆς ἔνεκα καὶ τύχης Σεβαστὸς ὀνομασθεὶς, ὁ τὴν εἰρήνην διαχέας πάντη διὰ γῆς καὶ θαλάττης ἄχρι τῶν τοῦ κόσμου περάτων; οὐκ ἀκοῆ πυνθανόμενος τὰ περὶ τὸ ἱερόν καὶ ὅτι οὐδέν ἐστιν ἀφίδρυμα ἐν αὐτῷ χειρόκμητον, ὄρατὸν ἀοράτου μίμημα φύσεως, ἐθαύμαζε καὶ προσεκύνει; Φιλοσοφίας οὐκ ἄκροισ χεῖλεσι γευσάμενος, ἀλλ' ἐπιπλέον ἐστιαθεὶς καὶ σχεδὸν τι καθ' ἐκάστην ἡμέραν ἐστιώμενος, τὰ μὲν μνήμαις ὧν ἡ διάνοια προμαθοῦσα τὰ φιλοσοφίας ἀνεπόλει, τὰ δὲ καὶ ταῖς τῶν συνόντων ἀεὶ λογίων συνδιατίθεσι· κατὰ γὰρ τὰς ἐν δείπνῳ συνουσίας ὁ πλεῖστος χρόνος ἀπενέμετο τοῖς ἀπὸ παιδείας, ἵνα μὴ τὸ σῶμα μόνον, ἀλλὰ καὶ ἡ ψυχὴ τοῖς οἰκείοις ἀνατρέφοιτο.

40. „Τεκμηρίοις δὲ ἀφθόνοις πιστώσασθαι δυνάμενος τὸ βούλημα τοῦ Σεβαστοῦ προπάππου σου, δυσὶν ἀρκεσθήσομαι. Τὸ μὲν γὰρ πρῶτον *ἐπέστειλε* τοῖς ἐπιτρόποις τῶν κατὰ τὴν Ἀσίαν ἐπικρατειῶν, πυνθόμενος ὀλιγωρεῖσθαι τὰς ἱεράς ἀπαρχάς, ἵνα ἐπιτρέπωσι τοῖς Ἰουδαίοις μόνοις εἰς τὰ συναγωγία συνέρχεσθαι· μὴ γὰρ εἶναι ταῦτα συνόδους ἐκ μέθης καὶ παροινας ἐπὶ συντάσει ὡς λυμαίνεσθαι τὰ [*] τῆς εἰρήνης, ἀλλὰ διδασκα-

λεῖα σωφροσύνης καὶ δικαιοσύνης ἀνδρῶν ἐπιτηδευόντων μὲν ἀρετὴν, ἀπαρχὰς δὲ ἐτησίους εἰσφερόντων, ἐξ ὧν ἀνάγουσι θυσίας, στέλλοντες ἱεροπομπούς εἰς τὸ ἐν Ἱεροσολύμοις ἱερόν. Ἐῖτα κελεύει μηδένα ἐμποδῶν ἵστασθαι τοῖς Ἰουδαίοις μήτε συνιοῦσι μήτε συνεισφέρουσι μήτε διάπεμπομένοις κατὰ τὰ πάτρια εἰς Ἱεροσόλυμα· ταῦτα γὰρ εἰ καὶ μὴ τοῖς ῥήμασι, τοῖς γοῦν πράγμασιν ἐπέσταλται. Μίαν δὲ ἐπιστολὴν ὑποτέταχα πρὸς τὴν σὴν τοῦ δεσπότου πειθῶ, ἣν Γάϊος Νορβανὸς Φλάκκος ἐπιστέλλει, δηλῶν τὰ ὑπὸ Καίσαρος αὐτῷ γραφέντα. Ἔστι δὲ τῆς ἐπιστολῆς τὸ ἀντίγραφον τόδε·

„„Γάϊος Νορβανὸς Φλάκκος ἀνθύπατος Ἐφεσίων ἀρχουσι χαίρειν.

Καῖσάρ μοι ἔγραψεν, Ἰουδαίους, οὓς ἂν ὦσιν, ἰδίῳ ἀρχαίῳ ἐθισμῷ νομίζειν συναγομένους χρήματα εἰσφέρειν ἃ πέμπουσιν εἰς Ἱεροσόλυμα. Τούτους οὐκ ἠθέλησθε κωλύεσθαι τοῦτο ποιεῖν. Ἐγραψα οὖν ὑμῖν, ἵνα εἰδῆτε, ὡς ταῦτα οὕτω γίνεσθαι κελεύω.““

„Ἄρ' οὐκ ἐναργῆς πίστις ἐστίν, αὐτοκράτορ, τῆς Καίσαρος προαιρέσεως, ἥ περὶ τὴν τοῦ ἡμετέρου ἱεροῦ τιμὴν ἐκέχρητο, μὴ βουληθεὶς τῷ κοινῷ τόπῳ τῶν συνόδων ἀναιρεθῆναι τὰς τῶν Ἰουδαίων εἰς ταῦτο συμβοιτήσεις, ἃς ἀπαρχῶν ἕνεκα ποιοῦνται καὶ τῆς ἄλλης εὐσεβείας; Ἐτερον δὲ ἐστὶν οὐκ ἀποδέον τούτου δεῖγμα σαφέστατον τῆς βουλήσεως τοῦ Σεβαστοῦ. Διετάξατο γὰρ ἐκ τῶν ἰδίων προσόδων ἀνάγεσθαι θυσίας ἐντελεῖς ὀλοκαύστους τῷ ὑψίστῳ θεῷ καθ' ἐκάστην ἡμέραν, αἷ καὶ μέχρι νῦν ἐπιτελοῦνται — ἄρνες εἰσὶ δύο καὶ ταῦρος τὰ ἱερεῖα, οἷς Καῖσαρ ἐφῆδρυνε τὸν βωμόν — ἐπιστά-

μενος σαφῶς, ὅτι οὐδέν ἐστιν ἀφιδρῦμα, οὔτε φανερόν οὔτε ἀφανές. Ἄλλ' ὁ τοσοῦτος ἠγνῶν, κατὰ φιλοσοφίαν οὐδενὸς δεύτερος, ἐλογίσαιτο παρ' ἑαυτῶ, ὅτι ἀναγκαιὸν ἐστιν ἐν τοῖς περιγείοις ἐξαίρετον ἀπονευεμῆσθαι τόπον ἱερὸν τῷ ἀοράτῳ Θεῷ, μηδὲν ὄρατὸν ἀπεικόνισμα περιέξοντα, πρὸς μετουσίαν ἐλπίδων χρηστῶν καὶ ἀπόλαυσιν ἀγαθῶν τελείων. Ὑφηγητῆ τοιούτῳ τῆς εὐσβείας χρησαμένη καὶ ἡ προμάμμη σου Ἰουλία σεβαστὴ κατεκόσμησε τὸν νεῶν χρυσαῖς φιάλαις καὶ σπονδαίοις καὶ ἄλλων ἀναθημάτων πολυτελεστώτων πλήθει· τί παθοῦσα καὶ αὕτη, μηδενὸς ἔνδον ὄντος ἀφιδρῦματος; Ἀσθενέστεραι γὰρ πῶς εἰσι γινῶμαι γυναικῶν, ἔξω τῶν αἰσθητῶν μηδὲν ἰσχύουσαι νοητὸν καταλαβεῖν. ἼΙ δέ γε καθάπερ ἐν τοῖς ἄλλοις ὄλου [*] τοῦ γένους καὶ ἐν τούτῳ διήνεγκεν, ὑπὸ παιδείας ἀκράτου φύσει καὶ μελέτῃ περιγεγενημένης ἀρήενωθεῖσα τὸν λογισμόν, ὃς οὕτως ὀξυδερκῆς ἐγεγένητο, ὡς μᾶλλον τὰ νοητὰ καταλαμβά-
ρειν τῶν αἰσθητῶν καὶ ταῦτα νομίζειν ἐκείνων εἶναι σκιάς.

41. „Ἐχων οὖν, δέσποτα, τῆς ἡμετέρας προαιρέσεως τοιαῦτα παραδείγματα, πάντα οἰκειότατα καὶ συγγενέ-
στατα, ἀφ' ὧν ἐσπάρης καὶ ἀνέβλαστες καὶ τοσοῦτον ἠὲξήθης, διατήρησον ἅ καὶ ἐκείνων ἕκαστος. Παρακλη-
τεύουσι τοῖς νόμοις αὐτοκρατιεῖς πρὸς αὐτοκράτορα, σε-
βαστιοὶ πρὸς σεβαστόν, πάπποι καὶ πρόγονοι πρὸς ἕκ-
γονον, πλείους πρὸς ἕνα, μονονουχὶ φάσκοντες. Ἐν ταῖς
ἡμετέραις βουλήσεσιν ἅ μένει καὶ μέχρι τήμερον ἐφυλά-
χθη νόμιμα, μὴ καθέλῃς. Καὶ γὰρ εἰ μηδὲν ἐκ τῆς κα-
ταλύσεως αὐτῶν ἀπαντηθῆναι παλίμνημον, ἀλλ' ἢ γε τοῦ
μέλλοντος ἀδηλότης καὶ τοῖς θάρσυνωτάτοις, εἰ μὴ κα-

ταφρονηταὶ τῶν θεῶν εἰσίν, οὐ παντελῶς ἐστὶν ἄφοβος. Ἐὰν καταλέγωμαι τὰς εἰς ἑμαυτὸν ἐκ σοῦ γενομένης εὐεργεσίας, ἐπιλείψει με ἡ ἡμέρα, πρὸς τῷ μηδὲ ἀρμότιον εἶναι προηγούμενον ἔργον παρέργον ἑτέρου ποιῆσθαι λόγου. Καὶ ἂν ἡσυχάζω μέντοι, τὰ πράγματα αὐτὰ βοᾷ καὶ φωνὴν ἀφήσιν. Ἐλυσάς με σιδήρῳ δεδεμένον· τίς οὐκ οἶδεν; Ἀλλὰ μὴ χαλεπωτέροις δεσμοῖς, αὐτοκράτορ, ἐπισφίγξης. Οἱ μὲν γὰρ λυθέντες μέρει περιεβέβληντο τοῦ σώματος, οἱ δὲ νῦν προσδοκώμενοι ψυχῆς εἰσιν, ὅλην αὐτὴν δι' ὅλων μέλλοντες πιέζειν. Τὸν ἐπικρεμάμενον ἀεὶ τοῦ θανάτου φόβον ἀπώσω, καὶ τεθνεῶτα τῷ δέει ζωπυρήσας, καθάπερ ἐκ παλιγγενεσίας ἀνήγειρας. Διατήρησον τὴν χάριν, αὐτοκράτορ, ἵνα μὴ ὁ σὸς Ἀγρίππας ἀποτάξῃται τῷ βίῳ· δόξω γὰρ οὐ τοῦ σωθῆναι χάριν ἀφίεσθαι μᾶλλον ἢ τοῦ βαρυντέρας ἐνδεξάμενος συμφορὰς ἐπιστημότερον τελευτῆσαι. Τὸν μέγιστον καὶ εὐτυχέστατον ἐν ἀνθρώποις κληῖρον ἔχαρισω μοι, βασιλείαν, πάλαι μὲν μιᾶς χώρας, αὐτίς δὲ καὶ ἑτέρας μείζονος, τὴν Τραχωνίτιν λεγομένην καὶ τὴν Γαλιλαίαν συνάψας. Μὴ τὰ πρὸς περιουσίαν μοι χαρισάμενος, ὡς δέσποτα, τὰ ἀναγκαῖα ἀφέλης, μηδὲ εἰς φῶς ἀναγαγὼν τηλαυγέστατον ἐξ ὑπαρχῆς εἰς βαθύτατον σκότος ῥίψης. [*] Ἐξανίσταμαι τῶν λαμπρῶν ἐκείνων, τὴν πρὸ μικροῦ τύχην οὐ παραιτοῦμαι, πάντα ὑπαλλάττομαι ἐνός· τοῦ μὴ κινηθῆναι τὰ πάτρια. Τίς γὰρ ἂν μου γένοιτο λόγος, ἢ παρὰ τοῖς ὁμοφύλοις, ἢ παρὰ τοῖς ἄλλοις ἅπασιν ἀνθρώποις; Ἀνάγκη γὰρ δυοῖν θάτερον· ἢ προδότην τῶν ἰδίων, ἢ σοι μηκέτι ὁμοίως φίλον νομισθῆναι· ὧν τί ἂν εἴη μείζον κακόν; Εἰ μὲν γὰρ ἐν τῇ τάξει τῶν ἐταίρων ἔτι καταριθμοῦμαι, προδοσίας

ἐξοίσομαι δόξαν, ἐὰν μήτις ἢ πατρίς ἀπαθῆς παντὸς κακοῦ διαφυλαχθῆ, μήτις τὸ ἱερόν ἀψαυστον· τὰ γὰρ τῶν ἐταίρων καὶ προσπεφευγόντων ταῖς αὐτοκρατορικαῖς ἐπιφανελαῖς ὑμεῖς οἱ μεγάλοι διασώζετε. Εἰ δὲ ὑποικουρεῖτι σοῦ τὴν διάνοιαν ἔχθρος, μὴ δόξης ὡς Τιβέριος, ἀλλὰ καὶ τὴν τοῦ δεθῆναί ποτε αὐθις ἐλπίδα συναελὼν κέλευσον ἐκποδῶν ἀντίκα γενέσθαι. Τί γὰρ ἐμοὶ ζῆν καλόν, ὃ μίᾳ σωτηρίας ἐλπίς ἦν, τὸ σὸν εὐμενές;“

Flectitur quidem his precibus Caius ad breve tempus, sed nihilo minus pro Sidonia illa statua aliam Romae conficiendam curat, quam sibi, nomine Iovis illustris novi Caii, callide in Iudaeorum templo poni iubet. (42. 43.)

42. Ταῦτα γράψας καὶ σφραγισάμενος πέμπει Γαίῳ, καὶ συγκλιεσάμενος οἶκοι κατέμενε, ἀγωνιῶν καὶ συγκνεχμένος, καὶ πῶς ἐντύχοι μάλιστα φροντίζων· οὐ γὰρ βραχὺς ἐπέρρηπτο κίνδυνος, ἀλλ' ὁ περὶ ἀναστάσεως καὶ ἀνδραποδισμοῦ καὶ παντελοῦς πορθέσεως, οὐ μόνον τοῖς τὴν ἱερὴν χώραν κατοικοῦσιν, ἀλλὰ καὶ τοῖς πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης Ἰουδαίοις. Λαβὼν δὲ καὶ διαναγινώσκων, ἐφ' ἐκάστῳ τῶν νοημάτων ἅμα μὲν ὕδει μὴ κατορθουμένου τοῦ βουλήματος, ἅμα δὲ καὶ ἐπεκλάτο ταῖς δικαιολογίαις ὁμοῦ καὶ δεήσεσι· καὶ τὸν Ἀγρίππαν τῆ μὲν ἐπήνρι, τῆ δὲ ἐμέμεφετο. Ἰτιῶτο μὲν τῆς εἰς τοὺς ὁμοφύλους ἄγαν ἀρεσκείας, μόνους ἀνθρώπων ἀφηνιάζοντις καὶ ἐκτροπομένους αὐτοῦ τὴν ἐκθέωσιν· ἐπήνρι δὲ τῷ μηδὲν ἐν αὐτῷ συσκιάζειν καὶ ἐπικρύπτειν, ἅπερ ἔλθεν εἶναι δείγματα ἐλευθεριωτάτων καὶ εὐγενεστάτων ἡθῶν. Ἰμμερωθεῖς οὖν, ὅσα τῷ δοκεῖν, ἀποκρίσεων.

χρηστοτέρων ἠξίωσεν, Ἀγρίππα τὸ ἀνωτάτω καὶ μέγιστον δωρούμενος, τὸ μηκέτι γενέσθαι τὴν ἀνάθεσιν. Καὶ Ποπλίῳ Πετρωνίῳ, τῷ Συρίας ἐπιτρόπῳ, κελεύει γραφῆναι μηδὲν ἐπὶ τῷ ἱερῷ τῶν Ἰουδαίων ἔτι νεώτερον κινεῖν. Ὅμως μέντοι καὶ τὴν χάριν διδούς ἔδωκεν οὐκ ἀκέραιον, ἀλλ' ἀναμίξας αὐτῇ δέος ἀργαλεώτερον. Προσγράφει γάρ· „Ἐὰν δέ τις ἐν ταῖς ὁμόροις ἕξω μιᾶς τῆς μητροπόλεως ἐθέλοντες βωμοὺς ἢ ἱερά ἢ τινὰς εἰκόνας ἢ ἀνδριάντας ὑπὲρ ἐμοῦ καὶ τῶν ἐμῶν ἰδρύνεσθαι κωλύονται, τοὺς εἰργοντάς ἢ παραχοῆμα κολάζειν ἢ εἰς αὐτὸν ἀνάγειν.“ Τοῦτο δὲ οὐδὲν ἦν ἕτερον ἢ στάσεων καὶ ἐμφυλίων πολέμων ἀρχὴ καὶ τῆς δωρεᾶς, ἣν ἐπ' εὐθείας ἐδόκει παρασχεῖν, πλάγιός τις ἀναίρεσις. Ἐμελλον γάρ οἱ μὲν, κατὰ τὴν πρὸς Ἰουδαίους φιλοεικίαν μᾶλλον ἢ τὸ πρὸς Γάϊον εὐσεβές, καταπλήσειν τὴν χώραν ἅπασαν [*] ἀναθημάτων, οἱ δὲ ἐν ὄψεσι ταῖς αὐτῶν τὴν τῶν πατέρων ὀρώντες κατάλυσιν, εἰ καὶ πάντων ἦσαν προπαθέστατοι, μὴ ἀνέχεσθαι, Γάϊος δὲ τοὺς παρακινηθέντας τιμωρίᾳ κρίνων μέγιστη ἀνατεθῆναι πάλιν κελεύειν τὸν ἀνδριάντα ἐν τῷ ἱερῷ. Προνοίᾳ δέ τινι καὶ ἐπιμελείᾳ τοῦ πάντα ἐφορῶντος καὶ σὺν δίκῃ πρυτανεύοντος θεοῦ, τῶν ὁμόρων παρεκίνησεν οὐδὲν οὐδὲ εἰς, ὥς μὴ χρεῖαν τινὰ γενέσθαι, ἢ πρὸ μετριοτέρας μέμψεως ἀπαραίτητοι ἔμελλον ἀπαρτᾶσθαι συμφοραί. Τί δὲ ὄφελος; εἴποι τις ἂν. Οὐδὲ γὰρ ἡρεμοῦντων ὁ Γάϊος ἡρέμει, μετανοῶν ἐπὶ τῇ χάριτι ἤδη καὶ τὴν πρὸ μικροῦ ζώπυρων ἐπιθυμίαν. Προστάττει γὰρ ἕτερον ἀνδριάντα δημιουργεῖσθαι κολοσσιαῖον, χαλκοῦν ἐπίχρυσον ἐν Ῥώμῃ, μηκέτι τὸν ἐν Σιδῶνι κινῶν, ἵνα μὴ τῇ κινήσει διαταράξῃ τὸ πλῆθος, ἀλλ' ἡρεμοῦντος καὶ τῆς ὑπονοίας ἀπηλλαγμένου κατὰ

πολλὴν ἡσυχίαν ἀφανῶς ἐν ταῖς ναυσὶ κομισθέντα λαθῶν τοὺς πολλοὺς ἐξαίφνης ἰδρύνεται.

43. Τοῦτο δὲ πράξειν ἔμελλεν ἐν παράπλῳ κατὰ τὴν εἰς Αἴγυπτον ἀποδημίαν. Ἄλεκτός γάρ τις αὐτὸν ἔρωσ καταβῆε τῆς Ἀλεξανδρείας, εἰς ἣν ἐπόθει σπουδῆ πάσῃ παραγενέσθαι, καὶ ἀφικόμενος πλεῖστον χρόνον ἐνδιατηθῆναι, νομίζων τὴν ἐκθέωσιν, ἣν ὠνυροπόλει, μίαν ταύτην πόλιν καὶ γυγεντηκέναι καὶ συναυξῆσαι, καὶ ταῖς ἄλλαις παράδειγμα γυγενῆσθαι τοῦ σεβασμοῦ, μεγίστην τε οὔσαν καὶ ἐν καλῇ τῆς οἰκουμένης· τὰ γὰρ τῶν μεγάλων βίτε ἀνδρῶν βίτε πόλεων τοὺς καταδεωτέρους ἀνδρας τε καὶ δήμους ζηλοῦν ἐπιχειρεῖν. Ἴν μέντοι καὶ πρὸς τὰ ἄλλα πάντα τὴν γνώσιν ἀπιστος, ὡς, εἰ καὶ τι χρηστὸν ἐργάσαιτο, μετανοεῖν εὐθύς καὶ τρόπον τινὰ δι' οὗ καὶ τουτὶ λυθῆσθαι ζητεῖν, μετὰ μείζονος ἀνίας καὶ βλάβης. Οἷον δὴ τι λέγω· δεσμώτιας ἔλυσεν ἐρίους, ἐπ' οὐδενίμῃ προφάσει πάλιν ἔδησε, βαρυτέραν τῆς προτέρας ἐπαγαγῶν συμφορὰν, τὴν ἐκ δυσελπιστίας. Πάλιν κατέγνω φυγὴν ἑτέρων θάνατον προσδοκησάντων, οὐκ ἐπιβὴ σιγήδουσαν αὐτοῖς ἄξια θανάτου πεπραχέναι ἢ συνόλωσ βραχυτέρας ἡστινοσοῦν τιμωρίας, ἀλλὰ διὰ τὴν ὑπερβάλλουσαν ὁμότητα τοῦ δικαστοῦ μὴ προσδοκῶντες ἀποφύξασθαι. Τούτοις ἔρμαιον ἦν ἡ φυγὴ καὶ ἰσότημος καθόδῳ, τὸν περὶ ψυχῆς ἀνωτάτω κίνδυνον ἀποδεδρακέναι νομίζουσιν. Ἀλλ' οὐ μακρὸς διήλθε χρόνος, καὶ τῶν στρατευομένων ἐπιπέμψας τινάς, μηδενὸς καινοτέρου προσπεσόντος, τοὺς ἀρίστους καὶ εὐγενεστάτους, ἤδη ζῶντας ὡς ἐν πατρίσι ταῖς νήσοις καὶ τὴν [*] ἀτυχίαν εὐτυχέστατα φέροντας, ἀθρόους ἀναιρεῖ, πένθος οἰκτρότατον καὶ ἀπροσδόκητον οἰκοῖς τῶν ἐν Ῥώμῃ μεγάλων

προσβαλῶν. Εἰ δέ τισι καὶ δωρεὰν ἔδωκεν ἀργύριον, οὐχ ὡς δάνειον ἀνέπραττε, τόκους προσεκλέγων καὶ ἐπιτοκίας, ἀλλ' ὡς φώριον μετὰ μεγίστης τῶν λαβόντων ζημίας· οὐ γὰρ ἐξήκει τὰ δοθέντα τοῖς ἀθλίοις ἀποτινύειν, ἀλλὰ καὶ τὰς οὐσίας ὅλας προσεισέφερον, ἅς ἢ παρὰ γονέων ἢ παρ' οἰκείων ἢ φίλων ἐκληρονόμουν, ἢ ποριστῆν ἐλόμενοι βίον ἐκτήσαντο αὐτοὶ δι' ἑαυτῶν. Οἱ δὲ σφόδρα παρ' αὐτῶν εὐδοκιμεῖν οἰόμενοι τρόπον ἕτερον, τὸν σὺν ἡδονῇ μετὰ προσποιήσεως φιλικῆς, ἐβλάπτοντο, πάμπολλα μὲν εἰς τὰς ἀκρίτους καὶ ἀτάκτους καὶ ἐξαπναιίους ἀποδημίας ἀναλίσκοντες, πάμπολλα δὲ εἰς τὰς ἐστιάσεις· ὅλας γὰρ οὐσίας ἐξανάλουν εἰς ἐνὸς δείπνου παρασκευήν, ὡς καὶ δανείζεσθαι· τοσαύτη τις ἦν ἡ πολυτέλεια. Τοιγαροῦν ἀπηύχοντό τινες ἤδη τὰς δεδομένας ὑπ' αὐτοῦ χάριτας, ὑπολαμβάνοντες οὐκ ὠφέλειαν μόνον, ἀλλὰ δέλεαρ εἶναι καὶ ἐνέδραν ἀφορήτου ζημίας. Τοσαύτη μὲν οὖν τις περὶ τὸ ἦθος ἦν ἀνωμαλία πρὸς ἅπαντας, διαφερόντως δὲ πρὸς τὸ Ἰουδαίων γένος, ᾧ χαλεπῶς ἀπεχθανόμενος τὰς μὲν ἐν ταῖς ἄλλαις πόλεσι προσευχὰς ἀπὸ τῶν κατ' Ἀλεξάνδρειαν ἀρξάμενος σφετερίζεται, καταπλήσας εἰκόνων καὶ ἀνδριάντων τῆς ἰδίας μορφῆς. Ὁ γὰρ ἐτέρων ἀνατιθέντων ἀφείς, αὐτὸς ἰδρύετο δυνάμει. Τὸν δὲ ἐν τῇ ἱεροπόλει νεών, ὃς λοιπὸς ἦν ἀψανστος, ἀσυλίας ἠξιωμένος τῆς πάσης, μεθηρμόζετο καὶ μετεσχημάτιζεν εἰς οἰκεῖον ἱερόν, ἵνα Διὸς ἐπιφανοῦς νέου χρηματίζη Γαΐου. Τί φῆς; Σὺ μὲν ἄνθρωπος ὢν αἰθέρα καὶ οὐρανὸν ζητεῖς προσλαβεῖν, οὐκ ἀρκεσθεῖς τῷ πλήθει τῶν τοσοῦτων ἡπείρων, γήσων, ἔθνων, κλιμάτων, ὢν ἀνήψω τὴν ἀρχήν; τὸν δὲ θεὸν οὐδενὸς τῶν ἐνταῦθα καὶ παρ' ἡμῖν ἀξιοῖς, οὐ χώρας,

οὐ πόλεως, ἀλλὰ καὶ τὸν βραχὺν οὕτως περίβολον αὐτῶ
καθιερωθέντα καὶ καθοσιωθέντα χρησιμοῖς καὶ λογίοις
θεσφατοῖς ὠφελῆσθαι διανοῆ, ἵνα ἐν τῷ τῆς τοσαύτης
γῆς [*] περιβόλῳ μηδὲν ἴχνος, μηδὲν ὑπόμνημα καταλη-
φθῆ τιμῆς καὶ εὐσεβείας τῆς εἰς τὸν ὄντως ὄντα ἀληθῆ
θεόν; Καλὰς ὑπογράφεις τῷ γέει τῶν ἀνθρώπων ἐλ-
πίδας. Ἄγνοεῖς, ὅτι πηγὰς ἀνατέμνεις ὑδρῶν κακῶν,
καινουργῶν καὶ μεγαλουργῶν ἃ μῆτε δρᾶν μῆτε λογίζε-
σθαι θέμις;

*Judaei coram Caio, iudice non admodum iusto, per legatos
Alexandriae rem suam agunt. (44. 45.)*

44. Ἄξιον δὲ ἐπιμνησθῆναι καὶ ὧν εἶδομέν τε καὶ
ἤκούσαμεν, μεταπεμφθέντες ἀγωνίσασθαι τὸν περὶ τῆς
πολιτείας ἀγῶνα. Εἰσελθόντες γὰρ εὐθύς ἔγνωμεν ἀπὸ
τοῦ βλέμματος καὶ τῆς κινήσεως, ὅτι οὐ πρὸς δικαστήν,
ἀλλὰ κατήγορον ἀφίγμεθα, τῶν ἀντιτεταγμένων μᾶλλον
ἐχθρόν. Δικαστοῦ μὲν γὰρ ἔργα ταῦτα ἦν· καθίσει
μετὰ συνέδρων ἀριστίνδην ἐπιλελεγμένων ἐξεταζομένης
ὑποθέσεως μεγίστης, ἐν τετρακοσίοις ἔτεσιν ἰσχυρασθει-
σης καὶ νῦν πρῶτον εἰσαγομένης ἐπὶ μυριάσι πολλαῖς τῶν
Ἀλεξανδρέων Ἰουδαίων, ἐκατέρωθεν στήναι τοὺς ἀντι-
δίχους μετὰ τῶν συναγορευόντων, ἐν μέρει μὲν ἀκοῦσαι
τῆς κατηγορίας, ἐν μέρει δὲ τῆς ἀπολογίας πρὸς μεμετρη-
μένον ὕδωρ, ἀνασιάντα βουλευσασθαι μετὰ τῶν συν-
έδρων τί χρῆ φανερῶς ἀπορήναισθαι, γνώμη τῇ δικαιο-
τάτῃ τυράννου δὲ ἀμειλίκτου δεσποτικὴν ὄφρὺν ἐπανα-
τειναμένου τὰ πραχθέντα. Χωρὶς γὰρ τοῦ μηδὲν ὧν
ἀριτῶς εἶπον ἐργάσασθαι, μεταπεμπόμενος τοὺς δευτε-
ρήτων ἐπιτρόπους, τοῦ τε Μαικήνα καὶ Λαμία — πλη-

σίον δέ εἰσιν ἀλλήλων τε καὶ τῆς πόλεως, ἐν οἷς ἐκ τριῶν ἢ τεττάρων ἡμερῶν διήτριβε· κείθι γὰρ ἐπὶ παρούσιν ἡμῶν ἢ κατὰ παντός τοῦ ἔθνους ἔμελλε σκηροβατεῖσθαι δραματοποιῶα — κελύει τὰς ἐπαύσεις αὐτῷ πάσας περιανοιχθῆναι· βούλεσθαι γὰρ μετὰ ἀκριθείας ἐκάστας ἰδεῖν. Ἡμεῖς δέ, ὡς αὐτὸν εἰσαχθέντες ἅμα τῷ θεάσασθαι, μετ' αἰδούς καὶ εὐλαθείας τῆς ἀπάσης νεύοντες εἰς τὸ ἔδαφος ἐδεξιούμεθα, Σεβαστὸν Ἄτοκροῦτορα προσειπόντες. Ὁ δὲ οὕτως ἐπιεικῶς καὶ φιλανθρώπως ἀντιπροσηγόρευσε, ὡς μὴ μόνον τὴν ὑπόθεσιν, ἀλλὰ καὶ τὸ ζῆν ἀπογνῶναι. Σαρκάζων γὰρ ἅμα καὶ σεσηρῶς „Ἕμεῖς“ εἶπεν „ἐστὲ οἱ θεομισεῖς, οἱ θεὸν μὴ νομίζοντες εἶναι μὲ, τὸν ἤδη παρὰ πᾶσι τοῖς ἄλλοις ἀνωμολογημένον, ἀλλὰ τὸν ἀκατονόμαστον ἡμῶν;“ καὶ ἀνατείνας τὰς χεῖρας εἰς τὸν οὐρανὸν ἐπεφήμιζε πρόσρησιν, ἣν οὐδὲ ἀκούειν θεμιτόν, οὐχ ὅτι διερμηνεύειν αὐτολεξεί. Πάσης εὐθύς ἀνεπλήσθησαν ἡδοιῆς οἱ τῆς ἐναντίας μερίδος πρέσβεις, ἡδὴ κατωρθωκέαι διὰ τῆς πρώτης ἀναφθέρξεως Γαίου τὴν πρεσβείαν νομίζοντες· ἐπεχειροτόμου, [*] ἀνωροῦντο, τὺς τῶν θεῶν ἀπάντων ἐπωνυμίας ἐπεφήμιζον αὐτῷ.

45. Γαινόμενον δὲ ταῖς ὑπὲρ ἀνθρωπίνην φύσιν προσρήσει θεασάμενος ὁ πικρὸς σκροφάντης Ἰσίδωρος „Ἐτι μᾶλλον“, ἔφη, „δέσποτα, μισήσεις τοὺς παρόντας, καὶ τοὺς ὦν εἰσιν ὁμόφυλοι, εἴαν γὰρ τὴν εἰς σὲ κακοροίαν αὐτῶν καὶ ἀσέβειαν· ἀπάντων γὰρ ἀνθρώπων ὑπὲρ σωτηρίας τῆς σῆς θυσίας ἀναγόντων εὐχαριστηρίου· οὐχ ὑπέμειναν οὗτοι μόνοι θύειν. Ὅταν δὲ οὗτοι λέγω, καὶ τοὺς ἄλλους Ἰουδαίους συμπαραλαμβάνω.“ Ἀναβοησάντων δὲ ἡμῶν ὁμοθυμαδὸν „Ἄνριε Γαίε, σκροφαντοῦ-

μεθα! καὶ γὰρ ἐθύσαμεν, καὶ ἑκατόμβιας ἐθύσαμεν, ὧν τὸ αἷμα τῷ βωμῷ περισπείσαντες τὰ κρέα οὐκ εἰς θοινὴν καὶ εὐωχίαν οἴκαδε ἐκομίσαμεν, ὡς ἔθος ἐνλοῖς ποιεῖν, ἀλλ' ὀλόκαντα τὰ ἱερεῖα παραδόντες τῇ ἱερᾷ φλογί, καὶ τρεῖς, οὐχ ἅπαξ, ἦδη· πρῶτον μὲν ὅτε διεδέξω τὴν ἡγεμονίαν, δεύτερον δὲ ὅτε τὴν βασιλείαν ἐκείνην νόσον ἦν πᾶσα ἡ οἰκουμένη συνενόσησεν ἐξέφυγες, τρίτον δὲ κατὰ τὴν ἐλπίδα τῆς Γερμανικῆς νίκης“. „Ἔστω“, φησί, „ταῦτα ἀληθῆ, τεθύκατε, ἀλλ' ἑτέρω, καὶ οὐκ ὑπὲρ ἐμοῦ. Τί οὖν ὄφελος; οὐδὲ γὰρ ἐμοὶ τεθύκατε.“ Φρίκη βύθιος εὐθύ; κατέσχευεν ἡμᾶς ἐπὶ τῷ προτέρω καὶ τοῦτο ἀκούσαντας, ἢ καὶ μέχρι τῆς ἐπιφανείας ἀνεχύθη. Καὶ ταῦθ' αἶμα λέγων ἐπήβη τὰς ἐπαύλους, ἀνδρῶνας κατανοῶν, γυναικωνίτιδας, τὰ ἐν ἐπιπέδω, τὰ ὑπερῶια ἅπαντα, αἰτιώμενος ἐνίας ὡς ἑλλειπεῖς κατασκευάς, ἑτέρας ἐπινοῶν καὶ προσδιατίπτων πολυτελεστέραις αὐτός. Ἐἴτι ἡμεῖς ἐλαυνόμενοι παρηκολουθοῦμεν ἄνω κάτω, καταχλευζόμενοι καὶ κερτομούμενοι πρὸς τῶν ἀντιπάλων, ὡς ἐν θεατρικοῖς μίμοις. Καὶ γὰρ τὸ πρᾶγμα μιμῖα τις ἦν· ὁ μὲν δικαστὴς ἀνεβλήφει σχῆμα κατηγοροῦ, οἱ δὲ κατήγοροι φανύλου δικαστοῦ, πρὸς ἔχθραν ἀποβλέποντες, ἀλλ' οὐ τὴν φύσιν τῆς ἀληθείας. Ὅταν δὲ αἰτιᾶται κρινόμενον δικαστὴς καὶ τοσοῦτος, ἀνάγκη σιωπᾶν· ἔστι γὰρ πῶς καὶ δι' ἡσυχίας ἀπολογεῖσθαι, καὶ μάλιστα πρὸς οὐδέν ὧν ἐπβήττει καὶ ἐπβπόθει δυναμένους ἀποκρίνασθαι, τῶν ἐθῶν καὶ νομίμων τὴν γλῶτταν ἐπβχόντων καὶ τὸ στόμα κλειόντων καὶ ἀπορῥαπτόντων. Ἐπιβὶ δὲ ἔνια τῶν περὶ τὰς οἰκοδομὰς διατάξατο, μέγιστον καὶ σεμνὸν ἐρώτημα ἠρώτα· „Διὰ τί χοιρῶν κρεῶν ἀπέχρισθε;“ Πύλιν πρὸς τὴν πεῦσιν γέλωσ ἐκ τῶν ἀντιδίκων κατβρῆάγη το-

σοῦτος, τῇ μὲν ἡδομένων, τῇ δὲ καὶ ἐπιτηδευόντων ἕνεκα
 κολακείας ὑπὲρ τοῦ τὸ λεχθὲν δοκεῖν σὺν εὐτραπέλῃ καὶ
 χάριτι εἰρησθαι, ὡς τινὰς τῶν ἐπομένων αὐτῷ θεραπεύον-
 των [*] ἀγανακτεῖν ἐπὶ τῷ καταφρονητικῶς ἔχειν αὐτο-
 κράτορος, ἐφ' οὗ καὶ τὸ μετρίως μειδιάσαι τοῖς μὴ πάν-
 συνήθεσιν οὐκ ἀσφαλές. Ἀποκριναμένων δὲ ἡμῶν, ὅτι
 „Νόμιμα παρ' ἑτέροις ἕτερα, καὶ χοῆσις ἐνίων ὡς ἡμῶν
 καὶ τοῖς ἀντιδίκοις ἀπειρήται“, καὶ φαιμένου τινὸς „Ὡς
 πολλοὶ γε καὶ τὰ προχειρότατα ἀρτία οὐ προσφέρονται“,
 γελάσας „Εἴγε“ εἶπεν, „ἔστι γὰρ οὐχ ἡδέα“. Τοιαῦ-
 τα φλυαροῦθέντες καὶ κατακεροτομηθέντες ἐν ἀμυχάνοις
 ἤμεν. Εἶτα ὀψέ ποτε παρασεσημένως „Βουλόμεθα
 μαθεῖν“, ἔφη, „τίσι χοῆσθε περὶ τῆς πολιτείας δικαίους“. Ἀρ-
 ξαμένων δὲ λέγειν καὶ διδάσκειν, ἀπογεισάμενος τῆς
 δικαιολογίας καὶ συνεὶς ὡς οὐκ ἔστιν ἐγκαταφρόνητος,
 πρὶν ἐπεισεκεῖν τὰ ἐχνοώτερα, συγκόψας καὶ τὰ πρότερα
 δρομαῖος εἰς μέγαν οἶκον εἰσεπήδησεν, καὶ περιελθὼν
 προστάττει τὰς ἐν κίκλῳ θυρίδας ἀναληφθῆναι τοῖς ὑάλῳ
 λευκῇ διαφανέσι παραπλησίοις λίθοις, οἱ τὸ μὲν φῶς οὐκ
 ἐμποδιζοῦσιν, ἄνεμον δὲ εἰργουσι καὶ τὸν ἀφ' ἡλίου
 φλογμὸν. Εἶτα προελθὼν ἄνευ σποιφῆς μετρίωτερον
 ἀνηρώτα „Τί λέγετε;“ Συνεῖρειν δὲ ἀρξαμένων τὰ
 ἀκόλουθα, εἰστρέχει πάλιν εἰς ἕτερον οἶκον, ἐν ᾧ γραφὰς
 ἀρχετύποις ἀνατεθῆναι προσέταπεν. Οὕτω τῶν ἡμετέ-
 ρων σπαραττομένων καὶ διαρτωμένων καὶ μόνον οὐ συγ-
 κοπτομένων καὶ συντριβομένων δικαίων, ἀπειρηκότες καὶ
 μηδὲν ἔτι σθένοντες, αἰεὶ δὲ οὐδὲν ἕτερον ἢ θάνατον
 προσδοκῶντες, οὐκέτι τὰς ψυχὰς ἐν αἰταῖς εἶχομεν, ἀλλ'
 ὑπ' ἀγωνίας ἔξω προεληλύθεσαν ἰκετεῖεν τὸν ἀλιθινὸν
 θεόν. ἵνα τοῦ ψευδωδέμου τὰς ὀργὰς ἐπίσχη. Ὁ δὲ

λαβῶν οἶκτον ἡμῶν, τρέπει τὸν θυμὸν αὐτοῦ πρὸς ἔλθον. Καὶ ἀνεθεῖς πρὸς τὸ μαλακώτερον καὶ τοσοῦτον εἰπὼν· „Οὐ πονηροὶ μάλλον ἢ δυστυχεῖς εἶναι μοι δοκοῦσιν ἄνθρωποι καὶ ἀνόητοι, μὴ πιστεύοντες, ὅτι θεοῦ κεκλήρωμαι φύσιν“, ἀπαλλάττεται, προστάξας καὶ ἡμῖν ἀπέρχεσθαι.

Legati re infecta discedunt.

46. Τοιοῦτον ἀντὶ δικαστηρίου θεάτρον ὁμοῦ καὶ δεσμωτήριον ἐκφυγόντες — ὡς μὲν γὰρ ἐν θεάτρῳ κλωγμὸς συριτίοντων, καταμωκωμένων, ἀμτρα χλευαζόντων, ὡς δὲ ἐν εἰρκτῇ πληγαὶ κατὰ τῶν σπλιάγγων φερόμεναι, βάσανοι, κατατάσεις τῆς ὅλης ψυχῆς, διὰ τε τῶν εἰς τὸ θεῖον βλασφημιῶν καὶ διὰ τῶν ἐπανατάσεων, ὡς *τοσοῦτος* [*] αὐτοκράτωρ ἐπανετείνοτο, μνησικακῶν οὐ περὶ ἑτέρου, ρηδῶς γὰρ ἂν μπετέβαλεν, ἀλλὰ περὶ ἑαυτοῦ καὶ τῆς εἰς τὴν ἐκθέσειν ἐπιθυμίας, ἣ μόνους ὑπελάμβανε μῆτε συναινεῖν Ἰουδαίους, μῆτε δύνασθαι συνυπογράψασθαι — μόλις ἀνεπνεύσαμεν. Οὐκ ἐπειδὴ φιλοζωοῦντες θάνατον κατεπτήχειμεν, ὃν ἄσμενοι καθάπερ ἀθανασίαν εἰλόμεθα ἂν, εἰ δὴ τι τῶν νομίμων ἔμελλεν ἐπανόρθωσιν ἔξειν· ἀλλ' εἰδότες ἐπ' οὐδενὶ λυσιτελεῖ παρανάλωμα γνησιόμενοι μετὰ πολλῆς δυσκλείας. Ἄ γὰρ ἂν πρέσβεις ὑπομένωσιν, ἐπὶ τοὺς πέμψαντας λαμβάνει τὴν ἀναφοράν. Τούτων μὲν δὴ χάριν ἐπὶ ποσὸν ἐδυνήθημεν ἀνακύναι. Τὰ δὲ ἄλλα ἡμᾶς ἐφόβει διεσπτοημένους καὶ ἀποροῦντας τί γινώσται, τί ἀποφανβῆται, ποταπὴ γένοιτ' ἂν ἡ κρίσις. Ἴηκουσθ γὰρ τῆς ὑποθέσεως, ὡς πραγμάτων ἐνίων παρήκουσεν; Ἐν ἡμῖν δὲ πέντε πρεσβευταῖς σαλεύειν τὸ τῶν πανταχοῦ πάντων

Ἰουδαίων οὐ χαίρον; Εἰ γὰρ χαρίσαιο τοῖς ἡμετέροις ἐχθροῖς, τίς ἕτερα πόλις ἡρεμίσει; τίς οὐκ ἐπιθήσεται τοῖς συνοικοῦσι; τίς ἁπαθῆς καταλειφθήσεται προσηχῆ; ποῖον πολιτικὸν οὐκ ἀνατραπήσεται δίκαιον τοῖς κοσμον- μένοις κατὰ τὰ πάτρια τῶν Ἰουδαίων; Ἀνατειράσεται, ναυαγήσει, κατὰ βυθοῦ χωρήσει καὶ τὰ ἐξαιρέτα νόμιμα καὶ τὰ κοινὰ πρὸς ἕκαστα τῶν πόλεων ἀντοῖς δίκαια. Τοιούτοις ὑπέραντλοι γενόμενοι λογισμοῖς ὑπευρόμεθα καταπονούμενοι· καὶ γὰρ οἱ τέως συμπράττειν ἡμῖν δο- κοῦντες ἀπειρήκεσαν. Καλουμένων γοῦν ἔσθον ὄντες οὐκ ὑπέμειναν, ἀλλ' ὑπεξῆλθον διὰ φόβον, ἀκριβῶς ἐπι- στάμενοι τὸν ἡμέρον ὃν κέχρηται πρὸς τὸ νομίζεσθαι θεός. Εἴρηται μὲν οὖν κεφαλαιωδέστερον ἢ αἰτία τῆς πρὸς ἅπαν τὸ Ἰουδαίων ἔθνος ἀπεχθείας Γαίου· λεπτέον δὲ καὶ τὴν παλινοδίαν πρὸς Γαῖον.

Π Ε Ρ Ι Κ Ο Σ Μ Ο Υ .

D E M U N D O .

[II, 601.]

Deus mundi auctor.

1. [*] Οὐδέν τῶν ὄντων ἰσότημον ὑφίστηκε Θεῷ, ἀλλ' ἔστιν εἰς ἀρχῶν καὶ ἡγεμῶν καὶ βασιλεύς, ὃ πρωτανεύειν καὶ διοικεῖν μόνῳ Θεμίς τὰ σύμπαντα. Τὸ γὰρ „Οὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίη, εἰς κοίρανος ἔστω, Εἰς βασιλεύς“

οὐκ ἐπὶ πόλεων καὶ ἀνθρώπων λέγοιτ' ἂν ἐν δίκῃ μᾶλλον ἢ ἐπὶ κόσμου καὶ Θεοῦ· ἐνὸς γὰρ ἓνα ποιητὴν τε καὶ δεσπότην ἀνεγκαῖον εἶναι. Τούτου δὴ προσμολογηθέντος ἀκόλουθον ἂν εἶη συνυφαινεῖν τὰ ἀρμόζοντα. Τίνα οὖν ἔστι, σκοπῶμεν. Εἰς ὧν ὁ Θεὸς δύο [*] τὰς ἀνωτάτω δυνάμεις ἔχει. Διὰ τούτων τῶν δυνάμεων ὁ ἀσώματος καὶ νοητὸς ἐπάγη κόσμος, τὸ τοῦ φαινομένου τοῦδε ἀρχέτυπον, ἰδέαις ἀοράτοις συσταθεῖς, ὡσπερ οὗτος ὄμμασιν ὄρατός. Καταπλαγέντες οὖν τινες τὴν ἑκατέρου τῶν κόσμων φύσιν οὐ μόνον ὅλους ἐξεθείωσαν, ἀλλὰ καὶ τὰ κάλλιστα τῶν ἐν αὐτοῖς μερῶν, ἥλιον λέγω καὶ

σελήνην καὶ τὸν σύμπαντα οὐρανόν, ἅπερ οὐδὲν αἰδεσθέντες θεοὺς ἐκύλευσαν. Ὡν τὴν ἐπίνοιαν κατωδῶν Μωσῆς φησι· „Κύριε βασιλεῦ τῶν θεῶν“ (Deut. 10, 17), [εἰς] ἔνδειξιν τῆς παρ' ὑπηκόους ἄρχοντος διαφορᾶς. Καὶ ὁ τοῦ Ἰουδαίων ἔθνους πρεσβύτατος γένει μὲν ἦν Χαίθαιος, πατὴρ δὲ ἀστρονομικοῦ, τῶν περὶ τὰ μαθήματα διατριβόντων, οἱ τοὺς ἀστέρας θεοὺς νομίζουσι καὶ τὸν συμπάντα οὐρανόν τε καὶ κόσμον, παρ' οὓς τό τε εὖ καὶ τὸ χεῖρόν φασιν ἀποβαίνειν, οὐδὲν ἔξω τῶν αἰσθητῶν αἴτιον ὑπολαμβάνοντες εἶναι. Τούτου δὲ τί ἂν εἴη χαλεπώτερον ἢ μᾶλλον ἀπελέγξαι τὴν ἐν τῇ ψυχῇ δυσγένειαν δυνάμενον; δι' ἐπιστήμης τῶν πολλῶν καὶ δευτέρων καὶ γεινητῶν εἰς ἀνεπιστημοσύνην *ιούστην* τοῦ ἐνός καὶ πρεσβυτάτου καὶ ἀγενήτου καὶ ποιητοῦ τῶν ὄλων, καὶ διὰ τε ταῦτα ἀρίστου καὶ μυρία ἄλλα, ἃ διὰ μέγεθος ἀνθρώπινος λογισμὸς οὐ χωρεῖ; Ὃν ἐν νόῳ λαβῶν καὶ ἐπιθειάσας καταλείπει μὲν πατρίδα καὶ γενεάν καὶ πατρῷον οἶκον, εἰδώς, ὅτι μένοντος μὲν αἰ τῆς πολυθέου δόξης ἐγκαταμένουσαι ἀπάται ἐννοίαν ἀνήνυτον κατασκευάζουσιν εἰς τὴν τοῦ Ἐνός εὐρεσιν, ὅς ἐστιν αἰδιδιος μόνος καὶ τῶν ἄλλων πατήρ νοητῶν τε καὶ αἰσθητῶν· εἰ δὲ μετανασταιή, μεταναστήναί τε καὶ τῆς διανοίας τὴν ἀπάτην, μεταρροσαμένης τὴν ψευδῆ δόξαν εἰς ἀλήθειαν. Ἄμα δὲ καὶ τὸν πόθον, ὃν ἐπόθει γνῶναι τὸ Ὃν, προσανεῖρήπισε λόγια τὰ χρησθέντα, οἷς ποδηγετούμενος ἐπὶ τὴν τοῦ Ἐνός ἀοκνοτάτην σπουδὴν καὶ ζήτησιν ἦει. Καὶ οὐ πρότερον ἀνῆκεν ἢ τρανωτέρας λαβεῖν φαντασίας, οὐχὶ τῆς οὐσίας [*] — τοῦτο γὰρ *ἀμήχανόν τι* —, ἀλλὰ τῆς ὑπάρξεως αὐτοῦ καὶ τῆς προνοίας. Διὸ καὶ πιστεῦσαι λέγεται τῷ θεῷ πρῶτος, ἐπειδὴ καὶ πρῶτος

ἀκριβῆ καὶ βεβαίαν ἔσχεν ὑπόληψιν, ὡς ἔστιν ἐν αἴτιον ἀνώτατον, τὸ προνοοῦν τοῦ τε κόσμου καὶ τῶν ἐν αὐτῷ. Ἐπειδὴ γὰρ τὴν οὐσίαν ἀτακτον, συγκεχυμένην οὔσαν, εἰς τάξιν ἐξ ἀταξίας καὶ ἐκ συγχύσεως εἰς διάκρισιν ἄγων ὁ κοσμοπλάστης κοσμεῖν ἤρξατο, γῆν μὲν καὶ ὕδωρ ἐπὶ τὸ μέσον ἐρρίξου, τὰ δὲ αἲρος καὶ πυρὸς δένδρα πρὸς τὴν μετάρσιον ἀνεῦλεν ἀπὸ τοῦ μέσου χώραν, τὸν δὲ αἰθέριον ἐν κύκλῳ τόπον ὠχυροῦτο, τῶν ἐντὸς ὄρον τε καὶ φυλακτήριον αὐτὸν τιθεῖς, ἀφ' οὗ καὶ οὐρανὸς ὠνομάσθαι δοκεῖ. Καὶ ταῦτα μὲν τὰ τέλεια τοῦ παντός ἦν μοσχεύματα, τὸ δὲ παμμέγεθες καὶ παμφορώτατον ἔργον ὁ κόσμος οὗτος, οὗ παραφυάδες οἱ εἰρημένοι βλαστοί.

Mundi rddix et basis est Dei νόμος.

2. Ὅπου ποτ' οὖν ἄρα τὰς ῥίζας καθῆκε, καὶ τίς ἐστιν αὐτῷ βᾶσις, ἐφ' ἧς ὡσπερ ἀνδρίας ἐρήρυσται, σκεπτέον. Σῶμα μὲν οὐδὲν ἀπολειφθὲν εἰκὸς ἔξω πλανᾶσθαι, τὴν δὲ ὅλων ὕλην ἐργασαμένου καὶ διακοσμήσαντος Θεοῦ· τελειότατον γὰρ ἤρμοιτε τὸ μέγιστον τῶν ἔργων τῷ μεγίστῳ δημιουργῷ διαπλάσασθαι. Τελειότατον δὲ οὐκ ἂν ἦν, εἰ μὴ τελείοις συνεπληροῦτο μέρεσιν, ὥστε *ἐκ* τῆς ἀπάσης ὕλης, *μηδεμιᾶς* ἔξω, μηδὲ τῆς βραχυτάτης καταλειφθήσης, συνέστη ὅδε ὁ κόσμος. Ἀνάγκη τοίνυν ἐκτὸς ἢ κενὸν ἢ μηδὲν εἶναι. Εἰ μὲν δὴ κενόν, πῶς *τὸ πλήρες* καὶ ραστόν καὶ τῶν ὄντων βαρύτερον εὐρέθη ταλαντεῦον, στερεοῦ μηδενὸς ἐπερειδοντος; Ἐξ οὗ φάσματι ἂν εἰκέναι δύοξαι, ζητούσης ἀεὶ τῆς διανοίας βᾶσιν σωματικῆν, ἣν πᾶν ἔχειν εἰκός, ἐάν γε κινούμενον τυγχάνῃ, τὸν δὲ δὴ κόσμον διαφερόντως, ὅτι τὸ μέγιστον σω-

μάτων ἐστὶ καὶ πλῆθος ἄλλων σωμάτων ὡς οἰκεῖα ἐγκολπισται μέρη. Τὰς δυσωπίας οὖν εἴ τις ἀποδιδράσκειν βούλοιο τὰς ἐν τοῖς διαπορηθεῖσι, λεγέτω μετὰ παρόρησίας, ὅτι οὐδὲν τῶν [*] ὕλων κραταῖον οὕτως, ὡς τὸν κόσμον ἀχθηφορεῖν ἰσχύσαι. Νόμος δὲ ὁ αἰδῖος Θεοῦ αἰώνιου τὸ ὀχυρώτατον καὶ βεβαιότατον ἔρεισμα τῶν ὕλων ἐστίν. Οὗτος ἀπὸ τῶν μέσων ἐπὶ τὰ πέρατα, καὶ ἀπὸ τῶν ἄκρων εἰς μέσα ταθεῖς δολιχεύει τὸν τῆς φύσεως δρόμον ἀήττητον, συνάγων πάντα τὰ μέρη καὶ σφίγγων· δεσμὸν γὰρ ἀρόρηκτον τοῦ παντός ὁ γεννήσας ἐποίει πατήρ. Εἰκότως οὖν οὐδὲ γῆ πᾶσα διαλυθήσεται πρὸς ὕδατος, ὅπερ αὐτῆς οἱ κόλποι κεχωρήκασιν· οὐδ' ὑπ' αἰέρος σβεσθήσεται πῦρ· οὐδ' ἔμπαλιν ὑπὸ πυρός ἀῆρ ἀναφλεχθήσεται, τοῦ θείου νόμου μεθόριον τάπτοντος αὐτόν. * Οὕτω* μὲν δὴ παμφορώτατον φυτὸν ἐρριζοῦτο, καὶ ριζωθὲν *ἐκραταιοῦτο*. Τῶν δὲ ἐν μέρει καὶ βραχυτέρων φυτῶν τὰ μὲν μεταβατικῶς κινητά, τὰ δὲ ἄνευ μεταβάσεως ὡς ἂν ἐστῶτα κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἐδημιουργεῖτο. Τὰ μὲν οὖν μεταβατικῆ κινήσει χρώμενα, ἃ δὴ φαμεν ἡμεῖς ζῶα εἶναι, ταῖς τοῦ παντός ὀλοσχερεστέραις προσεγένετο μοίραῖς· γῆ μὲν τὰ χερσαῖα, πλωτὰ δὲ τῷ ὕδατι, τὰ πτηνὰ δὲ αἰέρι, τοὺς ἀστέρας δὲ ἐν οὐρανῷ.

Creatae quae mundus et in aëre et in aqua et in terra continent. Angeli, et boni et mali. Plantae. Animalia. Homo.

3. Διττὰ δὲ ἐν τε γῆ καὶ ὕδατι καὶ αἰέρι γένη ὁ ποιῶν ἐποίει· αἰέρι μὲν τὰ πτηνὰ καὶ δυνάμεις ἄλλας αἰσθήσει οὐδαμῆ οὐδαμῶς καταλαμβανομένας. Ψυχῶν ὁ

Θίασος οὗτος ἄσωμάτων ἐστὶ διακεκοσμημένων * οὐ
 ταῖς* αὐταῖς ἐν τάξεσι· τὰς μὲν γὰρ εἰσκρίνεσθαι λόγος
 ἔχει σώμασι θνητοῖς, καὶ κατὰ τινὰς ὠρισμένας περι-
 ὅδους ἀπαλλάττεσθαι πάλιν· τὰς δὲ θειοτέρας κατα-
 σκευῆς λαχούσας ἅπαντας ἀλογεῖν τοῦ τῆς γῆς χωρίου·
 ἀνωτάτω δὲ εἶναι πρὸς αὐτῷ τῷ αἰθέρι τὰς καθαροτά-
 τας, ἃς οἱ μὲν παρ' Ἑλλήσι φιλοσοφήσαντες Ἡρῶας κα-
 λοῦσι καὶ Δαίμονας, Μωσῆς δὲ εὐθυβόλῳ χρώμενος
 ὀνόματι Ἀγγέλους προσαγορεύει, πρεσβευόμενας καὶ
 διαγγελούσας τὰ τε παρὰ τοῦ ἡγεμόνος τοῖς ὑπηκόοις
 ἀγαθὰ, καὶ τῷ βασιλεῖ ὧν εἰσιν ὑπήκοοι χρεῖσι. Ἐκεῖ-
 ναι δὲ ὥσπερ εἰς ποταμὸν τὸ σῶμα καταβᾶσαι ποτὲ μὲν
 ὑπὸ συρμοῦ δίνης βιαιοτάτης ἀρπασθεῖσαι κατεπόθη-
 σαν, ποτὲ δὲ, πρὸς τὴν *φορὰν* ἀντίσχειν οὐ δυναθεῖ-
 σαι, τὸ μὲν πρῶτον ἀνενήξαντο, εἶτα ὅθεν ὠρμήθησαν,
 ἐκεῖσθ πάλιν ἀνέπησαν. Αὗται μὲν οὖν εἰσιν ψυχαὶ
 τῶν ἀνωθεν εὐσθενῶς φιλοσοφούντων, ἐξ ἀρχῆς ἄχρι
 τέλους μελειῶσαι τὸν μετὰ σωμάτων ἀποθνήσκειν βίον,
 ἵνα [*] τῆς ἄσωμάτου καὶ ἀφθάρτου παρὰ τῷ ἀγενήτῳ
 καὶ ἀφθάρτῳ ζωῆς μεταλλάξωσιν· αἱ δὲ καταποθεῖσαι
 τῶν ἄλλων ἀνθρώπων ὅσοι σοφίας ἠλόγησαν, ἐκδόντες
 ἀστάτοις καὶ τυχηροῖς πράγμασιν ἑαυτούς, ὧν οὐδὲν εἰς
 ψυχὴν ἢ νοῦν ἀναφέρεται, πάντα δὲ ἐπὶ τὸν συμφυᾶ νε-
 κρὸν ἡμῶν τὸ σῶμα, ἢ ἐπὶ τὰ ἀψυχότερα τούτου, δόξαν
 λέγει καὶ χρήματα καὶ ἀρχὰς καὶ τιμὰς, καὶ ὅσα ἄλλα
 ὑπὸ τῶν μὴ τεθραμένων τὰ πρὸς ἀλήθειαν καλὰ ἀπάτη
 ψεύδους δόξης ἀναπλάττεται ἢ ζωγραφεῖται. Ψυχὰς
 οὖν καὶ δαίμονας καὶ ἀγγέλους, ὀνόματι μὲν διαφέρον-
 τας, ἔν δὲ καὶ ταῦτόν ὑποκειμενον διανοηθεῖς, ἄχθος
 βαρύτερον ἀποθήσεις δεισιδαιμονίαν. Ὡσπερ γὰρ ἀγα-

θεοὺς δαίμονας καὶ κικουὺς λέγουσιν οἱ πολλοί, καὶ ψυχὰς ὁμοίως, οὕτω καὶ ἀγγέλους τοὺς μὲν τῆς προσρήσεως ἀξίους πρεσβευτὰς τινὰς τῶν ἀνθρώπων πρὸς θεὸν καὶ θεοῦ πρὸς ἀνθρώπους, ἱεροὺς καὶ ἀσύλους φύλακας διὰ τὴν ἀνυπαίτιον καὶ παγκάλην ταύτην ὑπηρεσίαν, τοὺς δὲ ἔμπαλιν ἀνιέρους καὶ ἀναξίους τῆς προσρήσεως καὶ αὐτὸς ὑπολαμβάνων οὐχ ἁμαρτήσεις. Μαρτυρεῖ δέ μου τῷ λόγῳ ὁ ὑμνογράφος οὕτως λέγων· „Ἐξαπέστειλεν εἰς αὐτοὺς ὀργὴν θυμοῦ αὐτοῦ δι' ἀγγέλων ποιηρῶν.“ (Psalm. 77 [78], 49.) Ὑδατι δὲ ζῶα πλωτὰ καὶ ζωόφυτα, τῇ γῆ δὲ αὐτὴ ζῶα τε χερσαῖα καὶ φυτὰ. Καὶ τὰ μὲν φυτὰ κατωκάρα εἰργάσατο, τὰς κεφαλὰς αὐτῶν ἐν τοῖς βαθέσι τοῖς τῆς γῆς μέρεσι πήξας· ζῶων δὲ τῶν ἀλόγων τὰς κεφαλὰς ἀνελκύσας ἀπὸ γῆς ἐπὶ προμήκους ἀνχένος ἄκρας ἠρμόζετο τῷ ἀνχένι, ὥσπερ ἐπίβασιν τοὺς ἐμπροσθίους πόδας θεῖς. Ἐξαιρέτου δὲ τῆς κατασκευῆς ἔλαχεν ἄνθρωπος. Τῶν μὲν γὰρ ἄλλων τὰς ὄψεις περιήγαγε κάτω κύψας, διὸ νένευκε πρὸς χέρσον. Ἀνθρώπου δὲ ἔμπαλιν ἀνώρθωσεν, ἵνα τὸν οὐρανὸν καταθεῖται, — φυτὸν οὐχ ἐπίγειον, ἀλλ' οὐράνιον, ὡς παλαιὸς λόγος. Ἀλλ' οἱ μὲν ἄλλοι τῆς αἰθερίου φύσεως τὸν ἡμέτερον νοῦν μοῖραν εἰπόντες εἶναι, συγγένειαν ἀνθρώπῳ πρὸς αἰθέρα συνῆψαν. Ὁ δὲ δὴ μέγας Μωσῆς οὐδενὶ τῶν γεγονότων τῆς λογικῆς ψυχῆς τὸ εἶδος ὁμοίως ὠνόμασεν, [*] ἀλλ' εἶπεν αὐτὴν τοῦ θεοῦ καὶ ἀοράτου θεοῦ ἐκείνου εἰκόνα, δόκιμον εἶναι νομίσας ἧς εἶωθε καὶ τυπωθῆν σφραγίδα θεοῦ, ἧς ὁ χαρακτήρ ἐστίν ὁ αἰδιος λόγος· „Ἐνέπνευσε γάρ“, φησὶν, „ὁ θεὸς εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ πνοὴν ζωῆς“ (Gen. 2, 7), ὥστε ἀνάγκη πρὸς τὸν ἐκπέμποντα τὸν δεχόμενον ἀπεικονίζεσθαι. Διὸ καὶ τὸν

ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα φασὶ θεοῦ γεγενῆσθαι, οὐ μὴν κατ' εἰκόνα τινὸς τῶν γεγονότων.

Corporum aliorum ἕξις, aliorum φύσις, aliorum ψυχὴ, aliorum λογικὴ ψυχὴ.

4. Ἄλλ' ἐπαναλαμβάνοντες τὸν λόγον σαφηνείας χάριν εἴπωμεν, ὅτι τῶν σωμάτων τὰ μὲν ἐνεδύσαντο ἕξιν, τὰ δὲ φύσιν, τὰ δὲ ψυχὴν, τὰ δὲ λογικὴν ψυχὴν. Λίθων μὲν οὖν καὶ ξύλων, ἃ δὴ τῆς συμφύσεως ἀπέσπασται, δεσμὸν κραταιότατον, ἕξιν, εἰργάσατο. "Ἴδὲ ἐστὶ πνεῦμα ἀναστρέφον ἐφ' ἑαυτό· ἄρχεται μὲν γὰρ ἀπὸ τῶν μέσων ἐπὶ τὰ πέρατα τείνεσθαι, ψαῦσαν δὲ ἄκρας ἐπιφανείας ἀνακάμπει πάλιν, ἄχρις ἂν ἐπὶ τὸν αὐτὸν ἀφίκηται τόπον, ἀφ' οὗ τὸ πρῶτον ὠρμήθη. "Ἐξέως ὁ συνεχῆς οὗτος διαυλος. Τὴν δὲ φύσιν ἀπένεμε τοῖς φυτοῖς, κερασάμενος αὐτὴν ἐκ πλεεστων δυνάμεων· θρεπτικῆς τε καὶ γεννητικῆς. Ψυχὴν δὲ φύσεως τρισὶ διαλλάττουσαν ὁ ποιῶν ἐποιεῖ· αἰσθήσει, φαντασίᾳ, ὄρμῃ. Τὰ μὲν δὴ φυτὰ τούτων ἀμέτοχα, τῶν δὲ ζώων ἕκαστον ἀθρόον μετέχει τῶν εἰρημένων. Αἰσθησις μὲν οὖν, ὡς αὐτὸ δῆπου δηλοῖ τὸ ὄνομα, εἰς θεοῖς τις οὐσα, τὰ φανέντα ἐπειφέρει τῷ νῷ. Φαντασία δὲ *τύπωσις* ἐν ψυχῇ, οἷον εἰ φροσπασία τις οὐσα· ἃ γὰρ εἰσῆγαγεν ἕκαστη τῶν αἰσθήσεων, ὡσπερ δακτύλιός τις ἢ σφραγὶς ἐναπεμάξατο τὸν οἰκεῖον χαρακτῆρα ἢ τὸ ἐκμαγεῖον φυλάττει παρ' ἑαυτῇ, μέχρις ἂν ἢ ἀντίπαλος τῇ μνήμῃ τὸν τύπον λεάνασα λήθῃ ἀμυδρὸν ἐργάσῃται ἢ παντελῶς ἀφανίσῃ. Τὸ δὲ φανέν καὶ τυπῶσαν τοτὲ μὲν οἰκείως, τοτὲ δὲ ὡς ἑτέρον διέθηκε τὴν ψυχὴν. Τοῦτο δὲ αὐτῆς πάθος ὄρμῃ καλεῖται, ἣν ὀριζόμενοι πρώτην ἔφησαν ψυχῆς κίνησιν.

Homini prae ceteris creatis praestantia.

5. Τοσούτοις μὲν ζῶα ὑπερέχει φυτῶν. Ἴδωμεν τοίνυν, τίνι τῶν ἄλλων ζῶων ὑπερβέβηκεν ἄνθρωπος. Οὗτος δὴ ἐξαιρετον γέρας ἔλαχε διάνοιαν, ἣ τὰς ἀπάντων φύσεις, [*] σωμάτων τε καὶ πραγμάτων, εἶωθε καταλαμβάνειν. Καθάπερ γὰρ ἐν μὲν τῷ σώματι τὸ ἡγεμονικώτατον ὄψις ἐστίν, ἐν δὲ τῷ παντὶ ἡ τοῦ φωτὸς φύσις· τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ τῶν ἐν ἡμῖν τὸ κρατιστεῦον ὁ νοῦς. Ψυχῆς γὰρ ὄψις οὗτος, ταῖς οἰκείαις περιλαμβόμενος ἀνγαῖς, δι' ὧν ὁ πολὺς καὶ βαθὺς ζόφος, ὃν κατέχευεν, ἀγνοια τῶν πραγμάτων, ἀνασκίδνεται. Τοῦτο τῆς ψυχῆς τὸ εἶδος οὐκ ἐκ τῶν αὐτῶν στοιχείων, ἐξ ὧν τὰ ἄλλα ἀποτελεῖτο, διεπλάσθη, καθαρωτέρας δὲ καὶ ἀμείνονος ἔλαχε τῆς οὐσίας, ἐξ ἧς αἱ θεῖαι φύσεις ἐδημιουργοῦντο. Παρ' ὃ καὶ μόνον τῶν ἐν ἡμῖν εἰκότως ἀφθαρτον ἔδοξεν εἶναι διάνοια· μόνην γὰρ αὐτὴν ὁ γεννήσας πατὴρ ἐλευθερίας ἠξίωσε καὶ τὰ τῆς ἀνάγκης ἀνεῖς δεσμὰ ἀφαιτον εἶασε, δωρησάμενος αὐτῇ τοῦ προπρωδεστιάτου καὶ οἰκείου κτήματος αὐτῶν, τοῦ ἐκουσίου μοῖραν, ἣν ἠδύνατο δεξασθαι. Τὰ μὲν γὰρ ἄλλα ζῶα, ὧν ἐν ταῖς ψυχαῖς ἡ ἐξαιρουμένη εἰς ἐλευθερίαν διάνοια οὐκ ἔστι, καταξενυχθέντα καὶ χαλινωθέντα πρὸς ὑπηρεσίαν ἀνθρώποις παραδέδοται, ὥσπερ οἰκείται δεσπόταις. Ὁ δὲ ἄνθρωπος ἐθελούργου καὶ αὐτοκελεύστου γνώμης λαχὼν καὶ προαιρετικαῖς χρώμενος ταῖς ἐνεργείαις, εἰκότως ψόγον μὲν ἔσχεν ἐφ' οἷς ἐκ προνοίας ἀδικεῖ, ἔπαινον δὲ ἐφ' οἷς ἐκὼν καθορθοῖ. Παρὰ γὰρ θεοῦ τὴν ἐκούσιον κίνησιν εἰληφώς καὶ κατὰ τοῦτο ὁμοιωθεὶς αὐτῷ, χαλεπῆς καὶ ἀργαλεωτάτης δεσποίνης, τῆς ἀνάγκης, ἐλευ-

θερωθεῖς, κατηγορίας δεόντως τυγχάνει; ὅτι τὸν ἐλευθερώσαντα οὐ περιέπει· τοιγάρτοι τὴν κατ' ἀπελευθέρων ἀχαριστων ἀπαραίτητον δίκην ὀρθότατα ἀποτίσει. Τῷ τοι καὶ τὸ σῶμα ἀνγερωθὲν πρὸς τὴν καθαρωτάτην τοῦ παντός μοῖραν, οὐρανόν; τὰς ὕψεις ἀνέτεινεν, ἵνα τῷ φανερωῖ τὸ ἀφανές ἐκδήλως καταλαμβάνηται. Ἐπειδὴ τοίνυν τὴν πρὸς τὸ Ὄν διανοίας ὀλκὴν ἀμήχανον ἦν ἰδεῖν ὅτι μὴ τοὺς ἀχθέντας πρὸς αὐτὸν μόνους — ὃ γὰρ πέπονθεν ἕκαστα, αὐτὸς ἐξαιρέτως οἶδεν — εἰδωλον ἐναργές ἀειδοῦς ὀμματος τὰ τοῦ σώματος ποιεῖ, δυνάμενα πρὸς αἰθέρα ἀπονεύειν. Ὅποτε γὰρ οἱ ἐκ φθαρτῆς παγέντες ὑλῆς ὀφθαλμοὶ τοσοῦτον ἐπέβησαν, ὡς ἀπὸ τοῦ τῆς γῆς χωρίου πρὸς τὸν μακρὴν ὄντως ἀφροσύτα ἀνατρέχειν οὐρανὸν καὶ ψαύειν τῶν περὶ αὐτοῦ, πόσον τινὰ χρῆ νομίσαι τὸν δρόμον τῶν τῆς ψυχῆς ὀμμάτων, ἅπερ, ὑπὸ πολλοῦ τοῦ τὸ Ὄν κατιδεῖν τηλαυγῶς ἡμέρου πτερωθέντα, οὐ μόνον πρὸς τὸν ἔσχατον αἰθέρα [*] τελνευται, ἀλλὰ κάτω που λιπὼν παντός τοῦ κόσμου τοὺς ὄρους ἐπιείγεται πρὸς τὸν ἀγέννητον;

Arbores in homine.

6. Διεξελεθόντες οὖν περὶ τῶν ὀλοσχερεστέρων ἐν κόσμῳ φυτῶν, ἰδόμεν, ὅν τρόπον καὶ τὰ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ, τῷ βραχεῖ κόσμῳ, δένδρα ὃ πᾶνσοφος ἐδημιούργει θεός. Ἀντίκα τοίνυν ὡσπερ βυθύγειον χωρίον σῶμα τὸ ἡμέτερον λαβὼν δεξαμενὰς αὐτῷ, τὰς αἰσθήσεις, ἀπειργάζετο, καὶ ἔπειτα οἷα φυτὸν ἡμέρον καὶ ὠφελιμώτατον ἐκάστην αὐτῶν ἐντίθει· ἀκοὴν μὲν εἰς οὐς, ὄψιν δὲ εἰς ὄμματα, καὶ εἰς μυκτῆρις ὄσφρησιν, καὶ τὰς ἄλλας εἰς τὰ οἰκῆια συγγενῆ χωρία. Μαρτυρεῖ δέ μου τῷ λόγῳ

ὁ θεσπέσιος ἀνὴρ, ἐν ὕμνοις λέγων ὧδε· „Ὁ φυτεύων οὓς οὐκ ἀκούει; ὁ πλάσσων ὄφθαλμόν οὐκ ἐπιβλέπει;“ (Psalm. 93 [94], 9.) Καὶ τὰς *διηκούσας* μέντοι μέχρι σκελῶν τε καὶ χειρῶν, καὶ τῶν ἄλλων τοῦ σώματος μερῶν, ὅσα ἐντός τε καὶ ἐκτός, δυνάμεις ἀπάσας *ἀγειῆ* μοσχεύματα εἶναι συμβέβηκε. Τὰ δὲ ἀμείνω καὶ τελειότερα τῷ μεσαιτάτῳ, καὶ καρποφορεῖν δυνάμενα διαφερόντως ἡγεμόνι προσερόριζον. Ταῦτα δὲ εἰσι νόησις, κατάληψις, εὐστοχία, μελέται, μνήμαι, ἕξεις, διαθέσεις, τεχνῶν ἰδέαι πολύτροποι, βεβαιότης ἐπιστημῶν, τῶν ἀρετῆς ἀπάσης θεωρημάτων ἀληστος ἀνάληψις. Τούτων οὐδὲν οὐδεὶς ἰκανῶς ἐντὸς φυτουργῆσαι, πάντων δὲ ἀθρόον εἰς ὁ ἀγένητος τεχνίτης, οὐ πεποιηκῶς μόνοι, ἀλλὰ καὶ ποιῶν ἀεὶ καθ' ἕκαστον τῶν γιγνομένων τὰ φυτὰ ταῦτα.

Homo paradisisus. Deus omnium rerum opifex.

7. Τοῖς εἰρημένοις ἐστὶν ἀκόλουθος καὶ ἡ τοῦ παραδείσου φυτουργία. Λέγεται γάρ· „Ἐφύτευσεν ὁ θεὸς παράδεισον ἐν Ἐδέμ κατὰ ἀνατολάς, καὶ ἔθετο ἐκεῖ τὸν ἀνθρώπον ὃν ἔπλασε.“ (Gen. 2, 8.) Τὸ μὲν οὖν ἀμπέλους καὶ ἐλαιῶν ἢ μηλεῶν ἢ ῥοιῶν ἢ τῶν παραπλησίων δένδρα οἶεσθαι πολλῇ καὶ δυσθεράπευτος εὐήθεια. Ἄλλ' ὅπως μηδεὶς ὑπολάβῃ τὸν ποιητὴν χρεῖον εἶναι τινος τῶν γεγονότων, ἀναγκαιῶς ἐπεβόησε Μωσῆς, λέγων· „Κύριος βασιλεύων τῶν αἰώνων καὶ ἐπ' αἰῶνα καὶ ἔτι.“ (Exod. 15, 18.) Ὁ γὰρ δὴ θεὸς καὶ πατὴρ καὶ τεχνίτης καὶ ἐπίτροπος τῶν ἐν οὐρανῷ τε καὶ ἐν κόσμῳ πρὸς ἀλήθειάν ἐστι. Καὶ μὴν τὰ γε μέλλοντα συσκιαῖται ὑπὸ τοῦ αὐθις χρόνου [*] τοτὲ μὲν βραχεῖ, τοτὲ δὲ μακρῷ διαστή-

ματι. Δημιουργός δὲ καὶ χρόνου ὁ θεός, καὶ γὰρ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ πατήρ· πατήρ δὲ κόσμος χρόνου, τὴν αὐτοῦ κίνησιν γένεσιν ἀποφύνας ἐκείνου. Ὡστε οὐδὲν παρὰ θεῶν μέλλον, τῷ καὶ τὰ χρόνων ὑπηγμένῳ πέρατα. Καὶ γὰρ οὐ χρόνος, ἀλλὰ τὸ ἀρχέτυπον τοῦ χρόνου καὶ παρὰδειγμα· ἐν αἰῶνι δὲ οὔτε παρελήλυθεν οὐδὲν, οὔτε μέλλει, ἀλλὰ μόνον ὑφέστηκεν.

Incorrupibilitas mundi. Variæ de ea sententiæ.

8. Ἰκανῶς οὖν διαλεχθέντος περὶ τούτων, σκεπτέον ἤδη καὶ περὶ ἀφθαρσίας αὐτοῦ. Τρίτται τοίνυν δόξαι παρὰ τοῖς φιλοσόφοις περὶ τούτων γέγονασι· τῶν μὲν αἰδίων φαιμένων ἀγένητόν τε καὶ ἀνώλεθρον· τῶν δὲ ἐξ ἐναντίας γενητόν τε καὶ φθαρτόν· εἰσὶ δὲ οἱ παρ' ἑκατέρων ἐκλαβόντες τὸ μὲν γενητόν ἀπὸ τῶν ὑστέρων, παρὰ δὲ τῶν προτέρων τὸ ἀφθαρτον, μικτὴν δόξαν ὑπέλιπον, γνητόν καὶ ἀφθαρτον οἰηθέντες αὐτὸν εἶναι. Δημόκριτος μὲν οὖν καὶ Ἐπίκουρος καὶ ὁ πολὺς ὄμιλος τῶν ἀπὸ τῆς στοᾶς φιλοσόφων γένεσιν καὶ φθορὰν ἀπολείπουσι τοῦ κόσμου, πλὴν οὐχ ὁμοίως. Οἱ μὲν γὰρ πολλοὺς κόσμους ὑπογράφουσι, ὧν τὴν γένεσιν ἀλληλοτυπίας καὶ ἐπιπλοκαῖς ἀτόμων ἀνατιθέασι, τὴν δὲ φθορὰν ἀντικοπαῖς καὶ προσράξεσι τῶν γεγονότων. Οἱ δὲ Στωϊκοὶ κόσμον μὲν ἓνα, γενέσεως δὲ αὐτοῦ τὸν θεὸν αἴτιον, φθορᾶς δὲ μηκέτι θεόν, ἀλλὰ τὴν ὑπάρχουσαν ἐν τοῖς οὔσι *πυρὸς ἀκάματον* δύναμιν, χρόνων μακροῖς περιούδοις *ἀναλύουσιν* τὰ πάντα εἰς ἑαυτήν, ἐξ ἧς πάλιν ἀναγένεσιν τοῦ κόσμου συνίστασθαι προμηθεῖα τοῦ τεχνίτου. Ἀριστοτέλης δὲ ἀγένητον καὶ ἀφθαρτον ἔφη τὸν κόσμον εἶναι, δεινὴν δὲ ἀθεότητα καταγινώσκει τῶν

τὰ ἐναντία διεξιόντων, οἱ τῶν χειροκμήτων οὐδὲν ὠνήθησαν διαφέρειν τὸ τοσούτον ἔργον θεοῦ. Γειττονὸν δὲ καὶ ἀφθαρτόν φασιν ὑπὸ Πλάτωνος ἐν Τιμαίῳ δηλοῦσθαι. Τυτὲς δὲ οἴονται σοφισόμενοι κατὰ Πλάτωνα γειττονὸν λέγεσθαι τὸν κόσμον, οὐ τῷ λαβεῖν τὴν γενέσθωσ ἀρχὴν, ἀλλὰ τῷ, εἴτερον ἐήγητο, μὴ ἂν ἑτέρως ἢ τὸν εἰρημνέον συστήσαι τρόπον, διὰ τὸ ἐν γενέσει καὶ μεταβολῇ τὰ μέρη θεωρεῖσθαι. Βέλτιον δὲ καὶ ἀληθέστερον ἔποτοεν τὸ πρότερον· οὐ μόνον ὅτι διὰ πατὸς τοῦ συγγράμματος πατέρα μὲν καὶ ποιητὴν καὶ δημιουργὸν τὸν [*] θεοπλαστὴν ἔκενον, καλλέρογον δὲ καὶ ἔργονον τουτονὶ τὸν κόσμον, ἀπ' ἀρχετίπου καὶ νοητοῦ παραδειγματος μίμημα αἰσθητόν, πάνθ' ὅσα *ἐκεῖνο* νοητά, περιέχοντα αἰσθητά ἐν αὐτῷ, τελειότατον πρὸς τοῦ τελειότητα, ἐκμαγεῖον πρὸς αἰσθησῶν· ἀλλ' ὅτι καὶ Ἀριστοτέλης ταῦτα μαρτυρεῖ περὶ Πλάτωνος, διὰ τὴν τῆς φιλοσοφίας αἰδῶ μηδὲν ἂν ψευδόμενος. Πατέρα δὲ τοῦ Πλατωνικοῦ δόγματος εἶποι νομαζουσα τὸν ποιητὴν Ἡσιόδον, γειττονὸν καὶ ἀφθαρτόν οἴομενον τὸν κόσμον ἐπ' ἐκείνου λέγεσθαι· γειττονὸν μὲν, ὅτι φησὶν·

„Ἦτοι μὲν πρῶτατα χάος γείει, αὐτὰρ ἔπειτα
Γαί' εἰρήστεροσ, πῶτα εἶδος ἀσφαλεσ αἰεῖ.“

ἀφθαρτόν δὲ, ὅτι διάλυσθαι καὶ φθορᾶν οὐ μεμνήσκει αὐτοῦ. Χάος δὲ ὁ μὲν Ἀριστοτέλης τόπος οἰετα, ὅτι τὸ δεξόμενον ἀνάγκη προῖπαχεῖσθαι σώματι. Τὸ τοῖνον γειττονὸν εἶναι τὸν κόσμον ἐναργέστατα παρ' Ἡσιόδου μεμνήσκειται. Μακροῖς δὲ χρόνοις πρότερον ὁ τοῦ Ἰουδαίου ἔθνοισ νομοθέτης Μωσῆς γειττονὸν καὶ ἀφθαρτόν ἔφη τὸν κόσμον ἐν ἱεραῖς βιβλίοις. Εἰσὶ δὲ πάλιν,

ὄν τὴν πρώτην ἐπέγραψε Γένεσιν, ἐν ἣ ἄρχεται τὸν τρόπον τοῦτον· „Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν.“ (Gen. 1, 1.)

Refutantur qui contra disputant.

Θ. Τοὺς δὲ ἀγένητον καὶ ἀφθαρτον κατασκευάζοντας λόγους προτέρους τακτέον, οἰκίαν ἀρχὴν λαβόντας. Ἄπασι δὲ τοῖς φθορὰν ἐνδεχομένοις αἰτίαι διτταὶ τῆς ἀπωλείας, ἡ μὲν ἐντός, ἡ δὲ ἐκτός, προϋπόκεινται. Σιδηρον γοῦν καὶ χαλκὸν καὶ τὰς τοιοῦτοτρόπους οὐσίας εὖροις ἂν ἀφανιζόμενας· ἐξ ἐαυτῶν μὲν, ὅταν ἐρπινώδους νοσήματος τρόπον ἰὸς ἐπιδραμῶν διαφάγοι· πρὸς δὲ τῶν ἐκτός, ὅταν ἐμπιπραμένης οἰκίας ἢ πόλεως συναναφλεχθεῖσαι τῇ πυρὸς βιαίῃ *φιπῆ* διαλυθῶσιν. Ὁμοιοτρόπως δὲ καὶ ζώοις ἐπιγίνεται τελυτή· νοσήμασι δὲ ἐξ ἐαυτῶν, ὑπὸ δὲ τῶν ἐκτός σφατιομένοις ἢ καὶ λευκομένοις ἢ ἐμπιπραμένοις ἢ θάνατον οὐ καθαρὸν τὸν δι' ἀγχιότης ὑπομένουσιν. Εἰ δὲ φθειρῆται καὶ ὁ κόσμος, ἐξ ἀνάγκης ἦτοι ὑπὸ τινος τῶν ἐκτός, ἢ πρὸς τινος τῶν ἐν αὐτῷ διαφθειρήσεται δυνάμει. Ἀμήχανον δὲ ἐκάτερον. [*] Ἐκτός μὲν γὰρ οὐδὲν ἐστὶ τοῦ κόσμου, πάντων εἰς τὴν συμπλήρωσιν αὐτοῦ συνεργησθέντων. Οὗτος γὰρ εἷς τέ ἐστι καὶ ὅλος καὶ ἀγέρως· εἷς μὲν καὶ ὅλος διὰ τὴν προσηρημένην αἰτίαν· ἀγέρως δὲ καὶ ἄνοσος, ἐπειδὴ τὰ νόσοις καὶ γήρα σώματα ἀλωτὰ θερμότησι καὶ ψύχεσι καὶ ταῖς ἄλλαις ἐναντιώσσει προσεπιπιπτούσαις ἔξωθεν ἰσχυρῶς ἀνατρέπεται, ὧν οὐδεμία δύναμις ἀποδρῶσα κυκλοῦται καὶ ἐπιτίθεται, παθῶν μηδενὸς ἀποστατοῦντος μέρους, ἀλλ' ὀλοκλήμων ἐγκατειλημμένων εἴσω. Εἰ δὲ ἄρα τί ἐστὶν ἐκτός, πάντως ἂν εἴη κενὸν ἢ ἀκαθῆς φύσις, ἢν ἀδύνα-

τον παθεῖν τι ἢ δρᾶσαι. Καὶ μὴν οὐδὲ ὑπό τινος αἰτίας διαλυθήσεται τῶν ἐντὸς αὐτοῦ. Πρότερον μὲν, ἐπειδὴ τοῦ ὅλου τὸ μέρος καὶ μεῖζον ἔσται καὶ κραταιότερον, ὅπερ ἔστιν ἀτοπώτατον. Ὁ γὰρ κόσμος ἀνυπερβλήτῳ κράτει χρώμενος ἄγει τὰ πάντα μέρη, πρὸς μηδενὸς αὐτῶν ἀγόμενος. Ἐπειτα, διότι διπτῶν οὐσῶν τῶν φθορᾶς αἰτιῶν, τῆς μὲν ἐντός, τῆς δὲ ἐκτός, ἅ τὴν ἑτέραν *οἷά τε* ὑπομένειν, δεκτικὰ καὶ τῆς ἑτέρας ἐστὶ πάντως. Σημεῖον δὲ βοῦς, ἵππος, ἄνθρωπος καὶ τὰ παραπλήσια ζῶα, διότι πέφυκεν ἀναιρεῖσθαι ὑπὸ σιδήρου, καὶ νόσῳ τελευτήσῃ.

Platonis testimonium.

10. Ἐπειδὴ τοίνυν ὑπὸ οὐδενὸς τῶν ἐκτός φθαρησόμενος ἐδείχθη ὁ κόσμος, τῷ μηδὲν ἔξω καταλειφθαι πάντως, οὐδ' ὑπό τινος ἐν τῷ αὐτῷ, διὰ τὴν προεπιλογισθεῖσαν ἀπόδειξιν, καθ' ἣν τὸ ἄλωτον τῇ ἑτέρα τῶν αἰτιῶν καὶ τὴν ἑτέραν ἐπεφύκει δέχεσθαι. Μαρτύρια δὲ καὶ τὰ ἐν Τιμαίῳ *) περὶ τοῦ τὸν κόσμον ἄνοσον εἶναι καὶ μὴ φθαρησόμενον τάδε· „Τῶν δὲ δὴ τεττάρων ἐν ἕκαστον εἴληφεν ὅλον ἢ τοῦ κόσμου σύστασις· ἐκ γὰρ πυρὸς παντὸς ὕδατός τε καὶ αἰέρος καὶ γῆς συνέστησεν αὐτὸν ὁ συνιστάς, μέρος οὐδὲν οὐδενὸς οὐδὲ δύναμιν ἔξωθεν ἀπολιπών, τάδε διανοηθεῖς· πρῶτον μὲν ἵνα ὅλον, ὅ τι μάλιστα ζῶον τέλειον ἐκ τελείων μερῶν εἴη, πρὸς δὲ τούτοις ἐν, ἅτε οὐχ ὑπολειμμένων ἐξ ὧν ἄλλο τοιοῦτο γένοιτ' ἂν, ἔτι δὲ ἵνα ἀγῆρων καὶ ἄνοσον ἦ, κατανοῶν, ὡς τὰ τῷ σώματι θερμὰ καὶ ψύχρα καὶ [*] πάνθ' ὅσα δυ-

*) Ed. Steph. III, 32.

νάμεις ἔχει ἰσχυράς, καὶ περιϊστάμενα ἔξωθεν, καὶ προσπίπτοντα ἀκαίρως, λύει καὶ νόσους καὶ γῆρας ἐπάγοντα φθίνειν ποιεῖ. Διὰ δὴ τὴν αὐτὴν αἰτίαν καὶ τὸν λογισμὸν τόνδε θεὸς ὅλον ἐξ ὅλων ἀπάντων τέλειον καὶ ἀγήρων καὶ ἄνοσον αὐτὸν ἐτεκμήνατο.“

Argumentum pro mundi incorruptibilitate ex ipsius rei natura ductum.

11. Τοῦτο μὲν δὴ παρὰ Πλάτωνος πρὸς τὴν ἀφθαρσίαν τοῦ κόσμου μαρτύριον εἰλήφθω. Τὸ δὲ ἀγένητον παρὰ τῆς φυσικῆς ἀληθείας. Ἐπεταὶ γὰρ τῷ γενομένῳ διάλυσις, ἀφθαρσία δὲ τῷ ἀγενήτῳ, ἐπεὶ καὶ ὁ τὸ τρίμετρον ἐκεῖνο ποιήσας

„Τό τοι γερόμενον κατθανεῖν ὀφείλεται“

δοκεῖ * μὴ* ὑπο σκοποῦ συνθεῖς, ἀλλ' * ἀκολουθία* τῆς φθορᾶς ὧδ' ἔχει. * Ἐτέρως* δὲ ἐστι τοιόνδε. Πάνθ' ὅσα τῶν συνθέτων φθίρεται, διάλυσιν εἰς τὰ ἐξ ὧν συνετέθη λαμβάνει. Διάλυσις δὲ οὐδὲν ἦν ἄρα ἢ πρὸς τὴν κατὰ φύσιν ἐκάστων ἐπάνοδος, ὥστε κατὰ τὸ ἐναντίον ἢ σύνθεσις εἰς τὸ παρὰ φύσιν τὰ συνελθόντα βιβλιασται. Καὶ δῆτα οὕτως ἔοικεν ἀψευδέστατα ἔχβιν. Ἄνθρωποι γὰρ ἀπὸ τῶν τεσσάρων στοιχείων, ἃ δὴ ὅλα τοῦ παντός ἐστιν, οὐρανοῦ, γῆς, ἀέρος τε καὶ πυρός, βραχεία μέγη δανεισάμενοι συνεκράθησαν. Τὰ δὲ ἀνακραθέντα τῆς κατὰ φύσιν θέσεως ἐστέρηται. Θερμότης μὲν τῆς * ἀνωφοίτου*, [ψυχρότης δὲ τῆς] κάτω, τῆς γεώδους καὶ βάρους ἐχούσης οὐσίας ἐπελαφρισθείσης καὶ τὸν ἄνω τόπον ἀντιλαβούσης, * ὕν* τὸ γεωδέστατον τῶν ἐν ἡμῖν ἐπέσχε, κεφαλή. Δεσμὸς δὲ φανλότατος ὃν ἔσφιγξε βλα, * βαίός* ἐστι καὶ ὀλιγοχρόνιος· φήγνυται γὰρ θᾶπτον

ὑπὸ τῶν δεθέντων, ἅτε ἀπανχενίζοντων διὰ πόθον ὑπὸ τῆς κατὰ φύσιν κινήσεως, πρὸς ἣν σπεύδοντα μετανίσταται. Κατὰ γὰρ τὸν τραγικὸν *)

„χωρεῖ δ' ὀπίσω τὰ μὲν ἐκ γαίας
φύντ' ἐς γαῖαν, τὰ δ' ἀπ' αἰθερίου
βλαστιάοντα γονῆς εἰς οὐράνιον
πόλον ἤλθε πάλιν· θνήσκει δ' οὐδὲν
τῶν γενομένων, διακρινόμενον δ'
ἄλλο πρὸς ἄλλο
μορφὴν ἑτέραν ἀπέδειξε.“

[*] Τοῖς μὲν δὴ φθειρομένοις ἅπασιν νόμος ἀναγέγραπται καὶ θεσμὸς οὗτος· Ὅποτε μὲν ὑφέστηκε τὰ συνελλυθότα ἐν τῇ κράσει πρὸ τῆς κατὰ φύσιν τάξεως ἀταξίας ἀντιμετεληφέναι, τὸ πρὸς τοὺς ἐναντίους τόπους μετανίστασθαι, ὡς τρόπον τινὰ ξενιτεύειν δοκεῖν· ὅποτε δὲ διαλύοιτο, πρὸς τὴν οἰκεῖαν τῆς φύσεως λῆξιν ἀνακάμπειν. Ὁ δὲ κόσμος ἀμέτοχος τῆς ἐν τοῖς λεχθεῖσιν ἀταξίας ἐστίν· ἐπεὶ φέρει θεασώμεθα. Φθειρομένου τὰ μέρη ἰνὴ μὲν ἀνάγκη τετάχθαι *κατὰ* φύσιν ἕκαστα χῶραν· τοῦτο δὲ ὑπονοεῖν οὐκ εὐαγές. Ἀρίστην γὰρ θέσιν καὶ τάξιν ἐναρμόνιον τὰ τοῦ κόσμου μέρη εἴληχεν, ὡς ἕκαστον καθάπερ πατρίδι φιλοχωροῦν, μὴ ζητεῖν ἀμείνω μεταβολήν. Διὰ τοῦτο γῆ μὲν ὁ μεσαίτατος, ἀπενεμήθη τόπος, ἐφ' ἣ πάντα τὰ γεώδη, καὶ ἂν ἀναρήρύψῃς τι τῶν γεωδῶν, κάτω φέρεται. Τόδε ἐστὶ σημεῖον χῶρας τῆς κατὰ φύσιν. Ἐνθα γὰρ μὴ ὑπὸ βίας ὀτιοῦν ἐνεχθὲν ἴσταται καὶ ἡρεμεῖ, τὸν οἰκεῖον εἴληχε χῶρον.

*) Euripides in Chrysisippo.

“Υδωρ δὲ ἐπὶ γῆν ἀνακέχυται δεύτερον. Ἀήρ δὲ καὶ πῦρ ἀπὸ τοῦ μέσου πρὸς τὸν ἄνω κεχώρηκεν· ἀήρ μὲν τὸν μεθόριον ὕδατος καὶ πυρὸς κληρωσάμενος τόπον, πῦρ δὲ τὸ ἀνώτατον. Διὸ καὶ ἂν ἀψάμενος δᾶδα πρὸς γῆν καταφέρῃς, ἢ φλόξ οὐδὲν ἥτιον ἀντιβιάσεται καὶ πρὸς τὴν φυσικὴν τοῦ πυρὸς κίνησιν ἐπικουφίσασα αὐτὴν ἀναδραμεῖται. Εἰ δὴ φθορᾶς μὲν αἷτιον ἢ παρὰ φύσιν κινήσεις τῶν ἄλλων ἔχει ζώων, ἐν δὲ τῷ κόσμῳ κατὰ φύσιν ἕκαστα τῶν μερῶν διατέτακται τὰς οἰκείας διακληρωσάμενα χώρας, ἐνδίκως ἂν λέγοιτο ὁ κόσμος ἀφθαρτος.

Argumentum ex rerum sese conservandi studio.

12. Ἔτι τοίνυν ἐκεῖνο παντὶ τῷ δῆλον, ὅτι φύσις ἕκαστη διατηρεῖν καὶ διασώζειν, εἰ δὲ οἷόν τε ἦν, καὶ ἀθανατίζειν ἕκαστα ὧν φύσις ἐστὶν ἐσπούδακεν, ἢ μὲν ἐν τοῖς δένδροις τὰ δένδρα, ἢ δὲ ἐν τοῖς ζώοις τῶν ζώων ἕκαστον. Ἐξασθενεῖ δὲ ἢ ἐπὶ μέρους ἀναγκαιῶς ἄγειν πρὸς αἰδιότητα· ἢ γὰρ ἔνδεια ἢ φλογμὸς ἢ κρυμὸς ἢ μυρία ἄλλα τῶν εἰωθότων ἐπισυνίστασθαι κατασκήψαντα διέσεισθαι καὶ διέλυσθαι τὸν συνέχοντα δεσμόν, καὶ τέλος κατέρρηξαι. Τοιοῦτον δὲ εἰ μηδὲν ἐφήδρευεν ἔξω, καὶ ἂν ὅσον ἐφ' ἑαυτῇ μικρά τε αὐτὴ καὶ μεγάλα [*] ἀγῆρω διεφύλαττεν. Ἀναγκαῖον οὖν τὴν τοῦ κόσμου φύσιν γλίχασθαι τὴν ὅλου διαμονήν· οὐ γὰρ δὴ τῶν ἐπὶ *μέρους* ἐστὶ χεῖρων, ὡς ἀποδιδράσκουσα καὶ λειποτακτοῦσα νόσον ἀνθ' ὑγείας καὶ φθορὰν ἀντὶ σωτηρίας παντελοῦς ἐπιχειρεῖν τεχνάζειν, ἐπειδὴ

„πασάων ὑπὲρ ἧδε κάρη ἔχει ἠδὲ μέτωπα,
φθαί τ' ἀριγνώτη πέλεται, καλαὶ δὲ τὸ πῦσαι.“

Ἀλλ' εἰ τοῦτ' ἀληθές ἐστι, φθορὰν ὁ κόσμος οὐ δέξεται. Διὰ τί; Ὅτι ἡ συνέχουσα φύσις αὐτὸν ἀήττητός ἐστι κατὰ πολλὴν ἰσχύος ῥώμην, τῶν ἄλλων ὅσα βιάπτειν ἔμελλεν ἅπαξ ἁπάντων ἐπικρατοῦσα. Διὸ καὶ Πλάτων *) φησὶν· „Ἀπῆει τε γὰρ οὐδέν, οὐδὲ προσήειν αὐτῷ ποθέν· οὐδὲ γὰρ ἦν. Αὐτὸ γὰρ ἑαυτῷ τροφήν τὴν ἑαυτοῦ φθίσιν παρέχον καὶ πάντα ἐν ἑαυτῷ καὶ ὑφ' ἑαυτοῦ πάσχον καὶ δρῶν ἐκ τέχνης γέγονεν· ἠγήσατο γὰρ αὐτὸ ὁ συνθεὶς αὐταρχὲς ὃν ἄμεινον ἔσεσθαι μᾶλλον ἢ προσδεῆς ἄλλων.“

Argumentum ex Dei natura.

13. Ἀποδεικτικώτατός γε μὴν καὶ ἐκεῖνος ὁ λόγος ἐστίν, ἐφ' ᾧ μυρίους οἶδα σεμννομένους ὡς ἠκριβωμένῳ καὶ πάνν ἀνεξελέγκτῳ. Πυνθάνονται γάρ· Τίνος ἕνεκα τὸν κόσμον φθείρει ὁ θεός; Ἦτοι γὰρ ὑπὲρ τοῦ μηκέτι κοσμοποιῆσαι, ἢ ὑπὲρ τοῦ ἕτερον κατασκευάσαι. Τὸ μὲν δὴ πρότερον ἀλλότριον θεοῦ· πρὸς τάξιν γὰρ ἀταξίαν μεταβάλλειν δεόν, οὐ πρὸς ἀταξίαν τάξιν. Εἴτα δέ, ὅτι καὶ μετάνοιαν, πάθος καὶ νόσημα, δέξεται, ψυχῆς· ἔδει γὰρ ἢ μὴ κοσμοποιῆσαι τὸ παράπαν, ἢ κρινόντα πρέπον αὐτῷ τὸ ἔργον χαίρειν τῷ γενομένῳ. Τὸ δὲ δεύτερον ἄξιον οὐ βραχείας ἐρευηῆς. Εἰ γὰρ ἕτερον ἀντὶ τοῦ νῦν ὀντος κατασκευάσει, πάντως ὁ γενόμενος ἢ χειρῶν ἢ κρείττων ἢ ὅμοιος ἀποτελεσθήσεται· ὧν ἕαστον ἐπίληπτον. Εἰ μὲν γὰρ χειρῶν ὁ κόσμος, χειρῶν καὶ ὁ δημιουργός. Ἀμώμητα δὲ καὶ ἀνεξέλεγκτα καὶ ἀνεπανόρθωτα τὰ τοῦ θεοῦ, τελειοτάτη τέχνη καὶ

*) Ed. Steph. III, 33.

[*] ἐπιστήμη δημιουργηθέντα· εὐπρεπές δὲ θεῶν τὰ ἄμορφα μορφοῦν καὶ τοῖς αἰσχίστοις περιτιθέναι θανμαστὰ κάλλη. Εἰ δὲ ὅμοιος, ὁ τεχνίτης οὐδὲν κομιδῇ νηπίων παιδῶν διαφέρων, οἱ πολλάκις παρ' αἰγιαλοῖς ἀθύροντες ψάμμους γεωλόφους ἀνιστάσι, καὶ ἔπειτα ὑφαιροῦντες ταῖς χερσὶ πάλιν ἐρείπουσι. Πολὺ γὰρ ἄμεινον τοῦ κατασκευάζειν ὅμοιον μηδὲν μήτε ὑφαιροῦντα μήτε προστιθέντα· μήτε πρὸς τὸ ἄμεινον ἢ χειρόν μεταβάλλοντα τὸν ἐξ ἀρχῆς γενόμενον ἄπαξ κατὰ χώραν εἶναι. Εἰ δὲ κρείττονα δημιουργήσει, γενήσεται τότε κρείττων καὶ ὁ δημιουργός, ὥστε, ἡνίκα κατασκεύασε, καὶ τὴν τέχνην καὶ τὴν διάνοιαν ἦν ἀτελέστερος, ὅπερ οὐδὲ θεῖμις ὑπονοεῖν. Πρὸς δὲ τούτοις τὰ μὲν τῶν θνητῶν ἔργα ἡμῶν φθαρτὰ δεόντως ἂν γένοιτο, τὰ δὲ τοῦ ἀθανάτου κατὰ τὸν εἰκότα λόγον ἀφθαρτα δῆπου· τῇ γὰρ φύσει τῶν τεχνιτῶν εὐλόγον τὰ δημιουργηθέντα ἐξομοιοῦσθαι.

Argumentum Boëthi.

14. Ἀποδείξεισι δὲ οἱ περὶ τὸν Βόηθον κέχρηται πιθανοτάταις, ἅς αὐτίκα λέξομεν. Φησὶ γάρ· „Εἰ γεννητός καὶ φθαρτός ὁ κόσμος, ἐκ τοῦ μὴ ὄντος τι γενήσεται, ὅπερ καὶ τοῖς Στωϊκοῖς ἀτοπώτατον δοκεῖ εἶναι. Διὰ τί; Ὅτι οὐδεμίαν φθοροποιὸν αἰτίαν εὑρεῖν ἐστιν οὔτ' ἐντὸς οὔτ' ἐκτός, ἢ τὸν κόσμον ἀνελεῖ. Ἐκτός μὲν γὰρ οὐδὲν ἐστιν, ὅτι μὴ τάχα που κενόν, τῶν στοιχείων ἀποκριθέντων εἰς αὐτὸν ὀλοκλήρων. Εἴσω δὲ οὐδὲν νόσημα τοιοῦτον, ὃ γένοιτ' ἂν αἴτιον τῷ τοσούτῳ διαλύσεως. Εἰ δὲ ἀναίτως φθείρεται, δῆλον, ὅτι ἐκ τοῦ μὴ ὄντος ἐστὶ ἡ γένεσις *καὶ φθορά*, ὅπερ οὐδ' ἡ διάνοια παραδέξεται.“ Καὶ μὴν φασιν, ὅτι γενικοὶ

οὐκ ἔχει, ὡς δὲ ἀπὸ τῶν προτέρων, ἄνθρακος καὶ φλογός, ἀφ' οὗ μὲν ἔλαττον, πολὺ δὲ ἀπὸ φλογός. Ἐκείνων δέ, ὡς ἐδείχθη, κατὰ τὴν ἐκτύρωσιν οὐκ ὄντων οὐδ' ἂν αὐγὴ γένοιτο· ὥστ' ἀμήχανον παλιγγενεσίαν τὸν κόσμον λαβεῖν, μηδενὸς ἐντυφομένου σπερματικοῦ λόγου. Ἐξ ὧν ἐστὶ δῆλον, ὅτι ἀγέννητος καὶ ἀφθαρτος ὧν διατελεῖ.

Argumentum ex rerum coniugatione.

16. Δίχα τοίνυν τῶν εἰρημένων καὶ ἐκείνω χρήσαιο ἂν τις εἰς πίστιν, ὃ καὶ τοὺς μὴ πέρα τοῦ μέτρου φιλορειακῆν αἰρουμένους ἐπισπάσεται. Τῶν ἐν ταῖς συζυγίαις ἐναντίων ἀμήχανον τὸ μὲν εἶναι, τὸ δὲ μὴ. Λευκοῦ γὰρ ὄντος ἀνάγκη καὶ μέλαν ὑπάρχειν, καὶ μεγάλου βραχύ, καὶ περιπτοῦ ἄρτιον, καὶ γλυκέος πικρόν, καὶ ἡμέρας νύκτα, καὶ ὅσα τούτοις ὁμοιότροπα. Γενομένης δὲ ἐκπυρώσεως ἀδύνατόν τι συμβῆσεται· τὸ μὲν γὰρ ἕτερον ὑπάρξει τῶν ἐν ταῖς συζυγίαις, τὸ δὲ ἕτερον οὐκ ἔσται φέρος δὲ οὕτωςι θεασώμεθα. Πάντων γὰρ εἰς πῦρ ἀναλυθέντων κοῦφον μὲν ἔσται καὶ μαῖον καὶ θερμόν, ἴδια γὰρ πυρός ταῦτα· βαρὺ δὲ οὐδὲν ἢ πυκνὸν ἢ ψυχρόν, τὰ τοῖς λεχθεῖσιν ἐναντία. Πῶς οὖν ἂν τις ἐπισχῆται μᾶλλον τὴν πεπλεγμένην ἐκ τῆς ἐκπυρώσεως ἀκοσμίαν ἢ τὰ φύσει συνυπάρχοντα δεικνύς, ἀπαρτώμενα τῆς συζυγίας; Ἡ δὲ ἀλλοτριώσις ἐπὶ τοσοῦτον κενώρηκεν, ὡς τοῖς μὲν αἰδιότητα προσομολογεῖν, τοῖς δὲ τὸ ἀνύπαρκτον. Ἐτι τοίνυν καὶ ἐκεῖνό μοι δοκεῖ μὴ ἀπο σκοποῦ τοῖς ἰχνηλατοῦσι τὸ ἀληθὲς εἰρησθαι. Φθειρόμενος ὁ κόσμος ἦτοι ὑπὸ τινος φθαρήσεται αἰτίας, ἢ ὑπὸ θεοῦ· ὑπ' ἄλλου δὲ οὐδενὸς τὸ πῦράπαν δέξεται διάλυσιν· οὐδὲν γὰρ ἐστι

ὃ μὴ περιέχει. Τὸ δὲ περιεχόμενον καὶ κρατούμενον [*] ἀσθενέστερον δήπου τοῦ περιέχοντος, ὑφ' οὗ καὶ κατακρατεῖται. Ὑπὸ δὲ θεοῦ φθείρεσθαι λέγειν αὐτὸν πάντων ἀνοσιώτατον. Ὁ γὰρ θεὸς οὐκ ἀταξίας καὶ ἀκοσμίας καὶ φθορᾶς, ἀλλὰ τάξεως καὶ εὐκοσμίας καὶ ζωῆς, καὶ παντὸς αἰτίος ἀγαθοῦ ἀνωμολόγηται παρὰ τοῖς τὰ ἀληθῆ δοξάζουσι.

Notiones additionis, ademptionis, transpositionis et mutationis in mundum universe spectatum non cadunt.

17. Προσφιλοτεχνούντες δὲ τινες τῶν αἰδίων ὑπολαμβάνοντων τὸν κόσμον εἶναι, καὶ τοιοῦτω πρὸς κατασκευὴν λόγῳ χρῶνται. Φθορᾶς τέτταρας εἶναι τρόπους τοὺς ἀνωτάτω συμβέβηκε· πρόσθεσιν, ἀφαιρέσιν, μεταθέσιν καὶ ἀλλοίωσιν. Δυῖς μὲν οὖν πρόσθεσι μονάδος εἰς τριάδα φθίρεται, μηκέτι μένουσα δυῖς· τετρας δὲ ἀφαιρέσει μονάδος εἰς τριάδα. Μεταθέσει δὲ τὸ Ζ στοιχεῖον εἰς Η, ὅταν αἱ μὲν ἐγκάρσιοι παράλληλοι πρὸς ὀρθᾶς διαγαστώσιν, ἢ δὲ πρὸς ὀρθᾶς ἐπεξενγμένη πλαγιασθεῖσα συνάψῃ τὰς παρ' ἐκάτερα. Καὶ ἀλλοίωσιν δὲ μεταβάλλον οἶνος εἰς ὕξος. Τῶν δὲ κατειλεγμένων τρόπων οὐδεὶς ἐφάπτεται τοῦ κόσμου τὸ πικράπαν. Ἐπεὶ καὶ τι φῶμεν; *Προστειθῆναι* τι τῷ κόσμῳ πρὸς ἀναίρεσιν; Ἄλλ' οὐδὲν ἐστὶν ἐκτός, ὃ μὴ μέρος γέγονεν αὐτοῦ ὅλου· περιέχεται γὰρ καὶ κατακρατεῖται. Ἄλλ' ἀφαιρεῖσθαι; Πρῶτον μὲν τὸ ἀφαιρεθὲν πάλιν κόσμος ἔσται τοῦ νῦν βραχύτερος. Ἐπειτα ἀμήχανον ἔξω τι σῶμα τοῦ ὅλου διαρτηθὲν τῆς συμφυΐας σκεδασθῆναι. Ἄλλὰ τὰ μέρη μετατίθεσθαι; Μένει μὲν οὖν ἐν ὁμοίῳ, τοὺς τύπους οὐκ ἐναλλάττοντα· οὐ γὰρ ἐποχηθήσεται ποτε

ἔτι ὕδατι πᾶσα ἢ γῆ, οὐδ' ὕδωρ αἴρι, καὶ οὗτος πυρὶ, ἀλλὰ τὰ μὲν φύσει βαρέα, *ἢ γῆ* καὶ ὕδωρ, τὸ μέσον ὑφέξει τόπον, γῆς μὲν θεμελίου τρόπον ὑπερειδούσης, ὕδατος δὲ ἐπιπολάζοντος· αἴρ δὲ καὶ πῦρ τὰ φύσει κοῦφα τὸν ἄνω. Καὶ μὴν οὐδὲ κατὰ ἀλλοίωσιν φθείρωσθαι νομιστέον· ἰσοκρατῆς γὰρ ἢ τῶν στοιχείων μεταβολή, τὸ δὲ ἰσοκράτες ἀκλινοῦς βεβαιότητος καὶ ἀσαλεύτου μονῆς αἴτιον, ἅτε μὴ [πλεονεκτοῦν μήτε] πλεονεκτούμενον. Ὡστε ἢ ἀντίδοσις [*] καὶ ἢ ἀντέκτισις τῶν *δυνάμεων ἀναλογίας* ἐξισουμένη κανόσιν, ὑγίειας καὶ ἀτλευτήτου σωτηρίας δημιουργός. Ἐξ ὧν αἰδῖος ὁ κόσμος ἀποδύκνυται.

Ex Theophrasti sententia, qui negant incorruptibilitatem mundi, falluntur terrae inaequabilitate, maris recessu, singularum partium universi dissolutione, internecione per animalia grassante. Quae opiniones deinceps refelluntur. (18-22.)

18. Θεόφραστος μέντοι φησὶ τοὺς γένεσιν καὶ φθορὰν τοῦ κόσμου κατηγοροῦντας ὑπὸ τριτάρων ἀπατηθῆναι τῶν μεγίστων· γῆς ἀνωμαλίας, θαλάττης ἀναχωρήσεως, ἐκάστων τῶν τοῦ ὄλου μερῶν διαλύσεως, χειρσαίων φθορᾶς κατὰ γένη ζώων. Κατασκευάζει δὲ τὸ μὲν πρῶτον οὕτως. Εἰ μὴ γενέσθως ἀρχὴν ἔλαβεν ἢ γῆ, μέρος ὑπανεστός οὐδὲν ἂν ἔτι αὐτῆς ἔωρᾶτο, χθοναλιὰ δὲ ἤδη τὰ ὄρη πάντα ἐγεγένητο, καὶ οἱ γεώλοφοι πάντες ἰσόπεδοι τῇ πεδιάδι· τυσοῦτων γὰρ καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν ὄμβρων ἐξ αἰδίου φερομένων, εἰκὸς ἦν τῶν θηρομένων εἰς ὕψος τὰ μὲν χειμάρροισι ἀπερῶνχθαι, τὰ δὲ ὑποουστήσαντα κωχαλᾶσθαι, πάντα δὲ διὰ πάντων ἤδη λελει-

άνθαι. Νυνὶ δὲ συνεχεῖς ἀνωμαλῖαι καὶ παμπόλλων ὄρων αἰ πρὸς ἕψος ὑπερβολαὶ μηνύματα ἐστὶ τοῦ τὴν γῆν μὴ αἰδιδιον εἶναι· πάλαι γάρ, ὡς ἔφην, ἐν ἀπείρῳ χρόνῳ ταῖς ἐπομβρίαις ἀπὸ περάτων ἐπὶ πέρατα πᾶσα λεωφόρος ἐγυγένητο. Πέφυκε γὰρ ἡ ὕδατος φύσις καὶ μάλιστα ἀπὸ ὑψηλοτάτων καταράττουσα, τὰ μὲν ἐξωθεῖν τῇ βίᾳ, τὰ δὲ τῷ συνεχεῖ τῶν ψεκᾶδων *κολάπτουσα* κοιλαίνεσθαι, ὑπεργάζεσθαι τε τὴν σκληρόγυων καὶ λιθωδυστάτην ὄρυκτῆρων οὐκ ἔλαττον. Καὶ μὴν ἡ γῆ θάλασσαν φασιν, ἤδη μμελεῖται. Μάρτυρες δὲ αἰ νήσων εὐδοκίμωτάται Ῥόδος τε καὶ Δῆλος. Αὗται γὰρ τὸ μὲν παλαιὸν ἠφανισμένα κατὰ τῆς θαλάττης ἐδεδύκυσαν ἐπικλυζόμενα, χρόνῳ δὲ ὕστερον ἐλαττουμένης ἠρέμα κατ' ὀλίγον ἀνίσχουσαι διεφάνησαν, ὡς αἰ περὶ αὐτῶν γραφεῖσαι μηνύουσιν ἱστορίαι. Πρὸς δὲ τούτοις μεγάλων πηλαγῶν μεγάλους κόλπους καὶ βαθεῖς ἀναξηρανθέντας ἠπειρωσθαι, καὶ γυγενῆσθαι τῆς παρακχιμένης χώρας μοῖραν οὐ λυπρᾶν, σπειρομένους καὶ φυτευομένους, οἷς σημεῖα τὰ τῆς παλαιᾶς ἐναπολελεῖσθαι θαλαττώσεως ψηφιδῶς τε καὶ κόγχας, καὶ ὅσα ὁμοιότροπα πρὸς αἰγιαλοὺς βῖωθεν ἀποβράττεσθαι. Εἰ δὲ μνωῦται ἡ θάλαττα, μνωθήσεται μὲν καὶ ἡ γῆ, μακροῖς δὲ ἐνιαυτῶν περιόδοις καὶ εἰς ἅπαν ἐκάτερον στοιχεῖον ἀναλυθήσεται. Δαπανηθήσεται καὶ ὁ σύμπας ἀήρ, ἐκ τοῦ κατ' ὀλίγον ἐλαττούμενος. Αποκριθήσεται δὲ πάντα εἰς μίαν οὐσαν τὴν πυρός. Πρὸς δὲ τὴν τοῦ τρίτου κατασκευῆν κεφαλαῖον χρῶνται λόγῳ τοιῶδεν. Φθαίρεται πάντως ἐκβῖνο, οὐ πάντα τὰ μέρη [*] φθαρτά ἐστι. Τοῦ δὲ κόσμου πάντα τὰ μέρη φθαρτά ἐστι· φθαρτὸς ἄρα καὶ ὁ κόσμος. Ὁ δὲ ὑπερθεθήμεθα, νῦν ἐπισκεπτέον. Ποῖον

μέρος τῆς γῆς, ἵνα ἀπὸ ταύτου ἀρξώμεθα, μείζον ἢ ἔλαττον, οὐ χρόνῳ διαλυθήσεται; Δίδων οἱ κραταιότατοι ἀρῶ οὐ μνῶσι καὶ σήπιοται κατὰ τὴν ἑξέως ἀσθένειαν — ἡ δ' ἔστι πνευματικὸς τόπος, δεσμὸς οὐκ ἀρήρητος, ἀλλὰ μόνον δυσδιάλυτος —, θρυπτόμενοι καὶ ῥέοντες εἰς λεπτήν τὸ πρῶτον ἀναλύονται κόνη, εἶθ' ὑστερον δαπανθέντες ἐξαλύονται; Τί δέ, εἰ μὴ πρὸς ἀνέμου ῥιπιζοίτο τὸ ὕδωρ, οὐκ ἀκίνητον ἑαθὲν ἕφ' ἰσυχίας νεκροῦνται; Μεταβάλλει γοῦν καὶ δυσωδέστατον γίγνεται, οἷα ψυχὴν ἀφθρημένον ζῶον. Αἱ γε μὴν ἀέρος φθοραὶ πατὶ τῷ δήλῳ· νοσεῖν γὰρ καὶ φθίνειν, καὶ τρόπον τινα ἀποθνήσκειν πέφυκεν. Ἐπεὶ τί ἂν τις, μὴ στοχαζόμενος ὀνομάτων * εὐπρεπείας*, ἀλλὰ τοῦ ἀληθοῦς, εἴποι λοιμὸν εἶναι πλὴν ἀέρος θάνατον, τὸ οἰκεῖον πάθος ἀναχέοντος ἐπὶ φθορᾷ πάντων, ὅσα ψυχῆς μεμοίραται; Τί χρη μασηγορεῖν περὶ πυρός; Ἀτροσῆσαν γὰρ αὐτίκα σβέννεται. Εἰ δὴ τῶν μερῶν ἕκαστον τοῦ κόσμου φθορὰν ἐπιμέλει, δήλον, ὅτι καὶ ὁ ἐξ αὐτῶν παγεὶς κόσμος ἀφθαρτος οὐκ ἔσται.

19. Τὸν δὲ τέταρτον καὶ λοιπὸν λόγον ἀκριβέστερον ὠδέ φασιν. Εἰ ὁ κόσμος αἰδῖος ἦν, ἦν ἂν καὶ τὰ ζῶα αἰδῖα, καὶ πολὺ γε μᾶλλον τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος, ὅσω καὶ τῶν ἄλλων ἄμεινον. Ἀλλὰ καὶ ὀψήγορον φαίνονται τοῖς βουλομένοις ἐρευνᾶν τὰς φύσεις. Εἰκὸς γάρ, μᾶλλον δὲ ἀναγκαῖον, ἀνθρώπους συνεπάραξαι τὰς τέχνας ὡς ἂν ἰσηλικας· οὐ μόνον, ὅτι λογικῇ φύσει ἐμμέθοδον τὸ οἰκεῖον, ἀλλὰ καὶ ὅτι ζῆν ἄνευ τούτων οὐκ ἔστιν. Ἴδωμεν οὖν τοὺς ἐκάστων χρόνους, ἀλογήσαντες τῶν ἐπιτραγωδουμένων θεοῖς μύθων. Εἰ μὴ αἰδῖος ἄνθρωπος, οὐδ' ἄλλο τι ζῶον, ὥστε οὐδὲ αἱ δεδεγμένα ταῦτα χῶραι,

γῆ καὶ ὕδωρ καὶ ἀήρ, ἐξ ὧν τὸ φθαρτὸν εἶναι τὸν κόσμον δῆλόν ἐστιν. [*] Ἀναγκαῖον δὲ πρὸς τὴν τοσαύτην εὐρεσιλογίαν ἀπαντῆσαι, μή τις τῶν ἀπειροτέρων ὑπαχθῆι καὶ ἀρκεῖον γε τῆς ἀντιρρήσεως, ἀφ' οὗ καὶ τῆς ἀπάτης οἱ σοφισταί. Τὰς ἀνωμαλίας οὐκέτι ἐχρῆν εἶναι τῆς γῆς, εἴπερ αἰδίδιος ἦν ὁ κόσμος. Διὰ τί, ὦ γενναῖοι; Φήσουσι γὰρ ἕτεροι παρελθόντες, ὅτι δένδρων οὐδὲν αἰ φύσεις τῶν ὀρῶν διαφέρουσιν, ἀλλὰ καθάπερ ἐκβίνα καιροῖς μὲν τισι φυλλορροεῖ, καιροῖς δὲ πάλιν ἀνηβῆ, τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ τῶν ὀρῶν τὰ μὲν ἀποθραύεται μέρη, τὰ δὲ προσφύεται. Μακροῖς δὲ χρόνοις ἢ πρόσφυσις καθίσταται γνώριμος, διότι τὰ μὲν δένδρα ὠκυτέρη χρώμενα τῇ φύσει, θάπτον καταλαμβάνειν ἔχει τὴν ἐπίδοσιν, τὰ δὲ ὄρη βραχυτέρη, διὸ καὶ τὰς ἐκφύσεις αὐτῶν αἰσθητὰς ὅτι μὴ χρόνῳ μακροῦ μόλις εἶναι συμβέβηκεν. Ἐοίκασι τε τὸν τρόπον τῆς γενέσεως αὐτῶν ἀγνοεῖν, ἐπεὶ καὶ ἂν ἴσως αἰδεσθέντες ἠσύχασαν. Φθόνος δὲ οὐδεὶς ἀναδιδάσκειν. Ἔστι δὲ οὔτε νέον τὸ λεγόμενον οὐδ' ἡμέτερον ῥῆμα, ἀλλὰ παλαιῶν καὶ σοφῶν ἀνδρῶν, οἷς οὐδὲν ἀδιερῶνῆτον τῶν εἰς ἐπιστήμην ἀναγκαίων ἀπολέλειπται. Ὅταν τὸ κατακεκλεισμένον ἐν τῇ γῆ πυρῶδες ἄνω τῇ τοῦ πυρὸς ἐλαύνηται φυσικῇ δυνάμει, πρὸς τὸν οἰκεῖον τόπον στείχει· καὶ ἂν τινος λάβηται βραχείας ἀναπνοῆς, ἄνω μὲν συνανασπῆ πολλὴν τῆς γεώδους οὐσίας, ὅσον ἂν οἶόν τε ἦ· ἔξω δὲ ἐπιγινόμενον φέρεσθαι βραχυτέραν, ἢ μέχρι πολλοῦ συμπαρελθεῖν βιασθεῖσα, πρὸς μήκιστον ἀρθεῖσα ὕψος συστέλλεται κορυφουμένη, καὶ πρὸς ὀξείαν ἀποτελευτῆ κορυφὴν πυρὸς σχῆμα μιμουμένη. Γίνεται γὰρ τοῦ κορυφαίου καὶ βαρυτάτου τότε, τῶν φύσει ἀντιπάλων, ἀναγκαῖα σύφραξάντων διαμάχη, πρὸς τὴν οἰ-

κείαν ἑκατέρου χώραν ἐπειγομένου καὶ τὸ βιαζόμενον ἀντιπείνοιτος. Τὸ μὲν δὴ πυρῶν συναέλκον γῆν ὑπὸ τοῦ περὶ αὐτὴν νευστικοῦ βρίθει ἀναγκάζεται· ἡ δὲ γῆ κατωτάτω ταλαιτεύουσα, τῷ τοῦ πυρὸς ἀνωφοίτῳ ἐπελαφρισθεῖσα, μόλις ὑπὸ δυνατωτέρας τῆς ἐπικουφιζούσης ἰσχύος ἀνω πρὸς τὴν τοῦ πυρὸς ἔδραν ὠθεῖται καὶ ἴσταιται. Τί οὖν θαυμαστόν, εἰ μὴ τὰ ὄρη ταῖς τῶν ἕτειῶν φοραῖς ἐξανήλωται, τῆς συνεχούσης αὐτὰ δυνάμεως, [*] ὑφ' ἧς καὶ διανίσταται μάλα παγίως καὶ κραταιῶς ἐνείλημμένης; Λυθέντος γὰρ δεσμοῦ τοῦ συνεχοντος εἰκὸς ἦν διαλυθῆναι καὶ πρὸς ὕδατα σκεδασθῆναι, δυνάμει τε σφιγγόμενα τῇ τοῦ πυρὸς στεγανώτερον πρὸς τὰς τῶν ἕτειῶν φορὰς ἀντέχειν.

20. Ταῦτα μὲν οὖν ἡμῖν λελέχθω περὶ τοῦ τὴν ἀνωμαλίαν τῆς γῆς πιστὴν οὐκ εἶναι γενέσεως καὶ φθορᾶς κόσμου. Πρὸς δὲ τὸ ἀπὸ τῆς μειώσεως τῆς θαλάσσης ἐπιχειρηθὲν ἐκεῖνο δεόντως ἂν λέγοιτο. Μὴ τὰς ἀνισχοῦσας νήσους αὐτὸ μόνον, ἀλλὰ καὶ εἰ *μηδὲ τινες* ἀποτομαὶ κατακλυζόμεναι τοῖς πάλαι χρόνοις αὐθις ἠπειρώθησαν, σκοπεῖν χρή. Φυσιολογίας γὰρ ἀντίπαλον φιλοεικία, τριπόθητον ἠγομένης ἀλήθειαν ἰχνηλατήσειν. Ἀλλὰ πολυπραγμονεῖται καὶ τὸ ἐναντίον· ὅσαι μὲν ἠπειροὶς οὐ παράλιοι μόνον, ἀλλὰ καὶ μεσόγχοι μοῖραι κατεπόθησαν, ὅση δὲ χέρσος θαλαττωθεῖσα μνηριοφόροις ναυσὶν ἐμπλεῖται. Ἡ περὶ τὸν Σικελικὸν πορθμὸν ἀδομήνη ἱστορία ἀγνοεῖται παρ' οὐδενὸς τῶν ἐλλογίμων, τὸ παλαιὸν ἠπειρῶ Ἰταλία Σικελίαν προσάπτουσα. Μεγάλων δὲ τῶν παρ' ἑκάτερα πελαγῶν βιαίοις πνεύμασι ἐξ ἐναντίας ἐπιδραμόντων ἡ μεθόριος ἐπεκλύθη καὶ ἀνερόργαγη, παρ' ἣν καὶ πόλις ἐπώνυμος τοῦ πάθους Ρήγιον

κτισθεῖσα ὠνομάσθη. Καὶ τὸ ἐναντιὸν οὗ προσεδόκησεν ἂν τις ἀπέβη· συνεζεύχθη μὲν γὰρ τὰ τέως διστωῶτα πελάγη κατὰ τὴν σύρρυσσιν ἐνωθέντα, ἣ δὲ ἠνωμένη γῆ τῷ μεθορίῳ πορθμῷ διεζεύχθη, παρ' ὃν ἠπειρος οὕσα Σικελία νῆσος ἐβιάσθη γενέσθαι.

21. Πολλὰς δὲ καὶ ἄλλας λόγος τῆς θαλάττης ὑπερ-εχούσης ἠφάνισθαι πόλεις καταποθείσας. Ἐπεὶ καὶ κατὰ Πελοπόννησόν φησι τρεῖς, Λίγειραν, Βοῦράν τε καὶ ὑψηλὴν Ἐλικεῖαν, πολλῇ τοῦ πελάγους ἐπικλυσθῆναι φορᾷ. Ἡ δὲ Ἀτλάντις νῆσος, ἅμα Λιβύης καὶ Ἰσίας μείζων, ἣ φησιν ἐν Τιμαίῳ Πλάτων, ἡμέραν μίαν καὶ νυκτι-σβισμῶν ἑξαίσιων καὶ κατακλυσμῶν γενομένων δῦσα κατὰ τῆς θαλάττης ἑξαίφνης ἠφάνισθη, γενομένη πέλαγος, οὐ πλωτόν, ἀλλὰ βαραθρῶδες. Οὐδὲν οὖν εἰς τὸ φθείρεσθαι τὸν κόσμον ἢ πλασθεῖσα τῷ λόγῳ μείωσις τῆς θαλάττης συνεργεῖ. Φαίνεται γὰρ ὡν [*] μὲν ἐξαναχωροῦσα, τὰ δὲ ἐπικλύζουσα. Ἐχρῆν δὲ μὴ θάτερον τῶν γινομένων, ἀλλὰ συνάμφω θεωροῦντας ἐπικρίνειν, ἐπεὶ καὶ ἐν τοῖς περὶ βίον ἀμφισβητήμασι ὁ νόμος δικαστής, πρὶν παρὰ τῶν ἀντιδίκων ἀκοῦσαι, γνώμην οὐκ ἀποφανεῖται.

22. Καὶ μὴν ὁ τρίτος λόγος ἐξ ἑαυτοῦ διαλέγχεται, μὴ ὑγιῶς ἐρωτηθεῖς, ἀπὸ τῆς εὐθύς ἐν ἀρχῇ φάσως. Οὐ γὰρ δήπουθεν οὗ πάντα τὰ μέρη φθείρεται, φθαρτόν ἐστιν ἐκεῖνο, ἀλλ' οὗ πάντα τὰ μέρη ἅμα καὶ ἐν ταύτῳ ἀθρόα κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον· ἐπεὶ καὶ ἂν ἄκρον ἀποκοπεῖς τις δάκτυλον ζῆν οὐ κενώλνται, εἰ δὲ τὴν κοινωλίαν τῶν μερῶν καὶ μελῶν πᾶσαν, ἀντίκα τελευτήσῃ. Τὸν αὐτὸν οὖν τρόπον, εἰ μὲν συλλήβδην ἅπαξ ἅπαντα τὰ στοιχεῖα ἄφ' ἑνα καιρῶν ἠφάνιζετο, φάσκειν ἐνδέχσθαι τὸν κόσμον φθορὰν ἢ ἀναγκαῖον. Εἰ δὲ ἕκαστον

ἰδία πρὸς τὴν τοῦ γείτονος μεταβάλλει φύσιν, ἀθανατίζεται μᾶλλον ἢ φθείρεται. Παντελῆς γε μὴν εὐθήθεια τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων ἀπὸ τῶν τεχνῶν ἐξετάζεσθαι. Τῇ γὰρ περὶ τὸν λόγον ἀτοπία τις ἀκολουθήσας, νέον τὸν κόσμον ἀποφανεῖ κομιδῇ, μόλις πρὸ χιλιῶν παγέντα ἐνιαυτῶν· ἐπεὶ καὶ οὓς παρειλήφαμεν τῶν ἐπιστημῶν εἰρετίας, τὸν λεχθέντα ἐνιαυτῶν ἀριθμὸν οὐκ ὑπερβάλλουσιν. Εἰ δὲ δὴ καὶ λεκτέον τὰς τέχνας ἰσθμικὰς ἀνθρώπων γένει, μεθ' ἱστορίας φυσικῆς, ἀλλ' οὐκ ἀπερισκέπτως καὶ ῥαθύμως λεκτέον. Ἡ δὲ ἱστορία τί; Φθοραὶ τῶν κατὰ γῆν, οὐκ ἀθρόων ἀπάντων, ἀλλὰ τῶν πλείστων, δυσι ταῖς μεγίσταις αἰτίαις ἀνατίθενται· πυρὸς καὶ ὕδατος ἀλέκτοις φοραῖς. Κατασκήπτειν δὲ ἑκατέραν φασὶν ἐν μέρει, ἐν πάνυ μακραῖς ἐτῶν περιόδοις. Ὅτε μὲν οὖν *ἐμπρησμός* καταλαμβάνει, ῥεῦμα αἰθερίου πυρὸς ἀνωθεν ἐγγεόμενον πολλαχῇ σκεδάννυται, μεγάλα κλίματα τῆς οἰκουμένης ἐπιτρέχον· ὅτε δὲ κατακλυσμός, ἅπασαν τὴν ὕδατος κατασύρει φύσιν, ἀυθιγενῶν ποταμῶν καὶ χειμάρρων οὐ πλημμυρούντων μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ καθεστὸς προσηπερβαλλόντων τῆς ἐπιβάσεως. Κατὰ δὲ τοὺς λεχθέντας τρόπους, δίχα μυρίων ἄλλων βραχυτέρων, φθειρομένου τοῦ πλείστου μέρους ἀνθρώπων, ἐπιλιπεῖν ἐξ ἀνάγκης καὶ τὰς τέχνας· [*] δίχα γὰρ τοῦ μεθοδεύοντος οὐκ εἶναι κατ' αὐτὴν ἰδεῖν τὴν ἐπιστήμην. Ἐπειδὴν δὲ αἱ μὲν κοιναὶ νόσοι χαλίσωσιν, ἄρξεται δὲ ἀνηβᾶν καὶ βλιστάειν τὸ γένος ἐκ τῶν προσκαταλειφθέντων τοῖς ἐπιβρίσασσι δεινοῖς, ἄρχεσθαι καὶ τὰς τέχνας πάλιν ἀνιστάσθαι, οὐ τὸ πρῶτον γινομένης, ἀλλὰ τῇ μειώσει τῶν ἐχόντων ὑποσπανισθείσας. Ἄ μὲν οὖν περὶ κόσμου παρειλήφαμεν, εἴρηται κατὰ δύναμιν.

PHILONIS IUDAEI
FRAGMENTA

I. EX EUSEBII PRAEPARATIONE
EVANGELICA.

[II, 625.]

Lib. VII. Cap. XIII s. (*De Gen. 1, 27.*)

[*] Ἴνα δὲ μὴ σοφίζεσθαι με ταῦτα νομίσης, ἐρμηνεία σοι τῆς ἐν τῇ γραφῇ διανοίας Ἑβραῖον ἄνδρα παραστήσω, τὰ οἰκεία πατρόθεν ἀκριβοῦντα καὶ παρὰ διδασκάλων τὸ δόγμα μεμαθηκότα, εἰ δὴ σοι τοιοῦτος ὀφίλων. Ἐπάκουσον οὖν καὶ τοῦδε, ὅπως τὰς θείας ἐρμηνεύει φωνάς·

Διὰ τί, ὡς περὶ ἑτέρου θεοῦ φησι τὸ „ἐν εἰκόνι θεοῦ ἐποίησα τὸν ἄνθρωπον“, ἀλλ’ οὐχὶ τῇ ἑαυτοῦ; Παγκάλως καὶ σοφῶς τουτὶ κεχρησμέθηται. Θνητὸν γὰρ οὐδὲν ἀπεικονισθῆναι πρὸς τὸν ἄνωτάτω καὶ πατέρα τῶν ὄλων ἐδίνατο, ἀλλὰ πρὸς τὸν δεύτερον θεόν, ὅς ἐστιν ἐκείνου λόγος. Ἔδει γὰρ τὸν λογικὸν ἐν ἀνθρώπου ψυχῇ τύπον ὑπὸ θεοῦ λόγου χαραχθῆναι, ἐπειδὴ ὁ πρὸ τοῦ λόγου θεὸς κρείστων ἐστὶν ἢ πᾶσα λογικὴ φύσις· τῷ δὲ ὑπὲρ τὸν λόγον ἐν τῇ βελτίστῃ καὶ τινὶ ἐξαιρέτῳ καθοσιῶσι ἰδέα οὐδὲν θέμις ἦν γυννητὸν ἐξομοιοῦσθαι.

Ταῦτα ἐκ τοῦ πρώτου μοι κείσθω τῶν Φίλωνος
„ζητημάτων καὶ λύσεων“.

Cap. XXI. (*Materiam ortu non carere.*)

Καὶ ὁ Ἑβραῖος δὲ Φίλων ἐν τῷ „περὶ τῆς προνοίας“
ταῦτα περὶ τῆς ὕλης διέξεισι·

Περὶ δὲ τοῦ ποσοῦ τῆς οὐσίας, εἰ δὴ γέγονεν ὄντως
ἐκεῖνο, λεκτέον. Ἐστοχάσατο πρὸς τὴν τοῦ κόσμου γέ-
νεσιν ὁ θεὸς αὐταρκεστάτης ὕλης, ὡς μήτε ἐνδέοι, μήτε
ὑπερβάλλοι. Καὶ γὰρ [*] ἄτοπον ἦν τοῖς μὲν κατὰ μέ-
ρος τεχνίταις, ὅποτε τι δημιουργοῖεν, καὶ μάλιστα τῶν
πολυτελῶν τὸ ἐν ὕλαις αὐταρκες σταθμῆσασθαι, τὸν δὲ
ἄριθμὸν καὶ μέτρα καὶ τὰς ἐν τούτοις ἰσότητας ἀνευρη-
κότα μὴ φροντίσαι τοῦ ἱκανοῦ. Λέξω δὴ μετὰ παρόρη-
σίας, ὅτι οὔτε ἐλάττωνος, οὔτε πλείονος οὐσίας ἔδει τῷ
κόσμῳ πρὸς κατασκευὴν, ἐπεὶ οὐκ ἂν ἐγεγένητο τέλειος,
οὔδὲ ἐν πᾶσι τοῖς μέρεσιν ὁλόκληρος, εὖ δὲ δεδημιουργη-
μένος, ἐκ τελείας οὐσίας ἀποτετέλεσται. Πανσόφου γὰρ
τὴν τέχνην ἴδιον, πρὶν ἄρξασθαι τινος κατασκευῆς, τὴν
ἱκανὴν ἰδεῖν ὕλην. Ἄνθρωπος μὲν οὖν, καὶ ἂν εἰ τῶν
ἄλλων τὴν ἐπιστήμην διαφέροι, μὴ δυνάμενος κατὰ τὸ
παντελὲς ἐκφυγεῖν τὴν συγγενῆ τῶν θνητῶν πλάνην,
ἀπατῶτο ἂν ἴσως περὶ τὴν ποσότητα τῆς ὕλης, ὅποτε
τεχνιτεύοι, τοτὲ μὲν ὡς ἐλάττων προστιθέναι, τοτὲ δὲ ὡς
περιττῆς ἀφαιρεῖν, ὁ δὲ πηγὴ τις ὢν ἐπιστημῶν, ἐνδέον
ἢ περιττεῦον οὐδὲν ἔμελλεν ὑποβάλλεσθαι, μέτροις ἄτε
χρώμενος εἰς ἀκρίβειαν ὑπερφνωῶς πεπονημένοις, ἅπασιν
ἐπαινετοῖς. Ὁ δὲ βουλόμενος ἄλλως ὑθλεῖν, οὐκ ἂν
φθάνοι καὶ τὰ πάντων ἔργα τῶν τεχνιτῶν ἄντια τιθέ-
μενος, ὡς ἄμεινον τῆς κατασκευῆς ἐπιλαχόντα προσθέσει

τινός ἢ μειώσει τῶν ἐν ὕλαις. Ἀλλὰ γὰρ σοφιστείας μὲν ἔργον εὐρεσιλογεῖν, σοφίας δὲ ἕκαστα διερευνᾶν τῶν ἐν τῇ φύσει. — Καὶ τὰ μὲν τοῦ Φίλωνος τοῦτον ἔχεται τὸν τρόπον.

Lib. VIII. Cap. V 8. (*De Iudaeorum ex Aegypto profectione.*)

Πρῶτα δὲ θήσω Φίλωνος τὰ περὶ τῆς ἀπ' Αἰγύπτου πορείας τῶν Ἰουδαίων, ἣν πεποιήνται Μωσέως ἡγουμένου, ἀπὸ τοῦ πρώτου συγγράμματος, ὧν ἐπέγραψεν „ὑποθετικῶν“· ἐνθα τὸν ὑπὲρ Ἰουδαίων, ὡς πρὸς κατηγοροῦς αὐτῶν, ποιούμενος λόγον, ταῦτά φησιν·

Τὸν μὲν παλαιὸν αὐτοῖς πρόγονον ἀπὸ Χαλδαίων εἶναι, τὸν δὲ λαὸν ἀναστῆναι τοῦτον ἐξ Αἰγύπτου μετακισμένον ἀπὸ Συρίας τὸ πάλαι, μυριάσι τε ἀμυθήτοις πλήθοντα, καὶ τῆς γῆς οὐκ οὔσης ἱκανῆς, πρὸς δὲ ἔτι καὶ νεότητι φρονημάτων ἐντεθραμμένον μεγάλως, καὶ ἅμα τοῦ Θεοῦ διὰ φασμάτων καὶ ὄνειράτων ἔξοδον αὐτοῖς δηλοῦντος, καὶ οὐδενός ἦττον εἰς πύθον κατὰ δαίμονα ἐμπεσόντας τῆς πατρίου καὶ ἀρχαίας [*] γῆς· ὅθεν δὴ καὶ τὸν πρόγονον ἐκβῖνον αὐτοῖς μεταλθεῖν εἰς Αἴγυπτον, εἴτε τῷ Θεῷ δὴ δόξαν, εἴτε προνοίᾳ τιᾷ, πάντων εὐδαιμονῆσαι μάλιστα, ὡς ἀπ' ἐκείνου μέχρις εἰς τὸ παρὸν τό τε ἔθνος αὐτοῖς καὶ γεγενῆσθαι καὶ διαμένειν, καὶ ἐπὶ τοσοῦτον ὑπερβάλλειν εἰς πολυανδρίαν. — Καὶ μετὰ βραχεία φησιν· Ἀνὴρ γὰρ μὴν αὐτοῖς ἠγεῖτο τῆς τε ἐξόδου καὶ τῆς πορείας, εἰς οὐδέν τι τῶν πολλῶν, εἰ βούλει, διάφορος· οὕτω καὶ ἐλοιδόρον γόητα καὶ κερκωπα λόγων. Καλῆς μέντοι γοητείας καὶ πανουργίας, ἐξ ἧς τὸν γὰρ λαὸν ὑπάντη ἐν ἀνδρίᾳ καὶ λιμῷ καὶ τῶν ὁδῶν ἀγνοίᾳ καὶ

ἀπορία τῶν συμπάντων οὐ μόνον εἰς τὸ παντελές δισώ-
 σατο, καὶ ὡσπερ ἐν εὐθηνία πάση καὶ παραπομπῇ τῶν
 μεταξὺ κειμένων ἐθνῶν, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἀλλήλους ἀστα-
 σιάστους αὐτοὺς καὶ πρὸς ἑαυτὸν μάλιστα εὐπειθεῖς
 διεφύλαξθ. Καὶ ταῦτα οὐκ ὀλίγον δήπου χρόνον, ἀλλ'
 ὅσον οὐδὲ οἰκίαν ἐν ὁμοφροσύνῃ συμμεῖναι μετὰ πάσης
 εὐθηνίας εἰκός ἐστιν. Καὶ οὐ δίψος, οὐ λιμός, οὐ φθο-
 ρὰ σωματίων, οὐχὶ φόβος περὶ τῶν μελλόντων, οὐκ ἄγνοια
 τῶν συμβησομένων, ἐπὶ τὸν γόητα ἐκβῆνον ἐπήρσ τοὺς
 ἐξαπαταμένους καὶ περιφθειρομένους λαούς. Καίτοι τί
 βούλει, φῶμεν ἐκεῖνῳ τινὰ εἶναι τοσαύτην τέχνην ἢ δει-
 νότητα λόγων ἢ σύνεσιν, ὡς τῶν τοσούτων καὶ τοιούτων
 ἀτόπων καὶ πρὸς ὄλεθρον ἅπαντας ἀγόντων ἐπικρα-
 τεῖν; Ἢ γὰρ τὰς φύσεις τῶν ὑπὲρ αὐτὸν ἀνθρώπων οὐκ
 ἀμαθῶς οὐδὲ δυσκόλως, ἀλλ' εὐπειθῶς καὶ τοῦ μέλλον-
 τος οὐκ ἀπρονοήτως ἔχειν· ἢ τούτους μὲν ὡς μάλιστα
 κακοὺς εἶναι, τὸν δὲ Θεὸν τὰς δυσκολίας αὐτῶν πράυνειν,
 καὶ τοῦ παρόντος καὶ τοῦ μέλλοντος ὡσπερ ἐπιστατεῖν;
 Ὅπως γὰρ σοι μάλιστα ἂν ἐκ τούτων ἀληθές εἶναι δόξη,
 πρὸς ἐπαίνου καὶ τιμῆς καὶ ζήλου περὶ αὐτῶν συμπάν-
 των ἰσχύειν φαίνεσθαι. Καὶ τὰ μὲν τῆς ἐξόδου δὴ ταῦτα.
 Ἐπειδὴ δὲ εἰς τὴν γῆν ταύτην ἦλθον, ὅπως μὲν ποτε ἄρα
 ἰδρῦθησαν καὶ τὴν χώραν ἔσχον, ἐν ταῖς ἱεραῖς ἀναγρα-
 φαῖς δηλοῦσιν· οὐ μὴν ἔγωγε δικαίῳ μᾶλλον καθ' ἱστο-
 ρίαν ἢ κατὰ τινὰ λογισμὸν περὶ αὐτῶν τὰ εἰκότα ἐπεξεβλ-
 θεῖν. Πότερον γὰρ ποτε βούλει; τῷ πλήθει τῶν σω-
 μάτων ἔτι περιόντας, καίπερ εἰς τέλος κεκακωμένους,
 ὅμως δὲ διῆσχύοντας καὶ τὰ ὄπλα ἐν χερσὶν ἔχοντας, εἴτα
 [*] κατὰ κράτος ἐλεῖν τὴν χώραν, Σύρους τε ὁμοῦ καὶ
 Φοίνικας ἐν αὐτῇ τῇ ἐκβῆνῳ γῆ μαχομένους νικῶντας, ἢ

τοὺς μὲν ἀπολέμους καὶ ἀνάνδρους εἶναι, καὶ παντελῶς ὀλίγους ὑποθώμεθα καὶ τῶν εἰς πόλεμον παρασκευῶν ἀπόρους, αἰδέσεως δὲ τυχεῖν παρὰ τούτοις καὶ τὴν γῆν λαβεῖν παρ' ἐκόντων, ἔπειτα δὲ εὐθύς οὐκ εἰς μακρὸν τὸν τε νεῶν οἰκοδομηῆσαι καὶ τὰ ἄλλα εἰς εὐσέβειαν καὶ ἀγιστείαν καταστήσασθαι; Διηλοῖ γάρ, ὡς ἔοικε, ταῦτα, καὶ θεοφιλεστάτους αὐτοὺς ἀνωμολογήσθαι καὶ παρὰ τοῖς ἐχθροῖς· ἐχθροὶ γὰρ ἦσαν ἐξ ἀνάγκης, ὧν ἐπὶ τὴν γῆν ἐξαίφνης ἦλθον ὡς ἀφαιρισόμενοι. Παρὰ πούτοις δὲ οὐκ αἰδέσεως καὶ τιμῆς τυγχάνοντες, πῶς οὐκ ὑπερβάλλειν εὐτυχίᾳ τοὺς ἄλλους φαίνονται; Τίνα δὲ τὰ δευτέρα ἐφεξῆς ἢ τὰ τρίτα πρὸς τούτοις λέγωμεν; πότερον τὸ τῆς εὐνομίας καὶ εὐπειθείας αὐτῶν, ἢ τῆς ὁσιότητος καὶ δικαιοσύνης καὶ εὐσεβείας; Ἀλλὰ τὸν μὲν ἄνδρα ἐκείνον, ὅστις ποτὲ ἦν, ὁ τοὺς νόμους αὐτοῖς θεῖς, οὕτω σφόδρα ἐθαύμασαν, ὡς ὅτι δήποτε ἔδοξεν ἐκείνῳ, καὶ αὐτοῖς· εἴτε οὐκ λελογισμένος αὐτός, εἴτε ἀκούων παρὰ δαίμονος ἔφρασε, τοῦτο ἅπαν εἰς τὸν θεὸν ἀνάγειν, καὶ πλειόνων ἑτῶν διεληλυθότων — τὸ μὲν ἀκριβὲς οὐκ ἔχω λέγειν ὅποσα, πλείω δὲ οὐκ ἢ διςχίλια ἔτη — μὴ ῥῆμά γε αὐτοὺς μόρον τῶν ἐπ' αὐτοῦ γεγραμμένων κινήσας, ἀλλὰ καὶ ἂν μυριάκις αὐτοὺς ὑποθανεῖν ὑπομεῖναι θάττον, ἢ τοῖς ἐκείνου νόμοις καὶ ἔθουσιν ἐναντία πεισθῆναι.

Ταῦτα εἰπὼν ἐπιτέμνεται τὴν ἐκ τοῦ Μωσείως νόμων καταβεβλημένην τῷ Ἰουδαίων ἔθνεϊ πολιτείαν, γράφων οὕτως.

Cap. VII. (*De religiosa Mosaicae reipublicae forma.*)

Ἰσχύει τι τούτων ἢ τούτοις προσόμοιον παρ' ἐκείνοις ἐστὶ, πρῶτον εἶναι *δοκοῦν* καὶ τιθασσόν, καὶ δικῶν

ἐπαγωγὰς καὶ σκῆψεις καὶ ἀναβολὰς, καὶ τιμήσεις καὶ πάλιν ὑποτιμήσεις ἔχον; Οὐδέν, ἀλλὰ πάντα ἀπλῶ καὶ δῆλα. Ἐὰν παιδεραιτῆς, ἐὰν μοιχεύῃς, ἐὰν βιάσῃ παῖδα — ἄρῶνα μὲν μηδὲ λέγε, ἀλλὰ καὶ ἂν θήλειαν —, ὁμοίως ἐὰν στυγρὸν καταπορνεύῃς, ἐὰν καὶ παρ' ἡλικίαν αἰσχρὸν τι παθῆς ἢ δοκῆς ἢ μέλλῃς· θάνατος ἢ ζημία. Ἐὰν εἰς δούλον σῶμα, ἐὰν εἰς ἐλεύθερον ὑβρίξῃς, ἐὰν δασμοῖς συνέχῃς, ἐὰν ἀπάγων πωλῆς, ἐὰν βέβηλα, ἐὰν ἱερὰ παρακλέπτῃς, ἐὰν ἀσεβῆς, οὐκ ἔργον μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐὰν ῥήματι τῷ τυχόντι, εἰς μὲν θεὸν αὐτόν — ἵλεως ἡμῖν ὁ θεὸς καὶ αὐτῆς τῆς περὶ τούτων ἐννοίας γένοιτο — οὐδὲ [*] ἄξιον λέγειν, ἀλλ' εἰς πατέρα ἢ μητέρα ἢ εὐεργέτην στυγοῦ· θάνατος ὁμοίως, καὶ οὗτος οὐ κοινός, οὐδὲ ὁ τυχόν, ἀλλὰ δεῖ καταλευσθῆναι τὸν εἰπόντα μόνον, ὡς οὐ χείρονα ἀσεβείας πράξαντα. Ἀλλὰ δὲ αὐτὸ πάλιν, ὁποῖά τινα· Γυναῖκας ἀνδράσι δουλεύειν, πρὸς ὑβρεως μὲν οὐδεμιᾶς, πρὸς εὐπείθειαν δὲ ἐν ἅπασιν. Γονεῖς παίδων ἄρχειν ἐπὶ σωτηρίᾳ καὶ πολυωρίᾳ. Τῶν ἑαυτοῦ κτημάτων ἕνα ἕκαστον κύριον εἶναι, μὴ θεὸν γὰρ ἐπιφημίσαντα αὐτοῖς, μηδὲ ὡς τῷ θεῷ ταῦτα ἀνίσιν. Εἰ δὲ λόγῳ μόνον ὑποσχέσθαι προσπέσοι, ψαῦσαι καὶ θίγειν αὐτῶν οὐκ ἔστιν, ἀλλ' εὐθύς ἀπάντων ἀποκκεῖσθαι. Μὴ μοι τὰ τῶν θεῶν ἀρπάξῃς, μηδὲ ἀποσυλᾶν ἑτέρων ἀναθημάτων· ἀλλὰ καὶ τῶν οἰκείων, ὡς περ' ἔφη, προσπεσόν τι καὶ λαθὸν αὐτὸν ῥῆμα *ἐπ' ἀναθέσει* εἰπόντα πάντων στέρεσθαι, μεταγινώσκοντι δὲ ἢ ἐπανορθουμένοι *) τὰ λελεγμένα, καὶ τὴν ψυχὴν προσαφαιρεῖσθαι. Καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων, ὧν κυριεύει, ὁ αὐτὸς λόγος. Ἐὰν

*) Maug. scribi vult: ἀπαρνούμενω.

ἐπισημίση τροφήν γυναικὸς ἀνὴρ, ἱεράν εἶναι, τροφῆς ἀνέχειν. Ἐὰν πατήρ υἱῷ, ἐὰν ἀρχὼν τῷ ὑπηκόῳ, ταῦτόν. Καὶ ἔκλυσις δὲ ἐπισημισθέντων ἢ μὲν τελειοτάτη καὶ μεγίστη, τοῦ ἱερέως ἀποφήσαντος· ὑπὸ γὰρ τοῦ θεοῦ κύριος οὗτος δέξασθαι. Καὶ μετὰ ταύτην δὲ ἢ παρὰ τῶν μᾶλλον ἀεὶ κυρίων ὅσια, ἴλεων τὸν θεὸν ἀποφαίνειν, ὡς μηδὲ ἐπ' ἀνάγκαις *) τὴν ἀνάθειν δέχεσθαι. Μυρία δὲ ἄλλα ἐπὶ τούτοις, ὅσα καὶ ἐπὶ ἀγράφων ἐθῶν καὶ νομίμων, καὶ ἐν τοῖς νομίμοις αὐτοῖς. Ἄ τις παθεῖν ἐχθαίρει, μὴ ποιεῖν αὐτόν. Ἄ μὴ κατέθηκεν, μηδὲ ἀναρεῖσθαι, μηδὲ ἐκ πρᾶσιᾶς, μηδὲ ἐκ ληνοῦ, μηδὲ ἐξ ἄλλου· μὴ θημῶνος ὑφαιρεῖσθαι μέγα ἢ μικρὸν ἀπλῶς μηθέν. Μὴ πυρὸς δεηθέντι φθονεῖν. Μὴ νάματα ὑδάτων ἀποκλεῖν· ἀλλὰ καὶ πτωχοῖς καὶ πηροῖς τροφήν ἐρανίζουσι πρὸς τὸν θεὸν εὐαγῶς ἀνέχειν. Μὴ ταφῆς νεκρῶν ἐξεργεῖν, ἀλλὰ καὶ γῆς αὐτοῖς ὅσον γῆ εἰς τὴν ὄσιαν, προσεπιβάλλειν· μὴ θήκας, μὴ μνήματα ὅλως κατοικομένων κινεῖν. [*] Μὴ δεσμῶν, μὴ κακὸν μηδὲν πλέον τῷ ἐν ἀνάγκαις προσεπιφέρειν. Μὴ γονὴν ἀνδρῶν ἐκτέμνοντας, μὴ γυναικῶν ἀτοκίους καὶ ἄλλαις μηχαναῖς ἀμβλοῦν. Μὴ ζώοις ἔμπαιιν, ἢ κατέδειξεν εἴτε οὖν ὁ θεός, εἴτε τις καὶ νομοθέτης, προσφέρεισθαι. Μὴ σπέρμα ἀφανίζειν· μὴ γέννημα δουλοῦν. Μὴ ζυγὸν ἀδίκον ἀνθυποβάλλειν, μὴ χολνικὰ ἄμετρον, μὴ νόμισμα ἀδίκον. Μὴ φίλων ἀπόρρητα ἐν ἔχθρᾳ φαίνειν. Ποῖ δὲ πρὸς τοῦ θεοῦ ἡμῖν τὰ βουζύγια ἐκεῖνα; Ἀλλὰ δὲ πρὸς τούτοις ὄρα. Μὴ παιδῶν διοικίζειν γονέας, μηδὲ ἂν αἰχμαλώτους ἵχης· μὴ γυναῖκα ἀνδρός, καὶ ἂν νομίμως ἐωνημέ-

*) Apud Mang. locus ita emendatur: ἢ παραπτωμάτων ἀκουσίων ὅσια ἴλεων τὸν θεὸν ἀποφαίνει, ὡς μηδ' ἐπιαναγκῆς κτλ.

νος ἢς δεσπότης. Ἡ πον σεμνότερα καὶ μείζω ταῦτα·
 ἀλλὰ δὲ μικρὰ καὶ τὰ τυχόντα. Μὴ γεοττιαν, φησί, κατ-
 οικίδιον ἐρημοῦν. Μὴ ζῶων ἰκεσίαν, οἷα ἔστιν ὅτε,
 προσφενγόντων ἀναιρεῖν· μὴ εἴ τι τῶν τοιούτων ἤτιόν
 ἔστιν. Οὐδενὸς ἄξια ταῦτά γε εἶποις ἄν. Ἀλλὰ ὁ γε
 ἐπ' αὐτοῖς νόμος ἐστὶ μέγας καὶ πάσης ἐπιμειλείας αἴτιος·
 καὶ αἱ προῤῥήσεις μεγάλαι καὶ ἀραιὶ κατὰ τε ἐξωλείας,
 καὶ ὁ θεὸς ἐπόπτης τῶν τοιούτων καὶ τιμωρὸς ἀπειτα-
 χοῦ. — Καὶ μετὰ βραχέα φησὶν· Ὅλην δὲ ἡμέραν εἰ τῆχοι,
 μᾶλλον δὲ οὐδὲ μίαν, ἀλλὰ πολλὰς, καὶ ταύτας οὐκ εὐθὺς
 ἐφεξῆς ἀλλήλαις, ἀλλὰ ἐκ διαλειμμάτων — καὶ τούτων δὲ
 παρὰ ἑπτὰ, κρατοῦντος, ὡς καὶ εἶκός ἀεί, τοῦ παρὰ τὰς
 βεβήλους ἔθους — μήτε ἐν ἄν παραβῆναι τῶν προστε-
 ταγμένων, οὐ θαυμάσεις; Ἀρ' οὖν* πρὸς ἀσκήσεως μό-
 νον αὐτοῖς τοῦτο ἐγκρατείας ἐστίν, ὡς ἐξ ἴσου καὶ δραῖν
 τι ποιοῦντας, καὶ ἀνέχειν ἰσχύειν ἀπὸ τῶν ἔργων, εἰ δεοί;
 Οὐ δῆτα· ἀλλὰ καὶ πρὸς ἔργον μεγάλου καὶ θαυμαστοῦ
 τινος ᾧ ἦθη δεῶν ὁ νομοθέτης, αὐτοῦς μὴτ' ἀλλὰ μόνον
 ἱκανοὺς εἶναι δραῖν ὡσαύτως, ἀλλ' ἔτι καὶ τῶν πατριῶν
 νόμων καὶ ἔθων ἐμπείρως ἔχειν. Τί οὖν ἐποίησε ταῖς
 ἐξδόμας ταύταις ἡμέραις; Αὐτοῦς εἰς ταῦτόν ἡξίου συν-
 ἄγεσθαι καὶ καθεζομένους μετ' ἀλλήλων, σὺν αἰδοῖ καὶ
 κόσμῳ τῶν νόμων ἀχροᾶσθαι, τοῦ μηδένα ἀγροῖσαι χά-
 ριν. Καὶ δῆτα συνέρχονται μὲν ἀεὶ καὶ συνεδρεῖν οἰσι
 μετ' ἀλλήλων· οἱ μὲν πολλοὶ σιωπῇ, πλὴν εἴ τι προσπι-
 φημίσαι τοῖς ἀναγινωσκομένοις νομίζεται. Τῶν ἱερέων
 δὲ τις ὁ παρῶν ἢ τῶν γερόντων εἰς ἀναγνώσκει τοὺς [*]
 ἱεροὺς νόμους αὐτοῖς καὶ καθ' ἕναστον ἐξηγεῖται μέχρι
 σχεδὸν δειλῆς ὀψίας· καὶ ἐκ τοῦδε ἀπολύονται, τῶν τε
 νόμων τῶν ἱερῶν ἐμπείρως ἔχοντες, καὶ πολὺ δὴ πρὸς

εὐσέβειαν ἐπιδεδωκότες. Ἄρα σοι οὐ δοκεῖ ταῦτα παντός σπουδάσματος μᾶλλον ἀναγκαῖα αὐτοῖς; Τοιγαροῦν οὐκ ἐπὶ θεσμιδούς ἔρχονται περὶ τῶν πρακτέων, καὶ μὴ διερωτῶντες, οὐδὲ καθ' ἑαυτοὺς ὑπ' ἀγνοίας τῶν νόμων ῥαδιουργοῦσιν· ἀλλὰ ὄντινα αὐτῶν κινεῖς καὶ περὶ τῶν πατριῶν διαπυνθάνη, προχειρῶς ἔχει καὶ ῥαδίως εἰπεῖν· καὶ ἀνὴρ γυναικί, καὶ παισὶ πατὴρ, καὶ δούλοις δεσπότης ἱκανὸς εἶναι δοκεῖ τοὺς νόμους παραδιδόναι. Καὶ μὴν περὶ τοῦ γε ἔτους τοῦ ἐβδόμου ῥάδιον ὡσαύτως λέγειν, οὐ μὴν ταῦτόν ἴσως. Οὐ γὰρ αὐτοὶ τῶν ἔργων ἀφισταῖσιν, ὡσπερ ταῖς ἐβδόμαις ἐκείναις ἡμέραις· ἀλλὰ τὴν γῆν ἀρχὴν ἀγιάσιν εἰς τὰ μέλλοντα αὐθις, εὐθηρίας χάριν. Πολὺ γὰρ διάφερεν, αὐτὴν ἀνάπαυλαν λαβοῦσαν, εἶτα δὲ εἰς νέωτα γεωργεῖσθαι, καὶ μὴ τῇ συνεχεῖ τῆς ἐργασίας κατεξάνθαι. Ταῦτόν δὲ καὶ περὶ τὰ σώματα ἂν ἴδοις συμβαῖνον εἰς ῥώμην· οὐ γὰρ δὴ πρὸς ὑγείαν μόνον διαλείμματα, καὶ τινὰς ἀναπαύλας ἀπὸ τῶν ἔργων τοὺς ἰατροὺς προστάττοντας. Τὸ γὰρ συνεχὲς καὶ ὁμοιοειδὲς ἀεὶ, μάλιστα δὲ ἐπ' ἔργων, βλάπτειν ἔοικε. Σημεῖον δέ· τὴν γὰρ γῆν αὐτὴν εἴ τις ἐπαγγέλλοιτο αὐτοῖς *ἐξεργάσεσθαι* πολὺ μᾶλλον [ἢ] πρόσθεν τὸ ἐβδομον ἔτος τουτί, καὶ τῶν καρπῶν πάντων συμπαραχωρήσειν ὅλων, οὐκ ἂν οὐδαμῶς δέξαιντο. Οὐ γὰρ αὐτοὶ τῶν πόνων ἀνέχειν οἴονται δεῖν μόνοι — καίτοι καὶ ἂν εἰ τοῦτο ἐποιοῦν, οὐδὲν ἂν θαυμαστὸν ἦν —, ἀλλὰ τὴν χώραν αὐτοῖς ἀνεστίν τινα καὶ ῥαστώνην, εἰς ἀρχὴν ἑτέραν τῆς αὐθις ἐπιμελείας καὶ γεωργίας λαβεῖν. Ἐπεὶ τί ἐκώλυε πρὸς τοῦ θεοῦ, ἐπὶ τοῦ παρελθόντος ἔτους αὐτὴν προεκδοῦναι καὶ παρὰ τῶν ἐργαζομένων τὸν ἐκείνων φόρον τοῦ ἔτους ἐκλέγειν; Ἄλλ' ὡσπερ ἔφην, κατὰ οὐδένα τρύ-

ἀφθόρους καὶ τὰ ἄλλα ὧν ὁ ἀνθρώπινος βίος χρειώδης. Οἱ δὲ ὁμοδίαιτοι καὶ ὁμοτράπεζοι καθ' ἑκάστην ἡμέραν εἰσὶ τοῖς αὐτοῖς ἀσμενίζοντες, ὀλιγοδείας ἐρασταί, πολυτέλειαν, ὡς ψυχῆς καὶ σώματος νόσον, ἐκτρεπόμενοι. Κοινὴ δὲ οὐ τράπεζα μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐσθῆς αὐτοῖς ἐστι. Πρόκεινται γὰρ χειμῶνι μὲν στριφναὶ χλαῖναι, θέρει δὲ ἐξωμίδες εὐτελεῖς, ὡς εὐμαρῶς ἐξεῖναι τῷ βουλομένῳ, ἢν ἂν ἐθελήσοι λαβεῖν, ἐπειδὴ καὶ τὰ ἐνὸς ἀπάντων καὶ τὰ πάντων ἔμπαιον ἐνὸς ἐπιλήπται. Καὶ μὴν εἴ τις αὐτῶν ἀσθενήσειεν, ἐκ τῶν κοινῶν νοσηλεύεται, θεραπευόμενος ταῖς ἀπάντων ἐπιμελείαις καὶ φροντίσιν. Οἱ δὲ δὴ πρεσβύται, καὶ ἂν εἰ τύχοιεν ἄτεκνοι, καθάπερ οὐ πολὺπαῖδες μόνον, ἀλλὰ καὶ σφόδρα εὐπαιδες, ἐν εὐτυχιστάτῳ καὶ λιπαρωτάτῳ γήρῳ τὸν βίον εἰώθασιν καταλίειν, ἐπὶ τοσοῦτων προνομίας ἀξιούμενοι καὶ τιμῆς, ἐκονσίῳ γνώμῃ μᾶλλον ἢ φύσεως ἀνάγκῃ θεραπεύειν ἀξιούντων. Ἐπιτοῖνν, ὅπερ ἢ μόνον ἢ μάλιστα τὴν κοινωνίαν ἐμελλε διαλίειν, ὄξειδερχέστερον ἰδοῖντες, γάμον παρητήσαντο, μετὰ τοῦ διαφερόντως ἀσχεῖν ἐγκράτειαν. Ἐσσαιῶν γὰρ οὐδεὶς ἄγεται γυναῖκα, διότι φίλαντον ἢ γυνὴ καὶ ξηλότυπον οὐ μετρίως καὶ δεινὸν ἀνδρὸς ἦδη παρασαλεύσαι καὶ συνεχέσι γοητείαις ἐπάγεσθαι. Μελετήσασα γὰρ θῶπας λόγους καὶ τὴν ἄλλην [*] ἐπόχοισιν, ὡςπερ ἐπὶ σκιρῆς, ὄψεις καὶ ἀκοὰς ὅταν δελεάσῃ, διηπατημένων οἷα ἐπηκόων, τὸν ἠγεμόνα νοῦν φερακίξει. Παιδες δὲ εἰ γέροντο, φρονήματος ἐποπλησθεῖσα καὶ παρόρησίας, ὅσα κατ' εἰρωνείαν πρότερον ἐπούλωσ' ἐπηνήπτετο, ταῦτα ἀπ' εὐτολμοτέρου θράσους ἐκλαλεῖ, καὶ ἀναισχυντοῦσα βιάζεται πράττειν ὧν ἕκαστον κοινωνίας ἐχθρόν. Ὁ γὰρ ἢ γυναικὸς φίλτροις ἐνδεθεῖς, ἢ τέκνων ἀνάγκῃ φύσεως

προκηδόμενος, οὐκέτι πρὸς ἄλλους ὁ αὐτός ἐστιν, ἀλλ' ἕτερος γέγονε, ληληθῶς ἀντὶ ἐλευθέρου δοῦλος. — Οὗτος γοῦν ὁ βίος ἐστὶν αὐτῶν περιμάχητος, ὥστε οὐκ ἰδιῶται μόνον, ἀλλὰ καὶ μεγάλοι βασιλεῖς ἀγάμενοι τοὺς ἄνδρας τεθήπασι καὶ τὸ σεμνὸν αὐτῶν ἀποδοχαῖς καὶ τιμαῖς ἔτι μᾶλλον σεμνοποιούσι.

Cap. XIII. (*Divina providentia mundum administrari.*)

Ταῦτα μὲν οὖν περὶ τοῦ γεννητὸν εἶναι τὸν κόσμον. Ὁ δὲ αὐτὸς ἀνὴρ καὶ περὶ τοῦ προνοίᾳ διοικεῖσθαι τὸ πᾶν ἐν τῷ „περὶ προνοίας“ νεανικώτατα διέξεισι, τὰς τῶν ἀθέων ἀντιθέσεις προστάξας καὶ πρὸς αὐτὰς ἐξῆς ἀποκρινάμενος. Καὶ τούτων δέ, εἰ καὶ μακρότερα δόξειεν, ἀλλ' ὡς ἀναγκαῖα, τὰ πλεῖστα συντεμῶν ἐκθήσομαι. Κατασκευάζει δὲ τὸν λόγον τούτον τὸν τρόπον·

Πρόνοιαν εἶναι λέγεις ἐν τῷσάντη τῶν πραγμάτων ταραχῇ καὶ συγχύσει; τί γὰρ τῶν κατὰ τὸν ἀνθρώπινον βίον διατέτακται; τί μὲν οὖν οὐκ ἀταξίας γέμει καὶ φθορᾶς; ἼΙ μόνος ἀγνοεῖς, ὅτι τοῖς μὲν κακίστοις καὶ πονηροτάτοις ἀφθονα ἐπικωμᾶζει τὰ ἀγαθὰ, πλοῦτος, εὐδοξία, τιμαὶ παρὰ τοῖς πλήθεσιν, ἡγεμονία πάλιν, ὑγεία, εὐναισθησία, κάλλος, ἰσχύς, ἀπόλαυσις ἡδονῶν ἀκώλυτος, διὰ τε παρασκευῶν περιουσίαν καὶ διὰ τὴν εἰρηνικωτάτην σώματος εὐμοιρίαν, οἱ δὲ φρονήσεως καὶ ἀρετῆς ἀπάσης ἐρασταὶ τε καὶ ἀσκηταὶ πάντες εἰσὶν, ὀλίγου δέω φάναι, πένητες, ἀφανεῖς, ἀδοξοί, ταπεινοί;

Ταῦτα εἰς ἀνασκευὴν καὶ μυρία ἄλλα πλεῖω τούτων βιβλίων ἐξῆς ἐπιλύεται τὰς ἀντιθέσεις διὰ τούτων· Οὐ

τύραννος ὁ θεός, ὠμότητα καὶ βίαν καὶ ὅσα δεσπότης
 ἀνημέρου [*] ἀρχῆς ἔργα ἐπιτετηδευκώς, ἀλλὰ βασιλεὺς
 ἡμερον καὶ νόμιμον ἀνημέρος ἡγεμονίαν, μετὰ δικαιοσύ-
 νης τὸν σύμπαντα οὐρανὸν τε καὶ κόσμον βραβεύει. Βα-
 σιλεῖ δὲ οὐκ ἔστι πρόσρησις οἰκειότερα πατρός· ὁ γὰρ ἐν
 ταῖς συγγενείαις πρὸς τέκνα γονεῖς, τοῦτο βασιλεὺς μὲν
 πρὸς πόλιν, πρὸς δὲ κόσμον ὁ θεός, δύο κάλλιστα φύ-
 σεως θεσμοῖς ἀκινήτοις ἀδιαλύτῳ ἐνώσει ἀρμοσάμενος·
 τὸ ἡγεμονικὸν μετὰ τοῦ κηδεμονικοῦ. Καθάπερ οὖν τῶν
 ἀσώτων υἱέων οὐ περιορῶσιν οἱ τοκέες, ἀλλὰ τῆς ἀτυχίας
 οἴκτον λαμβάνοντες περιέπουσι καὶ τημελοῦσι, νομίζοντες
 ἐχθρῶν ἀσπόνδων ἔργον εἶναι, κακοπραγίαις ἐπεμβαίνειν,
 φίλων δὲ καὶ συγγενῶν, ἐπελαφρίζειν τὰ πταιίσματα, πολ-
 λάκις δὲ καὶ τούτοις μᾶλλον ἢ τοῖς σώφροσιν ἐπιδαψιλευ-
 ὄμενοι χαρίζονται, σαφῶς εἰδότες, ὡς ἐκείνοις μὲν ἀφθο-
 ρος εἰς εὐπορίαν ἀφορμὴ πάρεστιν ἢ σωφροσύνη, τοῖς δὲ
 ἐλπίς μία οἱ γονεῖς, ἧς εἰ σφαλεῖεν ἀπορήσουσι καὶ τῶν
 ἀναγκαίων· τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ὁ θεός, λογικῆς συν-
 ἔσεως πατὴρ ὢν, ἀπάντων μὲν τῶν λογικοῦ μεμοιραμέ-
 των κήδεταί, προμηθεῖται δὲ καὶ τῶν ὑπαιτίως ζώντων,
 ὅμα μὲν καιρὸν εἰς ἐπανόρθωσιν αὐτοῖς διδούς, ἅμα δὲ
 καὶ τὴν ἴλεων φύσιν αὐτοῦ μὴ ὑπερβαίνων, ἧς ὁπαδὸς
 ἀρετὴ καὶ φιλανθρωπία γέγονεν, ἐπαξία τὸν θεῖον περι-
 πολεῖν κόσμον. Ἐνα μὲν δὴ λόγον τοῦτον, ὧ ψυχῇ, δέ-
 ξαι τέως αὐτοῦ παρακατὰθήκην, ἕτερον δὲ συνωδὸν καὶ
 ἐναρμόνιον αὐτῷ τοιοῦδε. Μὴ τοσοῦτόν ποτε ψευσθεῖ-
 ης τῆς ἀληθείας, ὡς εὐδαίμονά τινα τῶν φαύλων εἶναι
 νομίσαι, καὶ ἂν πλουσιώτερος μὲν ἢ Κροίσου, Λυγκέως
 δὲ ὀξυωπέστερος, ἀνδρειότερος δὲ τοῦ Κροϊωνιάτου Μί-
 λωνος, καλλίων δὲ Γαινημήδους,

„ὄν καὶ ἀνηρείψαντο θεοὶ Διὶ οἰνοχοεῦνιν
κάλλεος εἶνεκα οἴο“ *).

Τὸν γοῦν ἴδιον δαίμονα, λέγω δὲ τὸν ἑαυτοῦ νοῦν, μυρίων ὄσων δεσποτῶν δοῦλον ἀποφήνας, ἔρωτος, ἐπιθυμίας, ἡδονῆς, φόβου, λύπης, ἀφροσύνης, ἀκολασίας, δειλίας, ἀδικίας, οὐκ ἂν εἶναι ποτε δύναιτο εὐδαίμων, καὶ ἂν οἱ πολλοὶ σφαλλόμενοι κρίσεως ἀληθεύς νομίζωσι, δεκασθέντες ὑπὸ κακοῦ διδύμου, τύφου καὶ κενῆς δόξης, *δεινῶν* παρασαλευσάσαι καὶ παραγαγεῖν ἀνερματίστους ψυχάς, περὶ ἃ κηραίνει γένος τὸ πλεῖστον ἀνθρώπων. Εἰ μέντοι τὸ τῆς ψυχῆς [*] ὄμμα τείνας βουληθείης περιθρῆσαι θεοῦ πρόνοιαν, ὡς ἔρεστιν ἀνθρωπίνῳ λογισμῷ, τρανωτέραν τὸν τοῦ πρὸς ἀλήθειαν ἀγαθοῦ λαβῶν φαντασίαν, γελῶσιν τὰ παρ' ἡμῖν, ἃ τέως ἐθαύμαζες. Αἰεὶ γὰρ ἀπουσία τῶν κρειττόνων τιμᾶται τὰ χείρονα, τὴν ἐκείνων κληρονομοῦντα τάξιν, *ἐπιφανεία* δὲ ὑποστελλει, δευτερείοις ἄθλων ἀρκούμενα. Καταπλαγεῖς οὖν τὸ θεοειδὲς ἐκείνο ἀγαθὸν τε καὶ καλόν, πάντως ἐννοήσεις, ὅτι παρὰ θεοῦ τῶν εἰρημένων πρότερον οὐδὲν καθ' ἑαυτὸ τῆς ἀγαθῆς μοίρας ἠξίωται. Διότι τὰ μὲν ἀργύρου μέταλλα καὶ χρυσοῦ γῆς ἐστὶ ἡ φανλοτάτη μοῖρα, τῆς πρὸς καρπῶν ἀνειμένης γενεσιν ὅλῳ καὶ τῷ παντὶ λειπομένη. Οὐ γὰρ ἐστὶ ὅμοιον τροφῆς, ἥς ἄνευ ζῆν ἀδύνατον, εὐπορία χρημάτων. Μία τούτων ἐστὶ βίαστος ἐναργεστήτη λιμός, ὃ τὸ πρὸς ἀλήθειαν ἀναγκαῖον καὶ χρήσιμον δοκιμάζεται· θησαυροὺς γὰρ τοὺς πανταχοῦ πάντας ἀντικαταλλάξαιτο ἂν τις βραχείας ποτὲ τροφῆς ἄσμενος. Ὅταν δὲ ἡ τῶν ἀναγκαίων ἀφθονία, μυρίῳ φορᾶς

* Hom. II. 20, 284.

[καὶ] ἀκατασχέτω πλήθει ὄνεισα, κατὰ πόλεις ἀναχέηται, τοῖς τῆς φύσεως ἀγαθοῖς ἐντρυφῶντες ἐπ' αὐτῶν μόνων οὐκ ἀξιούμεν ἴσασθαι, κόρον ὑβριστὴν ἡγεμόνα τοῦ βίου ποιησάμενοι, ἀργύρου τε καὶ χρυσοῦ κτήσεσιν ἐπαποδύντες, ἅπασι παρ' ὧν ἂν τι κερδανεῖν ἐπελπίσωμεν, κοιόμεθα καθάπερ τυφλοί, μηκέτι τῇ διανοίᾳ βλέποντες ὑπὸ φιλαργυρίας, ὅτι γῆς εἰσιν ὄγκοι, περὶ ὧν ἐκ μὲν εὐρήνης συνεχῆς καὶ ἀδιάστατος πόλεμος. Ἐσθῆτες γε μὴν προβάτων εἰσὶν, ὡς οἱ ποιηταὶ που φασίν, ἄνθος, κατὰ δὲ τὴν δημιουργὸν τέχνην ὑφαντῶν ἔπαινος. Εἰ δὲ τις ἐπὶ δόξῃ μέγα φροεῖ, τὴν παρὰ τῶν φαύλων ἀποδοχὴν ἰσπαζόμενος, ἴστω μὲν καὶ αὐτὸς φαῦλος ὧν — τὸ γὰρ ὅμοιον χαίρει τῷ ὁμοίῳ —, εὐχέσθω δέ, καθαρῶν μεταλαχῶν, ἰαθῆναι τὰ ὠτα, δι' ὧν αἱ μεγάλαι ψυχῆ νόσοι κατασκήπτουσι. Μαθέτωσαν δὲ καὶ ὅσοι ἐπ' εὐτονίᾳ πεφύθηται, μὴ ὑψαυχεῖν, ἀπιδόντες εἰς τὰς τῶν ἡμέρων καὶ ἀτιθάσσω ζώων ἀμυθήτους ἀγέλας, αἷς ἰσχὺς καὶ ῥώμη συγγεγένηται· τῶν γὰρ ἀτοπωτάτων ἐστίν, ἐπὶ θηρίων ἀρεταῖς, καὶ ταῦτα παρενημερούμενον ὑπ' αὐτῶν, ἀνθρώπων ὄντα, σεμνύνεσθαι. Διὰ τί δὲ ἂν τις εὐφρονῶν ἐπὶ σώματος εὐμορφίᾳ ἀγάλλοιτο, ἢ βραχὺς καιρὸς ἔσβησε, πρὶν ἐπὶ μήκιστον ἀνθῆσαι, [*] τὴν ἀπατηλὴν αὐτῆς ἀκμὴν ἀμαυρώσας; καὶ ταῦτα ὄρων ἐν ἀψύχοις περιμάχητα καλλιγράφων ἔργα καὶ πλαστῶν καὶ ἄλλων τεχνιτῶν ἐν τε ζωγραφήμασι καὶ ἀνδριάσι καὶ ἔφασμάτων ποικιλίαις, ἐν Ἑλλάδι καὶ βαρβάρῳ κατὰ πόλιν ἐκάστην εὐδοκιμοῦντα. Τούτων οὖν, ὅπερ ἔφη, οὐδὲν παρὰ θεῷ τῆς ἀγαθῆς μοίρας ἡξίωται. Καὶ τί θαυμάζομεν, εἰ μὴ παρὰ θεῷ; Οὐδὲ γὰρ παρ' ἀνθρώποις τοῖς θεοφιλέσι, παρ' οἷς τὰ πρὸς ἀλήθειαν ἀγαθὰ καὶ

καλὰ τετίμηται, φύσεως μὲν εὐμοίρου λαχοῦσι, μελέτη δὲ μετ' ἀσκήσεως τὴν φύσιν ἐπικοσμήσασιν, ὧν ἡ ἀνοδος φιλοσοφία δημιουργός. Ὅσοι δὲ νόθου παιδείας ἐπεμελήθησαν, οὐδὲ τοὺς ἰατροὺς ἐμιμήσαντο, τὸ δοῦλον ψυχῆς σῶμα θεραπεύοντας, οἱ τὴν δέσποιναν ἐπιφάσκοντες ἰᾶσθαι. Ἐκεῖνοι μὲν γάρ, ἐπειδὴν τις εὐτυχῆς νοσήσῃ, καὶ ἂν ὁ μέγας ἢ βασιλεύς, πάντα ὑπερβάντες τὰ περίστωα, τοὺς ἀνδρῶνας, τὰς γυναικωνίτιδας, γραφάς, ἄργυρον, χρυσόν, ἄσημον, ἐπίσημον, ἐκπωμάτων ἢ ὑφασμάτων πλῆθος, τὸν ἄλλον τῶν βασιλέων ἀοίδιμον κόσμον, ἔτι δὲ τὸν οἰκεικὸν ὄχλον, καὶ τὴν φίλων ἢ συγγενῶν, ὑπηκόων, τῶν ἐν τέλει θεραπείαν ἔασαντες, τῶν σωματοφυλάκων, ἄχρι τῆς εὐνῆς ἀφικόμενοι, καὶ τῶν περὶ αὐτὸ τὸ σῶμα ἀλογήσαντες, οὔτε ὅτι κλίνας λιθοκόλλητοι καὶ ὀλόχρσοι θαυμάσαντες, οὔτε ὅτι ἀραγνοῦφεις ἢ λίθοι γβγραφημένοι στρωμαί, οὔτε ὅτι ἐσθημάτων ἰδέαι διάφοροι, προσέτι δὲ τὰς περὶ αὐτὸν γλαίνας ἀπαμφιέσαντες ἄπτονται χειρῶν, καὶ τὰς φλέβας προσπιεζούντες ἀκριβοῦσι τοὺς παλμούς, εἰ σωτήριοι· πολλάκις δὲ καὶ τοὺς χιτῶνας ἀναστείλαντες, εἰ περιπληθῆς ἐστὶ ἢ γαστήρ, ἐξετάζουσιν, εἰ πεπυρωμένος ὁ θώραξ, εἰ ἄτακτα ἢ καρδία πηδᾷ· καὶ ἔπειτα τὴν οἰκείαν προσφέρουσι θεραπείαν. Ἔδει δὲ καὶ τοὺς φιλοσόφους ἰατρικὴν ὁμολογοῦντες ἐπιτηδεύειν τῆς φύσει βασιλίδος ψυχῆς, καταφρονεῖν μὲν ἀπάντων ὅσα αἰ κεναὶ δόξαι τυροπλαστοῦσιν, εἴσω δὲ προσιόντας ἄπτεσθαι διανοίας αὐτῆς, εἰ ὑπ' ὀργῆς ἀνισοταχεῖς καὶ παρὰ φύσιν κεκινημένοι παλμοί· ἄπτεσθαι καὶ γλώττης, εἰ τραχεῖα καὶ [*] κακῆγορος, εἰ πεπορνευκυῖα καὶ ἀταμλευτος· ἄπτεσθαι καὶ γαστρός, εἰ ἀπλήστῳ σχήματι ἐπιθυμίας διώδηκε· καὶ συν-

ταβρέχουσθαι, βορέου δὲ ψυχροῦ καταπνέοντος ῥίγχι
 πεισθῆναι καὶ ψύχει, θέρους δὲ ἀκμιάζοντος ἀλευίνουσθαι
 — ταῖς γὰρ ἐτησίοις τροπαῖς τὰ σώματα συμπάσχειν
 νόμος φύσεως —, τὸν αὐτὸν τρόπον τὸν ἐν τοῖς τοιού-
 τοις χωρίοις ἐνοικοῦντα,

„ἐνθα φόνοι τε λιμοὶ τε καὶ ἄλλων ἔθνεα κηρῶν“,
 ἐναλλάττεσθαι τὰς ἀπὸ τῶν τοιούτων τιμὰς ἀναγκαῖον.
 Ἐπεὶ Ἰουλιανὸς γὰρ, ἐφ' οἷς δεινοῖς ἠδίκησε καὶ ἠσέβησε,
 χορηγὸς ἀπήνησε χεῖρων [*] μὲν ἢ τοῦ βίου βαρυνδαιμο-
 νία. Πρὸς θεοὺς δέ, ὡς ὑπὸ μεγάλου βασιλέως ἐκολάζετο καὶ
 προσηλοῦτο, χρησμὸν ἐκπιπλῆς „Οἶδα“ ἔφη „καὶ ἐμαν-
 τὸν πρὸ πολλοῦ θεωρῆσαι δόξαντα, ὑπὸ μὲν Ἰλλίου
 ἀλευίνουσθαι, λούεσθαι δὲ ὑπὸ Διός“. Αἱ γὰρ διὰ συμ-
 βόλων αἰνιγματώδεις αὐταὶ φάσεις, ἀδηλούμεναι τὸ πά-
 λαι, τὴν διὰ τῶν ἔργων ἀριδηλοτάτην ἐλάμβανον πίστιν.
 Οὐκ ἐπὶ τέλει δὲ μόνον, ἀλλὰ παρὰ πάντα τὸν ἐξ ἀρχῆς
 βίον ἐλελήθει πρὸ τοῦ σώματος τὴν ψυχὴν κρεμάμενος·
 αἰεὶ γὰρ φοβούμενος καὶ τρέμων τὸ πλῆθος τῶν ἐπιτι-
 θεμένων ἐπιότητο, σαφῶς ἐξεπιστάμενος, ὅτι βῦνους μὲν
 ἦν οὐδεὶς, ἐχθροὶ δὲ πάντες δυσπραξίᾳ ἀμείλικτοι. Τῆς
 δὲ ἀνηνύτου καὶ συνεχοῦς εὐλαβίας μάρτυρες οἱ τὰ Σι-
 κελικὰ συγγράψαντες, οἱ φασιν, ὅτι καὶ τὴν θυμηροστιά-
 την ὑποπιον εἶχε γυναῖκα. Σημεῖον δὲ· τὴν εἰς τὸ δω-
 μάτιον εἰσοδόν, δι' ἧς φοιτήσιν ἔμελλον ὡς αὐτόν,
 ἐκέλευσε στορεσθῆναι σανίσιν, ἵνα μὴ λάθῃ ποτὲ παρεια-
 βρπύσσασα, ψόφη δὲ καὶ κτύπῳ τῆς ἐπιβάσεως προμηρῆν
 τὴν ἄριξιν. Ἐἴτα οὐκ ἀνείμονα μόνον, ἀλλὰ καὶ πᾶσι
 τοῖς μέρεσι γυμνήν, ἢ μὴ θέμις ὑπ' ἀνδρῶν ὄρασθαι,
 παρέρχουσθαι, πρὸς δὲ τούτοις τὸ συνεχές τοῦ κατὰ
 τὴν ὁδὸν ἐδάφους εἰς τάρφου γεωργικῆς εὐρος καὶ βάθος

διακοπήναι, κατὰ δέος, μή τι πρὸς ἐπιβουλήν ἀφανῶς ἐπικρούπτηται, ὅπερ ἢ ἄλμασιν ἢ μακροῖς διαβάσεσιν ἔμελλε διελέγχεσθαι. — Πόσων ἄρα κακῶν ὁ ταῦτα παρορατῶν καὶ τεχνάζων ἐπὶ γυναικός, ἢ πρὸ τῶν ἄλλων ὤφειλε πιστεύειν, μεστός ἦν; Ἀλλὰ γὰρ ἐφίκει τοῖς δι' ἀπορῥῶγος ὄρους ἐπὶ τῷ τὰς ἐν οὐρανῷ φύσεις ἀριθλοτέρως κατανοῆσαι κρημνοβατοῦσιν, οἳ μόλις φθάνοντες ἄχρι προνευκότος ἀνχένος οὔτε ἀναχωρεῖν ἔτι δύνανται, πρὸς τὸ λειπόμενον ὕψος ἀπειρηκότες, οὔτε καταβαίνειν θαρρόουσι, πρὸς τὴν ὄψιν τῶν χασμάτων ἰλιγιῶντες. Ἐρασθεῖς γάρ, ὡς θείου πράγματος καὶ περιμαχίτου, τυραννίδος, οὔτε μένειν οὔτε ἀποδιδράσκειν ἀσφαλές εἶναι ὑπελάμβανε· μένοντι μὲν γὰρ ἀλλεπάλληλα ἐπέρρῃ κακὰ ἀμύθητα, βουλομένοι δὲ ἀποδιδράσκειν ὁ περὶ τοῦ ζῆν ἐπεκρέματο κίνδυνος, ὥπλισμένῳ, [*] εἰ καὶ μὴ τοῖς σώμασιν, ἀλλὰ τοι ταῖς διανοίαις κατ' αὐτοῦ. Δηλοὶ δὲ καὶ τὸ ἔργον, ᾧ πρὸς τὸν μακαρίζοντα τὸν τῶν τυράννων βίον φασὶ χρήσασθαι Διογύσιον. Καλέσας γὰρ αὐτὸν ἐπὶ λαμπροτάτου καὶ πολυτελεστάτου δείπνου παρασκευήν, ἐκ μηρίνθου πάνυ λεπτῆς προσέταξεν ἠκοημένον ὑπεραιωρηθῆναι πέλεκυν. Ἐπεὶ δὲ κατακλιθεὶς εἶδεν αἰφρίδιον, οὔτε ἐξανασιῆναι θαρρόων διὰ τὸν τύραννον, οὔτε ἀπολαῦσαι τινος τῶν παρεσκευασμένων διὰ δέος οἷός τε ὢν, ἀφθόνων καὶ πλουσίων ἀλογήσας ἡδονῶν, ἀνατείνας τὸν ἀνχένα καὶ τὰς ὄψεις, ἐκαραδόκει τὸν οἰκεῖον ὄλεθρον. Συνεὶς δὲ ὁ Διογύσιος „Ἄρα ἤδη κατανοεῖς“ ἔφη „τὸν ἀοίδιμον καὶ περιμάχητον ἡμῶν βίον; ἔστι γὰρ τοιοῦτος, εἰ μὴ βούλοιτό τις ἑαυτὸν φενακίξειν, ἐπειδὴ περιέχει παμπληθεῖς μὲν χορηγίας, ἀπόλαυσιν δὲ οὐδενὸς χρηστοῦ, φόβους δὲ ἐπαλλήλους καὶ κινδύνους

ἀνηκέστους, καὶ νόσον ἐρπηνώδους καὶ φθινώδους χαλπωτέραν, ἀθεράπευτον αἰεὶ φέρουσαν ὄλεθρον.“ Οἱ δὲ πολλοὶ τῶν ἀνεξετιάζων ὑπὸ τῆς λαμπρᾶς φανερότητος ἀπατώμενοι, ταῦτόν πεπόνθασιν τοῖς ἀγκιστρευομένοις ὑπὸ τῶν εἰδεχθῶν ἐταιριδίων, ἃ τὴν δυσμορφίαν ἐσθῆτι καὶ χρυσῷ καὶ ταῖς τῆς ὄψεως ὑπογραφαῖς ἐπισκιάζοντα γνησίου κάλλους ἀπορίᾳ νόσον ἐπ' ἐνέδρα τῶν θρωμένων δημιουργεῖ.

Τοιαύτης γέμονσι βαρυδαιμονίας οἱ μὲν εὐτυχεῖς, ἧς τὰς ὑπερβολὰς αὐτοὶ δικάσαντες παρ' ἑαυτοῖς οὐ στέγουσιν, ἀλλ' ὡσπερ οἱ τὰ ἄρρήτια ὑπ' ἀνάγκης ἐκλαλοῦντες, ἀριῶσιν τὰς ἐκ πάθους ἀψευδυστίας φωνάς, ἐπὶ συνουσίᾳ τιμωριῶν καὶ παρουσιῶν καὶ προσδοκωμένων ζῶντες, καθάπερ τῶν θρεμμάτων τὰ πρὸς ἱερουργίαν παινόμενα. Καὶ γὰρ ταῦτα τῆς πλείστης ἐπιμελείας ἐπὶ τῷ σφραγῆναι τυγχάνει διὰ πολύκρουσιν εὐωχίαν. Εἰσὶ δὲ οἱ καὶ περὶ χρημάτων ἀσεβῶν οὐκ ἀδήλους, ἀλλὰ φανεράς ἔδοσαν δίκας, ὧν τὰ πλήθη καταλέγεσθαι περιττὸς πόνος, ἀπόκρη δὲ ἐν ἔργον παράδειγμα πάντων ἐστῆναι. Λέγεται τοίνυν ὑπὸ τῶν ἀναγεγραφότων τὸν ἱερόν πόλεμον τὸν ἐν Φωκίδι, νόμου κειμένου, τὸν ἱερόσυλον κατακρημνίζεσθαι ἢ καταποντοῦσθαι ἢ καταπίμπρασθαι, τρεῖς συλήσαντας τὸ ἐν Δελφοῖς ἱερόν, Φιλόμηλον καὶ Ὀνόμαρχον καὶ Φιάλλον, διανθίμασθαι τὰς τιμωρίας. Τὸν μὲν γὰρ διὰ λόφου τραχέως καὶ λιθώδους, φαιβίσης πέτρας κατακρημνησθῆναι τε καὶ καταλευσθῆναι· τὸν δὲ, ἀρητιάσαντος τοῦ κομίζοντος [*] ἵππου καὶ μέχρι θαλάσσης καταβάντος, ἐπιδραμόντος τοῦ πελάγους, εἰς ἄχανῃ βυθὸν αὐτῷ ζῶν καταδῦναι· Φιάλλον δὲ φθινώδει νόσῳ — διττὸς γὰρ ὁ περὶ αὐτοῦ λόγος —

συντακῆναι, ἢ ἐν τῷ ἐν Ἀβραῖς ἱερῷ συνεμπροσθέντα ἀπολέσθαι. Ταῦτα γὰρ φιλοεικότατον λέγειν ἀποβῆναι κατὰ τύχην. Εἰ μὲν γὰρ τινες ἢ ἐν διαφέρουσι καιροῖς ἢ ἑτέροις ἐκολάσθησαν τιμωρίαις, εἰκὸς ἦν τὸ ἄστατον τῆς τύχης προφασίζεσθαι, πάντων δὲ ἀθρόως καὶ ἐφ' ἓνα καιρὸν καὶ μὴ ἑτέροις τιμωρίαις, ἀλλὰ ταῖς περιεχομέναις ἐν τοῖς νόμοις κολασθέντων, εὐλογον φάσκειν, ὅτι θεοῦ δικάσαντος ἐάλωσαν. Εἰ δὲ τινες τῶν ὑπολειφθέντων βιαίων καὶ τοῖς πλήθεσιν ἐπαναστάντων καὶ δουλωσαμένων οὐ μόνον δήμονος ἑτέρου, ἀλλὰ καὶ πατρίδας τὰς ἑαυτῶν, ἀτιμώρητοι διετέλεσαν, θαυμαστὸν οὐδέν. Πρῶτον μὲν γὰρ οὐχ ὁμοίως ἄνθρωπος δικάζει καὶ θεός, διότι τὰ μὲν φανερὰ ἡμεῖς ἐρευνῶμεν, ὁ δὲ ἄχρι μητῶν ψυχῆς εἰσδύμενος ἀποφητί, καθάπερ ἐν ἡλίῳ, λαμπρὰν διάνοιαν αἰγάζει, ἀπαμπίσχων μὲν τὰ περιήπτα οἷς ἐγκεχάλυπται, γυμνά δὲ περιεσθῶν τὰ βουλήματα καὶ διαγινώσκων εὐθύς τὰ τε παράστημα καὶ δόκιμα.

Μηδέποτε οὖν τὸ οἰκεῖον δικαστήριον τοῦ θείου προκρίναντες, ἀπειδέστερον αὐτὸ καὶ εὐβουλότερον εἶναι φῶμεν· οὐ γὰρ ὅσιον. Ἐν ᾧ μὲν γὰρ πολλὰ τὰ σφάλματα, ἀπατηλαὶ αἰσθήσεις, πάθη ἐπιβουλα, κακιῶν ὁ βαρύτερος ἐπιτείχισμός· ἐν ᾧ δὲ οὐδέν μὲν τῶν ἐπ' ἐξαπάτη, δικαιοσύνης δὲ καὶ ἀλήθειας, αἷς ἕκαστον βραβεύμενον ἐπαινετῶς ἐξορθοῦσθαι πέφυκεν. Ἐπειτα, ὦ γενναῖε, μὴ νομίσης ἀλυσιτελὲς ἐπίκαιρον εἶναι τυραννίδα. Οὐδὲ γὰρ ἡ κόλασις ἀλυσιτελὲς, ἀλλὰ τιμωρίας διδόναι, τοῖς ἀγαθοῖς ἢ ὠφελιμώτερον ἢ οὐκ ἰποδέον. Οὐ χάριν ἐν ἅπασιν μὲν τοῖς ὀρθῶς γραφεῖσι παρείληπται νόμοις, οἱ δὲ γράψαντες ὑπὸ πάντων ἐπαινοῦνται. Ὅπερ γὰρ ἐν δήμῳ τύραννος, τοῦτο ἐν νόμῳ κόλασις. Ἐπει-

δὴν οὖν ἔνδεια μὲν καὶ σπάνις δεινὴ καταλάβῃ τὰς πόλεις ἀρετῆς, ἀφθονία δὲ ἀφροσύνης ἐπιπολάσῃ, τῆνικαῦτα ὁ θεός, ὥσπερ ῥεῦμα χειμάρρου, τὴν φορὰν τῆς κακίας ἀποχετεῦσαι γλιζόμενος, ἵνα καθάρῃ τὸ γένος ἡμῶν, ἰσχὺν καὶ κράτος δίδωσι τοῖς [*] τὰς φύσεις ἀρχικοῖς. Ὡμῆς γὰρ δίχα ψυχῆς οὐ καθαίρεται κακία. Καὶ ὄνπερ τρόπον αἱ πόλεις ἐπὶ ἀνδροφόνους καὶ προδόταις καὶ θεοσύλοις δημίους ἀνατρέφουσιν, οὐ τὴν γνώμην ἀποδεδόχονοι τῶν ἀνδρῶν, ἀλλὰ τὸ τῆς ὑπηρεσίας χρήσιμον ἐξετάζουσιν, τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ὁ τῆς μεγαλοπόλεως, τοῦδε τοῦ κόσμου, κηδεμῶν οἷα δημίους κοινούς ἐφίστησι τοὺς τυράννους ταῖς πόλεσιν, ἐν αἷς ἂν αἰσθῆται βίαν, ἀδικίαν, ἀσέβειαν, τὰ ἄλλα κακὰ πλημμύροντα, ὅπως ἤδη ποτὲ σπάνια λωφῆσῃ. Τῆνικαῦτα καὶ τοὺς αἰτίους, ὡς ἐκ δυσκαθάρτου καὶ ἀνηλεοῦς ψυχῆς ὑπηρετήσαντας, ἐφ' ἅπασιν ὥσπερ τινὰς κορυφαίους ἀξιοῖ μετέσχεσθαι. Καθάπερ γὰρ ἢ τοῦ πυρὸς δύναμις, ὅταν παραβληθεῖσαν ὕλην ἀναλώσῃ, τελευταῖον αὐτὴν ἐπινέμεται, τοῦτον τὸν τρόπον καὶ οἱ ἐπὶ τοῖς πλήθεσι δυναστείας εὐληφότες, ὅταν δαπανήσαντες τὰς πόλεις, κενὰς ἀνδρῶν ἐργάσονται, τὰς ὑπὲρ ἀπάντων τίνοντες δίκας ἐπιδιαφθεύονται. Καὶ τί θαυμάζομεν, εἰ διὰ τυράννων ὁ θεός κακίαν ἀναχυθεῖσαν ἐν πόλεσι καὶ χώροις καὶ ἔθνεσιν ἀποδιοπομπεῖται; Πολλάκις γὰρ μὴ χρώμενος ὑπηρεταῖς ἄλλοις, αὐτὸς δι' ἑαυτοῦ τοῦτο ἐργάζεται, λιμὸν ἐπάγων, ἢ λοιμὸν ἢ σβισμὸν καὶ ὅσα ἄλλα θεήλατα, οἷς ὅμιλοι μεγάλοι καὶ πολυάνθρωποι καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἀπόλλυνται καὶ πολλὴ μοῖρα τῆς οἰκουμένης ἐρημοῦται διὰ προμήθειαν ἀρετῆς.

Ἰκανῶς μὲν οὖν εἰς γὰρ τὰ παρόντα περὶ τοῦ μή τινα

τῶν φάντων εὐδαιμονεῖν, ὡς οἶμαι, λέλεκται, δι' ὧν μά-
 λιστα παρίσταται τὸ εἶναι πρόνοϊαν. Εἰ δὲ μηδὲ πω
 πέπεισαι, τὸν ἔτι ὑποικουρούντα ἐνδοιασμὸν εἶπε θαύ-
 ρῶν· ἀμφοτέροι γὰρ ἢ τὸ ἀληθὲς ἔχει, συνδιαπονήσαν-
 τες εἰσόμεθα.

Καὶ μεθ' ἕτερα πάλιν φησίν· Ἄνέμων καὶ ὑετῶν
 φορὰς οὐκ ἐπὶ λύμῃ τῶν πλεόντων, ὡς ἐνόμιζες, ἢ γεωρ-
 γούντων, ἀλλ' ἐπ' ὠφελείᾳ τοῦ παντός ἡμῶν γένους ὁ
 θεὸς ἐργάζεται. Ὑδασι μὲν γὰρ τὴν γῆν καθαίρει, τὸν
 δὲ ὑπὸ σελήνην ἅπαντα χῶρον πνεύμασιν, ἀμφοτέροις δὲ
 ζῶα καὶ φυτὰ τρέφει καὶ αὖξει καὶ τελειοῖ. Εἰ δὲ τοὺς
 μὴ ἐν καιρῷ πλωτῆρας ἢ γεωπόνους ἔστιν ὅτε βλάπτει,
 θαυμαστὸν οὐδέν, βραχὺ γὰρ οὗτοι μέρος· ἢ δὲ ἐπιμέ-
 λεια τοῦ παντός ἀνθρώπων γένους. Ὡςπερ οὖν τὸ ἐν
 τῷ γυμνασίῳ ἀλειμμα τίθεται μὲν ἐπ' ὠφελείᾳ, πολλάκις
 δὲ ὁ γυμνασιάρχος ἐνεκα πολιτικῶν χρειῶν ὥρας τῆς ἐν
 ἔθει μετέθηκε τὴν τάξιν, δι' ἧς [*] ὑστέρησαν ἔνιοι τῶν
 ἀλειφομένων· οὕτω καὶ ὁ θεός, οἷα πόλεως, τοῦ παντός
 ἐπιμελούμενος κόσμου, θέρη χειμαίνοντα καὶ χειμῶνας
 ἐαρίζοντας εἴωθε ποιεῖν ἐπὶ τῇ τοῦ παντός ὠφελείᾳ, καὶ
 ἂν εἰ ναύκληροί τινες ἢ γῆς ἐργάται μέλλοιεν ταῖς τούτων
 ἀνωμαλίαις ζημιοῦσθαι. Τὰς οὖν τῶν στοιχείων εἰς ἀλ-
 ληλα μεταβολάς, ἐξ ὧν ὁ κόσμος ἐπάγη καὶ συνέστηκεν,
 εἰδὼς ἀναγκαιότατον ἔργον, ἀκωλύτους παρέχεται· πά-
 χναι δὲ καὶ χιόνες καὶ ὅσα ὁμοιότροπα, αἴρος ἐπακολου-
 θεῖ καταψύξει, καὶ πάλιν προσράξει καὶ παραιρίψει νε-
 φῶν ἀστραπαί τε καὶ βρονταί. Ὡν οὐδέν ἴσως κατὰ
 πρόνοϊαν, ἀλλ' ὑετοὶ καὶ πνεύματα, ζωῆς καὶ τροφῆς καὶ
 αὐξήσεως τοῖς περὶ γῆν αἷτια, ὧν ταῦτα ἐπακολουθή-
 ματα. Οἷα γυμνασιάρχου φιλοτιμίαις πολλάκις ἀνειμέ-

νας ποιουμένου δαπάνας, ἀνθ' ὕδατος ἐλαίῳ καταιονοῦ-
 μενοίτινες τῶν ἀπειροκάλων εἰς τὸ ἔδαφος ῥανίδας ἀπο-
 σπάξουσιν, ὃ δὲ ὀλισθηρότατος αὐτίκα γίνεται πηλός,
 ἀλλ' οὐκ ἂν τις εὖ φρονῶν εἴποι, τὸν πηλὸν καὶ τὸν ὀλι-
 σθον προμηθεῖα τοῦ γυμνασιάρχου γεγονέναι, παρηκο-
 λουθηκέναι δὲ ἄλλως τῇ ἀφθονίᾳ τῶν χορηγιῶν ταῦτα.
 Ἴρις δὲ καὶ ἄλλως καὶ ὅσα ὁμοίότροπα, πάλιν ἐστὶν αὐ-
 τῶν ἐγκριναμένων τοῖς νέφεσιν ἐπακολουθήματα, οὐκ
 ἔργα φύσεως προηγούμενα, φυσικοῖς δὲ ἐπισυμβαίνοντα
 ἔργοις. Οὐ μὴν ἀλλὰ παρέχει τινὰ καὶ ταῦτα χρεῖαν
 ἀναγκαίαν τοῖς φρονιμωτέροις· νηνεμίας γὰρ καὶ πνεύ-
 ματα, ἐνδίας τε καὶ χειμῶνας ἀπὸ τούτων τεκμαιρόμενοι
 προλέγουσι. Τὰς κατὰ πόλιν στοῦς οὐχ ὀρεῖς; Τούτων
 αἱ πλείους πρὸς μεσημβρίαν νευέκασιν, ὑπὲρ τοῦ τοὺς
 ἐμπεριπατοῦντας χειμῶνος μὲν ἀλεαίνεσθαι, θέρους δὲ
 καταπνεῖσθαι. Παρακολουθεῖ δὲ τι καὶ ἕτερον, ὃ μὴ
 τῇ γνώμῃ τοῦ κατεσκευακότος ἐπιγίνεται. Τί δὲ τοῦτο
 ἔστιν; Αἱ ἀπὸ τῶν ποδῶν ἐκπίπτουσαι σκιαὶ τῇ ἡμετέρᾳ
 πείρᾳ διασημαίνουσι τὰς ὥρας. Καὶ μὴν δὴ τὸ πῦρ φύ-
 σεως ἀναγκαιότατον ἔργον, ἐπακολούθημα δὲ τούτου
 καπνός· ἀλλ' ὅμως παρέχεται τινὰ ὠφέλειαν ἔστιν ὅτε
 καὶ αὐτός. Ἐν γοῦν ταῖς μεθήμεριναῖς πυρσείαις, ἤνικα
 τὸ πῦρ ὑπὸ τῶν ἡλιακῶν καταλαμπόμενον ἀνγῶν ἐξα-
 μανροῦται, καπνῷ μηνύεται πολεμίων ἔφοδος. Οἷός γε
 οὖν ἐπὶ τῆς ἱριδος, τοιοῦτος καὶ ἐπὶ τῶν ἐκλείψεων ὁ λό-
 γος. Θέλεις γὰρ φύσεσιν ἡλίου καὶ σελήνης ἐπακολου-
 θοῦσιν ἐκλείψεις· αἱ δὲ μηνύματά εἰσιν ἢ βασιλέων τε-
 λευτῆς ἢ πόλεων φθορᾶς· ὃ καὶ [*] Πίνδαρος ἠνέξατο
 γηνομένης ἐκλείψεως, διὰ τῶν πρόσθεν εἰρημένων. Ὁ δὲ
 δὴ τοῦ γάλακτος κύκλος τῶν μὲν αὐτῆς οὐσίας τοῖς ἄλ-

λοῖς ἀστροῖς μετέσχηκε, δυσαιτιολόγητος δὲ εἶπερ ἐστὶ, μὴ ἀποκνείωσαν οἱ τὰ φύσεως ἐρευνᾶν εἰωθότες. Ὀφελιμώτατον γὰρ ἢ εὐρεσις, ἡδιστον δὲ καὶ κατ' αὐτὸ τοῖς φιλομαθέσιν ἢ ζήτησις. Ὡς περ οὖν ἦμος καὶ σελήγη προνοία γεγόνασιν, οὕτω καὶ τὰ ἐν οὐρανῷ πάντα, καὶ ἂν ἡμεῖς τὰς ἐκάστων φύσεις τε καὶ δυνάμεις ἰγνηλατεῖν ἀδυνατοῦντες ἠσυχάζομεν. Σεισμοὶ τε καὶ λοιμοὶ καὶ κεραυνῶν βολαὶ καὶ ὅσα τοιαῦτα λέγεται μὲν εἶναι θεήλατα, πρὸς δὲ ἀλήθειαν οὐκ ἐστὶ. θεὸς γὰρ οὐδεὶς αἰτιος κακοῦ τὸ παράπαν, ἀλλ' αἱ τῶν στοιχείων μεταβολαὶ ταῦτα γεννῶσιν, οὐ προηγούμενα ἔργα φύσεως, ἀλλ' ἐπόμενα τοῖς ἀναγκαίοις καὶ τοῖς προηγουμένοις ἐπακολουθῶντα. Εἰ δὲ τινες τῶν χαριστιέρων τυναπολιεύουσι τῆς ἀπὸ τούτων βλάβης, οὐκ αἰτιατέον τὴν διωκῆσιν. Πρῶτον μὲν γὰρ οὐκ, εἴ τινες ἀγαθοὶ παρ' ἡμῖν νομίζονται, καὶ πρὸς ἀλήθειαν εἰσιν, ἐπειδὴ τὰ θεοῦ κριτήρια τῶν κατὰ τὸν ἀνθρώπινον νοῦν πάντων ἀκριβέστερα. Δεύτερον δὲ τὸ προμηθεὺς ἐπὶ τὰ τῶν ἐν κόσμῳ συνεκτικώτατα ἐφορᾶν ἀγαπᾶ, καθάπερ ἐν ταῖς βασιλείαις καὶ στραταρχίαις ἐπὶ τὰς πόλεις καὶ τὰ στρατόπεδα, οὐκ ἐπὶ τινὰ τῶν ἡμελιμμένων καὶ ἀφανῶν ἔρα τὸν προστεχνόοντα. Λέγουσι δὲ τινες, καθάπερ ἐν ταῖς τυραννοκρασίαις καὶ τοῖς συγγενεῖς ἀναιρεῖσθαι νόμιμον ἐστὶ ὑπὲρ τοῦ μεγέθει τῆς τιμωρίας ἐπισχεθῆναι τὰ ἀδικήματα, τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ἐν ταῖς λοιμώδεσι νόσοις παραπόλλυσθαι τινὰς τῶν μὴ ὑπαιτίων, ἵνα πόρρωθεν οἱ ἄλλοι σωφροσιζῶνται, διχα τοῦ ἀναγκαῖον εἶναι τοὺς ἐμφορομένους ἀέρι νοσῶδει νοσεῖν, ὡς περ καὶ τοὺς ἐν γῆ χειμαζομένους κινδυνεύειν ἐξίσου. Τὰ δὲ αἶχμα τῶν θηρίων γέγονεν — οὐ γὰρ ὑποσιωπητέον, † ὡς ἂν † εἰ

καὶ τῷ δεινῶς εἰπεῖν οἰομένῳ προλαβὼν τὴν ἀπολογίαν διέσυρες — ἀσκήσεως ἕνεκα τῆς πρὸς τοὺς πολεμικοὺς ἀγῶνας. Τὰ γὰρ γυμνάσια καὶ αἱ συνεχεῖς θῆραι συγκροτοῦσι καὶ νευροῦσιν εὖ μάλα τὰ σώματα, καὶ πρὸ τῶν σωμάτων τὰς ψυχὰς ἐθίζουσιν ἐχθρῶν ἐξαπιναίας ἐφόδους τῷ καρτερῷ τῆς ῥώμης ἀλογεῖν. [*] Τοῖς δὲ τὰς φύσεις εἰρηρικοῖς ἔξεστιν οὐ μόνον τειχῶν ἐντός, ἀλλὰ καὶ κλεισιάδων θαλαμνομένοις ὑποδῆν ἀνπιβουλεύτως, ἔχουσιν εἰς ἀπόλαυσιν ἀφρονωτάτας ἡμέρων ἀγέλας, ἐπειδὴ σῦς καὶ λέοντες καὶ ὅσα ὁμοιότροπα, ἐκουσίᾳ φύσει χρώμενα, μακρὰν αἴτητος ἀπελήλαται, τὸ μηδὲν παθεῖν ἀγαπῶντα τῆς ἀνθρώπων ἐπιβουλής. Εἰ δὲ τινες ὑπὸ ῥιθυμίας ἄσπλοι καὶ ἀπαράσκευοι ταῖς καταδύσσει τῶν θηρίων ἀδελῶς ἐνδαιτῶνται, τῶν συμβαινόντων ἑαυτούς, ἀλλὰ μὴ τὴν φύσιν αἰτιάσθωσαν, διότι φυλάξασθαι παρὸν, ὀλιγόρησαν. Ἴδῃ γοῦν καὶ ἐν ἵπποδρομiais εἰδόν τινὰς βίξαντας ἀλογιστίαι, οἱ, δεόν ἐγκαθέξασθαι καὶ σὺν κόσμῳ θεωρεῖν, ἐν μέσῳ στάντες, ὑπὸ τῆς ῥώμης τῶν τεθρίππων ἀνωσθέντες, ποσὶ καὶ τροχοῖς κατηλοήθησαν, ἀνοίας τὰ ἐπιχειρεῖν εὐράμενοι.

Περὶ μὲν οὖν τούτων ἀπόχρη τὰ λεχθέντα. Τῶν δὲ ἐρπετῶν τὰ ἰοβόλα γέγονεν οὐ κατὰ πρόνοιαν, ἀλλὰ κατ' ἐπακολούθησιν, ὡς καὶ πρότερον εἶπον. Ζωογονεῖται γὰρ, ὅταν ἡ ἐρυπάρχουσα ἰκμὰς μεταβάλλῃ πρὸς τὸ θερμότερον. Ἐνια δὲ καὶ σῆψις ἐρύχωσεν, ὡς ἔλμινθας μὲν ἡ περὶ τροφήν, φθιῖρας δὲ ἡ ἀπὸ τῶν ἰδριώτων. Ὅσα δὲ ἐξ οἰκίας ὕλης κατὰ φύσιν σπερματικὴν καὶ προηγουμένην ἔχει γένεσιν, εἰκότως ἐπιγέγραπται πρόνοιαν. Ἰκουσα δὲ καὶ περὶ ἐκβίνων διττοὺς λόγους, ὡς ἐπ' ὠφελείᾳ τοῦ ἀνθρώπου γεγονότων, οὕς οὐκ ἂν ἐπι-

κρουσαίμην. Ἦν δὲ ὁ μὲν ἕτερος τοιόσδε· πρὸς πολλὰ τῶν ἰατρῶν ἔφασάν τινες τὰ ἰοβόλα συνεργεῖν, καὶ τοὺς μεθοδεύοντας τὴν τέχνην εἰς ἃ δεῖ καταχρωμένους αὐτοῖς ἐπιστημόνως, ἀλεξιφαρμάκων εὐπορεῖν, ἐπὶ τῇ τῶν μάλιστα ἐπισφαλῶς ἐχόντων ἀπροσδοκῆται σωτηρία. Καὶ μέχρι νῦν ἔστιν ἰδεῖν τοὺς μὴ ἠραθύνως καὶ ἀμελῶς ἰατρεῦσιν ἐπιχειροῦντας, ἐν ταῖς συνθέσεσι τῶν φαρμάκων καταχρωμένους ἐκάστοις οὐ παρέργως. Ὁ δὲ ἕτερος λόγος οὐκ ἰατρικός, ἀλλὰ φιλόσοφος ἦν, ὡς ἔοικε. Τῷ γὰρ θεῷ ταῦτα ἔφασκεν ἠὺτρεπίσθαι κατὰ τῶν ἀμαρτανόντων κολαστήρια, ὡς στρατηγοῖς καὶ ἡγεμόσι ὑστρίχας ἢ σίδηρον· οὐ χάριν, ἡρεμοῦντα τὸν ἄλλον χρόνον, ἀνερεθίζεσθαι πρὸς ἀλκὴν ἐπὶ τοῖς κατακριθεῖσιν, ὧν ἡ φύσις ἐν τῷ ἀδωροδοκῆται δικαστηρίῳ ἐαυτῆς κατέργω θάνατον. Τὸ δὲ ἐν ταῖς οἰκίαις πεφωλευκέναι μᾶλλον, ἐστὶ μὲν ψεῦδος· ἔξω γὰρ ἄσπετος, ἐν ἀγρῷ καὶ ἐρημίαις θεωρεῖται, [*] φεύγοντα ὡς δεσπότην τὸν ἄνθρωπον. Οὐ μὴν ἀλλ' εἰ καὶ ἀληθές ἐστιν, ἔχει τινα λόγον· ἐν γὰρ μυχοῖς σεσώρευται φορυτὸς καὶ σκιζύλων πλῆθος, οἷς εἰσδύεσθαι φιλεῖ, δίχα τοῦ καὶ τὴν κρίσσαν ὑλκικὴν ἔχειν δύναμιν. Εἰ δὲ καὶ χελιδόνες ἡμῖν συνδιαιτῶνται, θαυμαστόν οὐδέν· τῆς γὰρ τούτων θήρας ἀπεχόμεθα, σωτηρίας δὲ πόθος ἐν ταῖς ψυχαῖς οὐ λογικαῖς μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀλόγοις * ἐρίδονται*. Τῶν δὲ πρὸς ἀπόλαυσιν οὐδέν ὁμοδίαιτον διὰ τὰς ἐξ ἡμῶν ἐπιβουλάς, πλὴν παρ' οἷς ἡ τῶν τοιούτων χρῆσις ἀπηγόρευται νόμῳ. Τῆς Συρίας ἐπὶ θαλάττῃ πόλις ἐστίν, Ἀσκάλων ὄνομα· γεινόμενος ἐν ταύτῃ, καθ' ὃν χρόνον εἰς τὸ πατρῶον ἱερόν ἐστελλόμεν ἐξομενός τε καὶ θύσων, ἀμήχανόν τι πελειάδων πλῆθος ἐπὶ τῶν τριόδων καὶ κατ' οἰκίαν ἐκάστην ἐθρασάμην.

Πυνθαγομένοι δέ μοι τὴν αἰτίαν, ἔφασαν οὐ θεμιτὸν εἶ-
 ναι συλλαμβάνειν· ἀπειρηθῆσθαι γὰρ ἐκ παλαιοῦ τοῖς οἰ-
 κήτορσι τὴν χρῆσιν. Οὕτως ἡμέρωται τὸ ζῶον ὑπὲρ
 ἀδείας, ὥστε οὐ μόνον ὑπωρόφιον, ἀλλὰ καὶ ὁμοτράπε-
 ζον ἀεὶ γίνεσθαι καὶ ταῖς ἐκεχειρίαις ἐντροφᾶν. Ἐν Λι-
 γύπτῳ δὲ καὶ θαυμασιώτερον ἰδεῖν ἐστίν. Τὸ γὰρ ἀν-
 θρωποβόρον καὶ θηρίων ἀργαλεώτατον, κροκόδειλος,
 γεννώμενος καὶ τρεφόμενος ἐν τῷ ἱερωτάτῳ Νεῖλῳ, τῆς
 ὠφελείας, καίτοι βύθιος ὢν, ἐπαισθάνεται. Παρ' οἷς
 μὲν γὰρ τιμᾶται, πληθύνει μάλιστα, παρὰ δὲ τοῖς λυμαι-
 νομένοις οὐδ' ὄναρ φαίνεται, ὡς τῶν πλεόντων ὅπου μὲν
 καὶ τοὺς πᾶν θρασεῖς μηδ' ἄκρον ἐπιτολμᾶν καθιέναι
 δάκτυλον, ἀγεληδὸν ἐπιφοιτῶντας, ὅπου δὲ καὶ τοὺς ἄγαν
 δειλοὺς, ἐξαλλομένους νήχεσθαι μετὰ παιδιᾶς. Χώρα
 δὲ ἡ Κυκλώπων, ἐπειδὴ τὸ γένος αὐτῶν ἐστὶ πλάσμα μύ-
 θου, δίχα σπορᾶς καὶ γεωπόνων ἀνδρῶν ἡμερος καρπὸς
 οὐ φύεται, καθάπερ οὐδὲ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος τι γεννᾶται.
 Τῆς δὲ Ἑλλάδος οὐ κατηγορητέον, ὡς λυπρᾶς καὶ ἀγό-
 νου· πολὺ γὰρ καὶ ἐν ταύτῃ τὸ βαθύγχιον. Εἰ δὲ ἡ
 βάρβαρος διαφέρει ταῖς εὐκαρπίαις, πλεονεκτεῖ μὲν τρο-
 φαῖς, ἐλαττοῦται δὲ τοῖς τρεφομένοις, ὧν χάριν αἱ τρο-
 φαί. Μόνη γὰρ ἡ Ἑλλὰς ἀψευδῶς ἀνθρωπογονεῖ, φυ-
 τὸν οὐράνιον καὶ [*] βλάστημα θεῖον ἠκριβωμένον, λο-
 γισμὸν ἀπρόκτους οἰκειούμενον ἐπιστήμη. Τὸ δὲ αἰ-
 τιον· λεπτότητι ἀέρος ἢ διάνοια πέφυκεν ἀκονᾶσθαι.
 Διὸ καὶ Πράκλειτος οὐκ ἄπο σκοποῦ φησιν· „Οὐ γῆ ξη-
 ρή, ψυχὴ σοφωτάτη καὶ ἀρίστη.“ Τεκμηριώσαιτο δὲ ἄν-
 τις καὶ ἐκ τοῦ τοὺς μὲν νήφοντας καὶ ὀλιγοδεεῖς συνσω-
 τέρους εἶναι, τοὺς δὲ ποτῶν ἀεὶ καὶ σιτῶν ἐμπιπλαμέ-
 νους ἥκιστα φρονίμους, ἅτε βαπτιζομένου τοῖς ἐπιούσι

τοῦ λογισμοῦ. Διὸ κατὰ τὴν βάρβαρον ἔργη μὲν ταῖς
 εὐτροφίαις καὶ στελέχη περιμύχιστα καὶ ζώων ἀλόγων
 σφοδρὰ τὰ γονιμώτατα, νοῦς δὲ οὐ ἢ ἥκιστα γεννᾶται·
 διότι τὸ ὑψωθῆναι ἐξ ἀέρος *) αὐτοῦ, αἱ γῆς καὶ ὕδατος
 ἐπάλληλοι καὶ συνεχεῖς ἀναθυμιάσεις κατεκροίτησαν **).
 Ἰχθύων δὲ καὶ ὀρνίθων καὶ χερσαίων γένη ζώων οὐκ
 ἔστιν ἐγκλήματα φύσεως ἐφ' ἡδονὴν παρακαλοῦσις, ἀλ-
 λά δεινὸς ψόγος τῆς ἡμῶν αὐτῶν ἀκρασίας. Ἀναγκαῖον
 μὲν γὰρ ἦν εἰς τὴν τοῦ ὄλου συμπλήρωσιν, ἵνα γένηται
 κόσμος ἐν ἐκάστῳ μέρει, φῦναι ζώων ἰδέας ἀπάντων, οὐκ
 ἀναγκαῖον δὲ ἐπὶ τὴν τούτων ἀπόλαυσιν ὀρμῆσαι τὸ σο-
 φίας συγγενέστατον χρήμα, τὸν ἄνθρωπον, μεταβαλόντα
 εἰς ἀγριότητα θηρίων. Διὸ καὶ μέχρι νῦν, οἷς λόγος
 ἐγκρατείας, ἅπαντες ἀπάντων ἀπέχονται, λαχανώδει χλόῃ
 καὶ καρποῖς δένδρων προσοψήμασιν, ἡδίστη ἀπολαύσει,
 χρώμενοι. Τοῖς δὲ τὴν τῶν εἰρημένων θοίνην ἡγουμέ-
 νοις εἶναι κατὰ φύσιν ἐπέστησαν διδάσκαλοι, σωφροσι-
 σταί, νομοθῆται κατὰ πόλεις, οἷς ἐμέλησε τὴν ἀμυστήριαν
 τῶν ἐπιθυμιῶν στεῖλαι, μὴ ἐπιτρέψασιν τὴν χρῆσιν ἀδεῶ
 πᾶσι πάντων. Εἰ δὲ καὶ ῥόδα καὶ κρόκος καὶ ἡ ἄλλη
 τῶν ἄνθων ποικιλία, πρὸς ἡγίειαν, οὐ πρὸς ἡδονὴν γέγο-
 νεν. Ἄπλετοι γὰρ τούτων αἱ δυνάμεις, καὶ καθ' αὐτὰς
 διὰ τῶν ὁσμῶν ὠφελοῦσιν, εὐωδίας *πάντα* ἀναμιμνῶ-
 σαι, καὶ πολὺ μᾶλλον ἐν ταῖς ἰατρικαῖς συνθέσεσι τῶν
 φαρμάκων. Ἔνια γὰρ ἀναμιχθέντα τὰς ἐαντῶν δυνά-
 μεις ἀριδηλοτέρας παρέχεται, καθάπερ εἰς ζώου γένεσιν
 ἢ ἀρῆστος καὶ θήλειος μῆζις, ἰδίᾳ ἑκατέρου μὴ πεφικότες

*) Vigerus scribi mavult δι' αἴρος.

***) Mang. coniecit: διὰ τὸ μὴ ψυχρῶθῆναι ἐξ αἴρος αὐτοῦ, οὐδ' ἂν γῆς
 ... κατεκροίτησαν.

ποιεῖν, ἅπερ ἄμφω συνελθόντα. Ταῦτα ἀναγκαίως λέ-
λεχται πρὸς τὰ λοιπὰ τῶν ὑπό σου διαπορηθέντων, ἵκα-
νὴν πίστιν ἐργάσασθαι δυνάμενα τοῖς μὴ φιλονείκως
ἔχουσι περὶ τοῦ τὸν Θεὸν τῶν ἀνθρωπίνων ἐπιμελεῖσθαι
πραγμάτων.

II. EX IOHANNIS DAMASCENI SACRIS PARALLELIS.

Περὶ τῆς ἀσάτου καὶ ἀβεβαίου τῶν ἀνθρω-
πίνων πραγμάτων καταστάσεως.

[*] Pag. *) 326 C. Πάντων μὲν, εἰ δεῖ τὸ ἀληθὲς
εἰπεῖν, ἄκυρον ἀνθρώπος, οὐδενὸς ἐνειλημμένος, οὐχ ὅ τι
τῶν ἄλλων, ἀλλ' οὐδὲ τῶν περὶ αὐτὸν βεβαίως, οὐχ ὑγι-
ας, οὐκ εὐαισθησίας, οὐκ ἀριότητος τῆς περὶ τὰ ἄλλα
τοῦ σώματος, οὐχὶ φωνῆς, οὐκ ἀγχινοίας. Τὰ γὰρ κατὰ
πλοῦτον ἢ δόξαν ἢ φίλους ἢ ἀρχὰς ἢ ὅσα ἄλλα τυχηρά,
τίς οὐκ οἶδεν, ὡς ἐστὶν ἀβέβαια; Ὡστε ἀνάγκη ὁμολο-
γεῖν, ὅτι περὶ ἓνα τὸ κῦρος τῶν ἀπάντων ἐστί, τὸν ὄντα
ὄντος κύριον.

Περὶ ἀσεβῶν καὶ ἁμαρτωλῶν κτλ.

P. 341 D. Εἰ βούλει ὑπὸ τοῦ Θεοῦ βασιλεύεσθαι,
μὴ βούλει ἁμαρτάνειν. Εἰ δὲ ἁμαρτάνεις, πῶς βουσιλεύ-
ση ὑπὸ τοῦ Θεοῦ;

*) Haec et quae sequuntur paginae sunt Iohannis Damasceni a
Le Quien (Paris, 1712) editi, Tomi secundi.

Περὶ ἀποταξαμένων καὶ ἐξ ὑποστροφῆς
ἐκείνα πραττόντων οἷς ἀπετάξαντο.

P. 343 D. Ἐνιοὶ προκόψαντες ἐπ' ἀρετὴν ὑπενό-
στησαν πρὶν ἐφικέσθαι τοῦ τέλους, τὴν ἄρτι φρομένην
ἀριστοκρατείαν ἐν ψυχῇ καθελούσης τῆς παλαιᾶς ὀλιγο-
κρατείας, ἣ πρὸς ὀλίγον ἡρεμήσασα πάλιν ἐξ ὑπαρχῆς
μετὰ πλείονος δυνάμεως ἐναπέθετο.

Ibid. Ὅταν ἄνθρωπος καθορθώσῃ βίον ἐνάρετον
δι' ἀσκήσεως καὶ ἀγαθῆς πολιτείας, καὶ ἔστιν ὑπὸ πάν-
των ἐγνωσμένος, ὅτι ἔστιν εὐσεβῆς καὶ φοβούμενος τὸν
θεόν, καὶ ἐκπέσῃ εἰς ἁμαρτίαν· τοῦτό ἐστι παράπτωμα.
Ἀνῆλθεν γὰρ εἰς τὸ ὕψος τοῦ οὐρανοῦ, καὶ πέπτωκεν εἰς
τὸν πυθμένα τοῦ ἕδου.

Περὶ ἀναστάσεως καὶ κρίσεως.

[*] P. 349 A. Οὐκ ἔστι παρὰ θεῶν, οὔτε ποιητῶν
ὄντα ἀπολέσαι τὸν ἀγαθὸν μισθὸν περὶ ἐνὸς ἀγαθοῦ
μετὰ πλείονων κακῶν πεπραγμένου, οὔτε πάλιν ἀγαθὸν
ὄντα ἀπολέσαι τὴν κόλασιν καὶ μὴ λαβεῖν αὐτήν, εἰ μετὰ
πλείονων ἀγαθῶν ἔν τινι γένηται ποιητῶν· ἀνάγκη
γὰρ ζυγῶ καὶ σταθμῶ πάντα ἀποδιδόσθαι τὸν θεόν.

Ibid. B. Ὁ τοῦς ἐκάστῳ μέρτις ἐστὶν ὧν ἐν ἀφαιεῖ
ἐβουλεύσαντο, καὶ τὸ συνειδὸς ἔλεγχος ἀδέχαστος καὶ
πάντων ἀπειδέστατος.

Περὶ ἀρχομένων.

P. 359 A. Ὁ μαθὼν ἀρχεσθαι καὶ ἀρχεῖν εὐθύς
μανθάνει. Οὐδέ γὰρ εἰ πάσης γῆς καὶ θαλάττης τὸ

κρίτος ἀνάφοιτό τις, ἄρχων ἂν εἴη πρὸς ἀλήθειαν, εἰ μὴ μάθοι καὶ προπαιδευθεῖ τὸ ἄρχεσθαι.

Περὶ ἀναρχίας.

Ibid. D. Ὡ πόσα καὶ ἤλικα κακὰ ἐξ ἀναρχίας φύεται! λιμός, πόλεμος, δηώσεις χωρίων, στέρησις χρημάτων, ἀπαγωγαί, οἱ περὶ δουλείας καὶ θανάτου φόβοι!

Περὶ ἄφρονος καὶ ἀνοήτου κτλ.

P. 362 E. Τῶν φαύλων πλούσιος οὐδεὶς, καὶ ἂν τὰ πανταχοῦ μέταλλα κέκτηται· ἀλλ' εἰσὶ πάντες οἱ ἄφρονες πένητες. Στενοχωρεῖται πᾶς ἄφρων, θλιβόμενος ὑπὸ φιλαργυρίας καὶ φυλοδοξίας καὶ φιληδονίας καὶ τῶν ὁμοιοτρόπων ἅπερ οὐκ ἔα τὴν διάνοιαν ἐν εὐρυχωρίᾳ διάγειν.

P. 363 A. Μεῖζον ἀνθρώπῳ κακὸν ἀφροσύνης οὐδέν ἐστι, τοῦ ἰδίου τοῦ λογισμοῦ γένους, τὸν νοῦν ζημιωθέντι.

Ibid. Νόσου καὶ φθορᾶς αἴτιον ἀπαιδευσία.

Περὶ ἀπάτης κατ' οἰκονομίαν γινομένης.

P. 367 D. Οὐ πᾶς δόλος ὑπαίτιός ἐστιν, ἐπεὶ καὶ ληστίας νυκτοφύλακες καὶ πολεμίους στρατηγοί, οὓς ἀδόλως συλλαβεῖν οὐκ ἔστιν, ἐνεδρεύοντες κατορθοῦν δοκοῦσι. Καὶ τὰ λεγόμενα στρατηγήματα τοιοῦτον ἔχει λόγον καὶ τὰ τῶν ἀθλητῶν ἀγωνίσματα· καὶ γὰρ ἐπὶ τούτων ἡ ἀπάτη νενόμισται τίμιον.

Περὶ ἀδυνάτων πραγμάτων.

P. 370 B. Ἀμήχανον συνυπάρχειν τὴν πρὸς κόσμον

ἀγάπην τῇ πρὸς τὸν θεὸν ἀγάπῃ, ὡς ἀμήχανον συν-
υπάρχειν ἀλλήλοις φῶς καὶ σκότος.

Περὶ ἀγίων.

[*]-P. 372 E. Μακαρία φύσις ἢ ἐπὶ παντὶ χαίρου-
σα καὶ μηδενὶ δυσαρεστοῦσα τῶν ἐν τῷ κόσμῳ τὸ παρά-
παν, ἀλλ' εὐαρεστοῦσα τοῖς γινομένοις ὡς καλῶς καὶ
συμφερόντως γινομένοις.

Περὶ ἀπραγμοσύνης καὶ ἡσυχίας.

P. 376 A. Ὁ σοφὸς ἡρεμίαν καὶ ἀπραγμοσύνην
καὶ σχολὴν μεταδιώκει, ἵνα τοῖς θείοις θεωρήμασιν ἐν
ἡσυχίᾳ ἐντύχη.

Περὶ αἰσχρολογίας.

P. 379 D. Αἰσχροὶ καὶ εἰκαῖοι οἱ ἐν τοῖς ματαίοις
εὐφύϊαν ἀνεπιδεικνύντες, βραδεῖς μὲν ὄντες τὰ καλὰ παι-
δεύεσθαι, τὰ δὲ ἐναντία μανθάνειν ὀξύτατοι καὶ προχει-
ρότατοι.

Περὶ βουλήs.

P. 397 D. Τὰ μὴ σὺν λόγῳ πάντα αἰσχρά, ὡσπερ
τὰ σὺν λόγῳ κόσμια.

Περὶ γερόντων.

P. 404 C. Ἀκύμαντος λιμὴν πολιᾶ.

Ibid. Σώματος παρακμὴ καταστολὴ παθῶν.

Περὶ γυμνασίου.

P. 405 D. Ἡ συνεχὴς ἄσκησις ἐπιστήμῃν παγίαν ἐργάζεται, ὡς ἀμαθίαν ἀμελετησία. Καὶ πάλιν αὖξει τὴν πείραν ἢ περὶ αὐτὴν τριβή.

Ibid. Μελέτη τροφὸς ἐπιστήμης.

Περὶ διαβολῆς.

P. 436 D. Διάβολοι καὶ θείας ἀπόπεμπτοι χάριτος οἱ τὴν αὐτὴν ἐκείνῳ διαβολικὴν νοσοῦντες κακοτεχνίαν, θεοστυγεῖς τε καὶ θεομισεῖς πάντη καὶ πάσης εὐδαιμονίας ἀλλότριοι.

Ibid. Τί ἂν γένοιτο διαβολῆς χειρὸν; κηλεῖ γὰρ τὰ ὦτα καὶ ἐκπλήττει τὴν διάνοιαν τῶν ἀκροατῶν, ἐκθηριοῖ δὲ αὐτοὺς οἷόν τι θήραμα τοῖς κακοῖς ἀεὶ ἐφεδρεύοντας. Οἱ δὲ τῷ σώφρονι λογισμῷ μάλια ἐρματισμένοι καὶ ἀναχαιτιζόμενοι τῷ διαβάλλοντι ἀπεχθαίνουσι μάλιστα ἢ τῷ διαβεβλημένῳ, ἐπιτιμήσαντες καὶ ἐπιστομίσαντες ταῖς πρὸς μέμψιν ὁρμαῖς, ἄχρισ ἂν ἐναργῆς μαρτυρίῳ ἢ ἀπόδειξις γένηται.

Περὶ δικαιοσύνης καὶ ἀρετῆς.

P. 438 D. Εἴ τις πάσας τὰς ἀρετὰς διὰ σπουδῆς καὶ νήψεως ἐγκεκόλπισται, οὗτος βασιλεὺς χρηματίζει, καὶ ἂν ἰδιώτης τυγχάνοι.

Περὶ ἐκουσίων καὶ ἀκουσίων ἁμαρτημάτων.

[*] P. 520 B. Ὡς τὸ ἐκουσίως ἁμαρτάνειν ἐστὶν ἄδικον, οὕτω τὸ ἀκουσίως καὶ κατ' ἀγνοίαν οὐκ εὐθύς

δίκαιον, ἀλλὰ τάχα πον μεθόριον ἀμφοῖν, δικαίου καὶ ἀδίκου, τὸ ὑπό τινων καλούμενον ἀδιάφορον. Ἀμάρτημα γὰρ οὐδὲν ἔργον δικαιοσύνης.

Περὶ θείας μυσταγωγίας.

P. 533 C. Οὐ θεῖμις τὰ ἱερά μυστήρια ἐκλαλεῖν ἀμνήτοις.

Περὶ θαλάσσης.

P. 551 D. Ἄξιον θαυμάσαι θάλασσαν, δι' ἧς τὰς ἀντιδόσεις τῶν ἀγαθῶν αἱ χῶραι ἀλλήλαις ἀντεκτείνουσιν καὶ τὰ μὲν ἐνδέοντα λαμβάνουσιν, ὧν δὲ ἀργοῦσι περιουσίαν ἀναπέμπουσι.

Περὶ ἰσότητος.

P. 556 D. Τὸ νέμειν ἴσα τοῖς ἀνίστοις τῆς μεγίστης ἐστὶν ἀδικίας.

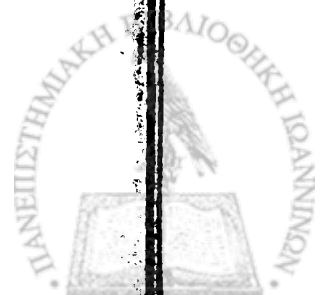
Περὶ ἰατρῶν καὶ ἰατρείας.

Ἀγαθὸς ἰατρὸς οὐ μιᾷ ἡμέρᾳ τῷ νοσοῦντι πάντα ἀθρόα τὰ ὑγιεινὰ ἐπιφέρειν ἂν ἐθελήσειεν, εἰδὼς βλάβην ἐργασόμενος μᾶλλον ἢ ὠφέλειαν· ἀλλὰ διαμετρησάμενος τοὺς καιροὺς ἐπιδιανέμει τὰ σωτήρια, καὶ ἄλλοτε ἄλλα προστιθεὶς πράως ὑγίειαν ἐμποιεῖ.

Περὶ καιροῦ.

P. 563 C. Λάλει ἂν δεῖ καὶ ὅτε δεῖ, καὶ οὐκ ἀκούσεις ἂν μὴ δεῖ.

Ibid. Χρόνου φείδεσθαι καλόν.

Περὶ μυστηρίων.

P. 576 D. Οἱ λάλοι, τὰ ὀφθιλοντα ἠσυχάζεσθαι
δηγνύντες, τρόπον τινὰ ὑπὸ γλωσσαλγίας προχέουσιν
εἰς ὦτα ἀκοῆς οὐκ ἄξια.

Περὶ μαθητευομένων.

P. 613 D. Τὸ ζητεῖν καὶ πυνθάνεσθαι πρὸς διδα-
σκαλίαν ἀνυσιμώτατον.

Ibid. Ὁ πεινῶν καὶ διψῶν ἐπιστήμης καὶ τοῦ μα-
θεῖν ἅ μὴ οἶδεν, τὰς ἄλλας μεθιέμενος φροντίδας, ἐπιβ-
γεται πρὸς ἀκρόασιν, καὶ νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν θυ-
ρωρεῖ τὰς τῶν σοφῶν οἰκίας.

Ibid. Τὸ εἰδέναί τινά ὅτι ἀγνοεῖ, σοφίας ἐστίν, ὡς
καὶ τὸ εἰδέναί ὅτι ἠδίκησε, δικαιοσύνης.

Περὶ ὄνειδισμοῦ.

[*] P. 630 C. Μηδενὶ συμφορὰν ὄνειδίσσης — κοινῇ
γὰρ ἡ φύσις, καὶ τὰ ἐπιόντα ἄδηλα —, μήποτε τοῖς αὐ-
τοῖς ἀλοῦς αὐτοκατάκριτος ἐν τῷ συνειδότι εὐρεθῆς.

Περὶ πολιτείας σεμνῆς.

P. 657 C. Τὸ ὑποτάσσεσθαι κρείττοσιν ὠφέλιμον.

Περὶ πολιτείας ψευκτῆς. (Ἐκ τοῦ ε' τῶν ἐν Γενέσει.)

P. 658 E. Ἀναιδὲς βλέμμα καὶ μετέωρος αὐχὴν καὶ
συνεχῆς κινήσις ὀφθαλμῶν καὶ βιάδισμα σεσοβημένον καὶ
τὸ ἐπὶ μηδενὶ τῶν φανυλῶν ἐρυθριᾶν σημεῖά ἐστι ψυχῆς

αίσχιστης, τοὺς ἀφανεῖς τῶν οἰκειῶν ὄνειδῶν τόποις ἐγγραφούσης τῇ φανερῇ σώματι.

Περὶ συνηθείας.

P. 681 D. Αἰ πάντων ἀθρόως πρὸς τὰ ἐναντία μεταβολαὶ σκληρόταται, καὶ μάλιστα ὅταν μήκει χρόνου αἰ ὑποῦσαι στιρηχθῶσι δυνάμεις.

Περὶ σωφρονισμοῦ.

P. 683 D. Χρήσιμον καὶ ταῖς ἐτέρων ἀτυχίαις σωφρονίζεσθαι.

Ibid. Ἡ κόλασις νουθετεῖ καὶ σωφρονίζει πολλάκις μὲν καὶ ἁμαρτάνοντας· εἰ δὲ μή, πάντως γοῦν τοὺς πλησιάζοντας. Αἰ γὰρ ἐτέρων τιμωρίαι βελτιοῦσι τοὺς πολλούς, φόβῳ τοῦ μὴ παραπλήσια παθεῖν.

Περὶ συνδιαγωγῆς κακῶν ἀνδρῶν.

P. 692 A. Βλαβεραὶ αἰ τῶν ἀνοήτων συνουσίαι· καὶ ἄκουσα πολλάκις ἢ ψυχὴ τῆς ἐκείνων φρενοβλαβείας ἀπομάττεται τὰ εἰδῶλα.

Περὶ σοφίας.

P. 693 E. Πᾶς σοφὸς Θεοῦ φίλος.

Περὶ ὑπερηφάνων.

P. 704 A. Οἴησις, ὡς ὁ τῶν ἀρχαίων λόγος, ἐστὶν ἐκκοπὴ ἢ προκοπῆς. Ὁ γὰρ κατοιόμενος βελτίωσιν οὐκ ἀνέχεται.

Οἴησις ἀκάθαρτον φύσει.

Περὶ φυσικῶν.

P. 711 C. Ὡσπερ τὸ παρὰ φύσιν ἐγκεντρίσαι καὶ εἰσοικίσαι τι τῇ φύσει δυσεργόν, οὕτω καὶ αὐτὸ πάλιν τὰ φύσει πεφυκότα μεταθεῖναι καὶ [*] ἀναχαιτίσαι. Εἴρηται γὰρ εὖ· Φύσεως ἀντιπραττούσης κενὰ πάντα.

Περὶ τοῦ ἀνθρώπου.

(Ἐκ τῶν ἐν Γενέσει ζητουμένων.)

P. 748 A. Τί ἐστὶν „ἕως τοῦ ἐπιστρέψαι σε εἰς τὴν γῆν, ἐξ ἧς ἐλήφθης“; (Gen. 3, 19.) Οὐ γὰρ ἐκ γῆς διεπλάσθη μόνον ὁ ἄνθρωπος, ἀλλὰ καὶ θείου πνεύματος. Ἐπειδὴ δὲ οὐ διέμεινεν ἀδιάστροφος, προστάξεως θείας ἠλόγηκε καὶ τοῦ κρείττονος μέρους ἀποτεμνόμενος οὐρανομίμητον πολιτείαν, ὅλον αὐτὸν προσένειμε τῇ γῇ. Εἰ μὲν γὰρ ἀρετῆς, ἣτις ἀθανατίζει, ἐραστὴς ἐγένετο, πάντως ἂν ἐλάμβανε κληρὸν τὸν οὐρανόν· ἐπειδὴ δὲ ἡδονὴν ἐζήτησε, δι' ἧς ψυχικὸς θάνατος ἐπιγίνεται, τῇ γῇ προσενεμήθη.

Περὶ τοῦ Ἀδάμ. (Ἐκ τῶν ἐν Γενέσει ζητουμένων.)

P. 748 B. „Πγαγεν ὁ θεὸς τὰ ζῶα πρὸς τὸν Ἀδάμ, ἰδεῖν τί καλέσει αὐτά“. (Gen. 2; 19.) Οὐ γὰρ ἐνδοιάζει θεός, ἀλλ' ἐπειδὴ νοῦν ἔδωκε τῷ ἀνθρώπῳ τῷ πρωτογενεῖ καὶ σπουδαίῳ, καθ' ὃ ἐπιστημονικὸς ὢν πέφυκε λογισθῆναι, καθάπερ ὑφηγητὴς γνώριμον κινεῖ πρὸς ἐπίδειξιν οἰκείαν καὶ ἀφορᾷ τὰ ἄριστα αὐτοῦ τῆς ψυχῆς ἔγγονα. Φανερώς δὲ πάλιν καὶ διὰ τούτου πᾶν τὸ ἐκούσιον καὶ ἐφ' ἡμῖν διατυποῖ, τοὺς πάντα κατ' ἀνάγκην

εἶναι λέγοντας δυσωπῶν. Ἦν ἐπεὶ ἔμελλον οἱ ἄνθρωποι χρῆσθαι, διὰ τοῦτο ἄνθρωπον αὐτὰ θεῖσθαι προσέτα-
 τεν. Ἄνδρὸς δὲ ἐπιστημονικωτάτου καὶ φρονήσει δια-
 φέροντος οἰκειότατον τοῦτο τὸ ἔργον· οὐ σοφῶ μόνον,
 ἀλλὰ καὶ τῷ πρώτῳ εὐγενεῖ τῶν ὀνομάτων ἢ θεῖσις. Ἔδει
 γὰρ ἡγεμόνα μὲν τοῦ ἀνθρωπείου, βασιλέα δὲ τῶν γηγε-
 νῶν πάντων, καὶ τοῦτο λαχεῖν γῆρας ἐξαιρετον, ἵνα, ὡς-
 περ πρῶτος ἦδει τὰ ζῶα, καὶ πρῶτος ἀξιωθῆ τῆς
 ἐπὶ πᾶσιν ἀρχῆς, καὶ πρῶτος εἰσηγητῆς καὶ εὐρετῆς γέ-
 νηται τῶν ἐπωνυμιῶν. Ἄτοπον γὰρ ἦν, ἀνόνομα
 αὐτὰ καταλειφθέντα ὑπὸ τινος νεωτέρου προσονομα-
 σθῆναι, ἐπὶ καταλύσει τῆς τοῦ πρεσβυτέρου τιμῆς τε
 καὶ εὐκλείας. Καὶ θεασάμενος ὁ Ἀδάμ τὸ πλάσμα τῆς
 γυναικός, ὡς προφήτης φησὶν, οὔτε γεγονέναι ἐκ συνο-
 μιρίας, οὔτε ἐκ γυναικός, ὡς οἱ μετέπειτα, ἀλλὰ τινα
 φύσιν ἐν μεθορίῳ, καθάπερ ἀπὸ ἀμπέλου κληματίδος
 ἀφαιρεθείσης εἰς ἑτέρας ἀμπέλου γένεσιν, διό φησιν·
 „Ἐνεκεν τούτου καταλείψει ἄνθρωπος τὸν πατέρα καὶ
 τὴν μητέρα αὐτοῦ, καὶ προσκολληθήσεται πρὸς τὴν [*]
 γυναῖκα αὐτοῦ· καὶ ἔσονται δύο εἰς σάρκα μίαν“ (Gen.
 2, 24) † ἔφη † — τὸ εὐαφέστατον καὶ αἰσθητικώτατον,
 ἐν ᾧ καὶ τὸ ἀλγεῖν καὶ τὸ ἠδεσθαι.

Περὶ τοῦ ἀκατάληπτον εἶναι τὸν θεόν.

(Ἐκ τοῦ αὐτοῦ, ἦτοι τοῦ τελευταίου τῶν ἐν Ἐξόδῳ ζη-
 τουμένων.)

P. 748 E. Ἄβατος καὶ ἀπροσπέλαστος ὄντως ἐστὶν
 ὁ θεῖος χῶρος, οὐδὲ τῆς καθαρωτάτης διανοίας τοσοῦ-
 τον ὕψος προσαναβῆναι δυναμένης, ὡς θίξει μόνον ἐπι-
 ψαῦσαι. Ἀμήχανον ἀνθρωπίνῃ φύσει τὸ τοῦ ὄντος

πρόσωπον θεάσασθαι. Τὸ δὲ πρόσωπον οὐ κυριολο-
 γῆται, παραβολὴ δὲ ἐστὶν εἰς δήλωσιν τῆς καθαρωτά-
 της καὶ εἰλικρινεστάτης τοῦ ὄντος ἰδέας, ἐπιβὴ καὶ
 ἄνθρωπος οὐδενὶ γνωρίζεται μᾶλλον ἢ προσώπῳ κατὰ
 τὴν ἰδίαν ποιότητα καὶ μορφήν. Οὐ γὰρ φησὶν ὁ θεός,
 ὅτι „οὐκ εἰμὶ ὁρατὸς τὴν φύσιν“ — τίς δὲ μᾶλλον ὁρατὸς
 ἢ ὁ τὰ ἄλλα πάντα γεννήσας ὁρατά; — „πεφυκὼς δὲ τοι-
 οὔτος εἰς τὸ ὁρᾶσθαι ὑπ' οὐδενὸς ἀνθρώπων ὁρῶμαί“
 φησι. Τὸ δὲ αἷτιον ἢ ἀδυναμία τοῦ γενητοῦ. Καὶ ἵνα
 μὴ περιπλέκων μηκύνω· Θεὸν γενέσθαι δεῖ πρότερον —
 ὅπερ οὐδὲ οἶόν τε —, ἵνα θεὸν ἰσχύσῃ τις καταλαβεῖν.
 Ἐὰν δὲ ἀποθάνῃ μὲν τις τὸν θνητὸν βίον, ζήσῃ δὲ ἀν-
 τιλαβὼν τὸν ἀθάνατον, ἴσως ὁ μηδέποτε εἶδεν ὕπεται.
 Αἱ φιλοσοφίαι πᾶσαι κατὰ τε τὴν Ἑλλάδα καὶ βάρβαρον
 ἀκμάσασαι, ζητοῦσαι τὰ φύσεως, οὐδὲ τὸ βραχύτατον
 ἠδυνήθησαν τηλαυγῶς ἰδεῖν. Σιαφῆς δὲ πίστις· αἱ δια-
 φωνίαι, αἱ διαμάχαι καὶ ἑτεροδοξίαι τῶν ἐκάστης αἰρέ-
 σεως ἀνασκευαζόντων καὶ ἀνασκευαζομένων μέρη, καὶ
 πᾶσιν ὀρμητήρια πολέμων γεγονόσιν αἱ τῶν αἰρεσιομά-
 χων οἰκλαί, τυφλοῦσαι τὸν δυνάμενον βλέπειν ἀνθρώπι-
 νον νοῦν ταῖς ἀντιλογικαῖς ἔρισιν, μηχανοῦντα τίνα δεῖ
 προσέσθαι καὶ τίνα διώσασθαι. Δεῖ τὸν βουλόμενος
 φαντασιωθῆναι τὸν τῶν ὄλων ἄριστον, στήναι τὸ πρῶ-
 τον κατὰ ψυχὴν, ἰδρυνθέντα παγίως γνώμῃ μιᾷ καὶ μηκ-
 ἔτι πρὸς πολλὰ πλάζεσθαι, ἔπειτα δὲ στήναι ἐπὶ φύσεως
 καὶ γνώμης ξηραῖς καὶ ἀγόνου παντός, ὅσα φθαρτά· ἐὰν
 γὰρ προσήσεται τι τῶν μαλακωτέρων, σφαιλήσεται τῆς
 προθέσεως. Ἀδυνατήσῃ καὶ τὸ ὀξυωπέστατον βλέπον
 ἰδεῖν τὸ ἀγένητον, ὡς τυφλωθῆναι πρότερον ἢ θεάσα-
 σθαι, διὰ τὴν ὀξυαύγειαν καὶ τὸν *ἐπεισρέοντα* χεῖμαφ-

ρον τῶν μαρμαρυγῶν. Οὐχ ὄρας, ὅτι τοῦ πυρός ἡ δύναμις. τοῖς μὲν ἀφεστηκόσι μεμετροημένον διάστημα παρέχει φῶς, κατακαίει δὲ τοὺς ἐγγίζοντας; Ὅρα, μὴ τοιοῦτόν τι πάθῃς τῇ διανοίᾳ, μὴ σε ὁ πολὺς πόθος ἀδυνάτου πράγματος ἀναλώσῃ.

[*] Περὶ ἀρχομένων.

(Ἐκ τοῦ α' τῶν ἐν Γενέσει ζητουμένων.)

P. 749 E. Ὡς περ κίονες οἰκίας ὅλας ὑπερείδουσι, οὕτω καὶ αἱ θεῖαι δυνάμεις τὸν σύμπαντα κόσμον καὶ τοῦ ἀνθρωπείου τὸ ἄριστον καὶ θεοφιλέστατον γένος.

Περὶ ἀρίστων ἀνδρῶν.

(Ἐκ τῶν ἐν Γενέσει ζητουμένων.)

P. 750 C. Ἐάν τις κατ' οἰκίαν ἢ κώμην ἢ πόλιν ἢ ἔθνος γένηται φρονήσεως ἐραστής, ἀνάγκη τὴν οἰκίαν καὶ τὴν πόλιν ἐκείνην ἀμείνονι βίῳ χρήσασθαι. Ὁ γὰρ ἀστεῖος κοινὸν ἀγαθὸν ἐστὶν ἅπασιν, ἐξ ἐτοιμοῦ τὴν ἀφ' ἑαυτοῦ προτείνων ὠφέλειαν.

Περὶ ἀγγελλόντων καὶ μεσαζόντων ἀποκρισιν.

(Ἐκ τῶν ἐν Ἐξόδῳ ζητημάτων.)

P. 751 B. Ἡ φορὰ τῶν κακιῶν ἀναγκᾶ καὶ στροβεῖ τὴν ψυχὴν, ἱλιγγον αὐτῇ περιτιθεῖσα τὸν καλύπτοντα, καὶ καμμύειν ἐχρειαζόμενον τὴν φύσει μὲν πρέπουσαν ὄψιν, ἐπιτηδεύσει δὲ τυφλουμένην.

Ibid. Οὐδὲν ἐναντίον καὶ μαχόμενον ταῖς ὀσιωτάταις τοῦ Θεοῦ δυνάμεσιν ὡς ἀδικία.

Περὶ ἁμαρτάνοντος καὶ σφάλλοντος.

(Ἐκ τῶν ἐν Γενέσει ζητουμένων.)

Ibid. C. Τὸ μὴ ἁμαρτάνειν μηδὲν τὸ παράπαν μέγιστον ἀγαθόν· τὸ ἁμαρτάνοντα ἐντραπήναι συγγενὲς ἐκείνου, νεώτερον, ὡς ἂν τις εἶποι, παρὰ πρεσβύτερον. Εἰπὶ γὰρ οἱ ἐπὶ ἁμαρτανομένοις ὡς ἐπὶ κατορθώμασιν ἀγαλλόμενοι δυσίατον, μᾶλλον δὲ ἀνίατον νόσον ἔχοντες.

Περὶ τοῦ ἄφρευκτον εἶναι Θεόν.

(Ἐκ τοῦ τελευταίου τῶν ἐν Ἐξόδῳ ζητημάτων.)

P. 752 A. Περιέχει τὰ πάντα, ὑπ' οὐδενὸς περιεχόμενος. Ὡς γὰρ ὁ τόπος περιεκτικὸς σωμάτων ἐστὶ καὶ καταφυγή, οὕτω καὶ ὁ Θεῖος λόγος περιέχει τὰ ὅλα καὶ πεπλήρωκεν.

Περὶ ἀληθείας καὶ μαρτυρίας πιστῆς.

(Ἐκ τοῦ β' ἐν Ἐξόδῳ ζητημάτων.)

P. 754 C. Παρ' ἐνόμοις νομοθέταις ἀπείρηται μαρτυρεῖν ἀκοῆ, ὡς τὸ μὲν ἀληθὲς ὄψει πιστούμενον, τὸ δὲ ψεῦδος ἀκοῆ.

Περὶ ἀπραγμοσύνης καὶ ἡσυχίας.

(Ἐκ τοῦ δ' τῶν ἐν Γενέσει ζητημάτων.)

P. 754 D. Ὁ σοφὸς ἡρεμίαν καὶ ἀπραγμοσύνην μεταδιώκει, ἵνα τῶν θεῶν ἐν εὐκαιρίᾳ ἐπιτύχη.

[*] P. 754 E. (Ἐκ τοῦ ε' τῶν αὐτῶν.) Οὕτως γὰρ ὁ σοφίας ἐραστής οὐδενὶ τῶν εἰκαιότερων, καὶ ἂν συμπεφυκῶς τυγχάνῃ, σύνεστιν ἢ συνδιατρίβει πονηροτάτῳ, διεξυγμένος τῶν πολλῶν διὰ λογισμῶν, δι' οὓς οὔτε συμπλεῖν, οὔτε συμπολιτεύεσθαι οὔτε συζῆν λέγεται.

Ἐσοφὸς μέτοικος καὶ μεταναστής ἐστὶν ἐκ τοῦ περιπεφυρμένου βίου πρὸς εἰρηναίους καὶ μακαρίους πρέπουσαν ζωὴν.

Περὶ τῆς φοβεραῆς ἀναστάσεως.

(Ἐκ τοῦ α' τῶν ἐν Γενέσει ζητουμένων.)

P. 772 B. Πνευματικὴ δὲ ἡ τῶν ἀγγέλων οὐσία. Εἰκάζοντα δὲ πολλάκις ἀνθρώπων ἰδέαις, πρὸς τὰς ὑποκειμένας χρείας μεταμορφούμενοι.

Ibid. (Ἐκ τοῦ β' τῶν αὐτῶν.) Αἱ τοῦ Θεοῦ πᾶσαι δυνάμεις περοφυοῦσι, τῆς ἄνω πρὸς τὸν πατέρα * ὁδοῦ * γλιχόμεναί τε καὶ ἐφιέμεναι.

Περὶ αἰρετικῶν.

(Ἐκ τοῦ α' τῶν ἐν Ἐξόδῳ ζητημάτων.)

P. 774 B. Ὡσπερ οἱ προσπταίσαντες, ἀρτίοις βαίνειν ποσὶν ἀδυνατοῦντες, μακρὰν τοῦ κατὰ τὴν ὁδὸν τέλους ὑστερίζουσι προσκείμενοι· οὕτω καὶ ἡ ψυχὴ τὴν πρὸς εὐσέβειαν ἀγούσαν ὁδὸν ἀνύειν κωλύεται, προεντυγχάνουσα ταῖς ἀσεβέσις ἀνοδίαις. Αὗται γάρ εἰσιν ἐμπόδιοι καὶ προσπταισμάτων αἰτίαι, δι' ὧν κυλλαίνων ὁ νοῦς ὑστερίζει τῆς κατὰ φύσιν ὁδοῦ. Ἡ δὲ ὁδὸς ἐστὶν ἡ ἐπὶ τὸν πατέρα τῶν ὄλων τελευτῶσα.

Αἱ περὶ τῶν τοῦ Θεοῦ ἀρετῶν ἐναγώνιοι ζητήσεις βελτιοῦσι τὴν διάνοιαν καὶ ἀθλοῦσιν ἀθλους ἡδίστους ἅμα καὶ ὠφελιμωτάτους, καὶ μάλιστα ὅταν μὴ, ὡς οἱ νῦν, τὴν ψευδώνυμον κληῖσιν ὑποδυόμενοι μέχρι τοῦ δοκεῖν ὑπερμαχοῦσι τῶν δογμάτων, ἀλλὰ πάθει γνησίῳ μετ' ἐπιστήμης ἰχνηλατοῦσιν ἀλήθειαν.

(Ἐκ τοῦ β' τῶν αὐτῶν.)... τὸ ἐμμελές καὶ εὐρυθμον οὐκ ἐν φωνῇ μᾶλλον ἢ διανοίᾳ ἐπιδείκνυσθαι πειρωμένους. Ὁ τοῦ σοφοῦ λόγος οὐκ ἐν ῥήμασι, ἀλλ' ἐν τοῖς δηλουμένοις πράγμασιν ἐπιδείκνυσιν τὸ κάλλος.

(Ἐκ τοῦ τελευταίου τῶν ἐν Ἐξόδῳ ζητημάτων.) Τοὺς ἐντυγχάνοντας τοῖς ἱεροῖς γράμμασιν οὐ δεῖ συλλαβομαχεῖν, ἀλλὰ πρὸ τῶν ὀνομάτων καὶ [*] ῥημάτων τὴν διάνοιαν σκοπεῖν, καὶ τοὺς καιροὺς καὶ τρόπους, καθ' οὓς ἕκαστα λέγεται. Πολλάκις γὰρ αἱ αὐταὶ λέξεις ἑτέροις καὶ ἑτέροις πράγμασιν ἐφαρμόζουσιν, καὶ κατὰ τὸ ἐναντίον διαφέρουσαι λέξεις ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ τιθέμεναι πράγματος συνάδουσιν.

(Ἐκ τῶν ἐν Γενέσει ζητημάτων.) Ἀτόπως δρῶσιν, ὅσοι ἐκ μέρους τινὸς κρίνουσι τὸ ὅλον, ἀλλὰ τὸ ἐναντίον ἐκ τοῦ ὅλου τὸ μέρος. Οὕτω γὰρ ἄμεινον καὶ σῶμα καὶ πρῶγμα δογματίζοιτο ἄν. Ἔστιν οὖν ἡ θεία νομοθεσία τρόπον τινὰ ζῶον ἠνωμένον, ἣν ὅλην δι' ὅλου χρὴ μεγάλοις ὀμμασι περισκοπεῖν, καὶ τὴν βουλήν τῆς συμπάσης γραφῆς ἀκριβῶς καὶ τηλαυγῶς περιθερεῖν, μὴ κατακόπτοντας τὴν ἁρμονίαν, μηδὲ τὴν ἔνωσιν διαρτῶντας. Ἐτερόμορφα γὰρ καὶ ἑτεροσιδῆ φανεῖται τῆς κοινωνίας στερούμενα.

(Ἐκ τοῦ δ' τῶν αὐτῶν.) Νόμος ἔστω κατὰ τῶν τὰ
ΡΗΙΛΟ VI. Q

σεμνά και θεΐα, μὴ σεμνῶς και θεοπρεπῶς ὄραν ἀξιούντων, κόλασιν ἐπιφέρειν ἀορασίας.

Περὶ βασιλέως χρηστοῦ κτλ.

(Ἐκ τοῦ β τῶν ἐν Ἐξόδῳ ζητημάτων.)

P. 775. Οὐδέν οὔτε ἤδεϊον οὔτε σεμνότερον ἢ θεῶ δουλεύειν, ὃ και τὴν μεγίστην βασιλείαν ὑπερβάλλει. Καί μοι δοκοῦσιν οἱ πρῶτοι βασιλεῖς ἅμα και ἀρχιερεῖς γενέσθαι, δηλοῦντες ἔργοις, ὅτι χρη τοὺς τῶν ἄλλων δεσπύζοντας δουλεύειν τοῖς λατρεύουσι θεῶ.

Ibid. E. (Ἐκ τοῦ α' τῶν ἐν Γενέσει ζητημάτων.)
 Τῶν μὲν ἀφρόνων βασιλεὺς οὐδεὶς, και ἂν τὸ πάσης γῆς και θαλάσσης ἀνάψῃται κράτος· μόνος δὲ ὁ ἀστείος και θεοφιλῆς, και ἂν τῶν παρασκευῶν και τῶν χορηγιῶν ἀμοιρῇ, δι' ὧν οἱ πολλοὶ κρατύνονται τὰς δυναστείας. Ὡσπερ γὰρ τῷ κυβερνητικῆς ἢ ἰατρικῆς ἢ μουσικῆς ἀπειρω παρῆλκον πρᾶγμα οἷακες και φαρμάκων σύνθεσις και ἀνλοὶ και κιθάραι, διότι μηδενὶ τούτων δύναται χρῆσθαι πρὸς ὃ πέφυκε, κυβερνήτη δὲ και ἰατρῷ και μουσικῷ λέγοιτο ἂν ἐφαρμόζειν δεόντως· οὕτως, ἐπειδὴ τέχνη τίς ἐστι βασιλική και τεχνῶν ἀρίστη, τὸν μὲν ἀνεπιστήμονα χρήσεως ἀνθρώπων ἰδιώτην νομιστέον, βασιλέα δὲ μόνον, τὸν ἐπιστήμονα.

Περὶ βεβαίου και ἀβεβαίου ἀνδρός.

(Ἐκ τῶν ἐν Γενέσει ζητουμένων.)

P. 776 E. Ἀνθρώποις τὸ εὐμετάβλητον διὰ τὴν ἐν τοῖς ἐκτὸς ἀβεβαιότητα συμβαίνειν ἀνάγκη. [*] Οὕτω

γούν φίλους ἐλόμενοι πολλάκις καὶ βραχύν τινα αὐτοῖς διατρίψαντες χρόνον, οὐδὲν ἐγκαλεῖν ἔχοντες ἀπυστράφημεν ὡσεὶ ἐχθρῶν.

Περὶ τῶν γνωσιμαχούντων καὶ ἑαυτοὺς καταμεμφομένων.

P. 776 F. Ὁ μὲν Κάϊν, ἐπιβιδή τὸ μέγεθος τοῦ ἄγους ἠγνόησε, τοῦ μηδέποτε περιπεσεῖν θανάτῳ, τιμωρίας δίδωσιν ἀπλουστέρως. Ὁ δὲ μιμητὴς ἐκείνου, μὴ δυνάμενος εἰς τὴν ἀπολογία τῆς ἀγνοίας καταφυγεῖν, διπλᾶς εἰκότως ὑπομένει δίκας. Διὰ τοῦτο ἐκ δὲ Λάμεχ ἑβδομηκοντάκις ἑπτὰ· διὰ τὴν εἰρημένην αἰτίαν, καθ' ἣν ὁ δεύτερος ἁμαρτιῶν καὶ μὴ σωφρονισθὲν τῇ τοῦ προηδικηκότος τιμωρίᾳ τὴν τε ἐκείνου παντελῶς ἀναδέχεται ἀπλουστέρως οὖσαν. Καθάπερ ἐν ἀριθμοῖς αἱ μονάδες ἔχουσι καὶ πολυπλασιωτέραν ὁμοιουμένην ταῖς ἑναρίθμοις δεκάσιν, ἣν γνωσιμαχῶν Λάμεχ καθ' ἑαυτοῦ.

P. 777 A. (Ἐκ τῶν αὐτῶν.) Τὸ ἐπαισθάνεσθαι τῶν ἐσφαλμένων καὶ ἑαυτοῦ καταμέμφεσθαι πρὸς δικαίου ἀνδρός· τὸ δὲ ἀνεπαισθήτως διακεῖσθαι — ἀργαλεώτερα ποιεῖ τῇ ψυχῇ τὰ δεινὰ — πρὸς κακοῦ ἀνδρός.

Περὶ γυναικὸς ἀνδρείας.

(Ἐκ τῶν ἐν Ἐξόδῳ ζητημάτων.)

Ibid. B. Λέγεται ὑπὸ φυσικῶν ἀνδρῶν, οὐδὲν ἔττερον εἶναι θῆλυ ἢ ἀτλήεις ἄρσεν.

Περὶ θείων λογίων.

(Ἐκ τοῦ β' τῶν ἐν Γενέσει ζητημάτων.)

P. 782 A. Οὐ θέμις τὰ ἱερά μυστήρια ἐκλαθεῖν ἀμν-

ήτοις, ἄχρις ἂν καθαρθῶσι τελείῃ καθάρσει. Ὁ γὰρ ἀνοργλαστος καὶ ἐγχερός, ἀσώματος καὶ νοστήν φάσιν ἀκούειν ἢ βλέπειν ἀδυνατῶν, ὑπὸ τῆς φανερᾶς ὄψεως ἀπειρηθεὶς μοιμάσεται τὰ ὁμόμητα. Τοῖς ἀμαήτοις ἐκλιθεὶν μυστήρια καταύκοντός ἐστι τοῖς θεσμοῖς τῆς ἱερατικῆς τελετῆς.

Πλάτ. Β. Ἄτοπον ἐν μὲν ταῖς πόλεσιν νόμον εἶναι, τοῦ μυστικὰ μυστήρια μὴ ἐξαγγεῖλαι τοῖς ἀμαήτοις, τὰς δὲ ἀίτηθεὶς τελετὰς, αἱ πρὸς εὐσέβειαν ἄγουσιν καὶ ὁσιότητα, εἰς ὧτα μετὰ φιλαρίας ἐκρίπτειν. Οὐ πάντων κοινοσητέον [*] πᾶσιν, οὔτε λόγων, οὔτε πραγμάτων, καὶ μάλιστα ἱερῶν. Πολλὰ γὰρ προῦπάρχει δαὶ τοῖς ἐκμενέοις τῆς μετουσίας τούτων· πρῶτον μὲν καὶ μέγιστον καὶ ἀναγκασιότατον, πρὸς τὸν ἕνα καὶ ὄντα θεὸν εὐσέβειαν καὶ ὁσιότητα ἔχειν, τὴν καὶ τοῖς ἀγύμνασι καὶ ξοάνοις καὶ συνόλωσ ἀφιδρόμασι, τελεταῖς τε ἀτελέτοις καὶ μυστηρίοις ἀνοργώτοις ἀτήνυτον πλάτην ἀπώσαμένοις· δεύτερον δὲ καθαρθῆναι τὰς ἀγνεύοντας καθάρσεις, κατὰ τε σῶμα καὶ ψυχὴν, διὰ νόμων πατρῶων καὶ ἡθῶν· τρίτον, ἀξιώπιστον τοῦ συνασμενισμοῦ παρασχεῖν ἐνέχυρον, ἵνα μὴ τροφῆς μεταλαμβάνοντες τῆς ἱερᾶς, ἀσώτων μειρακίων τρόπον, ὑπὸ κόρου καὶ πληθμονῆς ἐναλλοιωθῶσιν, ἐμπαροινούντες οἷς οὐ θέμις.

Περὶ κακοποιῶν.

(Ἐκ τῶν ἐν Ἐξόδοσ ζητουμένων.)

Πλάτ. D. Ἐντὸς φέρει τὸν ὀϊεθρον ὁ τῆ κακία συζῶν, ἐπεὶ σύννοκον ἔχει τὴν ἐπιβουλίαν καὶ πολέμιον. Ἰκανός γὰρ πρὸς τιμωρίαν ἢ τοῦ φαύλου συνείδησις, οἰκόθεν ὡς ἐκ πληγῆς δειλίαν προτείνουσα τῆ ψυχῆ.

Ibid. Τοῦ φαύλου ὁ βίος ἐπληυπος καὶ περιδεής, καὶ ὅσα κατὰ τὰς αἰσθήσεις ἐνεργεῖ, φόβοις καὶ ὀδύναϊς ἀνακέκρται.

Περὶ μοναχῶν παλιμβόλων.

(Ἐκ τῶν ἐν Ἐξόδῳ ζητημάτων.)

P. 784 C. Ἐνίοις ἀψίκορος ἐγγίνεται λογισμός, οἱ πρὸς ὀλίγον ἀναπτεροφορηθέντες αὐτίκα ὑπενόστησαν, οὐκ ἀναπτάντες μᾶλλον ἢ ὑποσυρέντες εἰς ταρτάρου, φησὶν, ἐσχατίας. Εὐδαίμονες δὲ οἱ μὴ παλινδρομοῦντες.

Ibid. Ἦδη τινὲς ἀψίκοροι γευσάμενοι καλοκάγαθίας καὶ ἐλπίδα παρασχόντες ὑγείας εἰς τὴν αὐτὴν ἐπανέστρεψαν νόσον.

Ibid. D. (Ἐκ τῶν ἐν Γενέσει ζητημάτων.) Τὸ ἐπιορκεῖν ἀνόσιον καὶ ἀλυσιτελέστατον.

Περὶ φίλων χρηστῶν.

(Ἐκ τοῦ α' τῶν ἐν Γενέσει ζητημάτων.)

P. 788 C. Φίλους ἠγγητέον τοὺς βοηθεῖν καὶ ἀντωφελεῖν ἐθέλοντας, καὶ ἂν μὴ δύνωνται. Φιλία γὰρ ἐν τῷ χρειώδει μᾶλλον ἢ κράσει καὶ συμφωνίᾳ βεβαίω τῶν ἡθῶν, ὡς ἕκαστον τῶν συνελθόντων εἰς φιλικὴν κοινωνίαν τὸ Πυθαγόρειον ῥῆμα ἐπιφθέγγασθαι, ὅτι „Ἄρά ἐστι φίλος ἕτερον ὡς ἐγώ;“

[*] Περὶ χαρισμάτων Θεοῦ.

(Ἐκ τοῦ α' τῶν ἐν Ἐξόδῳ.)

P. 789 A. Ὅταν οἱ τῶν σπαρτῶν καρποὶ τελειω-

θῶσιν, οἱ τῶν δένδρων γενέσεως ἀρχὴν λαμβάνουσι, ἵνα δολιχεύωσιν αἱ τοῦ Θεοῦ χάριτες τὸν αἰῶνα, ἵνα ἄλλαι ἄλλην διαδεχόμεναι καὶ συνάπτουσαι τέλη μὲν ἀρχαῖς, ἀρχὰς δὲ τέλεσιν, ἀτελεύτητοι ᾦσιν.

Ibid. (Ἐκ τοῦ β' τῶν αὐτῶν.) Αἱ τοῦ Θεοῦ χάριτες οὐ μόνον ἀναγκαῖα παρέχονται, ἀλλὰ καὶ ὅσα πρὸς περικτήν καὶ δαψιλεστέραν ἀπόλαυσιν.

III. EX IOHANNE MONACHO *).

Περὶ τοῦ ἀνθρώπου.

Ὅτι ἀντεξούσιον αὐτὸν πεποίηκεν ὁ Θεός.

Σοὶ λέγεται, ὦ γενναῖε καὶ τῶν θείων ὑπήκοε· Παντὶ σθένει πειρῶ μὴ μόνον ἀσινῆ καὶ ἀκιβδήλευτα φυλάττειν ἃ ἔλαβες, ἀλλὰ καὶ πάσης ἐπιμελείας ἀξιοῦν, ὡς ἀντεξούσιος καὶ δυνατός, ἵνα ὁ παρακαταθέμενος μηδὲν ἔχη τῆς παραφυλακῆς αἰτιάσασθαι. Παρακατέθετο δὲ τῇ σῇ προαιρέσει ψυχὴν, λόγον, αἴσθησιν ὁ ζωοπλάστης. Οἱ μὲν οὖν ταῦτα καλῶς δεξάμενοι, καὶ φυλάξαντες τῷ

*) Sunt haec fragmenta extracta ex Cod. MS. Collegii Ludovici Magni Soc. Ies. Qui Cod. sic inscribitur: Ἰωάννου προαρετήφου καὶ μοναχοῦ τοῦ Λαυσακίου ἐκλόγων βιβλίον Α καὶ Β. Titulorum vero discrepantia, tum inversa ordinis ratio, liquido sunt argumento excerptorem hunc alium esse a Damasceno illo Sacrorum Parallelorum auctore. Cui sententiae suffragatur Michael Le Quien, Iohannis Damasceni operum praeclarus editor, qui docet Codicem istum noni esse saeculi. Elus Apographum, cui Iohannis Monachi inediti nomen damus, magno fuit nobis subsidio, non solum in restituendis Philonis deperditis, verum et in innumeris editorum locis emendandis. Maug.

δεδοκότε, τὴν μὲν διάνοιαν ἐτήρησαν, ἵνα μηδὲν ἄλλο ἢ περὶ Θεοῦ καὶ τῶν ἀρετῶν αὐτοῦ διανοῆται· τὸν δὲ λόγον, ἵνα ἀγαλίνῃ στίματι ἐγκωμίοις καὶ ὕμνοις γεραίρῃ τὸν τῶν ὅλων πατέρα· τὴν δὲ αἴσθησιν, ἵνα φαντασιουμένη τὸν αἰσθητὸν ἅπαντα κόσμον, οὐρανὸν καὶ γῆν καὶ τὰς μεταξὺ φύσεις, ἀδόλως καὶ καθαρῶς τῇ ψυχῇ διαγέλλῃ.

[*] Περὶ ἀρχομένων κτλ.

(Ἐκ τῆς δ' τῶν νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας.)

Τῶν πολιτικῶν ἐὰν τὰς ὕλας ἀφέλῃς, κενὸν τῦφρον εὐρήσεις νοῦν οὐκ ἔχοντα. Μέχρι μὲν γὰρ ἢ τῶν ἐκτὸς πρόσβυσιν ἀφθονία, σύνεσις ἐπακολουθεῖν δοκεῖ καὶ ἀγχινοία· ὅταν δὲ περιαιρωθῇ, συμπεριαιρωῖ καὶ τὸ δοκεῖν ἔτι φρονεῖν.

Περὶ ἀρίστων ἀνδρῶν κτλ. (Ἐκ τοῦ περὶ μέθης.)

"Ἄνδρες ἀγαθοί, τροπικώτερον εἰπεῖν, *κίονές* εἰσι δήμων ὅλων, ὑπερείδοντες, καθ' ἅπερ οἰκίας μεγάλας, τὰς πόλεις καὶ πολιτείας.

"Ἐνεκα μὲν τῶν φάυλων οὐδεμία πόλις ἠρέμησεν ἄν. Διαμένουσι δὲ ἀστασίαστοι δι' ἐνὸς ἢ δευτέρου δικαιοσύνην *ἀσκοῦντος*, οὗ ἢ ἀρετὴ τὰς πολεμικὰς νόσους ἰᾶται, γέρας ἀπονέμοντος τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ *καλοκάγαθου*, τοῦ μὴ μόνον αὐτόν, ἀλλὰ καὶ τοὺς πλησιάζοντας ὠφελεῖσθαι.

Τόπος τῶν κατὰ γῆν ἱερώτερος σοφοῦ διανοίας οὐδὲ εἷς ἐστίν, ἣν τρόπον ἀστέρων ἀρεταὶ περιπολοῦσιν.

Περὶ ἀδήλων καὶ ἀγνοουμένων ὑμῶν
πραγμάτων.

Ἴ τῶν μελλόντων κατάληψις ἀνοίκειος ἀνθρώπων.
Οὐ πάντα τῷ θνητῷ γένοι γνώριμα.
Τὸ τέλος τῶν ἀποβησομένων θεὸς οἶδεν ὁ μόνος.

Περὶ ἀγγελίας κακῆς.

Βελτίων τῶν καθ' ἡδονὴν λόγων ἢ ἀκινδυνος ἡσυχία.

Περὶ ἀνταρέσκων κτλ.

„Οὐ ποιήσθετε,“ φησιν ὁ νομοθέτης, „πάντα ὅσα ἡμεῖς *ποιοῦμεν* ὧδε σήμερον, ἕκαστος τὸ ἀρεστὸν ἐναντίον αὐτοῦ“ (Deut. 12, 8), μονονουχὶ βοῶν ὅτι πάντα τὰ κακὰ ἢ φιλαυτία καὶ ἀνταρεσκία δημιουργεῖ, ἢ ὡς ἀνίσχον ἐκδυτέον τῆς διανοίας. Μηδεὶς οὖν τὸ ἀρεστὸν ἑαυτῷ μᾶλλον ἢ τῇ φύσει δεξιωσάσθω· τὸ μὲν γὰρ βλάβης, τὸ δὲ ὠφελείας εὐρίσκειται αἴτιον.

[*] Οἱ ἑαυτῶν μόνον ἕνεκα πάντα πράττοντες φιλαυτίαν, μέγιστον κακόν, ἐπιτηδεύουσιν, ὃ ποιεῖ τὸ ἄμικτον, τὸ ἀκοινωνήτον, τὸ ἀφιλον, τὸ ἀδικον, τὸ ἀσεβές. Τὸν γὰρ ἄνθρωπον ἢ φύσις κατεσκεύασεν, οὐχ ὡς τὰ μονωτικὰ θηρία, ἀλλ' ὡς ἀγλαῖα καὶ σύννομα, κοινωνικώτατον, ἵνα μὴ μόνῳ ἑαυτῷ ζῆ, ἀλλὰ καὶ πατρὶ καὶ μητρὶ καὶ ἀδελφοῖς καὶ γυναικὶ καὶ τέκνοις καὶ τοῖς ἄλλοις συγγενέσι καὶ φίλοις, καὶ δημόταις καὶ φυλέταις καὶ πατρίδι καὶ ὁμοφύλοις, καὶ πᾶσιν ἀνθρώποις, ἔτι μέντοι καὶ τοῖς μέρεσι τοῦ παντός, καὶ τῷ ὅλῳ κόσμῳ, καὶ πολὺ πρότερον τῷ πατρὶ καὶ ποιητῇ. Δεῖ γὰρ εἶναι, εἴγε ὄν-

τως ἐστὶ λογικός, κοινωνικόν, φιλόκοσμον, φιλόθεον, ἵνα γένηται καὶ θεοφιλής.

Περὶ τοῦ ἀκατάληπτου εἶναι τὸν θεόν.

(Ἐκ τοῦ α' τῶν ἐν Ἐξόδῳ ζητημάτων.)

Μυρία γε, οὐ λέγω τῶν ἀναγκαιῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν βραχυτάτων εἶναι δοκούντων ἐκφεύγει τὸν ἀνθρώπινον νοῦν.

Οὐδείς ἀνῆλθει τὸν ἀόρατον θεὸν ἰδεῖν, εἴξας ἀλογιστία.

Περὶ τοῦ ὅτι ἀγγέλους φύλακας ἡμῖν ἐποίησεν ὁ θεός. (Ἐκ τοῦ α' τῶν ἐν Γενέσει ζητημάτων.)

Ὡςπερ κλονες οἰκίας ὄλας ὑπερείδουσιν, οὕτω καὶ αἱ θεῖαι δυνάμεις τὸν σύμπαντα κόσμον, καὶ τοῦ ἀνθρώπου τὸ ἄριστον καὶ θεοφιλέστατον γένος.

Περὶ ἀναμαρτησίας. (Ἐκ τοῦ περὶ γιγάντων.)

Ἀδύνατον οἶμαι μηδὲν ἠυπωθῆναι τῆς ψυχῆς, μηδὲ τὰ τελευταῖα καὶ κατωτάτω αὐτῆς, καὶ ἂν ὡς ἐν ἀνθρώποις τέλειος εἶναι δοκεῖ.

Περὶ βραδυβουλίας.

Ἀκροδῆς ὁ βραδὺς λογισμός, καὶ ἀνωφελής ὁ ἐν ἐσχάτοις μετέμελος.

Περὶ διδασκάλων αἵρετικῶν κτλ.

Ὁ καλὸς καὶ ἀγαθὸς τοῦ διδασκάλου τρόπος, καὶ

ἂν ἐν ἀρχῇ σκληραύχενας ἰδῆ φύσει, οὐκ ἀπογινώσκει τὴν ἀμείνω μεταβολήν· ἀλλ' ὡςπερ ἀγαθὸς ἰατρός οὐκ εὐθύς ἐπιφέρει τὴν θεραπείαν ἅμα τῷ κατασκήψαι τὴν νόσον, ἀλλ' ἀναχώρησιν τῇ φύσει δούς, ἵνα προανατέμνη [*] τὴν εἰς σωτηρίαν ὁδόν, τῆνικαῦτα χρῆται τοῖς ὑγιεινοῖς καὶ σωτηρίοις φαρμάκοις, οὕτω καὶ σπουδαῖος λόγοις κατὰ φιλοσοφίαν καὶ δόγμασιν.

Ἐὰν ἄρτι πρῶτον εἰσαγομένου καὶ μανθάνοντος σπουδάσεις πᾶσαν τὴν ἀμαθίαν ἐκτεμὼν ἀθρόαν ἐπιστήμην εἰσοικίσαι, τὸ ἐναντίον οὗ διανοῆ πράξεις· οὔτε γὰρ τὴν ἀφαίρησιν ἐνὶ καιρῷ γινομένην ὑπομεῖναι, οὔτε ἀφθονον ῥύμην καὶ φορὰν τῆς διδασκαλίας χωρῆσαι, ἀλλὰ καθ' ἑκάτερον, τὸ τε ἐκτεμνόμενον καὶ προστιθέμενον, ὀδυνηθεῖς καὶ περιαλγήσας ἀφηνιάσει. Τὸ δὲ ἥσυχῃ καὶ μετρίως ἀφαιρεῖν μὲν τῆς ἀπαιδευσίας, προστιθέναι δὲ τῆς παιδείας τὸ ἀνάλογον, ὠφελείας γένοιτο ἂν ὁμολογουμένης αἴτιον.

Περὶ διανοουμένων καὶ ἐνθυμουμένων
τὰ κακά.

(Ἐκ τοῦ περὶ μετονομαζομένων.)

Ἢ τυχοῦσα τῆς κακίας γένεσις δουλοῖ τὸν λογισμόν, καὶ ἂν μήπω τέλειον αὐτῆς ἐκφύτῃ τὸ γέννημα. Ἴσον γὰρ ἐστὶ τῷ κατὰ τὴν παροιμίαν λεγομένῳ „πλίνθον πλύνειν ἢ δικτύῳ ὕδωρ κομῆσαι“ τὸ κακίαν ἐξελεῖν ἀνθρώπου ψυχῆς. „Ὅρα γὰρ αἷς ἐγκεχάρακται πάντων ἡ διάνοια“, ὡς φησὶν, „ἐπιμελῶς“ (Gen. 8, 21) καὶ οὐ παρέργως· τουτέστιν *συγκεκόλληται* καὶ προσήρμονται. Τὸ δὲ σὺν ἐπιμελείᾳ καὶ φροντίδι κατασκευαζόμενον

ἔστι καὶ διηγορευμένον εἰς ἀκρίβειαν, καὶ τοῦτο οὐκ *ὀψέ* καὶ μόλις, ἀλλ' „ἐκ νεότητός“, μονονουχὶ λέγων· „ἔξ αὐτῶν τῶν σπαργάνων“, ὡςπερ τι μέρος τεινόμενον.

Περὶ δειλῶν καὶ διψύχων.

Οἱ ἄνδρoι ὑπὸ τῆς ἐμφύτου μαλακίας, πρὶν ἢ δυνατώτερον ἀντιβιάσονται προκαταπίπτοντες, αἰσχύνῃ καὶ γέλῳ ἑαυτῶν γίνονται.

ἼΙ ἐν τῷ φαύλῳ κακία διδυμοτοκεῖ. Διχόνους γὰρ [καὶ] ἐπαμφοτερῆς ὁ ἄφρων, τὰ ἄμικτα μιγνύς, καὶ φύρων καὶ συγγέων τὰ διακρίνεσθαι δυνάμενα, τοιαῦτα ἐν ψυχῇ χρώματα ἐπιφέρων, οἷάπερ ὁ λεπρὸς ἐν τῷ σώματι, μιαίνων καὶ τοὺς ὑγιεῖς λογισμοὺς ἀπὸ τῶν θανατούντων ἅμα καὶ *φονώντων*.

Τοῦ φαύλου ἕτερα μὲν τὰ ἐνθύμια, ἕτερα δὲ τὰ ὄηματα, πολλαὶ δὲ αἱ πράξεις, διάφορα δὲ καὶ μαχόμενα πάντα πᾶσι· λέγει γὰρ οὐχ ἄφρονεῖ, καὶ βεβούλευται τὰ ἐναντία οἷς διέξεισι, καὶ πράττει τὰ τούτοις μὴ συνάδοντα· ὥστε κυρίως εἰπεῖν, ὅτι τοῦ φαύλου ὁ βλος πολέμιος.

[*] Περὶ διακρίσεως.

Ἀνελεύθερον τὸ ἀδιάκριτον, ἀπονοίας καὶ ὑπεροψίας αἰσχιστον βλάστημα. Ὡς γὰρ συνέσεως καὶ φρονήσεως ἅμα ἢ ἐφ' ἐκάστου τῶν πρακτέων διάκρισις, τιμητικόν τε καὶ ἐπαινέτον, οὕτω γὰρ ἀφροσύνης καὶ ἀτιμίας τὸ ἀνευθρίαστον. Ὅθεν *ἐν* ἀσεβείσιν ὁ ἕτερος λόγος συντάττει τὸν τοιόνδε νοσοῦντα πύθος, φάσκων· „Ἀσβεῖς ὁ μὴ εἰδὼς τιμῆσαι πρόσωπον ἐντίμου, μηδὲ

ἐξανίστασθαι ἀπὸ προσώπου πρεσβυτέρου“ (Lev. 19, 32), μηδὲ κατευθύνων αὐτὸν πρὸς τὸ εὖ ἔχον.

Περὶ τῶν δουλευόντων τῷ Θεῷ.

Οἱ ὑπερβαίνει τῶν σπουδαίων τὴν πρὸς τὸν Θεὸν ἐκούσιον ἀναδέχονται λατρείαν· οὐ γὰρ ἀνθρώποις ἀνθρώποις δουλεύουσιν, ἀλλὰ σοφοῖς. Ὁ δὲ σοφίας δοῦλος Θεραπευτὴς λέγοιτο ἂν δικαίως εἶναι Θεοῦ.

Περὶ δικαίων.

Ἄσπινδος καὶ ἀκήρυκτος πόλεμός ἐστι ἀθέοις πρὸς τοὺς φιλοθέους, οὕτως ὥστε καὶ δεσποτείαν ἀπειλεῖν.

Περὶ δικαιοσύνης.

Σωτήριον ἐν τοῖς μάλιστα δικαιοσύνη, καὶ ἀνθρώπων καὶ τῶν τοῦ κόσμου μερῶν, γῆς καὶ οὐρανοῦ.

Περὶ τῶν τοῦ Θεοῦ κριμάτων.

Καλὸν ἐστὶν ἀρξαμένους καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἀπὸ τῶν θείων καὶ ἁγίων ἔργων ἐπὶ τὰς κατηραγκασμένας ὑπηρεσίας τοῦ βίου χωρεῖν. Διὰ τοῦτο καὶ τὴν τῶν προσηγμάτων μελέτην προσέταξεν (Deut. 6, 7) αἰεὶ, μάλιστα δὲ εὐθὺς περιαναστάντας ἅμα *τῇ* εὖ ποιῆσθαι, ἵνα πάσης ἀνθρωπίνης πράξεως αἱ ἅγιοι σπουδαὶ προηγῶνται, χορηγὸν ἔχουσαι τὴν περὶ Θεοῦ μνήμην.

Ψυχὴ πᾶσα ἢν εὐσεβεία λιπαίνεσι τοῖς ἰδίῳ ὀργίοις, *ἀκοιμήτως* ἔχει πρὸς τὰ θεῖα καὶ διακρίσεται πρὸς τὴν Θεῶν τῶν Θεῶν ἀξίω. Τοῦτο γὰρ τὸ πάθος τῆς

ψυχῆς ἐν ἑορτῇ μεγίστη καὶ καιρὸς ἀψευδῆς εὐφροσύνης.

Περὶ διαφορᾶς Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων.

Μακρὰν τὰ τῆς γενέσεως τοῦ ἀγεννήτου, καὶ ἄσφύδρα συνεγγίξῃ, ταῖς ὁλκαῖς χάρισι τοῦ σωτῆρος ἐπακολουθοῦντα.

[*] Περὶ θαρσέων καὶ ἀνδρείων.

(Ἐκ τοῦ περὶ γιγάντων.)

Ἀνδρείας ἐστὶ τὸ δῦσπληκτον εἶναι ὑπὸ φόβων τῶν περὶ θάνατον, καὶ τὸ εὐθαρσῆ ἐν τοῖς δεινοῖς, καὶ τὸ εὐτολμον ἐν τοῖς κινδύνοις, καὶ τὸ μᾶλλον αἰρεῖσθαι τεθνᾶναι καλῶς ἢ αἰσχροῶς σωθῆναι, καὶ τὸ νίκης αἴτιον εἶναι. Παρέπεται δὲ τῇ ἀνδρείᾳ ἡ εὐτολμία καὶ εὐψυχία καὶ τὸ θάρσος.

Περὶ ἰσότητος.

Ὡςπερ τῶν τελειοτάτων ἀγαθῶν τὸ ἰσόμετρον αἴτιον, οὕτω τῶν μεγίστων κακῶν ἡ ἀμετρία, τὸν ὠφελιμώτατον λύουσα δεσμὸν ἰσότητος.

(Περὶ μέθης.) Τὸ ἄνισον λυπηρὸν καὶ διαστατικόν, ὥσπερ καὶ τὸ ἴσον ἄλυπον καὶ συνδαιτικόν εἰς ὠφέλιαν.

Τὸ ἔννομον καὶ τὸ ἴσον εὐρήνης σπέρμα, καὶ σωτηρίας αἴτιον καὶ τῆς εἰς * ἅπαν * διαμονῆς. Ἄνισότης δὲ καὶ πλεονεξία ὀρμητήρια πολέμου καὶ λυτικά τῶν ὄντων.

Περὶ κακούργων.

Τὰ τῶν προτέρων κολαστήρια τῶν δευτέρων εἰσὶν, εἰ σωφρονοῖεν, φυλακτήρια καὶ σωτήρια.

Περὶ ὀφθαλμοῦ καὶ ὄρασεως.

(Ἐκ τοῦ περὶ κοσμοποιΐας.)

Αἱ αἰσθήσεις θυρίσιν εἰκόασι. Διὰ γὰρ τούτων ὥσανεὶ θυρίδων ἐπεισέρχεται τῷ νῷ ἢ κατάληψις τῶν αἰσθητῶν· καὶ πάλιν ὁ νοῦς ἐκκύπτει δι' αὐτῶν. Μέρους δέ ἐστι τῶν θυρίδων, λέγω δὴ τῶν αἰσθήσεων, ἡ ὄρασις, ἐπεὶ καὶ ψυχῆς μάλιστα συγγενής, ὅτιπερ καὶ τῷ καλλίστῳ τῶν ὄντων, φωτί, οἰκεία, καὶ ὑπηρέτης τῶν θεῶν. Ἦτις καὶ τὴν εἰς φιλοσοφίαν ὁδὸν ἔτεμε τὴν πρώτην. Θεασάμενος γὰρ ἡλίου κίνησιν καὶ σελήνης, καὶ τὰς τῶν ἀστέρων περιόδους, καὶ τὴν ἀπλανῆ περιφορὰν τοῦ σύμπαντος οὐρανοῦ, καὶ τὴν παντὸς τοῦ λόγου κρείττονα τάξιν τε καὶ ἁρμονίαν, καὶ τὸν τοῦ κόσμου μόνον ἀψευδέστατον κοσμοποιόν, διήγγελλε τῷ ἡγεμόνι λογισμῷ ἃ εἶδεν. Ὁ δὲ ἐν ὄμματι ὀξυδεοκστερῶ θεασάμενος καὶ ταῦτα καὶ παραδείγματι καὶ εἶδει διὰ τούτων*) ἀνωτέρω καὶ τῶν ἀπάντων αἷτιον, εὐθύς εἰς ἔννοιαν ἦλθε θεοῦ καὶ γενέσεως καὶ προνοίας, λογισάμενος, ὅτι ὅλη φύσις οὐκ αὐτοματισθεῖσα [*] γέγονεν, ἀλλ' ἀνάγκη ποιητὴν εἶναι καὶ πατέρα, κυβερνήτην τε καὶ ἡνίοχον, ὃς καὶ πεποίηκε καὶ ποιήματα αὐτοῦ σώζει.

*) Mang. conicit: παραδειγματικὰ εἶδη, τούτων.

Περὶ ὀλιγοδείας.

Ἐὰν πολὺς ῥέη πλοῦτος, μὴ συγκατασυρῆς τῇ φορᾷ, πειρῶ δὲ ἀντιλαμβάνεσθαι τινος ξηροῦ πρὸς ἴδρυσιν τῆς γνώμης βεβαιωτάτην· τοῦτο δὲ ἦν ἢ μετὰ δικαιοσύνης καὶ χρησιότητος ἐπιδέξιος χρῆσις. Καὶ ἂν τὰ ποιητικὰ τῶν μετὰ γαστέρα ἐπιθυμιῶν ἀφθόκως χορηγῆται, μὴ συναρπασθῆς αὐτῶν τῇ περιουσίᾳ, τὴν σωτήριον εὐκολίαν ἀντιθείς, οἷα ξηρὸν ἔδαφος εἰς πορείαν ἀντὶ βαραθρόδους τέλματος.

Ἡ αὐτάρκεια, πηγὴν ἔχουσα σωφροσύνης, μέτρον ἐστὶ τῶν ἀναγκαίων καὶ χρησίμων εἰς τὸν βίον — ταύτης ἀδελφὰς συμβέβηκεν ὀλιγοδείαν, εὐκολίαν, ἀπεριττους ἄρτους — πάντα ὅσα τῦφος διαίρει εἰς ὕψος, ἐπιχειροῦσα καθαιρεῖν.

Ἀσκητέον ὀλίγων δεηθῆναι· τοῦτο γὰρ ἐγγυτάτω θεῷ, τὸ δὲ ἐναντίον μακροτάτω.

Περὶ πίστεως καὶ εὐσεβείας εἰς θεόν.

Ἡ ἀληθῆς ἱερουργία τίς ἂν εἴη πλὴν ψυχῆς θεοφιλοῦς εὐσέβεια; Ἦς τὸ εὐχάριστον ἀθανατίζεται παρὰ τῷ θεῷ, συνδιαινίζουσα ἡλίω καὶ σελήνῃ καὶ τῷ παντὶ κόσμῳ.

Περὶ πονηρῶν καὶ ἀσεβῶν.

Ἀβέβαιοι αἱ πονηρῶν ἀνθρώπων ἐλπίδες, βικαζόντων μὲν τὰ χρηστότερα, τὰ δὲ παλιμφημα, καὶ ὧν ἀξιοὶ εἶσι, πάσχοντες.

Περὶ συνειδήσεως πονηρᾶς.

(Ἐκ τοῦ περὶ μετονομαζομένων.)

Τίς ἑξαμαρτῶν οὐχί, ὥσπερ ἐν δικαστηρίῳ, ὑπὸ τοῦ συνειδότος κατηγορεῖται, καὶ ἂν μηδεὶς ἐλέγχῃ;

Περὶ συμβούλων.

(Ἐκ τῶν ἐν Γενέσει ζητημάτων.)

Ἐπειδὴ πρὸς πολλὰ τῶν κατὰ τὸν βίον τυφλὸς ὁ τῶν μὴ πεφιλοσοφηκότων νοῦς, χρησιτέον τοῖς βλέπουσι τὰς τῶν πραγμάτων ἰδέας πρὸς ὁδηγίαν.

Περὶ ταχυλόγων.

Τῷ μὴ ἐφεδρεύει αἰδῶς ἢ φόβος, ἀχάλινον τὸ στόμα καὶ ἀνυμμένη γλῶττα λέλυται.

[*] Περὶ τελειότητος.

Ἐν θεῷ μόνον τὸ τέλειον καὶ ἀνευθεές, ἐν δὲ ἀνθρώπῳ τὸ ἐπιθεές καὶ ἀτελές. Δίδακτος γὰρ ὁ ἄνθρωπος, καὶ ἂν γὰρ σοφώτατος, ἄλλος ἀπ' ἄλλου, ἀλλ' οὐκ ἀδιδάκτως, οὐδὲ αὐτοφυῶς· καὶ εἰ ἐπιστημονικώτερος ἕτερος ἑτέρου, οὐκ ἐμφύτως, ἀλλὰ μεμαθημένως.

Περὶ ταπεινοφρονοῦντων.

Ἐνδοξώτατα ταῦτα δέδεικται· κατάβασιν μὲν ψυχῆς τὴν δι' οἰήσεως ἀνάβασιν, ἀνοδὸν δὲ καὶ ὕψος τὴν ἀλαζονείας ὑπονόστησιν.

Τῆς καρτερίας καὶ φρονήσεως καὶ δικαιοσύνης ἐρα-
σὴν οἴησιν χρῆ καὶ τὸ μέγανυχον καθαιρεῖν. Τοῦ
γὰρ ἐπιτηδεύειν ἀνόθως ἀρετὴν δεῖγμα οὐ μικρὸν ἄσκη-
σις ἀτυφίας.

Ἐὰν δόξαις καὶ ἀρχαῖς μέγα φυσώσαις ἐφίεσθαι,
καθάπερ νηὸς ἀγαθῆς κυβερνήτης τὴν πολλὴν τῶν ἰστίων
χύσιν στειλόν, ἵνα μὴ εἰς ἀτόπους πράξεις ἐτραχηλι-
σθῆς.

Περὶ ὕπνου.

Ὁ ὕπνος κατὰ τὸν προφήτην ἔκστασις ἐστίν, οὐχὶ
κατὰ μανίαν, ἀλλὰ κατὰ τὴν τῶν αἰσθήσεων ὕφεσιν καὶ
τὴν ἀναχώρησιν τοῦ λογισμοῦ. Τότε γὰρ αἱ μὲν αἰ-
σθήσεις ἐξίστανται τῶν αἰσθητῶν, ὃ δὲ οὐκέτι *νευρο-
σπαστῶν* οὐδὲ παρέχων κίνησιν αὐταῖς ἤρεμεῖ, αἱ δὲ
τὰς ἐνεργείας ἀποτετμεμένοι τῷ διεξῆχθαι τῶν αἰσθή-
σεων ἀκίνητοι καὶ ἀργαὶ ὑπεκκλύονται.

Εἰκότως μελέτην μὲν θανάτου, σκιὰν δὲ καὶ ὑπό-
γραμμον τῆς αὐθις ἐπομένης ἀναβιώσεως τὸν ὕπνον οἱ
τὰ ἀληθῆ πεφρονηκότες ἀπεφῆναντο. Ἐκατέρων γὰρ
ἐναργεῖς φέρει τὰς εἰκόνας· μεθιστᾶ γὰρ καὶ παριστᾶ
τὸν αὐτὸν ἐξ ὀλοκλήρου.

Περὶ τῶν ὑπισχνουμένων κτλ.

Τοῦ μὴ προθύμως ὠφελεῖν ἄμεινον τὸ μηδὲ ὅλως
ὑπισχνεῖσθαι. Τῷ μὲν γὰρ οὐδεμία μέμψις ἔπεται, τῷ
δὲ παρὰ μὲν τῶν ἀσθενεστέρων ἄχθος, παρὰ δὲ τῶν
δυνατωτέρων μέγα μῖσος καὶ κόλασις αἰώνιος.

PHILO VI.

R

[*] Περὶ ὑπερηφάνων κτλ.

(Ἐκ τοῦ α' τῆς νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας.)

Φασί τινες, ὅτι ὑστατον ἀποδύεται τὸν τῆς κερδοξίας χιτῶνα ὁ σοφός. Καὶ ἂν γὰρ τῶν ἄλλων τις παθῶν περικρατήσῃ, ἀλλὰ τῆς δόξης καὶ τοῦ παρὰ τοῖς πολλοῖς ἐπαίνου πέφυκεν ἠττιᾶσθαι.

Οἷσις ἀκάθαρτον φύσει.

Περὶ ὑποσχέσεων κτλ.

Τὸ εὐχαριστεῖν θεῷ καθ' ἑαυτό, ὀρθῶς ἔχον ἐστὶ τὸ δὲ μήτε πρῶτον, μήτε ἐκ τῶν πρῶτων *ἀπαρχόμενον*, ψεκτόν. Οὐ γὰρ δεῖ τὰ μὲν πρεσβεῖα ἐν τῇ γενέσει τιθέναι, τὰ δὲ δεύτερα τῷ δωρησαμένῳ θεῷ προσφέρειν. Ἡ δὲ ἐστὶν ἐπιληπιτος διαίρεσις, ἀταξίαν τινὰ τάξεως εἰσηγουμένη.

Περὶ φθόνου.

Πέφυκε τοῖς μεγάλοις ἀκολουθεῖν φθόνος.

Περὶ φιλέργων.

Τὰ τέλεια καὶ μέγιστα τῶν ἀγαθῶν ἀσκητικαῖς, ἀθλήσεσι καὶ ἡβῶσι πόνοις εἴωθε περιγίγνεσθαι.

Ἄτοπόν ἐστι διώκοντα τὰς τιμὰς φεύγειν τοὺς πόρους, δι' ὧν αἱ τιμαί.

Περὶ ψυχῆς καὶ νοῦ.

Τί ἐστιν „Ἐν αἵματι ψυχῆς κρέας οὐ φάγεσθε“;

(Gen. 9, 4.) Ἐοικε διὰ *τούτου* δηλοῦν, ὅτι ψυχῆς οὐσία αἷμά ἐστι· ψυχῆς μέντοι τῆς αἰσθητικῆς, οὐχὶ τῆς κατ' ἐξοχὴν γενομένης, ἣτις ἐστὶ λογικὴ καὶ νοερά. Τρία γὰρ μέρη ψυχῆς· τὸ μὲν θρεπτικόν, τὸ δὲ αἰσθητικόν, τὸ δὲ λογικόν. Τοῦ μὲν οὖν λογικοῦ τὸ θεῖον πνεῦμα οὐσία, κατὰ τὸν θεολόγον. Φησὶ γάρ, ὅτι „Ἐνεφύσησεν εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ πνοὴν ζωῆς“ (Gen. 2, 7). Τοῦ δὲ αἰσθητικοῦ καὶ ζωτικοῦ τὸ αἷμα οὐσία. Λέγει γὰρ ἐν ἑτέροις, ὅτι „Ψυχὴ πάσης σαρκὸς αἷμά ἐστιν“ (Deut. 12, 23)· καὶ κηριώτατα ψυχὴν „σαρκὸς αἷμα“ εἶρηκε. Περὶ σάρκα δὲ ἡ αἰσθησις καὶ τὸ πάθος, οὐχ ὁ νοῦς καὶ ὁ λογισμὸς. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὸ ἐν αἵματι ψυχῆς μηνύει, ὅτι ἕτερόν ἐστι ψυχὴ καὶ ἕτερον σῶμα, ὡς εἶναι ψευδῶς ψυχὴν*) μὲν οὐσίαν πνεῦμα, μὴ καθ' ἑαυτὸ δὲ χωρὶς αἵματος τόπον ἐπέχειν, ἀλλ' ἐμφέρεσθαι καὶ συγκεκράσθαι αἵματι.

Περὶ βοήθειας Θεοῦ.

(Ἐκ τοῦ δ' τῆς νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας.)

Τῆς εὐδαιμονίας ἐστὶ τὸ πέρας Θεοῦ βοήθεια. Οὐ γὰρ ἐνδεῖν ἔτι δύναται βοηθοῦντος Θεοῦ.

[*] Περὶ δημιουργίας κόσμου.

(Ἐκ τοῦ α' τῶν ἐν Γενέσει ζητημάτων.)

Ἀμήχανον ἁρμονίαν καὶ τάξιν καὶ λόγον καὶ ἀναλογίαν καὶ τοσαύτην συμφωνίαν καὶ τῷ ὄντι εὐδαιμονίαν ἀπαντοματισθεῖσαν γενέσθαι. Ἀνάγκη γὰρ εἶναι ποιη-

*) Mang. contlett: ἀψευδῶς ψυχῆς.

τήν·καὶ πατέρα, κυβερνήτην τε καὶ ἡνίοχον, ὃς γεγέννηκεν καὶ γεννηθέντα σώζει.

Περὶ ἐκκλησίας Θεοῦ.

Βουληθεὶς ὁ Θεὸς τῆς θείας ἀρετῆς ἀπ' οὐρανοῦ καταπέμψαι τὴν εἰκόνα ἐπὶ τὴν γῆν, δι' ἔλσον τοῦ γένους ἡμῶν, ἵνα μὴ ἀτυχήσῃ τῆς ἀμείνονος μοίρας... καὶ ἀπολουσόμενον τὰ καταρῶνπαίοντα ἡμῶν τὸν ἄθλιον καὶ δυσκλείας γέμοντα βίον.

Περὶ τοῦ ζητεῖν τὸν Θεόν.

(Ἐκ τοῦ τελευταίου τῶν ἐν Ἐξόδῳ ζητημάτων.)

Μία ἀνάπαυσις ψυχῆς ἐστὶν ἡ κρατίστη εἰς τὸν ἱερόν τοῦ ὄντος πόθον, ἡγεμόνι χρῆσθαι Θεῶ καὶ βουλευμάτων καὶ λόγων καὶ πράξεων.

Πέρασ εὐδαιμονίας τὸ ἀκλινῶς καὶ ἀρῶσπῶς ἐν μόνῳ Θεῶ στήναι.

Περὶ ἡμέρας ἐσχάτης.

(Ἐκ τοῦ β' τῶν ἐν Ἐξόδῳ ζητημάτων.)

Οἱ ἀστέρες στρέφονται, καὶ εἰλοῦνται κύκλον· οἱ μὲν κατὰ τὰ αὐτὰ τῷ σύμπαντι οὐρανῷ, οἱ δὲ καὶ κινήσασιν ἰδίαις ἔλαχον ἐξαιρέτοις.

Περὶ μισοπονηρίας Θεοῦ.

(Ἐκ τοῦ β' τῶν ἐν Γενέσει ζητημάτων.)

Ἐνιοι νομίζουσι μεταμέλειαν ἐμφαίνεσθαι περὶ τὸ

Θεῖον διὰ τῶν ὀνομάτων· οὐκ εὖ δὲ ὑπονοοῦσι. Χω-
 ρίς γὰρ τοῦ μὴ τρέπεσθαι τὸ Θεῖον, οὔτε τὸ „ἐνεθυ-
 μήθη“ οὔτε τὸ „ἐενόησεν“. (Gen. 6, 6) δηλωτικὰ με-
 ταμελείας ἐστίν — τὸ δὲ Θεῖον ἄτρεπτον — ἀλλ' ἀκραι-
 φνοῦς λογισμοῦ περιεσκεμμένου τὴν αἰτίαν, ἧς ἕνεκα
 ἐποίησεν τὸν ἄνθρωπον ἐπὶ τῆς γῆς.

(Ἐκ τῶν αὐτῶν.) Οὔτε ἐνδυσμὸς οὔτε φθόνος
 περὶ Θεόν. Χρηταὶ δὲ πολλάκις ὀνόμασιν ἐνδυσαστικοῖς
 ἢ διανοητικοῖς κατ' ἀναφορὰν ἐπὶ τὸ „ὡς ἄνθρωπος“
 κεφάλαιον. Διτὰ γάρ, ὡς πολλάκις ἔφη, ἐστὶν τὰ
 ἀνωτάτω [*] κεφάλαια· τὸ μὲν „οὐχ ὡς ἄνθρωπος ὁ
 Θεός“, τὸ δὲ „ὡς ἄνθρωπος παιδεύει τὸν υἱόν“. Τὸ
 μὲν πρότερον ἐξουσίας, τὸ δὲ δεύτερον παιδείας καὶ εἰς-
 αγωγῆς ἐστίν.

Περὶ ὑποσχέσεων.

(Ἐκ τοῦ τελευταίου τῶν ἐν Ἐξόδῳ ζητημάτων.)

Ὁ μὴ ἐκ προαιρέσεως ἀπάρχων Θεῷ, καὶ ἂν τὰ με-
 γάλα πάντα κομίξῃ μετὰ τῶν βασιλικῶν θησαυρῶν,
 ἀπαρχὰς οὐ φέρει. Οὐ γὰρ ἐν ὑλαῖς, ἀλλ' ἐν *εὐσεβεῖ*
 διαθέσει τοῦ κομίζοντος ἢ ἀληθῆς ἀπαρχῆς.

Περὶ φιλανθρωπίας καὶ πραότητος Θεοῦ.

(Ἐκ τῶν ἐν Ἐξόδῳ ζητουμένων.)

Λεὶ φθάνουσι τὴν δίκην αἰ τοῦ Θεοῦ χάριτες. Ἔρ-
 γον γὰρ αὐτῷ προηγούμενον τὸ εὐεργετεῖν, τὸ δὲ κολά-
 ζειν ἐπόμενον. Φιλῆ δέ, ὅταν μέλλῃ μεγάλα συνίστα-
 σθαι κακά, μεγάλων καὶ πολλῶν ἀγαθῶν ἀφθονία προ-
 γενέσθαι.

IV. EX ANTONIO.

Ser. I. Ἄρσται μόναι τὰ τῶν ἀνθρώπων πράγματα κυβερνῶν ἐπίστανται.

Ἡ θεωρία τῆς ἀρετῆς παγκάλη, καὶ ἡ πράξις καὶ ἡ χρῆσις περιμάχητος.

Ser. II. Εἰ βούλει διττῶς εὐδοκιμεῖν, καὶ τοὺς κάλλιστα πράττοντας προτίμα, καὶ τοὺς τὰ χείρονα πράττοντας ἐπιτίμα.

Ser. VIII. Συγγνώμην αἰτούμενος ἁμαρτημάτων, συγγίνωσκε καὶ αὐτὸς τοῖς εἰς σε πλημμελοῦσιν· ὅτι ἀφέσει ἀντιδίδοται ἀφεις, καὶ ἡ πρὸς τοὺς ὁμοδόλους ἡμῶν καταλλαγή τῆς θείας ὀργῆς γίνεται ἀπαλλαγή.

Ser. IX. Φιλάνθρωπος ὁ ἀστεῖος καὶ εὐμενής, καὶ συγγνώμων οὐδενὶ μνησικακεῖ τὸ παράπαν, ἀλλὰ νικᾶν ἀξίων ἐν τῷ ποιεῖν εὖ μᾶλλον ἢ βλάπτειν.

Ibid. Καλὸν τότε καλὸν ἐστὶ, ὅταν τῆς ἀφ' ἐτέρου συστάσεως οὐ δεῖται, ἀλλ' ἐν αὐτῷ περιφέρει τῆς οἰκείας καλλονῆς τὰ γνωρίσματα.

Ser. X. Καλὸν αἰεὶ τῷ κρείττονι τὸ χεῖρον ἀκολουθεῖν, διὰ βελτιώσεως ἐλπίδα.

[*] Ser. XI. Εὐδαιμονιστέον μὲν καὶ πόλιν καὶ χώραν καὶ οἰκίαν, ὅταν ἔχη τινὰ σπουδαῖον· καυχουδαιμονιστέον δέ, ὅταν ἔρημος ἢ τοιούτου.

Ser. XVI. Οἷς ἰσχὺς οὐ πρόσεστι τῶν τὰς φύσεις τυραννικῶν, πανουργίας τὰς ἐπιβουλάς κατορθοῦσι.

Ser. XX. Βλαβεραὶ τῶν ἀνοήτων αἱ συνουσίαι· καὶ ἀκούουσα πολλάκις ψυχὴ τῶν ἐκείνων φρενοβλαφείας ἀπομάττεται εἰδῶλα.

Οὐ ποιῆι ἀγρός φάυλους, οὐδὲ ἀστὺ σπουδαίους,
ἀλλ' ἢ μετὰ τοιῶνδε συνδιατριβή.

Ser. XXVIII. Οὔτε ἀρρώστου πληγὴν, οὔτε ἀνοή-
του ὑπειλήν δεῖ εὐλαβεῖσθαι.

Οἱ ἔλαφροι τῶν ἀνθρώπων, ὥσπερ τὰ κενὰ τῶν ἀγ-
γείων, εὐβάστακτοι τοῖς ὠτίοις εἰσίν.

Ser. XXX. Χωρὶς θεωρίας ἐπιστημονικῆς οὐδὲν
τῶν πραττομένων καλόν. Ἐπιστήμη γὰρ ἔγγονον εὐ-
βουλίας· ἀβουλία δὲ πηγὴ κακῶν πάντων.

Περὶ σὸς ὑπὲρ τοῦ δικαίου πᾶς ὁ λόγος, ὅταν ἡ
τῶν ἀκούοντων πρὸς τὸ χειρὸν ὁμόνοια ᾖ.

Ser. XXXVIII. Ὁ φανῶλος πόλιν τε καὶ τὸν κατὰ
πόλιν ὄχλον τε καὶ φρυμὸν ἀνθρώπων ὁμοῦ καὶ πρα-
γμάτων μεταδιώκει. Φιλοπραγμοσύνη γὰρ καὶ πλεον-
εξία, δημοκοπία τε καὶ δημαρχία τῷ τοιούτῳ τιμαί, τὸ
δὲ ἡσυχάζειν ἀτιμώτατον.

Δυσεύρστιον ἢ καὶ παντελῶς ἀνεύρστιον ἐν πεφρυμένῳ
βίῳ τὸ καλόν.

Ser. XLIII. Οὐδὲν οὕτως εὐάγωγον εἰς εὐνοίαν ὡς
ἡ εὐεργετημάτων εὐαφημία.

Ser. XLVII. Τὸ μὴ ἑαυτὸν μαρτυρεῖν ἱκανόν, τῆς
δὲ ἀφ' ἑτέρου χρῆζον συνηγορίας, ἀβέβαιον εἰς πίστιν.

Ser. LI. Ἀποστρέφου τῶν κολάκων τοὺς ἀπατη-
λοὺς λόγους· ἐξαμβλύνοντες γὰρ τοὺς λογισμοὺς οὐ συγ-
χωροῦσι τῶν πραγμάτων τὴν ἀλήθειαν. Ἢ γὰρ ἐπαι-
νοῦσι τὰ ψόγου ἄξια, ἢ ψέγουσι πολλάκις τὰ ἐπαινῶν
κρείττονα.

Ser. LVI. Τὸ μέγιστον ἀγαθὸν εἰρήνη, ὃ μηδεὶς
ἱκανὸς ἀνθρώπων παρασχεῖν, ἐπιθίθειον τοῦτο ἔργον.

[*] Ser. LVII. Τοιοῦτος γίνου περὶ τοὺς σοὺς

οικέτας, οἷον εὐχῆ σοι τὸν θεὸν γενέσθαι. Ὡς γὰρ ἀκούομεν, ἀκουσθησόμεθα, καὶ ὡς ὁρῶμεν, ὁρασθησόμεθα ὑπ' αὐτοῦ. Προενέγκωμεν οὖν τοῦ ἐλέου τὸν ἔλεον, ἵνα τῷ ὁμοίῳ τὸ ὅμοιον ἀντιλάβωμεν.

Ser. LXIX. Ὕπνος ἐστὶ φύσεως †ποσός† σύστασις*), εἰκῶν θανάτου, αἰσθήσεων ἀργία.

Εἰς μὲν ὁ ὕπνος, πολλὰς δὲ ὑποθέσεις καὶ ἡ ἐπιθυμία ἔχει· λέγω δὴ ἐκ φύσεως, ἐκ βρωμάτων, ἐκ δαιμόνων, ἢ τάχα καὶ ἀκρας καὶ ἐπιτεταμένης νηστείας, ἐξ ἧς ἑξατονοῦσα ἡ σὰρξ δι' ὕπνου λοιπὸν αὐτὴν παραμυθίσασθαι βούλεται.

Ὡςπερ ἡ πολυποσία συνήθεια εἴρηται, οὕτως καὶ πολυπνία· χαλεπὸν οὖν συνήθειαν μακρὰν ἰάσασθαι.

Ser. LXXIV. Συγγνώμη μετάνοιαν πέφυκε γεννᾶν.

Ser. LXXIX. Ἀναισχυντία μὲν ἴδιον φαύλου, αἰδώς δὲ σπουδαίου. Τὸ δὲ μήτε αἰσχύνεσθαι μήτε ἀναισχυντεῖν τοῦ ἀκαταλήπτως ἔχοντος καὶ ἀσυγκαταθέτως.

Ser. LXXXII. Ἐπειδήπερ ἀοράτως εἰς τὸν τῆς ψυχῆς χῶρον εἰσδύεται ὁ θεός, παρασκευάζωμεν τὸν τόπον· ἐκεῖνον ὡς ἔνεστι κάλλιστον, ἀξιόχρεων ἐνδιαίτημα θεοῦ γενησόμενον. Εἰ δὲ μή, λήσεται μετानαστῆς εἰς ἕτερον οἶκον ὁ θεός.

Οἶκος θεοῦ σοφοῦ διάνοια· τούτου καλεῖται θεός ἰδίως ὁ συμπάντων, ὡς φησιν ὁ προφήτης, „ὦ θεός ἐμπεριπατεῖ“ (Lev. 26, 12), οἷα βασιλείῳ.

Ὁφθαλμοῖς μὲν τὰ ἐν φανερωῖ καὶ τὰ ἐν χερσὶ καταλαμβάνεται. Δογισμὸς δὲ ἀκέραιος φθάνει πρὸς τὰ ἀόρατα καὶ μέλλοντα.

*) Mang. conlicit: φύσιως ὑπονόουταις.

Ser. LXXXVII. Τὸν ὀμνύντα μάτην ἐπ' ἀδίκῳ, θεός, ὁ τὴν φύσιν ἴλεως, οὐ ποτε τῆς αἰτίας ἀπαλλάξει, δυσκάθαρτον καὶ μιαρὸν ὄντα· καὶ ἂν διαφεύγῃ τὰς ἀπ' ἀνθρώπων τιμωρίας.

Ser. XCIX. Τὰ [καλά,] καὶ ἂν φθόνῳ πρὸς ὀλίγον ἐπισκιασθέντα χρόνον, ἐπὶ καιρῷ λυθέντα αὐθις ἀναλάμπει.

[*] Ser. CIV. Τῇ μὲν οὐσίᾳ ἴσος τοῦ παντός ἀνθρώπου ὁ βασιλεύς, τῇ ἐξουσίᾳ δὲ τοῦ ἀξιώματος ὁμοίος ἐστι τῷ ἐπὶ πάντων θεῷ· οὐκ ἔχει γὰρ ἐπὶ γῆς αὐτοῦ ὑψηλότερον. Χρὴ τοίνυν καὶ ὡς θνητὸν μὴ ἐπαίρεσθαι, καὶ ὡς θεὸν μὴ ὀργίζεσθαι. Εἰ γὰρ καὶ εἰκόνι θεϊκῇ τεύχεται, ἀλλὰ καὶ κόνει χοϊκῇ συμπλέκεται, δι' ἧς ἐκδιδάσκειται τὴν πρὸς πάντας ἀπλότητα.

Ser. CXVI. Καὶ ἀναγώγοις καὶ ἄφροσιν οἰκέταις φοβερός δεσπότης ὠφέλιμος. Τὰς γὰρ ἐπαναστάσεις αὐτοῦ δεδιότες ἄκοντες φόβῳ νουθετοῦνται.

Ser. CXVIII. Μέγιστον ἐγκώμιον οἰκέτου, μηδενὸς ὧν ἂν ὁ οἰκοδεσπότης προστάξει ὀλιγωρεῖν, ἀόκνως δὲ καὶ φιλοπόνως ὑπὲρ δύναμιν πάντα σπουδάσειν αἰσίῳ γνώμῃ κατορθοῦν.

Ser. CXIII. Ἡ Φίλωνος γυνὴ ἐρωτηθεῖσα ἐν συνόδῳ πλειόνων γυναικῶν, διὰ τί μόνῃ τῶν ἄλλων οὐ φορεῖ κόσμον χρυσοῦν, ἔφη· „Αὐτάρκης κόσμος ἐστὶ γυναικὶ ἢ ἀνδρὸς ἀρετή.“

Ser. CXXX. Τέκνων ἀρεταὶ δόξα πατέρων.

Εὐπαιδες οἱ τῶν καλῶν καὶ ἀγαθῶν ἐπιστήμονες.

Ser. CXXXV. Ἐκ χρυσοῦ ποτηρίου πίνειν φάρμακον καὶ ἐκ φίλου ἀγνώμονος συμβουλίαν λαμβάνειν ταῦτόν ἐστιν.

Σκευή μὲν τὰ καινὰ κρείττονα, φιλία δὲ ἡ παλαιότερα.

Οἱ μὲν ἐκ γῆς καρποὶ κατ' ἐνιαυτόν, οἱ δὲ ἐκ τῆς φιλίας κατὰ πάντα καιρὸν φύονται.

Πολλοὶ φίλους αἰροῦνται, οὐ τοὺς ἀρίστους, ἀλλὰ πλουτοῦντας.

Πολλοὶ δοκοῦντες φίλοι οὐκ εἰσι, καὶ οὐ δοκοῦντές εἰσι· σοφοῦ οὖν ἐστὶ γινώσκειν ἕκαστον.

Ser. CLII. Νεότης πονεῖν οὐκ ἐθέλουσα πρὸς τὸ γῆρας κατοπραγεῖ.

Ser. CLVI. Οὐ τὸ κολάζεσθαι ἐνταῦθα κακόν, ἀλλὰ τὸ ἄξιον τῆς ἐκεῖσε γενέσθαι κολάσεως.

Ser. CXXV. Ἐλπίδα ὁ θεὸς τῷ γένει τῶν ἀνθρώπων ἐγκατέσπειρεν, ἵνα ἔχοντες συμφυῆς παραμύθιον ἐπελαφρόνωνται τὰς ἀνίας οἱ μὴ ἀνιάτα δράσαντες.

[*] Ser. CLXXXII. Δοκεῖ μὲν λεῖά τις εἶναι κίνησις ἢ ἡδονή, τὸ δὲ ἀληθὲς τραχεῖα εὐρίσκεται, καὶ ἐστί.

V. Ex Anonymi Collectione Florilega. MS. Barocc. No. 143. in Bibliotheca Bodleiana Oxonii.

Περὶ φίλων.

Ἡ πρὸς τοὺς φίλους βεβαιότης τῆς ὅλης ἐστὶ τῶν ἡθῶν εὐσταθείας σημεῖον. Διὸ χρητὴ πρότερον δοκιμάσαντα οὕτως συναινεῖν εἰς φιλίαν. Μετὰ γὰρ τὸ κτήσασθαι φίλον ἅμα *χρητὴ* φέρειν τὰ βάρη ὅσα ψυχὴν

καθέλκοι, καὶ μὴ διίστασθαι τῆς συναφείας. Ἀγνοούμενος γὰρ τοῖς πολλοῖς ὁ τῆς διασπάσεως αἴτιος, κοινήν κατηγορίαν ἀμφοῖν, πολλῶν δὲ καὶ ἀναιτίου μᾶλλον ἢ αἰτίου εἶωθε ποιεῖσθαι.

Τῶν ἀπορρήτων ἃ μὲν τὴν σὴν ἀρετὴν ἀυξάνει, κοινώνει τοῖς *φίλοις*. ἃ δὲ τὴν γνώμην φαυλίξει, μήτε αὐτὸς μετέρχου, μήτε τοῖς φίλοις ἀνατίθῃ.

Ὁ τῶν ἀνθρώπων βίος, ὁμοιούμενος πελάγει, κυματώσεις καὶ στροφὰς παντοίας προσεπιδέχεται, κατὰ τὴν εὐπραγίαν*). Ἰδρυνται γὰρ οὐδὲν τῶν γηγενῶν, ἀλλ' ὧδε καὶ ἐκεῖσε διαφέρεται, οἷα σκάφος θαλαττεύον ὑπὲρ ἐναντίων πνευμάτων.

Περὶ ἁμαρτίας.

Προβηθῶμεν οὐχὶ νόσον τὴν ἔξωθεν, ἀλλ' ἁμαρτήματα, δι' ἃ ἡ νόσος νόσον ψυχῆς, οὐχὶ σώματος.

Περὶ λύπης.

Στενοχωρεῖται πᾶς ἄφρων, θλιβόμενος ὑπὸ φιλαργυρίας καὶ φιλοδοξίας καὶ φιληδονίας καὶ τῶν ὁμοιοτρόπων, ἅπερ οὐκ εἴη τὴν διάνοιαν εὐρυχωρίᾳ διαβαίνειν.

Περὶ γαστριμαργίας.

Τὴν εὐταξίαν μητέρα τῆς κατὰ σῶμα εὐεξίας ἰατρῶν παῖδες ἐδογματίσαν, τῆς κατὰ ψυχὴν ὑγιείας ἠκίστα φροντίσαντες. Ἡμεῖς δὲ οὐ τὴν τῶν σωματικῶν περιττωμάτων ἀναιρετικὴν τιθέμεθα μόνον εὐταξίαν, πολλῶν

*) Mang. addi vult: καὶ τὰς δυσπραγίας.

δὲ μᾶλλον τὴν τῶν ψυχοφθόρων παθῶν καθαιρετικὴν ἕγχιαν ἀληθεστάτην γνωρίζομεν.

Παρὶ συνηθείας καὶ ἔθους.

Ἐγχορρίζον ἔθος φύσεως κραταιότερόν ἐστι, καὶ τὰ μικρὰ μὴ κωλύόμενα φύεται καὶ ἐπιδίδοται πρὸς μέγθος αὐξάνοντα.

VI. Ex Catena Inedita Cod. Reg. No. 1825.
in Bibliotheca Regis Christianissimi.

Ad Genosin.

Cap. 6, 7. [*] Διὰ τί ἄνθρωπον ἀπειλῶν ἀπαλειψαι, καὶ τὰ ἄλογα προσδιαφθεῖρει; Διότι οὐ προηγουμένως δι' ἑαυτὰ γέγονε τὰ ἄλογα, ἀλλὰ χάριν ἀνθρώπων καὶ τῆς τούτων ὑπηρεσίας, ὧν διαφθειρομένων εἰκότως καὶ ἐκεῖνα συνδιαφθείρεται, μηκέτι ὄντων δι' οὓς γέγονε.

Cap. 17, 14. Οὐδὲν τῶν ἀκούσιων ἔνοχον ἀποφαίνει ὁ νόμος, ὁπότε καὶ τῷ φόνον ἀκούσιον δράσαντι συγγνώσκει. Τὸ δὲ ὀκτὼ ἡμερῶν μετὰ γέννησιν βροφός εἰ ἤν περὶ τέμνηται, τί ἀδικαῖ, ὡς καὶ θανάτου τιμωρίαν ὑπομένει; Ἔτιοι μὲν οὖν φασιν ἀναφορικὸν εἶναι τὸν τῆς τιμωρίας τρόπον ἐπὶ τοὺς γονεῖς, καὶ ἐκείνοις κολάζεσθαι οἴονται δεινῶς, ὡς ὀλιγορηκότας τῆς τοῦ νόμου διατάξεως. Ἔτιοι δέ, ὅτι ὑπερβολῇ χροόμενος

κατὰ τοῦ βρέφους, ὅσα τῷ δοκεῖν, ἠγανάκτησεν, ἵνα τοῖς τελείοις καταλύσασι τὸν νόμον ἀπαραίτητος ἐπάγεται τιμωρία· οὐκ ἐπειδὴ τὸ ἔργον τῆς περιτομῆς ἀναγκαιόν, ἀλλ' ὅτι ἡ διαθήκη ἀθβεῖται, τοῦ σημείου, δι' οὗ γνωρίζεται, μὴ πληρουμένου.

Cap. 19, 23. Διὰ τί „ἐξῆλθεν ὁ ἥλιος ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ Ἄωτ ἐισῆλθεν εἰς Σηγώρ“; Καὶ φησιν· Ὁ αὐτὸς χρόνος γίνεται καὶ τοῖς προκόπτουσιν εἰς σωτηρίαν, καὶ τοῖς ἀνιάτως ἔχουσι πρὸς κόλασιν. Καὶ ἐν ἀρχῇ δὴ ἡμέρας εὐθύς ἀνατείλαντος τοῦ ἡλίου τὴν δίκην ἐπάγει, βουλόμενος ἐπιδῆξαι, ὅτι ἥλιος καὶ ἡμέρα καὶ φῶς καὶ ὅσα ἄλλα ἐν κόσμῳ καλὰ καὶ τίμια μόνοις ἀπονέμονται τοῖς ἀστέροις, φάνυ δὲ οὐδενὶ τῶν ἀθρῶπεντον κακίαν ἐχόντων.

Cap. 25, 24 - 27. Κατάσκοποι μᾶλλον ἢ ἔνσπονδοι γνησιόμενοι, καὶ πρὸς ἐκάτερον παρεσκευασμένοι· πόλεμον μὲν, εἰ ἀσθενοῦντα κατίδοιεν, εὐρήνην δέ, εἰ δυνατότερον αὐτῶν.

[*] Cap. 26, 28 vs. Ἄνται αἱ συνθήκαι ὡς ἐποίησαν, μὴ ἀναιρεθῆναι, καθάπερ καὶ τὰ λοιπὰ ἔθνη, τοὺς Φιλισταίους ὕστερον, παρὰ τῶν Ἰσραηλιτῶν, οὓς ἡ Θεῖα γραφή ποτὲ μὲν Χανααναίους καλεῖ, ποτὲ δὲ Καπιπάδοκας. Ὑστερον δὲ Καπιπάδοκας μετέκρησαν.

Vs. 30. Οὐ διὰ τὸν ἔπαινον· οὐ γὰρ κολάκκιαν ἢ τινα ἄλλην θρασυτείαν ὁ σοφὸς ἀσπάζεται, ἀλλὰ ἀποδεξάμενος αὐτῶν τὴν μετάνοιαν.

Cap. 27, 6 vs. Δυοῖν ὄντων τῶν υἱῶν, τοῦ μὲν ἀγαθοῦ, τοῦ δὲ ὑπαιτιοῦ, τὸν μὲν ὑπαίτιον εὐλογήσβιν φη-

σίν· οὐκ ἐπειδὴ τοῦ σπουδαίου προκρίνει τοῦτον, ἀλλ' ὅτι ἐκεῖνον οἶδε δι' αὐτοῦ καθορθοῦν δυνάμενον, τοῦτον δὲ τοῖς ἰδίῳις τρόποις ἀλισκόμενον, μηδεμίαν δὲ ἔχοντα σωτηρίας ἐλπίδα, εἰ μὴ τὰς εὐχὰς τοῦ πατρὸς· ὧν εἰ μὴ τύχοι, πάντων ἂν εἴη κακοδαιμονέστατος.

Vs. 13 ss. Ἄξιον καὶ τὴν μητέρα τῆς εὐνοίας θαυμάσαι, τὰς κατάρας ὁμολογοῦσαν ἐκδέξασθαι τὰς ὑπὲρ ἐκείνου, καὶ τὸν υἱὸν τῆς εἰς ἀμφοτέρους τιμῆς. Ἄνθελκεται γὰρ ὑπὸ τῆς πρὸς ἐκάτερον εὐσεβείας· τὸν μὲν γὰρ πατέρα ἐδεδίει, μὴ δόξῃ φενακίζεῖν καὶ ὑφαρπάξειν ἐτέρου γέρας, τὴν δὲ μητέρα, μὴ καὶ ταύτης νομισθῆ παρακούειν λιπαρῶς ἐγκειμένης. Ὅθεν ἄγαν εὐλαβῶς καὶ ὀσίως φησίν· Οὐχ ὁ πατήρ με καταράσεται, ἀλλ' ἐγὼ τὰς κατάρας ἐπ' ἐμαντὸν ἄξω. Ἐθάρρηι μὲν τῇ ἐπαγγελίᾳ τοῦ θεοῦ τῇ λεγούσῃ· „Ὁ μείζων δουλεύσει τῷ ἐλάσσονι.“ Πάλιν δὲ ἐφοβεῖτο ὡς ἄνθρωπος, μήπως ἢ εὐλογία τοῦ πατρὸς ὡς δικαίου μεταθήσῃ τὴν ἀπόφασιν τοῦ θεοῦ.

Vs. 30 ss. Οὐκ ἐπὶ τῷ μὴ τυχεῖν τῶν εὐλογιῶν οὕτω δυσχεραίνει, ὡς ἐπὶ τῷ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ ἀξιοθῆναι. Βάσκανος γὰρ ὧν ἐπιμελέστερον προκρίνει τῆς ἰδίας ὠφελείας τὴν ἐκείνου ζημίαν. Ταῦτα γὰρ ἐμφαίνεται διὰ τοῦ μέγα καὶ πικρὸν ἀνοιμῶσαι καὶ ἐπιλέγειν· Εὐλόγησον δὴ καὶ ἐμέ, πάτερ.

Ἄλλ' εἰ γε μετὰ δόλου ἔλαβεν, εἶποι τις ἂν, οὐκ ἐπαινετός. Τί οὖν φησί; „Καὶ εὐλογημένος ἔσται.“ Ἄλλ' ἔοικεν αἰνίττεσθαι διὰ τοῦ λεχθέντος, ὅτι οὐ πᾶς δόλος ὑπαίτιός ἐστιν, ἐπεὶ καὶ [*] ληστὰς τυχοφύλακες,

καὶ πολεμίους στρατηγοί, οὓς ἀδόλως συλλαβεῖν οὐκ ἔστιν, ἐνεδρεύοντες κατορθοῦν δοκοῦσι. Καὶ τὰ λεγόμενα στρατηγήματα τοιοῦτον λόγον ἔχει καὶ τὰ τῶν ἀθλητῶν ἀγωνίσματα· καὶ γὰρ ἐπὶ τούτων ἡ ἀπάτη νενόμισται τίμιον, καὶ οἱ δι' ἀπάτης περιγενομένοι τῶν ἀντιπάλων βραβείων ἀξιοῦνται καὶ στεφάνων. Ὡστε οὐ διαβολὴ τὸ μετὰ δόλου, ἀλλ' ἐγκώμιον ἰσοδυναμοῦν τῷ μετὰ τέχνης· οὐδὲν γὰρ ἀτεχνῶς πράττει ὁ σπουδαῖος.

Ad Exodum.

Cap. 20, 25. Τί ἐστι „τὸ ἐγχειρίδιόν σου“ καὶ τὰ ἐξῆς; Οἱ τὴν φύσιν παρεγχειρεῖν τολμῶντες καὶ τὰ ἔργα τῆς φύσεως ἐγχειρήμασιν ἰδίοις μεταμορφοῦντες τὰ ἀμίαντα μιαίνουσι. Τέλεια γὰρ καὶ πλήρη τὰ τῆς φύσεως, προςθήκης οὐδαμῶς δεόμενα.

Cap. 22, 19. Ἐμφανέστατα παρίστησιν, ὅτι προσηλύτός ἐστιν, οὐχ ὁ περιτμηθεὶς τὴν ἀκροβυστίαν, ἀλλ' ὁ τὰς ἡδονὰς καὶ τὰς ἐπιθυμίας καὶ τὰ ἄλλα πάθη τῆς ψυχῆς. Ἐν Αἰγύπτῳ γὰρ τὸ Ἑβραῖον γένος οὐ περιτέμνητο, κακῶδὲν δὲ πάσαις κακώσεσι τῆς παρὰ τῶν ἐγχωρίων περὶ τοὺς ξένους ὠμότητος ἐγκρατεία καὶ καρτερία συνεβίον· οὐκ ἀνάγκη μᾶλλον ἢ ἐθελουσίᾳ γνώμη, διὰ τὴν ἐπὶ τὸν σωτῆρα Θεὸν καταφυγὴν, ὅς ἐξ ἀπόρων καὶ ἀμηχάνων ἐπιπέμψας τὴν εὐεργέτιν δύναμιν ἐρρύσατο τοὺς ἰκέτας. Διὰ τοῦτο προστίθησιν· „Υμεῖς γὰρ οἴδατε τὴν ψυχὴν τοῦ προσηλύτου.“ (Exod. 23, 9.) Τίς δὲ προσηλύτου διάνοιά ἐστιν; Ἀλλοτριώσις τῆς πολυθέου δόξης, οἰκειώσις δὲ τῆς πρὸς τὸν ἕνα καὶ πατέρα τῶν ὄλων τιμῆς. Δεύτερον ἐπίλυδας ἔνιοι καλοῦσι τοὺς

ξένους. Ξένοι δὲ καὶ οἱ πρὸς τὴν ἀλήθειαν αὐτομολη-
κότες, τὸν αὐτὸν τρόπον τοῖς ἐν Αἰγύπτῳ ξενιτεύσασιν·
οὔτοι μὲν γὰρ ἐπήλυδες χώρας, ἐκεῖνοι δὲ νομίμων καὶ
ἔθῶν εἰσὶ, τὸ δὲ ὄνομα κοινὸν ἑκατέρων „ἐπηλύδων“
ὑπογράφεται.

Cap. 22, 22. Χήραν καὶ ὄρφανὸν ἀπειρήται κα-
κῶν· ἔξαιρέτου γὰρ προνοίας μεταδίδωσιν, ἐπειδὴ τοὺς
ἀναγκάιους βοηθοὺς καὶ κηδεμόνας ἀφήρηται. Βού-
λεται γὰρ τῇ φυσικῇ κοινωνίᾳ χρωμένους τὰς ὑπὸ τῶν ἐν
περιουσίᾳ ἀναπληροῦσθαι.

Cap. 23, 1. Μάταιόν, φησιν, οὔτε ἀκοαῖς οὔτε ἄλλῃ
τινὶ τῶν αἰσθήσεων *προσετέον*. Ἐπακολουθοῦσι γὰρ
ταῖς [*] ἀπάταις αἱ μέγιστα ζημίαι. Διὸ καὶ παρ' ἐνόις
νομοθέταις ἀπειρήται μαρτυρεῖν ἀκοῇ· ὡς τὸ μὲν ἀλη-
θὲς ὄψει *πιστούμενον*, τὸ δὲ ψεῦδος ἀκοῇ.

Cap. 23, 6. Πενία καθ' ἑαυτὴν μὲν ἐλέου χρήζει εἰς
ἐπανόρθωσιν ἐνδείας, εἰς δὲ κρίσιν ἰουσα βραβευτῇ χρή-
ται τῷ τῆς ἰσότητος νόμῳ. Θεῖον γὰρ ἡ δικαιοσύνη καὶ
ἀδέκαστος. Ὅθεν καὶ ἐν ἑτέροις (Deut. 32, 4) εὖ εἴρη-
ται, ὅτι „ἡ κρίσις τοῦ Θεοῦ δίκαιά ἐστιν.“

Vs. 18. Ἐντὶ τοῦ „Οὐ δεῖ ζυμωτὸν παρεῖναι ἐπὶ
τῶν θυσιαζομένων, ἀλλὰ πάντα τὰ προσαγόμενα εἰς θυ-
σίαν ἤτοι προσφορὰν ἄζυμα δεῖ εἶναι“ αἰνίττεται διὰ
συμβόλου δύο τὰ ἀναγκαιότατα· ἐν μὲν τὸ καταφρονεῖν
ἡδονῆς, ζύμη γὰρ ἡδυσμα τροφῆς, οὐ τροφή· ἕτερον δὲ
τὸ μὴ δεῖν ἐπαίρεσθαι φυσωμένους ὑπὸ κενῆς οἴησεως.
Ἄνιερον γὰρ ἑκάτερον, ἡδονή τε καὶ οἴησις, μητρὸς μιᾶς,
ἀπάτης, ἔγγονα.

Τὸ αἷμα τῶν θυσιῶν δεῖγμα ψυχῆς ἐστὶ σπενδομένης θεῶ, μιγνύναι δὲ τὰ ἄμικτα οὐχ ὅσιον.

Vs. 20. Φωνὴν θεοῦ τὸν πρὸ μικροῦ λελθόντα ἄγγελον ὑπονοητέον μηνύεσθαι. Τοῦ γὰρ λέγοντος ὁ προφήτης ἄγγελος κυρίου ἐστίν. Ἀνάγκη γὰρ τὸν ἀκοῆ ἀκούοντα, τουτέστι τὸν τὰ λεγόμενα βεβαίως παραδεχόμενον, ἔργοις ἐπιτελεῖν τὰ λελθόντα. Λόγου γὰρ πίστις ἔργον· ὁ δὲ καὶ τοῖς εἰρημένοις καταπειθῆς καὶ ἐνεργῶν τὰ ἀκόλουθα, σύμμαχον καὶ ὑπερασπιστὴν ἐξ ἀνάγκης ἔχει τὸν διδάσκαλον, ὅσα μὲν τῷ δοκεῖν, βοηθοῦντα τῷ γνωρίμῳ, τὸ δὲ ἀληθὲς τοῖς αὐτοῦ δόγμασι καὶ παραγγέλμασιν... ἅπερ οἱ ἐναντιοὶ καὶ ἐχθροὶ βούλονται καθαιρεῖν.

Vs. 24. Στῆλαι εἰσι τὰ δόγματα συμβολικῶς, ἅπερ ἐστάναι καὶ ἐρρηθῆσθαι δοκεῖ. Τῶν δὲ κατεστηλιτευμένων δογμάτων τὰ μὲν ἀστεῖά ἐστιν, ἃ καὶ θέμις ἀνακεῖσθαι καὶ βεβαίαν ἔχβιν τὴν ἴδρυσιν· τὰ δὲ ἐπιληπτικὰ, ὧν τὴν καθαιρεσιν ποιεῖσθαι λυσιτελές. Τὸ δὲ „καθαιρῶν καθελεῖς“ καὶ „συντριβῶν συντριψεις“ τοιοῦτον ὑποβάλλει νοῦν. Ἐνιὰ τινες καθαιροῦσιν ὡς * ἀναστήσοντες*, καὶ συντριβουαίν ὡς αὐθις ἀρμοσόμενοι· βούλεται δὲ τὰ καθαιρεθέντα ἅπαξ καὶ συντριβέντα μηκέτι τυχεῖν ἀνορθώσεως, [*] ἀλλ' εἰς ἅπαν ἠφανίσθαι τὰ ἐναντία τοῖς ἀγαθοῖς καὶ καλοῖς.

Vs. 28. Σύμβολον δὲ ὑποληπτέον εἶναι τοὺς σφῆκας ἀνελλίστου δυνάμεως θεία πομπῆ σιαλησομένης, ἥτις, ἄφ' ὑψηλοτέρων κατ' ἄκρον τὸ οὖς ὑποφέρουσα τὰς πληγὰς, εὐστοχῆσει πᾶσι τοῖς βλήμασι, καὶ διαθεῖσα οὐδὲν * ἀντιπίσεται* τὸ παράπαν.

PHILO VI.

S

Vs. 31. Ταῦτα μὲν αὐτοῖς ὁ Θεὸς ἐπαγγελλάτο, πειθόμενοις αὐτῷ καὶ τὰ προτεταγμένα φυλάττουσι. Ἐπειδὴ δὲ παραβάται καὶ ἀπειθεῖς τοῦ Θεοῦ νόμον ἀπεδείκνωτο, σπένδεται τὴν ἐπαγγελίαν ἀπὸ Αἰῶνος εἰς Βηρσαβεί.

Cap. 24, 9 sq. Τὸ μὲν βιβλίον διήγημα φανερώσας ἔχει τὴν ἀπόδοσιν ὡς ἐπιάντων νόμων διατηρηθέντων, τὸ δὲ πρὸς διδάσκων τὰ πάντα περὶ τὴν εὐεβίαν σύμφορον εἶναι καὶ ἐν μηδενὶ τῶν ἀγαθῶν διαφανεῖν.

Τῶν ἐβδομήκοντα ἀνδρῶν λέγει τοῖς μετὰ Μωυσῆα καὶ Ααρὼν καὶ Ναδάβ καὶ Αβιοὺδ. Τὸ δὲ „οὐ διεφύνησαν“ τοῦτο μᾶλλον δηλοῖ, ὅτι πάντες ἐπίσης εἶδος τὸν τόπον ἐν ᾧ εἰσῆλθε ὁ Θεός, ἢ ὅτι οὐδὲν ἀπέλειπον.

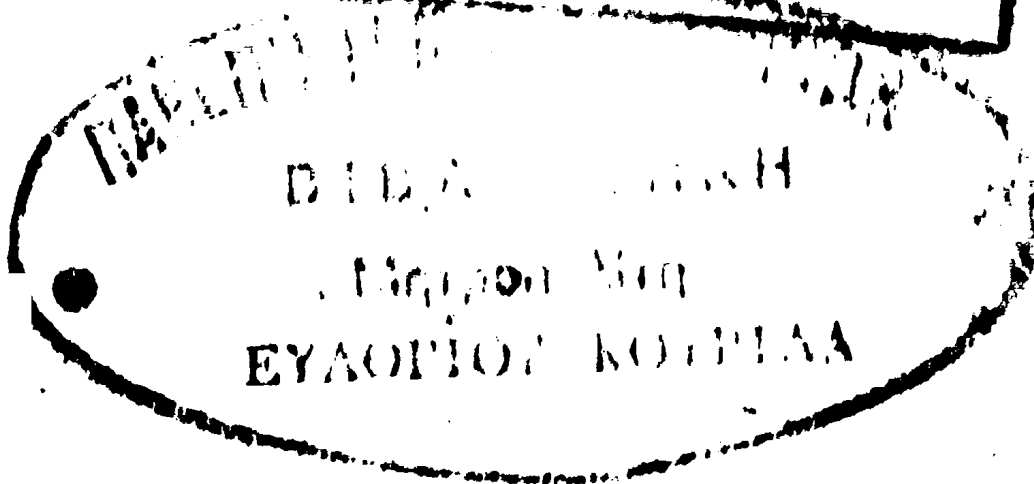
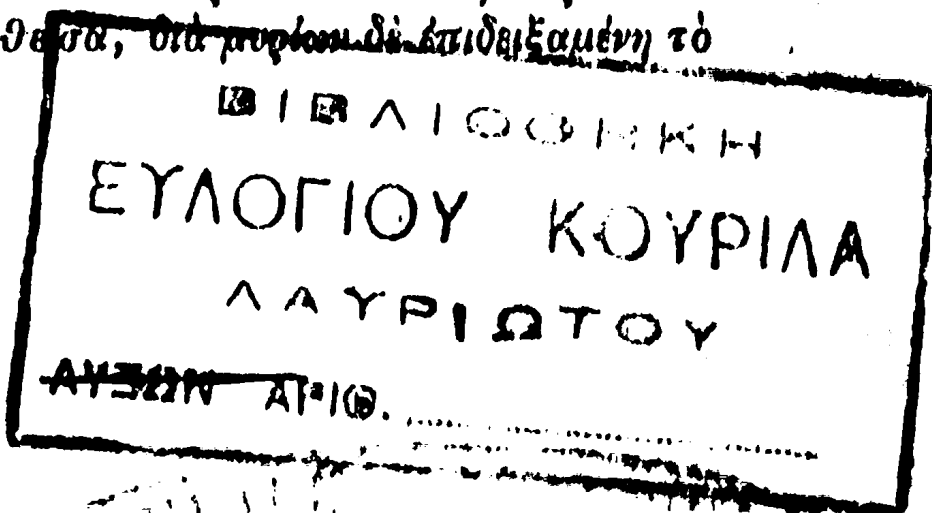
Vs. 12. Ἐπισημαίνεται δὲ καὶ τοῖς ἑγγύς ἐπιὸ εὐεβίας εἶτε ἡλικιότητος αἰσθητοῖς τοιαύτως καὶ μεταβατικῶς κινήσεις εἶναι περὶ τὸ θεῖον. Ἰδοὺ γὰρ ἐμφανὲς οὐ τὸν οὐρανὸν θεῶν, τὸν κατὰ τὸ εἶναι μόνον εἰρησύνουσαν, κατελελυμένην φησὶν, ἀλλὰ τὴν δόξαν αὐτοῦ. Αὐτὴ δὲ ἢ περὶ τὴν δόξαν ἀδοξία ἢ μὲν ἀπορροήσας ἐμφανίσαι τῶν δυνάμεων, εἰπεὶ καὶ βουλήσας λέγεται δόξα ἢ ἀπορροήσας δυνάμεις ἢ δὲ τῆς δυνάμεως αὐτοῦ μόνου καὶ ἐπισημαίνεται δόξης δυνάμεις, ὡς ἐπισημαίνεται ταῖς τῶν ἀπορροήσας δυνάμεις φαντασίαν ἀπὸθεῶν θεῶν, ὡς φησὶν τοῖς εἰς βέλτερότερον πᾶσι τῶν μελλόντων νομοθετεῖσθαι.

Vs. 17. Τὸ δὲ εἶδος τῆς δόξης κινήσας φησὶν ἐμφανίσαι εἶναι φησὶν, μᾶλλον δὲ οὐκ εἶναι, ἀλλὰ φησὶν εἶναι τοῖς ἀπῶν τοῦ θεοῦ δυνάμεις ὅπως ἐπισημαίνεται

δοκῆν εἶναι, πρὸς τὴν τῶν θεωμένων [*] κατάπληξιν·
 μὴ ὦν τοῦτο ὅπερ ἐφαίνετο. Ἐπιφέρει γοῦν „τὸ ἐνώ-
 πιον τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ“, ἐναργέστατα μηνύων, ὅτι φαν-
 τασία φλογὸς ἦν, ἀλλ' οὐ φλόξ ἀληθῆς. Ὡς περ δὲ ἡ
 φλόξ πᾶσαν τὴν παραβληθεῖσαν ὕλην ἀναλίσκει, οὕτως,
 ὅταν ἐπιφοιτήσῃ εὐλικρινῆς τοῦ θεοῦ ἔννοια τῇ ψυχῇ,
 πάντας τοὺς ἑτεροδόξους ἀσβεσθείας λογισμοὺς διαφθεῖρει,
 καθοσιοῦσα τὴν ὅλην διάνοιαν.

Νη. 18. Ὅτι ἐμβλεῖ κατάκριτος ἕσθθαι ἢ ἀποι-
 κισθεῖσα γεννά, καὶ ἐπὶ τεσσαράκοντα ἔτια φθείρωσθαι·
 μυρία μὲν εὐεργετηθεῖσα, διὰ μυστήριον δὲ ἐπιδαμναμένη τὸ
 ἀχάριστον.

PHILONIS IUDAEI

OPERA IN LINGUA ARMENIA

CONSERVATA

LATINE REDDITA

PER

IO. BAPTISTAM AUCHER.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΥ ΚΥΡΙΑΚΟΥ

ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ

QUAESTIONES ET SOLUTIONES

IN GENESIN.

SERMO I. *)

[II, 1.]

[* †)] *Quare mundi creationem in mente revolvens ac recensens dicit: „Hic est liber generationis caeli et terrae, quum facta sunt?“ (Gen. 2, 4.)*

1. *Illud quum facta sunt indeterminatum atque incircumscriptum, ut visum est, tempus indicat. Hoc autem argumentum erit confutans illos, qui supputant numerum quendam annorum in unum redactum ex illo tempore quo mundus creari potuerit.*

*) Qui in hoc VI. et in VII. tomo sequuntur Philonis sermones, excepta de Jona particula ab Angelo Maio edita, sumti sunt ex libro, qui inscribitur: „Philonis Iudaei Parallela Armena. Libri videlicet quatuor in *Genesin*, libri duo in *Exodum*, sermo unus de *Sampson*, alter de *Jona*, tertius de *tribus angelis Abraamo apparentibus*. Opera hactenus inedita ex Armena versione antiquissima ab ipso originali textu Graeco ad verbum stricte exacta saeculo V. nunc primum in Latium fideliter translata per P. Io. Baptistam Aucher, Vic. gen. Congr. Mechitaristarum. Venetis, typis Coenobii PP. Armenorum in insula S. Lazari. MDCCCXXVI. Superiorum permissu.“ Quem librum, alio 1822 edito, qui tomo nostro VIII. comprehenditur, posteriolem, liceat nobis in paginarum notatione vocare Tomum Aucherianum *secundum* (II.), a nobis materiae causa hoc loco exhibitum.

†) Haec stellula cum numero respondente in margine superiore in latinis quae sequuntur indicat tomum et paginam Aucherianam. vid. notam anteced.

Hic autem liber generationis ceu indicativus est libri suppositi, qui mundi continet creationem, [*] ubi innuitur, dicta de mundo condito ad veritatem ipsam pertinere.

Quid est „Et fecit deus omne viride agri, antequam esset super terram, et omne foenum, priusquam germinasset“? (Gen. 2, 5.)

2. Incorporeas species assimilata (s. Ideas sub aenigmate designat) per haec: quoniam illud *antequam esset* consummationem innuit omnis virgulti et herbae, seminabilium arborumque. Quod autem dicit: *priusquam germinasset super terram*, fecerit viride et foenum et caetera, patet quod incorporeas species sicut indicativas (prius) creavit secundum naturam intellectualem, quas ista, quae in terra sunt sensilia, imitatura erant.

Quid est „Fons ascendebat de terra et irrigabat omnem faciem terrae“? (Gen. 2, 6.)

3. At quomodo fieri queat, ut ex uno fonte irrigaretur universa terra, non solum prae magnitudine, verum etiam ob inaequalitatem montani campestrisque situs? Ne forte, sicut equus dicitur regis tota equitatus vis, ita fons (dicatur) universa terrae vena aquam potabilem administrans, quae ad instar fontis scaturit. Optime vero dicitur et illud, non totam (terram), sed *faciem* eius irrigasse, sicut in animante principem [*] moderatorem (s. vultum): siquidem bona, fertilis, primaque pars terrae ea est, quae fructifera esse potest, eaque fontium adiuvamen desiderat.

Quis est „homo creatus“? et quo (modo) distinguitur ille, qui „secundum imaginem“ est?

4. *Creatus* ille sensibilis homo est et similitudo exempli intelligibilis; qui vero *secundum formam*, intellectualis atque incorporeus, similitudo est archetypi secundum visum; et iste est forma principalioris characteris. Hoc autem est Verbum dei, primum principium, originalis species (s. archetypa idea), praemetitor (s. prima mensura) universorum. Propterea creandus (s. fingibilis) ille tamquam a figulo, ex pulvere terraque formatus fuit secundum corpus; animam autem sortitus est insufflante deo vitam in eius vultum, ita ut commixtum esset temperamentum [*] naturae ex corruptibili et incorruptibili. Alter vero qui secundum formam est, merus comperitur, expers mixturae, (proveniens) ex invisibilibi natura, simplici atque lucida.

Cur „in faciem insufflasse“ dicitur „vitam“? (Gen. 2, 7.)

5. Primum: quia primaria (pars) est corporis; reliqua enim velut basis facta fuit, at ista tamquam imago (s. statua) supra est condita. Ad haec animalis formae fons est sensus, sensus autem (totalis) in facie est. Secundo: homo non solum animae, sed etiam rationalis animae particeps est factus; caput autem templum est mentis, ut quidam dixerunt.

*Cur deus dicitur „paradisum plantasse“? et cui?
et quid est paradisus?*

6. Paradisus ad litteram nihil opus habet solutionis expressivae; densus enim locus est omnimodis arboribus confertus. Symbolice tamen est sa-

piencia, intelligentia divina humanaque, et (intellectio) causarum istarum. Quoniam conveniens erat post mundi creationem constituere vitam contemplativam, ut per visionem mundi, eorumque quae in eo sunt, perveniri possit etiam ad laudem patris. Quandoquidem non dabatur naturam ipsam videre, neque laudare universorum conditorem sine sapientia: cuius ideas velut arbores plantavit in principali ducis (mentis) [*] rationali anima *) creator. Quod autem in medio lignum erat vitae, scientia est non solum creaturarum, sed maioris quoque supremaeque causae universorum. Nam si quis poterit istius suscipere certam apparitionem, fortunatus erit et felix atque vere immortalis. Porro post mundum istum sapientia (humana) fuit, siquidem post mundi creationem paradus (factus est): sicut poetae musicorum chorum dicunt (constitutum fuisse), ut laudarent creatorem et opera sua; quemadmodum dixit Plato creatorem velut maximum optimumque causarum, mundum vero sicut pulcherrimum creaturarum.

Quare „in Adin (s. Edem) orientem versus“ dicitur plantasse paradusum? (Gen. 2, 8.)

7. Primum: quia mundi motus est ex ortu solis in occasum; atqui unde est motus, primus est. Secundo: quia illa, quae est e regione orientis, dextra dicitur esse pars mundi; quae vero e regione occidentis, sinistra. Testatur etiam poeta, dexteris vocans aves orientales, et sinistras occidentales, quum

*) s. melius fortasse: *in principali duce (mente) rationalis animae. Aach.*

dicit: Si enim in partem dextram vadant, ad diem solemque (pergunt); si vero in sinistram, vesperam versus obscuram. Adin autem nomen interpretatum omnino est indicium deliciarum, gaudii et laetitiae; quoniam bona omnia atque grata initium accipiunt a loco dominico (divino). Tertio: quoniam et sapientia ipsa et splendor (est) et lux.

[*] *Cur in paradiso ponit „creatum hominem“* (*), *minime vero illum, qui „secundum imaginem“ est?* (Gen. 2, 15.)

8. Nonnulli dixerunt, putantes nempe paradisum hortum esse, quod nimirum, quia *creatus* ille sensibilis sit, ergo iure meritoque in sensibilem locum pergat; alter vero, *qui secundum imaginem*, intelligibilis et invisibilis est, pro classe habuit species incorporales. Ego tamen dixerim paradisum symbolum esse putandum sapientiae: nam *creatus* ille mixtura quaedam est, ut compositus ex anima et corpore, opus habens doctrinae ac disciplinae, desiderando secundum legem philosophiae, ut felix fiat; ille vero, qui est *secundum formam*, haud indigus est, per se auditor, per se edoctus et sui ipsius magister ex natura compertus.

Cur dicit, in paradiso „omne lignum (fuisse) speciosum ad aspectum et bonum ad vescendum“? (Gen. 2, 9.)

9. Quoniam duplex est arborum virtus, frondosum esse et fructiferum, quorum unum ad oblectationem visus refertur, alterum ad gustus fruitionem. Verum haud frustra dictum est *speciosum*: decet uti-

*) τὸν ἄνθρωπον ὃν ἔπλασε LXX.

que ut semper virides et perpetuo virescentes sint plantae, tamquam ad divinum paradysum pertinentes, velut sempiternum, nec umquam [*] degenerantes destituantur frondibus. Fructum vero non ita pulchrum dixit, sed *bonum*: philosophice sane, utpote cibus homines non solum ad delectationem, sed etiam ad utilitatem utantur; utilitas autem est fluxus stillatioque boni.

Quid est „lignum vitae“ et quare in medio paradisi? (ib.)

40. Nonnulli crediderunt, quasi vero plantae sint corporeae ac mortiferae, similiter etiam vitae immortalitatisque (causae): quoniam, inquiunt, vita et mors opponuntur sibi invicem; et quia plantarum quaedam exitiosae comperiuntur, ex necessitate salus erit (ab aliis plantis). Quod autem id sanum sit, nesciunt*); generatio enim, ut sapientum fert sententia, corruptionis est principium. At ne forte allegorice haec prolata sint. Nam quidam dicunt: Lignum vitae terra est, quippe quae omnia ad usum vitae producit, tam hominum, quam caeterorum omnium; quamobrem medium locum destinavit huic plantae: medium vero universi terra est. Sunt alii, qui inter septem circulos caeli medium asserunt lignum vitae dictum fuisse. Nonnulli vero solem, quoniam medius fere est inter planetas, temporumque (quatuor) causa, per quam omnia nascuntur. Aliqui demum vitae lignum dixere directionem animae: nam ista nervosum reddit ac solidum sensum ad actum sibi convenientem, et communitatem cor-

*) s. ita: *Quod haec autem secunda sana sit, ignorant. Sed integer locus obscurus est. Auch.*

poris partium; [*] medium vero quodam modo primarium est et principium, sicut dux choreae. Verumtamen optimi viri lignum vitae dixerunt in homine optimam virtutum, pietatem, qua sola potius mens immortalitem assequitur.

Quid est „lignum ad sciendum, cognoscibile boni et mali“? (Gen. 2, 9.)

11. Hoc sane perspicacius sententiam illam ex littera desideratam in conspectu exhibet, allegoriam prae se ferens. Est ergo figurate declarata prudentia, quae est intelligentia scientiae, qua noscuntur bona pulchraque, et mala ac foeda, atque omnia sibi invicem contraria: quorum aliqua praestantioris sunt classis, aliqua deterioris. Quae ergo in hoc mundo sapientia est, non deus ipse est, sed opus dei profecto; naturam illa cernit pervestigatque. Quae vero in homine est, vidit praepostere atque commixtum oculis subobscuris; imbecillis enim comperitur ad sincere clariusque videndum ac intelligendum unumquodque singillatim. Proinde mixtum est cum humana sapientia genus deceptionis, quemadmodum oculis etiam saepe saepius umbrae quaedam impedimento sunt ad intuendum lumen nitidum: quoniam sicut se habet oculus in [*] corpore, ita mens et sapientia in anima.

Qui fluvius sit, qui ex Adin procedebat, unde paradisos irrigatur et quatuor dividuntur flumina, Phison et Gehon et Tigris et Euphrates? (Gen. 2, 10 ss.)

12. Dicuntur Deglathis et Arazaniae (s. Tigridis et Euphratis) fontes exoriri ex montibus Armeniae: ibi vero paradisos non est (hodie), neque residui

ambo fontes amnis. Ne forte itaque paradiscus sit in longinquo a nostra habitatione mundi situ, fluviumque habeat sub terra currentem, qui plurimas maximasque irriget venas: ita ut illae consurgentes mittant sese in alias venas recipientes ob vastitatem, et istae gurgitibus fluctuum suppressae sint, unde violentia eis insita urgente superius erumpant tum in montibus Armeniae, cum alibi. Isti sunt ergo fontes putati, fluviorum potius fluxus; vel etiam fontes revera putati, eo quod omnino infallibilis sit scriptura divina denotans rem quatuor fluviorum: initium enim fluvius est, non fons. Verum forte locus ipse allegoriam prodit. Quatuor enim flumina signa sunt quatuor virtutum: prudentiae videlicet Phison dictae [*] secundum parsimoniam; et sobrietatis Gehon, quippe quae in cibis elaborat et potibus, atque ventris eorumque quae sunt sub ventre voluptates operatur, utpote terrena; et fortitudinis Tigris, haec enim furentem in nobis commotionem iracundiae regit; iustitiae autem Euphrates, quoniam in nullo ita laetatur hominis cogitatio magis quam in iustitia.

Quare Euphratem solum non describit quoad locum, sed „Phison“ ait „circuit omnem terram Evilat, et Gehon circuit omnem terram Aethiopiae, et Tigris vadit contra Assyriam“? (Gen. 2, 11 ss.)

13. Tigris nimium immitis ac perniciosus inter amnes est, ut Babylonii testantur, et Magi, ipsum comperientes tamquam alienum ab aquae natura. Verum potuit (s. potuerunt) aliam quoque habere rationem aversandi. Euphrates autem mitior est et salubrior magisque nutritorius, quare adaugentem

et proferentem ipsum vocant Hebraeorum Assyriorumque sapientes. Propterea non aliunde hic, sicut alii tres, sed de se ipso agnoscitur. Mihi sane videtur symbolice res se habere: nam prudentia est virtus partis rationalis, in qua malitia consistit; et fortitudo, irascibilis; et [*] sobrietas, concupiscibilis. Ira autem et concupiscentia ferinae sunt. Tria itaque flumina per loca, quae circumeunt, denotavit; Euphraten vero, ut symbolum iustitiae, minime: non enim certa sua pars data fuit animae, sed omnino possidetur harmonia quaedam trium animae partium et totidem virtutum.

Cur hominem in paradiso propter duplicem rem locat, „ut nempe operaretur et custodiret illum“: quum nullius operae egebat paradisos, eo quod perfectus erat cunctis rebus, sicut a deo plantatus; nec etiam custodis, quis enim erat qui popularetur? (Gen. 2, 15.)

44. Duo haec sunt, quae agricola oportet attendat et consequatur: operatio campi, et custodia rerum, quae ibi sunt; alias aut ex otio aut ex rapina corrumpitur. Paradisos autem etsi harum rerum non indigebat, verumtamen oportuit, ut ille qui accepit eius praesidentiam et curam, primus inquam homo, tamquam lex quaedam esset operariis omnium rerum, quicquid operari fas est. Immo conveniens fuit, ut, quamquam omni plenus erat re, relinqueret agricolae curam ac opus diligentiae: [*] ex. gr. circumfodere, circumfovere, emollire, fossam cavare, aqua irrigare. Custodia vero opus erat, quamvis nullus homo esset, saltem ferarum ratione, maxime etiam aëris et aquae: ut, aestu praevalente, abundantiore aqua afficere, humidior autem tempestate

aquam superabundantem compescendo alio cursum dirigere.

Cur quando iubet comedere ex omni ligno paradisi, singulariter dicit: „Comede“; quando vero abstinere facit ex ligno notitiam dante boni et mali, pluraliter dicit: „Ne edatis; qua enim die edetis, moriemini“?) (Gen. 2, 16 ss.)*

45. Primum: quia unum ex multis factum bonum est; id autem haud exiguum his etiam rationibus, quoniam ille, qui utilitatem fecit, unus est, et qui utilitatem consequitur, itidem unus. „Unum“ autem dico non de illo, quod iuxta numerum antecedit duitatem, sed de virtute unifica, quatenus rite coalescunt plures et per concordiam imitantur unum: ut grex, armentum, pecus, chorus, exercitus, gens, tribus, soboles et civitas. Haec enim omnia per multa sunt una communitas, dilectione velut osculo connexa; ubi immixta et incommunia sub duitatem multitudinemque cadent discerpta, nam discordiae initium [*] est duitas. Duo autem sicut unum eadem philosophia utentes illibatam ac nitidam exercent virtutem, quae expers malitiae est; ubi vero bonum et malum commixta sint, principium habent mixturae mortis.

Quid est „Morte moriemini“? (Gen. 2, 17.)

46. Proborum mors alterius vitae principium est. Duplex est enim vita: una in corpore corruptibilis; altera sine corpore incorruptibilis. Ergo unus improbus morte moritur, qui etiam adhuc spirans in

*) Οὐ γάρ ποτε κτλ. LXX.

viventibus iam pridem sepultus erat, ut nullam penitus scintillam in se conservaret verae vitae, quae est optima probitas. Probus autem vir tanto nomine dignus non morte moritur, sed ex vivente prolixo finem sortitur aeternum.

Cur dicit: „Non est bonum esse hominem solum; faciamus ei adiutorem secundum ipsum“? (Gen. 2, 18.)

17. His designat communitatem habendam esse, non cum omnibus, sed cum iis, qui adiuvari, et vicissim prodesse volunt, etsi vix possint; quoniam amor non magis in utilitate quam in concordia harmonica stabilis moris consistit: ita ut unusquisque convenientium in communitatem amoris Pythagoream [*] valeat vocem edere: *Utique amicus est alter ego* *).

Quare, quum antea dixisset: „Faciamus adiutorem homini“, bestias creat et pecora? (Gen. 2, 19.)

18. Helliiones fortassis insatiabilesque ventre dixerint, bestias ac volucra tamquam cibos necessarios adiutorio homini esse; cooperatur enim ventri esus carnis ad salutem vigoremque corporis. Ego tamen putarem, quod nunc homini ob malum sibi insitum inimica et oppugnantia sint animalia tam terrestria quam volatilia: primo vero (homini) omnino virtutibus exornato tamquam socios belli in subsidium fuisse et amicos familiares ex natura circitate praeditos. Familiaritatis autem ratio sola erat: sic enim decebat servos apud principem esse.

*) Conf. Philonis Fragm. supra p. 245.
PHILO VI.

Cur iterato nunc creantur animantia et volatilia, quum iam antea denuntiata fuerit creatio eorum in ordine sex dierum?

19. Fortasse illa quae (creata) sex diebus fuere, incorporei erant (angeli), symbolice declarati species animalium volatiliumque. Nunc vero producta reapse, similitudines eorum, sensibilia invisibilium.

[*] *Quare cuncta animalia adducit ad hominem, ut nomina imponat eis? (Gen. 2, 19.)*

20. Magnam haesitationem philosophiae studentium exposuit admonendo, quod nomina ex positione sunt, minime vero ex natura. Namque apte singulis naturalis accedit nomenclatio, quum homo sapiens scientiaque praestantior interveniat. Et profecto propria est menti sapientis solius, immo primo terrigenae positio nominum; quoniam oportebat principem humani generis regemque universorum terrigenarum hanc quoque sortiri dignitatem. Qui nempe primus vidit animantia et ipse primus dignus fuit qui praecesset cunctis sicut princeps, decuit ut esset etiam primus nomenclator et inventor nominum. Siquidem abs re fuisset et insanum anonyma ea relinquendo praetermittere, vel a iunioribus quopiam nomina accipere in contemptum dissolutionemque honoris ac laudis senioris. Verum et illud praeterea arbitrari nobis liceat, quod ita facile accommodata fuerit positio nominum, ut illico simul atque ipse nomen posuerit, animal etiam id audierit, compulsam tamquam ex familiari sibi cognatoque indicio impositi nominis.

[*] *Cur dicit: „Adduxit animalia ad Adam, ut videret quid vocaret ea“, quandoquidem non dubitat deus? (Gen. 2, 19.)*

21. Vere alienum est a divina virtute dubitare. Visum est itaque non dubitare. Sed quoniam intellectum dedit homini, maxime primo terrigenae atque virtutis studioso, quatenus sapiens est effectus, ita ut ex ipsa natura praeditus fuerit, ut perpenderet sicut dux et princeps familiaris, dedit ei ut moveretur demonstraretque officium proprium; atque vidit reapse animi eius partem optimum. Adhaec evidenter per hoc omne voluntarium in nobis quoque imprimit, illos confutans, qui omnia ex necessitate fieri dicunt. Vel etiam quia hominum erat uti animantibus, ideo homini dedit, ut nomina illis poneret*).

Quid est „Omne quodcumque vocavit animus viventi, hoc est nomen eius“? (Ib.)

22. Existimandum, quod nomina posuerit non solum animantibus, verum etiam plantis et caeteris omnino inanimatis, initio ducto a genere praestantiori: praestat autem animal (vivens). Satis ergo duxit (scriptura) mentionem melioris partis, non ita perfecte insipientibus ostendens nomenclaturam omnium**); quoniam inanimantium facilis erat appellatio, quae nec locum [*] mutaturam erant neque usum affectuum animae habebant. At difficilior erat (nomenclatura) viventium ob motum corporis et

*) Conf. Philonis Fragm. supra p. 285.

***) Gloss. videtur mollis loquax vel intellexisse nomina sensu carentium omnium. Auch.

propter animae impetum varium secundum imaginationem varietatemque sensuum et variantes turbationes animi*), quibus exsurgunt effectus operum. Mens itaque potuit nomen dare difficilioribus animantium generibus: quare conveniens erat dicere, quod appellaverit ea tamquam facilia, quae praesto sunt.

Quid est „Adae vero non est inventus adiutor similis ei“? (Gen. 2, 20.)

23. Adiuvabat et cooperabatur principi humani generis omne quidvis, terra, fluvii, mare, aër, lux, et caelum; cooperabantur etiam fructuum ac plantarum species omnes, et pecudum coetus atque bestiae inibi minime esseratae. Nihilominus nihil eorum erat utique simile ei coadiutor, quoniam non homo erant. Certum itaque indicium dedit, ut hominem homini demonstraret auxiliatorem cooperatoremque fieri debere, similitudine perfecta praeditum secundum corpus et animam.

Quid est „Et immisit ecstasin super Adam et dormire fecit“? (Gen. 2, 21.)

24. Quomodo dormitur, mirum quantum huc haereat aqua philosophis. Verum quaestionem ipsam distincte explanavit propheta noster. Somnus enim in se proprio ecstasis est, non ea, quae propior est amentiae, sed secundum [*] sensuum solutionem absentiamque consilii. Tunc enim sensus recedunt a sensibilibus et intellectus abest a sensibus, non

*) s. passiones moderna dictas. Vel ita: secundum autem sensuum differentiam sunt et vitia affectionum. Auch.

roborans nervos eorum neque praestans motum illis quoque, qui usum operationis sortiti sint, abductis a sensibilibus.

Quid est costa, quam tulit ex Terrigena, et quare costam in mulierem effingit? (ib.)

25. Littera manifesta est: dicitur enim quasi iuxta symbolum partis dimidium totius, uterque, vir et mulier, ceu sectiones naturae, coaequales ad constitutionem generis, quod vocatur homo. Ad mentem vero vir est symbolice intellectus, et huius costa una virtus sensitiva; sensatio autem consilii magis variabilis erit mulier. Virtutem etiam ac vigorem aliqui costam nuncupant, unde et pugilem validae costae vocant apprime robustum. Itaque legislator ex viri costa factam mulierem dicit, significans dimidium corpus maris feminam esse. Testantur (id) etiam corporis apparatus, coniunctura, motus, virtus, vires animae, et robur. Nam omnia velut in duplici ratione cernuntur. Siquidem ut perfectior et (si liceat dici) duplicior est viri formatio formatione mulieris: sic etiam dimidio tempore opus habuit, diebus videlicet XL, ubi imperfectae atque, ut ita dicam, dimidia viri sectioni, scilicet mulieri, (opus esset) duplici mensura, nempe diebus LXXX, ita ut commutetur etiam [*] duplicatio temporis naturae viri ad comparisonem proprietatis mulieris. Cuius enim natura corporis et animae, viri inquam, est in duplici ratione, delineatio et formatio est dimidiata; cuius vero natura corporis et constructio est in dimidia ratione, puta mulieris, ipsius formatio et delineatio est in duplici.

Quare formam mulieris „œdificationem“ vocat? (Gen. 2, 22.)

26. Ex viro et muliere congregatio concordiae, et plenitudo symbolice est domus; at imperfectum et domo carens omnino est omne, quod desolatum est a muliere. Nam viro publicae res civitatis commissae sunt, mulieri vero res propriae domus: cuius defectus destructio erit (domus), praesentia autem actualis oeconomiam ostendit.

Cur non, ut caetera animantia et vir, pariter et mulier ex terra formata est, sed ex costa viri?

27. Primo, ne aequalis dignitatis cum viro sit mulier. Secundo, ne aequalis aetatis, sed iunior. Quapropter quicumque aetate provector sibi ducunt mulieres, vituperandi sunt velut destruentes legem naturae. Tertio vult, ut vir gerat tanquam per necessarios suas partis curam mulieris, mulier vero sicut totalitati partis mutuo servitium ei rependat. Quarto admonet virum sub aenigmate, ut sibi procuret mulierem veluti filiam; et mulierem, ut honoret virum sicuti patrem: iure quidem, quoniam habitationem mutat mulier (transiens) de sua progenia ad virum. [*] Quapropter debet et decet, ut qui suscipit, mutuo sibi assumat fidem datorum (s. dantium); quae vero translata fuit, quem parentibus iam antea honorem, eundem viro suo praestet condigne. Nam depositum commendatum sibi sumit vir mulierem a parentibus, mulier autem virum a lege.

Cur videns vir formatam mulierem, adiecit dicens: „Haec (s. Hoc, Τοῦτο) nunc os ex ossibus meis, et caro ex carne mea: haec vocabitur mulier (vira, virago), quoniam ex viro sumpta est“? (Gen. 2, 23.)

28. Potuit negative, obstupefactus de ea quam videbat, dicere: Quomodo ista talis miranda ac optabilis species ex ossibus fuerit, exque carne informi et impolita, tanto pulchrioris formae et nimis decora vivens? Incredibilis res, quia similis est; et credibilis, quia deus ipse creator erat et pictor. Potuit etiam assertive dicere: Vere haec est vivens os meum et caro mea, nam de meis illis disiuncta constitit. Caeterum ossis et carnis mentionem facit nimis naturaliter: humanum (vel corporeum) enim tabernaculum compago est ossium carniisque, viscerum, venarum, nervorum, ligaminum, et vasorum spiraminis sanguinisque. Dicitur autem mulier (gr. γυνή*) vis generandi (viventis) foecundae veraciter: sive quod accepto semine praegnans parit, sive ut propheta [*] dicit, quia de viro facta fuit, non ex terra, quemadmodum ille, neque ex semine, ut caeteri post illum, sed natura quadam mediocri, atque sicut ex vite ramus eductus ad alterius vitis generationem.

Cur dicit: „Propterea relinquet homo patrem suum et matrem, et adhaerebit uxori suae; et erunt duo in carne una“? (Gen. 2, 24.)

29. Summa excessione se gerere virum erga mulierem in communitate, ita ut et parentes patienter derelinquere iubeat: non ut sic magis conveniens

*) γεννάω, γέννη, γένος.

sit, sed velut vix futuros causa fidelitatis erga mulierem. Optime sane et caute illud, quod non dixerit, quod mulier debeat relictis parentibus viro suo adhaerere — quoniam audacior mulieris natura est praesumptio (viri) —, sed quod mulieris gratia id facere debet vir. Namque libenti ac facili impetu fertur ad concordiam scientiae, cui totus deditus impedit atque coërcet cupiditates suas, ad instar visci adhaerens soli coniugi. Maxime quod ipse dominico principatu gaudens verendus est de fastu, mulier autem servitii sumens ordinem probata est assentiri consorti vitae. Duos vero carnem unam dici, indicat nimium tangibilem ac sensibilem esse, in qua dolore affici et voluptate frui consistit, utpote eadem gaudeant, doleant sentiantque, imo et magis cogitent.

[*] *Quare uterque, Terrigena et mulier, „nudi“ dicuntur esse, „et non confundebantur“?* (ib. v. 25.)

30. Primum, quia propinqui sunt mundi; huius autem partes nudae sunt, singulae proprias qualitates indicantes, propriisque tegumentis usae. Secundo, ob morum simplicitatem sinceritatemque, eamque, quae naturae inerat, superbiae inexpertam indolem; necdum enim ambitio enata erat. Tertio, quod clima vel caeli clementia tegmen erat eis satis sufficiens, ita ut nec frigus neque aestus laederet eos. Quarto propter affinitatem cum mundo, a nulla istius parte velut a proxima noxam sufferentes.

Cur cunctis bestiis sapientiosem refert serpentem? (Gen. 3, 1.)

34. Par est vere dicere, quod revera sapientior

cunctis bestiis sit serpens. Mihi tamen videtur sic dictus fuisse ob pronitatem ad vitium, cuius symbolum est. Vitium autem dico concupiscentiam; quoniam callidiores sunt voluptati dediti inventoresque artium ac mediorum, astuti profecto in adveniendis strategematis, tam illis quae voluptati favent, quam illis quae fruitionis modum procurant. Caeterum mihi videtur, quod, quoniam praestans illud sapientia animal seducturum erat hominem, argumentum sit sapientioris non integrum genus, sed ille solus serpens ob rationem dictam.

[*] *An humaniter loquutus est serpens? (ib.)*

32. Primum poterit esse, sub principio mundi conditi neque reliqua animantia ratione verbi plano carere, hominem tamen excellere voce copiosa ut evidentiori. Secundo quando mira quaedam patrandae sunt, subiectas naturas commutat deus. Tertio quia anima nostra multis peccatis impleta est et surda reddita ad omnia dicta, praeter unam vel alteram linguam, quae est secundum solitum: protoplastorum autem (animae) ut a malo mundaerant et intemeratae, acutae erant omnino ad perceptionem cuiuscumque vocis. Siquidem neque sensus habemus tales: nos enim depravatos sortiti sumus, sicut et constructionem corporis exiguam; illi vero quemadmodum corpus sortiti sunt nimis grande et proceritatem gigantis, necesse fuit ut prae se ferrent sensus etiam certiores, et quod his praestantius est, philosophicos intuitus auditusque. Non enim frustra arbitrantur (nonnulli) oculis illos praeditos esse, quibus potuerunt etiam eas, quae in caelo sunt, naturas essentiasque et operationes videre, quemad-

modum et auribus cuiuscumque generis voces percipere.

Quare mulierem alloquitur serpens, non vero virum? (ib.)

33. Virtute perpensa ob mortalitatem inferendam artem machinatur [*] fallacitatis*); mulier autem consuevit potius quam vir decipi. Huius enim consilium, sicut et corpus, masculinum est, et sufficiens ad solvendam sententiam seductionis: mulieris autem magis effeminatum, ita ut propter molliem facile concedat et captetur falsitate persuasiva, veri similitudinem imitante. Quoniam ergo in senectute serpens exiit se squama a vertice capitis usque ad caudam, nuditate sua vituperat hominem, quia mortem cum immortalitate commutavit. A bestia natura innovatur et singulis temporibus assimilatur. Haec videns (mulier) decepta est: quam oportebat tamquam in exemplum perspicere in eum, qui contra se ingenium demonstrans machinabatur atque satagere ut vitam acquireret immunem senio ac immarcidam.

Cur mentitur serpens dicens: „Dixit deus: Ne edatis ex omni ligno paradisi“ (Gen. 1, 3), quum ex adverso dixerat, ex omni ligno paradisi edere praeter unum (1, 16s.)?

34. Pugnantium mos est mentiri arte, ut ignorantur res. Ita modo actum fuit. Quoniam in mandatis datum erat omnia usurpare excepto uno, malitiae vero insidiator interveniens dicit ex omnibus

^{a)} s. Ob virtuales mortalitatem artem usurpat deceptionis. Auch.

iussum datum fuisse non comedendi. Lubricum lapsum proposuit animae ancipitem rem, nam illud *Non de omni comedere* manifestat primum, ne vel ex uno, quod falsum est; secundo *Non ex omni*, quasi vero diceretur: non ex aliquibus, quod [*] verum est. Talem ergo falsitatem manifestius asseruit.

Cur, si in mandatis erat non edere de una sola planta, adiecit mulier adhaec etiam accessum ad eam, dicens: „Dixit: Non edetis ex illa, neque tangetis“? (Gen. 3, 3.)

35. Primum, quia gustus omnisque sensus ex genere consistit in suo tactu. Secundo ad condemnandos se ipsos, qui id commiserunt. Si enim vel solus tactus erat prohibitus, quomodo qui praeter tactum praesumentes ut comederent, maiorem iniuriam minori addidere, non sui ipsius damnatores fuerint et castigatores?

Quid est „Eritis sicut dii ad cognoscendum bonum et malum“? (3, 5.)

36. Unde reperit serpens plurale id nomen *dii*, quum unus est verus deus, et nunc primum id nominavit? Sed ni forte praescia quaedam virtus erat, declarans sententiam multitudinis deorum, quae deinceps futura esset apud homines; remque verificavit primum historia, non ex rationali quodam, neque ex melioribus animalibus, sed ex bestiarum et serpentum virulentissimo ac vilissimo initium duxisse. Siquidem latescunt similia sub terra, et cavernae eorum sunt in foraminibus fissurisque terrae. Etenim ratione praedito vere proprium est unum essentialiter ens aestimare deum,

bestiae vero plures deos fingere, eosque brutos, veraciter vix existentes. Praeterea artem molitur (diabolus in ore serpentis): nam in divinitate non sola est boni et mali scientia, sed complacentia quoque boni et [*] recusatio mali. Haec autem non exposuit, quoniam utilia erant, sed meram scientiam amborum contrariorum, boni videlicet et mali, suggestit. Secundo sicut dii pluraliter nunc dictum est haud inconsulto, sed ut bonus et malus (deus) induceretur: sunt autem isti duplicis qualitatis. Peculiaribus itaque diis convenit scientiam habere contrariorum, suprema tamen causa praeexcellit.

Quare mulier prius attigit lignum comeditque de eius fructu, et postea vir quoque ab illa sumens? (Gen. 3, 6.)

37. Littera sua vi id primum asserit, quod immortalitas et omne bonum conveniens erat ut sub facultate viri esset, mors autem et omne malum sub muliere. Ad mentem vero mulier est symbolice sensus, et vir intellectus. Porro ex necessitate tangit sensus sensibilia. Medio vero sensu res transmittuntur etiam in mentem; nam movetur sensus ab objecto*), intellectus autem a sensu.

Quid est „Deditque viro suo secum“? (ib.)

38. Nuper dictum refert, quoniam fere unum idemque tempus apparentiae est, in quo simul ex objecto sensus percipitur et in intellectum sensus imprimit.

*) s. ad verb. subiecto.

Quid est „Aperti sunt oculi amborum“? (ib. v. 7.)

39. Quod non caeci sunt conditi, patet vel ex illo, quoniam caetera quoque [*] omnia perfecta sunt creata, animalia et plantae: nonne et potioribus partibus exornari homo debuit, oculis scilicet? Maxime quod paulo ante quibuscumque animantibus imponebat Terrigena nomina, liquet porro ea prius vidisse. Nisi forte oculos symbolice animae visum dixerit, per quem unum bonorum et malorum, elegantium et turpium omniumque contrariorum fiunt perceptiones. Quod si consilium oculus est seorsim, quod vocatur monitum intellectionis, etiam aliud quoddam ratione carens oculus est separatus, quod opinio vocatur.

Quid est, quod „agnoverunt, quia nudi erant“? (ib.)

40. Huius rei primum receperunt scientiam, propriae scilicet nuditatis, postquam comederunt de fructu prohibito. Idque malitiae opinio et principium fuit, quum advertissent nondum operimento se usos fuisse, quippe quod partes universi immortales sunt et incorruptibiles, ipsi vero deinceps manufactura illa corruptibili indiguere. Haec autem scientia in nuditate ipsa fuit: non quod varietatis secundum se causa erat, sed quia novitatem anima concepit dissimilem universo mundo.

Cur folia ficus consuunt in perizomata? (ib.)

41. Primum, quia suavior est ficulneus fructus et gustui iucundus. [*] Symbolice itaque designat eos, qui consuunt contexuntque voluptates volupta-

tibus multiplici ratione: ideo circumcingunt circa locum genitalium, quod instrumentum est maiorum negotiorum. Secundo quod quamvis fructus, ut dixi, ficulneus suavior caeteris est, at folia duriora. Vult ergo per symbolum patefacere, quod quidem lubricus ac laevis videtur motus voluptatis, vere tamen durus reperitur: ita ut fieri nequeat, ut quis sentiat gaudere, nisi prius dolens et iterum de novo dolens; semper enim dolere est inter duplicem moerorem dolorosum, alterum puta incipientem et alterum supervenientem.

Quid est „vox audita deambulationis dei“: num verborum, an pedum strepitus est? atque deambuletne deus? (ib. v. 8.)

42. Qui in caelo sunt sensibiles dii, in gyrum ambulant circumitionibus procedentes; suprema vero causa stabilis est et immobilis, ut antiquis placet. Quoniam (deus verus) indicium quoddam praebet, quasi vero velit motus sensum dare: etenim non voce missa audiunt prophetae, virtute quadam vocis divinitatis*) sonante vel ipsa dicta. Sicut ergo auditur non proferens, sic etiam sensum dat ambulandi, non ambulans, imo omnino immotus. Vides autem**), quod, priusquam degustassent de malitia, sicut ipsi stabiles, constantes, immobiles. tranquilli et uniformes erant, aequae et pariter esse existimabant divinitatem, ut vere profecto est: quum autem calliditatis participes facti fuerint, de se movent et demutant [*] immobilem, variationem commutationemque in eo autumantes.

*) ad verb. *divinitatis*.

**) s. interrogative: *Viden'...? Auch.*

Quare dum abscondunt se a facie dei, non prius mulier, quae prima comedit de fructu vetito, sed primo loco vir scribitur? Dicit enim: „Absconderunt se Adam et mulier eius.“ (Gen. 3, 8.)

43. Initium praevericandi peccandique in legem facit imperfecta et prava (natura) femina; erubescendi vero pudendique, immo totius boni, mas, utpote melius et perfectius (opus).

Cur abscondunt se non alibi, sed „in medio ligni paradisi“? (ib.)

44. Non omnia consilio et sapientia aguntur a peccantibus, sed occurrit, ut dum supra furtum resident fures, non videntes praesidem (s. quod convenit), proximum et pedi subiacens (furtum) exquisite intercipiatur quam ocissime. Tale quippiam et modo actum est. Quum enim oportebat longius de ligno fugere, unde fuit delictum (ortum), medio ipso in loco captio facta est: quo evidentius arguerentur peccati, quin fuga ipsa illud mederentur. Et illud symbolice notat, (nempe) malo cuicumque malitiam in refugio esse, et cupidini quemcumque deditum quasi ad asylum ad cupiditatem confugere.

[*] *Quare interrogat Adamum qui omnia scit: „Ubi es?“ et quare non etiam mulierem? (ib. v. 9.)*

45. Non interrogatio videtur illud dictum, sed minae et coargutio: Ubi es nunc, de quot bonis demutatus fuisti, o homo? Derelicta immortalitate vitaeque felicissima ad mortem transmutatus es et miseriam, in quibus sepultus fuisti. Mulierem vero interrogare minime dignatus est, tamquam princi-

pium mali et ducem ei turpis vitae factam. Caeterum habet etiam locum allegoria prompta: quia pars principalis in homine, ut dux (h. e. mens), masculi habens rationem, quum aurem praebeat alicui, introducit vitium femineae quoque partis, puta sensus.

Quare vir dicit: „Mulier dedit mihi de ligno, et edi“ (3, 12); mulier autem: „Serpens“ non dedit, sed „seduxit me et manducavi“ (v. 13)?

46. Littera huiusmodi praebet sententiam acceptabilem, quod mulier solet potius decipi, quam maiora quaedam cogitare; vir autem e contra. Quod vero ad mentem, singulos sensus imperfecti cuiusque sensibile ei accommodatum decipit et seducit; sensus autem iam ab obiecto vitiatus praebet vitium principi ac duci (menti). Mens ergo accipit a sensu dante illud, quod passus est. Sensus enim per obiectum sensibile decipitur et fallitur; at sensus [*] sapientis infallibiles sunt, sicut et cogitationes mentis.

Cur primum maledicit serpenti, secundum mulieri, tertium viro? (Gen. 3, 14 ss.)

47. Iniuriarum ordinem consecuta est et series maledictionis. Primum decepit serpens; secundo peccavit per eum mulier permittens (se) seductioni; tertio vir locum dans mulieris voluntati potius quam divino mandato. Verum optime habet et rationem allegoriae hic ordo: quoniam serpens symbolum est cupiditatis ut probatur, et mulier sensus, vir autem intellectus. Fit ergo peccati auctor pessimus cupiditas, et ista primum decipit sensum, sensus autem mentem captivat.

Cur serpenti maledictio huiusmodi (datur): super pectus et ventrem ambulare, et terram edere, et inimicitiam habere cum muliere? (ib.)

48. Littera manifesta est, quum pro testimonio habeamus quod vidimus. Ad sententiam vero talem continet allegoriam. Siquidem symbolum cupiditatis est serpens, figurans voluptarium: is enim super pectus repit et ventrem, cibo et potu repletus, aethyiarum (mergorum) more alitur insatiabili cupiditate, incontinens in esu carnum, ita ut quidquid ad cibum pertinet, terrestre [*] quoddam sit omne; quare terram comedere dicitur. Inimicitiam vero habet cupiditas ex natura cum sensu, quem symbolice mulierem appellavit: verum ubi tutores vel defensores causae videntur esse cupiditates pro sensibus, sunt tamen certo certius adultores machinantes more inimicorum. Et certatorum utique mos est, ut per ea, quae concedunt, maiora perpetrent damna. Oculos nempe convertunt in ruinam visus, aures ad gravem auditum, et caeteros sensus ad insensibilitatem; efficiunt etiam integritati corporis dissolutionem ac paralytin, omnem auferentes sanitatem, et plurimas easque pessimas inaniter construunt aegritudines.

Quare maledictio mulieris est multiplicatio tristitiae et gemituum, in tristitia parere, et conversio ad virum suum, et ab ipso dominari? (3, 16.)

49. Haec omnia patitur quaecumque mulier, quae vitae consors est viri, non sicut maledictionem, sed sicut necessaria. Symbolice vero sensus humanus saevo subiicitur labori dolorique, domesticis pertur-

PHILO VI.

U

bationibus ictus ac sauciatus. Famulatus autem sensus sunt isti: oculorum visus, aurium auditus, narium olfactus, oris gustus, tactuum appulsus. Quoniam mali improbique vita dolorosa est et egens, necesse est, ut et omnia secundum sensum perpetrata timore ac dolore commixta sint. Ad mentem: conversio fit sensus ad virum, non ut ad coadiutorem, [*] nam (tamquam mulier) subiecta est ut prava, sed tamquam ad dominum, eo quod praelegerit vim (potius) quam iustitiam.

Cur, ut serpentem et mulierem maledictione affecit relative ad ipsos, non tamen sic virum, sed terram assumit, dicens: „Maledicta terra propter te; in tristitia comedes illam: spinas et tribulos germinabit tibi, et edes foenum agri; in sudore vultus tui edes panem tuum“? (Gen. 3, 17 ss.)

50. Quoniam intellectus spiratio est divina, haudaequum duxit maledicere ei condigne, sed convertit maledictionem in terram et culturam eius (viri). Terra autem connaturalis homini corpus est, cuius agricola intellectus. Quum virtute studioque sit praeditus ruricola, producit et corpus fructus suos. sanitatem, optimam sensationem, robur, pulchritudinem. Sin autem saevus est, contra accidunt: nam maledictionem subit corpus, operarium sumens intellectum incastigatum et insanum. Fructus autem eius nihil est ex utilibus, nisi spinae et tribuli, tristitia et timor, caeteraque vitia, dum percutiunt et quasi telis confodiunt intellectum cogitationes. Cibus autem herba est per symbolum, quoniam sese mutavit in brutum ex rationali, neglectis cibis divi-

nis, qui sunt per verba et leges datas regendae voluntati*) a philosophia condonati.

[*] *Quid est „Donec revertaris in terram, de qua sumptus es“ (Gen. 3, 19)? non enim de terra sola creatus fuit homo, verum etiam ex divino spiritu.**)*

51. Primum terrigenam terra caeloque compactum fuisse constat. Verum quia non constitit incorruptus, sed mandatum dei despexit, ex optima parte effugiens, caelo, totum se mancipium terrae dedit, crassiori ac graviori elemento. Deinde si quis virtutis desiderio arsit, quae immortalem facit animam, omnino adeptus est sortem caelestem. Quia vero voluptatis aemulus fuit, qua mors acquiritur spiritualis, terrae se rursus tradidit; quamobrem dictum: *Terra es et in terram reverteris*. Mali ergo et pravi tum principium, quum finis terra est; virtute vero praediti caelum.

Quare Terrigena mulierem suam vocat Vitam, et asserit, quod „Mater es omnium viventium“? (3, 20.)

52. Primum, familiare id nomen protoplastae mulieri posuit Vitae, quoniam fons futurus erat venturae post ipsos universae generationis. Secundo, fortassis quia non de terra sumpsit existentiam substantiae suae, sed ex vivente, ex una nempe viri parte sive costa formata in mulierem, ideo *vita* est nominata: quia ex vivente primum facta est, et primi [*] ratione praediti ex ipsa generandi erant. Fieri tamen potest, ut metaphoricè audiatur: nam

*) s. leges voluntarias sive ex voluntate provenientes.

**) Conf. Philonis Fragm. supra p. 235.

sensus, qui symbolice mulier est, nonne iure *vita*, appellatur? quia vivens a non vivente per sensum potissime distinguitur, quo et imaginationes impetusque aguntur, nam utriusque causa sensus est. Et revera sensus est mater viventium omnium: sicut enim sine matre nulla fuit generatio, sic et sine sensu vivens (animal).

Cur deus tunicas pelliceas facit Adae et mulieri eius, et vestit eos? (Gen. 3, 21.)

53. Fortasse aliquis litteram derideat, intuens vilitatem apparatus tunicarum, ac si minime dignae sint operatione talis et tanti creatoris. Vir tamen degustans de sapientia et virtute iure meritoque deo decens existimabit hoc opus, ut inaniter laborantes doceat sapientiam, qui parum curantes procurare utilia, miseri honoris furore capti, sese dederunt commoditati, odio habentes studium sapientiae virtutisque et amantes vitam splendidam et humanae (s. manufactae) artis sapientiam a bono abhorrentem (s. bono invisam). Et nesciverunt miseri, quod nullatenus indigens frugalitas fit quasi cognata atque vicina, lautus autem nitor ceu inimicus procul inde amandatus degit. Pellicea ergo tunica, si vere iudicetur, nobilior possessio aestimanda est quam floridis coloribus contexta purpura. At litteram itaque sic habet. Ad mentem vero tunica pellicea symbolice est pellis naturalis, id est corpus nostrum. Deus enim [*] intellectum condens primum, vocavit illum *Adam*; deinde sensum, cui *Vitae* nomen dedit; tertio ex necessitate corpus quoque facit, *tunicam pelliceam* illud per symbolum dicens: oportebat enim ut intellectus et sensus velut tunica cutis induerent cor-

pus, ut factura quoque ipsa divina virtute digna prius appareret. Siquidem humani corporis apparatus a quam potentia melius decentiusque construi potest, nisi a deo? Quapropter paravit simulque induit, ubi humanum indumentum alii parant et alii induunt. Connaturalem vero istam tunicam, corpus scilicet, eiusdem erat opus tam parare quam paratam induere.

Quibusnam dicit: „*Ecce Adam factus est tamquam unus ex nobis, ad cognoscendum bonum et malum*“? (3, 22.)

54. Unus ex nobis pluralitatem ostendit; ne forte loquatur cum suis [*] virtutibus, quibus tamquam instrumentis usus fecit universitatem rerum. Illud autem *tamquam* ad instar aenigmatis similitudinisque et comparationis, non vero dissimilitudinis (*al. similitudinis*) est declarativum: aliter enim noscitur apud deos bonum intelligibile et sensibile, quemadmodum etiam contrarium, et aliter apud homines. Quoniam quo distinguuntur naturae inquirentium et comprehendentium, atque rerum, quae percipiuntur comprehendunturque certo, (eo) et ipsa virtus comprehensiva. Haec autem omnia in hominibus similitudines sunt, et formae imaginesque; verum apud deos prototypa, indicia, et lucidiora exemplaria subobscurorum. Ingenitus autem atque increatus ille pater se adiungit nemini, nisi intendens dilatare honorem virtutum suarum.

Quid est „*Ne forte porrecta manu sumat de ligno vitae, edat et vivat in aeternum*“ (Gen. 3, 22)? *Non enim dubitatio neque invidia est in deo.*

55. Verum est, nec dubitare *) neque invidere divi-

*) Conf. Phil. Fragm. supra p. 261 et Tom. II, p. 81.

nitatem; utitur tamen plerumque rebus nominibusque dubiis, annuens fere caput illud: *ut homo*. Duplex enim est, ut dixi, superius caput: aliquando, *non ut homo deus*; et aliquando: *sicut homo instruit filium, sic dominus deus moneat te*. Primum itaque [*] principatus est, secundum vero disciplinae, ac primae introductionis in instructionem, ut etiam voluntarium insinuetur. Quoniam illud *Ne forte* non est haesitatio dei, sed relatio ad hominem natura sua haesitantem, atque denunciatio affectionis in eo existentis. Quum enim occurrit alicui apparentia quaedam alicuius rei, illico statim supervenit impetus ad apparens, ab ipso apparente causatus. Unde et secunda dubitatio haesitabunda, huc illuc animum trahens, utrum possidenda (s. acceptanda) res sit, necne; et ad istud secundum fortassis respectant praesentia. Enim vero divinitas incapax est cuiusque malitiae: nullo modo potest fieri ut invidet aut immortalitatem aut aliud quippiam bonum alterius. Argumentum est firmissimum: nam a nullo rogatus mundum condidit, indomitam et inordinatam patibilemque essentiam benefactor propitius dulcem ac mitem efficiens, magna bonorum harmonia atque ordine tamquam chori; et plantavit lignum vitae verus ipse ens proprio ingenio luminoso. Praeterea nullo intercessore atque hortatore usus est in communicanda (homini) incorruptione. Verum dum intellectus purissimus exstitit, nullam apparentiam prae se ferens nec operis neque sermonis mali, securus erat decorum habere ducem qui se adduceret ad pietatem, quae est indubia verissimaque immortalitas. Ex quo autem coepit converti ad pravitatem, mortalem cupiens vitam, aberravit ab immor-

talitate: namque malitiam immortalem reddi dedecet, inutile etiam accidit subiecto; quoniam quanto longaeior sit malus atque improbus, [*] eo magis miser est, et tum sibi, cum aliis damnum grave.

Cur nunc appellavit paradisum voluptatem), quando hominem emittit de illo ad operandam terram, ex qua sumptus est? (Gen. 3, 23.)*

56. Agriculturae distinctio patet, quum in paradisi statu exercens culturam sapientiae tamquam in arboribus colendis, atque immortalibus perquam utilissimis fructibus vescens, immortalitate et ipse donabatur. Deinde eiectus de loco sapientiae contraria experiretur imperitiae opera, quibus corpus coinquinatur et obcaecatur intellectus, atque penuriam passus proprii cibi tabescit usque ad mortem diram. Quare nunc in contemptum insipientis nuncupavit paradisum *voluptatem*, ut opponeret dolorosae ac saevissimae vitae. Enim vero quae in sapientia agitur vita, libera (s. liberae) laetitiae voluptas est, et fruitio animae rationali familiarissima; altera vero (vita) sapientiae expers et dura et dira comperitur: etsi nimium decipiatur a cupiditatibus, quas et antecedit et sequitur dolor.

[*] *Cur „contra paradisum collocat Cherubim et igneum gladium, qui vertebatur, ad custodiendam viam ligni vitae“? (3, 24.)*

57. Cherubim designant duas priores, quae apud divinitatem sunt, virtutes: creativam scilicet et regiam, quarum una nomen gerit *dei*, et altera, sive

*) Mellus fortasse *voluptatis*. Auch.

regia, *domini*. Forma creativae pacata lenisque et benefica est virtus, regiae autem legislatrix et castigatrix. Porro igneum gladium symbolice nominat caelum: aether enim flammei coloris est et versat se circumlatus circa aevum (s. universum). Haec ergo omnia istam custodiam sumpsere paradisi, puta quod praesides sunt sapientiae ad instar speculi: quoniam, ut exemplo utar, speculum quoddam sapientia mundi fuit divinarum virtutum, iuxta quas perfecta fuit, et regitur dispensaturque universitas istiusmodi rerum. Ad sapientiam vero via vocatur philosophia (amor vel studium sapientiae); quandoquidem philosophia praedita est virtus creativa, philosophica et regia, philosophus etiam mundus. Sunt tamen aliqui, qui igneum gladium solem esse arbitrentur, eo quod secundum conversionem et circumactionem denotat tempora annua, ut custos vitae, et *) cuiusque rei, quae servit vitae omnium.

[*] *An recte dictum fuerit de Cain: „Acquisivi hominem per deum“? (Gen. 4, 1.)*

58. Distinguitur esse ab aliquo et ex aliquo et per aliquid: ex aliquo, sicut ex materia; ab aliquo, ut a causa; et per aliquid, sicut per instrumentum. Atqui pater et creator universorum non est instrumentum, sed causa; ergo deflectit de sano consilio, qui dicit non a deo, sed per deum factum esse quod factum est.

*) et addidit e Ms. C. Alias altera in genere nascitur sententia huiusmodi: *Custos nimirum est vitae, quidquid servit vitae omnium. Auch.*

Quare iunioris Abel prius artem describit, dicens: „Fuit pastor ovium, Cain autem operabatur terram“? (4, 2.)

59. Quoniam etsi tempore iunior erat improbo probus, verum probitate senior erat: quapropter nunc, quum conferenda sint inter se ipsorum facta, anterior constitutus est. Quare unus ex eis artem exercet et curat animantia, quamvis ratione carentia, pastorale nimirum lubenter sibi concilians opus, quod est principatus regnique praelusio; alter vero terrenis et inanimatis (rebus) operam dat.

[*] *Cur Cain „post dies“ primitias fructuum*) offert, Abel autem de primogenitis et de adipibus**) non „post dies“? (Gen. 4, 3 s.)*

60. Inter sui ipsius amatorem atque dei aman-
tissimum discrimen affert. Alter enim sumpsit sibi primitias fructuum et deum impie secundariis (inferioribus) dignum fecit; nam illud *post dies*, non statim, et *de fructibus*, non de primis fructibus, talem prodit iniquitatem. Alter vero primogenitos maioresque natu offerebat sine mora in omnibus, quin hoc pater (s. a patre) aspernaretur.

Cur primum a Cain initio ducto, secundo loco meminit eius, quum dicit: „Respexit deus ad Abel et ad munera eius; ad Cain vero et ad sacrificia illius non advertit“? (Gen. 4, 4 s.)

61. Primum, quia (bonus) qui natura primus est, non primus sensibilis est cuiquam, nisi suo

*) s. ita: *post dies primitiarum primitias offert.*

**) s. *crassis.*

tempore et ex moribus sanis*). Secundo, quia duo sunt (distincti), bonus et malus, bonum admittit, videns eum boni amatorem et virtutis studiosum: quem praevidens in eam partem pronum**) in ordine naturae, recusat et aversatur malum. Optime itaque non oblata, sed oblatores [*] munerum ante munera vidisse ait deum: nam homines in copiam respiciunt munerum probantque, deus autem in animae veritatem, declinans (s. declinantis) ab ambitione et illusionem.

Quam distinctionem habet munus a sacrificio? (ib.)

62. Ille, qui mactat sacrificium divisione facta, sanguinem circa aram fundit et carnem ducit domum. Qui vero instar muneris offert, totum, ut visum est, offert acceptanti. Sui itaque ipsius amator distributor est, sicut Cain; amator vero dei munerator est, sicut Abel.

Unde scivit Cain non placuisse ei oblationem suam? (4, 5.)

63. Forsitan resolvit dubium caussa superadita: „*Tristitia enim invasit eum et concidit vultus eius.*“ Ergo pro indicio sumpsit moerorem, non placita mactans, quum laetitia et gaudium deceret mactantem illibate.

*) Hunc locum obscurum alio modo interpretatur Glossarius: „*Primum illud non ita oportet accipere, quod primus sit, qui (primum) nominatur, ut Cain; sed qui tempore opportuno et ex sanis moribus obtulit munus, ille est natura primus.*“ Auch.

**) Gloss. paulo aliter intelligit: „*Deus bonum dilexit, et in eum versus inclinatus est aspectu.*“ Auch.

Quid est „Non quod non recte offeras, sed quod (s. nisi) recte non divides“? (4, 7.)

64. Ante omnia, recta divisio nec ne, nihil est aliud, nisi ordo. Per [*] ordinem autem universus mundus et huius partes factae sunt. Quoniam et mundi conditor quum indomitam inordinatamque et p̄tibilem essentiam ordinare coepit, sectione us̄s est et divisione. Nam gravia et deorsum prona ex natura, (sc.) terram et aquam, in medio universi posuit, aëra vero et ignem sursum ob levitatem sublevatos. Puram autem naturam, caelum, segregans et separans circa omnia (s. universum) circumvexit, ut invisibilis (s. potius: visibilis) cunctis esset, inter se continens universim universum. Illud autem ex seminibus humidis aridisque fieri animalia et plantas quid aliud est, nisi sectio separatioque distinctionis? Hunc ergo ordinem necesse est imitari universorum in rebus omnibus, maxime in gratia vel agenda vel habenda, qua vocamur ut vices quodammodo retribuuntur impense maiora nobis tribuenti. Praeterea gratias referre deo *) in se ipso seorsim rectum est; non autem primum (auctorem)**), neque ex primitiis novella munera recipere eum (nostra negligentia) improbandum. Quoniam non oportet priora, quae dantur in creatis, sibi, secunda vero sapientissimo (creatori) offerre: quae est divisio vituperanda et improbanda, praeposterum referens ordinem.

[*] Quid est „Peccasti, quiesce“? (ib.)

65. Oraculum profert quam utile. Quoniam ni-

*) Conf. Philonis Fragm. supra p. 258.

***) Verti poterat etiam: *primo momento*.

hil omnino peccare maximum est bonum; qui vero peccat et erubescens pudore afficitur, cognatus est eius, iunior, ut ita dixerim, maioris. Sunt enim, qui de peccatis tamquam de rectitudine exsultantes, difficili sanatu, imo insanabili morbo laborant *).

Cur bonum in manum tradere mali videtur, dicens: „Ad te conversio eius“? (ib.)

66: Non in manum tradit, sed est variata auditio: quoniam loquitur non de pio, sed actione peracta, dicens ad eum: Huius impietatis conversio ac respectus apud te est. Noli ergo necessitatem causari, sed morem tuum, ut et istic voluntarium repraesentet. Illud vero „tu princeps eris illius“ iterum annuit ad operationem: primum utique inique agere incepisti et ecce magnam iniuriosamque iniquitatem sequitur alia quoque iniustitia. Itaque praecipuum omnis iniuriae voluntariae id esse existimat arguitque.

[*] *Cur in campo fratrem occidit? (Gen. 4, 8.)*

67. Ut quum (al. Ne) iterum seminando vel plantando infecunditas vel infructuositas omnino superveniat, nefandae occisionis memor reprehendatur. Quoniam non erat eadem humus futura, postquam coacta est bibere de humano sanguine praeter naturam, ut cibum germinaret ei, qui imbuit illam sanguine coinquinationis.

Cur qui scit omnia, sciscitatur fratricidam: „Ubi est Abel frater tuus“? (4, 9.)

68. Vult, ut homo de se ipso fateatur sua

*) Conf. Philonis Fragm. supra p. 232.

sponte, ne omnia de necessitate fieri comminiscatur. Qui enim ex necessitate occidisset, ut invitus operatus, invitus confessus fuisset*). Quandoquidem quod non in nobis est, accusationem non meretur. Voluntarie vero peccans negat: nam poenitentiae obnoxii sunt peccantes. Cunctis ergo partibus legislationis illud contexit, quod mali non est causa divinitas ipsa.

Quare velut homini respondens dicit: „Nescio; numquid custos fratris mei ego sum?“ (ib.)

69. Athei sententia est non putare divinum oculum per omnia penetrare et cuncta simul intueri, non solum visibilia, verum etiam quicquid in adytis, [*] profundis abyssisque. Quomodo nescis, dixerit ei aliquis, ubi (s. quum) frater tuus sit? et utquid id ignorasti, quum quartus adhuc homo esset ille (s. sis tu) in mundo una cum ambobus parentibus unicoque fratre. Adhaec illud dictum, *non sum custos fratris mei*, o quam pulchra apologia! Et cuinam alteri potius oportebat te quam fratri custodem ac tutorem esse? Quod si violentiae, iniuriae, fraudi et homicidio, quae sunt nimis foeda abominandaque opera, diligentiam adhibuisti, quomodo fratris salutem tamquam negotium superfluum posthabuisti?

Quid est „Vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra“? (Gen. 4, 10.)

70. Exemplarissimum est. Nam divinitas auscultat dignis, quamquam defuncti fuerint, vivere eos sciens incorpoream vitam: a precibus autem

*) s. invitus se occidisse fateretur.

malorum avertit faciem, etsi virentem vitam agant, arbitrando illos a vita vera emortuos esse, corpus sepulcri more in se gerentes, miseram animam in illo sepelientes.

[*] *Cur „maledictus“ asseritur „super terram“? (4, 11.)*

71. Extrema mundi pars terra est; ista ergo maledicente (s. maledicta) aestimandum est, quod competentes maledictiones caetera quoque elementa ei obiiciant, fontes, fluvios, mare, aër, ventus, ignis, lux, sol, luna, stellae et communiter totum caelum. Namque si inanimata terrenaque natura iuga detrectans militat adversus iniuriam, cur non potiore iure mundiores naturae? Cum quo vero mundi partes bellum gerunt, quam deinceps habebit spem salutis, ego ignoro.

Quid est „Gemens et tremens eris super terram“? (4, 12.)

72. Ratio est et haec generalis: in cunctis enim malis aliqua sunt, quae statim utique percipiuntur, aliqua vero sunt futura. Enim vero futura timores adducunt, et quae illico (adsunt), tristitiam ferunt.

Quid est „Maior est causa (mea), (quam) ut dimittas me“? (4, 13.)

73. Profecto nulla est aerumna maior, quam quum derelinquat et despiciat deus; nam saeva et nimis dura [*] est insipientium anarchia: despici vero a magno rege et decidere ut abiectus ex regimine principatus, inenarrabilis miseria est.

Quid est „Omnis qui invenerit me, occidet me“ (4, 14), quum vix esset alius homo praeter parentes eius?

74. Primum poterat a mundi partibus damnum perpeti, quae quidem ad utilitatem et in bonorum participationem factae sunt, nihilominus haud exiguam vindictam capiebant a malis. Secundo, quia bestiarum et reptilium damna metuebat; haec enim natura peperit ad vindictam iniquorum. Tertio, fortasse de parentibus etiam quis opinetur, quibus novum luctum primumque eventum malum induxit, nescientibus quid sit mors.

Cur „omnis, qui occiderit Cain, septem vindictas exsolvet“? (4, 15.)

75. Quum octo partibus anima nostra constet, ex rationali individua et irrationali in septem partes distingui solita, in quinque nempe sensus et in vocis instrumentum et geniturae, malitiae mali septem istae partes in causis existunt, unde etiam sub iudicio cadunt: mors autem principis praesidis [*] (mentis sc.) proprie est illa quae in eo sedet malitia. Quicumque ergo mentem occidit, intermiscens insensatum (insipientiam) pro sensu, hic dissolutionem faciet septem quoque irrationalium partium. Quoniam ut habuerit ex virtute (partem) principalis dux, sic componuntur et partes ei subiectae.

Cur „signum“ ponitur fratricidae, „ne eum occidat omnis, qui invenerit eum“ (ib.), quum oporteret contra facere, in manum nempe tradere ad interitum?

76. Primum, vivendi commutatio naturae mors una est: at expertes gaudio continuae tristitiae et

pavores meri, bona spe vacui, plura et gravia et multiplicia inferunt mortes sensibiles. Secundo, statim sub principio vult ipsam de animae incorruptibilitate enarrare legem, et illos qui felicem reputant istam solam in corpore vitam, confutare ut fallaces. Ecce enim unus (fratrum) amborum, ingentium (s. iam dictorum) malorum reus est, impietatis et fratricidii; et adhuc vivit, proles gignit, urbes condit. Alter vero in pietate laudatus fraude perimitur, non tantum evidenter dominica voce clamante, quod nec sensibilis ista vita bona est, neque [*] mors mala, verum etiam quod nec illa (vita), quae in carne est, vita est: sed alia datur senio carens et magis immortalis, quam incorporeae animae sortitae sunt. Illud enim de Scylla poetae dictum*): *Id tibi non mortale, sed immortale malum est*, de male vivente longamque vitam per multos annos agente familiariter assertum sit. Tertio, quoniam ante omnia enorme Cain perpetravit fratricidium, immemorem fere iniuriae se illi praebet, pacatissimam legem pro primo delicto imponens cunctis iudicibus; non quod malos non deperdant, sed ut quiescentes modicum longanimitate, misericordiam supra atrocitatem colant. Ipse vero (deus) sapientissime familiaritatis et intelligentiae praescripsit canonem de primo peccatore, non interficiens homicidam, verum alio modo deperdens illum. Quoniam vix permisit una cum generatione patria ipsum annumerari, sed proscriptum non solum a parentibus, sed ab universo hominum genere demonstrat, separatam illi seiunctam-

*) Hom. Odyss. 12, 118: *Ἡ δὲ τοι οὐ θνητὴ, ἀλλ' ἀθάνατον κακὸν ἔστιν.*

que e rationali specie gentem designans, tamquam expulso profugoque et converso in bestiarum naturam.

[*] *Cur Lamech post quintam generationem se reprehendit de maioris sui Cain fratricidio, „dicens“, ut scriptura ait; „uxoribus suis Addae et Sellae: Virum occidi in vulnus mihi et adolescentulum mihi in plagam. Quoniam si septies vindictae capiuntur ex Cain, ex Lamech utique septuagies septem“? (Gen. 4, 23 s.)*

77. In numeris unum prius decimo est tum ordine, tum virtute: primum enim principium est et elementum et mensura, decimus vero numerus posterior et mensuratus, tum ordine, tum virtute secundus; ergo et septenus septuagenario anterior est in origine et vetustior, septuagenarius vero septeno iunior est et generationis calculum habet. Hisce positis, primus qui peccavit, aequae ac si constanter nesciret (malum), primi ancipitis numeri ad instar, puta unius, simplicius castigatur. Secundus vero, eo quod pro exemplo habuit primum, quin excusari possit, reus est voluntarii peccati; et quia non accepit honestam sapientiam ex simpliciore illo supplicio, consequens erit, ut et illud patiat et insuper recipiat secundum istud, quod in denario (numero) est. Sicut enim in hippodromis idem ipse est equiso, qui primum secundumque praemium accepit*), sic aliqui malorum proni in iniustitias, victoriae as-

*) s. cum Gloss. „In Olympiis ludis quantam pendunt equitanti mercedem victoriae, duplam equisoni, qui equum instruxerit.“ Auch.

sequuntur miserum triumphum, ac deinde supplicio [*] duplici castigantur, tum primo quod in uno, tum secundo quod in denario. Propterea et Cain *) auctor existens homicidii, quum ignoravit gravitatem inquinamenti, eo quod antea nunquam occurrerat mors, poenam luit simpliciore, septuplum in unitatis ordine. Imitator autem eius quum haud posset ad eandem apologiam ignorantiae confugere, duplicem debet sustinere poenam, quum parem similemque illi, tum alteram inter decades septuplam. Etenim secundum legem septuplum agitur iudicium. Primum de oculis**), quia illicita viderunt. Secundo de auribus, quia indebita audierunt. Tertio de olfactu, fumo et vapore seducto. Quarto de gustu, qui servit voluptati ventris. Quinto de tactu, quo praeter priorum sensuum opus commune in praevaletentia supra spiritum superadduntur et caetera separatim, ut capturae urbium, captivationes hominum subversionesque arcium civitatis, in qua consilia habitant. Sexto de lingua et vocis instrumentis, tacendo dicenda dicendoque tacenda. Septimo de ventre humiliori, qui immoderata libidine cupiditates accendens extollit. Hoc est illud dictum, quod septuplum ultionum sumptum fuit ex Cain; ex Lamech vero septuagesies septem praedictis de causis: eo quod secundus iste peccans, nec doctus poena primi delinquentis et eiusdem omnino percipit supplicium, quod simplicius est, ut in numeris unum, [*] et multiplicem poenam aequalem denario inter numeros.

*) Conf. Philonis Fragn. supra p. 243.

**) Ad verbum: *per oculos vel oculis*; sic etiam in seqq.

Quare Adam generans Seth, superinducit dicens: „Susci-
 tavit mihi deus semen aliud pro Abel, quem occidit
 Cain“? (Gen. 4, 25.)

78. Vere est Seth semen aliud et principium al-
 terius nativitatis Abel secundum naturalem quan-
 dam rationem. Nam Abel similis est desuper deor-
 sum venienti, quapropter iniuriose obiit; Seth vero
 gradienti deorsum sursum, quare etiam crescit. Et
 ad fidem huius rei Abel explicatur *relatus oblatusque*
sursum ad deum: at omnia sursum evehi non decet,
 sed tantum bona, deus enim malorum nullo modo
 causa est. Ideo quod indistinctum est atque incer-
 tum, commixtum conturbatumque, mixtam habet
 etiam condigne laudem ac vituperationem: laudem,
 quia causam honorat; et vituperationem, quoniam
 ut fortuito res accidit, ita se habet, non consilio
 inito neque gratiis actis. Proinde et natura gemel-
 los ab illo separavit: bonum immortalitate dignum
 effecit, resolvens in vocem intercedentem apud de-
 um; pravum vero corruptioni tradidit. Seth [*] au-
 tem exponitur *irrigatus*, iuxta variationem planta-
 rum, quae per irrigationem crescunt, pullulant et
 fructificant. Haec autem symbola sunt animae, ita
 ut non cunctis rebus aequè causam asserere liceat
 divinitatem, sicut bonis, ita etiam malis, sed solum
 bonis, quae sola expedit viva plantari.

Cur filius Seth Enos „speravit“*) invocare nomen do-
 mini dei“? (4, 26.)

79. Enos explicatur homo; accipitur autem
 nunc non totum mixtum, sed animae pars rationalis,

*) ἤσπευεν LXX

intellectus, cui convenit proprie sperare, nam irrationalia animalia expertia sunt spei. Spes autem praesagium quoddam gaudii est; ante vero gaudium exspectatio bonorum est.

Quare post spei mentionem dicit: „Hic est liber generationis hominum“? (Gen. 5, 1.)

80. Praedicta hinc fide digna facit. Quid est homo? Homo est spei prae caeteris animalium generibus copiosam miramque partem sortitus. Id autem, quasi in ipsa natura inscriptum, est celebratum; namque suapte natura sperat intellectus humanus.

Cur in genealogia Adam non amplius memorat Cain, sed Seth? Quem ait „secundum speciem ac formam suam“ esse. Unde generationes ab illo productas incipit retinere in genealogiam. (5, 3 ss.)

81. Nefandum brutumque homicidam nec in rationis neque in numeri [*] ordinem referre liceat, nam fimi instar reiiciendus est, ut quidam dixit, talem eum fuisse ratus. Quare neque terrigenae patris successorem eum indicat, neque caput posteriorum generationum; sed utrumque illibato distribuens praestat Seth, qui est pater aquae, ut a patre irrigatus et in suo incremento propectuque spem gignens. Quapropter haud inconsulto ac frustra istum secundum speciem formamque patris dicit, ad reprehensionem maioris, qui ob foeditatem homicidii nihil patrium in se praefert secundum corpus aut animam.. Quare illum seiunxit a cognatione, huic autem partem distribuens dedit nobilitatem maiortatis.

Quid illud sit: „Placuit Enoch deo postquam genuit Mathusala, annis ducentis“? (Gen. 5, 22.)

82. Fontes omnium bonorum sub principio ipso generationis*) per legem constituit. Quod autem dico, huiusmodi est. Misericordiam ac veniam destinavit paulo antea; nunc iterum poenitentiam decernit, non irridens neque obiurgans ullo modo eos, qui peccasse creduntur, simul praestans ascensum**) animae de malitia ad virtutem, sicut conversio tendentium in laqueum. Ecce enim vir factus et pater una cum genitura ipsa initium fecit probitatis. Placere autem deo dicitur: quamvis enim non simul ac (natus fuit) perseveret in pietate, non tamen minus ei tempus illud (residuum) reputatum est ad laudabilem vitae rationem, quia placuit [*] per tot annos. Haec autem dicuntur, non quod fortassis fuerit, sed forte potuit alias apparere †). Sed rerum ordinem probat; nam indulgentia in Cain monstrata, post non diutinam temporis intercapedinem inducit illud, quod Enoch poenitentiam exercuit, monens, indulgentiam poenitentiam producere solere.

Cur poenitentiam colens Enoch ante poenitentiam dicitur vixisse annos centum et sexaginta quinque, post vero poenitentiam ducentos? (5, 21 ss.)

83. Illud centum et sexaginta quinque coalescit ex singulari additione decem numerorum ab unitate

*) s. libri Geneseos. **) Ad verbum: descensum, ut a superbia in humilitatem. Auch.

†) Obscurissimum dictum sic explanat Glossa.: „Fortasse poenitentiam Enoch non propter se potius quam propter aliorum utilitatem memorat“. Auch. *

ad denarium usque, ut I. II. III. IV. V. VI. VII. VIII. IX. X., quorum summa est LV. necnon ab ea additione decem numerorum, qui seclusa unitate binario crescant, ut II. IV. VI. VIII. X. XII. XIV. XVI. XVIII. XX., qui faciunt centum et decem: quorum compositio (cum praemissis) parit centum et sexaginta quinque. In his autem numeri pares duplum superant impares: nam foemina est violentior quam mas, juxta morem praeposterum, quo improbus dominatur probis, sensus menti, corpus sensui, materia causae. Bis centum autem, in quibus poenitentia exercita fuit, ex duplici centenario coagmentatur, quorum prior centenarius (numerus) purgationem innuit ab [*] iniustitia, alter vero plenitudinem virtutis consummatae. Etenim ab aegrotanti corpore ante omnia abscindenda est pars morbosa, eique deinde inferenda curatio: haec enim prima est, illa vero secunda fit. Praeterea bis centum numerus ex quaternis constat; gignitur enim velut a semine, ex quatuor trigonis, ex quatuor tetragonis, ex quatuor pentagonis, et ex hexagonis quatuor, quatuorque heptagonis, figiturque, exempli gratia, in septenario gradum. Trianguli vero quatuor sunt isti: I. III. VI. X., qui conficiunt XX. Tetragoni autem quatuor, I. IV. IX. XVI. faciunt XXX. Ex pentagonis quatuor, I. V. XII. XXII. colligitur XL. Hexagoni porro quatuor, I. VI. XV. XXVIII. dant L. Et heptagoni quatuor, I. VII. XVIII. XXXIV. faciunt LX. Haec omnia composita exhibent bis centum.

*Cur poenitentiam agens annis trecentis sexaginta quinque
vixisse dicitur? (5, 23.)*

84. Primum, annus dies habet trecentos sexaginta quinque: illius ergo poenitentis vitam sym-

bolo signavit solaris orbitae. Deinde, quemadmodum sol est causa diei et noctis, diei gyrum agens supra hemisphaerium terrae et noctis sub terram, sic etiam vita poenitentis ex tenebris et luce constat: ex tenebris, puta ex casibus perturbationum et iniuriarum, et ex luce, quum lux oritur virtutis et nitidus splendor ejus. Tertio, numerum plenum ipsi dispersit est, prout caelestium siderum princeps sol adornatus est, sub numero ducto etiam tempore poenitentiam praecedenti, pro oblivione ante factorum [*] peccatorum. Siquidem ut bonus est deus, abundanter largitur gratias maximas et simul studentium virtutibus delet vetera delicta castiganda.

Quare decedente Enoch superinducit illud: „Placuit deo“? (5, 24.)

85. Primum quod immortales esse animas declarat, quippe et corpore exutae iterum placent. Secundo laude prosequitur poenitentem, eo quod perseveravit in eadem mutatione morum, neque recessit usque ad consummationem vitae; ecce enim nonnulli citius expleri videntur gustata probitate, atque spe data sanitatis denuo in eundem recidunt morbum.

Quid est „Non inveniebatur, quia transtulit eum deus“? (ib.)

86. Primum finis proborum ac sanctorum non est mors, sed translatio accessioque ad alterum locum. Secundo mirificum aliquid factum est; putabatur enim rapti, ita ut invisibilis esset: tunc enim non inveniebatur. Pro indicio est quaeri ipsum ut invisibilem, non solum ab oculis eorum raptum,

quandoquidem translatio in alium locum nihil aliud est quam in alium locum positio; suggeritur tamen (transpositum esse) ex sensibili visibilique loco ad incorpoream et intelligibilem ideam. Hoc donum et [*] protopropheta assequutus est, nam illius quoque sepulcrum nemo scivit. Alter etiam praeterea Eliàs ex terrenis his rebus in caelum secundum dīvinam faciem tunc sibi apparentem *) superiora est secutus, vel ut proprie dicam, superascendit.

Quomodo illico in ipsa nativitate Noë pater eius dicit, quod „Iste quiescere nos faciet ab operibus et a tristitiis, deque terra, cui maledixit dominus deus“? (5, 29.)

87. Nonnisi gravi de causa sanctorum patres prophetarunt: nam etsi non semper neque de omni re, verum saltem semel et ob unum, quod noverint, quicumque digni facti sunt laude prophetica. Neque inane et hoc symbolum exemplorum est, quoniam Justitiae cognomen quoddam est Noë, de qua particeps factus intellectus requiescere nos facit de malitia operum, liberat a tristitiis timoribusque, securos et laetos reddens. Facit ut requiescamus etiam a terrena ista natura maledicta, quam dolore affectum hoc corpus attigit, maxime in iis qui causam praebent atque conterunt vitam suam voluptatibus. Attamen attento rerum eventu ad litteram, fallitur prophetia iam prolata, quia iuxta istum virum, non quasi sedatio fit malorum, sed vehementior obstinatio et ingentes aerumnae et inauditus eventus dilu-

*) Tam obscurum videtur dictum, ut possit etiam verti: *secundum modum, quo tunc poterat apparere deo.* Auch.

vii. Tu autem diligenter [*] attende, quod decimus est Noë a Terrigena.

Qui sunt tres Noë filii, Sem, Cham et Iapheth? (5, 32.)

88. Symbola sunt haec nomina trium in natura rerum: boni et mali et indifferentis. Sem exemplum boni, Cham mali, et Iapheth indifferentis.

Cur ex quo appropinquavit diluvium, in multitudinem crescere dicitur genus humanum? (Gen. 6, 1.)

89. Semper divinae gratiae praecedunt iudicium, quoniam opus dei prius est benefacere, deperdere vero postmodum sequitur. Ipse tamen amat et solet, quando mala sunt futura gravia, ut producat antea maiorum multorumque honorum copia. Hoc pacto etiam Aegyptus, quum septem annorum futura esset infoecunditas, ut ipse dicit propheta (Gen. 41, 28 ss.), totidem annis continuo foecundissima facta est per beneficam et [*] salutarem vim (creatoris) universorum. Eo autem (modo) quo benefacit, edocet abscedere et abstinere se ipsos a peccatis, ne bona in contraria demutentur. Propterea et nunc in generosam virtutem creverunt civitates de libertate morum: ut, si qua postea corruptio superveniat, proprias improbaturae sint nequitias extraordinarias atque irremediabiles, minime pro causa habentes divinitatem, quae immunis est malitia et malis; sola enim bona prius largiri est opus eius.

Quid est „Non permanebit spiritus meus in hominibus in aeternum, quia carnes sunt ipsi“? (6, 3.)

90. Oraculum est velut lex prolatum: divinus enim spiritus non est aëris motus, sed intellectio et

sapientia; sicut et super illum, qui dominicum tabernaculum artificiose construit, is est Beseliel, influit, quum dixit (Exod. 31, 3): *Replevit eum divino spiritu sapientiae et intellectionis*. Iste ergo spiritus in homines venit, sed non permanet neque perseverat. Rationem autem ipse adiicit, dicens: *quia carnes sunt*; carnis enim indoles aliena est a sapientia, quatenus familiaritatem inicit cum cupiditate. Unde patet, quod incorporeis levibusque animis nihil grave sub pede occurrat aut obstaculo sit ad cerendam intelligendamque conditionem naturae, quia [*] purum ingenium una cum constantia acquiritur.

Quare dies hominum erunt anni centum viginti? (ib.)

91. Humanam vitam praescribere videtur hoc numero, multiplicem indicans praerogativam honoris. Primo enim est ab unitatibus secundum compositionem ex quindecimali: quindecimi autem ratio est lucidioris speciei, quoniam luna in decima quinta luce plena efficitur, mutuans de sole lumen vespere, et mane illi tradens, ita ut ea nocte tenebrae vix appareant, sed totum lumen sit. Secundo centum et viginti triangulus est numerus et ex triangulis est decimus quintus. Tertio quia coalescit ex pari et impari, comprehensus vi facultatis pariter concurrentium sexaginta quatuor cum quinquaginta sex. Nam sexaginta quatuor paritas est composita ex unitatibus imparium istorum octo, I. III. V. VII. IX. XI. XIII. XV, quorum per partes reductio in quadrangulos parit summam sexaginta quatuor: istud autem cubus est, et simul quadratum natum. Ex unitatibus autem duplicibus septem (oritur) imparitas quinquaginta sex, composita ex septem ge-

minis paribus, generantibus alias productiones istorum, II. IV. VI. VIII. X. XII. XIV, quorum summa est quinquaginta sex. Quarto coaluit ex quatuor: ex uno triangulo, nimirum quindecim; et ex altero quadrato, nempe viginti quinque; et ex tertio quinquangulo, ex triginta quinque; et ex quarto sexangulo, ex quadraginta quinque, juxta eandem analogiam. Semper enim quintus accipitur secundum [*] singulas species: nam ex triangulorum unitate quintus sit quindecim; itidem quadrangulorum quintus ex unitate, viginti quinque; et quinquangulorum ex unitate quintus, triginta quinque; et ex sexangulorum unitate quintus, quadraginta quinque. Unusquisque autem ex his numerus dominicus est et sacer: quindecimus, ut probatum fuit; viginti autem quinque Leviticae est tribus*); et triginta quinque ex duplici diagrammate est arithmeticae, geometriae et harmoniae. Verum XVI. XVIII. XIX. XXI, quorum compositio parit septuaginta quatuor, quo creantur septemmensuales (nati): et quadraginta quinque ex triplici diagrammate est. Huius autem sexdecim, novemdecim, viginti duo, viginti octo, quorum compositio parit octoginta quinque, in quo procreantur novemmensuales. Quinto partes habet quindecim et compositionem duplicem sibi propriam, quippe bis sexaginta mensura (est aetatis) omnium, ter quadraginta idea prophetiae, quater triginta gens, quinquies viginti quatuor diei noctisque mensura, sexies viginti principium, octies quindecim splendore plenus, decies duodecim vivifer (zodiacus), duodecies decem sanctus, quindecies

*) Cf. Num. 8, 24.

octo cubus primus, vigesies sex creatio (genesis), vigesies quater quinque sensus species, trigesies quatuor stereometriae initium, quadragesies tria plenitudo, principium et medium et finis, sexagesies duo femina, centum et viginti unum mas. Unusquisque autem istorum numerorum magis naturalis est, ut in singulis probatur. At compositio [*] duplex est, fit enim ducenti quadraginta, quod est signum duplici dignum esse vita; nam sicut numerus annorum duplicatus est, sic et vitam duplicem aestimare licet: unam cum corpore, alteram sine corpore donum accipere prophetiae unumquemque sanctum et perfectissimum. Sexto quia quintus et sextus exsurgit, tribus numeris multiplicatis, ter quatuor quinquies, quoniam ter quatuor quinquies perficiunt sexaginta; similiter centum et viginti pariunt sequentia, quater quinque sexies, quater enim quinque sexies conficitur centum et viginti. Septimo, accepto numero viginti, in quo hominis initium est redimendi, viginti inquam, bisque terque in se ductis, ut viginti, quadraginta, sexaginta, fit centum et viginti (additis). Sed forsitan non est generalis terminus vitae humanae numerus annorum centum et viginti, verum tantum tunc temporis existentium hominum, qui perituri erant diluvio post tot annorum intervallum, quod prolongavit benignus benefactor, data peccatis poenitentia, quum post dictum terminum ampliorem vitam vixere sequentibus saeculis.

[*] *Qua ratione ex angelis et mulieribus gigantes? (6, 4.)*

92. Poetae gigantes terrigenas referunt, ut terrae filios. Is (Moses) autem improprie et frequenter

usurpat id nomen, volens ostendere amplitudinem corporis procerum, ac Haicum*) (ut primum Heroulem) imitantium. Commixtam autem refert istorum procreationem ex duobus, ex angelis nimirum et mortalibus mulieribus. Enim vero spiritalis est angelorum substantia, passim tamen occurrit, ut hominum imitantes speciem pro rebus usurpandis sese commutent formeturque, sicut in mulieribus cognoscendis pro generatione Haicorum (gigantium). Quod si maternae nequitiae pueri aemulatores existant, ex paterna virtute recedentes abeant iuxta placitum voluntatis gentis pravae et ob contemptum supremi Entis superbum sicut voluntariae iniuriae rei condemnentur. Caeterum aliquando angelos vocat dei filios, quoniam non ab ullo facti sunt mortali incorporei, quum sint spiritus corpore carentes. Potius autem exhortator iste (s. praeceptor Moses) optimos praeditosque virtute viros filios dei nominat, pessimos vero et pravae corpora (s. carnes).

[*] *Quid est „Curavit cogitabundus, quia fecit hominem in terra, et in mento revolvit“? (Gen. 6, 6.)*

93. Quidam putant**) poenitere divinitatem videri his verbis; verum haud recte putant, quoniam immutabilis est divinitas, nec (illud) curare cogitando neque agitare in mente indicia poenitentiae sunt, sed lucidi certique consilii, quo curam praesert fert agitans in mento causam, propter quam fecit hominem super terram. Quoniam autem terra locus

*) Armeni primum patriarcham nationalem, nomine *Haik*, generosum giganteum afferunt pro exemplo cuiusque hominis fortitudinis ac statura praevallentis, ut Graecis Heroules orat. AUCH.

**) Conf. Philonis Fragm. supra p. 269 s.

est miseriae, etiam caelestis ille homo, mixtura conflata ex anima et corpore, ab ipsa nativitate usque ad finem nihil aliud est nisi cadaveriger. Haec ergo curare ac perpendere patrem, nullum apparet paradoxum: siquidem et malitiam ante virtutem plures sibi acquirunt, impetu duplici ducti superius dicto*), corporis natura corruptibilis, et horrido (s. algido) terrae situ cunctorum infimo.

Cur minatus hominem delere, iumenta quoque cum illo corrumpere ait, „ab homine (inquiens) usque ad pecus, et a reptilibus usque ad volatilia“? quid enim peccare poterant irrationalia? (Gen. 6, 7.)

94. Littera sic se habet: certiores nos facit, quod non necessarie ac [*] primarie propter se ipsa facta sunt animalia, sed propter homines et pro servitio illorum, quibus corruptis iure meritoque et illa cum istis corrumpuntur, quum non amplius sint illi, in quorum gratiam facta fuere. Ad mentem vero, quoniam symbolice homo est in nobis intellectus et animal sensus, primo principe depravato corruptoque a malitia, perit cum illo et omnis sensus, eo quod nullas habebat virtutis reliquias, quae est salutis causa.

Cur dicit: „Indignatus sum, quoniam feci eos“? (ib.)

95. Primum rursus tamquam de homine narrat celebre quoddam; verumtamen proprie deus non irascitur, sed immunis est et superior omnibus perturbationibus. Vult ergo illud demonstrare, excessu usurpato, quod adeo creverint hominum ini-

*) s. superiore, violentiore.

quitates, ut vel ipsum ex natura ira carentem invitarent ac provocarent ad iram. Secundo monet sub figura, quod insipienter acta sunt etiam poenae obnoxia, quae vero ex consilio sapientiae procedunt definitive, laudabilia.

Cur nunc dicitur „Noë gratiam invenisse coram deo“? (6, 8.)

96. Primum tempus postulat comparisonem. Quoniam alii omnes ob ingratitude reiecti sunt, iustum vice eorum ponit, gratiam invenisse asserens: [*] non quod ipse solus dignus fuerit gratia, quum universim totum genus humanum beneficio cumulatum fuerat, sed quia solus gratiae memor apparuit. Secundo corruptioni tradita generatione, excepta una familia, necesse erat istam residuam, velut semen et scintillam vitae futuram novi generis humani, divina gratia dignam fuisse asserere: et quae gratia maior illa est, ut idem finis ac principium fieret hominum?

Quare generationibus annumerat Noachum non ex maioribus (eius), sed ex virtutibus (propriis)? (6, 9.)

97. Primum, quia sui temporis homines mali erant. Secundo legem ponit voluntati, quia virtutis studioso pro vera generatione est virtus, siquidem hominibus generationes sunt homines, animis verò virtutes. Propterea dicit: *Justus erat, perfectus et (deo) placens.* Iustitia autem et perfectio et gratia apud deum virtutum maximae sunt.

Quid, quod „Corrupta est terra coram deo, et impleta est terra iniustitia“? (6, 11.)

98. Rationem ipse reddidit, eo quod ob terrae corruptionem asseruit [*] iniquitatem: liberatio enim ab ista (al. in his) potius iustitia est, tum hominibus, quum mundi partibus, caelo et terrae.

Quid est „Corruptit omnis caro viam eius (s. ipsius)* super terram? (6, 12.)

99. Ante omnia hominem amori sui deditum carnem dixit. Ideo ubi antea dixerat: *caro* (erat), induxit non eandem carnem, sed *eiusdem*, puta hominis (s. de ipso homine); qui enim vitam ducit incultam perplexamque intemperantia, caro est. Secundo causam spiritualis corruptionis supponit, ut verum est, carnem, quia sedes cupiditatis est, unde tamquam ex fonte scaturiunt concupiscentiarum caeterarumque passionum proprietates. Tertio magis naturaliter *eius* casus est partialis declinatus (ab *is*), vel de recto pronominis (*ipse*) *ipsius*. Cui enim honorem referimus; talem vix audemus proprio vocare nomine, sed per *ipse*. Hinc et Pythagoraeorum sumptum principium: *Ipse dixit*, gloriose praedicando praeceptorem, veriti nominatim eum appellare. Idem mos obtinuit et in civitatibus domibusque; nam servi de domino adveniente dicunt: *Ipse intrat*, et singularum urbium princeps dum venerit, eandem appellationem *Ipse* proferunt de illo. Sed quorsum ista prolixè a me [*] repetita? Volui nimi-

*) Philo accipit praecipue pronomen αὐτοῦ ut ipsius s. eius, sc. dei. Auch.

rum ostendere, quod universorum pater est hic memoratus, siquidem laude celebratissima virtutum (sunt) *ipsius* bona omnia et mira profecto nomina; itaque ob reverentiam id usurpavit cautius, eo quod corruptionem (diluvii) inducturus erat. Casus autem pronominis (*ipse, ipsius*) pro honore sumptus est in illis dictis: Corrupti omnes caro viam *ipsius*, quoniam revera patris viam corrupisse convincitur secundum carnis cupiditates ac voluptates; nam istae sunt oppugnatrices adversariae legibus continentiae, parsimoniae, castitatis, fortitudinis et iustitiae, quibus illa quae ad deum conducit via, reperitur et amplificatur, ita ut totum plane sit via trita.

Quid est „Tempus omnis hominis venit contra me, quia terra impleta est iniquitate“? (6, 13.)

400. Qui fatum oppugnant*), his et multis aliis argumentis procedunt: maxime accidentali morte strages faciente brevi tempore, ut in eversione domuum, in incendiis, naufragiis, tumultibus, bellis equestribus, pedestribus, navalibus, pestilentibus. Haec asserentibus eadem repetimus, quae nunc a propheta dicta sunt, ratione ab ipso accepta. Si quidem illud *Tempus omnis hominis venit contra me* huiusmodi est: Omnium hominum tempus vivendi determinatum, ecce in [*] unum tempus restrictum conclusumque est (per diluvium). Quo facto non amplius vivent secundum rationem fati conculcatam, ita ut uniuscuiusque ratio in unum redacta fuerit et simul sinem sortita, nescio qua astrorum

*) Ad verbum: *auferunt*; sensus erit juxta Gloss. *consultant*. Vereor tamen, ne forte de fatalistis accipiendum legendumque sit: *defendunt*. Auch.

concordia atque periodo, quibus genus mortale constanter servatur vel dissolvitur. Haec itaque, utcumque velint, accipiant, qui his student et qui illis contradicunt. Nobis tamen illud primum est dicendum, quod contrarium vel oppositum repugnansque mirificae virtuti (divinae) nihil ita comperitur, sicut iniquitas. Ideo postquam dixisset: *Tempus omnis hominis venit contra me*, adiecit rationem contrarii, *repletam esse terram iniquitate*. Secundo *tempus* (ut Cronus s. Chronus) ab hominum pessimis putatur deus, volentibus Ens essenziale abscondere, quapropter dixit: *Tempus cuiuscumque hominis venit contra me*, quod nimirum humanum tempus deum creant (ethnici), et opponunt vero (deo). Attamen iam intimatum est caeteris quoque locis (scripturae s.), ita se habentibus: *Longe abscessit ab illis tempus, dominus autem in nobis est* (Num. 14, 9. coll. Jes. c. 8. Jerem. 46, 21—28. Psalm. 80 [81], 16). Ac si diceret: Pravis hominibus tempus putatur causa rerum mundi, sapientibus vero et optimis non tempus, sed deus, a quo tempora et tempestates. Causa sane non omnium, sed bonorum tantum eorumque qui secundum virtutem sunt; sicut enim expers est malitiae, ita etiam nec causa. Tertio proposito illo sermone excessum [*] quendam indicat impietatis, dicens totius hominis tempus advenisse, omnes scilicet ubique convenisse una voluntate in impietatem. Altera vero assertio, *repletam esse terram iniquitate*, talis est, quasi nulla eius pars remanserit vacua, quae queat recipere ac portare iustitiam. Illud autem *contra me* fidem confirmat dictorum, quoniam divinae electionis iudicium solum est firmissimum.

QUAESTIONES ET SOLUTIONES

I N G E N E S I N .

SERMO II.

[II, 74. 75.]

[*] *Quid est Noachi apparatus**? (Gen. 6, 14 ss.)

1. Arcam istam si quis velit magis naturaliter sub inquisitionem mittere, inveniet humani corporis apparatus, ut singillatim videbimus.

[*] *Quare de lignis quadratis arcam facit?* (ib.)

2. Primum quidem quadrati figura ubique collocata constanter se habet, angulis constans rectis; et humani corporis natura confirmata est illibatio. Secundo quod quamvis instrumentum sit corpus nostrum et unaquaeque pars eius sit orbicularis, nihilominus membra ex illis partibus composita, quodammodo per vim reducunt ad quadranguli figuram ipsum orbem circularem. Pro exemplo sit pectus, quod quadratum potius est, quam orbiculare. Similiter et venter, priusquam turgidus fiat cibus, aut ex naturali quodam excessu; sunt enim nonnulli ventrosi, quos excipi oportet ex praesenti sermone. Quod si tamen brachia et manus quis dispiciet, tergumque et crura (superiora) et pedes, reperiet qua-

*) s. arcae constructio.

drangula omnia simul membra omnino figura contexta una cum orbiculari. Tertio lignum quadrangulum impares fere omnes prae se fert distinctiones in sua extensione, quum longitudo latitudine maior sit, et latitudo profunditate. Talis est et nostri corporis apparatus, compositus extensione magna, media et exigua: magna secundum longitudinem, media secundum latitudinem, et exigua secundum profunditatem.

[*] *Quare dicit: „Nidos nidos facies arcam“?* (ib.)

3. Valde naturaliter; nam humanum corpus foraminibus est formatum nidorum instar, quorum unumquodque pullorum more nutritur, spirativa vi ab ipsa origine in ea penetrante: ut foramina quaedam ac nidi sunt oculi, in quibus sedem habet visus. Alii nidi aures, in quibus insidet auditus. Tertii nidi nares, in quibus latet odoratus. Quartus nidus anterioribus maior os, in quo residet gustus: magnus autem factus est, quoniam et aliud maius instrumentum vocis articulatae latitat in eo, lingua videlicet, quae, ut Socrates aiebat, huc illuc varie pulsando tangendoque vocabulum componit ac format, rationale profecto instrumentum existens*). Alius vero (nidus) sub cranio: quodque membrana cerebri nuncupatur, nidus aliquis ingenii est. Sicut et pectus pulmonis et cordis, et ambo ista intestinorum caeterorum sunt receptacula: respirationis pulmones, et sanguinis atque respirationis cor. Duos enim habet ventres [*] tamquam nidos quosdam in pectore veluti receptacula: sanguinem, ex quo ve-

*) s. *rationalem profecto efficiens.* Auch.

nae sicut percipientes irrigantur, et spiramen, quod rursus velut in perceptivos extenditur irrigans canales respirationis. Atque tam duriores, quam molliores partes tamquam nidi parati sicut pullos nutriunt ossa, quorum duriora medullae nidi sunt et carnes molliores voluptatis ac doloris. Et cetera si quis disquirat, inveniet eandem habere naturam apparatus (cum arca).

Quare iubet intus et foris bitumine arcam lini? (ib.)

4. Bitumen dictum fuit ob viscosam tenacitatem, eo quod conglutinet quidquid prius disiunctum, tamquam indissolubilis atque indivisibilis compages. Nam omne quod visco comprehenditur, illico tenetur ad naturalem unionem. Corpus autem nostrum ex multis compositum, extrinsecus et intrinsecus unitum est, atque propria habitudine constat; superior autem habitudo connexionis istorum anima est, quae in medio consistens ubique permeat usque ad superficiem, de quo superficie in medium vertitur, ut unica natura spiritualis duplici convolvatur ligamine, in firmiorem soliditatem unionemque coaptata. Haec ergo arca bitumino linitur ob dictam causam [*] intrinsecus et extrinsecus. Quae vero in sanctis (sanctorum) auro linitur, intelligibilis mundi similitudo est, sicut in sermone de illa declaratur: siquidem tamquam in speciebus incorporeis incarnatus intelligibilis mundus est, simul existens, ex cunctis speciebus harmonia quadam coalescens. Quoniam quanto aurum bitumino nobilius est, eo et arca, quae in sanctis, haec melior est. Propterea huius mensuram quadratam iussit, utilitatem respiciens, illius autem imputribilitatem; natu-

ra enim incorporeorum ac intelligibilium imputribilis est, incorrupta et permanens. Ista huc illuc agitur, illa vero in sanctis habet stationem suam constanter. Stabilis autem cognata est divinae naturae, sicut illa, quae nunc ita, nunc aliter variatur demutaturque creatae (naturae). Adhaec ista arca diluvii, corruptionis quoddam exemplum, elevatur; illa vero in sanctis incorruptum imitatur statum.

[*] *Cur arcae mensuras tradidit huiusmodi: „Longitudo trecentorum cubitorum, et latitudo eius quinquaginta, et altitudo triginta; et in cubito desuper acuminata, paulatim collecta obelisci instar“?* (6, 15 ss.)

5. Ad litteram necesse erat opus magnum construi, ut animalia tot ac tanta reciperentur, prout singulorum genera introducebantur una cum cibariis. Symbolice vero rectius perpensum pro notitia facturae corporis nostri usurpanda erit non quantitas cubitorum, sed quae in his continetur rationis certitudo. Rationes autem in illis comprehensae sunt sextupla, decupla, et alterae partes adiectae; nam tercentum sextuplum est quinquagenarii numeri et decuplum tricenarii, quinquaginta autem tricenarii est superbipartiens tertias. Tales ergo sunt et corporis rationes; nam si quis velit perspicere diligenter considerando, inveniet hominem commensuratione praeditum, non nimis longum neque nimis exiguum, atque demissa chorda a capite usque ad pedes reperiet chordam sextuplam secundum latitudinem pectoris, et decuplam secundum costarum profunditatem et latitudinem, ut secundam partem profunditatis adiectam. Talis est certa ratio, iuxta naturam accepta, corporis humani ex commensuratio-

ne facti proprie optimorum, qui nec excessu neque defectu laborant. In cubito autem consummari summitatem optime determinavit: nam [*] superior pars corporis imitatur unitatem, caput nimirum tamquam arx regis, habitatorem habens principem intellectum. Quae vero sub cervice sunt, dividuntur in singulas partes, ut in manus et maxime in inferiores, quoniam crura et tibiae pedesque disiunguntur. Praedictam itaque analogiam cubitorum quisquis velit discere, ut indicavi, facile noverit. Caeterum oportet minime ignorare, quod etiam cubitorum numerus unusquisque singillatim habet aliquam rationem necessariam, incipiendo tamen imprimis a longitudine. Tercentum ergo componitur ex unitatibus continuo appositis, secundum unitatis augmentum, ab his viginti quatuor: I. II. III. IV. V. VI. VII. VIII. IX. X. XI. XII. XIII. XIV. XV. XVI. XVII. XVIII. XIX. XX. XXI. XXII. XXIII. XXIV. Vigésimus autem quartus numerus apprime naturalis in diei noctisque horas distributus est atque in litteralis vocis characteres: compositus autem ex tribus cubis, totus, plenus ac confertus est in aequalitate. Nam ternio primam constanter praese fert aequitatem, initium habens et medietatem finemque, quae omnia aequalia sunt. Et octo primus cubus, quia cum caeteris aequitatem rursus primam declaravit. Verum alias quoque virtutes habet viginti quatuor valde plurimas, quum sit substantia numeri trecentorum, ut indicatum est: haec ergo prima est (virtus). Et altera, quoniam componitur ex duodecim quadrangulis adiunctis unitate continua: adhaec ex duplicibus longis, geminis duodecim, compositis nempe ex duobus singillatim

auctis per duo. Numeri itaque angulares, qui componunt duodecim [*] quadrangulos, sunt isti: I. III. V. VII. IX. XI. XIII. XV. XVII. XIX. XXI. XXIII. Quadrangulus autem componit sequentia: I. IV. IX. XVI. XXV. XXXVI. XLIX. LXIV. LXXXI. C. CXXI. CXLIV. Qui vero caeteros longos componunt, numeri angulares sunt isti: I. IV. VI. VIII. X. XII. XIV. XVI. XVIII. XX. XXII. XXIV, simul duodecim. Atque ab istis compositi: II. VI. XII. XX. XXX. XLII. LVI. LXXII. XC. CX. CXXXII. CLVI, itidem duodecim. Quod si componas duodecim quadrangulos centum quadraginta quatuor et duodecim caeteros longos centum et quinquaginta sex, invenies tercentum natum atque concordiam plenae naturae perfectae, transcendentisque ad parem et infinitam; plena enim et perfecta natura paritatis est factrix iuxta trianguli naturam, par autem et infinitum inaequalitatis iuxta alterius longi compositionem. Ex aequalitate vero et imparitate totum constitit, unde conditor ipse mundi etiam in corruptione terrenorum certum quasi exemplum praebuit in arca. Haec ergo satis dicta sint de trecentis. Dicendum tamen et de quinquaginta hoc tenore; nam primum compositum est ex rectangulo quadrangulorum; rectangulus enim componitur ex tribus, quatuor, quinque; ex his autem quadrangulus, novem, sexdecim, viginti quinque, quorum summa est quinquaginta. Secundo perfectum componitur quinquaginta ex unitatis triangulis istis quatuor I. III. VI. X, et ex aequalibus unitatis iterum quatuor his (quadrangulis) I. IV. IX. XVI. Trianguli ergo collecti perficiunt viginti et quadranguli triginta, quibus constat [*] quinquaginta. Si autem

triangulum et quadrangulum convenient, pariunt septangulum, ita ut virtualiter contineatur in quinquagesimo dominico et sancto, in quod respiciens propheta festum iubilaeum declaravit: iubilaeus autem annus totus est liber et liberator. Tertium theorema: tres ex unitate consequenter trianguli et tres ex unitate continuo cubi pariunt quinquaginta. Primi exempla sint I. IV. IX, quae fiunt XIV, et secundi haec I. VIII. XXVII, quae conficiunt XXXVI. Summa autem amborum est quinquaginta. Tandem triginta apprime naturale est; sicut enim in unitatis serie trinus est numerus, ita in denariis triginta: idque lunae cyclus, collectio singulorum mensium plena delineatione. Secundo componitur ex quatuor, continuatione unitatis horum quadrangulorum: I. IV. IX. XVI, triginta constituentibus. Unde non gratis ac frustra Heraclitus generationem id vocavit, dicens: Ex homine in tricennio potest avus haberi, quoniam pubertatem attingit quarto decimo aetatis anno, quo seminare potest; semen autem eius inter annum confectum, iterum post annos quindecim generat similem sibi. Ex his autem nominibus avorum, patrum, filiorum natorum, sicut et matrum, filiarum (*al.* filiorum) filiarumque prolibus completa perficitur generatio.

[*] *Quid est ostium a latere? dicit enim: „Ostium facies a latere.“ (6, 16.)*

6. Non obscure ostendit humanum aedificium porta illa ex latere, quam decenter annotavit lateralem vocans, per quam excrementa stercoris foras expolluntur. Etenim optime, ut Socrates aiebat, sive a Mose edoctus sive ex rebus ipsis motus, decentiam

perpendens nostri corporis creator a sensibus retrovertit exitum meatumque rivorum, ne in purgandis bilis foetoribus tetram videntes faciem excrementorum taederet nos. Ideo et per dorsum atque posteriora, collium instar eminentia, circumclusit illum meatum, sicut et ad usum aliarum rerum factae sunt nates molles.

[*] *Cur dixit inferiora habitacula distega et tristega fieri? (ib.)*

7. Optime designavit cibi receptacula, inferiora domus nominans: quoniam corruptibilis est cibus, corruptibile vero interioris est partis, quia deorsum fertur. Siquidem exigua quaedam ex cibo et potu sursum exhibentur, quibus vescimur, maior autem pars secreta foras eiicitur in stercus. Distega vero et tristega intestina facta sunt per providentiam vivificatoris ad sustentationem confulciendam factorum. Nam si directa fecisset receptacula cibi a visceribus usque ad nates, importunitates quaedam accidissent. Primum frequens defectio, indigentia et esuries, ex intempestivis eventibus supervenientes et subitanea evacuatio. Secundo ingens quaedam aviditas; nam evacuatis receptaculis necesse erat illico famem et sitim subire, more dominarum gravitate laborantium, et appetitum ciborum iucundum in aviditatem perverti et in statum non-philosophicum: nihil enim adeo inharmonicum est, [*] quam ventri vacare. Et tertio mors ad ostium expectans, quoniam praeveniri a morte oportet eos, qui simulatque edunt, illico esuriunt et bibentes statim sitiunt, atque antequam repleantur, evacuantur et fame affligun-

tur. Verum longis orbium anfractibus intestinorum liberamur ab omni esurie, aviditate et praeventione mortis: namque quanto tempore cibus sumptus manet interius, non ut transitus exigit, sed ut necessarium erat, variatio efficitur. Quoniam expurgatur expressione vis cibi inprimis in ventre; deinde in iecore calefactus educitur; postea quidquid gustu praevalebat, sursum emittitur ad singulas partes, pueris in accrementum, perfectis autem in vigorem; reliqua vero segregans in stercus et excrementum foras eiicit. Itaque pro tot et tantarum rerum dispositione multum temporis absumitur, facili negotio id peragente natura ad perseverantiam. Porro mihi videtur arca ipsa ad humanum corpus apte referri: quum enim viventium studiosissima (s. feracissima) est natura, eam ob rationem diluvio corruptis deperditisque viventibus oppositum simile terrae apparavit. Quidquid enim super terram vivens fovebatur, arca magis generaliter in se portavit: ideo voluit (deus) illam, quae super undas ferebatur, esse sicut terra matrix nutrixque, atque educatores ipsos tamquam gravidas intus ostendere, una cum sole ac luna*), [*] caeteraque astrorum multitudine et universo toto caelo. Quia videntes per id quod arte factum est, rationem atque analogiam humani corporis evidentius edocerentur: haec enim causa fuit variarum disputationum apud homines. Quandoquidem nihil ita servum effecit hominem, aequae ac corporis humores essentielles, quaeque per illos eveniunt vitia, maxime pessimae voluptates cupiditatesque.

*) s. per solem et lunam etc. Auch.

Quare dicit diluuium futurum esse ad corrumpendam omnem carnem, in qua spiritus vitalis est sub caelo? (6, 7.)

8. Fere quod antea sub aenigmate dixerat, nunc enudavit: namque corruptionis hominum nulla alia erat causa, nisi quia voluptati cupiditatieque servi effecti ita omnia faciebant et laborabant; proinde summae miseriae vitam attigere. Caeterum valde naturaliter adiecit, vitalis spiritus locum dicens sub caelo, quod nimirum etiam in caelo sunt viventia: non enim felix est corpus ex [*] caelesti factum substantia, quasi vero statum peculiarem mirum acceperit meliorem (caeteris) creaturis viventibus; sed caelum imprimis apparuit dignum esse factum hac gratia admirandorum divinorumque viventium, qui omnes omnino sunt spiritus intelligibiles (intellectuales): ita ut partem participationis praestent etiam in terra existentibus de vitali virtute et animent ea quae possunt animari.

Quare „Omnia, quae fuerint super terram, consumerentur“ inquit? quid enim peccant iumenta? (ib.)

9. Primum, sicut in bello rege occiso cum illo caeditur et virtus militaris, ita et nunc aequum duxit, ut tamquam rege deperdito, genere humano, una cum illo deperderet (s. deperderentur) et animantium genera. Quamobrem et in pestilentibus prius moriuntur animalia, maxime connutrita cohabitantiaque cum hominibus, puta canes [*] et similia, postmodum homines. Secundo, quemadmodum capite abscisso nemo incusat naturam, si tot ac tantae reliquae quoque partes corporis cum illo consumerentur, sic et nunc nemo accusabit: quoniam caput quod-

dam principale est homo, quo extincto nil mirum, si caetera quoque animantia cum eo deperduntur. Tertio animalia facta sunt*) non propter se, ut a sapientibus dictum est, sed propter hominum servitium opusque decusque: iure itaque sublatis iis, propter quos fuere, illa quoque contigit vita privari. Littera talis est. — Ad mentem vero dicamus liceat, quod, quando anima diluvium patiatur ex illuvie vitiorum atque quodammodo suffocatur, ea quoque quae in terra sunt, terrena inquam corporis, cum illa mori necesse est. Namque mors est in malitia octa vita: obeunt oculi videntes, quum inique vident; obeunt et aures audientes, quum inique audiunt; demoritur et universus sensus, quum inique sentiat.

Quid est „Statuam foedus meum tecum“? (G, 18.)

40. Primum monet heredem divinae substantiae nominem fore, nisi virtute praeditum hominem. Si quidem [*] hominum hereditas possidetur, quum ipsi non amplius sunt, sed mortui sunt; deus autem quum sit sempiternus, participationem hereditatis suae concedit sapientibus, gaudens de eorum possessione: qui enim omnia possedit, nullius rei eget; qui vero omnium penuria laborant, nihil de veritate possederunt. Quare benignum se monstrans probis benefacit, concedendo eis illa, quibus indiguerint. Secundo ampliorem quandam largitur sapienti hereditatem; non enim dixit: Ponam foedus meum tibi, sed *to***), id est: Tu es iustum verumque foedus,

*) Conf. Philonis Pragm. supra p. 268.

***) Gen. 9, 18 constantior habetur *μετὰ σοῦ, tecum*, et nonnulli legunt *πρὸς σε, ad te*. Auch.

quod statuam generi rationali pro possessione ac decore, quibus opus est virtutis.

Cur dicit: „Intra tu et omnis domus tua in arcam; quia te vidi iustum coram me in generatione ista“? (Gen. 7, 1.)

11. Primum, certa fides comprobatur, quod propter unum hominem iustum ac dignum multi homines salvantur per [*] affinitatem: veluti etiam nauatae et exercitus, primi quum bonum navarchum habeant, et secundi optimum ac belli peritissimum ducem. Secundo laude celebrat iustum virum, non sibi soli virtutes acquirentem, verum etiam universae familiae, quae proinde salutem meretur. Optime vero illud adiectum est, quod nimirum *te vidi iustum coram me*; aliter enim homines probant conversationem alicuius, aliter autem deus: nam illi ex visibilibus, iste vero ex animae consiliis invisibilibus (experimentum capiunt). Mirificum est et quod interea additur, illud nempe quod dicit: *in generatione hac te vidi iustum*, ne anteriores condemnare videretur, neque posteriorem futurorum spem concideret. Litera talis est. — Ad mentem vero, quando deus salvabit principem intellectum animae, qui est paterfamilias, tunc et totam familiam cum illo salvat: partes inquam omnes, omnesque qui sunt secundum partes, et verbum prolatum, et res corporis. Sicut enim in anima intellectus, sic in corpore anima: per consilia bene se habent omnes animae partes, et omnis domus sua secum beneficium assequitur. Quando autem bene se habuerit tota anima, etiam domus sua iterum secum beneficium affecta comperitur, corpus videlicet integritate

morum et sobrietate, aviditatibus, quae morborum causae sunt, iam praecisis.

[*] *Quare iubet in arcam induci ex mundis pecoribus septena, masculum et feminam, ex immundis vero bina, masculum et feminam, ad nutriendum semen super omnem terram? (7, 2 s.)*

12. Divinitus mundum asseruit septenum, binum vero immundum: quandoquidem ex natura mundus est septenus numerus, quippe qui virgo est, incommixta et matre carens; nec generat neque generatur, sicut singuli eorum qui sub denario sunt, ob entis similitudinem, quod increatum est atque ingenitum et nihil ab illo generatur, licet ipse sit creationis generationisque causa, quia movet virtutes omnium, quae bene dispositae sint ad generationem factorum. Numerus autem binus non mundus: primum quia vacuus est, non densus; quod autem non est plenum, neque [*] mundum est. Praeterea quod est etiam initium infinitae immensitatis propter materiam. Necnon inaequalitate laborat ob caeteros longos (numeros). Nam qui a duobus in duplicem augentur, omnes alii longi sunt. Atqui inaequale non est mundum, sicut neque materiale, sed quod ab illo est, fallibile est et incomptum, indigens rationis puritatem, quae illud in desinentiam (vel perfectionem) conducat, conducit autem suapte (vi) canticis harmoniae et aequalitatis. Haec physice. Restat ut moralia dicantur. Irrationales intellectuque carentes animae nostrae partes in septem dividuntur: in quinque nimirum sensus et in vocale instrumentum atque in seminale. Haec in homine virtute praedito omnes sunt mundae, et natura sunt femi-

nae, quoniam irrationalis speciei sunt: bene tamen possidenti, masculi; nam viri virtute praediti consilii etiam virtutem ipsis procreant, optima parte non permittente eos venire ad externos sensus temere ac effraene, sed reprimente atque retorquente ad rectam rationem. At in improbo malitia gemella existit, quoniam anceps et dubius est iniquus ut haesitabundus, immixta commiscens inficiensque, confundendo ea quae facile disiungi possunt. Tales sunt, qui colorem induunt animae, velut variegatus ac leprosus in corpore, infecto et inquinato sano consilio a mortifero exitiosoque. Caeterum naturaliter adiecta est ratio animalium introitus atque custodiae; propter enim alendum semen ait. Ad litteram, utpote, licet particularia corrumpantur, saltem genus servatur in semen aliorum: ut quippe dei propositio concepta in condendo mundo inexstinguibilis perpetuo maneret, salvatis generibus. Ad mentem vero, oportet et in irrationalibus (partibus) animi mundos motus esse, ut seminalia quaedam [*] principia, etsi non sint munda (animalia). Quandoquidem hominis natura capax est contrariorum, virtutis puta atque malitiae, quarum utramque delineavit in mundi creatione per arborem nomen gerentem scientiae boni et mali. Etenim intellectus noster, in quo est scientia et intellectio, utrumque comprehendit, bonum et malum; verumtamen bonum affine est septenario, malum autem frater est dualitatis. Porro abundans in pulchritudine lex sapientiae studiosa dicit alendum semen non in uno loco, sed in universa terra: tam apprime naturaliter, quam proprie moraliter. Quia illud, quod in cunctis terrae partibus sectionibusque sit iterum semen animantium, valde naturale

et conveniens est deo loca evacuata rursus replere similibus per iteratam generationem. Nimis autem morale, corpus nostrum, quum sit substantia terrena, non omnino derelinquere, ut ab animalibus desertum ac vacuum. Quoniam si vini potu, ciborum exquisitione, feminarum ardenti desiderio et omnino molli lubricaque vita utamur, cadaveris gestatores sumus in corpore. Si vero miseratus deus avertat vitiorum illuviem et aridam reddat animam, incipiet viviscare atque animare corpus mundiori anima, cuius sapientia est moderatrix.

[*] *Cur post ingressum in arcam septem dies transiit, post quos (superavit) diluvium? (7, 10.)*

43. Spatium dat benignus servator poenitentiae peccatorum, ut videntes arcam contra positum exemplar pro tempore factum atque animantium genera in ea recondita, quae in se ferebat terra iuxta partes ad speciem perspectantes, crederent praedicationi de diluvio factae: ut nempe corruptionem metuentes ante omnia ocissime converterentur, destruentes ac corrumpentes iniquitatem malitiamque omnem. Secundo summam copiam benignae suavitatis servatoris benefici evidenter repraesentat hic sermo, multorum annorum nequitiam hominum a natali fere usque in senium extensam dissolvendo in eis, qui paucis diebus poenitentiam agant: nam divinitas immemor est mali et amatrix virtutis; quando ergo viderit fidam virtutem in anima, honorem illi mirum in modum largitur, ut delent omnia de primis delicti imminetia damna. Tertio septem dierum numerus, prout prohibuit oraculum post ingressum in arcam diluvium, memoria est creationis mundi, cuius na-

PULO VI.

Z

talitia aguntur die septima, manifeste demonstrando patris auctoritatem, [*] ac si diceret: Ego sum conditor mundi, non-entia ducens in existentiam, et idem qui nunc magno diluvio corrupturus sum terram. Verum causa erat geneseos mundi bonitas, quae mihi inest, ac benignitas; corruptionis vero futurae ingratitude atque impietas eorum, qui beneficiis à me cumulati fuerant. Intercipit ergo dies septem, ut recordentur increduli ac a fide deficientes geneseos mundi et suppliciter recurrentes ad universorum creatorem, reposcant operum suorum perpetuitatem: reposcant autem non ore ac lingua, sed potius animo correctionis sive resipiscendi.

Cur pluvia diluvii fit per quadraginta dies totidemque noctes? (7, 4.)

14. Primum dupliciter dies dicitur: alter tempus quod a mane usque ad vesperum est, ab ortu solis ex oriente usque ad occasum. Ita qui definiunt, dicunt: Dies est, quousque fulget super terra sol. Alias dies dicitur etiam una cum nocte numeratus. Ita dicimus mensem triginta diebus constare, coadunantes simulque supputantes tempus noctis. Hisce prius definitis non frustra usurpatum dico praesens verbum, quod prae se fert dies quadraginta et quadraginta noctes, sed ut duplicem numerum suggereret determinatum ad generationem hominum, quadraginta [*] nempe et octoginta: quemadmodum suggerunt multi medici nec non physici viri; praesertim vero in sacra lege describitur, (ea) quae fuit et ipsis principium physiologiae. Quoniam ergo corruptio erat invasura ubique universos viros ac mulieres, ob unionem in excessu iniquita-

tum inter dissidia aequum duxit iudex aequale decernere tempus perditionis eis, quos distinxit in creatione naturae et primae vivificationis. Principium enim procreationis est in partibus seminis perseveratio. Necesse autem erat masculum honorare lumine puro, umbram nesciente; femina vero mixturam habebat massae cum nocte atque tenebris. Ideo in universorum constructione masculi excessus (s. numerus impar) ex unitate compositus quadrangulos parit, femina vero, numerus par, ex dualitate alios longos. Porro quadrangulum splendor est et lumen ex aequalitate laterum coalescens; caetera vero longa noctem et tenebras prae se ferunt ob inaequalitatem, quoniam quod excedit, umbram ponit ei, qui subiacet excessui. Secundo numerus quadraginta plurimarum productor est virtutum, ut alias suggestum est. Saepe saepius etiam pro legislationis indicio usurpatus est, tum super illos, qui recte aliquid perfecerunt laudis et honoris, tum super illos, qui ob delictum subeunt vituperia suppliciaque: ita ut testimonia adducere manifesta nimium esset.

[*] *Quid est „Delebo omnem suscitationem (naturae) vigentem, quam feci, a facie terrae“? (ib.)*

15. Nonne ergo demirati resilitis, haec audientes, ob pulchritudinem sententiae? Non enim dixit: *de terra delere*, sed *„de facie terrae“*, videlicet ex superficie: quod nempe in profunditate vitalis virtus seminum omnium incolumis servetur et immunis ab omni malo quod potest damnum ferre. Quoniam propositionis suae non est oblitus creator, sed illos, qui obiter et secundum solam superficiem moventur, corrumpit; radices tamen in profunditate relinquit

ad generationem aliarum causarum. Verum divinitus sane et illud *Delebo* scriptum est; evenit enim, ut delendis deletis litteris pinax litterarum permaneat idem. Quo probat, quod inconstantem generationem propter impietatem delebit litterarum instar; conversationem autem et essentiam humani generis perpetuo servabit pro futurorum semine. Huic concordat et sequens, quoniam illi *Delebo* adest [*] istud *suscitationem* (s. *surrectionem*) *naturalem*. *Suscitatio* autem est *dissolutio oppositorum*: *dissolutum* autem *qualitatem quidem deserit*, *corpus tamen materiamque retinet*. *Littera haec est*. Ad mentem vero *diluvium symbolice spiritualis dissolutio est*. Quum ergo per gratiam patris abicere atque abluere velimus *sensibilia omnia ac corporalia*, quibus *intellectus infectus erat sicut ulceribus tumidis*, quasi ab illuvie expurgatur *stagnum limosum*, *accedentibus dulcibus fluentis fontibusque potandis*.

Quare dicit: „Fecit Noë omnia, quae praecepit (s. mandavit) ei dominus deus“? (7, 5.)

16. Grande iusto elogium: primum quod non partem, sed omnia mandata perfecit ingenioso animo et dei amantissimo consilio. Secundo vero, quod non vult iubere ei potius, quam mandare; iubent enim domini servis, mandant autem dilecti (amici) amicis, praesertim maiores minoribus. Mirificum ergo donum est, etiam in servorum ordine reperiri atque in serie ministrorum dei; excessus autem beneficii est dilectum quoque amicum esse laudatissimo enti increato. Diligenter sane et utraque nomina

(dominum deum) usurpavit [*] nunc, declarativa superiorum virtutum deperdendi ac benefaciendi, praemittens dominum et postponens beneficium, deum. Quandoquidem iudicii tempus erat, praecedat inquit deperditor (vindex). Sed tamen quum sit suavis benignusque rex, pro reliquiis relinquit seminalia elementa, quibus repleantur loca vacua; quapropter in principio creaturarum illud *fiat* non exterminatrix erat virtus, sed benefica. In creatione itaque demutavit vocationem nominum. Quum enim appellatio dei benefica sit, istam frequentius usurpavit in constructione universorum: cunctis autem perfectis nuncupavit etiam dominum in ipsa creatione; hoc enim regium est nomen et exterminativum. Quoniam ubi actio generationis est, deus praemittitur in ordine; ubi vero supplicium, dominus praeponitur quam deus.

Cur in sexcentesimo (anno) vitae Noë fit diluvium, mense septimo), vigesimo septimo die mensis? (7, 11.)*

17. Contigit fortasse Iustum natum fuisse initio mensis, mense primo, inchoante principio ipsius anni, quem solent vocare annum sacrum honoris ergo; alias non ita accurate designaret mensem et diem diluvii facti, mensem septimum, diem autem vigesimum septimum. Sed fortassis his manifesto ostendere volet tempus verni aequinoctii; id enim semper occurrit septimi mensis vigesimo septimo (die). At quare in aequinoctium vernum cadit diluvium? Quia circa tempus illud omnium sunt [*] in-

*) Sic etiam Arm. text. Gen. 7, 11, ubi tamen communis lectio Gr fert: *δευτέρου μηνός*. Auch.

crementa et generationes tam viventium, quam plantarum. Poena itaque supplicii eo magis horrendas praebet minas virente aetate ubertatis manipulorum, et in ipsa fertilitate supervenit malum in reprehensionem impietatis eorum qui poenae subiiciuntur. Ecce enim, inquit, universa natura continet in se sua vel plenissime, triticum, hordeum, cunctaque seminabilia, ad perfectam generationem perducta, quemadmodum et arborum fructus generare coepit. Vos tamen sicut mortales beneficia eius corrumpitis, corrumpentes divina simul dona consilia (s. mysteria). Quod si autumnali aequinoctio factum fuisset diluvium, quum nihil esset in terra, sed omnia collecta in congeriem propriam, nullatenus veluti supplicium crederetur, sed potius beneficium, aqua purgante campos et montes. Quum tamen et primus terrigena eadem tempestate creatus fuerit, quem oracula divina Adam vocant — quia nimirum omnimode decebat, ut etiam humani generis proavus vel protoparens sive pater, aut quoquo modo oporteat nominare maiorem illum, crearetur tempore verni aequinoctii, quum cuncta terrena fructibus plena essent... Vernum autem aequinoctium fit mense septimo, qui et primus dicitur sub vario conceptu. Quoniam itaque et a Noë post corruptionem a diluvio factam primum generationis exordium fit, iterum seminatis hominibus, similis (ideo) noscitur primo terrigenae, quantum fieri [*] potest. Annus autem sexcentessimus fontem habet sextum numerum; mundus vero creatus est sub numero sexto: per hunc ergo rursus et sceleratos reprehendit, pudore afficiens illos, quod nullo modo is, qui totum generavit per sextum, terrestres extinxisset sub forma sexti,

nisi ob nimium excessum iniquitatum. Namque forma sexti tertia et minor est numerus sexcentessimus; medium autem amborum sexaginta; siquidem denaria evidentius accipiunt similitudinem unitatis, minus vero centenaria.

Quid est „Rupti sunt omnes fontes abyssi et cataractae caeli apertae sunt“? (7, 11.)

18. Littera patet, nam suggerit orbis extrema, terram et caelum, concurrisse in mortalium dannandorum [*] perditionem, aquis undique sibi invicem obviantibus; pars enim de terra sursum scaturivit, parsque de caelo deorsum defluxit. Et sane manifestius dictum illud est: *Rupti sunt fontes*; nam ruptura facta sine obstaculo impetus sit. Ad mentem vero illud expedit dicere: Caelum est symbolice humanus intellectus, terra autem sensus et corpus: magna ergo aerumna calamitatum obtinet, quum neutrum permanserit, sed utrumque moliatur insidias. Quid est autem, quod dico? Saepe accidit intellectum vafritiem malitiamque prae se ferre et acerbius se in omnibus gerere, ubi corporis libidines coerceantur ac detineantur. Saepe autem contrarium praevalet: libidines nimirum opportunitate gaudent, et serpunt vigentes mollitie ac copia rerum. Portus ergo istarum sensus est cum corpore; sed quum intellectus neglectis rebus constet in se, illi inefficaces iacent ut derelicti. Quando vero ambo uniuntur, consilium cunctis malitiis usum, et corpus cunctis sensibus irrigatum atque vitiis omnibus usque ad satietatem ingurgitatum, tunc illuviem partimur. Et hoc est ingens utique diluvium, dum intellectus fluentia aperiuntur iniquitate, insipientia,

avida cupiditate, iniuria, arrogantia, impietate, et corporis fontes aperiuntur libidine, cupidine, ebrietate, ingluvie, liguritione, stupro cognatarum sororumque, et morbis irremediabilibus.

[*] *Quid est „ Clausit deus de foris eius arcam “? (7, 16.)*

19. Quandoquidem corporis diximus humani apparatus designari symbolice per arcam, animadvertendum est, quod de foris circumcluditur corpus nostrum dura ac densa pelle, in tegumentum cunctarum partium. Hanc enim natura tamquam tunicam fecit, ne frigus neve calor compotes sint damni ferendi. Littera autem manifesta est: nam diligenter clauditur arca de foris divina virtute custodiae causa, ne per aliquam partem aqua intret, quum anno integro fluctibus agitanda esset.

Quid significat „ Multiplicata est aqua et levavit arcam, quae ferebatur super aquam “? (7, 17.)

20. Littera liquet; verum allegorice refertur ad corpus nostrum, quod oportet tamquam per mare transferri, et fluctuando cum necessitatibus superare famem et sitim, frigus et aestum, quibus agitur, turbatur moveturque.

Quare quindecim cubitis supra omnes excelsos montes redundabat aqua? (7, 19.)

21. Notandum ad litteram, quod non super omnes montes altos excessus [*] fuit quindecim cubitorum, sed super valde longiores altioresque; idcirco multo magis superavit humiliores. Verum oportet allegorice rem construere: montes enim altiores in

corpore nostro obumbrant sensus, eo quod in altitudine capitis nostri concessum eis fuerit habere sedem firmitatis. Sunt autem quinque, trini singuli considerati, ita ut omnes sint quindecim, ut: visus, visibile, videre; auditus, audibile, audire; odoratus, odorabile, odorari; gustus, gustabile, gustare; et tactus, tangibile, tangere. Haec sunt quindecim cubiti superexcedentes: nam et isti illuvie obruuntur, per importunum eventum infinitorum vitiorum malorumque corrupti.

Quid est „Mortua est omnis caro mobilis“? (7, 21.)

22. Optime atque naturaliter carnem mobilem dixit corruptioni deditam; movet enim caro voluptates, et movetur a voluptatibus. Tales autem motus causae sunt animarum corruptionis, sicut sobrietas et patientia salutis.

[*] *Quid est „Omne quod erat in arida, mortuum est“? (7, 22.)*

23. Littera nota est, quia in magno illo diluvio omnia, quaecumque erant super terra, corrupta periere. Ad mentem vero, quemadmodum materia lignorum quum arida sit et sicca, statim ab igne consumitur: sic et anima quando non immiscetur cum sapientia, iustitia et pietate caeterisque virtutibus constantibus, quae solae possunt laetificare cogitationes, siccata atque arefacta sicut planta carens pullulatione ac satu, aut sicut truncus senescens, emoritur, tradita diluvio corporis.

Quid est „Delevit omnem suscitationem, quae erat super faciem terrae“? (7, 23.)

24. Littera manifestam praefert historiam. Ve-

rum in allegoriam verti placet hoc modo: Non inconsulto dixit *suscitationem*; id enim nomen est ambitionis ac superbiae, qua contemnunt homines tum divina*) cum humana iura. Ambitio autem et arrogantia super faciem terrenae ac corporeae naturae nostrae potius apparent, vultu elato et superciliis contractis. Quoniam sunt [*] aliqui, qui pedibus propius accedunt, pectore tamen et cervice ac capite renituntur retroque feruntur, ac staterae ritu resistunt: ita ut dimidio corporis per pedes antea accedant, pectore autem superiori retrorsum se retrahentes, similes iis, quorum muscoli ac nervi (cervicis) dolorem patiuntur, unde impediuntur se naturaliter incurvare. Verum huiusmodi homines supprimi placuit ex dominicis monumentis et divina historia scripturarum.

Quid est „*Remansit solus Noë et qui cum eo erant in arca?*“ (ib.)

25. Littera manifesta est. Ad mentem vero huiusmodi licet prodere sententiam, quod sapientiae et iustitiae studiosus intellectus tamquam arbor, nocivas omnes germinationes apud se pullulantes exsugentesque humores nutritionis a se amputat, affectuum inquam immoderationem ac malitiam, eorumque effectus. Solus itaque sic cum suis relictus dicitur: sua vero uniuscuiusque proprie sunt illa omnia consilia, quae secundum virtutem ordinantur. Quapropter additum est, quod *remansit solus (ipse) et qui cum eo erant*, ad revelationem verioris laetitiae. Remansit autem [*] in arca, puta in corpore, quod erat purgatum ab omni vitio morboque spirituali, non-

*) Ad verbum: *divinitatem*.

dum compos factus, ut omnino incorporceus esset. Verum gratiae reddendae etiam propter hoc beneficium patri salutari, eo quod coniugem ac collegam recepit non amplius ut praepotentem, sed sub potestate: quare neque in diluvio submergitur, sed superans diluvium corpus minime corrumpitur gurgitibus cataractarum, quas effluens sursum sustollit crapulosa, libidinosa et vanitatem amans voluntas.

Quare dicit: „Memor fuit deus Noë et bestiarum et iumentorum“, vix tamen mulieris et puerorum meminit? (8, 1.)

26. Quum concordet aequeturque cum uxore vir, et pater cum filiis, non est opus pluribus nominibus, sed unius primi. Ergo Noe dicendo virtualiter omnes dixit, qui domi erant. Nam quum discordia laborent vir et mulier, et pueri, et cognati, nec ultra patitur domus (una dici), sed loco unius plures fiunt: quando vero concordia est, una domus exhibetur ab uno maiori et omnes ab illo pendere comperiuntur; sicut arboris rami ab illa expullulantes aut a palmite fructus non decadentes. Dixit alicubi et propheta: *Respicite in [*] Abraham patrem vestrum et in Sarram, quae parturivit vos: quod nempe una erat stirps, ad mulierem versus concordiam patefacit.*

Quare prius bestiarum, postea iumentorum memoriam fecit, dicens, quod „Recordatus est Noe et bestiarum et iumentorum“? (ib.)

27. Primum poeticum illud haud frustra dictum est, quod malos in medium deduxit. Bestias itaque

in medio domesticorum constituit, hominum et iumentorum, utpote cicuratus mansuefactusque sit accepta ex ambobus familiaritate. Secundo vix aequum arbitratus est bestiis providum beneficium simul facere; quia statim additurus erat principium diminutionis diluvii. Littera talis est. Ad mentem vero iustus ille intellectus habitans in corpore velut in arca, habet etiam bestias et animantia; non tamen privata illa, quae mordeant ac laedant, sed, ut ita dixerit quispiam, generalia (s. generativa), seminis atque originis rationem habentia; quoniam sine his nequit anima in corpore apparere. Porro insipientis anima usurpat omnia venenosa ac mortifera, sapientis vero illa, quae commutarunt ferarum naturam in domesticam.

[*] *Quid est., Adduxit spiritum super terram, et cessavit aqua“? (ib.)*

28. Nonnulli dicerent spiritum dictum esse ventum, quo cessaverit diluvium: ego tamen non novi aquam per ventum imminutam esse, sed turbatam agitatumque undis; alias iam ab antiquo tempore vastae latitudines maris consumptae essent. Nunc itaque visum est spiritum dixisse divinitatis, qua universum securitatem assequitur, una cum calamitatibus mundi iisque quae in aëre sunt quaeque in cunctis mixturis plantarum et animalium. Siquidem illius temporis diluvium non exigua aerumna erat aquae, sed immensa et infinita, pene diffluens extra columnas Herculis magnumque mare, quoniam universa terra et montana spatia inundata erant; quae vix convenit vento evacuari, sed, ut dixi, invisibili virtute divina.

Quid est „Cooperti sunt fontes abyssi et cataractae caeli“? (8, 2.)

29. Primum constat, quod in prioribus quadraginta diebus continuarunt fluenta poenosa, de imis terrae fontibus diruptis et desuper a caelo cataractis apertis, donec inundata sunt omnia loca campestria montanaque. Atque per alios dies centum et quinquaginta [*] integros non cessaverunt nec fluentia ab effusione, neque fontes a scatebra; mitius tamen, non ad incrementum, sed ad durationem extensionis aquae, cui et ab alto adiuvamen exstitit. Id significat interea dictum, post centum et quinquaginta dies claudi fontes et cataractas: ergo dum adhuc non erant impediti, constat quod in actu erant. Secundo necesse erat, ut quod exhibuit diluvio inundationem, duplex nimirum aquae receptaculum, alterum ex terrae fontibus, alterum e caeli scaturiginibus, clauderetur: quo magis enim deficiunt praebitiones materiae, ista consumitur a se, maxime quum divina virtus iussum dederit. Littera haec est. Ad mentem vero, quoniam animae illuvies a duobus oritur — nam a consilio velut de caelo, alias autem ex corpore et sensu velut de terra, malitiis per affectus et affectibus per malitias simul introductis —, necesse erat, ut intrans divini medici verbum pro visitatione salutari, ad sanandum morbum, utramque impediret influxionem. Namque medicae artis principium est arcepre infirmitatis causam, neque ultra relinquere materiam morbositatis. Id edocuit etiam in leproso; quando enim persistat nec amplius extendatur, stationem eius et mansionem eodem in loco pro lege

quingenta, ita ut mirari liceat aequalitatem; pari namque numero crevit malum ac cessavit, ad instar lunae, quae aequo numero incrementum etiam a collectione sua agit usque ad plenitudinem luminis perfectam atque decrementum, reversa in collectionem, postquam prius plena sit. Similiter et in divinis castigationibus ordinem creator servat, irregularitatem expellens de finibus divinis.

Quid est arcae fenestra, quam aperit Iustus? (ib.)

34. Littera vix patitur difficultatem dubii, veluti patens. Ad mentem itaque haec dicenda restant. Corporis fenestras imitatae sunt singulae partes sensuum, quoniam per istos tamquam per fenestras intrat in intellectum comprehensio sensibilium, et rursus intellectus quasi porrectus attendit per istos. Pars [*] autem fenestrarum, sensuum inquam, (nobilior) est visus: quippe qui et animae maxime affinis est, et pulcherrimae entium lucis familiaris atque minister sacrorum, quique viam ad philosophiam primus paravit. Videns enim solis motum, ac lunae caeterorumque planetarum vagationes, et infallibilem circumlacionem totius caeli, atque superiorem omni ratione ordinem harmoniamque, sicut et unicum mundi verum opificem, retulit solus uni principi consiliorum, quidquid vidit. Ille vero (intellectus) acuto oculo cernens cum ista, tum per ista superiores ideas demonstrativas universorumque causam, illico statim intellexit deum, una cum conceptu generationis ac providentiae; quod nempe visibilis haec natura non per se facta est. Nam fieri nequibat, ut talis harmonia, ordo, ratio, analogia constantissima, et talis ac tanta concordia, atque

vera prosperitas felicissima suapte (vi) exsisteret, sed necesse est aliquem esse creatorem ac patrem sicut gubernatorem atque aurigam, qui haec generavit et generata ipsa salva et sana servat.

[*] *Cur corvum primum emittit? (8, 7.)*

35. Ad litteram corvus dicitur esse animal legationi atque functioni addictum: namque hactenus volatum atque garritum suum multi exspectant, diudicantes aliquid significare de incognitis rebus. Ad mentem vero corvus cum sit nigrescens et arrogans et velox animal, signum malitiae est, quae noctem ac tenebras inducit animae; atque velocior est pariter ad occurrendum cunctis mundi rebus pervolans. Adde audaciorum esse in exitium aucupantium, quoniam superbia parit et temerariam impudentiam: cui opponitur virtus luminis specio et constans, et natura pudica, verecundia decorata. Iuro itaque, si quid reliquum erat in intellectu tenebrarum, quae secundum insipientiam fiunt, id extra finem expellens eiicit.

Quare corvus egressus non amplius redit, quum nondum siccata esset pars aliqua terrae? (ib.)

36. Allegoriam patitur locus, quoniam adversaria lumini iustitiae iniustitia est: ita ut proe actis hominis virtute praediti praeclearis, (magis) optandum existimet congruere propinquo suo [*] diluvio; nam confusionis atque corruptionis amatrix est iniustitia.

PHILO VI.

A u

Quare opposite dixit: „donec siccaretur aqua a terra“, quum non aqua de terra, sed terra de aqua (siccetur)? (ib.)

37. Allegorice haec profert, designans per casum aquarum immensitatem vitiorum, quibus saturatis ac saginatis corrumpitur anima: servatur autem illis siccatis et arefactis; tunc enim nihil damni inferre possunt, ut imbecillia reddita atque emortua.

Cur secundo emittit columbam, illamque a se, atque ut videret, si cessavit aqua; quorum nihil dixit de corvo? (8, 8.)

38. Columba imprimis est animal mundum, deindeque cicur mansuefactum et vivens cum hominibus, quare etiam ipsi tributus est honor ut offerretur super ara in sacrificiis. Propterea sanciens atque asseverans dixit: *emisit a se*, cohabitantem sibi declaraturus. Per illud autem *ut videret, an sedata esset aqua, communem* *) (patefacit curam). Symbola sunt autem isti, corvus et columba, malitiae et virtutis: unus enim (s. una, s. malitia ut corvus) domo caret et habitatione et civitate, insolens, insociabilis. Virtus autem [*] humanitatem colit et bonum publicum, quam virtute praeditus legatum mittit pro rebus sanis ac salutaribus, volens per ipsam edoceri condignum: et illa legati more veram refert gratiam, ut caveantur noxia, et studiose ac diligenter utilia admittantur.

Quare „non inveniens columba requiem pedibus (suis) revertitur ad Noe“? (8, 9.)

39. Nonne ergo evidens est probatio, quod sym-

*) s. aequalem ac concordem.

bolice per corvum et columbam declarantur malitia et virtus? Ecce enim columba postmodum emissa non invenit quietem; at quomodo corvus antea egressus, dum adhuc aerumna diluvii obtinebat, potuit invenire locum ac demorari? nam neque cygnus vel ibis aut ex genere aquatiliū erat corvus. Sed per aenigma demonstrat, quod malitia egressa foras ad tumidos gurgites vitiorum et cupiditatum, quae inundant corrumpuntque animam ac vitam, laeto animo haec admittit, et cum illis commoratur atque cohabitat velut [*] cum familiaribus ac propinquis. Virtus autem vel primum aspectum (eorum) aversata subito resilit nec revertitur, quietem vix reperiens pedibus, stationem videlicet nullam, nullum locum se dignum inveniens: quid enim aliud hoc maius sit malum, ut nec ullum neque exiguum inveniat virtus in anima locum pro quiete ac commoratione?

Quid est „Extendens manum accepit eam et induxit ad se“? (ib.)

40. Littera manifesta est. Ad mentem autem diligenter eliciendum verum. Sapiens virtute utitur ut ephoro legatoque rerum, qui cum eas viderit naturas esse se condignas, permanet habitans in eis, corrigendo ac meliores reddendo; quoniam valde communis aequalisque et utilis est sapientia. Quando vero videbit in oppositis eas redundare praepostere et omnino deficere, redit ad proprium locum: et admittit illam virtute praeditus, verbo extendens manum, et opere intellectum omnem aperiens atque explicans per numerum perfectum, parem et plenum, omni cum promptitudine. Neque tunc, quando emit-

A a *

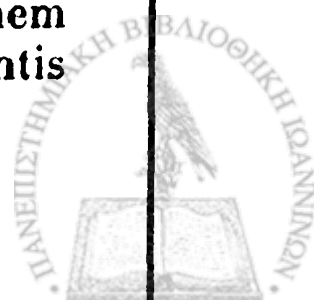
tebat eam a se ad lustrandas aliorum naturas, seiunxerat a se, sed aequae ac [*] sol radios in terram mittit ad illustranda omnia; quia immensae eius lucis est minime disiungi.

Quare „detentus adhuc septem alios dies rursus emisit columbam“? (8, 10.)

41. Optimum vitae exemplum: quoniam etsi sub principio pertinaces videbit naturas, vix decedit spes earum mutandarum in meliora; et tamquam medicus prudens non statim adhibet morbo perfectam sanitatis curam, sed postquam permiserit naturae, ut prius aperiat viam salutis, tunc usurpat salutarem medelam; puta, ut medicus medicinam, sic virtute praeditus verbum, quod est iuxta legem sapientiae. Septenarius autem numerus sacer est ac dominicus, quemadmodum et pater universorum quando mundum fecit, dicitur vidisse opus suum. Visio autem mundi et rerum in eo contentarum nihil aliud est, quam philosophia, egregia selectaque pars, quam comprehendit sapientia, continens in se etiam opus magis necessarium ad videndum.

[*] *Quid est „Rediit iterum ad eum columba ad vesperam, habens folium olivae ramum gracilem in ore suo“? (8, 11.)*

42. Cuncta haec signa selecta sunt probataque: *redire, et ad vesperam, habere folium olivae, et ramus eius gracilis, et oleum, et in ore suo*; singula tamen signorum certo certius scrutanda sunt. Nam *reditus* distinctus est ab anteriore: ille enim nuntiationem praeferebat naturae penitus corruptae ac rebellantis

atque a diluvio deperditae (puta) a multa imperitia ac insolentia, iste autem incipientis se poenitere. Verum invenire poenitentiam non facile est, sed nimis difficile negotium atque laboriosum. Propterea *ad vesperam* venit, totam diem transigens in visitatione a mane usque ad vesperam, verbo lustrans loca, opere autem partes ipsius naturae attendens per visitationem, atque manifeste ab initio usque ad finem videns: nam finis indicium est vespera. Tertium vero signum *portare folium*; folium autem exigua pars est arboris, non tamen sine arbore sit: cui equiparatur incipere poenitentiam agere. Quoniam initium correctionis exiguum habet indicium, quasi vero folium dixeris, quo custodiam videtur accipere, potest tamen discuti; quominus magna sit spes omnino perveniendi ad comparandam correctionem. Quartum vero signum non alterius arboris folium, sed solius *olivae* esse; oleum autem luminis est [*] materia. Namque malitia, ut dixi, tenebrae sunt profundae, virtus vero splendor luminosus est, et poenitentia principium est luminis: initium autem poenitentiae nondum existimes in pullulantibus ac virescentibus, sed dum adhuc arida sunt et sicca, seminali ratione habita. Quapropter quintum signum declaratur, advenientem portasseramum *gracilem*. Et sextum signum, ramum gracilem *in ore* eius fuisse: primus enim numerus perfectus est sextus; quoniam virtus in ore, in sermone videlicet, suo fert semina sapientiae et iustitiae, uno verbo, probitatis animae; et non solum fert, verum etiam partem participationis praestat idiotis, hauriendo aquam animis et irrigando poenitentiae peccatorum desiderium.

Cur dicitur: „Scivit Noe, quia cessavit aqua e terra“? (ib.)

43. Littera constat, quoniam, si ex aqua sumptum fuisset folium, humidum utique ac madidum esset; nunc tamen aridum atque gracile dicit esse illud, ac si arefactum super terra siccata. Ad mentem vero symbolum poenitentiae sumit sapiens, et aerumnas nimiae indocilitatis impedire vult adducendo folium, quanquam nondum erat virens, sed gracile ob rationem praedictam. [*] Simul autem mirari licet de patre propter nimiam benignitatem; quamvis enim corruptio obtinuerat terrestres excessu iniquitatum, attamen remanserunt reliquiae vetustatis, illiusque quod ab initio erat, atque virtutum maiorum semen exile. Quo signatur nihilominus non omnino corrumpi memoriam bonorum ab initio factorum: quare cognatus amicusque Mosis propheta quidam statuit huiusmodi oraculum: *Nisi dominus omnipotens reliquisset nobis semen, facti fuissimus sicut caeci et steriles* (Jes. 1, 9), nec scire bonum, neque generare valentes. Caecitatem vero et sterilitatem Chaldaei patria eorum lingua appellant *Sodomam et Gomorrhham*.

Quare tertio post septem dies alios emisit columbam et (quae) non amplius rediit ad eum? (8, 12.)

44. Nulla deinceps ad eum reditio verbo columbae est, opere autem virtutis: quod tamen non est alienationis indicium, quoniam, ut dixi, non seiuncta est eo tempore, sed radii more missa est ad visendas caeterorum naturas. Verum tunc non inveniens auditores correctionis revertitur, et rectius ad

eum tendit solum. Nunc vero non amplius uni soli fit possessio, sed commune bonum cunctis illis, qui tamquam de terra accipere sapientia emanationes voluere; ii nimirum, qui iam ab [*] initio siti magna summae sapientiae laboravere.

Quare sexcentesimo primo anno vitae Noe, primo (die) mensis primi, defuit aqua a terra? (8, 13.)

45. Illud *primum* *) iuxta tempus defectus dictum est vel de mense vel de homine: rationem autem habet utrumque. Nam si tenendum sit primo mense deficere aquam, nihilominus aestimandum est septimum velle dicere, illum scilicet, qui est secundum aequinoctium: quoniam idem mensis et primus est et septimus, puta primus natura et virtute, septimus tempore. Alio itaque loco dicit: *Hic mensis vobis principium est mensium, primus est in mensibus anni* (Exod. 12, 2); *primum* vocans eum qui natura et virtute est primus, quique iuxta numerum temporum septimus; quoniam aequinoctium primum habet ordinem in serie, et meliorem anni rationem inter tempora. Si vero de homine audias illud *primum*, verius atque proprie dictum erit: vere enim atque proprie primus fuit iustus, tamquam navarchus in navi primus et princeps in civitate. Ille vero non tantum virtute primus est, sed etiam ordine, (quippe) secundi humani generis seminis in ipsa regeneratione ipse fuit principium et primus. Porro optime habe-

*) Anceps enim fuit lectio in textu, ad verbum: *In uno et sexcentesimo anno vitae Noe, primo, in uno mense*. Dicitio autem *in uno*; aliena a constructione tam Armena quam Latina, passim occurrit in sequentibus, ubi nos reposuimus *unitas*, sc. numerus primus. Auch.

tur hoc loco, quod in vita iusti fuerit diluvium, et iterum [*] quiescendo redierit in primam constantiam: quoniam et facto diluvio ipsi soli vivendum erat cum tota domo, et sublato malo solus super terra inveniebatur ante regenerationem in postrema sua vita. Verum tum de anteriori, cum de recenti haud frustra testatum est. Namque verae vitae, quae secundum virtutem est, iste solus desiderio arsit, reliquis ad mortem properantibus ob mortiferas malitias. Ex necessitate itaque sexcentesimo et primo anno cessat malum; etenim in sexti numeri ratione corruptio et in unitate salus facta est: quoniam unitas magis generatrix est animae, ac potior ad vivificandum; quare et novilunio fit defectus aquae, ut unitas praefertur dignitate in mensibus et annis, quum deus salvat ea quae sunt super terra. Siquidem probos fere mores (vel probum moribus) Hebraei patria lingua *Noe* vocant, Graecis vero *iustus* esset dictus. Caeterum non est exemptus a corporeis legibus. Quamvis enim non est sub potestate, sed princeps est, at tamen quia non minus morti addictus fuit (ceu mortuus est), ratio illius sexti numeri copulatur cum unitate: quoniam non in uno (anno) seorsim sumpto cessat diluvium, sed una cum sexto (sexcenteno) familiari secundum corpus et imparitatem, quandoquidem alter longus (numerus) est primum sextus (sexcentenus); quare dicitur: *in uno et sexcentesimo*. Iustus autem in generatione, non in illa quae generalis est, neque quae secundum corruptionem iustus est, sed iuxta quamdam; huius enim generatio comparationem praefert. Verum laudabilis est iste quoque, quem deus selegit prae cunctis generationibus [*] dignum vitae ratum, terminum ipsi po-

nens, ut futuro utriusque generationis ac saeculi fini et principio: finis (est) corruptibilis, principium sequentis. Imo magis convenit laudare eum, qui toto corpore sursum tendens suspexit ob familiaritatem cum deo.

· *Quid est „Aperuit Noe tectum arcae“? (8, 13.)*

46. Textus nulla eget enarratione. Ad sententiam vero, quia symbolice arca est corpus nostrum, tectum corporis putandum est, quod illud operit et diu conservat vires eius. Talis est concupiscentia, qua illud servatur ac durat, moderate nimirum et iuxta legem naturae; sicut dolore dissolvitur. Quando ergo caelesti desiderio intellectus capitur, vult sursum salire, ideoque dirumpit omnem speciem concupiscentiae, utpote sublato e medio illo, quod obvelans umbrae instar obscurabat, nudis incorporeisque naturis sensum adhibere possit.

*Quare in septimo mense *), septima et vigesima (die) siccata est terra? (8, 14.)*

47. Viden' quod paulo antea primum dixerat mensem, nunc septimum [*] profert? Idem est enim septimus quoad tempus, ut dixi, natura tamen primus est, ut initium aequinoctii. Verum optime et eventus diluvii agitur septimo mense, septima et

*) Gr. ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ μηνί, in secundo mensi. Ita etiam nonnulla exemplaria Arn. legunt ibi. Meliores tamen nostri codices ferunt, sicut hic habet Philo. Aucher.

vigesima (die), et terminus cessantis diluvii post annum iterum eodem mense septimo eademque die. Nam sub aequinoctio diluvium et redintegratio vitae, cuius rationem iam pridem indicavimus. Huiusmodi autem mensibus diebusque synonymus comperitur mensis septimus, et iterum dies occurrit vigesimus septimus, quum arca sedit supra montes. Hic mensis est, qui natura septimus est, tempore vero primus, qui nimirum aequinoctii est. Itaque in aequinoctiis electio datur per septimos menses et dies vigesimos septimos. Nam diluvium factum est mense septimo, quo aequinoctium occurrit vernale: ita ut tempore septimus sit, sed natura primus. Eiusdem mensurae fuit et cessatio sive indulgentia, quando arca super cacumina montium quievit, rursum sane mense septimo, non eodem tamen, sed illo quo autumnale occurrit aequinoctium: id est natura septimus, tempore vero primus. Verum perfectissima curatio mali plane arefacti itidem agitur septimo mense, vigesima septima (die) vernalis tempestatis: ut cum principium, cum finis diluvii iam inde determinationem sortiatur eiusdem temporis; medietas autem vitae reparatae, medii temporis. Certius interea notandum illud dictum. annum integrum diebus computatis adaequasse diluvium una cum resanatione: coepit enim anno sexcentesimo, septimo mense, die vigesima septima, ita ut spatium temporis intermedii [*] annum perfectum confecerit, initio ducto a vernali aequinoctio et desinens pariter in idem tempus vernalis aequinoctii. Atque hoc pacto, postquam corruptionem subiere, ut dixi, terrena ista fructibus plena, deperditis illis, qui his utebantur, exempta ab omni

malo rursum inventa est terra plena seminibus et arboribus fructiferis iuxta productionem veris: aequum enim duxit, ut sicut erat terra, quando diluvium passa est, simili modo quum arefacta esset, sese iterum monstraret et retribuere (debitum naturale). Neque mirari debes, quod una die sibi relicta terra, per divinam virtutem omnia produxerit, tum semina, tum arbores, omnino completa subito plenis optimisque herbis, aristis, plantis atque fructibus: quoniam in creatione quoque mundi una die ex illis sex complevit ac perfecit plantarum generationem. Praesentia vero iam in se perfecta erant et produxerunt tot fructuum sibi convenientium decenter vernali tempore; nam omnia apud deum fieri possunt, vix tempore indigentem ad agendum.

[*] *Cur terra arefacta non egreditur Noe de arca, antequam (novum) audisset oraculum? Dixit enim deus ad Noe: „Exi tu et uxor tua et filii tui et uxores filiorum tuorum, una cum residuis viventibus“.* (8, 16 s.)

48. Timore praedita est iustitia, sicut ex adverso temeraria sibi que arrogans iniustitia. Probatio autem timoris (dei) est, non propriae magis concedere ac consentire rationi, quam deo. Maxime illi, qui vidit immensum pelagus repente factam fuisse universam terram, conveniens erat suspicari, quod fieri potuerit, ut iterum reverteretur ipsum malum. Adhuc congruentem consequentiam quoque cogitavit, quod nempe, sicut iubente deo ingressus erat in arcam, eiusdem iussu itidem egrederetur: namque nihil perfecte agere se posse quis credat, nisi deus ipse conducat antecedenti suo praecipto.

Utquid, quum ingressi sunt arcam, ordo talis erat: ipseus et filiorum, postea vero uxorum eius et filiorum suorum; in egressu vero res ueritat, ait enim: „Egressus est Noe et uxor eius“, deinde „filii et uxores filiorum eius“)? (8, 18.)*

49. Ad litteram subindicat per ingressum privationem quoque seminis, per egressum vero generationem continuandam. Siquidem dum ingressi sunt, [*] filii una cum patre describuntur et nurus una cum socru; dum autem egrediuntur, pares uxores, pater cum sua uxore et singuli filii cum propriis uxoribus: quoniam uult potius opere quam sermone edocere, quidquid docet amicos suos operari. Porro oretenus nihil significans dixerat ingressuris, continere intus sese ab coitu mulierum: egressuris vero proles creandas esse secundum naturam, per ordinem impositum praedixit. Nec solo verbo usus est, ut proclamaret (de statu arcae): Post talem ac tantam corruptionem omnium terrestrium nolite gaudere voluptatibus: non enim id convenit. Satis honoris est vobis vitam recepisse, in thalamum vero ascendere (in ipsa arca) cum uxoribus libidini deditorum est. (Quibus sane sequum fuit, ut tanquam consanguinei**) miseratione moverentur deperditi humani generis, maxime quod adhuc incertitudinae rerum laborabant, ne forte ipsis quoque superueniat malum uspiam. Adhaec absurdum erat, dum viventes perirent, [*] istos procurasse, ut alii non existentes nascerentur, hora inopportuna insanientes et ardentis cupidine. Postquam vero ira cessa-

*) *Εἰσὶν δὲ Νῶε καὶ ἡ γυναῖξ αὐτοῦ καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ.* LXX.

**) s. consanguineis s. consanguineorum.

vit, exemptos a malo iterum per ordinem (egressus de arca) docet iam ad procreationem generationis venire, describendo non viros cum viris, neque mulieres cum mulieribus, sed feminas cum maritis.

Ad sensum vero illud dicendum, quod quando animus lavaturus ac expurgaturus sit peccata sua, oportet masculum cum masculo vivere, intellectum (inquam) principem velut patrem adunari privatis cogitationibus sicut filiis, nihil admiscendo de genere femineo, quod secundum sensum est: quoniam tempus est pugnae, in qua ordinem cohortis oportet distinguere ac custodire, ne confusione permixti victoriae loco reportandae (ab hostibus) vincantur. Quando vero integra fiat purgatio et arefactio ab omni imperitia atque exemptio a cunctis noxiis, tunc decet eum in unum colligere divisos: non ut mascula consilia mollitiae effeminentur, sed ut femineum genus, sensus videlicet, masculi vi se induat, mascula consilia consequens et ab illis semen concipiens ad generationem, ita ut deinceps sapienter, honeste, iuste ac fortiter, et uno verbo per virtutem omnia sentiat. Verumtamen praeterea illud quoque notare aequum erit, quod, quando confusio pervaserit intellectum ad similitudinem diluvii atque negotiis huius mundi tamquam aggeribus contra erectis altercari inter se coeperint, fieri non potest, ut aliquid boni quis queat aut [*] seminare aut concipere et generare: quando vero coërceantur infensiones perturbationum continuaeque incursiones consiliorum enormium, tunc tamquam arefacta pars terrae fertilissima producet virtutes optimaque opera.

Quare aedificavit aram non iussus? (8, 20.)

50. Quae debentur deo gratiarum actiones, sine iussu et mora cunctationis fieri oportet, liberum demonstrando a vitiis animum; nam decet eum, qui bonis a deo praeditus fuerit, gratias ipsi referre grato atque volente animo. Qui vero cunctatur expectans ordinem, ingratus est, veluti ex necessitate beneficium honorare coactus.

*Quare „de“ altare, non autem domino *), dicitur aedificasse? (ib.)*

51. In locis beneficentiae atque regenerationis, sicut in mundi creatione, beneficam tantum virtutem usurpat, qua totum quoddam facit; facit autem, nomine regio dissimulato tamquam summam auctoritatem praeferente. Nunc etiam itaque, quoniam generationis [*] iteratae principium est, beneficam mutuatur virtutem, quae nomen gerit *dei*: namque regia ac principatum declarante, qua *dominus* appellatur, usus est, quum illam per aquas punitionem inducebat.

Quid est „Sumpsit de pecoribus et volatilibus mundis et obtulit holocarpomata“? (ib.)

52. Totum ad sensum dicitur: tum quod a deo sumpserit omnia velut gratias ac munera, tum quod ex genere mundorum, ut illibata de mansuefactis ac munda plane concremasset ceu integros fructus.

*) Non adhaeret reflexio Philonis lectioni Lat. Vulg., quae habet hic *Dominus*; non aliter habetur et in Gr. communi. Verum adstipulatur Philoni lectio Arm. hic cum una edit. Gr. [cod. Alex.] et St. Ambrosio legente *Deo*. Aucher.

Bonorum enim hostiae et integrae sunt, integritate plenae, et fructus habent rationem: fructus autem finis est, propter quem et planta est. Littera ita se habet. Ad mentem vero pecora munda et volucres mundi sunt sapientis sensus et intellectus cum cogitationibus in mente agitatis: quae omnia par est totaliter ut fructum integrum factum asserre pro gratiarum actione erga patrem et ipsi offerre tamquam illibatam ac mundam oblationem hostiae.

Quare immolat beneficae virtuti dei, acceptio vero fit per utramque virtutem domini et dei? ait enim: „Odoratus est dominus deus in odore (s. odorem) suavitatis.“ (8, 21.)

53. Quoniam nos, quum ex improvise, ubi spes desit, servamur a malis supervenientibus, beneficentiam unico intuentes, benefico potius ob laetitiam [*] referimus acceptionem, quam domino. Benefactor autem ipse utraque conspicit virtute honorabiliter acceptans gratos animos, ne claudicare videatur in retributione, sed utrique virtuti Entis gratissimum esse declarabit*).

Quid est „Ait dominus deus recogitans: Non adiciam adhuc maledicere terram propter opera hominum; iacet enim cogitatio mentis humanae diligenter iugiterque in malis a iuventute. Non adiciam ergo adhuc percutere omnem carnem viventem, sicut feci alias“? (ib.)

54. Rationes allatae indicare videntur poenitentiam, quae non est affectio familiaris divinae virtuti. Nam hominum ingenia fragilia sunt atque inconstantia, ita ut (s. sicut et) res apud illos incertae omnino

*) s. per utramque virtutem agere Enti valde placet. Auoh.

sint; deo vero nihil incertum, nihil imperceptibile, validissimi enim consilii est ac constantissimi. Quomodo ergo quum eadem rationes adsint, quod nimirum ab initio conscius erat mentem humanam iacere diligenter in malis a iuventute, praevenire corrumpere genus humanum per diluvium, posthac autem dicit non ultra corrumpere velle, dum tamen restant in animo eadem mala? Verum dicendum est, quod cuncta huiusmodi verborum genera comprehenduntur in Lege, ad doctrinam utilitatemque disciplinae potius quam ad naturam veritatis. Siquidem quasi duo sunt capita, quae occurrunt in toto cursu Legis, primo, ut dicitur: *non sicut homo*, et altero: *sicut homo*, Ens ipsum instruere filium creditur *). Primum illud ad veritatem pertinet: [*] re enim vera non sicut homo est deus, neque etiam sicut sol, neque sicut caelum, neque ut mundus sensibilis, sed sicut deus, si liceat id quoque proferre; quoniam similitudinem aut comparisonem aut aenigma non patitur beatissimus ille ac felicissimus, imo superat vel ipsam beatitudinem ac felicitatem et quidquid his melius potiusque cogitari possit. Alterum vero pertinet ad doctrinam et directionem, exposite dictum **) *sicut homo*, ut notetur corrigere velle nos terrigenas, ne forte iram poenamque iugiter luamus implacabili hostilitate sine pace. Satis enim est semel commoveri, exacerbari et vindictas accipere de peccantibus; at saepius ob eandem rem (ulcisci) silvestris ac ferini animi est. Quoniam quum retribuam condignum, ut fieri potest, unicuique, propositi faciam decentem memoriam.

Ecce itaque *observasse deum in mente optime*

*) Cf. supra serm. I. §. 55.

**) s. ad enarrationem. A. u. ch.

dixit; mens enim et ingenium constantia maiore gaudent. Voluntas autem nostra inconstans comperitur et [*] vacillans, quamobrem haud proprie in mente observando cogitamus; quoniam per cogitationes transitus datur mentis *). Extendi tamen per omnia impotens est mens humana, nequiens perfectius ac commodius permeare cuncta.

Verum illud *non ultra addam maledicere terrae* optime dictum est; non enim oportet superaddere factis novas maledictiones, eo quod iam plena sint mala. Quia etsi imperfecta sunt, in quantum benignus est et suavis humanissimusque pater, allevat potius malum, quam adiiciat ad misérias. Sed quasi par est, secundum proverbium tritum *Latrem lavare, vel Rete aquam haurire*, ac malitiam expellere ab hominis animo cum suis signis signatis. Nam si inest primum, non existit obiter, sed intus insculptum et adhaerens ei. Quoniam autem mens potentialis principalisque pars est animae, inducit illud *diligenter*; quod autem cum diligentia et cura perpensum est, cogitatio est exquisita certo certius. Diligentia vero non ad unum tendit malum, sed ut patet, *ad mala, eaque omnia*. Neque existit perfunctorie, sed *a iuventute*: non solummodo, verum etiam ab ipsis cunis; quasi vero aliquatenus unum simulque nutritum atque adultum una cum peccatis,

At tamen *omnem carnem viventem non ultra percutiam* dicit, monens, quod universim quidem totam partem hominum non ultra corrupturus est,

*) Si duo Armenia verba tamquam unam vocem compositam legas, sensus erit; *meditatio est lustratio cursus mentis*; forte mollius. Auch.

plures tamen particularium, qui indicibiles perpetrant iniquitates. Non enim impunitam relinquit malitiam neque libertatem sive impunitatem ei concedit, sed indulgens [*] curae generis (humani), ob suum propositum, deperditionem super peccatores ex necessitate determinat.

Quid est „Semen et messis, frigus et aestus, aestas et ver, die ac nocte non cessent“? (8, 22.)

55. Ad litteram significat continuationem durationis annualium temporum, non ultra corrumpendam esse terrenam temperationem animalium et plantarum, quandoquidem tempestates corruptae corrumpunt ista quoque, et salvae conservatae salva conservant; secundum enim singulas salva et sana servata absque infirmitate, nasci quodammodo consueverunt seorsim mirabiliter et simul crescere. Natura vero tamquam harmonia composita est ex contrariis vocibus gravi et acuta: sic enim et mundus ex contrariis coalescit. Nam quando apprimè mortales commixturae frigoris et caloris, humiditatis et siccitatis ordinem naturalem conservant inconfusum, in causa sunt quin corruptio cadat super terrena universa.

[*] Ad mentem vero semen principium est, et mensis finis; principium autem et finis, ambo concurrentes, salutis sunt causae: unum enim solum imperfectum est, quia principium finem exigit et finis versus principium acclivior est. Frigus autem et aestus hiemem et autumnum peragunt: nam flammeus est autumnus, ita ut post anniversarium succedens igneum (aestum) frigefaciat. Symbolice vero circa animum frigus timorem indicat, terrorem

ac tremorem causans; aestus autem iram, quia iracundia flammae ignisque figuram praefert. Oportet enim ista quoque fieri et permanere semper cum factis corruptisque; quoniam aestas et ver pro fructibus destinata sunt: ver ad seminum perfectionem, aestas autem fructuum et papillarum arborum. Haec sane super mentem symbolice discernuntur, duplicem proferentes fructum, necessarium vernali tempore, et superfluum computatum aestate. Cibis itaque necessarius fere est pro corpore quidquid producit in vere ex seminibus, sicut pro anima virtutes. Quotquot autem per excessum veniunt ex arboribus fructus aestate, praeter corpus animo quoque ferunt bona corporalia ut externa; haec enim externa serviunt corpori, corpus autem animo, animus deo. Dies vero et nox mensurae sunt temporum ac numerorum; tempus autem et numerus continuo constant. Dies indicat lucidum consilium, et nox tenebrosam insipientiam.

[*] *Cur „benedicens (deus) Noe et filiis eius dixit: Crescite et multiplicamini, et replete terram, et dominamini eius, et terror vester ac tremor sit super bestias et volatilia et reptilia et pisces, quos dedi sub manu vestra“? (Gen. 9, 1 s.)*

56. Hoc votum et in principio creationis die sexta elargitus est homini ad imaginem suam facto. Dicit enim (scriptura): *Et fecit deus hominem, ad formam dei fecit eum; masculum et feminam fecit eos. Benedixitque illis deus, dicens: Crescite et multiplicamini, et replete terram et subiicite eam, et dominamini piscibus et volatilibus et reptantibus super terram. Atqui nonne per haec evidenter indicavit, quod secun-*

dae quasi facturae hominum principium compertum Noe aequalem in honore ratum habet cum illo, qui secundum formam suam primum factus est? Principium itaque terrestrium esse pariter distribuens concessit illi et isti. Tu autem diligenter [*] attende, quod hunc, qui sub diluvio iustus rex terrestrium exstitit, aequalem in honore demonstravit esse non ipsi creato et terreno, sed illi qui secundum similitudinem et formam veri entis incorporei erat: cui etiam potestatem praebet, regem constituens non ipsum creatum (s. fictum de limo), sed illum qui secundum formam ac similitudinem est, id est incorporeum. Quapropter et creatio eius, qui secundum formam incorporeus est, per diem sextum notata fuit iuxta perfectum numerum sex: illius autem creati post mundi perfectionem postque generationem universorum die septimo; quia post demum fingitur terrena statua virilis. Post itaque dies generationis septimo (die) mundi dicit: *Non enim pluerat deus super terram, et homo non erat, qui operaretur terram. Deinde: Formavit autem deus hominem limum de terra et inspiravit in faciem eius spiraculum vitae, et factus est homo in animam viventem.* Quomodo ergo eidem regno dignus efficitur secundum imaginem formati hominis istud principium secundae facturae hominum, indicatum fuit iuxta litteram referentem.

Ad mentem vero explicatio reddenda restat hoc tenore. Vult, ut animae sapientium crescant magnitudine et multitudine speciei virtutum repleantque mentem velut terram iis speciebus, nullam vacuum atque inanem relinquentes partem pro insipientia, atque dominantur et subiiciant terrenum corpus et sensus eius, et terrorem ac tremorem inferant be-

stiis: id est praevalere voluntatem supra malitias, quoniam indomestica ac ferina malitia est; itidem (dominari) volatilium, quae ob levitatem extolluntur [*] animo et inani superbia iam armata, damna ferunt maxima, vix impedita terrore; nec non reptilium, quae sunt symbola vitiorum exitialium: repunt enim per totam animam concupiscentia, desiderium, tristitia et timor, ferientes ac pungentes; sicut etiam piscibus signantur illi, qui humidam ac mollem vitam avidè colunt, minime vero sobriam, sanam et durantem.

Cur „omne reptile, quod vivit, vobis erit“ inquit „in cibum“? (9, 3.)

57. Duplicis naturae sunt reptilia: unum venenosum, alterum domesticum. Venenosi sunt serpentes, qui pedis loco ventre et pectore utuntur, reptantes per terram; domestici vero illi, qui habent crura (s. hamos) supra pedes. Littera talis est. Ad mentem vero reptilia imitantur foeda, vitia, munda autem gaudium: apud enim affectum concupiscentiae erunt gaudium et laetitia, apud desiderium voluntas et consilium, apud tristitiam punctio et compunctio, et apud aviditatem timor. Affectuum perturbationes itaque tales mortem ac necem minantur animis; gaudia vero vivunt utique, quemadmodum et ipse monuit per allegoriam, et vitam asserunt possidentibus se.

[*] Quid est „Sicut olera pabuli dedi vobis omnia“? (ib.)

58. Nonnulli dicunt per illud quasi olera pabuli dedi vobis omnia esum carnis permissum fuisse. Ego tamen, etiamsi id quoque dimiserit, ante omnia sic-

ut necessarium oleris (s. graminis) usum lege constituere velle puto; alia vero additamenta superflua sub specie graminis concludit sine legislatione. Nunc autem usu venit*) non uni soli nationi inter gentes selectas cupidasque sapientiae, apud quas continentia religiosa honoratur, sed universis hominibus: quos fieri nequit universim cohibere ab esu carnis. Verumtamen fortassis neque de cibo est praesens sermo, sed de potestate habenda: etenim non omne vescibile est, quod gramen est, neque omnium viventium constantium constans est cibus et infallibilis; quoniam videbat et venenosa mortiferaque, quae etiam sunt de numero omnium. Forte igitur, inquam, haec vult dicere, data fuisse omnia animalia bruta sub hominis obedientia, sicut gramina seminamus curamusque per agriculturam.

[*] *Quid est „Carnem in sanguine animae non comedetis“?**) (9, 4.)*

59. Visum est per hoc monere, quod spiritus (s. animae) substantia sanguis est; spiritus tamen sensibilis et vitalis, non eius, qui secundum excellentiam dicitur, is est rationalis et intellectualis. Tres enim partes sunt spiritus (s. animae humanae): una nutritiva, altera sensibilis, tertia rationalis. Rationalis ergo divini spiritus substantia est secundum Theologum (Mosen), nam in ipsa mundi creatione dicit, quod *insufflavit in faciem eius spiraculum vitae*, sicut constitutum eius. Sensibilis autem et vitalis (spiritus) sanguis est essentia, dicit enim

*) s. *mandati vis accommodatur.*

**) Conf. Philonis Fragni. supra p. 258 s.

alibi, quod *omni spiritui [*] carnis sanguis est*. Proprie profecto carnis spiritui (s. spiritum) dixit sanguinem, eo quod in carne sunt sensus et affectiones, non intellectus, non cogitationes. Verum et per spiritum sanguinis notificat, quod aliud est spiritus, et sanguis aliud, ita ut animae essentia veraciter ac indubie spiritus sit. Is autem spiritus non per se seorsum sine sanguine locum tenet (in corpore), sed contextus est ac commixtus sanguine. Sicut etiam venae spiramen referentes, ut vasa spirationis, non aëra solum ac purum praeferunt, verum etiam sanguinem, quamvis forsitan minus. Duo enim vasa sunt: venae, et canales spiraminis; vena plus habet sanguinis quam spirationis, canales autem spiraminis spirationem magis quam sanguinem. Temperatio itaque in utroque vase ut plus et minus distincta est. Littera haec prodit. Ad mentem vero sanguinem animae vocat ferventem istius ac ignitam virtutem fortitudinem: qui autem hac sapientia plenus est, contemnit omnem cibum et omnem voluptatem ventris aut eorum quae sub ventre. Quod si dissolutus quis fuerit, et volubilis ut ventus, atque rigescens ob segnitiam vitamque humidam, nihil aliud agit, nisi cadens super ventrem tamquam reptile super terram ac terrena avidè elinguit, sine gustatione de cibo caelesti vitam concludens, quem sortiuntur animi sapientiae studiosi.

[*] *Quid est „Sanguinem animarum vestrarum exquiram ab omni bestia et de manu hominis fratris (sanguinem sive animam)“? (9, 5.)*

60. Duplex agmen fraudantium est: unum bestiarum, alterum hominum. Paulo minus tamen

laedunt bestiae, quia nullam habent cum eis, quos defraudare cupiunt, familiaritatem, maxime quod non sub principatu cadunt, sed principes demoluntur. Fratres autem vocavit homines occisores, tria haec indicans: primum, quia omnes nos homines cognati sumus fratresque secundum supremae cognationis relationem sibi invicem adhaerentes; unius enim et eiusdem matris naturae rationalis sortem assecuti sumus. Secundum, quia plurima fere atque magna accidunt dissidia insidiaeque inter consanguineos, potius autem fratres, sive ob partitionem hereditatis, sive ob dignitatem in familia (praeeminentem): quoniam gentilis pugna peior utique aliena est, eo quod cum multa peritia rerum internarum feruntur ad congressum praelii, fratres vere ex natura genuini, satis conscii quo impetu utendum sit in praesenti Marte. Tertium autem, ut mihi videtur, nomen nunc usurpat fratrum ad monendam implacabilem ac severam poenam homicidis [*] servatam, ut sine misericordia id quod fecerunt, patiantur; non enim alienos, sed germanos fratres necaverunt. Optime sane praesidem ac inspectorem a viro occisorum dixit deum; nam etsi homines despiciant ultionem, ne isti negligenter se gerant, quasi vero evaserint periculum impuri homines ferini, tamen sciant, quod in maiori tribunali iustitiae iam pridem prehensi sunt, in divino videlicet iudicio surgente in vindictam malignorum pro defensione eorum, qui iniuriosa atque indigna sustinuerunt. Littera sic se habet. Ad mentem vero meritum puritatis animae, cui convenit evitare incessabilem atque importabilem corruptionem, propitius ille ac beneficus, humanissimus solusque salvator,

non despicit, ait, sed omnes qui circumstant inimici eius, expellens disperdit, bestias et homines fratres appellatos. Bestiae namque sunt symbolice furiosi mortem malam minitantes, homines autem et fratres tam singulae cogitationes, tam quae ore et lingua prolata verba, quia cognata sunt et consequenter ingentia afferunt mala exitiosa, nullum relinquentes nec verbum nec opus sine laesione.

[*] *Quid est „Qui effuderit sanguinem hominis, pro sanguine eius effundetur (ipse)“? (9, 6.)*

61. Non est excessus in expositione, sed potius indicium maioris declarationis, eo quod dicit: *Ipsa effunditur sicut sanguis, qui effundit sanguinem*; nam quod funditur, fluit et dissipatur, ita ut non teneat vim substantiae. Quo adumbrat, quod animae indigna perpetrantium mortale imitantur corpus per corruptionem, quatenus singulis soleat corruptio supervenire. Corpus enim dissolvitur in ea, ex quibus compactum erat, reversum in propria elementa; anima vero dira, malis laborans, huc illuc fertur illuvie vitae lascivae. Una cum illa et ipsa mala connutrita idem pati solita sunt ad modum partium membrorum.

Quare tamquam de alio quodam deo dicit, ad imaginem dei fecisse hominem, non autem ad suam? (ib.)

62. Optime et sine mendacio hoc oraculum a deo datum est: mortale [*] enim nihil formari *) ad similitudinem supremi patris universorum poterat,

*) Cf. Philonis fragm. supra p. 107.

sed ad normam secundi dei, qui est eiusdem verbum. Siquidem oportet rationalem hominum animam typum verbi divini prae se ferre: quoniam primo verbo deus superior est rationalissima natura; ille vero qui superior verbo est, in meliori ac singulari specie locum tenet. Et quomodo poterat creatura similitudinem eius in se praeferre? Verumtamen illud quoque monere voluit, quod iure meritoque vindictas deus quaerit, pro defensione constantium proborumque (hominum), eo quod isti gerant in se familiaritatem cum suo verbo, cuius utique humana mens similitudo est et forma.

Quid est „Non ultra erit diluvium, ut corrumpat omnem terram“? (9, 11.)

63. Per ultimum dictum satis declarat, quod fiant quidem diluvia varia, [*] non tamen tale sit, ut possit universam terram in stagnum maris convertere. Littera haec dicit. Ad mentem vero divina assignatur gratia, qua etsi non omnes animae partes cunctis virtutibus profecerint, quaedam tamen saltem aliquatenus adornantur: ut si quis nequeat toto corpore vigere, saltem id quod facere poterit, ut vigeat, omni diligentia procurare satagat; non vero, si quis imbecillior est aut impos ut omnem omnino vitam propriam corrigat, desperet de iis, quae potest ac consequi valet. Quoniam prout unicuique vis inest, non operans secundum illam, tam ignavus comprobatur, quam ingratus: ignavus per moram, et ingratus, quoniam acceptis optimis mediis adversatur essentiae rerum.

Cur pro signo non ultra faciendi per universam terram diluvii dicit, se ponere arcum suum in nubibus?
(9, 13.)

64. Quidam autumant arcum dicere illud, quod a nonnullis Zona Iovis appellatur, ex figura constantem referentes similitudinem ob iridem. Ego tamen non video id integre assertum fuisse. Primum, quia arcus memoratus propriam sibi naturam essentialem habere debuit, eo quod dei (arcus) nominatur; [*] ait enim: *Arcum meum ponam*; atqui et dei esse et positum fuisse indicat, quod non sit absque essentia sive substantia. Zona vero Iovis proprie non habet per se naturam separatam, sed est solarium radiorum apparitio in humida nube, cuius omnia phaenomena inexistencia sunt ac immaterialia: fidem praebet illud quoque, quod nunquam Zona Iovis nocte cernitur, quum tamen nubes adest. Secundo vero illud dicendum, quod etiam die, nubibus obscuratis, minime apparet illico Zona Iovis. Caeterum residua adhuc sine mendacio asserenda sunt, quibus legislator utitur*), dicens: *Arcum meum ponam in nubibus*; ecce enim dum nubes adsunt, nulla cernitur apparitio Zonae Iovis. Ille vero dixit: In congregatione nubium fiat arcus in nubibus; at saepe congregatis nubibus et obscurato ac densato aere nullibi apparitio occurrit iridis. Ne forte itaque aliud quoddam indicet per arcum theologus noster, in ipsa videlicet tum indulgentia, tum acerbitate erga terrestres, nec ultimam dissolutionem futuram esse ad modum (arcus) nimis mollis et inepti, neque

*) s. legitime res exponitur.

violentiam usque ad exitium (s. fractionem) accedentem, sed mediocrem determinationem, mensurata utraque virtute. Diluvium enim magnum cum fractione ac diruptione factum est, sicut et ipse fatetur, dicens: *dirupti sunt fontes abyssi* (Gen. 7, 11): non tamen vehementia sine mensura. Praeterea arcus non arma est, sed instrumentum armorum, sagittae nimirum ferientis: atqui sagitta emissa per arcum longinquam partem attingit, illaesa proxima; quod pro indicio datur, nunquam dehinc universam terram diluvium pati, quemadmodum et nulla sagitta omnia attingit [*] loca, sed tantum longinqua. Itaque virtus divina invisibilis symbolice est arcus in nube, solutus sane iuxta figuram serenitatis et condensatus secundum nubem, ita ut non permittat nubes omnes omnino in aquam resolvi, ne stagnetur terra (ut) sub diluvio, quod diligenter vetat atque disponit, ac quasi fraeno coërcet condensationem aëris, qui tunc magis solitus est rebellem se prodere ob nimiam saturitatem; secundum enim nubes et ipse sese ostendit repletum, rorantem, saturum.

Quare memoratis filiis Iusti, Sem, Cham, Iapheth, medii generationem tantum refert, dicens: „Cham erat pater Chanaan“; et postmodum infert: „Tres hi (sunt) filii Noe“? (9, 18 s.)

65. Quatuor praesignans viros, Noe cum filiis, tres ait esse morigeratos*): quia nepos (Chanaan) similis erat more patri suo genitori, pro uno ambos tenuit in dinumeratione, ita ut quatuor sint numero, virtute tres. Medii vero generationem solius interim

*) s. pro admonendis morigeratis: s. eos, qui morum indicio fuerc. Auch.

refert in scriptura, ob postea dicendam rem iustam (s. a iusto Noë), [*] quippe quod etsi pater exstitit eius (h. e. Cham Chanaan), patrem non corripuit, sed cuicui aequum duxit participem esse filium, de illo non dedit participationem genitori. Secundo fortassis illud etiam praemonet iis, qui acumine oculorum mentis possunt longinquam e longe videre, terram scilicet Chananaeorum multis post saeculis tollere velle, et dare genti electae deque amantissimae. Vult itaque regionis illius principem Chanaan atque incolam demonstrare, tum singulares propriasque usurpasse malitias, tum paternas, ut ex utraque parte ipsius mancipatio ac proscriptio ignobilis convinceretur. Littera sic se habet. Ad mentem vero, non dixit, quod Cham filium habuit Chanaan, sed illi soli coaptat productionem, dicens: *Cham erat pater Chanaan*; quoniam talis semper indoles talis consilii pater est. Id patefaciunt et nominum declarationes; translatione enim facta in alteram *) linguam *Cham* est *calor* vel *calidus*, *Chanaan* autem *mercatores* (s. emptores) vel *causae* (s. accipientes). Nunc ergo non manifeste de generatione agit, neque quod homo hominis pater sit aut filius, sed consilii cum consilio cognationem evidenter probat, ob alienationem a familiaritate virtutis.

[*] (*De agricultura.*) Quid est „*Coepit Noe homo agricola esse terrae*“? (9, 20.)

66. Comparat Noë primo illi creato homini terreno, eo enim modo loquitur et de isto, quum egressus est de arca. Siquidem principium agriculturae

*) *in Armentam* dixit interpres Armentus, ubi Philo indubio posuerat *in Graecam*. Auch.

fuit tunc et nunc, utrumque post diluvium; nam sub etiam prima mundi creatione quasi diluvio stagnata terra erat. Non enim dixisset: *Congregentur aquae in congregationem unam et appareat arida*, nisi aquis inundata fuisset in abyssonum quadam terrae. Nec tamen frustra illud dictum est: *Coepit esse agricola*; nam in secunda generatione hominum ipse fuit tam seminis quam agriculturae aliorumque vitae*) principium. Littera huiusmodi est. Ad mentem vero distinguitur agricolam esse et operatorem terrae; sicut etiam fratricida inducitur *operari terram*, non colere. Symbolice enim terra dicitur corpus nostrum, natura terrenum, quod improbus ac pravus operatur velut mercenarius iners; virtute autem praeditus colit ut peritus plantarum curator et praepositus bonorum agricultor. Quia operarius corporis mens (ut) carnalis carnales voluptates procurat; agricola vero studiosus est, ut fructus utiles assequatur, producendos [*] videlicet per studium continentiae, modestiae sanaeque mentis: superfluos autem circumcirca mores tamquam extensos arborum ramos exiles succidit.

Cur Iustus primum vineam plantat? (ib.)

67. Par erit in anxietatem venire dubii, unde nam plantam adinvenerit post diluvium, cunctis super terra decorruptis. Verum itaque visum est, quod paulo ante fuit dictum, vernali nimirum tempore arefactam esse terram: vere itaque germina producente potuerunt inveniri radices ac stipites vitis

*) Tam hominum, quam rerum vitae humanae servientium. Auch.

vivaces atque sic colligi ab Iusto. Cur vero imprimis vineam plantaverit, non ita triticum ac hordeum, advertendum nobis est. Siquidem fructuum aliqua necessaria sunt, sine quibus non vivitur, alia vero superfluae voluptatis materiae sunt. Ea ergo ad vitam necessaria, utili consilio usus, consecravit reposuitque deo, ita ut non haberent cooperationem in productionem, superflua autem hominibus: nam supervacaneus est vini usus, non necessarius. Quemadmodum itaque fontes aquae bibendae sine cooperatione hominum scaturire iussit et concessit per se deus, simili modo etiam triticum et hordeum, utpote utramque cibi speciem [*] esui ac potui servientem ipse solus per se donasset; voluptati autem servientes non detraxit neque invidit, quin homines assequerentur per industriam propriam.

Quid est „Bibit de vino et inebriatus est“? (9, 21.)

68. Primum non vinum bibit Iustus, sed vini portionem, non totum; ubi incontinens et crapulosus non discedit a crapulis, nisi prius totum merum intus deposuerit: religioso vero sobrio temperata sunt omnia ad victum necessaria. Illud autem *inebriatus est* accipe pro: vino usus est. Duplex enim modus est inebriandi: unum temulentiae abutentis vino, quod delictum est proprium improbo ac pravo; alterum usus vini cadentis in sapientes quoque. Secunda igitur significatione dicitur constans ille et sapiens inebriatus, non abusus, sed usus vino.

Quid est „Nudatus est in domo sua“? (ib.)

69. Laus sapientis tam ad litteram, quam ad mentem ea est, quod nuditas eius non foris, sed do-

mi fuit, operta tegumentis tecti. Nam corporis nuditas [*] tegitur per domum ex lapidibus lignisque constructam, animae vero tegmen ac amictus est disciplina sapientiae. Duplex itaque nuditas est: una ex accidente, quae fit per delictum involuntarium, quia, ut ita dicam, probitate*) usus ut veste indutus labat non sponte, sicut inebriati aut vacillantes huc illuc, somno capti vel dementia laborantes: nam in his delicta non sunt procurata praevise; opus est tamen officiosum se vestire, velut amictu, disciplina et studio probitatis. Altera est nuditas animae per summam virtutem, totum carnale pondus oneris a se expellens, sicut fugiens sepulcrum, in quo multum temporis ut in sepulcro attumulatus fuerat; sicut etiam evitans voluptates, aliorum etiam affectuum miserias quam plurimas atque anxietates malorum singulosque ipsorum effectus pessimos. Qui ergo praeclare valuit tot et tanta discrimina vulneraque transmeare et spoliare se a cunctis, felicitatis sortem assecutus est sine labe et dedecore; hoc enim decus [*] ac ornamentum pulchritudinis dixerim eis, qui digni sunt effecti, ut incorporeo modo vitam ducerent.

Cur haud simpliciter dixit: Vidit Cham nuditatem, sed: „Vidit Cham pater Chanaan nuditatem patris sui“? (9, 22.)

70. Tam in patre filium, quam in filio patrem reprehendit, ut communiter patrantes opus insipientiae, iniquitatis et impietatis caeterorumque malorum. Littera talis est. Ad mentem vero, sicut iam actum est de his rebus.

*) Ad verbum *rectitudine*, sicut Graece *δρθώσει*. Auch.

Quid est „Narravit duobus fratribus suis extra“? (ib.)

71. Gravitatem accusationis magis ac magis cunctat. Primum, quod non uni soli fratri denuntiatur involuntarium patris delictum, sed ambobus; sed si plures etiam fuissent, apud omnes reatus erat, quod fecit apud quos potuit tantum: id est cum irrisione in ipsis verbis, quod non risum irrisionem merebatur, sed pudorem ac timorem cum reverentia. Secundo, eo quod dixit, non solum fratribus, sed *foras nuntiavit*, evidenter demonstrat eum non solum fratribus patrem suum tradidisse, verum etiam illis, qui circumstabant eos, viri et [*] mulieres. Littera haec sonat. Ad mentem vero, mos vitiosus ac malignus irrisor est et contemptor; malum autem (s. et male accusat) aliorum miseras vel de se solum iudicare, ut iudex corrigens (s. sicut correctio). Nunc vero peius accidit, laeto animo de casu involuntarium casum studiosi sapientiae, et decantare ac divulgare miseriam ad modum non solum accusatoris: cui sane rei venia potius danda, quam accusatio vel vituperatio superaddenda. Quia quia tria haec sunt, ut ante aiebam, quasi frater inter se, bonum, malum et indifferens, unius imitationis proles, iuxta haec singula praesides intelli sunt, quidam virtutes laude celebrantes, alii malignitates, nonnulli autem divitias, honores et aeraque circa et extra corpus bona. Praesides invidiae aemulantes gaudent de sapientis lapsu, et detrahunt, quasi vero ille per partes, et praefert ac prosequitur sicut meliores pro animo corpore aut externis suis, nihil profecerit nec in rebus neque externis virtutibus, quominus et bonis

III. O VI. Cc

circa et extra corpus: nisi propositi compos utique fuerit is solus, qui iniquitati studuit, cum ea sola soleat utilitatem ferre vitae humanae. Haec et similia [*] praedicantes, qui improbitatis praesides sunt, irrident studiosos virtutis earumque rerum, quibus virtus efficitur ac coalescit; sicut quidam existimant res illas, quae circa et extra corpus habent rationem instrumenti servientis*).

Quid est „ Sumentes Sem et Iapheth vestimentum imposuerunt super duos humeros suos et perrexerunt retrorsum, et cooperuerunt nuditatem patris sui, et non viderunt (eam)“? (9, 23.)

72. Littera evidens est. Ad mentem vero dicendum, quod levis homo et nimis festinans tantum id quod coram est ac in conspectu oculorum videt, sapiens vero quae a tergo quoque sunt, futura scilicet. Quoniam sicut posteriora postponuntur anterioribus, sic praesentibus futura, quorum visio propria est constanti viro sapientique, qui profecto est alter Lynceus iuxta fabulas undique oculis praeditus. Omnis ergo sapiens, qui non ita homo est, quantum intellectus, retrorsum incedit, id est posteriora cernit velut in corradiente luce; et omnia undique certo prospiciens et circa se conspiciens, armatus comperitur ac conclusus munitusque, ne [*] ulla animae pars nuda aut indecora reperiatur ob eventus male accidentes.

*) Ulteriora huius capituli verba satis obscura, utcumque potui, exposui; substantia rerum certa est, sed aliqua accidentia fortassis alio quoque modo accipienda sunt. Auch.

Quid est „Sobrius factus est Noe a vino“? (9, 24.)

73. Littera nimis nota. Quae ergo ad mentem respiciunt, reddenda sunt. Quum corroboretur intellectus, tum anteriora, tum posteriora, praesentia inquam et futura videre certo potest sobrietate sua. Qui vero nec praesens neque futurum certo cernere potest, caecitate laborat. Qui autem praesentia vidit, at futura non praevidens minime cavet, vinolentia atque ebrietate detentus est. Qui demum sufficiens comperitur ad circumspiciendum, cernendum ac comprehendendum alias naturas rerum praesentium et futurarum, vigilantia sobrietatis est in illo.

Quare, quum Cham in medietate prolium sive medium inter fratres dinumerarit, nihilominus iuniorem illum denominat, dicens: „Quae fecit ei filius suus minor“? (ib.)

74. Manifesta allegoria est, quod minorem non eum qui aetate et tempore sit, accipit, sed iuniorem animo: quoniam malitia nequit percipere doctrinam [*] seniori propriam. Seniores autem sunt cogitationes voluntatis veraciter canescentis, non corpore itidem, sed mente.

Quare orans pro Sem sic dixit: „Benedictus est dominus deus, deus Sem; et erit Chanaan famulus eius“? (9, 26.)

75. Dominus et deus simul appositus propter principales virtutes est, beneficam et regiam, per quas mundus factus est. Rex enim fecit secundum beneficentiam, verum post perfectionem sub regia (virtute) ordinatus est (mundus). Sapientem itaque

C c 2

tum communi honore dignum effecit, quem sortitus est universus mundus, iunctis itidem partibus quoque mundi cum virtutibus domini et dei; tum privata praerogativa munifice praestans gratiam et donum (virtutis) beneficae. Quare bis nominatur benefica virtus dei: semel, ut dictum est, secundum appositionem iuxta regiam; et iterum sine copulatione visa, ut nempe tam communi quam peculiari dignus efficiatur dono sapiens, amabilis factus et mundo et deo, mundo propter gratiam communem, deo vero ob peculiarem.

Cur pro Iapheth orans dicit: „Dilatet deus Iapheth et habitare faciat in domo Sem; sitque Chanaan famulus eorum“)? (9, 27.)*

76. Sine littera, quia patet illa, sensus ad mentem accedendo videndus [*] est: in quo secunda tertiaque bona extensionem habent latam et largam, ut sanitas et sensuum validitas, pulchritudo, robur et opulentia, nobilitas, amici, principatus et caetera plurima. Quapropter dixit: *Dilatet* etc. Quia seorsum per se tot et tantarum rerum copiosa possessio multis detrimentum tulit, qui vix habitaverunt apud iustitiam, sapientiam aliasque virtutes: quarum plena possessio ea, quae circa et extra corpus sunt, optime dispensat, alienatio vero sive absentia sine dispensatione usuque relinquit. Desolatus autem a bonis curatoribus pro utilitate, quam exhibere poterat, damnum fert. Ideo orat pro habente ea quae circa et extra corpus sunt, *ut habitet in domo sapien-*

*) Genes. Gr. *αὐτοῦ*, sed Arm. legit *αὐτῶν*. Auch.

tis: ut ad normam omnium bonorum attendens videat regatque cursum proprium.

Quare Cham delinquente eius filium Chanaan servum declarat Sem et Iapheth? (9, 27.)

77. Primum, quia eandem malitiam usurparunt pater et filius, mixti [*] et indisiuncti tamquam uno corpore unoque animo utentes ambo. Secundo vero, quia filii maledictione et pater vehementer contristaturus erat, satis conscius, quod ille non adeo propter se quantum propter patrem castigatur. Sic poenam luit dux et magister malorum consiliorum, verborum et operum. Littera his continetur. Ad mentem vero virtualiter duo sunt non homines potius quam mores: id prodit et appellatio nominum, manifeste denotans et rerum naturam; interpretatur enim *Cham* calor sive calidus, *Chanaan* autem mercatores vel causae.

Cur post diluvium Noe vixit annos trecentos et quinquaginta? (9, 28.)

78. Bis septenis annis declaratur iam ex principio condita atque renovata (sub Noe) forma mundi: sapiens autem vivit (bis septem) vigesimis quintis: quatuordecies vero vigesimum quintum est septies quinquagesimus annus, sive quinquaginta septies. Anni demum septimi ratio, et quinquagesimi, ordinem privatum habet in Levitico expositum decretumque*).

* Sensus hic est: *Bis septem, id est 14, ductum in 25 dat factum 350 (iuxta annos Iusti post diluvium). Itidem 7 ductum in 50 dat idem factum 350. Mysterium vero numerorum 7 et 50 comprehenditur in Leviticis constitutionibus Sabbati vel Hebdomadis et Iubilaei. Auch.*

[*] *Cur inter tres Noe filios Cham semper medium tenere videtur, extremitates vero variant? Quando enim nati sunt, Sem primo loco ita collocatur: Sem, Cham, Iapheth (Gen. 10, 1). Quando autem gignunt, praepositur Iapheth, et ab ipso Iapheth initium ducitur dinumerationis gentis (Gen. 10, 2).*

79. Qui litteralem divinarum litterarum naturam inquirunt, sic ratum habent de ordine, eum qui imprimis nominatus est, Sem, iuniorem putantes, et ultimum maiorem, Iapheth scilicet. Utcumque ipsis placet, sentiant isti, opinionis suae ratione ducti. Nobis tamen, qui mentalem in his sensum quaerimus, dicendum est, quod inter haec tria, bona, mala et indifferentia. quae secundaria appellantur bona, malum semper in medio numerat, ut interclusum utraque parte debelletur ab uno ex una parte et ab altero ex altera, ita ut comprehensum coarctetur subigaturque. Bonum autem et indifferens sive secundarium bonum commutant ordinem inter se: nam quando malum adsit virtualiter tantum, non vero perfective, bonum primo gaudet loco, dispensatoris ac principis habens ordinem. Quando vero voluntatis quoque coniurationis effectus sit atque iniustitia non in solo intellectu permanserit, verum etiam in finem perducatur iniustis operibus, (tunc) mutatur ex suo ordine in alterum locum primum illud bonum, una cum bonis moribus ex eo pendentibus, recusans doctrinam ac dispensationem velut impos propositi consequendi; quemadmodum medicus (facit), quum insanabilem viderit morbum. Verumtamen illam, quae circa et extra corpus est, virtutem, administrat maius [*] natu bonum: extremitates ergo cautius observando atque bestiam intercludendo cassibus satis demonstratur, quod illa

non ultra audeat mordere aut laedere. Dum vero sentiat non ita actum fuisse (s. damnum non fecisse), in securiorem constantioremque transfertur situm: superiore nimirum loco fortius concesso, inferiorem tenet locum servatu facilem; faciliter enim observare semper accidit ei fortiori custodis vi*), quoniam nihil virtute fortius existit.

Cur ex Iapheth Ceti, Rhodii et insulae gentium? (10, 4 s.)

80. Quoniam latitudinis nomen gerit (Iapheth), auctu et profectu dilatatus, non ultra ipsum illa pars rerum a natura concessarum in usum hominum sustinet, ea est terra: itaque transmeat alteram partem, mare videlicet et insulas eius. Littera haec. Ad mentem vero ex natura externa bona, ut divitiae, honores et principatus, effunduntur atque extenduntur ubique, tam ad eos**), quorum in manus venit, tam longinquum ad alios, qui non habent illa in manibus: ita ut plus vel non minus circumdent concludantque iuxta aviditatem amatorum opulentiae et [*] gloriae, quum studiosi sint principatus, quibus nihil satis est ob insatiabilem cupiditatem.

Quare Cham maior filius (sit) Chus? (10, 6.)

81. Naturalissimum protulit verbum Theologus, mali natum maiorem dicens Chus, dissolutam ac dispersam terrae naturam: nam terra densa, fertilis, aquosa, herbis, cristis arboribusque referta, distributa est in fructuum germinationes; dissoluta vero et in pulverem redacta arida est et infructuosa steri-

*) Obscurus est textus. Auch.

**) s. tam illa etc. (tunc tamen tota constructio mutatur). Auch.

lisque, adhaec in altum fertur a vento elevata, pulvere conficiens aëra vitalem. Huiusmodi sunt mali germina prima, expertia generationis bonorum studiorum et (C)usae sterilitatis animae partiumque eius omnium.

Quare „Chus genuit Nemrod, qui coepit esse gigas venator contra dominum; quare dixerint: Sicut Nemrod gigas venator contra deum“? (10, 8 s.)

82. Revera habens dissolutam naturam, quam ligamen spirituale minime [*] constringit nec animae nec naturae neque morum constantiae pater, gigantis more terrena praeponens caelestibus, verificare videtur illam de Gigantibus et Titanis fabulam. Nam profecto, qui aemulator est terrestrium et corruptibilium, semper pugnam committit cum caelestibus mirisque naturis, aggerem construens terram contra caelum: atqui quae deorsum sunt, adversantur iis quae sursum. Quamobrem non frustra se habet illud: *Erat gigas contra deum*, declarans adversitatem in divinitatem. Impius enim nihil aliud est nisi inimicus certans circa deum. Unde in proverbium cedit, quod omnis qui graviter peccat, debet ad istum referri sicut ad auctorem ac principem, *dictus quasi alter Nemrod*. Nomen ipsum itaque est manifestatio rerum, nam interpretatur *Aethiops*, et ars eius *venatoria*, quorum utrumque detestandum: *Aethiops*, quia mera malitia non habet participationem lucis, sed noctem tenebrasque imitatur; *venatoria* vero ars quam maxime alienatur a rationali natura: qui enim cum feris degit, optat vitam ducere bestiam, ut coaequari brutis cum vitiis malitiae.

ENGLIS

LA

3 Voll.
locus ritae
ulta
ulti
ae, 4
ultae

1 1/2
 6 1/2
 1 1/2
 3
 4
 15
 3 1/4

5 Voll. 2 —
 7 1/2
 18
inter Maximus 12
Velleius Paterculus 4
Vitruvius 10

elben Verlage sind ferner erschienen:

	Thlr.	Ngr
STERK		
<i>mentum graece, ex versione LXX inter-</i> <i>ed. Leander van Ess.</i>	2	20
<i>tamentum Graece. Post Joh. Aug. Henr.</i> <i>inum recogn. Augustus Hahn. 8.</i> . . .	1	7 1/2
<i>tamentum Graece. Ex recensione Augusti</i> <i>ni denuo editum. 16.</i>	—	17 1/2
PIRST		
<i>שׁוֹרַשׁ הַתּוֹרָה. Biblia hebraica, recensuit</i> <i>Aug. Hahn. gr. 8.</i>	2	—
<i>1 Buch in Duodez. Schulausgabe. 12.</i> . . .	1	15
<i>hebraica cum Vulgata interpretatione. 2 Voll</i> 12.	3	—

